

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Ms 43.157 **Director**
D - IV

FEB 20 1891

HARVARD UNIVERSITY

LIBRARY OF THE

Classical Department

HARVARD HALL

20 Jan. 1891.

0
C. S U E T O N I I T R A N Q U I
O P E R A

TEXTU AD CODD. MSS. RECOGNIT

CUM

IO. AUG. ERNESTII
ANIMADVERSIONIB
NOVA CURA AUCTIS EMENDATISQUE

ET

ISAACI CASAUBONI
COMMENTARIO

EDIDIT

FRID. AUG. WOLFIU

INSUNT

RELIQUIAE
MONUMENTI ANCYRANI
ET
EASTORUM PRAENESTINORUM

VOL. III.

LIPSIAE
IMPENSIS CASP. FRITSCH.
1802.

950 ³²/₂

La 43.157

1891, Jan. 20
to Law. Dept.

Fernandez, M., 1981,

C. SUETONII TRANQUILLI
DE
ILLUSTRIBUS GRAMMATICIS
ET DE
CLARIS RHETORIBUS
LIBELLI.

ACCEDUNT
TERENTII, HORATII, LUCANI,
PLINII, IUVENALIS, PERSII
VITARUM EXCERPTA.

S U E T O N I I

D E

ILLUSTRIBUS GRAMMATICIS.

Grammatica Romae ne in usu quidem olim, ne- dum in honore ullo erat; rudi scilicet ac bellico- sa etiam tum civitate, necdum magnopere libe- ralibus disciplinis vacante. Initium quoque eius mediocre exstitit: siquidem antiquissimi docto- rum, qui iidem et poetae et oratores semigraeci erant, (Livium et Ennium dico, quos utraque lingua domi forisque docuisse adnotum est,) nihil

Cap. 1. *Romae ne — olim*] Ordinem verborum dedi cum Ordend. eum. quem exhibent praeter edit. princ. Mss. nonnul- li, etiam collatus mihi Paris. bonus in primis, cuius potiores varietates hic adscripsi. Vulgo, *Gr. olim R. ne in u. quidem.* Ab eodemque Paris. et Vossiano abest mox *scilicet*, sine causa ido- nea. Similiter c. 4. *ne scilicet* etc.

Oratores semigraeci] Sc. quia et Graece et Latine docu- bant: tum quia eorum carmina et fabulae prope totae ductae e Graeco. EAN. Neutrum iam hoc loco commemorari debuit, et prius quidem illud statim

ponitur. Haud dubie verum vi- dit Graevius, *semigraecos* dici putans, qui vel Graecis paren- tibus nati essent, ut Livius An- dronicus, vel regionem bilin- guem patriam habentes, sicut Calabriam Ennius. *Oratores* sunt, ut Domit. 4. f., qui infra c. 6. *scriptores*; vulgo *prosaici*: e quo genere partim fuisse vi- dentur ea, quae Latine ipsi composuissent. Perperam ergo vox *or.* abest a Voss. Paris. et nonnullis vet. edit.

Adnotum est] Explicant *ma- nifestum*, quali ab omnibus agnitum. Sed admodum placet Gronovii parvis correctio *adno-*

amplius quam Graeca interpretabantur; ac, si quid Latine ipsi composuissent, praelegebant. Nam quod nonnulli tradunt, duos libros *de litteris syllabisque*, item *de metris*, ab eodem Ennio editos, iure arguit L. Cotta, non poetae, sed posterioris Ennii esse; cuius etiam *de augurandi disciplina* volumina feruntur.

2 Primus igitur, quantum opinamur, studium grammaticae in Urbem intulit *Crates Mallotes*, Aristarchi aequalis, qui missus ad Senatum ab Attalo rege, inter secundum ac tertium bellum Punicum, sub ipsam Ennii mortem, quum regione Palatii prolapsus in cloacae foramen, crus fregisset, per omne legationis simul et valitudinis tempus plurimas ἀγοάσεις subinde fecit, assidueque diseruit, ac nostris exemplo fuit ad imitandum: hactenus tamen imitati, ut carmina, parum ad-

tatum, quo modo Plinius maior loqui solet. Deinde *Graeca*, scil. scripta, Graecos poetas: vulgo editt. et codd. *Graece*; sed Paris. et vere fortasse *Graecos*. Latina non interpretabantur illi, nisi a semet ipsis conscripta: nam rari tum vel prope nulli erant Romanorum libri, quos enarrare possent.

Cap. 2. *Ab Attalo*] Ut ratio chronologica arguit, *Philadelpho*, Attali eius, qui Romanos heredes instituit, patruo. Regnavit is ab a. U. 596 ad 617; Ennius vero obiit a. U. 584: igitur legatio ista circa a. 600 ponenda erit, paucis annis ante Carthaginis excidium. *Sub* non accipiendum h. l. *paullo*

ante, sed *post paullo*, vel simpliciter *circa*. Contra errare Suetonium in temporibus statuit V. C. in Opuscul. acad. T. IV. p. 429. qui simul, quoniam ubique discipulos videt, hunc quoque Cratetem discipulum facit Aristarchi, cuius acerrimus erat adversarius. Conf. et Baylei Diction. T. I. p. 313. not. G. *Quum in regione*] Sic vulgo olim. Deest praepositio etiam Paris.

Imitati] Deleri vult Gronovius, recte: sic et Oudendorpius. Quidam libri etiam non habent verba *ad imitandum*, in his ed. Flor. 1478. EAN. Hoc quoque Gronov. tollere volebat; audacius. Nonnemini

huc divulgata, vel defunctorum amicorum, vel si quorum aliorum probassent, diligentius retractarent, ac legendo commentandoque etiam ceteris nota facerent: ut *C. Octavius Lampadio* Naevii Punicum bellum, quod uno volumine et continenti scriptura expositum, divisit in septem libros: ut postea *Q. Vargunteius* annales Ennii, quos certis diebus in magna frequentia pronuntiabat: ut *Laelius Archelaus*, *Vectius*, *Quintus Philocomus* Lucilii satiras, familiaris sui; quas legisse se apud Archelaum Pompeius Lenaeus, apud Philocomum Valerius Cato, praedicant.

Instruxerunt auxeruntque ab omni parte grammaticam *L. Aelius Lanuvinus*, generique

in animum venit *imitatis*: nam sane durior h. l. est ommissio verbi substantivi.

Retractarent] Intell. ad eum modum, quo critici Graeci versati sunt in antiquis poetis suis, quam carmina eorum distribuerent in partes; priscam, interdum et vitiosam, scripturam resingerent; locos passim, et satis libere, ad proprium iudicium emendarent. Male codd. Pith. Voss. et Paris. *rectarent*.

Uno volumine] Sic recte ed. Flor. Vulg. male *unico*. ERN. Accedit et Paris. codex et Voss. Ex Latinitatis quidem usu vulgum damnari non licebat.

Laelius, Archelaus] Sic distinguatur haec, quasi duorum hominum nomina. Vitium prius vidit Casaub. Mox simile sabodoratus Gronov. scribit,

Vectiusque Phil. Frequens haec est describentium error. Nam non plures duobus viros hic poni, sequentia verisimillimum faciunt.

Parte grammatica] Graeco efferebant libenter nomina disciplinarum veteres Latini. Sic *logica* dixit Cicero. Ed. Flor. *grammaticam*, ut et alii libri: recepit Oudendorpius. ERN. Recte, et auctoritate plurimum librorum, ut Paris. Adde, quod Suet. id nomen hoc uno loco pluraliter dixisset, eoque minime commodo, quum alias saepe et *grammaticam* haberet et *rhetoricam* et *poeticam*; neque aliter Quintilianus ceterisque probi scriptores loquuntur. Nec vero Graeci non dixerunt τὴν γραμματικὴν; et, si verum quaerimus, aliquid discriminis

Aelii, *Servius Clodius*, uterque eques Romanus, multique ac varii et in doctrina et in republica usus.

3 *L. Aelius* cognomine duplici fuit: nam et *Praeconinus*, quod pater eius praeconium fecerat, vocabatur, et *Stilo*, quod orationes nobilissimo cuique scribere solebat: tantus optimatum fautor, ut Q. Metellum Numidicum in exilium comitatus sit. *Servius* quum librum foceri nondum editum fraude interceptisset, et ob hoc repudiatus, pudore ac taedio secessisset ab Urbe, in podagrae morbum incidit: cuius impatiens veneno sibi perunxit pedes, et enecuit ita, ut parte ea corporis quali praeinortua vixerit.

Post hoc magis ac magis et gratia et cura artis increvit; ut ne clarissimi quidem viri abstinuerint, quo minus et ipsi aliquid de ea scriberent, utque temporibus quibusdam super XX celebres scholae fuisse in Urbe tradantur: pretia

est inter *grammaticam* et *grammatica*, *logicam* et *logica* etc.

Generi Quinti Aelii] Gronovius volebat *generque*, quod probō: item Oudendorp. EAN. Iam Carrio sic emendarat in ant. Lectt. I, 8. verissime. *Lucius* praenomen fuit Aelii Praeconini, non *Quintus*; ac paulo post Aelius hic dicitur *Servii* focer.

[Cap. 3. *Lucius Aelius*] De hoc Aelio crebra mentio cum laude apud Ciceronem. Vid. Clav. Cicer. Add. Harduinus in Indice Auctorum in Plin. EAN.

Servius] De hoc Serv. Clau-

dio vide Clavem Cic. EAN.

[*vixerit*] Ed. Florent. *viveret*. EAN. Id fortasse praefendum est propter rationem temporum. Est enim, *vitam continuaret*. Atque ita plures codd. etiam Paris. noster.

[*Post hoc*] Lege cum Casaub. *hos*. EAN. Mutatio e opus esse, recte negat Oudendorp. Vetat etiam varians lectio *post haec*, quam et Paris. habet. Utilius monitum esset, mox in Voss. scribi X, non XX, ac deinde *pretia vero*, ut et vet. edit. Talis particula ibi abesse vix potest. Concinitque Paris. in utroque.

{vero] grammaticorum tanta, mercedesque tam magna, ut constat, *Lutatium Daphnidem*, (quem *Lenaeus Melissus* per cavillationem nominis Πανός ἄγγυμα dicit,) ducentis milibus nummum Q. Catulo emptum, ac brevi manumissum; *L. Appuleium*, ab Esicio Calvino, equite Romano praedivite, quadringenis annuis conductum, multos edocuisset. Nam in provincias quoque grammatica penetraverat, ac nonnulli de notissimis doctoribus peregre docuerunt, maxime in Gallia togata: inter quos *Octavius Teucer*, et *Siscennius Iacchus*, et *Oppius Chares*; hic quidem ad ultimam aetatem, et quum iam non gressu modo deficeretur, sed et visu.

Appellatio *grammaticorum* Graeca consuetudine invaluit; sed initio *litterati* vocabantur. Cornelius quoque Nepos in libello, quo

Πανός ἄγγυμα] *Delicias Panis*, stuporem sic obijciens, qui Panis tantum placeret. Daphnis ille apud poetas Panis delicium fuit. Sic recte explicavit Salmassius ad Solinum. ERN. Ipsa verba Salmassii p. 30 haec sunt: Pan pecoribus praecerat; hinc Πανός ἄγ. eum dicebat, non Panis delicias, Daphnis ut fuit, sed pecus: fortasse etiam asinum intelligi voluit, qui Arcadiae peculiaris, quae in tutela Panis. Alii aliter de eo nomine. Ceterum Lenaei item corruptum censebat Graev. *cam* Heinsio in egregia annot. ad Ovil. ex P. 4, 16, 30. volebantque *Cilnius*, probabiliter. Lenaeus libertus Pompeii fuit,

Melissus Cilni Maecenatis. Vid. c. 15 et 21.

Esicio Calvino] De priore nomine, in codd. varie exarato, nihil certi efficias. Oudendorp. coniecit *L. Sextio* ex inscriptionibus. Sic et suspectum mox est *Siscennius*, pro quo leg. forsitan *Sisennius*. Nec dubitavi ex Paris. dare *Chares*, ut iam Casaub. correxit: vulgo *Cares*, mendose.

Quadringenis annuis] Sic recte ed. Florent. Vulg. *quadringentis*. Sic infra c. 23. ERN.

Gressu] Ed. Flor. *ingressu*, melius. ERN. Idem est in Paris. Quod vitiosum potius dixissem.

distinguit litteratum ab erudito, *litteratos quidem vulgo appellari, ait eos, qui aliquid diligenter et acute scienterque possint aut dicere aut scribere: ceterum proprie sic appellandos poetarum interpretes, qui a Graecis γραμματικοὶ nominentur. Eisdem litteratores vocitatos, Messalla Corvinus in quadam epistola ostendit, Non esse sibi, dicens, rem cum Furio Bibaculo, nec cum Sigida quidem, aut litteratore Catone: significat enim haud dubie Valerium Catonem, poetam simul grammaticumque notissimum. Sunt qui litteratum a litteratore distinguant, ut Graeci grammaticum a grammatista; et illum quidem absolute, hunc mediocriter doctum existiment, quorum opinionem Orbilius etiam exemplis confirmat. Nam apud maiores, ait, quum familia alicuius venalis produceretur, non temere quem litteratum in titulo, sed litteratorem inscribi solitum esse; quasi non perfectum litteris, sed imbutum.*

Veteres grammatici et rhetoricam docebant; ac multorum de utraque arte commentarii feruntur: secundum quam consuetudinem posteriores quoque existimo, quamquam iam

Cap. 4. *Aliquid*] Abest bene ed. Flor. ERN. Servant pronomen omnes libri, ut omisso videatur mendosa esse; neque eam suadet sensus.

Nominentur: eosd. L. vocitatos. Messalla] Correxì malam distinctionem. Quod dicitur de litteratoribus, pertinet ad auctoritatem Messallae, non Cornelii. Viderunt rem et alii.

In quadam epistola ostendit] Addidi ex ed. Flor. *ostendit*: sic et Oudendorpius fecit. ERN. Ex codd. quibus accedit Paris. Satis bene. At ex uno Bongarsii, cuius Schottus meminit, assertur *scribit*: unde utrunque glossematis speciem trahere possit. Durius tamen ex superioribus repetas verbum *ait*.

Sigida] Putant legendum *Ticida* ex c. 11., ERN.

discretis professionibus, nihilominus vel retinuisse vel instituisse et ipsos quaedam genera institutionum ad eloquentiam praeparandam, ut problemata, paraphrases, allocutiones, ethologias, atque alia hoc genus, ne scilicet sicci omnino atque aridi pueri rhetoribus traderentur: quae quidem omitti iam video, desidia quorundam et infantia; non enim fastidio putem. Me quidem adolescentulo, repeto, quendam, Principem nomine, alternis diebus declamare, alternis disputare, nonnullis vero mane disserere, post meridiem remoto pulpito declamare solitum. Audiebam etiam, memoria patrum quosdam e grammatici statim ludo transisse in forum, atque in numerum praestantissimorum patronorum receptos. Clari professores, et de quibus prodi possit aliquid dumtaxat a nobis, fere hi fuerunt.

Saeuius Nicanor primus ad famam dignationemque docendo pervenit: fecitque praeter commentarios, quorum tamen pars maxima intercepta dicitur, satiram quoque; in qua libertinum se ac duplici cognomine esse, per hoc indicat:

Praeparandam] An forte: *praeparantium*? ERN. Mox *elocutiones* mutavi in *allocutiones* ex Paris. et aliis Mss. Conf. Capperon. ad Quintil. 1, § p. 65.

E grammaticis statim e ludo] Legendum cum Statio et Calaubono: *e grammaticis statim ludo*: aut: *a grammaticis statim et ludo*. Etiam ed. Flor. omittit *e* ante *ludo*. Delevit et Oudendorpius. ERN.

Cap. 5. *Saeuius Nicanor*] *Saeuium* potius vocari volunt Viri docti, e Macrobo: Sat. 2, 14. ERN. Alii *Severum*, alii *Succium*. Nihil liquet.

Hoc] Edd. Flor. et Mediol. *per hoc*. Probantque viri docti. ERN. Nimirum propter *se*, quod expungendum esset, si simpliciter *hoc* legeretur. *Per* in vet. edit. et in codd. est, ut Paris. Eadem locutio etiam in vita Terent. non l. a princ.

*Sævius Nicamor Marci libertus negabit:
Sævius Postumius idem, at Marcus docebit.*

Sunt qui tradant, ob infamiam quandam eum in Sardiniam secessisse, ibique diem obiisse,

- 6 *Aurelius Opilius*, Epicurei cuiusdam libertus, philosophiam primo, deinde rhetoricam, novissime grammaticam docuit. Dimissa autem schola, Rutilium Rufum damnatum in Asiam secutus, ibidem Smyrnae simulque consenuit; composuitque variae eruditionis aliquot volumina, ex quibus novem unius corporis, qui, quia scriptores ac poetas sub clientela Musarum iudicaret, non absurde et scripsisse et fecisse se ait ex numero divarum et appellatione. Huius cognomen in plerisque indicibus et titulis per

Posthumius idem, sed M.] Hoc nomen nec pro cognomine esse potest, et peccat in metrum, quod hexametrum est, eliso ubique *s*. Gronovio videtur scrib. *Postumianus*, Oudendorpio *Postumuleius*, nomen ex lapidibus notum, et quod latet fortasse in aberratione quorundam codd., ut Paris., *post huius*. Deinde *sed* metri causa interpolatum est; codd. fere habent *at*. Echliplia autem olim neglectam esse constat, ut ap. Lucret. In priore versu fortan legendum *negabat*.

Cap. 6. *Rutilium Rufum]* De quo vide Ciceronem Or. pro Balb. 13. Nat. Deor. 5, 32, Tacitum Ann. 4, 43. ERN.

Novem] Vide Heinsum ad Virg. Aen. 12, 855. ERN.

Qui, quia etc.] Varie tentatur hic locus. Ego delendum puto *qui*. ERN. Hoc et Oudendorpio placet; ut *novem* pertineat ad leqq. infinitivos, non ad verbum *composuit*. Id ni ita esset, cum Broukhuf. scribendum esset *quos quia*: tamen etiam corrigi licet *quae, quia*. Tum *ex quibus* erit *exque his, in hts*, ut Aug. 29. pr. Conf. ad Caes. 53. Sed nihil horum certum est, nisi vulgata lectionem corruptam esse.

Fecisse et scripsisse] Sic bene ed. Flor. Vulgo *scripsisse et fecisse*. ERN. Cum Flor. faciunt codd. Voss. et Paris. At quicquid praeferas, haeret aliquid scabrum, nisi corrigatur *inscripsisse*.

Huius cognom. — unam lit-

unam litteram scriptum animadverto; verum ipse per duas effert in *parastichide* libelli, qui inscribitur *Pinax*.

• *M. Antonius Gniphos*, ingenuus, in Gallia natus, sed expositus; a nutritore suo manumissus, institutusque Alexandriae quidem, ut aliqui tradunt, in contubernio Dionysii Scytobrachionis; (quod equidem non temere crediderim, quum temporum ratio vix congruat,) fuisse dicitur ingenii magni, memoriae singularis, nec minus Graece, quam Latine doctus; praeterea comi facilique natura, nec unquam de mercedibus pactus, eoque plura ex liberalitate discipulorum consecutus. Docuit primum in Divi Iulii domo, pueri adhuc; deinde in sua privata. Docuit autem et rhetoricam, ita ut quotidie praecepta eloquentiae traderet, declamaret vero non nisi nundinis. Scholam eius claros quoque viros frequentasse aiunt; in his M. Ciceronem, etiam quum praetura fungeretur. Scripsit multa, quamvis annum aetatis quinquagesimum non excefferit: etsi Atteius Philologus duo

teram scriptum] Utrum L. an P. ambigitur. Mihi prius cum Gronovio placet, scil. *Optilius*. ERN. Gronov. coniecit, *nam litteram* L. quod probatur Oudendorpio, non mihi. Dein *parastichis* idem est quod Ciceroni ἀρροστιχίς; ipsa vero ratio talis, qualem quis ex Plautinae Trinummi argumento, quod Prisciano tribuitur, ducere possit, ut demonstret, ab illo auctore scriptum esse non *numum*, sed ut Gr.

νοῦμον.

Id per duas] Pronomen abest a Voss. Paris.que, et sane elegantius. Imitatus sum.

Cap. 7. *Scytobrachionis*] Ed. Florent. *Scythobrachionis*. Scripsi *Scytobrachionis* cum Oudendorpio. Nam Graece est Σκυτοβραχίων. ERN.

Non nisi nundinis] Sic ille Rhodius sabbatis disputabat. Tiber. 32. ERN.

Fungeretur] Conf. Macrob. Sat. 3, 12. ERN.

tantum volumina *de Latino sermone* reliquisse eum tradit: nam cetera scripta discipulorum eius esse, non ipsius; in quibus et suum alicubi reperiri nomen.

8 *M. Pompilius Andronicus*, natione Syrus, studio Epicureae sectae desidiosior in professione grammaticae habebatur, minusque idoneus ad tuendam scholam. Itaque quum se in Urbe non solum Antonio Gniphoni, sed ceteris etiam deterioribus postponi videret, Cumas transiit, ibique in otio vixit, et multa composuit; verum adeo inops atque egens, ut coactus sit, praecipuum illud opusculum suum annalium Ennii elenchorum sedecim milibus nummum cuidam vendere. Quos libros Orbilius suppressos redemisse se dixit, vulgandosque curasse nomine auctoris.

9 *Orbilius Pupillus*, Beneventanus, morte parentum, una atque eadem die inimicorum dolo interemptorum, destitutus, primo apparituram magistratibus fecit; deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit: functusque militia,

Et suum — nomen] Id est *Atteii*, eius qui haec tradit. Sin ad Gniphonem referretur, deberet esse eius.

Cap. 8. *M. Pompilius A.*] Praenominis notam addidi cum Oudend. ex Parif. et Voss. Desunt ea nomina alias et in hoc codice, quum essent in ceteris libris. Mox *grammatica* est in eodem Par. atque in extremo capite *dicit*, ut in Voss. non male.

Annalium elenchorum] Qua-

le illud opusculum fuerit, quo argumento, adhuc incertum est. Ed. Flor. habet *Ennii elenchorum*: eadem ante *opusculum suum*. EAN. Utrumque dedit Oudend. quem sequor ob consensum codd., etiam Parif. In his *Elenchis* igitur Grammaticus vitetur crisin fecisse Enninae sive dictionis et poeseos sive historiae et rerum.

Cap. 9. *Corniculo*] Gothofredus ad Leg. 10. Cod. Theodof. de Cohortalibus, T. II, p.

studia repetit; quae iam inde a puero non leviter attigerat; ac professus diu in patria, quinquagesimo demum anno Romam, consule Cicerone, transiit: docuitque maiore fama quam emolumento. Namque iam per senex, pauperem se et habitare sub tegulis, quodam scripto fatetur. Librum etiam, cui est titulus *Perialogos*, edidit, continentem querelas de iniuriis, quas professores negligentia et ambitione parentum acciperent. Fuit autem naturae acerbae, non modo in antisophistas, quos omni sermone laceravit, sed etiam in discipulos; ut Horatius significat, *plagosum* eum appellans, et Domitius Marfus scribens,

Si quos Orbilius ferula scuticaque cecidit.

Ac ne principum quidem virorum infectatione abstinuit: siquidem ignotus adhuc, quum iudicio frequenti testimonium diceret, interrogatus

506. explicat de officio cornicularii, qui magistratui apparet in corniculo secretarii. Sed id tempus pati vix videtur, quum res alias serat fortasse, quia praecedit *apparitura*. ERM. Conf. Alcon. in Verr. 3, 28.

Repetit] Forf. *repetitit*.

Sub tegulis] In coenaculo, summa aedium parte, ubi pauperes habitare solebant. ERM.

Perialogos] Corruptus hic titulus non uno modo tentatus est. Frustra. Licebit ergo nobis quoque periculum facere. Forte igitur est *Periautologos*: quia istae querelae erant fere de iniuriis, quas ipse tulerat, qui loquens inducebatur. Alio-

qui non ignoro *περιαυτολογία* ad ostentationem maxime pertinere: quod ab hoc loco alienum. Oudendorpius mavult *Paedagogus*. ERM. Paullo post sensu caret vulgatum, *negligenter ab ambitione*. Certe nihili est, quod Turnebus interpretatur de *iniuriis quas negligenter acceptas*. Neque aptae sunt correctiones interpretum. Quod in textu posuimus, cur spreverint illi, quum ex parte codices praebeant, non video.

Antisophistas] Vide ad Tiber. c. 11. Pro quos omni in sermone ed. Flor. quos omni in occasione. ERM.

a Varrone, diversae partis advocato, *Quidnam ageret, et quo artificio uteretur: Gibberosos se de sole in umbram transferre*, respondit: quod Murena gibber erat. Vixit prope ad centesimum aetatis annum, amissa iam pridem memoria, ut versus Bibaculi docet:

Orbilius ubinam est, litterarum oblivio?

Statua eius Beneventi ostenditur in Capitolio, ad sinistrum latus, marmorea, habitu sedentis ac palliati, appositis duobus scriniis. Reliquit filium *Orbilium*, et ipsum grammaticum professorem.

10 *Atteius Philologus*, libertinus, Athenis natus. Hunc Capito Atteius, notus iurisconsultus, inter grammaticos rhetorem, inter rhetores grammaticum fuisse ait. De eodem *Asinius Pollio* in libro, quo Sallustii scripta reprehendit, ut nimia praescriptorum verborum affectatione oblita, ita tradit: *In eam rem adiutorium ei fecit maxime quidam Atteius Praetextatus, nobilis grammaticus Latinus, declamantium deinde adiutor atque praeceptor, ad summam philologus ab semet nominatus.* Ipse ad Laelium

Varrone] Macrob. Sat. 2, 6 hoc narrat de Galba principis patre, qui gibber erat: v. Galb. c. 3. Quare ista duo nomina viris doctis insititia videntur; aberantque a vetere edit. qua Statius utebatur. Quamquam posterius deleri parum placeret. Ceterum Paris. *quonam artif.* ut Voff.

Cap. 10. *Adiutorium ei fecit*] Quisdam libri *fuit*. Probat Burmannus; et ipse, si etiam

legatur adiutor. ERN. At sequitur statim *adiutor*, ut contra movet Oudend. Et vulgata formam loquendi scite defendit Ruhnken. ad Velleium 2, 112.

Praetextatus] Videtur esse cognomen Atteii. ERN.

Ad Laelium H.] Male Ernest. servarat *Lucium H.* e Casauboni errato. *Laelium* cum reliquis MŪ. Paris. praebuit, sed idem omisit *Hermam*.

Hermam scripsit, *se in Graecis litteris magnum processum habere, et in Latinis nonnullum: audisse Antonium Gniphonem, eiusque Hermam; postea docuisse. Praecepisse autem multis et claris iuuenibus: in quibus Appio quoque et Pulchro Claudiis fratribus; quorum etiam comes in provincia fuerit. Philologi appellationem assumpsisse videtur, quia, sicut Eratosthenes, qui primus hoc cognomen sibi vindicavit, multiplici variaque doctrina censebatur: quod sane ex commentariis eius apparet; quamquam paucissimi exstant, de quorum tamen copia sic altera ad eundem Hermam epistola significat: *Hylen nostram aliis memento commendare, quam omnis generis coegimus, uti scis, octingentos in libros.* Coluit postea familiarissima C. Sallustium, et eo defuncto, Asinium Pollionem: quos historiam componere aggressos, alterum breviario rerum omnium Romanarum, ex quibus, quas vellet, eligeret, instruxit; alterum praeceptis de ratione scribendi. Quo magis miror, Asinium Pollionem credidisse, antiqua eum verba*

Processum] Sic usus etiam Cicero Brut. 78. ERN.

Eiusque] Sive filium sive discipulum. ERN. Immo servum vel libertum. Haec usitata ellipsis esse solet. Sed ambiguum est scriptoris culpa, utrum Hermas ipsum docuerit, an ipse Hermam. Verisimilior tamen recepta distinctio.

Octingentos in libros] Probabilis est Broukhhusii coniectura: *octingentis e libris.* Sed illud ei obstat, quod ita copia, h. e.

multitudo commentariorum non verbis illis exprimeretur. ERN. Ergo propter id ipsum improbabiliis est coniectura, quam etiam auctor postea deleuit, in memoriam incidens 4000 librorum, de simili argumento scriptorum a Didymo Alex. Mox Paris. habet *historias.*

De ratione scribendi] Vulgo erat dicendi. Illud et re ipsa commendatur, et unice legi videtur in codd. Est etiam in Paris.

et figuras solitum esse colligere Sallustio: quum sibi sciat nil aliud suadere, quam ut noto civilique et proprio sermone utatur, vitetque maxime obscuritatem Sallustii et audaciam in translationibus.

11 *Valerius Cato*, ut nonnulli tradiderunt, Burseni cuiusdam libertus, ex Gallia: ipse libello, cui est titulus *Indignatio*, ingenuum se natum ait, et pupillum relictum, eoque facilius licentia Sullani temporis exutum patrimonio. Docuit multos et nobiles; visusque est peridoneus praeceptor, maxime ad poeticam tendentibus; ut quidem apparere vel his versiculis potest:

*Cato Grammaticus, Latina Siren,
Qui solus legit ac facit poetas.*

Scriptit praeter grammaticos libellos etiam poemata, ex quibus praecipue probantur *Lydia* et *Diana*. *Lydiae* Ticide meminit:'

Suadere etc.] Tempora in hoc loco non satis apta sunt. Debebat enim esse *sciret*, et mox *uteretur* et *vitaret*. Ea mutatio oriri potuit e verbo *suadere*, quum non intelligerent, referri ad *solitum esse*. ERN. Id ne nos quidem satis intelligimus. Nihil hic mutatum videtur a librariis, et ipsius scriptoris esse, si quid duri inest in subito usu praelentis temporis verborum. Ad infinitum *suadere* intell. *illum* i. e. Atteium. Burmannus coni. *quem sibi*, paullo obscurius. Nec in reliquis aliquid movendum, in quibus Pollionis abhorrens a com-

muni doctorum usu oratio traduci videtur.

Cap. 11. *Legit ac facit poetas*] Praelegendis seu interpretandis poetis ipsis auditores poetas reddit; non, sicut hodie fit in multis Academiis, per aestheticam quandam, unde, qui numquam recte legerunt carmen, quid poeta sit et quomodo res suas agat, discere et intelligere volunt, ut si caecus colores. *Legere* h. l. non de privata lectione, sed de enarratione coram discipulis accipiendum bene docuit Burm. Sic et c. 24 extr. Minus bene Heinlius coni. *capit poetas*.

Lydia doctorum maxima cura liber.

Dianae Cinna:

Saecula permaneat nostri Diana Catonis.

Vixit ad extremam senectam, sed in summa pauperie et paene inopia, abditus modico gurgustio, postquam Tusculana villa creditoribus cesserat, ut auctor est Bibaculus:

*Si quis forte mei domum Catonis,
Depictas minio assulas, et illos
Custodis videt hortulos Priapi,
Miretur, quibus ille disciplinis
Tantam sit sapientiam assecutus,
Quem tres cauliculi, et siliqua farris,
Racemi duo, tegula sub una
Ad summam prope nutriant senectam.*

Et idem rursus:

*Catonis modo, Galle, Tusculanum,
Tota creditor urbe venditabat.
Mirati sumus, unicum magistrum,
Summum grammaticum, optimum poetam,
Omnis solvere posse quaestiones,
Unum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, en iecur Cratetis!*

Custodis — Priapi] Plures igitur horti tam egeno? Id iure mirantur; accedunt aliquot libri qui habent *custodes*. Hinc Scaliger aliique probabiliter confecerunt, *Custodes videt hortuli* [i. hortulo Priapos h. e. simulacra Priapi rudibus manibus dolata. Et iam sic edidit Burmannus Sec. Anthol. Lat. T. I. p. 420. Mox pro vulg. ~~miratur~~ ex Paris. dedi *miretur*, ~~exponit~~ sensu. Idem e Voll. ~~facit~~ Odendorp.

Uta] Burmannus valde probat coniecturam Heinlii: *uda*.

Vol. III.

Gronovius volebat: *ipsa*. ERN. Alii, vel potius iidem, vulgatum bene interpretantur *ὑπερβολικῶς*, de exiguo et nimis angusto tugurio.

Difficile] Simplicissimum est adverbialiter capere ERN. In formula *expedire nomen* elegans est lusus ex ambiguitate. Conf. ad Tib. 48 *Difficile* mendosum videtur, pro quo sagaciter Toupius ad Snid. T. III. p. 174. correxit *deficere*, probante Rubnkenio ad Rutilium Lup. p. 132.

Iecur] Cum Turnebo intel-

B

- 12 *Cornelius Epicadus*, L. Cornelii Sullae dictatoris libertus, calatorque in sacerdotio augurali, filioque eius Fausio gratissimus fuit: quare numquam non utriusque se libertum edidit. Librum autem, quem Sulla novissimum de rebus suis imperfectum reliquerat, ipse supplevit.
- 13 *Staberius Eros* hero suo emptus de catasta, et propter litterarum studium manumissus, docuit inter ceteros Brutum et Cassium. Sunt qui tradant, tanta eum honestate praeditum, ut, temporibus Sullanis, proscriptorum liberos gratis et sine mercede ulla in disciplinam receperit.
- 14 *Curtius Nicia* haesit Cn. Pompeio et C. Memmio: sed quum codicillos Memmii ad Pompeii uxorem de stupro pertulisset, proditus ab ea, Pompeium offendit; domoque ei interdictum est. Fuit et M. Ciceronis familiaris: in

ligo ut *cor*: libido et ira, quae alias iecori tribuuntur, alienae sunt ab h. l. EAN. Non quod in iecore sedes credita sit sapientiae, ut ex hoc loco, eius generis unico, nuper docuit Hottinger ad Cic. de Div. 1, 57, sed quia post *cor* ludenti poetae nil reliquum erat simile, quod pro prudentia vel acumine poneret. Posuit autem iecur, ut conicio, respiciens ad commotum et fervidum ingenium grammatici, cum adversariis ex illorum temporum more animosius disputantis. Aliena huc attulit Burni. Sec. I. I. incertus adeo, quem Zenodotum intelligat, quem Cratetem;

quos nuper ad Homerum satis celebratos puto.

Cap. 12. *In sacerdotio*] Addidi in ex ed. Flor. ERN. Sic etiam codd. Voss. et Paris. Quamquam in tali loco alias omittitur praepositio. V: Gronov. de Pec. vet. I, p. 29. Mox Oudendorpius coni. *ei filioque eius*. Paris. habet *filio quoque*.

Cap. 13. *Staber. Ilia suo hero*] Haec vulgaris lectio est. Illud, quod cum Oudend. adscivi, ex praecelara emendatione Scaligeri est, per codd. firmata. Meminit huius Erotis, tanquam grammatica professione clari, Plinius lib. 35 extr.

cuius epistola ad Dolabellam haec de eo legimus: *Omniino mihi litterae magis sunt expetendae a te, quam a me tibi. Nihil enim Romae geritur, quod te putem scire curare, nisi forte scire vis, me inter Niciam nostrum et Vidium iudicem esse. Profert alter, opinor, duobus versiculis expensum Niciae: alter Aristarchus hos ὀβελίζει. Ego tamquam criticus antiquus iudicaturus sum, utrum sint τοῦ καίτου, an παρεμβεβλημένοι.* Item ad Atticum: *De Nicia quod scribis, si ita me haberem, ut eius humanitate frui possem; in primis vellem illum mecum habere; sed mihi solitudo et recessus provincia est: quod quia facile ferebat Sica, eo magis illum desidero. Praeterea nosti Niciae nostri imbecillitatem, mollitiem, consuetudinem victus. Cur ergo illi molestus esse velim, quum mihi ille iucundus esse non possit? Voluntas tamen eius mihi grata est. Huius de Lucilio libros etiam satira comprobat.*

Lendaeus, Pompeii Magni libertus et pae- 15
ne omnium expeditionum comes, defuncto eo filiisque eius, schola se sustentavit; docuitque in Carinis, ad Telluris aedem, in qua regione Pompeiorum domus fuerat: ac tanto amore erga patroni memoriam exstitit, ut Sallustium historicum, quod eum *oris improbi, animo invere-*

Cap. 14. *Dolabellam*] Ad Div. 9. 10. ERN.

Ad Atticum] 12, 26. sed etiam aliis locis eius mentionem facit, quae vide in Clave Cic. ERN.

Cap. 15. *Improbi*] Gronov. legi vult *probi*. Placet. ERN. Et ita legi, testantur in codd.

nonnullis. Optime. Sic os modestum, verecundum, viro tribuerat Sallustius cum plerisque, animum inverecondum. Conf. Senec. Epist. 11. Paullo ante a Paris. quoque abest *adem*, trita ellipsi. Quod probatur doctis merito.

cundo scripſiſſet, acerbiffima ſatira laceraverit, *laſtaurum* et *lurconem*, et *nebulonem*, *popinonemque* appellans, et *vita ſcriptisque monſtroſum*: praeterea *prifcorum Catonisque verborum ineruditiffimum ſurem*. Traditur autem puer adhuc Athenis ſubreptus, reſugiſſe in patriam: perceptisque liberalibus diſciplinis, pretium ſuum domino retuliſſe, verum ob ingenium et doctrinam gratis manumiſſus.

16 Q. *Caecilius Epirota*, Tuſculi natus, libertus Attici, equitis Romani, ad quem ſunt Ciceronis epiſtolae, quum filiam patroni, nuptam M. Agrippae, doceret, ſuſpectus in ea, et ob hoc remotus, ad Cornelium Gallum ſe contulit: vixitque una familiariffime, quod ipſi Gallo inter graviffima crimina ab Auguſto obiicitur. Poſt deinde damnationem mortemque Galli, ſcholam aperuit: ſed ita ut pauciſ, et tantum adoleſcentibus, praeciperet, praetextato nemini, niſi ſi cuius parenti hoc officium negare non poſſet. Primus dicitur Latine ex tem-

Catenis ſubreptus] *Catenis* mendofum eſſe, Criticis facile credimus. Quis ita Latine appellet *oſtiarium qui ſe ipſe catena ſolverit*? Itaque Gron. excuſpſit *Catinae* opp. Siciliae, longe acutius vero Heinſ. *Athenis*; quod et Graevio plane verum videbatur. In quo notandum, librarios barbaris ſaeculis ſcribere ſolitos *catenam* pro *catena*. Ergo hominem *Athenis* puerum ſubreptum puta a plagiario, ac Pompeio in Aſia tum agenti venditum, deinde fugitivum in patriam revertiſſe. Sic

etiam Oudend. At quod ilem e collat. Voſſ. probat *praecceptis* pro *perceptis*, id ex Paris. quoque enotatum minus placet mihi. *Percipere*, i. e. diſcere artes liberales tum demum coepit, quum in patriam revertiſſet; mox et *praecceptorem* agere potuit et quidvis aliud, ex quo pretium manumiſſionis lucraretur: ſed illud commemorari ſatis erat.

Cap. 16. *Attici Satrii*] An *Patris*? Oudendorpius delevit. EBN. Id ego imitatus ſum.

pore disputasse, primusque Virgilium et alios poetas novos praelegere coepisse; quod etiam Domitii Marfi versiculus indicat:

Epirota, tenellorum nutricula vatum.

Verrius Flaccus, libertinus, docendi genere maxime inclaruit. Namque ad exercitanda discipulorum ingenia aequales inter se committere solebat, proposita non solum materia, quam scriberent, sed et praemio, quod victor auferret. Id erat liber aliquis antiquus, pulcher aut rarior. Quare ab Augusto quoque nepotibus eius praeceptor electus, transiit in Palatium cum tota schola; verum ut ne quem amplius posthac discipulum reciperet: docuitque in atrio Catilinae domus, quae pars Palatii tunc erat, et sestertia centena in annum accepit. Decessit aetatis exactae, sub Tiberio. Statuam habet Praeneste, in inferiore fori parte, contra hemi-

17

Cap. 17. *Exercitanda*] An: *excitanda*? Talia certamina, non tam exercendi, quam excitandi, incendendi causa instituantur. ERN. Parum assequor vim huius ratiunculae.

Eius] Delendum esse et ipse arbitror. ERN. Quasi repetitum ex literis proxime positis. Alii corr. *suis*: cf. Canneg. ad Avian. p. 20. Cautius alii explicant *suis*. Conf. Vossium de Construct. c. 56. Drakenh. ad Liv. 31, 11, 12.

Praeneste] Legi volunt *pro Vestae*, s. *pro aede Vestae*, quod valde probabile est. Vid. Parvinius praef. ad Fastos. Ve-

nit etiam in mentem, transpositum esse verbum, legendumque: *decessit* — — *sub Tiberio, Praeneste. Statuam habet in inferiore fori parte.* ERN. Nihil opus est. Neque adeo ceteris, quae hic ut probabilia asseruntur, locum esse, constitit his postremis annis, quum Praeneste effossa sunt fragmina harum tabularum cum parte (i. e. aliquot mensibus) Fastorum ab hoc Verrio ordinatorum. Hos fastos *Praenestinos*, diversos a *Capitolinis* dudum publicatis, qui Romae erudite illustravit cl. Fogginius, ex tribus codd. Vatic. huius libelli

cyclium: in quo fastos a se ordinatos, et marmoreo parieti incisos, publicarat.

18 *L. Crassitius*, genere Tarentinus, ordinis libertini, cognomine *Pasicles*, mox *Pansam* se transnominavit. Hic initio circa lcenam versatus est, dum mimographos adiuvat: deinde in pergula docuit, donec, commentario Smyrnae edito, ad eum inclaruit, ut haec de eo scriberentur,

*Uni Crassitio se credere Smyrna probavit:
Definite indocti coniugio hanc petere.
Soli Crassitio se dixit nubere velle:
Intima cui soli nota sua exstiterint.*

Sed quum edoceret iam multos ac nobiles, in his Iulium Antonium, triumviri filium, ut Verrio quoque Flacco compararetur, dimissa repente schola, transiit ad Q. Sextii philosophi sectam.

(quos et Romae mansisse nuper mihi nunciatum est) lectiones affert, item in Voss. et Paris. repertas: *in superiore s. parte, circa hemicyclium (vulgo hemicyclum) marmori perite incisos*. Ultimam hoc praefert Fogginius, cui non cunctanter assentiendum arbitror.

Fastos] Quorum fragmenta esse, disputat Panvinius i. c. qui Capitolini fasti hodie dicuntur. ENN.

Cap. 18. *Smyrnae*] In *Smyrnam*, carmen obscurum Ciu-nae. ENN. De quo praeter auctores historiae poetarum Lat. vide Burn. Sec. ad Anthol. Lat. II. 250 et I. H. Vossium ad Virg. Eclog. IX. 35.

Credere] Elegans est I. F. Gronovii coniectura *cedere*, sc. petenti se. ENN. Oudendorp. correctionem non necessariam indicabat. Recte. Etiam recepto vocabulo locus est in amore.

Iulium Antonium] Dedi *Iulum*, de quo v. ad Claud. c. 2.

Q. Septimii] Huius nullam sectam in philosophia quisquam memoravit. In duobus codd. et haud dubia pluribus, qui nondum collati sunt, scriptum *Q. Sextii* (Paris. habet *in Sextii*) revocari iusserunt plures, in his Bruckerus et Oudend. quos sequor. Fuit hic Q. Sextius suppar Ciceroni excellens phi-

Scribonius Aphrodisius, Orbilii servus at- 19
que discipulus, mox a Scribonia, Libonis filia,
quae prior Augusti uxor fuerat, redemptus et
manumissus, docuit, quo Verrius tempore, cu-
ius etiam libris *de orthographia* rescripsit, non
sine infectatione studiorum morumque eius.

C. Julius Hyginus, Augusti libertus, natio- 20
ne Hispanus, (etsi nonnulli Alexandrinum pu-
tant, et a Caesare puerum Romam advectum,
Alexandria capta) studiose et audiit et imitatus
est Cornelium Alexandrum, grammaticum Grae-
cum, quem propter antiquitatis notitiam *Po-
lyhystorem* multi, quidam *Historiam* vocabant.
Praefuit Palatinae bibliothecae: nec eo secius
plurimos docuit; fuitque familiarissimus Ovidio
poetae et C. Licinio, consulari, historico: qui
eum admodum pauperem decessisse tradit, et li-
beralitate sua, quoad vixerit, sustentatum. Hu-

losophus, cui, si modo uni,
debit Roma, ut ad breve tem-
pus sectam florere videret Lati-
no nomine; clarus per eandem
etiam filius Sextius. Sive pa-
tris sive filii mentio aliquoties
fit ap. Senecam Philol. atque
alterum Rhetorem Controv. 2.
Praef. ubi v. Nic. Fabrum. Item
apud Quintil. 10, 1, 124. ex Mss.
viri docti restitunt hos *Sex-
tios*, et vere quidem, ubi vulg.
Scepticos.

Cap. 19. *Cuius etiam libris*.
Sic et Paris. pro vulg. *libro*,
quod ortum erat, ex vitioso *li-
bris*.

Cap. 20. *Etsi nonnulli
Alexandrinum etc.*] *Etsi* abest

ed. Flor. non male. ERN. Et
cod. Paris. Ibidemque legitur
Cortii ad Sallust. Jug. 86 con-
iectura *adductum*; ut et vet.
edit. habet: de quo item hoc
dici licet *non male*.

*Studiose et audiit et imita-
tus est*] Sic ex ed. Flor. dedi
pro *studiose et avide imitatus
est*. Sic et in Mss. reperit Ou-
dendorp. ERN.

Historiam] Simili modo Pe-
gagus Ictus vulgo appellatus est
Liber; Schol. ad Iuvenal. 4, 77.

C. Licinio] Nemo histo-
ricus consularis adhuc inventus
est hoc nomine; quare id incer-
tum putandum est.

Quoad vixerit] Sic ed. Flor.

ius libertus fuit Iulius Modestus, in studiis atque doctrina vestigia patroni secutus.

21 *C. Melissus*, Spoleti natus, ingenuus, sed ob discordiam parentum expositus, cura et industria educatoris sui altiora studia percepit: ac Maecenati pro grammatico muneri datus est. Cui quum se gratum et acceptum in modum amici videret, quamquam asserente matre, permansit tamen in statu servitutis; praesentemque conditionem verae origini anteposuit. Quare cito manumissus, Augusto etiam insinuat: quo delegante, curam ordinandarum bibliothecarum in Octaviae porticu suscepit. Atque, ut ipse tradit, sexagesimum aetatis annum agens, libellos *Ineptiarum*, qui nunc *Iocorum* inscribuntur, componere instituit: absolvitque centum et quinquaginta, quibus et alios diversos postea addidit. Fecit et novum genus togatarum, inscripsitque *trabeatas*.

22 *M. Pomponius Marcellus*, sermonis Latini exactor molestissimus, in advocazione quadam

bene pro vulgato vixit. ERN. Item Paris. Ego tamen nihil mutare primus ausus essem.

Cap. 21. Quo delegante, curam — suscepit] Ed. Flor. quod eleganter curam ordinandarum bibliothecarum — suscepit. ERN. Non nimis inficete, at vitiose tamen. Conf. Caes. c. 56. Paulo ante vulgatum et ex Paris. mutavi in etiam, ut iam fecit Oudend.

Componere] Hoc verbum non citat Schottus ad Victorem p. 209. bene. Qui et mox legit: et mimos diversi operis postea

addidit, e Ms. in quo erat animos diversi operis etc. ERN. Et Heinsio probatur haec correctio in annotat. ad Ovid. ex P. 4, 16, 30. eamque et ipse veram puto. In Paris. quoque est animos. Ceterum componere minime movendum. Cf. vit. Persii extr.

Trabeatas] Quales fuerint; adhuc dubitant. Vid. Cuperus Observ. I, 10. p. 66. Similes haud dubie fuisse *Praetextatis*, quod et ipsum togatarum genus est, et Tragocomoedia, seu Comaedotragedia. ERN.

(nam interdum et causas agebat) soloecismum, ab adversario factum, usque adeo arguere perseveravit, quoad Gallius Severus, interpellatis iudicibus, dilationem petiit: *ut litigator suus alium grammaticum adhiberet; quando non putat is, cum adversario de iure sibi, sed de soloecismo controversiam futuram.* Hic idem quum ex oratione Tiberium reprehendisset, asserente Atteio Capitone, *et esse illud Latinum; et, si non esset, futurum certe iam inde: Mentitur, inquit, Capito. Tu enim, Caesar, civitatem dare potes hominibus, verbo non potes.* Pugilem olim fuisse, Asinius Gallus hoc in eum epigrammate ostendit:

*Qui caput ad laevam didicit, glossemata nobis
Praecipit: os nullum, vel potius pugilis!*

Cap. 22. Certe iam inde] Ex quo Caesar usurpasset. ΕΑΝ.

Verbo non potes] Sic ex Paris. scripsi cum Oudend. pro verbis. Perperam ita a Faerno correctae erat prava scriptura librorum verba.

Didicit] Malunt Viri docti quidam *deicit* pro *deicit*: quod convenit sane pugili: sed *didicit* magis placet. Acumen videtur quaesivisse Asinius in antithetis, *didicit, praecipit*, aptum epigrammati. ΕΑΝ. Dummodo sensum habeat, quem nos quidem non magis videmus Calaubono; cui tamen cave credas in posteriore parte annotationis. Axiis elliptica locutio videtur esse, quum explicant, *didicit declinationes capitis ad laevam.* Mihi quidem mul-

to aptius videtur *deicit* vel *reicit*. Sic simpliciter pugil describitur, caput, ut illi solebant, in laevam reflectens, quo ictus vitet. Hic pugil repente Criticus factus, praecipit et interpretatur glossemata: quam praecipitionem in primis grammaticae professionis olim fuisse, notissimum est ex Quintil. 1, 8, 15.

Os nullum] Proprie de pugile, cui os caestuum ictibus foedatum. Vid. in primis Lamb. Bos ad verbum ὑπὸ πτεράζω, in Exercitatt. ad Novum Testam. metaphorice h. l. de grammatico indiserio. Quod addit, *vel potius pugillis*, ad obscenitatem oris, quam Suetonius in Tiberio vocat, referendum. ΕΑΝ. Immo huc refer, quod ante dixit de caestuum ictibus, et

25 *Q. Remmius Palaemon*, Vicentinus, mulieris verna, primo, ut ferunt, textrinum, deinde, herilem filium dum comitatur in scholas, literas didicit: postea manumissus, docuit Romae, ac principem locum inter grammaticos tenuit: quamquam infamis omnibus vitiis, palamque et Tiberio et mox Claudio praedicantibus, nemini minus institutionem puerorum vel iuuenum committendam; sed capiebat homines quum memoria rerum, tum facilitate sermonis: nec non etiam poemata faciebat ex tempore. Scripsit et variis, nec vulgaribus metris. Arrogantia fuit tanta, ut M. Varronem *porcum* appellaret; secum et natas et morituras literas iactaret; nomen suum in Bucolicis non temere positum, sed praesagiente Virgilio, fore quandoque omnium poetarum ac poematum Palaemonem iudicem. Gloriabatur etiam, latrones quondam sibi, propter nominis celebritatem paruisse. Luxuriae ita indulgit, ut saepius in die lavaret, nec sufficeret sumptibus, quamquam ex schola quadragena annua caperet, ac non multo minus ex re familiari, cuius diligentissimus erat: quum et officinas promercalium vestium exercebat, et agros adeo coleret, ut vitem, manu eius institutam, satis constet

conf. Lucillii epigr. 17 in Brunck. T. II. p. 320. Sed *or nullum* translate accipe *indisertum*: alii putant, *nullius pudoris*: icibus deformatum ac tuens quomodo *nullum* dici possit, non intelligo, quum plus sit etiam quam os.

Cap. 23. *Remmius Palaemon*] Ed. Florent. *Q. Remmius. EAK.*

Et cod. Voss. praenomen habet et Paris., unde addidi.

Textrinum] Coniicias *textrinam*: et cf. Aug. c. 4 med.

Poemata f. ex tempore] Martial. 2, 86. *Scribat carmina circulis Palaemon: Moraris iuvat auribus placere.* Statim Voss. et Paris. et vet. ed. *Scripsit vero variis.*

trecenta sexaginta quinque vasa edidisse. Sed maxime flagrabat libidinibus in mulieres, usque ad infamiam oris: dictoque non infaceto notatum ferunt cuiusdam, qui, quum in turba osculum sibi ingerentem, quamquam refugiens, devitare non posset: *Vistu, inquit, magister, quotiens festinantem aliquem vides, abligurrere?*

M. Valerius Probus, Berytius, diu centuriam petiit, donec taedio ad studia se contulit. Legerat in provincia quosdam veteres libellos apud grammaticam, durante adhuc ibi antiquorum memoria, necdum omnino abolita, sicut Romae. Hos quum diligentius repetere, atque alios deinceps cognoscere cuperet, quamvis se contemni, magisque opprobrio legentibus, quam gloriae et fructui esse animadverteret, nihilominus in proposito mansit: multaue exemplaria contracta emendare ac distinguere et

Trecenta sexaginta quinque vasa] *Vasa* intellige amphoras. Quod autem vitem dicit trecenta sexaginta quinque amphoras edidisse, non de singulis vitibus, sed iugeribus capiendum. Sic *vites trecenae* apud Varonem R. Rust. 1, 27. dictae, quod iugera trecenas amphoras redderent. Solebant ergo proventum vitis definire proventu singulorum iugerum. ERX. Haec nemini placebunt, opinor: apertum est de una vite dici. Quamobrem unice probabilis est coniectura Ursini CCCLX *uvae*, ex Plin. IV,

3. Colum. 3, 3 ducta. Quod vocabulum facili primum vitio mutatum in *vas*, deinde ex leni scilicet, sed temeraria correctione vulgarem scripturam parere potuit.

Dictoque] *Dicto quoque* est in vet. edit. non inepte. Rei ipsius causa conf. Senec. de Benef. 4, 30. de Fabio Persico.

Cap. 24. *Se*] Recte delendum *to se* censet I. F. Gronovius. Loquitur enim de veterum librorum contemptu. ERX. Alii ex coniectura *eos* substituant; alii *omnes*, ut vet. edit. habet, probante Oudend.

adnotare curavit, soli huius, nec ulli praeterea grammatices parti deditus. Hic non tam discipulos, quam sectatores aliquot habuit. Numquam enim ita docuit, ut magistri personam sustineret. Unum vel alterum, vel, quum plurimos, tres aut quatuor, postmeridianis horis, admittere solebat, cubansque, inter longos ac vulgares sermones, legere quaedam, idque per raro. Nimis pauca et exigua de quibusdam minutis quaestiunculis edidit. Reliquit autem non mediocrem silvam observationum sermonis antiqui.

Adnotare] Tertium munus Criticorum antiquorum, libros instruere *notis*, animadversionum et emendationum indicibus, quibus vel spuria et aliunde illata significarent, vel *εἰσαίουσ ἀθετήσεις* aliorum castigaret, vel transposita redi-

gerent in sedem suam etc. Quales notas magno nobis numero nuper attulit Homerus Venetus.

Sectores aliquot] Paris. aliquos, moxque, unum et alterum. Quod legitimum est, ut Gr. *εἷς καὶ δεύτερος*.

S U E T O N I I
D E
C L A R I S R H E T O R I B U S .

L. PLOTIUS GALLUS.
L. OTACILIUS PILITUS.
EPIDIUS.
SEX. CLODIUS.
C. ALBUTIUS SILUS.
L. CAESTIUS PIUS.
M. PORCIUS LATRO.
Q. CURTIUS RUFUS.
E. VALERIUS PRIMANUS.
VIRGINIUS FLAVUS.
L. STATIUS URSULUS.
P. CLODIUS QUIRINALIS.
M. ANTONIUS LIBERALIS.
SEX. IULIUS GABINIANUS.
M. FABIUS QUINTILIANUS.
IULIUS TIRO. *)

Rhetorica quoque apud nos, perinde atque grammatica, sero recepta est, paullo etiam diffi-

*) Repetii hic rhetorum olim in hoc libro recensitorum indicem, quem nonnulli nobis codices servarunt, dederuntque

aliquot editores. Constat quidem nudis nominibus; tamen eum utilem per se esse, unius ostendere potest nomen *Curtis*

discipulos et grandes praetextatos vocabat. *Cri. Pompeium*, quidam historici tradiderunt, sub ipsum civile bellum, quo facilius C. Curioni, promptissimo iuveni, causam Caesaris defendenti, contradiceret, repétisse declamandi consuetudinem: *M. Antonium*, item *Augustum*, ne Mutinensi quidem bello omisisse. *Nero Caesar* et primo imperii anno, publice quoque bis antea, declamavit: plerique autem oratorum etiam declamationes ediderunt. Quare magno studio hominibus iniecto, magna etiam professorum ac doctorum profluxit copia, adeoque floruit, ut nonnulli ex infima fortuna in ordinem senatorium atque ad summos honores processerint.

Sed ratio docendi nec una omnibus, nec singulis eadem semper fuit; quando vario modo quisque discipulos exercuerunt. Nam et dicta praeclare per omnes figuras, per casus; et apologos aliter atque aliter exponere: et nar-

Praetextatos] Seneca Controv. L. I. praef. ERN.

Per casus, et apologos] Quia casus et apologi iunguntur, non dubito, quin casus sint veri eventus, historiae, ut mox vocat. ERN. Sic et Ouden-dorp. Sed ita casus dici, non temere crediderim, nisi apud barbaros; ut nec apologi simpliciter esse possunt fictiones. Quare post casus maiore distinctione facta, praefero Mureti rationem Var. Lectt. 16, 11. Ex ea, quae vocantur *Dicta praeclare*, sunt *Chriae*, de quibus Aphthonius et alii praeceperunt. Ad eas per casus de-

clinando variandas quomodo pueros olim asuescerint, exemplo docet Diomed. I. p. 289. ed. Putsch. *Dixit M. Cato, litterarum radices amaras esse, fructus iucundiores. M. Catonis dictum fertur — Catoni placuit etc.* Cf. Buchner. de commut. rat. dic. p. 280. Vix omittere Suet. potuit talem puerilem exercitationem, hodieque non inutilem parandae commutationi et copiae verborum: altera illa, fabulas Aesopicas variis modis exponendi, eadem est quam Lessingius et alii tironibus commendarunt.

rationes tum breviter et presse, tum latius et uberius explicare conluerant: interdum Graecorum scripta convertere, ac viros illustres laudare, vel vituperare: quaedam etiam ad usum communis vitae instituta, tum utilia et necessaria, tum perniciosa et supervacanea ostendere: saepe fabulis fidem firmare, aut historiis demerere, quod genus *ῥήσις* et *ἀνασκευὰς* et *κατασκευὰς* Graeci vocant: donec sensum haec exoleverunt, et ad controversiam ventum est. Veteres *Controversiae* aut ex historiis trahebantur: sicut saepe nonnullae usque adhuc: aut ex veritate ac re, si qua forte recens accidisset. Itaque locorum etiam appellationibus adiectis proponi solebant. Sic certe collectae editaeque se habent: ex quibus non alienum fuerit unam et alteram, exempli causa, ad verbum referre. *Aestivo tempore adolescentes urbani, quum Ostiam venissent, litus ingressi, piscatores trahentes rete adierunt, et pepigerunt, bolum quanti emerent: nummos solverunt: diu expectaverunt, dum retia extraherentur: aliquando extractis, piscis nullus infuit, sed sporta auri obsuta. Tum emptores bolum suum aiunt, piscatores suum. — Venalicii quum Brundisii, gregem venalium e navi educerent, formoso et pretioso puero, quod portitores verebantur, bullam et praetextam togam imposuere; facile fallaciam*

Venalicii] Sunt mangones, qui usitatus *venalittarii* dicuntur, quod quidam hic reponi volunt. Sed *venalictos* etiam dixit sic Cicero Orat. c. 70. *ERR. Portitores vere-*

bantur, ne pro pretioso mancipio maius portorium exigetur. Igitur ut defraudarent operas publicanorum, puerum induerunt habitu ingenui Cont. Rubenii Elect. I. 16.

Vol. III.

C

celarunt. Romam venitur: res cognita est: petitur puer, quod domini voluntate fuerit liber, in libertatem. Olim autem eas appellatione Graeca συνθήσεις, vocabant: mox controversas quidam, sed aut fictas, aut iudiciales. Illustres professores, et quorum memoria aliqua exstet, non temere alii reperientur, quam de quibus tradam.

- 2 *L. Plotius Gallus. De hoc Cicero ad M. Titinium sic refert: Equidem memoria teneo, pueris nobis primum Latine docere coepisse L. Plotium quendam: ad quem quum fieret concursus, quod studiosissimus quisque apud eum exercebatur, dolebam, mihi idem non licere. Continebar autem doctissimorum hominum auctoritate, qui existimabant Graecis exercitationibus ali melius ingenia posse. Hunc eundem (nam diutissime vixit) M. Coelius, in oratione, quam pro se de vi habuit, significabat dictasse Atratino, accusatori suo, actionem: subtractoque nomine, hordearium*

In libertatem] Ita legendum consentiunt Viri docti. Adde Merillium Obs. G. 20. Ean. Antea libertate, ut etiam Par.

Graeci συνθήσεις voc.] Correxerunt haec cum Oudend. de conjectura Schottii Obsf. hum. 4. 7. Sic et Paris. noster *Synthesis*. Verius tamen videtur *ὑποθήσεις* vel *θήσεις*, ut volebat Gronov.

Cap. 2. *Cicero ad M. T.]* In deperditis libris Epistolarum. At Plotii huius idem meminit pro Arch. c. 9. Ceterum Paris.

habet *Cicero inepta ad — i. e. in epistola, bene.*

Significabat] Eleganter, simul et vere coniecit Muretus l. c. *significat.* Quod legitimum est, quum sermo est de libris adhuc exstantibus. Cf. vit. Horat. n. l. a. pr. Ac sic statim appellat. Ubi *hordearium* ex Gr. translatum est, *κριθιον*, ut olim vocabatur *Διναρχος* (*κριθιονος Διναρχος*.) Conf. Hermog. de Form. p. 389. et ibi Scholia p. 415. edit. Aldin.

eum rhetorem appellat, deridens, ut inflatum ac levem et sordidum.

L. Otacilius Pilitus servisse dicitur, atque etiam ostiarius, vetere more, in catena fuisse: donec, ob ingenium ac studium litterarum manumissus, accusanti patrono subscripsit. Deinde rhetoricam professus, Cn. Pompeium Magnum docuit, patrisque eius res gestas, nec minus ipse, compluribus libris exposuit: primus omnium libertinorum, ut Cornelius Nepos opinatur, scribere historiam orsus, non nisi ab honestissimo quoque scribi solitam. 3

Ad id tempus *Epidius*, calumnia notatus, ludum dicendi aperuit; docuitque inter ceteros M. Antonium et Augustum. Quibus quondam *C. Canutius*, obiicientibus sibi, quod in re- 4

Cap. 3. *Otacilius Pilitus*] Posteriorius nomen dubium. In Par. et alibi legitur *Pilutus*: aliis placuit *Pitholaus* ex Macrobi. Somn. Sc. 2, 2. vel *Piletus* seu *Philetus*, vel *Plotus*, vel *Philatus* etc. In catena est *catenatus*, ut Calig. c. 45. *Hercules in petra* in Prolegg. Graev. ad Thef. A. R. Tom. V. Quod veterem morem dicit, putat eum morem tum certe rariorem factum: at cf. Barth. Adv. 55 1.

Cap. 4. *Ad id*] Alii *ad idem* vel edidere vel scribi volere. ERN.

Calumnia notatus] I. e. calumniae poena, e lege Remmia, aut alia, affectus. ERN.

Ludum docendi] Suspectus

mihî fuit hic locus: neque credidi, dici Latine *ludum docendi aperire*. Tolerabilius foret *ludum dicendi*. Quod si quis *docendi* delere malit, non magno opere repugnem. Ed. Florent. habet *dicendi*, quod restitui. ERN.

Canutius] Non potest alius *Canutius* esse, quam tribunus plebis, de quo est in Philippicis Ciceronis, qui tribunatum gessit, quo anno Caesar interfectus est. Sed is apud Ciceronem et alios praenomen habet *Tiberti*: quod hic ergo rescribendum est. De tribunis dici reipublicae administrationem, e Cicerone et Livio satis constat. ERN. Lenius est cum Oudend. delere C.

publica administranda potissimum consularis, Isaurici sectam sequeretur; *Malle*, respondit, *Isaurici esse discipulum, quam Epidii, calumniatoris*. Hic Epidius ortum se ab Epidio, *Nuncio* praedicabat: quem ferunt olim praecipitatum in fontem fluminis Sarni, paullo post cum cornibus exstitisse, ac statim non comparuisse, in numeroque deorum habitum.

- 5 *Sex. Clodius*, e Sicilia, Latinae simul Graecaeque eloquentiae professor, male oculatus, et dicax, *par oculorum in amicitia M. Antonii triumviri exstitisse se*, aiebat. Eiusdem uxorem, Fulviam, cui altera bucca inflatior erat, acumen stili tentare dixit, nec eo mi-

Isaurici] Cuius animum in rempublicam saepe laudat Cicero in Philippicis. Ceterum probo Acidalii ad Dial. de corr. eloq. c. 21 sententiam, qui verbum *consularis* post *Isaurici* ponendum putabat: quo modo elegans antithesis efficitur *Isaurici consularis et Epidii calumniatoris*. ERN. Ratio, etli elegans, non necessaria est, ut videbatur Oudend. qui denique etiam *calumniat*. omitti malebat.

Nuncio] Muretus in Var. Lect. 16, 10. vult *Nursino*. ERN. Par. habet *Nuncio* ut Voss. Latet verum vocabulum.

Cap. 5. *Par oculorum — exstitisse se*] Hic locus haud dubie corruptus est. Statius ad Catull. p. 255. pro *exstitisse* legebat *extrisse* vel *extrivisse*. Muretus: *pari oculorum ami-*

citiam Marci Antonii triumviri stetit sibi: scilicet, quod bibendo retudisset oculos: eaque coniectura valde probatur doctis quibusdam viris. Sed nimis a vulgata lectione recedere videtur: praeterquam, quod non video, quare *pari oculorum* dixerit, et non *oculis simpliciter*. ERN. Existimari hoc non licet, contextu deperdito. Verum probabilior est correctio Statii, probata et aliis et Valckenario ad Fragnum. Callimachi p. 120. In libris partim erat *extricte*.

Fulviam — — acumen stili tentare] Mos fuerit necesse est, inflanda bucca tentari cuspidem et aciem, non ab omnibus; (ridiculum enim;) sed a plebeiis hominibus: alioqui dictum rationem nullam habet. Sed tecte respicitur ad alium filium. ERN.

nus, immo vel magis ob hoc Antonio gratus. A quo mox Consule ingens etiam congiarium accepit; ut ei in Philippicis Cicero obiicit: *Adhibes ioci causa magistrum suffragio tuo, et compotorum tuorum rhetorem: cui concessisti, ut, in quem vellet, diceret: falsum omnino hominem! sed materia facilis, in te et in tuos dicta dicere. At quanta merces rhetori est data? Audite, audite, Patres conscripti, et cognoscite reipublicae vulnera! duo milia iugerum campi Leontini Sex. Clodio rhetori adsignasti, et quidem immunia; ut tanta mercede nihil sapere disceres.*

C. Albutius Silus, Novariensis, quum aeditate in patria fungeretur, quum forte ius diceret, ab iis, contra quos pronunciabat, pedibus e tribunali detractus est. Quod indigne ferens, statim contendit ad portam, et inde Romam: receptusque in Planci oratoris con-

Doctius laudant alii Lucian. de merc. conductis T. I. p. 656. et Petron. c. 70.

In Philippicis] 2, 17. unde hic locus in nonnullis bene correctus est.

Dicta dicere] Dicta abest a Parit. et plerisque aliis, item ap. Ciceronem vulgo; voluitque abesse etiam Schottus, vel dicta tacere. Equidem non satis causae video cur mutetur. At confideat etiam Ernelt, utramque vocem apud Cic. deleri iubet. Dicta delevit Oudend.

Cap. 6. Quum forte ius diceret] Ingrata est illa repetitio

τοῦ quum. Legendum arbitror; atque forte ius diceret, aut: forte ius dicens. ERN. Notatu dignum fortasse hoc erat, non corrigendum.

E tribunali detractus est] Tribunal municipali magistratui tribuitur etiam apud Reinesium Inscript. II, 89. VI, 44. sed est proprie tamen *bisellium*, ut Norisius ostendit, in Cenotaph. Pisan. p. 39. ERN. Conf. tamen Noodt de Iurisd. et imp. I, 3.

Planci oratoris] L. Munatii Planci, ex Cic. scriptis notissimū.

tubernium, cui declamatorio mos erat, prius aliquem, qui ante diceret, excitare, suscepit eas partes, atque ita implevit, ut Planco silentium imponeret, non audenti in comparationem se demittere. Sed ex eo clarus, propria auditoria instituit, solitus, proposita controversia, sedens incipere, et calore demum proventus confurgere ac perorare. Declamabat autem genere vario, modo splendide atque adornate: tum, ne usquequaque scholasticus existimaretur, circumcise ac sordide, et tantummodo trivialibus verbis. Egit et causas, verum rarius, dum amplissimam quamque sectatur, nec alium in ulla locum, quam perorandi. Postea renunciavit foro, partim pudore, partim metu. Nam quum, in lite quadam centumvirali, adversario, quem ut impium erga parentes incessabat, iusiurandum quasi per figuram sic obtulisset: *Iura per patris matrisque cineres, qui inconditi iacent*, et alia in hunc modum: arripiente eo conditionem, nec iudicibus aspernantibus, non sine magna sui invidia, negotium affixit. Et rursus in cognitione caedis,

In comparationem se demittere] Sic recte edidit Iac. Gronovius, probatque Drakenb. ad Liv. 3, 35. Olim legebant *dimittere*. ERN.

Declamabat a. genere v.] Codd. sic sere: *declamare aut gemere*. Correxerit Muretus l. c. idemque mox *tantum non pro tantummodo*. *Declamare* tamen servari potuisse censet Oudendorp., ut pendeat a verbo *solitus*: Schott. sic verba lau-

dat ad Senec. Controv. lib. 3. praef.

Ne usquequaque scholasticus existimaretur] *Scholasticus* in hoc contextu est, qui elegantiam, acumina, periodos ubique sectatur, ut faciunt, qui scholae scribunt, non vitae; umbrae, non luci. ERN.

Negotium affixit] Ut lis perderetur, fecit. ERN. Ad rem cf. Quintil. 9, 2, 95. et Seneca l. c.

Mediolani, apud L. Pisonem, proconsulem, defendens reum, quum, cohibente lictore nimias laudantium voces, ita excandisset, ut et deplorato Italiae statu, quasi iterum in formam provinciae redigeretur, Marcum insuper Brutum, cuius statua in conspectu erat, invocaret, legum ac libertatis auctorem et vindicem, pae-
ne poenas luit. Iam autem senior, ob vitium vomicae, Novariam rediit: convocataque plebe, caussis, propter quas mori destinasset, diu ac more concionantis redditus, abstinnit cibo.

Laudantium] Intellige oratorem Albutium. Ei quum ita acclamaretur, ut oratio eius exaudiri vix posset, Piso per lictorem silentium imperavit, quod homini vano bilem commovit. *EM.* Conf. Ferrar. de

Acclamatt. 3, 16. Ipsi discipuli coronam laudantium faciebant.

Cuius statua] De hac Bruti statua facetam historiam prodidit Plut. in Bruto extr. Conf. Sigon. de Iure Ital. 3, 2.

PUBLII TERENTII
VITA.

1 *P. Terentius*, Afer, Carthagine natus, servivit Romæ Terentio Lucano, Senatori; a quo ob ingenium et formam non institutus modo liberaliter, sed et mature manumissus est. Quidam captum esse existimant; quod fieri nullo modo potuisse, Fenestella docet, quum inter finem secundi belli Punici et initium tertii natus sit et mortuus; nec, si a Numidis aut Gaetulis captus sit, ad ducem Romanum pervenire potuisset; nullo commercio inter Italicos et Afros, nisi post deletam Carthaginem, coepto.

Hic cum multis nobilibus familiariter vixit, sed maxime cum Scipione Africano et C. Laelio, quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur; quod et ipsum Fenestella arguit,

Cap. 1. *Terentio Lucano*] *Culleoni* pro *Luc.* sagaciter emend. Gronovius, ut sit idem, quem Africanus maior a captivitate liberavit, teste Liv. 30, 45. Quo ex loco manavit error Orosii 4, 19 de Terentio pileato Scipionis triumphum sequente; quam fabulam, iam a Tan. Fabro Epp. 2, 10 confutatam, nuper denuo vulgavit Schlözerus in *Breviar. histor. univ.* p. 308.

Quidam captum] *Διχμάλωτον*. Idem sequitur incertus poeta in Burmanni Anthol. II, 220. Fenestellae autem rationem, bene monuerunt eruditi, non nimis validam esse, quamvis non dubites mox corrigere *dominum*.

Ducem] Gronovius coniecit *dominum*, quod postulat verbum *commercio*. Placet et Oudendorpio. EAN.

contendens, utroque maiorem natu fuisse: quamvis et Cornelius Nepos aequales omnes fuisse tradat, et Porcius Sulpicionem de consuetudine per haec faciat:

*Dum lasciviam nobilium et laudes fucosas petit:
Dum Africani vocem divinam inhiat avidis au-
ribus:*

*Dum se ad Furium coenare et Laelium, pulchrum
putat:*

*Dum se amari ab his credit, crebro in Albanum
rapi*

Ob florem aetatis suae . . . ipsus . . .

*Suis ablatiis rebus ad summam inopiam redactus
est.*

*Itaque e conspectu omnium abiit Graeciam in ter-
ram ultimam:*

*Mortuus est in Stymphalo Arcadiae oppido: nil
Publius*

Utroque maiorem] Non decebat, nec moris erat, amatos natu maiores esse amatoribus suis. At Terentius si, ut fere putant, natus est a. U. 560, certe 8 annis maior fuit amico suo, Africano altero.

Dum lasciviam etc.] In his vers. nonnulla ad legem metricam sponte mutavi, alia cum Hæro Anglo et Hermanno nostro. Vulgo est *fucosas laudes* — *Dum ad Furium se coenare* — *Abiit in Graeciam* — *nil Publius Sc. profuit, nihil ei Laelius, nihil F.* — *per idem tempus.* V. 5. minime dubitandum est aliquid excidisse, quo numeri plane conturbati sunt et obscurus sit imitativus *rapi* (scil. cursu in vil-

lam, quam alteruter habuit in agro Albano). Minus bene D. Heinſius reſecuit iſta *Ipfus ſubl. rebus*. Scaliger autem in Animadv. ad Euseb. p. 144 tum hunc locum tum alios versus secus ac nos constituit, hoc modo: *Dum ad Furi se c. et Laelit — rapi* (omissis plane verbis *ob flor. act. suae*) *Ipfus, sublatis ibus, ad f. inop. r. est — qui agitabant homines facillime — Saltim, ut esset qui r. o. domini, fervolum.*

Vocem divinam] Alii malunt, *voci divinae*: utrumque recte dicitur. *Voce divina*, quod nonnulli habent, nihili est. EAN.

Sublatis rebus] Furto scilicet, si locus sanus est. EAN.

*Scipio illi profuit, nil Laelius, nil Furius,
Tres per id tempus qui agitabant nobiles facillime:
Eorum ille opera ne domum quidem habuit con-
ductitium,*

*Saltem ut esset, quo referret obitum domini ser-
vulus.*

- 2 Scripsit comoedias sex, ex quibus primam Andriam quum Aedilibus daret, iussus ante Caerio recitare, ad coenantem quum venisset, dictus est initium quidem fabulae, quod erat contemptiore vestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse; post paucos vero versus invitatus, ut accumberet, coenasse una, deinde cetera percurrisse, non sine magna Caerii admiratione. Et hanc autem et quinque reliquas aequaliter populo probavit; quamvis Volcatius de enumeratione omnium ita scribat:

Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis die acta est, meruitque pretium, quantum nulla antea cuiusquam comoedia, id est, octo milia nummum: propterea summa quoque titulo adscribitur. Nam Adelpho-

Agitabant] Int. vitam, aevum. Vitam facile agitare dicuntur divites. ERX. *ῥαδίως*, ut dii Homericī *ῥῆϊα ζωόντες*, sine molestia, omnibus bonis affluentes.

Saltem ut esset etc.] Ut esset locus, quo servulus eius comes in peregrinatione et solus rediens familiae nunciaret mortem patrisfamilias. Sic optime Gronov.

Cap. 2. *Caerio*] Muretus et Heinsius *Caecilio* legendum putant: Pighius *Acilio*. Me-

lius. ERX. Nam Caecilius poeta tum certe iam mortuus erat. Praeterea ne id quidem apparet, Aedilisne is fuerit, quisquis fuit, an potius censor criticus ab Aedilibus delectus, quod sane probabilius est.

Et hanc autem] Vicia his inesse suspicor ex omissione plurimum verborum vel membrorum; similiterque dein post verbum *adscribitur*. Mox *bis die* aliunde confirmari nequit, nec *die* erat in editis olim.

Titulo] I. e. didascaliae, in

rum principium Varro etiam praefert principio Menandri.

Non obscura fama est, adiutum Terentium in scriptis a Laelio et Scipione, quibuscum familiariter vixit. Eandem ipse auxit: numquam enim, nisi leviter, se tutari conatur; ut in prologo Adelpborum:

*Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobilis
Hunc adiutare, assidueque una scribere:
Quod illi maledictum vekemens esse existunt,
Eam laudem hic ducit maximam, quum illis placet,
Qui vobis universis et populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usu 'st sine superbia.*

Videtur autem se levius defendisse, quia sciebat, Laelio et Scipioni non ingratham esse hanc opinionem: quae tamen magis et usque ad posteriora tempora valuit.

Q. Memmius in oratione pro se ait: *P. 3 Africanus, qui a Terentio personam mutatus, quae domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit.* Nepos auctore certo compe-
nisse se ait, C. Laelium quondam in Puteolano Kalendis Martiis admonitum ab uxore, tempore ut discumberet, petisse ab ea, ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium dixisse, non saepe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum, ut scripta illa proferret, pronunciasse versus, qui sunt in Heautontimorumenno:

~~quod~~ tamen illud hodie non legitur. Nam ferebantur illae diverse apud Grammaticos vet.
Non obscura fama est]
Conf. Cic. ad Attic. 7, 3 extr.

et versus Valgii ap. Donatum vel Scalig. ad Euseb. l. l.

Cap. 3. Heautontimorumenno] 4, 4. Tota scena significatur.

Satis pol proterve me Syri promissa huc induxerunt.

- 4 Santra Terentium existimat, si modo in scribendo adiutoribus indigerit, non tam Scipione et Laelio uti potuisse, qui tunc adolescentuli fuerent, quam Sulpicio Gallo, homine docto, et qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum, vel Q. Fabio Labeone et M. Popillio, consulari utroque ac poeta. Ideo ipsum non iuvenes designasse, qui se adiuvissent dicerentur, sed viros, quorum operam et in bello, et in otio, et in negotio populus sit expertus.

Post editas comoedias, nondum quintum atque trigessimum egressus annum, causa evitandae opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Graecorum instituta moresque, quos perinde exprimeret in scriptis, egressus urbem est, neque amplius rediit. De morte eius Volcatius tradit:

*Sed ut Afer sex populo edidit comoedias,
Iter hinc in Asiam fecit. Navim quum semel
Conscendit, visus numquam est: sic vita vacat.*

- 5 Q. Cosconius redeuntem e Graecia periisse in mari dicit cum centum et octo fabulis, con-

Cap. 4. *Sulpicio Gallo*] Graecarum litterarum perstudioso et doctrinarum, velut astrologiae. Conf. Cic. Brut. 20. ibique Wetzel. De *consularibus ludis* mox dubitatur. Muretus perperam con. *Consualibus*, melius Faber *Cerealibus*: at praestat vulgatum capere cum Birm. de specie ludorum, qui honorarii vocantur Aug. c. 33.

Non tamen in his ludis a Sulpicio datis Andriam actam credere licet, etsi id illo Consule factum didascalica ibi arguit. In ipsis vero Santrae argumentis est. quod non displiceat.

Egressus urbem est] *Urbo* posuit Heinf. rectius.

Cap. 5. *Q. Cosconius*] Sic in Mff. se reperisse testatur Lindenbrogius pro vulgato *Consen-*

versis e Menandro. Ceteri mortuum esse in Arcadiae Stymphalo, sive Leucadia, tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fulvio Nobiliore, Coss.; morbo implicitum acri, dolore ac taedio amissarum sarcinarum, quas in navi praemiserat, ac simul fabularum, quas novas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. Reliquit filiam, quae post equiti Romano nupsit: item hortulos viginti iugerum, in via Appia, ad Martis villam. Quo magis miror Porcium scribere:

nil Publius

*Scipio illi profuit, nil Laelius, nil Furius,
Tres per id tempus qui agitabant nobiles facillime:
Eorum ille opera ne domum quidem habuit con-*

ductitiam:

Saltem ut esset, quo referret obitum domini servolus.

Hunc Afranius quidem omnibus Comicis praefert, scribens in Compitalibus:

Terentio non similem dices quempiam.

Volcatus autem non solum Naevio et Plauto et Caecilio, sed Licinio quoque et Attilio postponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

*Tu quoque, qui solus lecto sermone, Terenti,
Conversum expressumque Latina voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quicquid come loquens, atque omnia dulcia dicens.*

nis, quod nomen nusquam occurrit. Recepit et Oudendorpius. Eax. Quod de 108 fabulis amissis vel Iurreptis dicitur, merito ridet Faber l. c.

Et Attilio] Adieci hoc nomen cum Oudend. ex uno Ms. et antiq. editt. Plane necessarium esse, docent Volcatii versus ipsi ap. Gell. 15, 24, quo respicitur.

Item C. Caesar:

*Tu quoque, tu in summis, o dimidiate Menander,
Poneris, et merito, puri sermonis amator.
Lenibus atque utinam scriptis adiuncta foret vis,
Comica ut aequato virtus polleret honore
Cum Graecis, neque in hac despectus parte iaceres.
Unum hoc maceror, et doleo tibi deesse, Terenti.*

Vis Comica, ut aequato virtus] Breviter hic repetendum est, quod nuper docui in cl. Biefteri Sylloge, (Berlin. Monatschr. Mart. 1799) pravam esse hanc distinctionem, qua vulgo iungitur *vis comica*: unde tamen profluxit technicum hoc loquendi genus, hodie tam frequens apud praecipuos artis poeticae. Inscriptum adeo anno 1782 Italus homo (Ill. d'Arco) librum elegantem *Della forza comica*; quasi haec appellatio quadam scriptorum Latinorum technologia niteretur: qualem auctorem nemo reperiet praeter Caesarem hunc, qui, inutata interpunctione, iam non *vim comicam* sed *virtutem* dicit, idque

omnino pro ipsa arte vel praestantia poeseos comicae. Nam *virtus*, vocabulo sic absolute posito, h. l. ieiune diceretur et ignave; *vis* autem ita poni potuit, ut esset nimirum, quod in alio genere a Graecis *δύναμις* vel *δαινότης* usurpatur, illud in comoedia ridiculum, quod ad movendum spectatorem multo efficacius est quam reliquae virtutes pleraeque et sermo purissimus h. e. proprietate verborum et omni pulchritudine naturali placens. De reliquo facile apparet, Caesaris iudicium oppositum esse Tulliano. Sic *purus sermo* (cf. Prol. Heautont. 46) idem est quod in illo *lectus*, sic *lenta scripta* respondent *sedatis vocibus*.

HORATII POETAE VITA.

Horatius Flaccus, Venusinus, patre, ut ipse tradit, libertino et exactionum coactore, ut vero creditum est, falsamentario; quum illi quidam in altercatione improbrasset: *Quoties ego vidi patrem tuum cubito se emungentem!* Bello Philippensi, excitus a M. Bruto, imperatore, tribunus militum meruit; victisque partibus, venia impetrata, scriptum quaestorium comparavit. Ac primo Maecenati, deinde Augusto [in gratiam]

Cap. 1. *Exactionum coactore*] An *auctionum*? Vid. Cicero pro Cluent. c. 64. et ibi Silvius. ERN. Saltem hoc melius quam mirificum commentum I. M. Gesneri, *exactionum*. At probabilius est per se, hominem fuisse ex operibus publicani exigendo cuidam generi vectigalium. De talibus et similibus *exactio* dicitur. Cf. Pollionis Epp. in Cic. 10, 32. Tac. Hist. 1, 20.

[*Ut vero creditum est*] De *emungentem*, etsi non certius Casauboni coniectura *ferè* ex vulgare. Sed haec usque ad *emungentem* pro glossematis deleta cupiebat Ianus ad Horatium perperam praesertim quum

antea scripisset *ipse quidem* cum Mureto et aliis. Durior tamen est iunctura, *quum illi pro siquidem, quandoquidem illi*. Ipsum scomma in *τραχιόπιώνη* apud veteres vulgatissimum puta, de quo cf. Diog. Laert. 4, 46. Ceterum alii habent *brachio*, non male, quum et Graeci hic *βραχίονι* dicant pro *εργώνη*, ut Oudend. monuit.

[*Scriptum quaestorium comparavit*] *Decuriam emere* vocat Cicero Verr. 3, 79. *Scriptum facere*, pro scribam agere, esse, dixit Livius 9. extr. *Scriptum quaestorium comparare*, est locum inter scribas quaestorios emere vel alio mo-

insinuatus, non mediocrem locum in amborum amicitia tenuit. Maecenas quantopere eum dilexit, satis monstratur illo epigrammate, ubi inquit:

*Ni te visceribus meis, Horati,
Plus iam diligo, tu tuum sodalem
Hinnulo videas strigiosorem.*

Sed multo magis extremis [iudicii] tali ad Augustum elogio: Horatii Flacci, ut mei, memor esto.

do consequi. ERN. Veniam impetravit per Maecenatem, ut arguit Sidonius Apollin.

Insinuatus] Inclusa vocabula a fuisse videntur Mss. et simpliciter sic Suer. ponit *insinuari*. Exempla ex Calig. 12. Oth. 2. Gr. 21 notavit Oudend.

Dilexit] An *dilexerit*? ERN. Ita iam plures edidit, usitatio re syntaxi; sicut infra, *qualem habeam memoriam*, ubi codd. item *habeo*.

Ubi inquit] Non ex elegantia Latina haec verba adduntur; unde malim abesse: absuntque quibusdam libris, ut Mureti, Cruquii. ERN. Bene iudicat Oudendorp. id opus esse, si legatur *demonstrat*, aut potius *testatur* ex Mf. Puteani.

Ni te] Est imitatio Epigrammatis noti Catulliani. ERN.

Titium — Mino] Hunc locum corruptum esse, omnes vident: quomodo sanandus, discrepant. *Titium* locum non habet, propter metrum: prima enim eli brevis. Arbitror hoc unum verbum esse corruptum,

et nomen a Maecenate positum fuisse poetae, et quidem in genitivo, cuius mimum carere obiter voluit. Me sodalem tuum videas strigiosorem mimo illius. Quia Titii sodales noti sunt, imperitus librarius nobis dedit *Titium sodalem*, qui locum non habet, nequidem, si scomma recte se habere debet. Oudendorpius edidit *tu tuum sodalem*, ut ediderant Cruquius, Rutgerius, Bentleius: tum pro *Mimo*, *hinnulo*. ERN. Utrumque imitatus sum, ne quid novarem in loco diversissimae scripturae. Nam *mimo* certe omnium minime placeat: quis enim dicat *strigosum mimum*? Facilius latere credas nomen macilentum hominis Horatio noti, quale fortasse *Ninnio* est in cod. Pithoei. alibi *Minio*. Verum praestant, opinor, correctiones, *ginno* s. *hinnu me*, vel, abiecto potius pronomine, *hinnulo*.

Extremis iudicis] Interpretantur, *testamento*. At ita

Augustus ei Epistolarum officium, obtulit, ut hoc ad Maecenatem scripto significat: *Ante ipse scribendis epistolis amicorum sufficiebam: nunc occupatissimus, et infirmus, Horatium nostrum a te cupio abducere. Veniet ergo ab ista parasitica mensa ad hanc regiam, et nos in scribendis epistolis iuvabit.* Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam, aut amicitiam suam ingerere desuit. Exsistat epistolae, ex quibus, argumenti gratia, pauca subieci: *Sume tibi aliquid iuris apud me, tamquam si convictor mihi fueris: recte enim, et non temere, feceris; quoniam id usus mihi tecum esse volui, si per validudinem tuam fieri possit.* Et rursus: *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire. Nam incidit, ut illo coram fieret a me tui mentio. Neque si tu superbius amicitiam nostram spreveris, ideo nos quoque ἀνθυπερηφρονούμεν.* Praeterea saepe inter alios iocos *putissimum penem et homin-*

dicuntur *suprema iudicia*, non *extrema*; neque, si ita dici liceat, opus fuerit addi *iudicis*, quum absolute sic passim legamus *suprema*. Sed verbum in uno M. repertum glossam redolet, et recte Burm. explicat *extremis vitae temporibus*.

Ate c. abducere] Ita plerique recentiorum ex coniectura Graevii vel ex sensu communi. Vulgo, *te c. adducere*, corrupte et non satis Latine quidem.

Ἀνθυπερηφρονούμεν] Alii, ἀνθυπερηφρονούμεν. Illud significatius est et codd. vestigiis

Vol. III.

propius, placuitque etiam Bentleio. Hic autem pro exemplo imperiti iudicii notandum est, Iano hunc totum locum de Epistolis Aug. e margine asutum videri, ex quo loco forsitan alii Suetonium huius Vitae auctorem agnoverint. Indoctius etiam iste monachi manum somniabat in verbis, *et rursus*, quibus nihil in hoc genere aptius est aut magis usitatum. Cf. Aug. 71. 76. Gramm. c. 11.

Putissimum] Vulgo, *purissimum*. Alterum de coniectura, ut videtur, Scaligeri ad Virg.

D

cionem lepidissimum appellat, unaque et altera liberalitate locupletavit. Scripta quidem eius usque adeo probavit, mansuraque perpetuo opinatus est, ut non modo Saeculare carmen componendum iniunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique, privignorum: eumque coegerit propter hoc, tribus carminum libris, ex longo intervallo, quartum addere: post Sermones quoque lectos, nullam sui mentionem habitam ita sit questus: *Irasci me tibi scito, quod non in plerisque eiusmodi scriptis tecum potissimum loquaris. An vereris, ne apud posteros tibi infame sit, quod videaris familiaris nobis esse?* expressitque Eclogam, cuius initium est:

*Cum tot sustineas et tanta negotia solus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Caesar.*

Idem Horatius habitu corporis brevis fuit atque obesus: qualis a se ipso et in Satiris describitur,

Catal. p. 244 dedit etiam Bentl. Mox *appellat*, in scriptis iocosus, ut Epistolis. De tempore verbi v. ad Rhet. c. 2.

Opinatus est] Haec ex uno Ml. addidit Rutgers. Venus. Lectt. c. 30. ubi hoc Scriptum aliquoties emendatur. In aliis codd. fuerat lacuna, quam plerique expleverunt verbo *credit*. Sed acquiescendum in illo, etsi non absurde Oudend. coniecit *ominatus*.

Tribus — quartum addere] Vid. Inpp. ad Od. 3. 30.

Eclogam] Hoc nomine ergo Epistolae quoque poeticae insignitae sunt a Grammat. non quod illae plane eiusdem sint generis ac Satirae, ut censabat Oudendorpius, sed ex vulgari olim usu nominis Eclogarum. Nam pluribus rebus inter se differre haec poemata, demonstrari facile posset, si id huius loci esset.

Idem Horatius] Muretus et alii haec duo importuna delent. Nihil refert: ut nunc sunt ista Excerpta. Mox in *Satiris* quae re 2. 5. 308.

et ab Augusto hac Epistola: *Pertulit ad me Dionysius libellum tuum, quem ego, ut accussem te, quantuluscunque est, boni consulo. Vereri autem mihi videris, ne maiores libelli tui sint, quam ipse es. Sed si tibi statura deest, corpusculum non deest. Itaque licebit in sextariolo scribas: quum circuitus voluminis tui sit ὄγκωδίστατος, sicut est ventriculi tui.* Ad res Venereas intemperantior traditur. [Nam speculato cubiculo scorta dicitur habuisse disposita: ut, quocumque respexisset, ibi ei imago coitus referretur.] Vixit plurimum in secessu ruris

Ut accussem te] Vulgo olim, *ne acc. te.* Reg. cod. *ut accusantem.* Inde minus bene factum *ut s. ne accussem brevitatem.* Nos Bentleium et Oudend. secuti sumus, in qua scriptura *ut est quamvis, licet.* In leqq. multo incertior est lectio, *corpusculum non deest.* Ubi Graevius conii. *venae abunde est:* in quo *abunde est* plane certum videtur; si quidem codd. lacunose praebent . . . *unde est.* locus ipse, et quid sit *in sextariolo scribere*, parum liquet: atque omnino difficiliores sunt ioci huius principis. Gesneri tamen opinionem legas in Horat. suo. Sed non oportet sepultam esse rationem et felicem emendationem Salmasii in eruditissimo libro de *Modo usur.* p. 408. *Si tibi statura deest, ventris abunde est. Itaque licebit in sextario illos scribere,*

quo circuitus v. t. sit ὄγκωδίστατος, sicut est v. tui. Ita queritur, nimis esse brevem Horatii libellum, sive libri volumen, suadetque ei, quo modulum ventris sui imitarentur, qui erat crassior, deinceps libellos suos in sextario scribere. Sextarium *ad granum* intelligit. Si ad eam crassitudinem libelli tui non possunt pervenire, ut ventriculi tui modum exaequent, fac eos scribas in sextario: sic exaequabunt. Graeci *κυλινδρους* vocabant eiusmodi volumina.

[*ὄγκωδίστατος]* Nannius et Guietus legendum censent *ὄγκωδίστατος.* Sic placebat etiam Casaubono, ediditque Oudendorpius. ERN.

[*Nam speculato etc.*] In notandis his verbis plane secutus sum Oudend. iudicium accurate confirmatum. Alii, ut Bentleius, haec una cum illis *Ad*

sui Sabini aut Tiburtini: domusque eius ostenditur circa Tiburni luculum. Venerunt in manus meas et Elegi sub titulo eius, et Epistola pro-
 fusa oratione; quasi commendantis se Maecenati: sed utraque falsa puto. Nam elegi vulgares, epistola etiam obscura: quo vitio minime tenebatur. Natus est sexto Idus Decembres, L. Cotta et L. Torquato, Coss. Decessit quinto Kalendas Decembres, C. Marcio Censorino et C. Asinio Gallo, Coss. post septimum et quinquagesimum annum, herede Augusto palam nuncupato: quum, urgente vi valitudinis, non sufficeret ad obsequandas testamenti tabulas. Humatus et conditus est extremis Esquiliis, iuxta Maecenatis tumulum.

res etc. tacite abiecerunt, adumbrata videlicet ex Senecae N. Q. 1, 16. Nota est inter nostrates Lessingii de h. l. disputatio.

Sabini aut Tiburti.] Inscite loqueretur, si plane idem praedictum significaret, quod volebant Rutgerf. et Masson. Tu credideris potius Wielando nostro ad Epist. 1, 8. cui consentit Dom. de Sanctis in Dissert. de villa Horat. Mox ab-

surde vulgabatur antea *Tiburtini luc.* Conf. Cluver. Ital. antiq. p. 717.

Commendantis] Vulgo, *commendans.* Illud ex Mss. cum Bentleio recte edidit Oudendorp.

Nonum et 9.] Nemo non videt scribendum, quod posuimus ex Hieronymi Chron. Natus quippe a. U. 689, decessit a. 746.

L U C A N I

V I T A.

M. Annaeus Lucanus, Cordubensis, prima ingenii experimenta in Neronis laudibus dedit quinquennali certamine. Dein civile bellum, quod cum Pompeio et Caesare gestum est, recitavit. Qui tantae levitatis et tam immoderatae linguae fuit, ut in praefatione quadam aetatem et initia sua cum Virgilio comparans, ausus sit dicere: *et quantum mihi restat ad Culicem?* Hic initio adolescentiae, quum ob infestum matrimonium patrem suum ruri agere longe cognovisset, revocatus Athenis a Nerone, cohortique amicorum additus, atque etiam quaestura honoratus, non tamen permansit in gratia. Siquidem aegre ferens, recitante se, subito, ac nulla nisi refrigerandi sui causa, indicto Senatu, Neronem recessisse: neque verbis adversus prin-

Cam Pompeio et Caesare
 Codd. aliquot a *Caes.*
bon.

Qui — et tam immod.] Legendum est *Quin*, ut aliis iam visum est. *ERR.* Plane abest pluribus libris; deinde *tam*

omnibus. Hoc igitur delevi.

Infestum matrimonium etc.] Burmannus coniicit *infaustum*. Ceterum post *cognovisset* aliquid excidisse arbitror. *ERR.*

Refrigerandi sui] Vide ad Claud. c. 41.

cipem, neque factis exstantibus post haec temperavit: adeo ut quondam in latrinis publicis clariore cum strepitu ventris emisso, hemistichium Neronis, magna confessorum fuga, pronunciarit: *sub terris tonuisse putes*. Sed et famoso carmine quum ipsum, tum potentissimos amicorum, gravissime proscidit.

Ad extremum paene signifer Pisonianae coniurationis exstitit: multus in gloria tyrannicidarum palam praedicanda, ac plenus minarum usque eo intemperans, ut Caesaris caput proximo cuique iactaret. Verum, detecta coniuratione, nequaquam animi constantiam praestitit. Facile enim confessus, et ad humillima devolutus preces, matrem quoque innoxiam inter socios nominavit; sperans, impietatem sibi apud parricidam principem profuturam. Inpertrato autem mortis libero arbitrio, codicillo ad patrem de corrigendis quibusdam versibus suis exaravit; epulatusque largiter, brachia asecandas venas medico praebuit. Poemata etiam eius praelegi memini; confici vero, a

Factis exstantibus] Opponuntur occultis, clandestinis. ERN.

Cum] *Cum* delendum et ipse puto: mox magna confessorum fuga dedi pro magna cum confessorum fuga, ut Oudendorpius. ERN. Tantius est, et si ingratus, clar. cum strepitu crepitu v. emisso, vel cl. crepitu ventr., ut Graev. malebat.

Multis in
dicend

vers. Ined. 97. 1. corrigit: *Multus in gloria tyrannicidarum palam praedicanda, ac plenus minarum etc.* et sic Graevius volebat, edideruntque Böhmann. et Oudendorpius, secutus sum. ERN.

Nequaquam] Post hoc quam vel ex MC. vel exponi voluit Salmas. Bene. *Confici*] *Confingi* intertur Bykersh. Obl. Iur.

venalia proponi, non tantum operose et diligenter, sed inepte quoque.

§. 18. ERN. *Confici* quidem intelligi potest de exemplaribus seu collectionibus minorum poematum veno apparatus; at aliquid tamen hic corruptum est haud dubie, forsan

omittendo. Nam verba, *operose, diligenter, inepte* pertinere ad ornamenta voluminum in tabernis exponendorum ambitiosius quaesita, scite animadvertit Oudendorp. •

C A I I P L I N I I
V I T A.

Plinius Secundus, [Novocomensis,] equestribus militiis industrie functus, procurationes quoque splendidissimas atque continuas summa integritate administravit; et tamen liberalibus studiis tantam operam dedit, ut non temere quis plura in otio scripserit. Itaque bella omnia, quae unquam cum Germanis gesta sunt, viginti voluminibus comprehendit. Item Naturalis Historiae triginta septem libros absolvit. Perit clade Campaniae. Nam quum Misenenſi classi praeesſet, et flagrante Veservo, ad explorandas propius causas, Liburnica pertendisset, neque, adversantibus ventis, remeare posset, vi pulveris ac favillae oppressus est: vel, ut quidam existimant, a servo suo occisus; quem, deficiens aestu, ut necem sibi maturaret, oraverit.

Novocomensis] Male sic etiam apud Hieronymum. Veronensis fuit. Certe aliter non potuit tradere Suet. Quare vocem uncis notavi.

Liburnicas praetend.] Burm. legendum putat *Liburnica pertendisset*. Recte. Sic *vehiculo pertendere* in Calig. 44. EAN. Mox alii *oraverat*, haud minus Latine.

IUVENALIS

VITA.

Iunius Iuvenalis, libertini locupletis, incertum filius, an alumnus, ad mediam fere aetatem declamavit, animi magis causa, quam, quod scholae se aut foro praepararet. Deinde paucorum versuum Satira non absurde composita in Paridem, pantomimum, poetamque [Claudii Neronis] eius semestribus militiis tumentem, genus scripturae industriose excoluit. Et tamen bene diu ne modico quidem auditorio quicquam committere est ausus. Mox magna frequentia, magnoque successu, bis ac ter auditus est, ut ea quoque, quae prima fecerat, inferciret novis scriptis:

Quod non dant proceres, dabit histrio, tu Camerinos,

Et Bareas, tu nobilium magna atria curas.

Praefectos Pelopea facit, Philomela tribunos.

Liberti] . Recte Burmannus legi vult *libertini*. Sic et Oudendorpius edidit. ERN.

Ad mediam aetatem] I. e. circa annum 40. Obiit enim aetate senex. Cf. Salmast. ad Solin. p. 319.

Praepararet] Legendum *se praepararet*, ut Heinsius voluit, *aut se pararet*. ERN. Scripti scholae *se* ex Ml.

Claudii Neronis] Glossema esse videtur adscriptum ad eius i. e. Paridis. *Huius poeta* dici potuit Statius ob notum commercium. Itaque uncas apposui nominibus, quibus adeo carent Mss. Sed et in reliquis quaedam corrupta sunt et obscuriora, etsi pertinent ad Iuvenal. 7, 88. Saltem corrig. *militis*. Mox

Erat tum in deliciis aulæ histrio; multique fau-
torum eius quotidie provehebantur. Venit er-
go Iuvenalis in suspensionem, quasi tempora
figurate notasset, ac statim, per honorem mili-
tiae, quamquam octogenarius, urbe summotus,
missusque ad praefecturam cohortis, in extrema
Aegypti parte tendentis. Id supplicii genus pla-
cuit, ut levi atque ioculari delicto par esset.
Verum intra brevissimum tempus angore et tae-
dio periit.

Oudend. dedit *industrie*, ut
Galb. 3. atque in Plin. Vit. et
bene diu h. e. *satis diu*, ex
Mss. utrumque. Ante deerat
bene.

Erat tum] Scil. tempori-
bus Hadriani, qui poetam, ut

probabile est, Oasim magnam
relegavit, quasi Praefectum co-
hortis ibi tendentis. Histrio-
nis nomen fortasse excidit;
certe obscurum est: at neuter
Paris intelligendus, ut prae-
clare docuit Oudend.

AULI PERSII

VITA.

A. Persius Flaccus natus est pridie Nonas Decemb. Fabio Perfico, L. Vitellio, Coss.; decessit VIII Kalendas Decemb. P. Mario, Asinio Gallo, Coss.

Natus in Etruria Volaterris, eques Romanus, sanguine et affinitate primi ordinis viris coniunctus. Decessit ad octavum miliarium via Appia, in praediis suis. Pater eius Flaccus pupillum reliquit moriens, annorum fere sex. Fulvia Sisennia mater nupsit postea Fusio, equiti Romano: et eum quoque extulit intra paucos annos. Studuit Flaccus usque ad annum duodecimum Volaterris: inde Romae, apud grammaticum Remmiam Palaemonem, et apud rhetorem Virginium Flavum. Quum esset annorum sedecim, amicitia coepit uti Annaei Cornuti, ita ut

Pablo Mario] Vulgo erat *Rabrio*. Correctum a Lips. ad Tac. 14. 48. et aliis.

Fusio] Sic scriptum nomen est in una Ernest. vitio typothecae. Sed felix vitium est. *Fusii* plures reperiuntur. *Fusius* nullus. Cf. praeter alios Bentleium ad Hor. Serm. 2, 3, 60.

vel Pearce. ad Cic. de Orat. 2, 22.

Et eum quoque extulit] Oudend. malebat *sed eum*. Nimirum sic hodie fere loquimur, veteres saepius altero modo.

Virginium Flavum] Sic bene correxit Oudendorpius vulgatum *Flaccum* e Mf. Huius *Flavi* mentio passim est apud

ab eo nusquam discederet: a quo inductus aliquatenus in philosophiam est.

Amicos habuit a prima adolescentia Caesium Bassum poetam et Calpurnium Suram, qui eo vivo iuvenis decessit. Coluit ut patrem Servilium Nonianum. Per Cornutum cognovit Annaeum etiam Lucanum, aequaevum, auditorem Cornuti. Nam Cornutus illo tempore Tragicus fuit, sectae Stoicae, qui libros philosophiae reliquit. Sed Lucanus adeo mirabatur scripta Flacci, ut vix retineret se, illo recitante, a clamore. [Quin illa esse vera poemata diceret.] Sero cognovit et Senecam, sed non ut caperetur eius ingenio. Usus est apud Cornutum duorum convictu doctissimorum et sanctissimorum virorum, acriter tum philosophantium, Claudii Agathemeri, medici Lacedaemonii, et Petronii Aristocratis, Magnetis, quos unice miratus est et aemulatus, quum aequales essent, et Cornuto minores. Ipse

Quintilianum. Idem mox *inductus* pro *introducitur*, et infra *Nonianum* pro *Numanum*, ut viderat Gronov. corrigendum esse. ERN.

[*In philosophiam est*] Verissime monuit Boherius ap. Schelhorn. Amoenitt. litt. T. X. p. 1105., huc pertinere locum in extremo totum inde a verbis, *Sed mox*. Probat etiam Oudend., nec dubitavit sic edere Reizius in parva sed accurata edit. Persii. Imitarer virum eximium, si ita Suetonii manum plane restitui posse putarem: nunc fragmenta daimus turbata, ut erant.

[*Calp. Suram*] Mendose olim *Staturam*. Correxerunt iam Casaub. Suras passim plures reperias, ut Cic. Brut. c. 64. Quintil. 6, 3, 54. Plin. H. N.

[*Quin — diceret*] Molestia haec ne in omnibus quidem MSS. leguntur. Addita videntur a sciolo, qui id potuerat excipere singulis vocibus, quod omnino non dictum erat.

[*Cornuto minores*] Oudend. ex Ms. Leidensi affert *Cornuti*, ut *minores* sint auditores, quemadmodum *maiores* saepe magistri, apud scriptores huius et inferioris aetatis. Scripturam haec primus recepit Reiz. et ita

etiam decem fere annis summe dilectus a Paeto Thrasea est, ita ut peregrinaretur quoque cum eo aliquando, cognatam eius Arriam uxorem habente. Fuit morum lenissimorum, verecundiae virginalis, formae pulchrae, pietatis erga matrem et sororem et amitam exemplo sufficientis. Fuit frugi et pudicus. Reliquit circa sestertium vicies matri et sorori; scriptis tamen ad matrem codicillis, rogavit eam, ut daret Cornuto sestertia, ut quidam dicunt, centum; ut alii volunt, argenti facti pondo viginti, et libros circa septingentos, sive bibliothecam suam omnem. Verum Cornutus, sublatis libris, pecuniam sororibus, quas frater heredes fecerat, reliquit. Et raro et tarde scripsit. Hunc ipsum librum imperfectum reliquit. Versus aliqui dempti sunt ultimo libri, et quasi finitus esset, leviter retractavit Cornutus: et Caesio Basso petenti, ut

haec similia sunt istis ante, *aequaeuum auditorem Cornuti.*

Dilectus apud Thraseam] Nihil certius correctione illa, quae a pluribus facta est.

Sestertia — centum] Hoc repositi ex emendatione Gronovii certissima. Nam nec Latinum est *sestertia centies*, nec tantum habuit Persius. ERN.

Mox vulg. *pondera*, quod dudum emendavit Casaub. Prae-terea Reiz. edidit ut *quidam*, ~~omisso~~ verbo, deinde autem *plus a arg.* etiam haec ex *M. apud Oudendorp.* Atque aliam sic affert Gronov. de

P. V. p. 117.

Verum Cornutus — pecuniam sororibus — — reliquit] Hoc totum Oudendorpius spurium putat, et uncis inclusit. Antea unam tantum sororem dicitur habuisse. *Sororibus* certe vitiosum est, scribendumque, ut supra, *matri et sorori.* ERN. *Sorori et matri* correxit Reiz.

Dempti sunt ultimo libri] Vulg. *in ult.* In aliis libris erat *de ult.* Cum Leid. Mf. particulam plane abiecit Oudend.

Leviter recitavit Cornuto] Hoc nemo intelligat. Ouden-

fui Sabini aut Tiburtini: domusque eius ostenditur circa Tiburni luculum. Venerunt in manus meas et Elegi sub titulo eius, et Epistola pro-
 fa oratione, quasi commendantis se Maecenati: sed utraque falsa puto. Nam elegi vulgares, epistola etiam obscura: quo vitio minime tenebatur. Natus est sexto Idus Decembres, L. Cotta et L. Torquato, Coss. Decessit quinto Kalendas Decembres, C. Marcio Censorino et C. Asinio Gallo, Coss. post septimum et quinquagesimum annum, herede Augusto palam nuncupato: quum, urgente vi valitudinis, non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. Humatus et conditus est extremis Esquiliis, iuxta Maecenatis tumulum.

res etc. tacite abiecerunt, adumbrata videlicet ex Senecae N. Q. 1, 16. Nota est inter nostrates Lessingii de h. l. disputatio.

Sabini aut Tiburti.] Inscite loqueretur, si plane idem praedium significaret, quod volebant Rutgerf. et Masson. Tu credideris potius Wielando nostro ad Epist. 1, 8. cui consentit Dom. de Sanctis in Dissert. de villa Horat. Mox ab-

surde vulgabatur antea *Tiburtini luc.* Conf. Cluver. Ital. antiq. p. 717.

Commendantis] Vulgo, *commendans*. Illud ex Mss. cum Bentleio recte edidit Oudendorp.

Nonum et q.] Nemo non videt scribendum, quod posuimus ex Hieronymi Chron. Natus quippe a. U. 689, decessit a. 746.

L U C A N I

V I T A.

M. Annaeus Lucanus, Cordubensis, prima ingenii experimenta in Neronis laudibus dedit quinquennali certamine. Dein civile bellum, quod cum Pompeio et Caesare gestum est, recitavit. Qui tantae levitatis et tam immoderatae linguae fuit, ut in praefatione quadam aetatem et iuitia sua cum Virgilio comparans, ausus sit dicere: *et quantum mihi restat ad Culicem?* Hic initio adolescentiae, quum ob infestum matrimonium patrem suum ruri agere longe cognovisset, revocatus Athenis a Nerone, cohortique amicorum additus, atque etiam quaestura honoratus, non tamen permanfit in gratia. Siquidem aegre ferens, recitante se, subito, ac nulla nisi refrigerandi sui causa, indicto Senatu, Neronem recessisse: neque verbis adversus prin-

Cam Pompeio et Caesare] Codd. aliquot a *Caes.* bene.

Qui — et tam immod.] Legendum est *Quin*, ut aliis iam visum est. ERN. Plane abest pluribus libris; deinde *tam*

omnibus. Hoc igitur delevi.

Infestum matrimonium etc.] Burmannus coniicit *infaustum*. Ceterum post *cognovisset* aliquid excidisse arbitror. ERN.

Refrigerandi sui] Vide ad Claud. c. 41.

cipem, neque factis exstantibus post haec temperavit: adeo ut quondam in latrinis publicis clariore cum strepitu ventris emissio, hemistichium Neronis, magna confessorum fuga, pronunciaret: *sub terris tonuisse putes*. Sed et famoso carmine quum ipsum, tum potentissimos amicorum, gravissime proscidit.

Ad extremum paene signifer Pisonianae coniurationis exstitit: multus in gloria tyrannicidarum palam praedicanda, ac plenus minarum; usque eo intemperans, ut Caesaris caput proximo cuique iactaret. Verum, detecta coniuratione, nequaquam animi constantiam praestitit. Facile enim confessus, et ad humillimas devolutus preces, matrem quoque innoxiam inter socios nominavit; sperans, impietatem sibi apud parricidam principem profuturam. Inpetrato autem mortis libero arbitrio, codicillos ad patrem de corrigendis quibusdam versibus suis exaravit; epulatusque largiter, brachia ad secandas venas medico praebuit. Poemata etiam eius praelegi memini; confici vero, ac

Factis exstantibus] Opponuntur occultis, clandestinis. ERN.

Cum] *Cum* delendum et ipse puto: mox *magna confessorum fuga* dedi pro *magna cum fessorum fuga*, ut Oudendorpius. ERN. Titius est, etsi ingratus, *clar. cum strepitu crepitu v. emissio*, vel *cl. crepitu ventr.*, ut Graev. malebat.

Multis in gloriam — — *indicenda etc.*] Barthelemy in Ad-

vers. Ined. 97. 1. corrigit: *Multus in gloria tyrannicidarum palam praedicanda, ac plenus minarum* etc. et sic Graevius volebat, edideruntque Burmann. et Oudendorpius, quos secutus sum. ERN.

Nequaquam] Post hoc *aequam* vel ex Mf. vel ex coni. poni voluit Salmas. Bene. Sed *parem* fuit in cod. Boherii.

Confici] *Confingi* interpretatur Bynkersh. Obs. Iur. Rom.

venalia proponi, non tantum operose et diligenter, sed inepte quoque.

§ 18. *EAN.* *Confici* quidem intelligi potest de exemplaribus seu collectionibus minorum poematum veno apparatus: at aliquid tamen hic corruptum est haud dubie, forsitan

omittendo. Nam verba, *operose, diligenter, inepte* pertinere ad ornamenta voluminum in tabernis exponendorum ambitiosius quaesita, scite animadvertit Oudendorp. •

C A I I P L I N I I
V I T A.

Plinius Secundus. [Novocomensis,] equestribus militiis industrie functus, procurationes quoque splendidissimas atque continuas summa integritate administravit; et tamen liberalibus studiis tantam operam dedit, ut non temere quis plura in otio scripserit. Itaque bella omnia, quae unquam cum Germanis gesta sunt, viginti voluminibus comprehendit. Item Naturalis Historiae triginta septem libros absolvit. Perit clade Campaniae. Nam quum Misenenſi classi praeesſet, et flagrante Veservo, ad explorandas propius causas, Liburnica pertendisset, neque, adversantibus ventis, remeare posset, vi pulveris ac favillae oppressus est: vel, ut quidam existimant, a servo suo occisus; quem, deficiens aestu, ut necem sibi maturaret, oraverit.

Novocomensis] Male sic etiam apud Hieronymum. Veronenſis fuit. Certe aliter non potuit tradere Suet. Quare vocem uncis notavi.

Liburnicas praetend.] Burm. legendum putat *Liburnica pertendisset*. Recte. Sic *vehiculo pertendere* in Calig. 44. ERM. Mox alii *oraveras*, haud minus Latine.

IUVENALIS

VITA.

Iunius Iuvenalis, libertini locupletis, incertum filius, an alumnus, ad mediam fere aetatem declamavit, animi magis causa, quam, quod scholae se aut foro praepararet. Deinde paucorum versuum Satira non absurde composita in Paridem, pantomimum, poetamque [Claudii Neronis] eius semestribus militiolis tumentem, genus scripturae industrie excoluit. Et tamen bene diu ne modico quidem auditorio quicquam committere est ausus. Mox magna frequentia, magnoque successu, bis ac ter auditus est, ut ea quoque, quae prima fecerat, inferciret novis scriptis:

Quod non dant proceres, dabit histrio, tu Camerinos,

Et Bareae, tu nobilium magna atria curas.

Praefectos Pelopea facit, Philomela tribunos.

Liberti] . Recte Burmannus legi vult *libertini*. Sic et Oudendorpius edidit. ERN.

Ad mediam aetatem] I. e. circa annum 40. Obiit enim admodum senex. Cf. Salmast. ad Solin. p. 319.

Praepararet] Legendum *se praepararet*, ut Heinsius voluit, aut *se pararet*. ERN. Scripti scholae se ex Ml.

Claudii Neronis] Glossema esse videtur adscriptum ad *etus* i. e. Paridis. *Huius poeta* dici potuit Statius ob notum commercium. Itaque uncos apposui nominibus, quibus adeo carent Mll. Sed et in reliquis quaedam corrupta sunt et obscuriora, etsi pertinent ad Iuvenal. 7, 88. Saltem corrig. *militis*. Mox

Erat tum in deliciis aulæ histrio; multique fautorum eius quotidie provehebantur. Venit ergo Iuvenalis in suspicionem, quasi tempora figurate notasset, ac statim, per honorem militiae, quamquam octogenarius, urbe summotus, missusquè ad praefecturam cohortis, in extrema Aegypti parte tendentis. Id supplicii genus placuit, ut levi atque ioculari delicto par esset. Verum intra brevissimum tempus angore et taedio periit.

Oudend. dedit *industrie*, ut Galb. 3. atque in Plin. Vit. et *bene diu* h. e. *satis diu*, ex Mss. utrumque. Ante deerat *bene*.

Erat tum] Scil. temporibus Hadriani, qui poetam, ut

probabile est, Oasim magnam relegavit, quasi Praefectum cohortis ibi tendentis. Histrionis nomen fortasse excidit; certe obscurum est: at neuter Paris intelligendus, ut praecclare docuit Oudend.

A U L I P E R S I I

V I T A .

A. Persius Flaccus natus est pridie Nonas Decemb. Fabio Perfico, L. Vitellio, Coss.; decessit VIII Kalendas Decemb. P. Mario, Asinio Gallo, Coss.

Natus in Etruria Volaterris, eques Romanus, sanguine et affinitate primi ordinis viris coniunctus. Decessit ad octavum miliarium via Appia, in praediis suis. Pater eius Flaccus pupillum reliquit moriens, annorum fere sex. Fulvia Sifennia mater nupsit postea Fusio, equiti Romano: et eum quoque extulit intra paucos annos. Studuit Flaccus usque ad annum duodecimum Volaterris: inde Romae, apud grammaticum Remmiam Palaemonem, et apud rhetorem Virginium Flavum. Quum esset annorum sedecim, amicitia coepit uti Annaei Cornuti, ita ut

Pablo Mario] Vulgo erat *Rubrio*. Correctum a Lips. ad Tac. 14, 48. et aliis.

Fusio] Sic scriptum nomen est in una Ernest. vitio typothese. Sed felix vitium est. *Fusii* plures reperiuntur, *Fusius* nullus. Cf. praeter alios Bentleium ad Hor. Serm. 2, 3, 60.

vel Pearce. ad Cic. de Orat. 2, 22.

Et eum quoque extulit] Ouidend. malebat *sed eum*. Nimirum sic hodie fere loquimur, veteres saepius altero modo.

Virginium Flavum] Sic bene correxit Oudendorpius vulgatum *Flaccum* e Ms. Huius *Flavi* mentio passim est apud

ab eo nusquam discederet: a quo inductus aliquatenus in philosophiam est.

Amicos habuit a prima adolescentia Caesium Bassum poetam et Calpurnium Suram, qui eo vivo iuvenis decessit. Coluit ut patrem Servilium Nonianum. Per Cornutum cognovit Annaeum etiam Lucanum, aequaevum, auditorem Cornuti. Nam Cornutus illo tempore Tragicus fuit, sectae Stoicae, qui libros philosophiae reliquit. Sed Lucanus adeo mirabatur scripta Flacci, ut vix retineret se, illo recitante, a clamore. [Quin illa esse vera poemata diceret.] Sero cognovit et Senecam, sed non ut caperetur eius ingenio. Usus est apud Cornutum duorum convictu doctissimorum et sanctissimorum virorum, acriter tum philosophantium, Claudii Agathemeri, medici Lacedaemonii, et Petronii Aristocratis, Magnetis, quos unice miratus est et aemulatus, quum aequales essent, et Cornuto minores. Ipse

Quintilianum. Idem mox *inductus* pro *introducitur*, et infra *Nonianum* pro *Numanum*, ut viderat Gronov. corrigendum esse. EAN.

[*In philosophiam est*] Verissime monuit Boherius ap. Schelhorn. Amoenitt. litt. T. X. p. 1105., huc pertinere locum in extremo totum inde a verbis, *Sed mox*. Probat etiam Oudend., nec dubitavit sic edere Reizius in parva sed accurata edit. Persii. Imitarer virum eximium, si ita Suetonii manum plane restitui posse putarem: nunc fragmenta daenus turbata, ut erant.

[*Calp. Suram*] Mendose olim *Staturam*. Correxerunt iam Casaub. *Suras* passim plures reperias, ut Cic. Brut. c. 64. Quintil. 6, 3, 54. Plin. H. N.

[*Quin — diceret*] Molestum haec ne in omnibus quidem Mss. leguntur. Addita videntur a sciolo, qui id potuerat excipere singulis vocibus, quod omnino non dictum erat.

[*Cornuto minores*] Oudend. ex Mss. Leidensi affert *Cornuti*, ut *minores* sint auditores, quemadmodum *maiores* saepe magistri, apud scriptores huius et inferioris aetatis. Scripturam haec primus recepit Reiz. et ita

etiam decem fere annis summe dilectus a Paeto Thrasea est, ita ut peregrinaretur quoque cum eo aliquando, cognatam eius Arriam uxorem habente. Fuit morum lenissimorum, verecundiae virginalis, formae pulchrae, pietatis erga matrem et sororem et amitam exemplo sufficientis. Fuit frugi et pudicus. Reliquit circa sestertium vicies matri et sorori; scriptis tamen ad matrem codicillis, rogavit eam, ut daret Cornuto sestertia, ut quidam dicunt, centum; ut alii volunt, argenti facti pondo viginti, et libros circa septingentos, sive bibliothecam suam omnem. Verum Cornutus, sublatis libris, pecuniam sororibus, quas frater heredes fecerat, reliquit. Et raro et tarde scripsit. Hunc ipsum librum imperfectum reliquit. Versus aliqui dempti sunt ultimo libri, et quasi finitus esset, leviter retractavit Cornutus: et Caesio Basso petenti, ut

haec similia fiunt illis ante, aequaeque auditorem Cornuti.

Dilectus apud Thraseam] Nihil certius correctione illa, quae a pluribus facta est.

Sestertia — centum] Hoc repositum ex emendatione Gronovii certissima. Nam nec Latinum est *sestertia centies*, nec tantum habuit Persius. EAN.

Mox vulg. *pondera*, quod dudum emendavit Casaub. Praeterea Reiz. edidit *ut quidam*, ^{omisso} verbo, deinde autem *plur et arg.* etiam haec ex MSS. apud Oudendorp. Atque ultima sic affert Gronov. de

P. V. p. 117.

Verum Cornutus — pecuniam sororibus — — reliquit] Hoc totum Oudendorpius spurium putat, et uncis includit. Antea unam tantum sororem dicitur habuisse. *Sororibus* certe vitiosum est, scribendumque, ut supra, *matri et sorori*. EAN. *Sorori et matri* correxit Reiz.

Dempti sunt ultimo libri] Vulg. *in ult.* In aliis libris erat *de ult.* Cum Leid. M. particulam plane abiecit Oudend.

Leviter recitavit Cornuto] Hoc nemo intelligat. Ouden-

ipse ederet, tradidit edendum. Scripserat etiam in pueritia Flæscus *praetextam*, [Vescio] et Ὀδοιπορικῶν librum unum, et paucos uxori Thraseæ in Arriam matrem versus, quae se ante virum occiderat. Omnia autem ea Cornutus auctor fuit matri eius ut aboleret. Editum librum continuo mirari homines, et diripere coeperunt. Decessit autem vitio stomachi, anno aetatis XXVIII.

Sed mox ut a schola et magistris diverterat, lecto libro Lucilii decimo, vehementer Satiras componere studuit, cuius libri principium imitatus est, sibi primo, mox omnibus detrectaturus, cum tanta recentium poetarum et oratorum infectatione, ut etiam Neronem culpaverit. Cuius versus in Neronem quum ita se haberet,

Auriculas asini Mida rex habet:

Abripis bene *Cornutus*, quod secutus sum. *Leviter* pariter vitiosum est. Paulo post etiam vitiosum et sine sensu est *paucos sororum Thraseae*. M. Vineti habuit *uxori Thraseae*. ERN. Ut dedit Oudend. quem et Reiz. sequitur. In ceteris vitiosum erat tantum *retractavit*, uti de Gr. 2. Recte emendatum puto a Boherio, etiam ante mutata distinctione: *ut quasi finitus esset. Leviter retractavit Cornutus*. Et sic Reiz. quoque posuit. Idemque deinde, *scripsit etiam*.

Vescio] Additur hoc in plu-

ribus codd. Quid id sit, non liquet, nisi forte confictum nomen praetextatae fabulae, a *vescendo*. Sic probabiliter Barth. Adv. 2, 27. Mox cum *Burm.* malim Ὀδοιπορικῶν.

Diripere] Sic rescripti pro vulgato *deripere*, ut volebat etiam Rubenius. Verbum *diripere* eleganter sic dicitur. Mox etiam legendum *diverterat*. ERN. Cf. Casaub. ad Caes. 17.

Anno aet. XXVIII] Vel XXIX ut est in Chron. Hieron. Vulgo corrupte XXX. Cf. Scallig. ad Euleb. p. 195.

in hunc modum a Cornuto ipso tantummodo est
emendatus,

Auriculas asini quis non habet?

ne hoc Nero in se dictum arbitraretur.

Ipso tantummodo] Sensu mortuo, ut *ipso* sit de auctore.
carent. Barthius coni. nondum Receptit Reiz.

S U E T O N I I
O P E R U M D E P E R D I T O R U M
F R A G M E N T A .

S U I D A E
C A T A L O G U S O P E R U M T R A N Q U I L L I .

Τράγκυλλος ὁ Σουητόνιος, χρηματίσας γραμματικός, Ῥωμαῖος, ἔγραψε περὶ τῶν παρ' Ἑλλησι παιδιῶν Βιβλίον α'. περὶ τῶν παρὰ Ῥωμαίοις θεωρικῶν καὶ ἀγώνων Βιβλία β'. περὶ τοῦ κατὰ Ῥωμαίους ἐνιαυτοῦ Βιβλίον α'. περὶ τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις σημείων α'. περὶ τῆς Κικέρωνος πολιτείας α'. Ἀντιλέγει δὲ τῷ Διδύμῳ, περὶ ὀνομάτων κυρίων καὶ ἰδεῶν ἐσθημάτων καὶ ὑποδημάτων, καὶ τῶν ἄλλων, οἷς τις ἀμφιέννυται. Περὶ δυσφῆμων λέξεων, ἤτοι βλασφημιῶν, καὶ πόθεν ἐκάστη περὶ Ῥώμης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ νομίμων καὶ ἡθῶν Βιβλία β'. Συγγενικὸν Καισάρων περιέχει δὲ καὶ βίους καὶ διαδοχὰς αὐτῶν ἀπὸ Ἰουλίου ἕως Δεμετιανοῦ, Βιβλία γ'. Στέμμα Ῥωμαίων ἀνδρῶν ἐπισήμων.

DE REGIBUS LIBER.

AUSONIUS PAULINO, EPIST. XIX.

His longe iucundissimum poema subdideras, quod de tribus Suetonii libris, quos ille *de Regibus* dedit, in epitomen coegisti tanta elegantia, solus ut mihi videre assecutus, quod contra naturam est, brevis ut obscura non esset. In his versibus ego ista cognovi:

*Europamque Asiamque duo vel maxima terrae
Membra, quibus Libyam dubie Sallustius addit,
Europae adiunctam; possit quum tertia dici.
Regnatas multis, quos fama obliterat, et quos
Barbara Romanae non tradunt nomina linguae.
Illibanum, Numidanique Avelim, Parthumque Vo-
nonem,
Et Caranum, Pellaea dedit qui nomina regum,
Quique magos docuit mysteria vana Nechepsi,
Et qui regnavit sine nomine mox Sesooftris.*

DE INSTITUTIONE OFFICIORUM LIBER.

PRISCIANUS LIB. VI. PAG. 679. ED. PUTSCH.

Quod tamen comprobatur etiam Suetonius, diversos ponens usus in libro, qui est *de institutione officiorum*.

CHRONICON PASCHALE S. FASTI SICULI
AD OLYMP. XVII. P. 117. EDIT. CAN-
GIANAE.

Οὗτος Νουμμάς, ὁ καὶ
Πομπήλιος, δεξιόμενος πρε-
σβυτάς ἐκ τῆς χώρας τῶν
Πελασγῶν, φο-
ροῦσάντων χλαμύδας ἐχούσας
ταβία ρούσαια, καθάπερ
ἔστι ἐπὶ τῆς Ἰσαυρίας χώρας,
Vol. III.

Hic Numa, qui et
Pompilius, quum exce-
pisset legatos ex regione
Pelasgorum qui vocaban-
tur, portantibus chlamydas,
quae haberent trabes ru-
fas, more regionis Isau-

E

καί τερφθεῖς τοῦ σχήματος, ἐπενόησεν πρῶτος ἐν Ῥώμῃ χλαμύδας φορεῖσθαι, τὰς μὲν βασιλικὰς πορφύρας, ἐχούσας ταβλία χρυσᾶ, τὰς δὲ τῶν Συγκλητικῶν καὶ τῶν ἐν ἀξίαις καὶ στρατείαις χλαμύδας σήμαντρον τῆς βασιλικῆς Φορεσίας ταβλία πορφύρα, ἀξίαν δηλοῦντα Ῥωμαϊκῆς πολιτείας καὶ ὑπεταγῆν κελεύσας μηδένα συγχωρεῖσθαι εἰσελθεῖν εἰς τὸ αὐτοῦ Παλάτιον πρὸς αὐτὸν δίχα τοῦ σχήματος τῆς αὐτῆς χλαμύδος. Καὶ οὐ συνεχώρουν τινὶ εἰσελθεῖν οἱ Φυλάσσκοντες τὸ Παλάτιον, εἰ μὴ ἐφόρει χλαμύδα ἄχρυσαν Φιλοτιμίαν βασιλικῆς ἐσθῆτος, καθὼς ὁ σοφώτατος Σουετώιος Στραγκύαλος (leg. Τράγκυλλος) Ῥωμαίων ἱστοριογράφος συνεγράψατο.

riae, et delectatus forma, primus excogitavit Romae chlamydas gestari, regias quidem purpureas cum trabibus aureis, sed senatorias et eorum, qui vel dignitatibus vel militiae gradu ornati erant, chlamydas insigne regii amictus, trabes purpureas, significantes dignationem Romanae civitatis et subiectionem: edicto proposito, ne cui concederetur ingredi palatium eius ad ipsum sine forma huius ipsius chlamydis. Et neque concesserunt cuiquam ingredi illi, qui in statione apud palatium erant, nisi gestaret chlamydem, quae haberet magnificentiam regii vestitus, ut sapientissimus Suetonius Tranquillus Romanorum historicus conscripsit.

PRAETORUM LIBRI.

20 PRISCIANUS LIB. VIII. P. 744.

Suetonius autem passively protulit in quarto Praetorum: *Laetoria quae vetat minorem annis XXX stipulari, ἐπερωτάσθαι.*

IDEM LIB. VIII. P. 743.

Suetonius in IV. Praetorum: *Minor XXV ann. stipulari non potest, pallive dixit.*

IDEM XVIII. P. 1164.

Suetonius in VIII. Praetorum: *Fasti dies sunt, in quibus satur, id est, dicitur, ut nefasti, in quibus non dicitur.*

DE LUDIS ET SPECTACULIS LIBER, AUT LIBRI VARI.

A. GELLIUS LIB. IX. CAP. VII.

Sed de fidibus rarius dictum et mirabilius est. Quam rem et alii docti viri et Suetonius etiam Tranquillus in libro ludicrae historiae primo satis comperit esse, satisque super ea constare affirmat: *nervias in fidibus brumali die alias digitis pelli, alias sonare.*

TERTULLIANUS DE SPECTACULIS, CAP. VI.

Qui, quotque in ordinem, et quibus idolis ludos instituerunt, positum est apud Suetonium Tranquillum, vel, a quibus Tranquillus accepit.

DIOMEDES GRAMMAT. LIB. III. P. 489.

Primis temporibus omnia, quae in scena versantur, in comoedia agebantur. Nam Pantomimus et Pythaulus et Choraules in comoedia canebant. Sed quae non poterant omnia simul apud omnes artifices potius excellere, si qui erant inter actores comoediarum pro facultate et arte potiores, principatum sibi artificii vindicabant. Sic factum est, ut, nolentibus cedere mimis in artificio suo ceteris, separatio fieret reliquorum. Nam potiores inferioribus, qui in omni

ergasterio erant, servire dedignabantur, se ipsos a comoedia separaverunt: ac sic factum est, ut exemplo semel sumpto, unusquisque artis suae rem exsequi coeperit, neque in comoediam venire: cuius rei indicia produnt nobis antiquae comoediae, in quibus invenimus, ACTA TIBIIS PARIBUS AUT IMPARIBUS, AUT SARRANIS. Quando enim chorus canebat, choricis tibiis, id est choraulicis, artifex concinebat. In canticis autem, pythaulicis respondebatur. Sed quod PARIBUS TIBIIS vel IMPARIBUS, invenimus scriptum, hoc significat: si quando monodio agebat, unam tibiam inflabat; si quando synodio, utramque. *)

IOANNES TZETZES HISTOR. CHILIADE VL
A VERSU 877.

Τράγκυλλος Σουητῆνος τις ἐν παιδιαῖς Ἑλλήνων
Πολλὰς μὲν ἄλλας παιδιαῖς καὶ συμποσίων λέγει.
Ὅν συμποσίων μία μὲν ἡ ἑωλεκρασία
Ἐτέρη δὲ ὁ κότταβος, ἑμοῦ καὶ ἡ λατάγη.
Οἱ νέοι γὰρ κινυμάζοντες τόποις ἀφωρισμένοις,
Περὶ ἐσπέραν τοὺς χοῶς καὶ τοὺς βικούς τιθέντες.
Ἐκαστος ἀνδρικόμενος, ἔπινε τὸν οἰκείου.
Ὅς δὲ οὐ πιεῖν ἴσχυσε τὸν ἑαυτοῦ χοῶα,
Περιεχεῖτο ἑώθεν, τῶν συμποσίων γελώντων.

*) Non dubitandum, quin hæc sint e libro Suetonii de ludis ac spectaculis; quem ab eo scriptum esse, testis Suidas: variaque inde depromunt A. Gellius, Tertullianus, Servius, Diomedes, Tzetzes. Absque eo esset, dicerem esse ex libro eius de poetis: unde et fragmentum adducit Isidorus Originum Lib. VIII. Cap. VII.

Imo ex eodem supersunt vita Terentii et Horatii; atque, ut cetero, Lucant, etiam Persii et Iuvenalis. Ita Ger. Io. Vossius Lib. II. Institution. poet. Cap. 29. qui tamen debuerat agnoscere Casaubonum, quippe primum huius indicem, cuius sunt quoque multa sequentia. IAC. GROC.

Τῶ ἐωλοκρασία μὲν τὸν κότταβον δὲ μάθε.

Τῶ συμπεσίῳ ἴστατο ζυγὸς καὶ λεκκνίσκαι,
Παρ' ἐκατέρῳ τοῦ ζυγοῦ κάτωθεν τῶν πλαστίγγων.

Αἱ λεκκνίσκαι μέσον δὲ εἶχον ἀνδρικντίσκους,

Ἀνδρικντίσκους, οὓς μαναῖς ὠνόμαζον τότε

Οἱ κωμασταί. πληρῶντος οὖν οἴνου τὸ τούτων στέμα,

(Ὁ λάταξ καὶ λατάγη δὲ, ἤγουν ὑγρὸν καὶ ῥῦσις,)

Ταῦτο ἀπεκοττάβιζον εἰς μίαν τῶν πλαστίγγων,

Ταυτέστιν, ἐξετίνασσον, ἀπέπτυσον, ἐκένουν.

Κότταβον καὶ τὸ ὄργανον ἅπαν ἐκάλουν τοῦτο.

Ἄν οὖν πλάστιγγὲ τῇ Φοραῖ κατέρρηψε τοῦ οἴνου,

Καὶ τὸν μαναῖν εἰς κεφαλὴν ἤχησε κεκρουκυῖα,

Ὁ κωμαστὴς συγκωμασταῖς ἐδόκει τῶν γεννιάων.

Εἰ δ' οὐ, πολὺν ἐλάμβανεν, ὡς ἀσθενὴς, τὸν γέλων.

SERVIUS IN III. GEORG. 24.

Apud maiores theatri gradus tantum fuerunt. Nam scena de ligno tantum ad tempus fiebat, unde hodieque permansit consuetudo, ut componantur pegmata a ludorum theatralium editoribus. Scena autem, quae fiebat, aut versilis erat, aut ductilis. Versilis tunc erat, quum subito tota machinis quibusdam convertebatur, et aliam picturae faciem ostendebat. Ductilis tunc, quum tractis tabulatis hac atque illac species picturae nudabatur interior. Unde perite utrumque tetigit, dicens, *Versis discedat frontibus*: singula singulis complectens sermonibus. Quod Varro et Suetonius commemorant.

IDEM IN V. AEN. 602.

Ut ait Suetonius Tranquillus, *Lusus ipse, quem vulgo Pyrricham appellant, Troia vocatur*: cuius originem expressit in libro de puerorum lufibus. *)

*) Fortasse legendum de Suida et Eustath. CASAEV.
Graecorum lufibus ex Tzetze,

DE VITIIS CORPORALIBUS LIBER.

SERVIUS IN ECLOGAM III, 8.

Hirqui autem sunt oculorum anguli, secundum Suetonium Tranquillum, in vitiis corporalibus.

ISIDORUS ORIGG. LIB. III.

Nam hirci sunt oculorum anguli, secundum Suetonium etc.

SERVIUS IN VII. AEN. 629.

Secundum Suetonium, in libro de vitiis corporalibus, *Arvina est durum pingue, quae inter cutem et viscus.*

DE RE VESTIARIA LIBER.

SERVIUS IN VII. AEN. 612.

Suetonius in libro de genere vestium dicit, tria esse genera trabearum. Unum Diis sacratum, quod est tantum de purpura. Aliud regum, quod est purpureum, habet tamen album aliquid. Tertium augurale de purpura et cocco.

DE REBUS VARIIS LIBER.

SOSIPATER CHARISIUS LIB. II. P. 210.

Suetonius Tranquillus de rebus variis, Praepositiones (inquit) omnes omnino sunt Graecae duodeviginti, qui numerus inter omnes criticos Grammaticos perfecte convenit: nostras vero esse has, *ab, ad, praeter, pro, prae, in, ex, sub, super, subter.*

IDEM LIB. II. P. 175.

Suetonius Tranquillus praeverbium putat dici debere, quod ante, vel adverbium, quod post verbum appellatio etiam nomenque ponatur.

DE VOCIBUS OMINOSIS.

SERVIUS AD II. AEN. 685.

Suetonius tria genera pileorum dixit, quibus sacerdotes utuntur, *apicem*, *tutulum*, *galerum*: sed *apicem* pileum sutile, circa medium virga eminente: *tutulum*, pileum lanatum metae figura: *galerum*, pileum ex pelle hostiae caesae.

AUCTOR ETYMOLOGICI MAGNI.

Ἀρχολίπαρος, ὁ λιπαρῶν ἵνα ἀρχῆς τύχη; ὁ ἐκ τοῦ ἀρχεῖν λιπαριόμενος. Οὕτω Τράγκυλλος περὶ βλαστῶν.

DE GRAMMATICIS ET RHETORICIS LIBRI.

D. HIERONYMUS IN PRAEFATIONE CATALOGI SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM.

Hortaris, Dexter, ut Tranquillum sequens, Ecclesiasticos scriptores in ordinem digeram; et quod ille in enumerandis litterarum viris fecit illustribus, ego in nostris faciam.

IDEM IN EPISTOLA AD DESIDERIUM.

Scripti librum de illustribus viris ab Apostolis usque ad nostram aetatem, imitatus Tranquillum, Graecumque Apollonium.

EX LIBRIS INCERTIS.

CENSORINUS DE NATALI DIE, CAP. XX.

Annun vertentem Romae Licinius quidem Macer, et postea Fenestella statim ab initio duodecim mensium fuisse scripserunt, sed magis Iunio Gracchano et Fulvio Varroni et Suetonio aliisque credendum, qui decem mensium putaverunt fuisse, ut tunc Albanis erat, unde orti Romani.

A. GELLIUS LIB. XV. CAP. IV.

Eundem Bassum Suetonius Tranquillus praepositum esse a M. Antonio provinciis Orientalibus, Parthosque in Syriam introrumpentes tribus ab eo proeliis fufos scribit, eumque primum omnium de Parthis triumphasse, et morte obita publico funere sepultum esse.

SERVIUS IN ECLOGAM III, 105.

Dicta ulna ἀπὸ τῶν ὠλενῶν, id est, a brachiis: unde et λευκῶλενος Ἡρη. Licet Suetonius unum cubitum velit esse tantummodo.

IDEM IN III. GEORG. 27.

Quod autem ait, *Victorisque arma Quirini*, non est contrarium: nam, ut etiam in primo Aeneidos 292. diximus, Suetonius Tranquillus hoc de Augusto commemorat, *quodam tempore tres partes populi consentiente senatu obtulisse ei tria nomina, Quirini, Augusti, Caesaris. Ille, ne unum eligendo alias offenderet partes, primo Quirinus est dictus: inde Caesar: post in nomine permansit Augusti.* *)

ISIDORUS ORIGG. LIB. XVIII. CAP. 2.

Tranquillus autem triumphum Latine potius appellatum, quod is, qui triumphans Urbem ingrederetur, tripartito iudicio honoraretur.

LIBRO EODEM, CAP. 6.

Tranquillus autem dicit: Dum cuiusdam gladiatoris in ludum emissi gladius curvatus fuisset ex acie re-

*) Errat hoc loco Servius; Suetonii. CASAUB.
neque ex fide recitat mentem

ata, procurrit unus ad eum corrigendum: tumque a pugnante responsum est, *sic pugnabo* (alii *sica pugnabo*) inde *sicae* nomen datum est.

COMMENTATOR VETUS HORATII AD CARMEN DE ARTE POETICA VS. 354.

Scriptor: librarius, bibliopola, uti veteres dicebant, quod et Tranquillus affirmat.

SUIDAS.

Ἀσάρια, ὄβολοί, Νούμας ὁ πρῶτος βασιλεὺς μετὰ Ῥωμύλον Ῥωμαίων γεγονώς, ἀπὸ σιδήρου καὶ χαλκοῦ πεποιημένα (νομίσματα) πρῶτος ἐχαρίσατο Ῥωμαίοις, τῶν κρὲς αὐτοῦ πάντων διὰ σκυτίνων καὶ ὀστρακίνων τῆν χρεῖαν πληροῦντων, ἅπερ ὠνόμασεν ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος νόμμα, ὡς ἔφησι Τράγκυλλος.

SERVIUS AD IV. GEORG. 127.

Corycos enim civitas est Ciliciae, in qua antrum illud famosum paene ab omnibus celebratum. Et per transitum tangit historiam memoratam a Suetonio. Pompeius enim, victis piratis Cilicibus, partim ibidem, partim in Graecia, partim in Calabria, agros donavit.

IDEM IN VI. AEN. 799.

Quod autem dicit, verum est. Nam et Suetonius ait in vita Caesaris, responsa esse data per totum orbem, nasci invictum Imperatorem. *)

IDEM IN XII. AEN. 185.

Homo *rebellis* dicitur: res ipsa *rebellio*, non *rebellatio*: sic Suetonius. *Vide ad Calig. 51.*

*) Haec Servius: nisi velis, *improbi* cuiusdam litteratoris haec esse, qui historiam a Suetonio

narratam cap. 4. vitio corrupit. CASAEUS.

ISIDORUS ORIGG. LIB. VIII. CAP. 7.

Poetae unde sint dicti, sic ait Tranquillus: Quum primum homines exutâ feritate rationem vitæ habere cœpissent, seque ac deos suos nosse, cultum modicum ac sermonem necessarium commenti sibi, utriusque magnificentiam ad religionem Deorum suorum excogitaverunt. Igitur ut templa illis domibus pulchriora et simulacra corporibus ampliora faciebant: ita eloquio quali augustiore honorandos putaverunt, laudesque eorum et verbis illustrioribus et iucundioribus numeris extulerunt. Id genus quia forma quædam afficitur, quæ ποίησις dicitur, poema vocitatum est, eiusque fictores poetae. *)

DIOMEDES LIB. I. P. 362.

Inchoavi ab inchoo. Sic dicendum putat Iulius Modestus, quia sit compositum a chao, initio rerum. At Verrius et Flaccus in postrema syllaba adspirandum probaverunt. *Cohum* enim apud veteres mundum significat: inde tractum *incohare*. Tranquillus quoque his assentiens, libello suo plenissime *aedem iracohatam* ita diseruit. *Vide ad Caes. 46. et Aug. 60.*

COMMENTATOR VETUS IN HORAT. I.

SAT. VII, 20.

Bitlus et Bæchus, gladiatorum nomina celebrata apud Suetonium.

CHARISIUS LIB. II. INST. GRAMM. P. 180.

Istoc vilius. Rex qui vocabat ad coenam, si sibi ea res exhibenda indiceretur, quam exhibere non pos-

*) In perantiquis scedis, quæ Rabani Mauri nomen præse- rebant, legi eiusque *factores poetæ*. CASAUB.

let, respondit, ut Tranquillus refert, *isto viliius nominis erit coena.* *)

EUSTATHIUS IN ODYSS. PAΥ. A. VERS. 106.

Ὅδε τὰ περὶ Ἑλληνικῆς παιδείας γράψας, διαφορὰν καὶ αὐτὸς εἰδὼς κύβων καὶ πεσσῶν καὶ παλαιωτάτην εἰπὼν τῇ κυβιστικῇ παιδίαν, παράγει Σοφοκλέους μὲν ἐκ Παλαμῶδους, ὁμωνύμου τῷ ἥρωϊ δράματος τὸ, Ἐκεῖνος ἐψέυρε πεσσούς, κύβους τε τερπνὸν ἀργίας ἄκος καὶ Εὐφορίωνος τὸ, Πέσσα Ναυπλιάδαο. Λέγει δὲ καὶ etc. **)

HOC EXCERPTUM EX LIBRO MS. DE NATURA RERUM RETULIT OXONIO IAC. GRONOVIVS.

De omnibus maris ac fluminum in prætis in Annalibus Tranquillus sic ait. Extremum mare Oceanus: internum medius, quod ex Oceano fluit: supernum et infernum, quibus Italia alluitur: ex his superum et Adriaticum dicitur et Tuscum inferum. Fretum angustum quasi fervens mare, et Siculum et Gaditanum (Ms. *Gaditium*). Aestuaria sunt omnia, per quae maria vicissim tum accedit (Ms. *occidit*) tum recedit. Altum proprie mare profundum. Vada (Ms. *vaga*) quibus in mari potest stari, quae Virgilius breviter appellat, quae eadem Graeci brachia. Sinus maiores recessus maris dicuntur, ut Caspius, Arabicus, Indicus: maiores autem anguli, ut Paestanus, Matresae, Amyclanus et similes nomina maris dixerunt.

*) Lego, *Erat moris respondit, ut Tr. refert, isto viliius nominis coena erit.* CASAUB. Conf. I. F. Gronov. ad Plauti *Cur.* 2, 1, 28.

**) Tota eâ disputatio, quae est admodum proluxa, e Suetonii libro περὶ τῶν παρ' Ἑλλήσι παιδιῶν desumpta est. CASAUB.

Flustra motus maris sine tempestate fluctuantis. Nae-
 vius in bello Poenico (Mf. *Pontico*) in inscriptione
 quod ait, *honerariae honustae stabant in flustris*, ut
 si diceret in *salo* (Mf. *sola*). Moles quae eminent
 et procurrunnt mari, de quibus Pacuvius (Mf. *Fau-*
oulius) ait, *omnes latebras sublaetu mole abstrusas*
sinus. Caecus fluctus tamen, nec dum tamen canus,
 de quo Atta (Mf. *aota*) in togata sic ait: *Populo*
fluctos caecos faciunt per discordiam; et Augustus
 ait: *nos venimus Neapolim, fluctu quidem caeco*.
 Litus, quicquid aqua alluitur. Flumen omnis humor,
 qui vel modice fluit. Torrens fluviu8, qui a pluvia
 crescit, siccitate torrescit, id est, arefcit, de quo Pa-
 cuvius ait, *Flammeo vapore torrens torret*. Ostia
 exitus fluminum in mare. Tolli aquarum proiectus,
 quales sunt in Aniene (Mf. *affiense*) flumine quam
 se maxima praecipitio.

IS. CASAUBONI

IN

C. SÜETONII TRANQUILLI

DE XII CAESARIBUS

LIBROS VIII

ANIMADVERSIONES.

VIRO CLARISSIMO
PHILIPPO CÀNAI O

FRAXINETI ET MONTICULI DOMINO,
SANCTIORIS CONSIST. REG. CONSILIARIO,
GERMANIAE EXLEGATO,
ET IN SUPREMO OCCITANIAE SENATU
PRAESIDI,

IS. CASAUBONUS

S.

Triennium ferme est, Praefes clarissime, quum Suetonii Tranquilli librum secundum in hac schola publice explicui, in quo negotio ut ea fide versarer, quam a muneris mei ratio postulabat, et alacritas honestissimorum adolescentium, qui mihi assiduam operam navabant, occasionem nactus sum inquirendi in omnes historiae Romanae partes, paullo quam fecissem antea, diligentius. Est enim liber ille, quod te minime latet, Vir doctissime, ita scriptus, ut frustra sit aliquis speraturus, se enim vel explicare aliis, vel intelligere satis posse, quin omnia omnium veterum scriptura excusserit, in quibus aliquid lateat, aut ad publicum eius Reipublicae statum, aut ad privatam singularum vitam et mores pertinens. Quod quum a nobis non segniter sit tentatum, eius laboris hunc fructum referre visi sumus, ut plurima, qua in Tranquillo, qua in aliis generis eiusdem scriptoribus, nec cuiquam occupata, observaremus. Itaque non desierunt ex eo agere mecum amici quidam, ut ea cognoscere ac publicarem. Quibus tamen ut cedarem, non audeo inducere in animum potui, quam exstinguere mihi etiam tu, quando in Germaniam tuo accitu ven-

ni, eorum edendi auctor et suāfor. Expugnavit propositum meum auctoritas tua, Vir maxime: quas merito suo tanta apud me est, quanta non temere alius cuiusquam. Coepi igitur ab eo tempore praestantissimi huius auctoris edendi consilium: quod saepe tamen postea, destitutus antiquis exemplaribus, praesidio ad eam rem necessario, abieci. Enimvero praeter omnem spem experti sumus, quod ille ait, — κείρη θῆν πάντα τελεῖται. Nam unde nunquam existimaram, affulsit nostro huic incepto lux: de quo quum ad clarissimum virum, Augustum Tivianum, super cetera decora nostrarum quoque litterarum amore et cognitione iuxta magnum, scripsissem, impetravit is mihi ab humanissimo doctissimoque Petro Pithoeo auxilium libri manuscripti, qui nobis quanto usui fuerit, αὐτὸ δειξεί. Adfuerunt mox et alia, tam expetita semper, quam insperata diu adminicula: quorum suo loco facta a nobis singulatim mentio est. Omnium tamen maximum, ne quid dissimulem, fuit, quod ipsi nobis oleo et opera nostra paravimus. Dum enim singula Suetonii cum iis contendimus, quae apud ceteros scripta leguntur, multis, nisi fallimur, locis lucem fecimus, quam priores interpretes non fecerant. Quod non eo dico, ut doctissimorum hominum laudibus obtrectem: praestiterunt alii, quantum tempora permiserunt; alii quantum per diversa studia et occupationes licuit; omnes quantum potuerunt: quo magis aliquid velle exigere, pars iniustitiae. Non vidisse eos omnia, haud ipsorum culpa, sed fatum et lex humanae naturae est. Quare neque illi sua laude fraudandi, neque nobis, aut iis qui nos porro sequentur, aditus ad eandem palmam debuit esse praecclusus. Laus est publica, inquit ille. Atqui fuerunt, qui rem me facturum dicerent Laevino Tarrentio Viro clarissimo parum gratam, quod in eius messem, ut aiebant, falcem iniicerem. Ego vero falli

eos persuasum habeo: et neque genium nostrorum
 scriptorum, neque mores tanti viri nosse: quem ex
 iis, quae adhuc edidit, novimus non minus candidi pe-
 ctoris quam doctum et eruditum. Equidem non
 tam huius iudicium reformido, quam aliorum quo-
 rundam ieiunas expecto querelas, quod toties ve-
 lut e via in diverticulum, ad opem ferendam aliis
 scriptoribus, Graecis maxime excesserim. Quos ta-
 men scire volumus, si studio factum hoc a nobis esset,
 potuisse nos facile vel alterum tantum observationum
 aut eo amplius adiacere: atque adeo nihil propius
 factum, quam ut adderentur et illa. Nam cur obla-
 tam bene merendi de litteris occasionem non amba-
 bus arriperem? tempus tantum et otium desuerunt:
 pleraque enim horum etsi adnotata pridem in litura-
 riis meis, casu tamen quodam scripta raptim, brevif-
 simo tempore, praelis urgentibus fuerunt. Sed ni-
 mirum animos tu faciebas nobis, Praeses clarissime.
 Tuis auspiciis inchoatum, tuis consummatum hoc quic-
 quid est, qualecunque. Ut militem animat in praes-
 lia regis magni praesentia, redditque αὐτῶν αὐτοῦ
 ἀπειρῶ: ita me suavissima tui recordatio alacrem
 et semper recentem. Sperabam quidem tuorum in me
 maximorum meritorum, et meae summae in te obser-
 vantiae Polybium potius fore apud omnes interpre-
 tem: sed quum nimis spisse variis de causis quae non
 erant τῶν ἐπ' ἐμοί, procederet id operis, memor esse
 ἀνδραγωγὸν οὐκ ἔστιν ὄναρ, et bullam, non potui diutius
 debere tibi hanc grati animi mei testationem. Quae
 ut in plurimorum manus veniret, meae intererat pie-
 tatis: id vero a scriptore Graeco in hoc studiorum
 tanto frigore et quasi senecta, expectare non pote-
 ram. Paucos enim habes, Vir doctissime, tui simi-
 les: qui Graecum sermonem ita amas, ut nemo ma-
 gis; et calles, et quoties lubet usurpas, ut vix pau-
 ci. Dico audenter, neque vereor, ne ludibrium pro-

pterea cuiquam debiturus sum. Habeo enim iudicium
huius mei obsidem, volumen epistolarum tuarum,
Deus bone, qua elegantia scriptarum! quanta erudi-
tionis copia refertarum! Sane qui disciplinam iuris,
qui mysteria philosophiae Aristoteleae mirabili soler-
tia scrutetur, eum non linguae tantum, sed littera-
rum quoque Graecarum omnium peritissimum esse,
πᾶτα ἀνάγκη. Tua quanta sit in utroque genere prae-
stantia, et sciunt omnes eruditi, qui te norunt: et
testantur doctissima scripta, quibus aeternitati nomi-
num commendasti. Nolo verecundiam oris tui com-
memoratione ceterarum laudum tuarum onerare: de
quibus si dicere aggrediar,

τί πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξω;
nam opes quidem avitas, et honores quos sub duobus
maximis regibus obiisti summos, facile praetermitto:
tua enim proprie illa non sunt. Tuae sunt illae exi-
miae animi dotes, quibus excellis: pietas, prudentia,
fortitudo, cuius et in publicis saepe, et in privatis
periculis nonnunquam specimen dedisti, et illa animi
altitudo, quae in utraque fortuna te semper eundem
praestitit. Ista sunt vere tua, vere bona, vere divi-
na: sunt enim a Deo, qui hanc, ut dicam cum Ale-
xandrino Clemente, ἐνέσταξέ σοι ἀπόρροιαν θεϊκῆν.
His ut fruaris quam diutissime, utarisque ad publicam
patriae salutem, Misarum patrocinium, tuum tuo-
rumque decus, supplex Deum OPT. MAX. etiam et
etiam veneror. Vale, Praeses clarissime, et me, usque
et mancupio tuum, ama,

O et praesidium, et dulce decus meum.

I S. C A S A U B O N I

IN

S U E T O N I I L I B R U M I.
A N I M A D V E R S I O N E S.

C. SUET. TRANQ. DE XII CAESS. LIB. I.] Scripti
codices, paullo saltem melioris notae, omnes istud opus
in *libros* tribuunt. Prima quoque editio ante annos
CXXV Romae cusa, recens tum inventa arte typogra-
phica, etsi in singulorum librorum fronte de eo admo-
nere neglexit, operis tamen totius initio singularum par-
tium rubricas describens, et *libros* appellat, et cum
mann exaratis consentit. Is liber plurimum nos invit in
recensendo hoc praestantissimo scriptore: multa enim,
in posterioribus editionibus mutata in deterius, accurata
cuius collatione et deprehendimus et restituimus. Huius
nos libri unius ope freti, recensionem scriptoris istius
primo ausi sumus aggredi: postea acceperunt alia ad-
minicula amicorum beneficio. Petrus Pithoeus I. C. cla-
rissimus, qui fugientes Gallia Musas moratur cum paucis,
misit ad me codicem suum, in cuius ora diligentissime
studita manu ipsius adscriptae erant lectionum discrepan-
tiae, quas olim, editionem Rob. Stephani cum vetustis-
simo, ut aiebat, et integerrimo exemplari contendens,
observaverat. Fecit idem et Hieronymus quoque Gros-
lotus Liffaeus, nobilissimus doctissimusque vir: contulit,
ipsum, vel cum iisdem vel cum aliis non multum dis-
crepantibus libris vulgatas editiones; vel διαφόρους γρα-
φάς sua manu curate descriptas ad me misit. Multum

hic eruditissimorum hominum labor nostrum laborem levavit: aliquanto tamen amplius codex membranaceus elegantissimus, cuius copiam nobis fecit humanissimus doctissimusque amicus noster Ioannes Maneserius. Ex eius potissimum codicis fide concinnata nobis haec editio est. Olim id exemplar Viterbii decem ipsis annis, priusquam Romae prima editio in lucem prodiret, descripserat adolescens quidam, nec ineruditus, et, quod res arguit, *Φιλομαθής*. Cuius in fine libri exstat hoc de se elogium: *Ego* (nomen erat deletum, sic ut legi nullo modo posset) *Perusini aëris fugiens intemperiem, recreandi animi gratia simul et novi aliquid cognoscendi, transcripsi in civitate Viterbii, in propriis aedibus anno aetatis XXVIII. die XXII. Septembris MCCCCLX.* Quae propterea libuit adscribere, ut aliquam gratiam manibus illius referrem, cuius *Φιλοπονία* plurimum sumus adiuti. Non enim eas solum emendationes, quas clarissimus Torrentius in suis codd. inventas annotavit, omnes, paucis exceptis, in eo libro invenimus: sed alias insuper quam plurimas, quarum neque ipse neque Pulmannus mentionem ullam fecerunt. Atque haec sunt, quae olim ad manum habuimus praesidia, quando primum ad illustrandum hunc scriptorem nos accinximus. Postea vero quam in hanc urbem, litterarum sedem, venimus, librorum manu exaratorum magnam copiam sumus nacti. Quatuor Bibliotheca regia suggestit: aliquot senator integerrimus atque eruditissimus, Paulus Petavius: unum, sed eximium, et omnium fortasse, qui in Gallia nostra hodie exstant, vetustissimum, vir amplissimus, Iac. Memmius Henrici filius, libellorum supplicum magister. Hic est ille codex optimus, quem clarissima patriae lumina, Turnebus, Plithoei fratres, Nicolaus Faber, aliquando tractarunt et saepe praedicarunt, Turonensem appellantes; quia, ut in fronte libri notatum est, in armario B. Martini Turonensis aliquando est servatus. Non dubitavimus autem hoc opus nova divisione, *in libros octo*

secare: quum vulgo singulae vitae pro singulis libris censentur, etiam in chirographis iis, quos secuti fere ubique sumus. Sed quum apud Suidam legissemus, octo libris constare Suetonii istud *πρόνημα*, non duodecim: percussit e vestigio animum deformis illa, quae in vulgata divisione spectatur, voluminum inaequalitas: nam posteriorum sex librorum ea breuitas erat, ut cum aliquo e prioribus collati, cuncti vix ei mole sua pares essent, non multum certe superarent. Hoc igitur quum animadvertissemus, non diu quaerendam nobis fuit, quomodo institui restituique partitio illa legitima ac vera deberet. Res enim ipsa *μενουχι Φωνήν ἀφιείσα*, eam sectionem nobis indicabat, atque adeo dictabat, quam tibi nunc, lector candidè, nostra haec editio exhibet. Quare enim Graecum illum magistrum recte praeceuntem non sequerer? praesertim qui et antiquior longe, et, ut puto, omnibus iis doctior esset, quorum manu descripti hodie Tranquilli codd. existant.

Cap. I. *Iulius Caesar D. — patrem amisit*] A codice Viterbiensi est hoc principium: ita enim diserte in eo scriptum est: ut ego arbitror, optime. Nam quod persuaserunt sibi aliisque doctissimi viri, deesse multa initio huius libri, esseque *μῦθον ἀπέφαλον*, falluntur, meo iudicio, vehementer. Duae rationes duntaxat illos, ut ita pronuntiarent, impulere: primum, quod verisimile non sit, Suetonium, qui aliorum principum originem et prosapiam tanta diligentia a stirpe prima solet repetere, de Iulia omnium nobilissima gente, tacuisse: deinde, quod in Vaticano, ut aiunt, aliisque codd. initium hoc in scriptum reperiatur, *Annum agens XVI. patrem amisit*, non ut in vulgatis: *Annum agens Caesar XVII. p. a.* Haec vero ratio nullius plane momenti est: quum notum quidem illo loco vox *Caesar* possit, si nostri *quibus* auctoritatem sequimur. Enimvero ita accidit. Singulorum Tranquilli librorum duae sunt inscriptiones: una quae totius operis argumentum et libri numerum

indicat; altera quæ proprium cuiusque partis subiectam: puta, *D. Iulius Caesar*; vel, ut in aliis scribitur, *De Iulio Cæsare*. Quum igitur hæc verba leviter mutata initio huius libri bis poni debuissent, incuria libroriorum factum, ut semel tantum scriberentur. Ex eo fonte manavit diverse peccantium error: quibusdam alterum tantum indicem præscribentibus; plerisque de serie contextus eadem verba auferentibus. Illo modo peccatum est in editione veteri Lugdunensi a. MDVIII. Deest enim ibi posterior pars inscriptionis: contextus autem sic incipit: *Divus Iulius Caesar annum agens XVI. p. a.* quomodo etiam in aliis invenimus, voce *divus* tantum ommissa. Plerique omnes tamen libri altero potius modo peccarunt. Nam etiam in illo optimo codice Memmiano, tale omnino principium invenimus, quale est in Vaticano. At libri titulus in eo codice nullus isto loco est appositus. Praeter istum barbara et recentiore manu alieno loco scriptum: *Incipit Suetonius de vita Caesarum: nunc gesta Caesaris.* Ita igitur existit liber ἀνέφαλος: cui primi nos ex optimo illo codice caput suum restitimus. At, inquires, altam istud de Iulii origine silentium, nonne satis certum damni accepti argumentum est? Non est, me iudice: id enim propterea fieri potuisse censeo, quod iam ante in scripto eo, quo stemmata aliquot illustrium gentium Romanarum descriperat, affatim de gente Julia scripsisset, eumque locum dedolasset ac perpolisset: ut causa non fuerit, cur hic iterum eadem repeteret. Eius libri saltem index superest hodie nobis in collectaneis Suidae, cuius nos verba suo loco recensuimus. Dici et illud non inepte potest: Caesarem in dedicanda Veneris Genitricis aede, stemma suum in parte aliqua eius aedis, sicut ab aliis fieri solitum in atriis domorum suarum, publicasse: ut de origine eius gentis nemini esse posset vel ignotum vel dubium. Quare etiam accuratissimus scriptor Plutarchus vitam illius descripturus, non aliunde initium duxit, quam unde et Suetonius: Τῆς

Κίνα, inquit ille, τοῦ μοναρχήσαντος θυγατέρα Κορνηλίαν, ὡς ἐπεκράτησε Σύλλας, οὔτε ἐλπίσιν οὔτε φόβω θυμηθεὶς ἀποσκάσει Καίσαρος, ἐδήμεισε Φερρῆν αὐτῆς. Miram, qui Suetonii libros mutilos esse tanto opere contendunt, non et de Plutarchi codd. idem pronuntiasse. Poterant sane de eadem fidelia duos parietes dealbare: non enim ficus ficui similior, quam sunt ista inter se principia. Nec dissimile est illud librorum Arriani de Alexandro principium: Λέγεται Φίλιππος τελευτῆσαι ἐπὶ ἄρχοντος Πυθοδήμου Ἀθήνησι. Quin potius statuimus omissam auctori gentis enarrationem, cuius nobilitas et nota erat et extra controversiam: aut, si ita malumus, quum sibi, alio loco, tum aliis expositae: eundem ceterorum principum gentes enucleasse: ut minus notas, et propter diversitatem tradentium incertas atque controversas. De iis et quaesivit ipse diligenter, et quid esset sui iudicii, fecit nos ut sciremus.

Annus agens XVI.] Coss. L. Cornelio Cinna IV. Ca. Papyrio Carbone II. Natus enim Caesar C. Marjo VI. et L. Valerio Flacco Coss. a. U. C. DCLIV.

Patrem amisit] C. Iulium Caesarem: de cuius repentino obitu, dum matutino calciatur, Plin. 7, 53. Falsum est, quod Graeci aiunt, Caesarem dictatorem a caelo matris suae utero cognomen invenisse. Legere id memini apud Cedrenum, Suidam, Glycam, et in Etymologico magno, atque etiam apud scriptores aliquot Hebraeos. Decepti sunt, quod putarent primum hunc in ea gente Caesaris cognomen habuisse: id vero falsissimum esse sciunt et qui nondum aere lavantur. Verum id genus scriptores ignorantia peccare Romanarum rerum, non miror. Illam Hesychii doctissimi Graecorum criticorum notam saepe miratus sum: Καيسάραι, περιεφέλαιαι. An dicemus vocem veteris Graeciae esse καισάραι? an fallitur ille in vocis Latinae caesaris interpretatione? Potest et Syriaca vox esse, ut aliae multae in eo auctore: nam in *Targum Ionathianis* קרשׁו exstat notione affini pro sca-

to vel clypeo. Et fortasse inde est, quod Punica lingua elephas *Caesar* dicebatur, quasi tutamen et praesidium legionum. Nam Poenorum idioma e Syriaco tractum, vel *Plauti Poenulus* fidem abunde faceret, si aliunde id notum non esset.

Sequentibusque Coss.] Accipe ἀπλῶς, pro sequenti anno: nam leve est quod docti quidam etiam haec verba in argumentum defecti codicis trahunt.

Flamen Dialis destinatus] Velleius Paterculus 2, 43. *Caesar in Cottae Consularis locum paene puer a Mario Cinnaque flamen Dialis creatus, victoria Syllae, qui omnia ab iis acta fecerat irrita, amisit id sacerdotium.* Non disimulo Plutarchi lapsam in hac historia: sic enim narrat, quasi Sulla post reditum in urbem suam Caesari in comitiis se ferens adversarium, ne suffragiis populi sacerdotium obtineret, effecisset. Μετιῶν, ait, τὴν ἱερωσύνην ἐς τὸν δῆμον προσῆλθεν οὕτω πάνυ μειράμιον ὢν· ταύτης δὲ ἐκπεσεῖν αὐτὸν ὑπεναντιωθεὶς Σύλλας παρεσκεύασε· non igitur obtinuit quod ambabat sacerdotium Caesar, nec creatus est flamen Dialis, quod Velleius et Suetonius aiunt. Sed verius est falli scriptorem Graecum, quum in hoc, tum in temporis ratione.

Praetextato desponsata fuerat] Codex Viterb. et vetus Rom. *disponsata* i pro e: ut in lapidum inscriptionibus antiquis saepe. Contra *dejudicare*, *deminuere*, *deperire* in Florentinis Pandectis, et similia multa. Memmianus, *desponsata*.

Cinnae quater Coss.] Sic Mss. et primae editiones. Quater Coss. an quarto aut quartum dicas, pili non interest: etsi subtiliter inter ea distingui potest. Plutarchus ait τοῦ μοναρχήσαντος: more Graecorum, qui et Sullam et Cinnam et Marium, et dictatores quoque μονάρχας vocant.

Neque ut repudiaret c.] Vulgatae edd. *ut repudiaret illam.* Passim in Suetonio observavimus prono-

minum 'ellipsis non invenistam, Graecis quòque usitatam. Sicut hic τὸ *illam* nec Torrentii nec nostri MSS. agnoscunt. At imperiti homines de suo *illam* intruserunt fulciendae sententiae, quam ruere alias putabant. Sic cap. 5. *honor ei obtigit* scripserunt iidem: quum in veteribus libris esset, *honor obtigit*. Sic alibi saepe: quod semel dictam volumus. Nos enim scriptam lectionem secuti sumus.

Compelli a Sylla ullo modo potuit] Auget gloriam facti huius quod notat Velleius, *Cinnae filiam ut repudiaret nullo modo compelli potuit: quum M. Piso Consularis Anniam, quae Cinnae uxor fuerat, in Syllae dimisisset gratiam*. Non praetermittam antiquitatis studiosos monere; nomen dictatoris huius Sylla per y semper scribi in Memmiano sive Turonensi optimae notae codice: quam scripturam, Ciceronis praesertim auctoritate expressa confirmatam, adversus Verrium Flaccum et Fastos Capitolinos iure defendit Aldus Manutius vir eruditissimus, in orthographia sua.

Uxoris dote et gentilitiis hereditatibus multatus] Lege Cornelia de proscriptione, quae proscriptorum liberos et bonis patriis privavit, et ab honoribus petendis repulit. Plutarchus Sylla: ὁ δὲ πάντων ἀδικώτατος ἦξε, τῶν γὰρ προγεγραμμένων ἠτίμωσε καὶ υἱοὺς καὶ υἰανούς, καὶ τὰ χρήματα πάντων ἐδήμωσε.

Ut etiam discedere e medio] Fugit ad Sabinos. Plutarchus eleganter, συχνόν τινα χρόνον κλανόμενος ἐν Σαβίνοις ἐκλεπτεν ἑαυτόν.

Et quamquam morbo quartanae aggravante] Male accepit ista verba Plutarchus. Ait, ἔπειτα δι' ἀρρώστίαν ἐκ ἀκλίαν ἐτέραν μετανομιζόμενος. Vult causam mutandae sententiae fuisse morbum: quod procul abest non a mente Suetonii tantum, sed a veritate. Culpa liberaveris, si scribas non δι' ἀρρώστίαν, propter morbum, sed δι' ἀρρώστίας, per morbum, hoc est, ἀρρώστῶν, ut apud Paulum Apostolum διὰ τεκνογονίας, hoc est, τεκνογοουῶσιν. Puto verius,

ἐπισημαίνοντες ἴδιον virtutem aut securam alios sanctores, aut ad vocem ~~ἐπισημαίνοντες~~ non atten! tē.

Seque ab inquisiteoribus pecuniis redimere] Liber Viterbi redimere. Photarchus est sector, manum militum Cornelio Phagiazæ (de eo Suetonius infra Cap. 72) suille comitiam, ad inquirendum Caesarem, aliosque tum in tenebris latitantes. Hi sunt quos *inquiritores* vocat: Graeci εἰσπράξαντες, recentior Hellenismus etiam ἐσπράξαντες. Metaphorice in vita S. Athanasii: ζῆλον ζῆτος ἐστὶν τῶς θειοτάτης εἰ μὴ τὸν Ἀδικήσαντος ζῆτος παραστῆσαντος. Instigamus ἐρευνάδας Graece nominat illos Quæsores a se instigatos, quorum officium describit Novellia 80.

Perque Mamercum Aemilium] Viterbi cod. et antiquissimus eorum quatuor qui in Christianissimi Regis Bibliotheca servantur, *Mamertum*. A Mamert (sic Oscorum lingua Mars dictus, et Lycophroni quoque Μαρμαρῆς) fit Mamertus, inde Mamertinus. Utrunque cognominis loco usurpavit olim gens Aemilia, nisi error est in Livii codd. Apud Plut. Dionys. Hal. Festum, aliosque Μάρμαρτος, Mamercus, per e et ita in Turronensi.

Propinquos et affines suos] Utrum pro eodem has voces accipit, et est ἐκ παραλλήλων dictum? an est potius σχῆμα συλλεπτικόν, quum horum alter propinquus fuerit, sive cognatus, alter affinis? Interpretes affinem Iulio Aurelium notant propter Aureliam uxorem Iulii patris: dicere est cognatum potius. Aemilius quid illi fuerit nescio: nisi fortasse affinis fuit per aliquam e gente Iulia, quam in matrimonio habuerit.

Cum deprecantibus — aliquandiu denegasset] Ita est: non sponte sua Caesarem servavit Sylla: sed victus precibus amicorum, ut declarant sequentia. Quare non abest, quin gratiae alicuius de ea gente dederit haec verba Velleius: *magis, inquit, ministris Syllae adiutoribusque partium, quam ipso conquirentibus eum ad necem*.
hb. 2, 41.

Expugnatum tandem proclamasse, vincerent] *Vincere*, ait Donatus. familiare etiā verbum iratis: nempe ea notione qua hic accipitur, et apud Terentium aliosque. Caesar lib. 5, 30. *Vincite, inquit, si ita vultis, Sabini.* Similiter apud Graecos νικῶν. Sophocles Electra:
 εἰ δὲ μὴ καλῶς

Λέγω, σὺ νίκῃ· σοὶ γὰρ ἐψόμεσθ' ἅμα.

Oedipo Coloneo: Νίκα· χρόνῳ γὰρ οἶδ' ὅτι γνώσῃ τάδε,
 Euripides Alceſtide: Νίκα νῦν· οὐ μὴν ἀνδάνοντ' ἔμοι ποιεῖς.

Ab eadem mente est hic quoque *expugnatus* pro *exortatus*. Sic etiam lib. 3, 21. *sed expugnatum precibus amoris, adoptionem non abnuisse.* Ita apud Columellam praefatione lib. 10. *nisi propositum meum expugnasset frequens postulatio tua.* Est hoc quoque Graecorum imitatione dictum: qui non solum μάχεσθαι de omni vehementiore studio usarunt (unde illud apud Aristotelem Hist. 9. *εἰ περὶ ταύτην τὴν ἐργασίαν ὄντες μάχονται χωρίζουσιν τὴν ἄλλην τὴν μειγμένην*, id est, *rignant separare ceteram quae mixta est.* Ita loquitur et Cicero) sed etiam πολιορκεῖν pro *evincere precibus* accipiunt.

Chion epistola ad Matridem: Ἐγὼ οὖν ἀσταστὸν ἡγησάμενος τὸν καιρὸν, τάλαντον προσετίθειν τῇ τροπῇ· καὶ μέχρι μὲν πολλοῦ ἠνείκετο· ἐξεπολιορκήσαμεν δὲ αὐτὸν πάντῃ ἀληθεῖ καὶ δικαίῳ λόγῳ. Ita usi sunt voce *oppugnatio* Impp. in constitutione quadam de nuptiis: *In oppugnationem viduarum cessent sequestres atque interpretes, taciti nuntii renuntiique corrupti.* Non dissimilem usum verbi *καταναυμαχεῖσθαι* apud eundem Chionem notavimus, *καὶ γὰρ μέχρι μὲν τινος ἀντιέχον· καταναυμαχούμενος δὲ ὑπ' αὐτῶν εἶξ.*

Sive divinitus, sive aliqua coniectura] *En* scripto-
 rum accuratum, etiam in ijs, quae obiter dicit. Omnino, *ἐπι*, divinavit Sylla; sed utro genere divinationis sit *ἐπι*, naturalis an artificiosae, nescio. Obiter significat, *ἐπι* esse genera divinandi; illa ipsa de quibus Cicero *Divin.* 1, 6. 2, 11. *Duo, inquit, genera divinandi*

esse dicebat; unum artificiosum, alterum naturale. Artificiosum constare partim ex coniectura, partim ex observatione diuturna: naturale quod animus arriperet, aut exciperet extrinsecus ex divinitate, unde animos haustos, aut acceptos, aut libatos haberemus.

Quem incolumem tantopere cuperent] Scribe cum *ML. tanto opere.* Licinius Macer Annal. 1. *Non minimo opere milites quietes volebant.* In editione nupera Antverpiensi fragmentorum ab Ant. Augustino viro eruditissimo collectorum, scriptum est *Quirites pro quietes*, turpi errore: vid. Priscian. lib. 6.

Nam Caesuri multos Marios inesse] Acriora illa et animi vehementius commoti apud Plutarchum, *οὐκ ἔφη νοῦν ἔχειν αὐτοῦς, εἰ μὴ πολλοὺς ἐν τῷ παιδί τούτῳ Μαρτίου; ἐνορῶσιν.* Eodem loquendi genere usus quondam Dionysius maior quum filium increparet, *οὐκ ἔστιν ἐν σοὶ τύραννος, Non inest tibi tyrannus.* Neque enim circuitione illa interpretum opus. *Tyrannus*, id est tyranno aptum ingenium: sic *multi Marii*, id est ingenium aptum viro popularis factionis, inimico optimatum, quale fuit in Mاريو: sed maius atque acrius multo quam ipse Marius habuerit. Porro Caesarem fuisse Mاريو sanguine coniunctissimum scribit Vell. Paterc. lib. 2, 41. et docet Plutarchus initio vitae. Vid. ad cap. 6.

Cap. 2. M. Thermi praetoris contubernio] Ex more hoc et disciplina Romana. Thermi huius praeturam in Asia gestam nusquam reperi. Nam Beroaldi coniectura plane *ἀπρὸς διόνυσος.* Magis ad rem facit quod ex Appiani Mithridaticis novimus, per illa tempora quibus in Graecia et Asia bellum Sylla cum Mithridate gerebat, fuisse Thermum quendam in Asia Valerii Cos. *ὑποστράτηγον.* Sed quum huic omnem mox potestatem Fimbria ademerit, Valerio trucidato, non potest ei competere quod hic narratur. Constat referenda haec esse ad tempus medium inter reditum Syllae in urbem, et eius mortem: eo tempore non Thermum sed Murae-

nam Asiae praefuisse, clarum ex Livio, Appiano, Memnone, quos omnes mirum sane et res gestas istius Thermi ne verbo quidem indicasse. Mitylenarum expugnationem narrat Liv. epit. 89. sed ducis nulla ne ibi quidem facta mentione.

Ad arcessendam classem] Melius ita membranae, quam ut vulgo *accerendam*. Glossae veteres, *arcessere*, μετατείλαντο, καλέσαι, μεταπέμψασθαι. Confundit *arcessere* et *arcessere*. In iisdem, *arcessit*, μετακαλέσατο, μεταπέμψατο, ἐφώνησεν. Accipio Φανεῖν ut persaepe in Evangelio. Adventum Caesaris ad Nicomedem aliter narrat Plutarchus: etsi praegravat apud me Suetonii auctoritas, hac quidem in re.

Rursus repetita Bithynia] Fateor, sublata voce *rursus* sententiae nihil deerit: nego tamen recte sentire, qui eam putant inducendam. Hac ratione scalpello indigebunt quaecunque apud optimos scriptores speciem habent βαττολογίας, quaeque item dicuntur ἐν παραλλήλου. Mihi illa pueris nota, πάλιν αὖ, ὕστερον αὖθις, ergo igitur, alia sexcenta: Sophocles Trach. Πρὶν κείνος αὐτὸν Φανερός ἐμφανῆς σταθεῖς Δείξῃ. Ibidem: Ἐχρῖσα μὲν κατ' οἶκον ἐν δόμοις κρυφῆ Μαλλῶ. Plautus Poenulo. Revertor rursus denno Carthaginem.

Per causam exigendae pecuniae] προφάσει χρησάμενος, ὡς χρέος ἀποιτήσων. In Othone: *Sepositus est per causam legationis in Lusitaniam*. In Vespasiano: *Sacramento solutum per causam valitudinis tradunt*. Caes. Bell. Civ. 3. *equitatum per causam pabulandi missum, confestim decumana porta in castra se recipere iussit*, et saepe alibi. Porro causa exigendae pecuniae, praetextus est honestus eorum, qui voluptatis causa ad infamia vel suspecta loca peregrinationes instituerunt. Docet hoc Antiphon, quo loco Alcibiadi criminis loco obicit, quod invenis ad Abydenos ad discendas scurriles obscenas sese contulisset. Sic ille: ἐπειδὴ ἐδοκίμασθαι ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων παραλαβὼν παρ' αὐτῶν τὰ

σαυτοῦ χρήματι, ὧχου ἀποπλέων εἰς Ἄβυδον, οὐδὲ χρέος ἴδιον σαυτοῦ πραξόμενος οὐδὲν, οὐδὲ προξενίας οὐδεμιᾶς ἔνεκεν· ἀλλὰ τῇ σαυτοῦ παρκανομίᾳ καὶ ἀκολασίᾳ τῆς γυναικός. Lege cetera apud Athenaeum lib. 12.

Cuidam libertino clienti suo] Et si sunt relata patronus et libertus: tamen praeter hunc patronum alium libertis olim habere; ius fuit, cuius ipsi non liberti dicerentur, sed clientes. Cicero ad Atticum lib. 1. *Libertum ego habeo, sane nequam hominem, Hilarium dico ratiocinatorem et clientem tuum.* Sic Athenis servi quum manumitterentur, optabant sibi ac publice asciscobant patronum in cuius clientela essent, idque voce praeconis. Aristot. Rhet. 3. τῶν κηρύκων προλαμβάνουσι τὰ πωδία, τὸ τίνα αἰρεῖται ἐπίτροπον ὁ ἀκελευθερούμενος ΚΛΕΩΝΑ. Sed de Graecis non mirum: apud quos et libertorum solutiora iura, et servorum etiam: adeo ut durius servitium mutare fas et ius fuerit: quod *πράσιν αἰτεῖν* dicebant. Auctores Pollux lib. 7. et Plutarchus de superstitione. Cui iuri simillimum illud est, quod hodie legibus Turcarum mancipia ipsorum obtinent. Lege Petrum Bellonium Observ. 3, 29.

Corona civica donatus est] A codicibus utriusque editionis Antverpiensis exulat vox *corona*, nescio quare de veteri possessione deiecta. An quia venulie *civica* dicitur ἀπλῶς, tolli propterea dicitio illa debuit? infirma ratio, profusque ἀσυλλόγιστος ὁ συλλογισμός: quum et veteres editiones omnes et manu exarati ita habeant, nullo plane excepto, de quo aliquid nobis compertum. Atqui hic est hodie solennis ἐπιδήμιος nostrorum criticorum morbus: qui simul aliquid nove et inusitate dictum alicubi observant, statim quaerunt, ubi possint apud alium scriptorem, aut eum ipsum alio loco, intrudere suam illam observatiunculam, magnificis prius verbis venditam. Hac ratione integerrimi atque incorruptissimi auctorum loci ceu corrupti et depravati corriguntur. Τὸ δὲ ὅλον, περιέστη ἡ νῦν κριτικὴ εἰς ἀκρι-

είαν, ἢ τῶν παλαιῶν ἐπιγραφῶν διορθώσεις εἰς παραδι-
 ῶσις, ἢ σωτηρία εἰς ἀπώλειαν.

Cap. 3. *Sed brevi tempore*] Annum fortasse, ac
 ne cum quiderit, ut videtur, plenum. Nam quo anno
 P. Servilius Vatia mox Isauricus, in provinciam ex con-
 sulatu abiit, eodem et Sylla periit, et Lepidus res novas
 moliri coepit. Quo nuncio accepto properare Caesar, ut
 hinc discimus, in urbem rediit. Is fuit a. U. C. DCLXXVI.
 Coss. erant M. Lepidus, Q. Catulus, aetatis Caesaris
 XXII.

Tum occasione] Nihil muto: tamen scripta lectio
 etiam in Taronensi et omnium veterum editionum est,
occasione. An excidit vocula *de*, et scribendum, *quum de*
ingenio diffusus, tum occasione. Ita etiam fuerit oratio
 Latina. An est potius librarii negligentia, quomodo in
 Pisanis pandectis *exceptione, defensione, petitione, pro*
exceptioni, defensionis scriptum existat, aliaque id genus
 plura. *Occasio* hic non est *καιρός* aut *πρόφασις*, sed
ἀφορμή, praetextum rei gerendae.

Cap. 4. *Cornelium Dolabellam — postulavit*]
 Constante libri veteres scripti, cusi, *Dolobellam*, ut
 apud Plutarchum et alios Graecos. Videntur ita scri-
 psisse qui discrimen statuere volebant inter proprium
 viri nomen, et instrumenti *Dolabellae*, cuius meminit
 Columella. Quo aetatis anno causam hanc Caesar
 egerit, inter scriptores video non convenire. Sueton-
 ius ait, *composita seditione civili*: constat autem bel-
 lum Lepideum confectum esse Coss. M. Aemilio et D.
 Bruto. Quo anno Caesar a. d. IV. Idus Quintil. quar-
 tum et vigesimum natalem celebravit. Igitur vel XXIII.
 anno desinente, vel XXIV. incipiente Dolabellam accu-
 savit. Atqui Tacitus, sive quis alius auctor libri *de*
causis corruptae eloquentiae, scriptam reliquit: Caesa-
 rem annos tum fuisse natum XXI duntaxat. Suetonii,
 non quidem animo, verior sententia: nam Dolabella hic
 est ille, qui ex consulatu profectus in Macedoniam,

devictis Thracibus, anno eo, quo Lepidus pulsus fugatusque est, triumphavit. Adi ad Fastos et M. Tullium in ea *contra Pisonem*. More autem fecit Caesar adolescentium eius aetatis, qui foro se praeparabant, quod militiae forensis hoc rudimentum edidit. Vide Apuleii Apologiam, et quae ibi nuper annotavimus.

Absolutoque Rhodum secedere statuit] Saepe miratus sum in tam illustri viri vita, esse tantas inter auctores diversitates. Quam multa enim Plutarchus aliter atque hic narrat? vel hunc locum vide: multa diversa, occasiones dico rerum, et τὰ περὶ τοὺς χρόνους.

Apollonio Molonis clariss. tunc dicendi magistro] *M. cl. dic. tunc mag.* Minime vero serendi sunt, qui isto loco malunt cum vulgo errare, et scribere *Apollonio Moloni*, quam ut habent libri alii, et res ipsa flagitat *Apollonio Molonis*. Plutarchum mitto, cuius locus est in promptu. Porphyrius *Quaestionibus Homericis*: Λύει δὲ τὴν ἀπορίαν αὐτὸς, ὡς καὶ Ἀπολλώνιος ὁ τοῦ Μόλωνος παρίστησι. Sed non heri aut nullius tertius invasit hominum mentes hic error, quo duos clarissimos dicendi magistros confuderunt: Apollonium dico Molonis, qui et Μαλακὸς audit, et Molonem: de quibus tam clara Strabonis verba, qui fuit illorum aequalis, ut miser offendere in tanta luce quenquam potuisse. At confundunt eos Cicero et Quintilianus. Ita quidam scribunt: de Cicerone quidem falso, nec sine illius iniuria. Quintilianum non eo excusatum: qui Molonem, de quo tam multa M. Tullius, Apollonium Molonem manifesto appellat: duplici, ut arbitror, errore: nam et Apollonium Molonem perperam vocat, qui Ap. Molonis dici debuit: et fortasse non aliter scripserat Quintilianus. Alterum peccatum est, quod Apollonio Molonis tribuit, quod non illi sed Moloni conveniebat. Venit et Plutarchus in societatem huius culpa: qui in Cicerone Ἀπολλώνιον τὸν Μόλωνος nominat, quem Cicero semper Molonem. Nempe ita est: quia eodem tempore, eodem loco, ip-

didem orti, eandem artem pari fama docuere Apollonius Molonis et Molo, inposuit ea res doctis. Nam et eruditissimus scriptor Iosephus Ἀπολλώνιον Μόλωνα vocat perperam pro Μόλωνος. Ubi tamen nulla mendii suspicio. Locus est lib. 2. contra Apionem: quo in libro quem Molonem vocat sub initium, paullo mox Apollonium Molonem clare saepius indigetat. Non puto esse alium scriptorem ab illo, de quo Strabo: ipsum potius Iosephum per incogitantiam hallucinatum reor. Hac ratione et hoc loco tueri licet plurium librorum lectionem, *Ap. Moloni*; si cui placeat ab exscriptoribus in auctorem culpam transferre. Nam et regii libri, *Moloni*, omnes.

Circa Pharmacusam] Quidam Ms. *Pharmacusam*; ut apud Stephanum semper Φαρμάκουσσα, Σειρήνουσσα, Μελίτουσσα, Σπότουσσα, Σίδουσσα; quae scriptura ex scribarum imperitia inolēvit. Nam vel *Pharmacusa* scribendum, vel *Pharmacoesa*, ut *Prinoessa* apud Plinium. Stephani sunt verba: Φαρμάκουσσα, δύο νῆσοι (Strabo melius lib. 8. Φαρμακοῦσαι, δύο νησίδες) πλησίον Σαλαμῖνος. Ἔστι καὶ ἄλλη ὑπὲρ Μίλητον ἐν τῇ Ἄτταλος ἀναρέθη. Hoc vult, *Pharmacusa* appellari duas insulas, quae sunt ad Salaminem insulam ante Atticum litus. *Pharmacusa* vero aliam esse insulam ad littus Asiaticam supra Miletum. De hac loquitur Suetonius hic, et Plutarchus in eadem historia.

Mansitque apud eos non sine summa indignatione] Lego, *dignatione*. Id enim dicere voluit, quod Velleius 2, 41. his verbis: *Idem postea admodum iuuenis, quum a piratis captus esset, ita se per omne spatium, quo ab iis retentus est, apud eos gessit, ut pariter iis terrori venerationique esset.* Plutarchus: ἡμέρις δὲ τεσσαράκοντα δυοῖν δεούσαις, ὡς περ οὐ Φρουρούμενος, ἀλλὰ δουροφουρούμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐπὶ πολλῆς ἀδείας συνῆτιζε. *Dignatio* vox scriptori huic et Tacito familiaris. Iustinus lib. 28. *A quo honorifice susceptus, diu in*

summa dignatione regis vixit. Utitur et Livius. Simi-
lis locus in Vespasiano cap. 4. *Sortitus Africam, in-
tegerime res non sine magna dignatione administra-
vit.* Ubi eundem errorem in multis Mss. offendimus.
Hoc nos putamus esse verum: alioquin tueri vulgatam
lectionem possemus, ut *indignatio* accipiatur καιναπρε-
πῶς (ut multa in hoc scriptore) hoc est, ενεργητικῶς,
non ut sit ἀγανάκτησις, quae est usitata eius vocis signi-
ficatio, sed οὐκ ἀξίωσις, καταφρόνησις, contemptus. Sen-
sus erit: Caesarem captivum et piratarum potitum, adeo
nihil se indignum egisse, ut etiam contemptui haberet
eos, in quorum erat potestate. Magnum animi magni
argumentum. Plutarchus: *Ἐπειτα τῶν περὶ αὐτὸν ἄλ-
λον εἰς ἄλλην διαπέμφας πόλιν ἐπὶ τῶν χρημάτων περι-
σμὸν, ἐν ἀνθρώποις φονικωτάτοις Κίλιξι, μεθ' ἐνὸς Φί-
λου καὶ δυοῖν ἀκολούθοι ἀπολελειμμένος, οὕτω καταφρο-
νητικῶς εἶχεν, ὥστε πέμπων, ὁσάντις ἀναπαύοιτο, προσ-
έταττεν αὐτοῖς σιωπᾶν. Hic locus Plutarchi non parum
confirmat posteriorem nostram interpretationem: placet
tamen magis prior emendatio; quam Fulvio quoque
Ursino venisse in mentem, ex eius Notis didici; quas
nunc ipsum primum vidi. Magnum mihi earum deside-
rium excitarat doctissimus adolescens Lambertus Cante-
rus, patre Theodoro patruoque Gulielmo dignissimus,
quum Roma rediens hac transirèt hoc anno, et illi ego
quum alias in Tranquillum, tum istam quoque emenda-
tionem nostram ostenderem. Accidit autem percommo-
de, ut, dum nostra haec ederentur, perducto iam ad
umbilicum Tranquillo, eum librum, qui nuper Antver-
piae prodiit, dono ad me mitteret clarissimus doctissi-
musque vir Iacobus Bongarsius: Bongarsius, cui se plu-
rimum debere litterulae nostrae profitentur.

Cum uno medico et cubicularis duobus] Ita
omnes codd. veteres, recentiores, scripti, cusi: editiones
quasdam nuperas excipio, in quibus reperi *cum uno
amico.* Primus Robertellus auctor mutandae vulgatae

lectionis fuit: Plutarchum enim *Φίλον* hunc vocare: neque esse verisimile ulli medico (quippe servi illis temporibus eam artem exercebant) Romae cum honorem habitum, ut inter amicos Caesaris censeretur. Placuit hoc commentum etiam viris doctissimis, quod miror: nam auctorem quidem eius nihil moror. Norunt omnes eruditi ineptias hominis et vanitatem; cuiusmodi hoc est, sane vanissimum. Primum illud falsum, omnes Romae tum medicinam profitentes servos fuisse; multi enim excellentes in ea arte e Graecia terra illuc quaesitus sui causa, partim ingenui, partim manu pridem emissi, itabant. Hi sunt, quos narrat hoc ipso libro Suetonius, civitate donatos omnes a Iulio Caesare; nam in servos id beneficium fuisse collatum, nimia est stultitia, vel suspicari. Falsissimum vero, medicos a magnatibus Romanis inter amicos non habitos, neque eo titulo dignatos. Tacitus Annal. 4, 3. *Sumitur in conscientiam Eudemus amicus ac medicus Liviae.* Seneca de Benefic. 6, 16. *Quare, medico et praeceptori plus quiddam debeo, nec adversus illos mercede defungor? Quia ex medico et praeceptore in amicum transeunt.* Suetonius lib. 2. et Plutarchus in Bruto, auctores sunt, Octavium priore Philippensi proelio, *amici somnio* monitum, tabernaculo suo egressum. Quis ille amicus? Artorius medicus, consensu reliquorum historicorum, Velleii, Valerii Maximi, Dionis, et Lactantii quoque lib. 2, 1. At isti critici, quasi magnum esset nefas medicum aliquem procerum amicum audire, illum quoque e sequenti libro locum nobis corruperant: ut iam non aliter ibi edatur quam *medici somnio*, contra veterum librorum fidem, quorum nos auctoritatem secuti, medicis suam designationem duobus hisce locis asseruimus. Gregorius Nazianzenus in Epitaphio Caesaris fratris: *τάττεται τὴν πρώτην ἐν ἰατροῖς τάξιν καὶ τοῖς φίλοις τοῦ βασιλέως αἰδοῦν, ἀριθμούμενος, τὰς μεγίστας καρποῦται τιμὰς.* Falsum autem docti viri, qui pertinere huc putant istum

Athenaei e lib. 6. locum: Ἰούλιος Καῖσαρ ὁ πρῶτος πάντων ἀνθρώπων περαιωθείς ἐπὶ τὰς Βρεττανίδας νήτους μετὰ χιλίων σκαφῶν, τρεῖς οἰκέτας τοὺς πάντας συνεπήγετο, ὡς Κόττας ἱστορεῖ, ὁ τότε ὑποστρατηγῶν αὐτῶ, ἐν τῷ περὶ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας, ὃ τῇ πατρίῳ ἡμῶν γέγραπται Φωνῆ. *Julius Caesar, qui primus mortalium ad Britannicas insulas cum mille navibus traiecit, tres omnino famulos secum ducebat, ut scribit Cotta, qui legatus illi tunc erat, in eo libro, quem de Rep. Romana lingua nostra (Romanorum) composuit.* Non enim ad hanc historiam de captivo Caesare ullo modo pertinet Cottae legati eius testimonium, sed ad illam ipsam, de qua loquitur, expeditionem; aut fecit sane Cotta ineptissime; qui Caesari laudem frugalitatis tribuerit, quod apud praedones cum tribus servis fuerit. Plures enim initio habuit Caesar, sed eos dimiserat alios in aliam urbem ad expediendas pecunias, ut ex Suetonio et Plutarcho constat. Quare super ineptias, etiam falsitas fuerit in voce συνεπήγετο. Sed absurdum est et plane ridiculum, ad haec Caesaris tempora illam narrationem referre; quum diserte notet Larenſis, Cottam fuisse legatum Caesari tōts, hoc est, in illa ipsa expeditione. Alioquin etiam illud dici poterat, in numeris parum fuisse hunc Cottam accuratum. Qui mille navium classem appellet, quam ipse Caesar dicat fuisse DCCC, et quidem ita, ut cum longis navibus etiam grayes et vectoriae numerentur: atque ipsae etiam annotinae et privatae. Omnino graviter doctissimi viri errarunt, qui illum Athenaei locum huc putarunt referendum.

Ad expediendas pecunias — dimiserat] Supple ex Plutarcho, alium in aliam vicinæ provinciae Asiae urbium: non enim sua redemptus est pecunia, sed *publica civitatum*, ait Velleius. Idem factum in pluribus Romanis, qui illa tempestate in piratarum manus inciderunt. Notum de P. Clodio, qui captus misit ad Ptolemaeum Cypri regem ad expedienda lytra. Strabo 14.

Dio lib. 38. Quod igitur Caesar praedonibus XV talenta postulantibus, L sponte sua obtulit, non liberalitas haec fuit: sed summa confidentia civis ἀγαρώχου, sociorum P. R. fortunis insultantis.

Expositus in littore] Nihil est mutandum: tantum ex Plutarcho explicandum de littore Milesiaco. Suadet narratio illius, ut ita accipiamus: quanquam Plutarchus hoc διὰ βρόχου non dicit: estque valde verisimile, Milesios aegre passuros, ut suam littus latrones hac occasione explorarent. Non ergo assentiamur erudito viro *Mileti* emendanti.

Classis deducta] Ex portu Milesiaco: Plutarchus. Alconius in 3. contra Verrem: *Habent Milesii praesidiariam classem ex foedere praebendam populo Romano maritimis necessitatibus.*

Inter iocum] Membranae quaedam per iocum. Turonenses, inter. Plut. σὺν γέλωτι.

Ne desidere in periculo sociorum videretur] Quasi ad privati curam salus imperii aut sociorum stante et florente Rep. (nam de extremis periculis non loquimur) pertineret. Quin illud verius, ambitione impulsus, et gloriae cupiditate. Vidit hoc, qui tum temporis Asiam obtinebat nomine P. R. Proconsul Iunius. Itaque conata eius desituit. Velleius 2, 42. *Longum est narrare, quid et quoties ausus sit; quanto opere conata eius, qui obtinebat Asiam, magistratus P. R. metu suo desituerit.*

Præfecto regis provincia expulso] Notemus Caesaris privati adhuc inclytum facinus: quod apud Appianum, Livium, Memnonem, aliosque historicos quaeras frustra. Ne ille quidem tantus adulator domus Iuliae Interculus hac de ἀπιστεία vel γὰρ, quod aiunt.

Nutantes ac dubias civitates] Turonensis liber, nutantis. Et adiectum est scholion ad oram manu eadem: *Ubique Suetonius accusativum pluralem tertiae declinationis in is ponit. Et si non ubique locum ha-*

bet haec observatio, in illo quidem ipso exemplari, praetermittere tamen illud nolui. De horum casuum forma in *is*, fuse Priscianus lib. 5.

Cap. 5. *Tribunatu militum*] Haec vera lectio: quam vulgo membranae omnes corruptam exhibent. Unde occasio data eruditissimo Torrentio aliter emendandi, sed vetant vetustissimus regiorum librorum et Memmianus: in quibus diserte, *tribunatum*.

Qui primus Romam reverso] Plutarchus populi favorem magis aperit, victum ab eo referens in tribunatus petitione competitorem, ita ut prior Caesar renunciaretur: in quo gratiae popularis non mediocriter erat specimen, Τοῦ δήμου πρώτην ἀπόδειξιν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας ἔλαβεν, ὅτε πρὸς Γάϊον Πόπλιον ἐρίσας ὑπὲρ χιλιαρχίας, πρότερος ἀνηγορεύθη.]

Auctores restit. tribunitiae potest. enixissime iuvit] Auctores fuere plures, sed praecipuus ipse Pompeius, qui tum erat Consul. Idcirco scribit Velleius 2, 30. de primo illius consulatu, qui in annum incidit XXX. aetatis Iulii; urbis vero conditae DCLXXXIV. *Hoc consulatu Pompeius tribunitiam potestatem restituit, cuius Sylla imaginem in iure (sive in Rep.) reliquerat.* Caesar de bell. civ. 1. c. 7. *Syllam, nudata omnibus rebus tribunitia potestate, tamen intercessionem liberam reliquisse: Pompeium, qui amissam restituisse videatur, bona etiam, quae ante habuerat, ademisse.* Invenimus in Memmiano cod., *actores*, quam lectionem doctissimus Turnebus putavit sibi defendendam: tanti apud illum pretii erat Turonensis ille codex. Illud vero mirum, legi in optimis aliis libris *auctoresque*, in Viterbiensi, Lissaei et Romano veteri. An deest aliquid? Non videtur.

Cuius vim Sylla diminuerat] Lege lata, ne quis post tribunatum ullius honoris esset capax. Appianus Ἐμφυλ. 1. τὴν δημάρχων ἀρχὴν Ἰσα καὶ ἀνεῖλε (de Sylla loquitur) ἀσθενεστάτην ἀποφήνας καὶ νόμῳ κωλύσας μηδεμίαν ἄλλην τὸν δημάρχου ἀρχὴν εἶτι ἄρχειν· διὸ καὶ

πάντες ἢ δόξης ἢ γένους ἀντικοιοῦμενοι, τὴν ἀρχὴν ἐς τὸ μέλλον ἐξετρέποντο. Solam igitur tribunitiae potestatis imaginem Sylla reliquerat: hoc est, extremi iuris intercessionem, ut ait Caesar Bell. civ. lib. 1. *Deminuerat* scriptum in plerisque, non *diminuerat*. Et lib. 2, 41. *foenore deminuto* non *diminuto*. Sic in Plauto. Glossarius: *deminuit*, ἐλάττωι, ἡλάττωσε. Turonensis *deminuerat*.

L. etiam Cinnae uxoris fratri] Huius unius gratia id negotium a Caesare fuisse susceptum declarant, quae supersunt ex ipsius suasionem verba: *Equidem mihi videtur pro nostra necessitate, non labore, non opera, non industria desuisse*; nam *necessitas* hoc loco ius affinitatis significat, ut observat A. Gellius lib. 13, 3.

Post necem Consulis] Lepidus tamen *morbo et poenitentia periit*: Florus. Νόσω τηκεδόνι χρώμενος: Appianus.

Rogatione Plotia confecit] Bene et κυρίως, rogatione: vide Festum. A. Gellius legem vocat: sed privilegium hoc potius fuit: et ita confunditur rogatio haec cum lege Plotia de vi, et altera de iudiciis. In Turonensi *Plotia* scriptum pro *Plotia*. Nam *c* et *t* saepe confunduntur, ut *nuntius* et *nuncius*. A. Gellius *Plantiam* vocat, quod idem est: *au* pro *o* et contra. Vide ad Vespasianum c. 22. Ridiculum est, quod disserunt ad hunc locum nonnulli de Plantiis Plotis.

Cap. 6. *Quaestor Iuliam amitam*] Haec Mario seniori nupta fuit, iuniorque Marius ex illa est natus. Plutarchus.

Sed in amitae quidem] Scribendum, et in *amitae* 4. l. Littera *S* ex fine praecedentis vocis, sine causa, et haepissime alibi, initio sequentis adhaesit.

Quo nomine fuit mater] Deest *ei*: vel culpa scribae, vel ex consuetudine huius scriptoris, quam ante notavimus.

In Carthagine autem iuxta Firmianum dicitur An
quasi de aditu? Inquit. et quidem Firmianus dicitur esse
Firmianus dicitur. post Firmianum Firmianus est
sicut etiam Firmianus Firmianus Firmianus.

Capitulum 10. Infirmus in Firmianus Firmianus An
cuius in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Infirmus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus

Memoria Firmianus Memoria Firmianus Firmianus
qui in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus

Infirmus in se non Firmianus Infirmus in se non
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus

Ad Firmianus — Memoria Firmianus Membrane
Firmianus, in Firmianus Firmianus, et in se non Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus
Firmianus in se non Firmianus in se non Firmianus Firmianus

Arbitrium terrarum orbis portendi interpretantes] Ita visum interpretari vanissimae artis auctoribus vanissimis. Artemidorus libro τῆς ὄνειροκριτικῆς primo, de huiusmodi somniō loquens, Ἄγαθόν δὲ καὶ παντὶ θεμαγῶν καὶ πολιτευτῶν σημαίνει γὰρ τὴν πατρίδα ἢ μητέρα ὡς περὶ οὗν ὁ μιγνύμενος κατὰ νόμον Ἀφροδίτης παντὸς ἄρχαι τοῦ σώματος τῆς συνοῦσης πειθομένης, καὶ ἐκούσης, οὕτως ὁ ἰδὼν, πάντων προστήσεται τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων. Astrampsyclus in Onirocritico: μητρὶ πλακῆναι κελὸν ἐστ' ὄναρ τόδε. Astrampsychi sunt illi versus, quos ex Saida descriptos coniecit in animadversorum libros Hadrianus Iunius, tanquam incerti auctoris. Nobis eum librum manu exaratum videre olim contigit in bibliotheca Petri Galefii Hispani: sed tantum videre: non enim aut legere aut describere licuit. Donavit nos nuper eo munere eruditissimus, probatissimus, amicissimusque iuvenis Richardus Thomson Anglus, qui a Iosepho Scaligero (cui propter animi dotes non minus quam mihi est charus) nactus erat. Ceterum in huius somnii interpretatione, non consentiunt cum Artemidoro et Astrampsycho Persarum et Indorum sapientes; de quibus Achmet Scirim F. cap. 127: εἰάν τις ἴδῃ, ὅτι συνουσίασε μητρὶ ἢ ἀδελφῇ ἀνάξιαν ἀχθροκοῦσιν, ψευγόμενος καὶ μεταγινώσκων. Si quis visus sibi fuerit cum matre vel sorore rem habuisse, indigno benefaciet, vituperatus eo nomine ac poenitens.

Mater quam subiectam sibi vidisset] F. Pithoei codex, *subactam*. Idem scribit, *arbitrium orbis terrarum potiendi interpretantes: non portendi*. Quod iure tamen placet magis, etsi in duobus regniis antiquissimam scripturam offendimus: verum in altero eorum emendationem. Nam ibi factum rectiore manu *portendi ex potiendi*. Fuerit olim fortasse, *arbitrium terrarum orbis potiendi portendi interpretantes*. Moveor enim conspersione tot exemplarium.

Cap. 8. *Colonias Latinas — agitantes*] Gallos Campanos Transpadanos, quibus ius Latii post bellum

In Corneliae autem locum Pompeiam duxit] An quaestor adhuc? Sane, ut quidem Tranquilli narratio est. Plutarchus contra, post quaesturam: γενόμενος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης τρίτην ἡγάγετο γυναῖκα Πομπηίαν.

Cap. 7. *Quaestori ulterior Hispania obvenit*] Auctor libri de bello Hispan. sub fin. *Caesar quum a Gadibus ad Hispalim se recepisset, insequenti die concione advocata, commemorat initio quaesturae suae eam provinciam ex omnibus provinciis peculiarem sibi constituisse, et quae potuisset, eo tempore beneficia largitum.*

Mandatu Praetoris] Gratia magna doctis viris, qui hunc locum restituerunt: nam in nostris quoque manuscriptis omnibus, etiam in regiis et Turonensi, locus erat corruptus. Habent alii, *mandatu P. R.* alii etiam depravatus, *mandato Reip.*

Nihil dum a se memorabile] Lissaei cod. *memoriale*. Sic hae duae voces saepe confunduntur. Massurii Sabinii libros Paulus L. C. *Memorialium* appellat in Pandectis lege CXLIV. de verborum signif. qui constanter apud A. Gellium et Macrobiū, *Memorabilium* inscribuntur. Nam quod in nuperis A. Gellii editionibus mutatum, id est contra veterum librorum auctoritatem factum, quos nos vidimus antiquissimos. Porro ita scribitur hic locus in libro viri Cl. Francisci Pithoei: *quod nihil tum admodum a se memorabile actum esset*. Minus recte.

Ad captandas — occasiones in urbe] Membranae Viterbienses, *in urbem: ἀρχαϊκῶς*, ut saepe apud Cicero- nem. Puto inobservantia huius locutionis factum esse, ut inter voces *urbem* et *etiam*, quidam libri interponant vocem *evenit* aut *venit*. Quam lectionem omnes libri meliores refutant. Distinctionem restituumus ex editione prima, et Mss. Lissaei: pessime enim in vulgatis editionibus distinctum est post vocem *occasiones*: quum, ut doctissimus quoque Torrentius animadvertit, non in urbe sed Gadibus sequens Caesari somnium fuerit somniatum.

Arbitrium terrarum orbis portendi interpretantes]

Ita visum interpretari vanissimae artis auctoribus vanissimis. Artemidorus libro τῆς ὄνειροκριτικῆς primo, de huiusmodi somniō loquens, Ἀγαθὸν δὲ καὶ παντὶ δημαγωγῷ καὶ πολιτευτῇ σημαίνει γὰρ τὴν πατρίδα ἢ μητέρα ὡς περ οὖν ὁ μιγνύμενος κατὰ νόμον Ἀφροδίτης παντὸς ἀρχῆς τοῦ σώματος τῆς συνοῦσης πειθομένης, καὶ ἐκούσης, οὕτως ὁ ἰδὼν, πάντων προστήσεται τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων. Astrampsyclus in Onirocritico: μητρὶ πλακῆναι καλὸν ἐστ' ὄναρ τόδε. Astrampsychi sunt illi versus, quos ex Saida descriptos coniecit in animadverforum libros Hadrianus Iunius, tanquam incerti auctoris. Nobis eum librum manu exaratum videre olim contigit in bibliotheca Petri Galefii Hispani: sed tantum videre: non enim aut legere aut describere licuit. Donavit nos nuper eo munere eruditissimus, probatissimus, amicissimusque iuvenis Richardus Thomson Anglus, qui a Iosepho Scaligero (cui propter animi dotes non minus quam mihi est charus) nactus erat. Ceterum in huius somnii interpretatione, non consentiunt cum Artemidoro et Astrampsycho Persarum et Indorum sapientes; de quibus Achmet Scirim F. cap. 127: εἰάν τις ἴδῃ, ὅτι συναυσίασε μητρὶ ἢ ἀδελφῇ ἀνάξιον ἀγαθοποιήσει, ψευδόμενος καὶ μεταγινώσκων. Si quis visus sibi fuerit cum matre vel sorore rem habuisse, indigno benefaciet, vituperatus eo nomine ac poenitens.

Mater quam subiectam sibi vidisset] F. Pithoei codex, *subactam*. Idem scribit, *arbitrium orbis terrarum potiendi interpretantes: non portendi*. Quod iure tamen placet magis, etsi in duobus regiis antiquissimis eam scripturam offendimus: verum in altero eorum emendatam. Nam ibi factum rectiore manu *portendi ex potiendi*. Fuerit olim fortasse, *arbitrium terrarum orbis potiendi portendi interpretantes*. Moveor enim conspersione tot exemplarium.

Cap. 8. *Colonias Latinas — agitantes]* Gallos Campanos Transpadanos, quibus ius Latii post bellum

Marsicum lege Pompeia datum fuerat, ut ait Afeonius: sed eo iure non fuisse illos contentos, nec eo fecius de petenda civitate agitasse, ex historia patet. Vide Dionem lib. 37.

Conscriptas in Ciliciam legiones] Refer ad annum U. C. DCXXCVII. qui habuit Consules C. Pisonem L. F. Frugi, M. Acilium Glabionem. Clarum ex praecedentibus sequentibusque. Vitae Caesaris annus erat XXXIII. Is ipse est annus, quo bellum maritimum et piraticum confecit Pompeius. Ne auscultemus igitur docto viro, qui hoc putavit pertinere ad annum U. C. DCXXCIII.

Cap. 9. *P. Sylla et Autronio*] Fortasse, *Publiis, Sylla et Autronio*. Nisi est Suetonii memoriale peccatum: quando et nos reperimus in omnibus libris, *et L. Autronio*. Quare eo pedibus in eruditissimi Torrentii sententiam.

Meminerunt huius coniurationis] Intellige, quod ad Caesarem: nam ipsa quidem coniuratio notior, quam ut testibus sit opus. Caesarem fuisse illius participem, id vero non ita clarum. Illud igitur est, quod probatum est testimoniis Tanusii, Bibuli, et Curionis patris: quos tamen omnes fuisse Caesaris inimicos, nemo est in illorum temporum historia, vel leviter versatus, quin sciat. Edicta Bibuli, illa ipsa sunt, quorum in Pompeio Plutarchus meminit, et vocat *διαγράμματα, βλασφημίας ἔχοντα καὶ κατηγορίας*: Cicero ad Atticum, *Archilochica edicta*.

Tanusius Geminus in historia] In manu exaratis multis, et editione prima, *Tamisius*: quo modo etiam apud Senecam in epistolis scriptum habent plerique libri antiqui. Sed et in Cicerone ancipiti scriptura, *Tamisios* et *Tanusios* lego. Graeci ab altera lectione stant: quam apud Plutarchum in Caesare *Γανύσιος* male pro *Τανύσιος* cufum est: male etiam Xylander, *Canisius*. Non enim, puto, Canisium laudat Plutarchus, cuius meminit Priscianus lib. 8. Hunc puto esse Canisium aequalem et amicum M. Tullii, non semel ei cum laude nominatum.

C. Curio pater] Curiones scripserunt plures, sicut obscure Solinus significat cap. 7. sed duorum Ciceronis aequalium Suetonius meminit, patris et filii: itaque cum adiectione aliqua laudari solent. Sic iterum infra, et apud Priscianum lib. 8. *Curio pater*. Suetonius alio istius libri loco patrem et filium simul laudat. De utroque Cicero in Bruto.

Ad Axium] Ita membranae nostrae quoque et Lissaei, vel *ad Auxium*: non ut in vulgatis *ad Atticum*. Similis error ab eruditius deprehensus apud Senecam de brevitate vit. c. 5.

Diem caedi destinatum non obiisse] Ita princeps editio, a qua discedere religio fuit. Omnes tamen nostri veteres ut Torrentii, *adiisse*. Sed recte *obiisse* in Memmiano.

De humero deiiceret] Turonensis *de umero deiiceret*. Neque enim defuerunt critici, qui sine aspiratione, cui repugnat origo, hanc vocem scriberent. Glossarium in littera U. *Umerus* ὤμος.

Per Lambranos] Libri veteres isto loco οὐδὲν ὑγιές: tanta in iis varietas et inconstantia. Viterbiensis, *Ambianos*: sed: ἐκ δευτέρης φωνήσεως: nam prius *Ambros* scriptum fuerat, quo modo in regibus offendimus, et Turonensi. Lissaei, *Lubranos*. Suspicio citerioris Hispaniae barbarum aliquem populum intelligi, cuius opibus abuteretur Piso in rebus novandis: ut Romae Caesar Transpadanorum. Si id non est, sunt per me Lambrani et *ραπαροτύμοι* Lambri fluminis. Mentio eius praeter Flinium, etiam apud Sidonium Apollinarem lib. 1. epist. 5. *Urosun Lambrum, caeruleum Adduam, velocem Athesum, pigrum Mincium, qui Ligusticis Eugoneisque montibus oriebantur, paullum per ostia adversa subveant, in suis etiam gurgitibus inspexi.*

Cap. 10. *Aedilis praeter comitium ac forum*] Haec vetus Romae circa annum U. C. CCCXLIII instituta, pars de Samnitibus pex Papyrium Cursorem nobi-

lissima victoria. Notat Livius 10, 40. *Dictator ex S. C. triumphavit: cuius triumphi longe maximam speciem captiva arma praebuere. Tantum magnificentiae visum in iis, ut aurata scuta dominis argentariorum ad forum ornandum dividerentur: inde natum initium dicitur fori ornandi ab Aedilibus, quum thesae ducebantur.*

: Pars apparatus exponeretur] Signata vox exponeretur: quod verbi proprie locum habet in iis, quas vocant Graeci ἐπίδειξις: quum pretiosissimae quaeque res omnis generis foras proferuntur, et oculis spectantium exponuntur. Iacobus olim Bononiensis rescribi iussit, *par apparatus*, nulla ratione ductus necessaria: sed hauserat, puto, eam lectionem e manuscriptis. Nam in Viterbiensi codice ita scriptum.

: Tantum Castoris vocaretur] Imo Castores dicti Latinis, quos Graeci vocant Διοσκούρους. Notum ex Plinio, Minutio Felice, Arnobio, aliis. Et ita recte vetus interpres, Actorum cap. 28. Sic in Euripidis Electra τὰ Κάεrops, quod nuper docuit nos Iosephus Scaliger.

: Adiecit insuper Caesar etiam gladiatorium munus] Superiora ad Deum honorem pertinere et Aedilis munus: gladiatores in memoriam patris dedit Caesar. Dio et Plutarchus.

: Paucioribus quam destinarat paribus] Exhibuit ad arenam paria gladiatorum CCCXX. Plutarchus.

Cap. 11. *Ut sibi Aegypt. prov. plebiscito daretur]* Id est, ut sibi extra ordinem pacandus Aegypti status demandaretur, et rex in regnum suum restitueretur. *Provincia Aegyptus* hic dicitur (moneo tyrónum gratia) ut paullo post, *provinciae* appellantur, sylvae callesque. Neque enim populi Rom. provincia Aegyptus erat illis temporibus.

Tropaea C. Marii] Plutarchus, clarius, εἰκόνας ἐποίησατο Μαρίου κρούφα, καὶ νίκας τροπαιοφόρους. Eum adi. *Tropaea* autem semper scribendum, non *trophaea*.

Nullo enim modo ferendas est Marcellus Donatus, qui tantum hoc loco perdit verborum, ut probet veram scripturam esse *trophaea*. Fuit omnino vir ille plurimarum litterarum, et in Romana antiquitate adprime versatus: sed qui Graecae eruditionis plane expertus esset, ἀφύεστατος criticum ubique sese prodit. Cuiusmodi sane hoc est illius iudicium. Nam quot argumentis confutari eius sententia potest? Repugnat primo analogia. Etenim si *trophaea* scribi debet; ergo etiam *trôphos* rhetorum dicemus, non *tropos*. Origo enim est eadem. Ita nullum erit discrimen inter deducta a τρέφω *alo*, et τρέπω *verto*. Repugnant omnès libri meliores et paullo vetustiores nobis inspecti, qui nullam in hac voce aspirationem agnoscunt. *Tropaea* enim diserte habent Turonensis codex et optimus quisque. Repugnant denique etiam prisca lapides: ut ille, in quo, vel ipso Donato teste, haec leguntur: ARCUM SIMULACRIS EORUM TROPÆISQUE DECORAT.

Atque in exercenda de sicariis quaestione] Caesar post aedilitatem factus est iudex quaestionis, A. U. DCXCL. eique Praetori operam navavit, cui sorte contigerat quaestio inter sicarios. Id erat fere aedilitiorum hominum munus, et gradus ad praeturam ex aedilitate. Possem ex Cicerone quod dicimus probare, nisi doctissimorum hominum de his scripta eruditissima versari in omnium manibus scirem. Tantum lapidis inscriptionem proferam, in honorem memoriae Octavii patris Augusti positi, ubi ordine enumerantur officia, quae ille consecutus est in Rep. omnia:

C. OCTAVIUS. C. F. C. N. C. PR.

PATER AUGUSTI

TR. MIL. BISQ. AED. PL. CUM

C. TORANIO IUDEX QUAESTIONUM

PR. PRO. COS. IMPERATOR APPELLATUS

EX PROVINCIA MACEDONIA.

c. 71: *Iam, inquit, quo assensu, quo gaudio exceptum est, quum candidatis, ut quemque nominaveras osculo occurreres, devexus in planum, et quasi unus ex gratulantibus.* Fuit et consuetudo principum, quos amarent, eorum non ora tantum sed pectus quoque et manus osculari. Theodoritus lib. 5. de Theodosio, Meletium episcoporum excipiente, *περιεπτύσσετό τε καὶ πετεφίλει καὶ ὀφθαλμούς καὶ χεῖλη καὶ στέρνα, καὶ κεφαλὴν καὶ τὴν στεφάνωσσαν δεξιάν.*

Cap. 14. *Solus municipatim — public. bonis censuit*] Quomodo *solus*, si plures in suam sententiam traxit? Sed aliud est *consere*, aliud *assentiri*, ut libro sequente c. 55: Et tamén ne sic quidem consentient inter se scriptores. A sententia, quae praesens supplicium decernebat, primum discessisse Domit. Neronem, non autem Caesarem, scribit Sallustius c. 50: qui etiam addit, Silanum, quando per motus oratione Caesaris, quod prius censuerat, correxit, pedibus in sententiam Tl. Neronis ivisse. Idem Appianus 2. Civil. quoque narrat. Suetonius et Dio nullam Domitii mentionem faciunt. Quin disertè Dio affirmat et Plutarchus, *τοὺς ἄλλους πάντας μέχρι Καίσαρος, θανατοῦν κελεῦσσι.* *Alios omnes ante Caesarem, mortis dampnasse.* Sed et Caesaris sententiam ita varie narrant auctores, ut convenire pax inter illos nequeat. Sallustius sic ait c. 51: *Publicandas eorum pecunias; ipsos in vinculis habendos per municipia, quae maxime opibus valent: ne quis de his postea ad Senatum referat, neve cum populo agat.* Plane idem et Dio, qui Sallustii verba videtur expressisse. Si enim lib. 37. *γνώμην ἔδωκε δῆσαι τε αὐτοὺς, καὶ εἰς πόλεις ἄλλους ἄλλη καταδέσθαι τῶν οὐσιῶν ἐστερημένους, ἐπὶ τῷ μῆτε περὶ ἀδείας ἔτι αὐτῶν χρηματισθῆναι ποτε.* Omnia sunt eadem: ut in vinculis habeantur, ut oppidatim dividantur; ut pecunia sua priventur; ut de eorum causa, ad consequendam absolutionem, neque referre ad Senatum fas cuiquam sit, neque agere cum populo. At Plutarchus quam diverse!

ut per Italiae urbes, quas Cicero ipse elegisset, custodirentur ad devictum usque Caesilinam; quo postea Senatus per otium de causa ipsorum cognosceret. Vides nullum huius sententiae caput eodem modo esse conceptum, atque apud superiores scriptores. Appianus Plutarchum, ut sere alibi, sequitur, προτίθει, διαδέσθαι τοὺς ἄνδρας Κικέρων τῆς Ἰταλίας ἐν πόλεσιν, αἷς ἂν αὐτὸς δοκιμάσῃ, μέχρι Κατιλίνῃ καταπολεμηθέντος εἰς δικαστήριον ὑπαχθῶσι. *Sententiam dixit, ut Cicero per urbes Italiae, quas ipse probasset, reos divideret; donec Catilina devicto, iudicio sistantur.* In editis libris perperam scriptum προσειθεί: qui error persuasit interpretibus, Caesarem non novae sententiae auctorem existisse, verum prius dictis aliquid addidisse: quod falsissimum est. Προτίθει igitur verum est; nempe γνώμην. Observent autem tirones morem populi Rom. in reorum custodia. Nam quos in carcerem non coniciebant, eos vel militibus, vel fideiussoribus, vel etiam sibi committebant, ut ait lex i. Digest. de custodia reorum: vel eos magistratibus custodiendos tradebant, vel per oppida Italiae dividebant: cuius moris nobile exemplum in illis mille Achaeis, quos bello Persei confecto Romani in Italiam acciverunt, ut nuper ad Polybium ostendimus, qui inter illos fuit. Quemadmodum autem ad magistratus sive privatos fideiussores aut vades periculum ex evasione custodiarum spectavit, sic ad urbes vel municipia, quibus fuerant rei traditi; quod in hac historia Dio observat illis verbis: ἐπὶ τῷ ἂν διαδράσῃ τις ἐν πολεμίων μοίρᾳ τὴν πόλιν, ἐξ ἧς ἂν Φύγη, εἶναι. *Ea lege, ut si quis eorum effugiat, eius oppidani, unde aliquis effugerit, pro hostibus et perduellibus habeantur.*

[Quoadusque manus equitum] Scrib. *quoad manus equit.* ut in omnibus αξιοπίστοις veteribus, etiam Turo-neni.

[Quae armata praesidii causa circumstabat] Plut. πολλοὶ τῶν Κικέρωνῃ Φρουρούντων τότε νέων. Sed melius

Sallustius: *Consul ubi ea parari cognovit, dispositis praesidiis, uti res atque tempus monebat.* Non enim ad salutem Ciceronis magis quam ad publicam omnium haec praesidia spectabant. Quos autem iuvenes vocat Plutarchus, si videntur equites fuisse, ex Sallustio: est de illo Patrum confessu is non loquitur, verum de priore.

Ut sedentem proximi deseruerint] Senatorum in Curia fuit hic mos, cavere ne homini obnoxio assiderent. Cicero in Catilinam 1, 7. *Quid quod adventu tuo ista subsellia vacuata sunt? Quid quod omnes Consulares, qui tibi saepe ad caedem constituti fuerant, simulatque assedisti, partem istam subselliorum nudam atque inanem reliquerunt?* Notat Dio lib. 53. de amicis Seiani illi assidentibus, quo die novissime in Senatum venit: *μετὰ τοῦτο καὶ ἐν κατηφείᾳ πολλῇ ἐγίγνοντο. Καὶ τινες καὶ ἐξανέστησαν τῶν συγκαθημένων αὐτῶ. Ὅν γὰρ πρόσθεν περὶ πολλοῦ Φίλον ἔχειν ἐποιῶντο τούτῳ τότε οὐδὲ τῆς αὐτῆς συνεδρείας κοινωνεῖν ἤθελον.*

In reliquum anni tempus] A Nonis Decembris ad Kal. Ianuarias.

Cap. 15. *De refectione Capitolii — vocavit*] Ita exprimit Graecorum *ἐπὶ τιμῇ εὐθύνειν.* Dio lib. 43. hac de re loquens: *ἐφ' οὗ τῇ ἐκποιήσει εὐθύνειν ἐκεῖνον ἐπεχείρησε.* Lib. 37. dixerat: *κλοπῆς αὐτὸν ἠῦθυνε καὶ τὸν λογισμὸν τῶν ἀνηλωμένων χρημάτων ἀπῆτει.* Sic lib. 6. c. 2. *Caesarem ad disquisitionem Senatus vocavit.*

Quae curationem eam in alium transferebat] Is alius est Pompeius. In quem voluit Caesar non tam curationem quam honorem inscriptionis ambitiose transferre. Dio: *ἐπαρτεν ὁ Καῖσαρ ὅπως τὸ μὲν τοῦ Κατῶλου ὄνομα ἀπὸ ναοῦ τοῦ Διὸς τοῦ Καπιτωλίου ἀφαιρεθείη, τῶ δὲ δὴ Πομπηῶν τὰ λοιπὰ προσεξέργασσθαι ἐπιτραπέιη.* Et quae sequuntur.

Relicto statim novorum Consulum officio] Vide ad cap. 53 lib. seq.

Cap. 16. *Donec ambo — Patrum submoverentur*]

De Caecilio Metello consentit Dio: de Caesare perspicue aliter tradit: cessisse illam, neque passum decerni id de se, quod iam de Nepote fuerat decretum, οὐ μὲν οὕτως γε χρῆσθαι αὐτῷ (Pompeium intellige) ἢ θελόν. ὡς τὴ καὶ ἐφ' ἑαυτῷ διὰ τοῦτο ψηφισθῆναι τι τοιούτον, εἶον ἐπὶ τῷ Νέπωτι δέδοκται, ὑπομειναι. Id puto ex eo accidisse, quoniam decretum istud, quod ad Caesarem, prius contumacia ipsius et imparentia, deinde ob posterius factum senatusconsultum, perinde habitum, quasi nunquam esset factum.

Operamque sibi — pollicentem] Mirus ubique in hoc auctore potest observari verborum dilectus, non e rhetorum lecythis petitorum, sed e vita communi et usu quotidiano. Nam illae voces *in asserenda dignitate*, ipsiusmet Caesaris sunt, non Suetonii. In omni republica bene temperata, qualis Romana fuit, duplex observatur aequalitas, arithmetica et geometrica; sive, ut cum Aristotele dicam, τὸ ἀριθμῶ ἴσον, et τὸ κατ' ἀξίαν ἴσον. Prior aequalitas appellatur libertas, posterior dignitas. Ut igitur plebs vilis quoties fere tumultuatur, libertatem praetexit: sic opimates et potentes dignitatem. Sic Catilina conspirandi adversus patriam se habere causam dicere solitus, quod statum dignitatis suae non obtineret. Apud Sallustium ipse ita loquitur c. 35: *Iniuriam contumeliasque concitatus, quod fructu laboris industriaeque meae privatus, statum dignitatis non obtinebam, publicam miserorum causam pro mea consuetudine susceptam* Caesar simillime, causam, cur patriae bellum intulisset, hanc asserere solitus, pro asserenda dignitate sua. De bello civ. lib. 1. c. 7. in concione ad milites: *hortatur, cuius imperatoris ductu IX annis temp. felicissime gesserint: eius existimationem dignitatemque ab inimicis defendant.* Suetonius c. 33. de illa concione aut simili loquens: *quum affirmaret, se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus esset, annulum*

quoque aequo animo detracturum sibi. C. 2. haec verba illius proferuntur: *profectus est palam, se grassatorum et sicariorum ope in tuenda sua dignitate usus esset, talibus quoque se parem gratiam relaturum.* Alibi idem Caesar cassam, cum Pompeius hoc bellum conflasset, hanc dicit esse: *quod neminem dignitate secum exaquare volebat.* Sic in formula libellorum, quos idem Caesar ad candidatorum commendationem circum tribus millitabat: *commendo vobis illum et illum, ut vestro suffragio suam dignitatem teneant, ut legitur c. 41.* In his omnibus locis *dignitas* non simpliciter honorem significat; sed illam aequalitatem, quam appellari diximus Aristoteli, τὸ ἴσος τὸ εἶναι ἀξίον.

Cap. 17. *Apud Novium Nigrum quaestorem*] Hoc est quaestorem. Notum, qui fuerint in Romanis *ἀνακριταὶ* quaestores.

A L. Vettio indice] Scribe *Indice*, et ita volueram. Sic enim membranae Viterb. Sic nummi veteres, quos proferunt viri docti, in quibus Vetti cognomen est *INDEX*. Dio lib. 57. vulgatam lectionem stabilit nonnihil, *ἡνίοχι Νουτίου Οὐερτίου ἀνακρίτην ἰνδίκην*. Est et apud Tacitum Vettius quidam Valens, qui iudicium offerens trahitur ad supplicium, 11, 35 *Annal.* ex eadem, ut puto, gente.

Quaedam se de coniuratione] Recte *quaedam*, ut Memmianus et fere omnes libri. Nonnulli *quadam*: id vero ferri non potest. Non enim de alia coniuratione ista debent intelligi quam de Catilinaria.

Vettium pignoribus captis et direpta suppellectile] Inter coercionum modos leniores hic fuit. Nam si quis Consuli aut Praetori non obtemperaret, lictores mittebantur, qui damno eum coercerent, ut loquitur Cicero. Ex eo discimus, fabros, si aditus non pateret, solitos adhiberi, et publicis operis omnia disturbari. Hanc violentiam exprimit Suetonius voce *direpta*: neque enim praedam aut rapinam id verbum semper significat, sed violentiam

duntaxat et celeritatem actionis denotat. Erit igitur *dirapta suppellex*, quae fuerit cupide ablata et divendita. Nam *diripere* pro cupide emere, dixerunt eleganter Latini. Auctor vitae Persii, quem docti putant esse Suetonium: *Editum librum continuo mirari homines et diripere coeperunt*. Nam ita scribendum esse, non *deripere*, in editione Persii admonuimus: idque tam est certum, quam quod certissimum. Alii auctores pari venustate etiam verbum *rapere* usurparunt. Hieronymus ad Pamachium, de Epiphaniï litteris ad Io. Episcopum Hierosolym. *Harum exemplaria certatim Palaestinae rapiuntur, vel ob auctoris meritum, vel ob elegantiam descriptionis*. Severus Sulpitius, Dialog. 1. c. 16. de suo libro, quo vitam B. Martini descripsit: *quum tota certatim urbe raperetur, exsultantes librarios vidi, quod nihil ab his quaesinosius haberetur*. Porro *dirapta*, hoc loco scribunt omnes libri, sine ulla exceptione; non *dirupta*, ut probabili admodum coniectura (nam pignora capta moris erat caedere interdum) emendabat Guil. Ranchinus, vir doctissimus atque integerrimus: cuius obitum ex inopinato casu nuper audivimus et moerulimus.

Male multatum] In optimo codice Memmiano, *multatum* habetur, ut olim doctissimus Lambinus admonuit, quem vide illa de voce disputantem. Eandem scripturam olim et Politianus in membranis suis inventam annotaverat.

Eodem Novium Q.] Elegantius in Mss. eodem et *Novium*.

Quod compell. apud se maior. potestat. passus esset] *Compellari* hic, quod paullo ante, *nominari*. Utraque vox hoc loco id significat, quod Græci dicunt *ἐνδείξις* aut *Φάτις*, deferri ab indice aut delatore. *Compellatio* *ἐνδείξις* aut *Φάτις* in iure Attico.

Cap. 18. *Ex praetura ulteriorem — Hispaniam*] *Deo* lib. 37. *ὁ Καῖσαρ τῆς Λυσιτανίας μετὰ τῆς σὺν τῆς Ἰβηρίας ἔργε*. Non video, cur praefuisse Lusitaniae eum

dicat, qui sit nactus provinciam ulteriorem Hispaniam; cuius terrae pars tantum altera est Lusitania, Baeticam enim cum ista complectitur. Plutarchus adhuc negligentius, qui praefuisse ipsum ait Iberiae sive Hispaniae.

Retinentes creditores interventu sponsor. removit] Plutarchus: Καῖσαρ ὡς ἦν δυσδιάθετος αὐτῷ τὸ περὶ τοὺς δανειστάς ἐνοχλοῦντας ἐξίοντι καὶ καταβρωῶντας, ἐπὶ Κράσσου κατέφυγε. Μοχ, ἀναδεξαμένου δὲ Κράσσου τοὺς μάλιστα χαλεποὺς καὶ ἀπαραιτήτους τῶν δανειστῶν, καὶ διεγυθῆσαντος ὀκτακοσίων καὶ τριακόντα ταλάντων, οὗτος ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν ἐπαρχίαν.

Antequam provinciae ornarentur] Ex fide doctorum virorum Lambini et Fulvii Ursini, qui ita scriptum esse in antiquissimis libris testati sunt, restituumus hunc locum. Nam in nostris quidem omnibus etiam Memmiano, ut in vulgatis, erat *ordinarentur*: minus recte. Notum, quid sit, *ornare provinciam*; nempe κόσμον τῇ ἀρχῇ προστιθέναι. Id novo S. C. post impetratum lege curiata imperium, fiebat: quo de sinibus provinciae, de exercitu in eam ducendo, et militum stipendio, cavebatur: attributus item legatus, qui propterea Appiano vocatur ὁ τῷ ἡγεμόνι τοῦ ἔθνους ἐκ τῆς βουλῆς ἐπόμενος εἰς βοήθειαν: cautum eodem S. C. et de viatico atque instrumeto praetoriae domus. E lectione Tulliana etiam tironibus haec debent esse nota.

Sociis inplorantibus subveniret] Misera tum fuit ulterioris Hispaniae conditio ob duas causas: nam et angusta fides erat tota provincia; et latrocinii vicinorum populorum regio infestabatur. Utrique malo quam medicinam fecerit Caesar, discas ex Dione et Plutarcho. Ipsius vero apud scriptorem de bello Hispaniensi c. 42. haec sunt: *Insequenti praetura ampliato honore, vetigalia, quae Metellus imposuisset, a Senatu petiisse, et eis pecuniis provinciam liberasse: simulque atrocitudo suscepto* (fortasse melius, *provinciae pat. susc.*) *multis legibus ab se in Senatum inductis simul publi-*

cas privatasque causas multorum inimicitiis susceptis defendisse. Quo loco non assentior viro docto, qui pro inductis corrigit inductos. Sic scire loquitur Arrianus Ἐμφυλ. 2. de eodem Caesare. Νόμους, αἰτ, ὑπὲρ τῶν τεπέτων εἰς τὸ βουλευτήριον εἰσέφερε.

Non expectato successore decessit] Notat hoc Suetonius, quia contra mores, et leges etiam, ut disertè monet Dio lib. 29. Ex lege *Illud*, Dig. de officio praefidis constat, praesidem, postquam semel erat ingressus, ius abnoctandi e provincia, ne voti quidem solvendi causa, habuisse. Historia Livii exempla aliquot suggerit civium ἀγερώχων, qui hoc ius non magis servarunt quam Caesar: sed hoc in vitio semper est positum. Sub Imperatoribus certum decessionis tempus definitum est. Legge Novell. 95., qua iubentur Praefides provinciarum, ut deposito magistratu L dies maneant in provinciarum metropolitibus.

Edictis iam comitiis] Praeter manu exaratos sic habent editiones antiquissimae Romana et Bononiensis. Plutarchus, et ex illo Zonaras πρὸς αὐτὰς τὰς ὑπατικὰς ἀφιγμένος ἀρχαιρεσίας. At *editis* esset μετὰ, non πρὸς. *Edicta comitia* Dioni ἀρχαιρεσίαι προεπηγγελμέναι. Diffusum vero fuisse interdum comitiorum diem, in gratiam procerum absentium, docet idem Dio lib. 37. Magno Pompeio habitum hunc honorem narrans, quum expectaretur eius ex Asia reditus.

Ambienti ut legibus solveretur] *Ambire* pro contendere omni ope atque opera: ut apud Graecos φιλοπραΐσθαι, ἀμιλλᾶσθαι.

Multi contradicerent] Cato et qui sectam eius habebantur in republica. Dio.

Cap. 19. *Nummos — per centurias pronuntiaret*] Libertati populi Rom. interitum quum alia vitia sensim in eam remp. attulere, tum meo quidem animo, vel maxime foeda illa honorum nundinatio, quae Romae tum viguit. Plutarchus quidem in Catone Utic. auctor est,

ita Romanos per illa tempora usos esse τῷ δεκάξεισθαι, ὡς ἐργασίᾳ συνήθει, hoc est, non minus palam et sine ullo pudore pecuniam pro honoribus consequendis dedisse, quam alias consuetas omnibus artes exercerent. Notat idem in Caesare, tantam fuisse tum publicorum morum labem, et κακοπολιτείαν, ut candidati palam in comitiis numinarias mensas ponerent, et populi suffragia redimerent. Οἱ μὲν, αἶτ, ἀρχὰς μετιόντες ἐν μέσῳ θόμενοι τραπέζας, ἐδίκαζον ἀναισχύνησας τὰ πλήθη· κατῆει δὲ ὁ δῆμος ἔμμισθος, οὐ ψήφοις ὑπὲρ τοῦ δωδωκότος, ἀλλὰ τόξοις καὶ ξίφεσι καὶ σφενδόνησι, ἀμιλλώμενος. Interpretes qui τραπέζας isto loco de mensis escariis accipiunt, falluntur: ipse mox τραπέζας et χρηματιστήρια iungit. Lucanus lib. 1.

*Hinc rapti fasces pretio, sectorque favoris
Ipse sui populus, letalisque ambitus urbi,
Annua venali referens certamina campo.*

Arbiter in carmine de bello civili Pompeiano:

*Nec minor in campo furor est, emptique Quirites
Ad praedam strepitumque lucri suffragia vertunt.
Venalis populus, venalis curia patrum,
Est favor in pretio.*

Eam largitionem e rep. fieri] Nota et observatione dignum, posse ea tempora incidere, quum e rep. fuerit, malas alioquin artes usurpare. Simile exemplum in Graeca historia. Laudatur enim Themistocles, quod bello Persico rei bellicae administrationem Epicydi, cuius metuebatur ingenium lucri cupidum, et meticulosum, pecunia extorserit. Recte enim prudentes docent, temporibus interdum potius parendum esse quam moribus. De quo multa ad Polybium disseruimus.

Igitur cum Bibulo Cos. creatus est] Scrib. e Memmiano et aliis, *Cos. creatur*, et mox, *conferent*, non *conficere*ntur.

Cap. 20. *Nec quoquam reperto qui — auderet]* Consularis potestatis pars haud minima in relationis iure olim posita: non enim poterat S. C. sine relatione fieri:

referendi autem ius Consulatum fuit. Polybius lib. 6. οὔτοι (de Consulibus loquitur) τὰ κατεπέγγοιτα τῶν διαβουλιῶν ἀναδιδοῦσιν, αὐτοί τε τὸν ὅλον χειρισμὸν τῶν δογματικῶν ἐπιτελοῦσιν. Hic igitur quid est, quod Bibulus Consul non refert de facta sibi iniuria? Puto, quia Caesar eo mense fasces habuit: eius enim e Coss. relatio fuit, cuius et fasces. At in editione Romana legitur *conque-
sus*: quasi de Caesare id sit dictum, non de Bibulo, qui in Senatum non venerit: non placet et damnant omnes melioris notae codices. Saepe autem factum ut, Consulibus absentibus, vel praevaricantibus ac mussantibus, referrent alii e principibus amplissimi ordinis; puta, Consules designati, aut Praetorum vel Tribunorum aliquis. Cuius rei multa exstant apud Ciceronem aliosque testimonia. Ex his liquet, cur dicat Suetonius, *qualia multa saepe in levioribus turbis decreta fuerunt*. Porro ius relationis sublata libertate etsi Consulibus ademptum non est, tamen et potestatis imperatoriae pars fuit: paulatim enim principes id sibi vindicarunt. Exemplum est ab Augusto primo, in cuius honorem decretum refert Dio in actis a. DCCXXXI, ut, assumpta in perpetuum tribunitia potestate, liceret ei, quoque Senatu, unam, de quacunque re vellet, relationem facere, etsi Consul non esset. Hoc voluit Dio hisce verbis e lib. 53. non quod somniavit nuperus emendator: ἡ γερούσιχ δῆμαρχόν τε αὐτὸν διὰ βίου εἶναι ἐψηφίσατο, καὶ χρηματίζειν αὐτῷ περὶ ἐνός ὅτου (male editum est ὅπου) ἂν ἐθέλῃ καὶ ἐκάστην βουλήν, καὶ μὴ ὑπατεύσῃ, ἔδωκε. Non aliud hic Xylander peccaverat, quam quod pro illis περὶ ἐνός ὅτου ἂν ἐθ'. verterat, *de quibuscunque rebus vellet*. Magno sane veritatis dispendio neglecta voce ἐνός. Neque enim infinitum hoc ius Augusto concessum a Senatu, sed cum hac astringitione, ut de una re solum referre posset singulis Senatibus extra consulatum. Postea ampliato honore principum, inventa sunt ad similitudinem decreti huius iura secundae, tertiae, quartae,

quintae relationis, hoc est, ut quoque Senatu possent de duabus, tribus, quatuor, quinque rebus, quas velent cunque, etiam non Consules, facere relationem. Exempla apud Capitolinum et Vopiscum. Apud quos observabis, fere cum proconsulari imperio et tribunitia potestate ius hoc iungi, plane ut in isto Dionis loco. Hoc igitur Xylandri peccatum qui debuerat corrigere, suo insuper non leviori cumulavit, et maximi momenti locum prava emendatione corruptit. Vult enim corrector iste χρηματίζειν esse *sancire*, non *relationem facere*, id vero pernegamus nos, et Xylandrum merito reprehendimus, quod alibi male sic acceperit eam vocem: ut lib. 55. illo loco: ἐς τὸ συνέδριον ἐν λευκώμασι γεγραμμένα προέθηκε, πρὶν χρηματίσαι τι περὶ αὐτῶν, etc. et lib. 58. ibi, ἐχρημάτισαν δὲ οὔτε τότε, οὔτε αὖθις οὐδὲν, μέχρις οὗ ὁ Γαίος δωδεκάτῃ ἡμέρᾳ τὴν ἀρχὴν ἀπειπῶν ἠγγέλλθη. His locis atque aliis χρηματίζειν est referre aliquid ad Senatum, ut de eo sententiae dicantur. Id supra diximus fuisse munus Consulium, vel iis cessantibus, Tribunorum aut Praetorum. Notandum vero, Praetores paulatim hoc ius non lege aliqua, sed non utendo amisisse: donec anno DCCXLVI ab Augusto in eius possessionem restituti sunt: frustra: iterum enim perire illud sibi tractu temporis siverunt. Rem nondum vulgatam docuit me Dio lib. 55. τοῦτό τε οὖν ἰσχυρῶς ἐπὶ πλεῖστον τοῖς πάλαι τηρηθὲν, ἐξίτηλον τρόπον τινὰ ἤδη γέγονε, καὶ τὸ τῶν στρατηγῶν. Καὶ ἐκεῖνοι ἀγανακτήσαντες ὅτι μηδεμίαν γνώμην, καὶ τι τῶν δημάρχων προτετιμημένοι, ἐς τὴν βουλὴν ἐπέφερον, παρὰ μὲν τοῦ Αὐγούστου ἔλαβον αὐτὸ ποιεῖν, ὑπὸ δὲ δὴ τοῦ χρόνου ἀφῆρέθησαν. Locus illustris, idemque clarus et apertus. Quod modo dicebamus esse χρηματίζειν, pro eo dixit hic Dio, γνώμην εἰς τὴν βουλὴν εἰσφέρειν. Nihil pote planius. Sic libro eodem: δι' οὖν ταῦτα ἀπορῶν χρημάτων, γνώμην ἐς τὴν βουλὴν ἐσήνεγκε, πόρον τινὰ διαρκῆ καὶ ἀέννητον ἀποδειχθῆναι. Interpretes eius praestantissimi scriptoris γνώ-

καὶ εἰς Φέρειν verterunt, *sententiam dicere in Senatu.* Sunt alia prope infinita scitu dignissima, quae in eius auctoris Graecis verbis latent, vel corruptis, vel male hactenus expositis. Ut ad Suetonium redeam, doceri equidem velim, quid sibi ille voluerit, quomodo ita scriberet, *referre aut censere?* Nam si nemo fuit, qui relationem faceret, ne potuit quidem esse, qui censeret. Sunt enim quodam modo relata, referre et censere. Poterant quidem Senatores de ea re verba inter se facere in Curia: at censere, hoc est loco sententiae quid videretur dicere, aut de scripto recitare, hoc vero nemo potuit, nisi praecessisset relatio.

In levioribus turbis] Vetus scriptura plerorumque librorum, *in levioribus culpis.* Probabam: sed revocabat me ab ea sententia Memmianus cum editis consentiens.

Quoad potestate abiret] Octo menses domi abditus latuit. Plutarchus Pompeio.

Per edicta obnuntiare] Dio lib. 38. ait: δι' ὑπηρέτων, per *lictos* vel *accensos.* Idem haec ita exprimit: ἐν τῇ οἰκίᾳ καταμένων, ἀπὸ τῷ Καίσαρι ὁσάκις γε ἐνεκτέριζε τι, ἐνετέλλετο διὰ τῶν ὑπηρέτων, ὅτι ἱερομηναία τε εἶη, καὶ οὐδὲν ὁσίως ἐκ τῶν νόμων ἐν αὐτῇ δύναιτο δραῖσθαι. Hoc quid sit declarat idem paullo ante, de eodem Bibulo sic scribens: ἀκόλου τὸ νομοθέτημα, καὶ τέλος, ἐπειδὴ μηκέτ' αὐτῷ μηδεμίᾳ ἄλλη σκῆψις ἀναβολῆς ὑπελείπετο, ἱερομηνιαίαν ἐς πάσας ὁμοίως τὰς λοιπὰς τοῦ ἔτους ἡμέρας, ἐν αἷς οὐδ' εἰς ἐκκλησίαν ὁ δήμας ἐκ τῶν νόμων συναλθεῖν ἐδύνατο, προηγόρευσε. Igitur *obnuntiare*, Dioni est *ἱερομηνιαίαν προαγορεύειν*, festus indicere: quod caute accipiendum est: nam *obnuntiatione* fit quidem dies nefastus, et comitialis esse definit: non fit tamen festus neque *εορτάσιμος.* Quare, quid appellet *ἱερομηνιαίαν*, non intelligo. Melius alibi *obnuntiare* vertit idem *προεπαγγέλλειν ὡς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὴν ἡμέραν ἐκείνην μάντευσόμενον, πρᾶττονετο* se

illa die de coelo servaturum ad capiendum auspiciam.
 Non potest paucioribus verbis Latinae dictionis vis exprimi. Cicero ad Attic. lib. 4. *proscripsit ille, se per omnes dies comitiales de coelo servaturum.* Idem Dio lib. 38. *servare de coelo vertit, τὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ γινόμενα παρατηρεῖν:* ubi legem Clodiam refert, qua vetus institutum antiquatur, diebus comitialibus servandi de coelo.

Testandi gratia] Lislæi cod. *testationis gratia.*

Julio et Caesare Coss.] Dio: τὸν τε δὴ Καίσαρα δύο καὶ ὠνόμαζον καὶ ἔγραψον Γάϊον τε Καίσαρα, καὶ Ἰούλιον Καίσαρα ὑπατεύειν λέγοντες.

Bis eundem praeponentes, nomine atq. cognomine] Ait *praeponentes:* nempe voci Coss. vulgo editur, *proponentes:* vetustiores aliter.

Non Bibulo quicquam] Vetus editio *quidam.*

Campum Stellatam maioribus consecratum] Si verum est, quod Suetonius ait, fuisse campum a maioribus consecratum, putem factum in memoriam inclytæ illius victoriae, quam Romani eo in loco de Samnibus a. U. C. CCCCLIX. Coss. Q. Fabio V. P. Decio IV. retulerunt. Vide Livium lib. 10. Sed si consecratus hic campus fuit, sequitur, ut ex illo desierit coli, fueritque, ut appellant Graeci, ἱερὰ ὄργα, ἄνετος, ἀνέργαστος. Hoc concedere non possumus, quin arguamus M. Tullium ignorantiae, ut recte observatum Turnebo: nunquam enim rem tanti ponderis in tam gravi causa reticisset summus orator, nisi penitus hoc illi fuisset incognitum. Nam quod doctissimus Torrentius quasi Ciceronem excusans ait, non omissum id a Tullio, sed desiderari hodie cum aliis, quæ ex eius Agrariis abolevit vetustas: pace illius dixerim, ne refutatione quidem eget. Num enim potuit orator eandem terram existimare eodem tempore et diis consecratam, et usibus hominum expositam? quin de Stellate campo loquatur ille, tan-

quam, qui coleretur et exerceretur, legenti non erit dubium. Consequens igitur, ut ἀρχὴ non esse persuasus fuerit. Quamobrem de huius campi antiqua conditione quin opinati sint contraria Cicero et Suetonio, non possumus negare. Ceterum utrius vera opinio fuerit, quaerant amplius, qui otio abundant. Equidem ut arbitrer, Ciceronem, cui toties, qua ex negotio, qua in aestivo secessu animi causa, lustrata Campania, rem ignorasse in ista facili cognitione positam, adduci nequeo: etsi parum ei perspectum fuisse Campani agri modum, quae paullo post dicemus, clare arguunt.

Agrumque Campanum] In commemoratione legis Iuliae Agrariae longe abeunt (quod pauci observant) a Latinis scriptoribus Graeci. Sententia horum est, egenae plebi, cuius infinita Romae multitudo fuit, assignatos hac lege agros alios; Campanum vero iis extra sortem divisum, qui tres liberos habent. Appianus lib. 2. Ἐπιφύλαξ de Caesare: νόμους ὑπὲρ τῶν πενήτων ἐς τὸ βουλευτήριον ἐπέφερε, καὶ γῆν αὐτοῖς διένεμε, καὶ τὴν ἀριστεύουσαν αὐτῆς μάλιστα περὶ Καπύην, ἐφ' ἧς κοινὰ διαιματοῦτο τοῖς ὄσσι πατράσι καλῶν. Hoc voluit Dio lib. 38. quum scriberet, ὅτε οὖν νόμος οὕτως ἐκυρώθη: Καὶ προσέτι καὶ ἡ τῶν Καμπανῶν γῆ τοῖς τρία τε πλεῖω τε ἔτι τέμνα ἔχουσιν ἐδόθη: ita, inquit, perlatam lex est: et hoc amplius ager Campanus tres pluresve liberos habentibus, divisus. Exstiteret, qui Dionem inconstantiae accesserent, qui hoc loco de agro Campano lege Iulia diviso contraria iis scribat, quae initio eiusdem libri narrantur. Non difficilis responsio est: satis enim ab eorum reprehensione vocula unica προσέτι cavit sibi Dio: nam hic loci illius sensus est: legem agrariam, de qua initio libri dixerat, in gratiam egenorum civium cuiuscunque generis, fuisse perlatam; et insuper divisum agrum Campanum tres liberos habentibus: licet initio, quum lex suadendi coepit, adeo tale nihil expeteretur, ut contra diserte in lege is ager exciperetur. Ita Graeci: Latini vero

allam nullam praeter agri Campani et Campi Stellatis divisionem agnoscunt. Praeter Suetonium, cuius clara hic verba, Velleium audiamus 2, 44: *In hoc consulatu Caesar legem tulit, ut ager Campanus plebei divideretur, suafore legis Pompeio. Ita circiter viginti millia civium eo deducta.* Sed quid aliis opus testibus? Ecce unum pro omnibus. Cicero ad Att. lib. 2. ep. 16. *Coenato mihi et iam dormitanti, prid. Kal. Mai. epistola est illa reddita, in qua de agro Campano scribis. Non multo post: Deinde, ut me ego consolens, omnis expectatio largitionis agrariae in agrum Campanum videtur esse derivata: qui ager ut dena iugera sint, non amplius hominum quinque millia potest sustinere: reliqua omnis multitudo ab his alienetur necesse est.* Expressius nihil dici potuit contra Graecorum sententiam. Mitto alia, quae passim in iisdem epistolis atque alibi hac de re scripsit idem.

Ac viginti millibus civium] Lego, ad XX. Divisit millibus civium ad viginti. Paterculus modo: circiter XX millia civium eo deducta. Parum autem Ciceroni Campani agri modum fuisse cognitum; hinc colligimus: quem enim putabat ille vix suffecturum quinque hominum millibus agrum, sufficit XX. Neque ad rem facit, quod Stellatis campus ad agrum Campanum, de quo ibi loquitur Cicero, fuit adiectus: ea enim exigua appendix fuit, prae Campani magnitudine, cuius pars erat. Neque item dici illud potest, non dena, sed pauciora iugera lege Iulia fuisse singulis colonis assignata: quum enim ille modus sit parvus, etiam si quis liberos non haberet, quis putet breviorum eo assignatum liberos habentibus? Prorsus a Caesaris munificentia aliena haec *μικρολογία* est.

Publicanos remissionem petentes — relevavit] Mibi videtur Cato sine causa propter hanc equitum postulationem tantum turbaram excitasse: prorsusque Cicero assentior, debuisse eum mitius et non adeo Stoice

cum publicanis agere, nec, ut fecit, ordinem equestrem a Senatu propterea seiungere. Iure enim suo usi equites, quum, vastata per Mithridatem Asia, remissionem et ἐπιπέαν petierunt; hoc est, parte mercedum relevari. More maiorum licuit illis hoc facere: saepiusque Romae factum, fuit autem haec potestas non Consulibus, sed Senatibus. Docet Polybius lib. 6. ubi de locutionibus Censorum locutus subiicit, Ἐχει δὲ περὶ πάντων τῶν προειρημένων τὴν κυρίαν τὸ συνέδριον· καὶ γὰρ χρόνον δοῦναι, καὶ συμπτάματος γενομένου κουφίσαι, καὶ τὸ παράπαν, ἀδυνάτου τινὸς συμβάντος, ἀπολύσαι τῆς ἐργωνίας. Propterea in lege censoria ascriptum, *si quis sibi publico publicanus non possit, ne ei fraudi id esset.* Quod Cicero appellat *tegi lege censoria*, in ea de provinciis consular.

Cicerone — *deplorante temporum statum*] *Deplorante*, id est quum deplorasset, ὀλοφραμένου, non ἐλοφουμένου. Non enim Cicerone orante factum, sed trium saltem horarum intervallo, ut testatur ipse in oratione pro domo sua c. 16. Sic apud Terentium Phorm. 5. 1. *Offendi udveniens*, hoc est, ἐλθὼν, non ἐρχόμενος: apud Virgilium: *Ipsa domum linquens*: quod semper Graeci λιπὼν, ut recte observatum Donato in Phormionem, et Prisciano extr. lib. 12. Contra in passivis: nam praeteritum necessario usurpant Latini praesentis loco. *Ut, ut ventosa per aequora vectis.* Hoc est ὄχουμένων: non autem ὄχημένων.

Postremo — inductum praemiis] Omnes veteres codices hic corrupti: emendatio ex Cicerone et historicis in promptu. Legebam, *Index inductus*, vel *index inductus*, aut simpliciter *inductus*: sed praefero lectionem, quam ex scripto codice magni Cuiacii communicavit clarissimus amicissimusque Lectius, *induxit Vettium*. Atque ita edi oportuit. De re et tota hac historia lege epistolam Ciceronis 24. e lib. 2. ad Att.

De inferenda Pompeio nece] Cur tacuit de Caesare? nam ita dixit ille falsus index. Dio lib. 38.

Ex conscripto nomine] Civile veteres, compactum facti, συντάξις. Græci συντάξεις συντάξιον (pro quo sæpe imperium ceteris συντάξις) dixerunt ceterum aliis in rebus alienis, hoc est colludere. Alii Græci: συντάξις; συνέτα. Iulianum Novell. 130. τῶν τῶν ἀρχόντων τῶν ἐπιτροπῶν συντάξις; ταλάν; τῶν ἡγεμόνων τοῦ πλείονος στρατιῶνος, καὶ ἐπιτάξασθαι τὰς ἐπιτάξεις. Quidam e præfatis pronociarum collatas cum deditionibus agri exercitum, ne pariter committat. Idem aliis vocat et στρατηγίας, ἡγεμονίας, et hæpe. Apud Livium conscripto et conscripsi fraude interpretatur ut συντάξις.

Uxo atque alicro nomine] Dio auctores huius conspirationis facti Ciceronem et Lucullum. Narrat autem non ut minimum a Cæsare actum, sed tanquam rem gestam, veram hæc comiti expeditione Ciceronem rem perageret. Aperte illam sententiam et fallam sententiam. Sed hoc perpetuo in illo scriptore observare licet, semper eum Romanis hominibus, quos ingenium et eruditio fecit illud, obrectare. Hæc illa de Cicerone præfatum et Seneca tam multa non minus falsa quam ipsi primum honesta.

Intercepisse veneno indicem creditur] Quidam eisd. Indicem, pro indicem, quod Vettū cognomen fuisse ante dictum. Eum noctu in carcere fuisse extinctum, tradunt historici.

Cap. 21. Pompeium primum rogare sententiam coepit] Nempe in Senatu. Mirum igitur, qui scribat Appianus, toto Cæsaris consilato nullum habitum post primas illius cum Bibulo contentiones: sic enim ait: βουλῶν μὲν οὐδέτι συνῆγεν ἐπὶ τὸ ἐτος ἄλλο· ἐπὶ δὲ τῶν ἐμβόλων ἐβλαπήρει. Non celabo cod. Viterb. lectionem corruptam, Pomp. pr. rog. sententiam dicereque coepit. Videamus ne quid hic lateat: quod equidem divinare non possum.

Eum toto anno conservaret] Viterb. lib. *observaret*. Accipe autem *toto anno* pro tota parte anni, qua Consules designati nulli erant: nam consularibus comitiis peractis, quin mutanda ratio esset, et is honos Coss. designatis habendus, non ambigo. At docti viri aliter accipiunt haec verba, et multum hic aestivant.

Cap. 22. *Cuius emolumento — triumphorum*] Forte scribendum: *cuius emolumenta et opportunitates, idonea sunt materia triumphorum.*

Quasi alludens] Quali per lusum ac iocum. Non enim *alludere* hic interpretor *αἰνίττειν*, sed *προκαί- ζειν*.

In Assyria quoque regnasse Semiramid] Turo- nensis, *in Suria*, vel ut postea emendatum, *in Syria*. Non multum interest, utro modo legatur. Assyriae ta- men reginam Semiramis potius quam Syriae dici ob- servamus. Recte autem Caesar Semiramis et Amazonas coniungit: nam et illa erat stirpe Amazonica; quod quum ab Herodoto et aliis historicis praetermissum, cri- tici Graecorum ita produnt: *Καῦστρέας ἐστὶν υἱὸς Πεν- δεσίλειας τῆς Ἀμαζόνας, ὃς ἐν Ἀσκαλῶνι ἔγχευε τὴν Δερ- κητὰ, καὶ ἐξ αὐτῆς ἔσχε τὴν Σεμίραμι, ἣτις καὶ τὰ Βαβυλῶνια τεῖχη κατεσκεύατε.*

Magnamque Asiae part. Amaz. tenuisse quond.] Asiam cape minorem, non illam quae τῆς οἰκουμένης pars tertia est habita: nam si hanc respicias, falsum erit, quod Caesar dicit. Quin etiam iure queat aliquis mirari, cur Asiam potius quam Europam nominarit; quum plu- re multo in hac quam in Asia tenuerint. Itaque Insti- ni verba sunt haec lib. 2. *Maiore parte Europae sub- acta, Asiae quoque nonnullas civitates occupavere.* Ut omittam de Africa, quae prima illarum sedes.

Cap. 23. *Triduoque — absumpto in provinc. abiit*] Cassiam subitae profectionis accurate explicat Caesar in commentar. c. 7. Nam huc pertinent illa verba: *Caesari quum id nuntiatum esset, eos per provinci-*

Vd. III.

I

am nostram iter facere conari, maturat ab urbe proficisci; et, quam maximis itineribus potest, in Galliam ulteriorem contendit, et ad Genevam pervenit.

Et statim quaestor eius — arreptus est] Vellem dictum plautius; nunc enim anceps oratio: tam enim possumus de quaestore Caesaris accipere, qui euntem in provinciam erat comitaturus, quam de eo, qui fuit eidem Consuli quaestor. Hoc melius, nisi fallor. Non enim sit mihi verisimile, post abitum Caesaris remansisse in urbe eius tum quaestorem. Consulibus autem suos fuisse quaestores, clarum ex Livii 4. Dionis 48.

Aliquot criminibus arreptus est] Lib. 7. in Vitell. *Ac post praeturae honorem, inter Sciani conscios arreptus est.* Liv. lib. 3. *Priusquam praedicta dies adesset, Appius sibi mortem conscivit. Subinde arreptus a P. Numitorio, Sp. Oppius invidiae proximus.*

Obtinuit — reus ne fieret] Lego Memmia id cautum. Val. lib. 3. c. 7. *M. Antonius quaestor proficiscens in Asiam, Brundisium iam pervenerat: ubi literis certior factus incesti se postulatam apud L. Casium Praetorem, cuius tribunal propter nimiam severitatem scopulus reorum dicebatur: quum id vetare beneficio legis Memmiae liceret, quae eorum, qui reip. causa abessent, recipi nomina vetabat, in urbem tamen recurrit.*

In magno negotio habuit] Non displiceret, in magno habuit, si per codices liceret hic consentientes. Sic apud Dionem et Aelianum, ἐν μεγάλῳ τίθεσθαι, et ἐν ἐλαφρῷ ποιεῖσθαι, aliaque apud Graecos. Tacitus, quocumque casu occiderat, dum atrociora metuebantur, in levi habitum. At apud Arnobium pro ποιεῖσθαι κερὶ πολλοῦ, legas, in magnis ponderibus ducere.

E competitoribus] Turonensis codex et Lislæi, *petitoribus. Idem, recepissent, non pepigissent.*

Iusiurand. atque etiam syngrapham exigere] Prima editio, *syngraphum*, ut aliquoties apud Plautum. Viterbiensis codex, *chirographum*. Sic lib. 4. ubi aliud habetur de pectionis contra bonos mores exemplum: *de qua re et iureiurando et chirographo, cavet*. Et lib. ult. in Domitiani vita: *chirographum eius conservasse, et nonnunquam protulisse noctem sibi pollicentis*. De huiusmodi contractibus lex Iuliani Imp. exiit in libris Iuris civilis Rom.

Cap. 24. *Perfecitque utrumque*] Haec Vaticani codicis scriptura: nam in Turon. et aliis omnibus (Lislaei cod. excipio, qui verba haec non habet) alio loco ista sic collocantur, *compulit, ut detrudendi Domitii causa consulatum alterum peterent: perfecitque utrumque: et ut in quinquennium sibi imperium prorogaretur*. Emendabam: *fecitque per utrumque ut in quinq.* Vide Plutarchi narrationem in Pompeio. Sunt codd., qui habent *pròpagaretur*, non *prorogaretur*. Eadem discrepantia notata mihi non uno loco. Est qui, *prorogarent*, ut Viterb.

Alios privato sumptu addidit] Vulgo, *alias publico, alias pr. s. ad*. Sustulimus otiosa verba auctoribus Vatic. et Viterbiensi nostro; itaque esse in suis Pithoeus et Lisslaeus annotarant. Ita et Turonensis.

Vocabulo quoque Gallico, Alauda enim appellabatur] Militum galeis cristarum adiectione terribiliorem speciem dare, vetustissimum fuit Carum inventum, Romanis ac Graecis adaeque probatum. Vetustiorum Graecorum galeae non pinnis sed equinis fetis siebant horridae; unde illa apud vatem praecipuum, *λόφος ἰππιόχαίτης, κνήη ἵππουρις*; et inde etiam *Δωριεὺς τριχάϊκες*. Romani teste Polybio pinnae tres adhibuere praelongas, colore purpureo vel nigro; et ita Lamacho tribui ab Aristophane video *τὸ πτερὸν τὸ ἐκ τοῦ κράνου*, ac mox, *τὸ λοφέϊον τῶν τριῶν λόφων*. Et apud Aeschylum Tydeus *κατασκίους λόφους σείει*. Virgilius de Turno:

Cui triplici crinita inba galea alta chimaeram Sustinet. Ceterum insignes oportet fuisse legionis istius *περίουρος Φάλουρ*, ut Polybius vocat, vel aliud quid peculiare habuisse, unde *Alaudae* appellationem sit nata. Vocabulum *alaudae* Gallicum esse et galeritam sive cassitam avem significare, testis praeter Plinium, Marcell. Empiricus c. 29. homo Gallicae linguae veteris non imperitus. Gregorius Turon. lib. 4. *In ecclesia Arverna, dum matutinae celebrarentur vigiliae, in quadam festivitate avis corydalus, quam alaudam vocamus, ingressa est.* Legionem novam, galearum cristis insignem, militari lascivia fuisse Alaudam de avis nomine, sicut Plinius tradit, appellatam, non magis mirum quam Cares olim eandem ob causam *gallos galinaceos* fuisse vocitatos. Plutarchus Artaxerxe: *τοὺς Κάραις ΑΛΕΚΤΡΤΟΝΑΣ οἱ Πέρσαι διὰ τοὺς λόφους, οἷς κοσμοῦσι τὰ κράνη, προσηγόρευον.* Sic et Comici Attici quendam ob similem speciem, aut aliquam *δυσμορφίαν* ridentes, nomen ei fecerunt *Κορυδαῦς* a *κορυδῶς*, galerita sive alauda. Celebratus etiam est Athenis Adaeus quidam, ipse quoque *Ἀλεκτροῦν Gallus gallinaceus* ex eo cognominatus, quod cristam in capite gestaret; de quo vide Heraclidae Comici versus apud Athenaeum lib. 12. Apage circulatoris illius commentum, qui voce Cimbrica Alaudam legionem esse dictam ariolatur, non propter similitudinem avis cristatae, sed, quia tota ex veteranis constaret. Impium hominem, non solum vanum! qui sacrosancta religionis nostrae mysteria in galeritae crista quaerat. Haec vident et probant, qui se esse iactant solos sepem legis.

Sed prospere decedentibus rebus] Malim *prosperare ei cedentibus rebus, vel cadentibus*, ut lib. 3. Vetus tamen omnis scriptura etiam Memmiani codicis habet *decedentibus*. Et fortasse hoc inter *καινοπραξίας* Suetonii exempla referendum potius quam corrigendum. Non multo aliter apud Ciceronem, *discedere*, de

exitu rei alicuius, quod respondet Graeco ἀκαλλάττειν vel ἀκαλλάττεσθαι. Lib. 3. in Verrem c. 30. *Si istius haec tanta iniuria impunita discesserit.* In eadem, *omnes liberatos discessisse, et esse ignotum omnibus.* Sic alibi saepe, et Terentius.

Plurium — supplicationem impetravit] Restringe illa, *quisquam unquam* ad tempora ante Caesarem: nam post eius excessum ea res non habuit modum. Vide Ciceronem de provinciis consularibus.

Cap. 25. *Gessit autem — quibus in imperio fuit*] Appianus in Celticis rerum gestarum in Gallis a Caesare summam ita exprimit: Καῖσαρ μυριάσιν ἀνδρῶν ἀγρίων ἐν τοῖς δέκα ἔτεσιν, ἐν οἷς ἐστρατήγησεν, ἐς χεῖρας ἦλθεν (ἄτις ὑφ' ἐν τὰ μέρη συναγάγοι) τετρακοσίων κλειοσι. Καὶ τούτων ἑκατὸν μὲν ἐζώγησαν, ἑκατὸν δὲ ἐν τῷ πόνῳ ἀπέκτανον. Ἐθνη δὲ τετρακόσια, καὶ πόλεις ὑπὲρ ἑκατοσίας, τὰ μὲν ἀφιστάμενα σφῶν, τὰ δὲ προσεπιλαμβανόντες ἐκράτουντο. *Congressus est, inquit, Caesar cum hominibus feris, si omnia proelia in unam summam colligantur, amplius quadragies CM: caesa ex his decies CM, capta totidem. Victae gentes CCCC. Urbes partim rebellantes in ordinem coactae, partim Romano imperio tunc adiectae, DCCC.* Plutarchus in Pompeio M urbes in Gallia vi expugnatas a Caesare scribit: de ceteris cum Appiano consentit. Plinium vide lib. 7. c. 25. Quod Appianus ait, decem annis in eo imperio Caesarem fuisse, Suetonius aliique novem: neutrum exacte verum est. Tenuit Gallias Caesar per geminum quinquennium semestri imperio minus, quod ei ademptum initio belli civilis. Suetonius alibi 10 annorum spatium dicit. Apud Dionem lib. 44. in funebri laudatione Caesaris Antonianae valde negligenter scriptum τὸ ὀκτὼ ἔτεσιν ὅλοις ἡγεμονεῦσαι Caesarem. Cuius peccatum dicemus, Antonine an Dionis librarii?

Cap. 26. *Nec multo post neptem amisit*] Quoniam ~~liber~~ puerperium tam cito eili extinctum: (nam ut ve-

nuste Zonaras scribit, μετ' ὀλίγον καὶ τὸ τεχθὲν ἐπακτῆλας τῇ μητρὶ) factum inde, ut inter auctores non conveniat, filium an filiam esset enixa. Plutarchus, Dio et Suetonius filiam aiunt. *Neptem* enim, non *nepotem*, ut est in Vaticano, reperimus in Viterbiensi aliisque omnibus codd. praeter Memmianum et Lislai. Velleius tamen et Lucanus filium fuisse volunt. Nam quod Lucani locum ex lib. 5. docti corrigunt, plausum a me non ferent: habeo enim perveteres membranas eius poetæ, in quibus non aliter scriptum, quam ut hodie editur, *Mortemque nepotis*. Quid autem miramur, in re tam parvi momenti inter scriptores non convenire, quum eos videamus in rebus longe maximis contraria invicem, nedum diversa, scribere! Ut ne dicam, videri posse in ancipiti historia de industria locutos, qui genus masculinum usurparunt, memores filii appellatione et sequiorem sexum contineri. Frustra igitur, mea quidem sententia, duo doctissimi viri contendunt, alter ut Suetonii, alter ut Lucani locum emendet.

Maturius et imperfecto adhuc bello] An potius, *immaturius*? Revera enim immaturus futurus erat et intempestivus decessus, bello nondum perfecto. Nihil tamen mutuo et omnium librorum lectionem servo. *Maturius*, id est, ante legitimum tempus decedendi e provincia, neque expectato successore, ut antea dicebat Suetonius.

Cuius area super HS millies constitit] Qui vocant hanc lectionem in dubium, quam super omnium veterum codicum auctoritatem Plinius comprobat, eos apparet populi Rom. opes et magnificentiam habuisse parum cognitam. Budaeum excipio, cuius mens prope divina, nescio quomodo in tractatione istius loci dissimilis sibi fuit. Sed haec missa facimus: sunt enim a doctis viris pridem animadversa: neque nostrum, de aliorum mensis enalecta convertere. Observavimus et nos mendas aliquot apud Ciceronem aliosque ab hac inobservantia Romanorum magnificentiae profectas, quas alio tempore, *ἴσχυ' οὐδὲν ὀν-
τος*, detegemus.

Quod ante eum nemo] Vulg. *nemo fecit*. Nostri omnes habent ut edidimus. Et glossam esse illud *fuit*, palam testatur Memmianus. In iisdem, quam *maxime*; non *maxima*. Pudet minutias istas persequi; nec faciam porro, nisi caussa sit. Lectorem semel volumus monitum, quae in hac editione mutata reperiet, quorum hic non erit reddita ratio, hausta esse illa ex iis codicibus, quorum initio fecimus mentionem.

Quamvis macellariis oblocata] Viterbiensis, *adlocata*. Turonensis, Pithoei et Liffaei, *ablocata*. Qua voce utitur in Vitellio, c. 7. Macellum Plutarchus alicubi *κρεατάλειον* interpretatur: sed latius patet vocis illius significatio; extenditurque ad omne obsoniorum genus. Glossarium? *Macellarinus*, *ὄψωνισπώλης*. Suetonius infra: *Dispositis circa macellum custodibus, qui obsonia contra vetitum retinerent*. Inde apud Senecam, *vivere in macello*, pro, *in popina et κακυρλοῖς καὶ ἡβητηρίοις*.

Sicubi infestis spectatoribus dimicarent] Vetus poeta:

*Sperat et in saeva victus gladiator arena,
Sis licet infesto pollice turba uinax.*

Tirones — sed in domibus per equites Rom.] Imo vero etiam per se ipsum, quum res postulabat. Hirtius de bello Afric. c. 71. *Caesar contra eiusmodi hostium genera copias suas, non ut imperator exercitum veteranum, sed ut lanista tirones gladiatores condocerent*. Vide locum eximium.

Ipsique dictata exercentibus darent] Propriam lanistarum, quando tironibus illa dant praecepta, quae Hirtio commemorantur eo, quem indicavimus, loco. Hieronymus praefat. in 13. Commentariorum Ezechielis: *Facile est dare dictata de populo et singulos ictus calumniari, ac de alieno ridere sanguine, et ubi vulnus insigi dederis imperiti lanistae more disferere*. Tertullianus ad Martyres: *Nec tantus ego sum, ut vos alloquar: sed tamen et gladiatores perfectissimos non tantum magistri*

et praepositi sui, sed etiam idiotae et supervacui quique adhortantur de longinquo: ut saepe de ipso populo dictata suggesta profuerint.

Ac singula — et praedia viritum dedit] , Quidam *ex praeda.* Confirmat eam lectionem locus ipse Caesaris e lib. 7. fin.: *Ex reliquis captivis toti exercitui capita singula praediae nomine distribuit.* Ab altera lectione stant omnes membranae.

Cap. 27. *Omnibus vero circa eum]* Plinius Panegy. *Omnes circa te similes tui effecisti.* Aemilius Probus in Eumene: *Non passi sunt ii, qui circa erant.* Suetonius lib. 4. c. 10. *Tanti in avum et qui iuxta erant obsequii.* Cicero modo Graece dicit, *οἱ περὶ αὐτὸν*, ut ad Att. lib. 13. fin. modo Latine, *qui circum illum sunt*, ut lib. 9. ad eundem.

Servulosque cuiusque] Dio lib. 40. *Καὶ ἐν μόνον τοὺς ἐλευθέρους, ἀλλὰ καὶ τοὺς δούλους, τοὺς τι καὶ ἐποστονοῦν παρὰ τοῖς δεσπόταις σφῶν δυναμένους ἐθεράπευσε.*

His plane palam] An alterum glossematium est? nam a Viterb. abest τὸ *palam*. Sed retinet Turonensis, idque melius.

Cap. 28. *Quando — Pompeius post. abrogasset]* Ita est in principe editione: ita in omnibus Mss. neque absurda lectio, si modo *abrogare* pro *derogare* positum meminerimus: nam auctor Glossarii non solum ἀπεκρῶν, sed etiam ἐλαττωῶν interpretatur. Sensus est: absentis Caesaris non esse rationem habendam, quia Pompeius legi suae, qua id in genere prohibebatur, non derogasset plebiscito, sed propria tantum auctoritate eam in aerarium iam relatam correxisset. Atqui ut ei legi a Pompeio semel perlatæ derogaretur, tam opus fuerat populi auctoritatem intervenire, quam ante, quum in gratiam Caesaris fuerat factum prius plebiscitum sive rogatio, qua permittebatur ei absentis petitiō consulatus.

Cap. 29. *Refstitit — partim per Servium Sulpicium*]

Dio: Καὶ αὐτῷ (Metello Col.) ὅ,τε Σουλπίκιος καὶ τῶν ἐπαρχῶν τινὲς ἀντέπραξαν.

Ne sibi beneficium populi adimeretur] Proba lectio, quae et in membranis: non *adimeret*. Quod placet quibusdām; mihi non: vetant illa mox, *neque Senatu interveniente*.

Cum adversariis autem pepigit] Hoc est, pacisci voluit. Lib. 7. in Vitellio, 4 15: *Atque ubique aut superatus aut proditus, salutem sibi et millies HS a Flavio Sabino Vespasiani fratre pepigit*. Nam ita puto ibi quoque accipiendum. Sic in Nerone: *repraesentanda praemia in posterum sanxit*, id est, sancendum dixit. Iuvenalis: *Graeculus esuriens in coelum, iusseris, ibit*. Id est, iturum se promittet. Dio lib. 54. Τὸν δὲ δὴ Λέπιδον αὐτὸν τότε θανατωθέντα ἀπέδειξε. Θανατωθέντα occidi iustum, non revera occisum. Sic multa apud Iurisc. accipienda, *sine effectu*, ut loquuntur.

Cap. 30. *Bello vindicat. si quid de tribunis pl.*] Speciosissima oratio. Vide Dionysium Halic. lib. 8. ubi: Καὶ δὲ καὶ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐπὶ τῆς ἐμῆς ἡλικίας, ὃς μέγιστος, et quae sequuntur.

Ei praetextum quidem illi civil. armorum hoc fuit] Quod Polybius in omni historia prudentissime monet faciendum, ut inter *causas, praetextus, initia bellorum* distinguamus: id diligenter hoc loco a Suetonio factum licet observare. In cod. Viterb. locus erat veteri manu correctus *praetextus hic*. Male. Glossarium: *praetexto, προβάσει*. Alia notione in Seneca *praetextum*, pro purpura quae praetexitur. Locus est ep. 71. *Sed Cn. Pompeius amittet exercitum: sed illud pulcherrimum reip. praetextum, optimates, uno proelio profligabuntur*. Optimates vocat honesta translatione praetextum reip. Simillime Graeci loquuntur, et quidem Stoici. Epictetus apud Arrianum, *Disertat. lib. 1. cap. 2. Τὸ οὖν σε ἔδει θρησιζέιν; πῶς ἂν ἔμοιρος ᾖς τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις; ὡς περ*

οὐδ' ἢ κρόκη πρὸς τὰς ἄλλας κρόκας θέλει τι ἔχειν ἐξαι-
 ρετον. Ἐγὼ δὲ πορφύρα εἶναι βούλομαι· τὸ ἐλίγον ἐκεῖνο
 καὶ στυλπνόν, καὶ τοῖς ἄλλοις αἴτιον τοῦ εὐπρεπῆ φαίνε-
 σθαι καὶ καλῆ. Prorsus. Πορφύρα hic quod in Senecae
 verbis praetextum. Vapulent igitur, qui corruerunt
 illum locum in editione Romana Mureti.

Hoc voluerunt] Sic recte editio vetus viri incompa-
 rabilis Rob. Stephani, cui subscribunt Mss. omnes. Recte
 etiam *C. Caesar*, non *Caesar*. Nam illo modo sermo augu-
 stior est, et ἀξιοματικώτερος, magisque ex consuetudine
 Romana. Notum est: *gaudent praesentium molles Auri-
 culae*. Confirmat similis locus apud Caesarem r. de bell.
 civ. *Neque se neque reliquos municipales pati posse, C.
 Caesarem imperatorem, bene de rep. meritum, tantis
 rebus gestis, oppido moenibusque prohiberi*: Supra omnia
 est Plut. qui Asinium Pollionem haec ita Graece scripta
 reliquisse ait: Τοῦτο ἐβουλήθησαν, εἰς τοῦτό με ἀνάγκης
 ὑπήγαγον, ἵνα Γάϊος Καῖσαρ ὁ μεγίστους πολέμους κἀπο-
 θώσας, εἰ προηκόμην τὰ στρατεύματα, κἂν κατεδικάσθην:
 in qua interpretatione animadvertendum est, verba illa εἰς
 τοῦτό με ἀνάγκης ὑπήγαγον, auctoris non esse: sed ali-
 cuius, qui illa τοῦτο ἐβουλήθησαν voluit exponere. Quare
 Plutarchi esse non videntur: multo minus Asinii. Caesaris
 quidem non esse, Iovem Iapidem iurare nulla religio
 fuerit.

Tantis rebus gestis C. Caesar] Ipsa sunt Caesaris
 verba, e r. de bell. civ. Supplendum autem ἔξωθεν, ut
 saepe, verbi substantivi participium, ut apud M. Tullium
 lib. 3. in Verrem: *P. Servilius et Q. Catulus tanta
 auctoritate sunt, tantis rebus gestis, ut antiquissimorum
 et clarissimorum hominum numero reponantur*.

Quidam putant captum imperii consuetudine] Ho-
 rum sententiam verissimam esse, ne dubitandum quidem
 est. Habent hoc diuturna imperia, ut facile quemvis ho-
 minem natum dementent, et cupiditate firmandae poten-
 tiae inflamment: haec postquam sententia sedit, nullum

tam praeceps consilium, quod non placeat potius, quam ut imperio cedatur. Imbibant igitur, qui gubernacula reip. tractant, Maecenatis apud Dionem lib. 52. oraculum veterius quam dictum: Ἀρχαὶ αἱ μακρότεραι καὶ πολυχρονιώτεραι ἐκαίρουσι πῶς πολλοὺς, καὶ ἐς νεωτεροποίησιν ἐξάγουσι. *Longiora imperia et diuturniora multis spiritus attollunt, et ad rerum novarum molitionem praecipites impellunt.* Aemilius Probus: *Miltiades multum in imperii magistratibusque versatus non videbatur posse esse privatus: praesertim quum consuetudine ad imperii cupiditatem trahi videretur.* Ubi potius scribam, *quum imperii consuetudine ad imper. c. t. v.* Insulan lib. 31. *Negantes Annibalē aequo animo sub legibus vivere, assuetum imperio.* Maximus Caesar peccatum in se commissum a pop. Rom. cavere admittere: et quae sibi patuerat rapiendae reip. viam, aliis prudentissime obstructum ivit Dio lib. 43. Ὅτι αὐτὸς (Caesar) πολλοῖς τῶν Γαλατῶν ἐφεξῆς ἔτεσιν ἄρξας, ἐς τε τὴν ἐπιθυμίαν ἀπ' αὐτοῦ τῆς δυναστείας μᾶλλον προήχθη, καὶ ἐς τὴν παρασκευὴν τῆς ἰσχύος ἐπηξήθη, κατέκλεισα νόμῳ.

Euripidis versus, quos sic ipse convertit] Ita scribendus hic locus, ut recte doctissimus Torrentius viderat. Brevitati styli Suetoniani non convenit, ut bis idem dicat, non necessario: deinde in codd. Turonensi et Viterb. ita importuno loco erant, quae hinc sustulimus, ut auctoris ea non esse, vel id satis argumento sit. Sic ibi habetur: *Semper Caesarem in ore habuisse: Est in Phoenissis: Ἐπεὶ γὰρ ἀδικεῖν χρῆ, τυραννίδος περὶ κάλλιστον ἀδικεῖν (Turonens. ἀδίκημα) τ' ἄλλα δ' εὐσεβεῖν χραιών.* Luce clarior, ex ora libri esse haec in contextum intrusa. Eo igitur reiiciantur, unde pedem moverunt inique,

Cap. 31. *Formam — aedificaturus, consideravit*] Plutarchus aliter: versatum in foro, et gladiatoribus secentibus praesuisse, eosque spectasse. Τὴν ἡμέραν διήτην ἐν Φανερωῶ, μονομάχοις ἐφεστῶς γυμναζομένοις, καὶ θεῶμενος.

Ex consuetudine convivio se frequenti dedit] Geminum huic vasramentum Arati Sicyonii Plutarchus narrat.

Dein post solis occasum] Quum anteq̄ horam consuetam accubisset Caesar, hoc est, ante solis occasum, ubi iam nox erat, e convivio tempessivo surrexit, petita venia a suis convivis, quos se absente convivium hilariter peragere iussit. Ita hic accipi illa debent, *dein post solis occasum*. Appianus: Αὐτὸς δὲ περὶ ἑσπέραν, ὡς δὴ τὸ σῶμα ἐνοχλοῦμενος, ὑπεχώρησε τοῦ συμποσίου τοὺς φίλους ἀπολιπὼν ἔτι ἐστῆσθαι.

Mulis e proximo pistrino ad vehiculum iunctis] Plutarchus: Τῶν μισθίων ζευγῶν ἐπιβάς ἐνός: *vehiculo mercede conducto vectus*.

Cum luminibus extinctis decessisset via] Veteres quum *νοκτοπορία* plurimum uterentur, ut de Alexandro, Iulio Caesare, Augusto, aliisque legimus, ad iter nocturnum faces adhibuere, vel lucernas laternae inclusas. Meminit Suetonius lib. seq. c. 29. Aristides Sacrarum quarta: Ἡ δὲ πορεία ἐγένετο ὑπὸ λαμπάδων. Ovid. lib. 4. Fast. 167. in descriptione diluculi:

*Seminstantque facem vigilata nocte viator
Ponct: et ad solitum rusticus ibit opus.*

Idem Metamorph. 1, 493.

*Ut facibus sepes ardent, quum forte viator
Vel nimis admovit, vel iam sub luce reliquit.*

Quod Ovidius ait casu vel imprudentia viatorum solitum evenire, id Varro lasciviae eorum ascribit 1. de re rust. *Naturale sepimentum, quod obseri solet utrgultis aut spinis, quod habet radices vivae sepis, praetereuntis lascivi non metuet facem*. Nicetas de Manuele Comneno: Οὐκ οὖν τὰς νύκτας ἔασεν ἀύπνους, καὶ πρὸς τὴν πορείαν ἐχρᾶτο Φωτὶ ποιητῶ. Eleganter Φῶς ποιητόν, ut *λύγῃ τεχνητῇ* apud Hippocratem initio Officinae. Ποιητῆς ἀήτης, Nonnus in Dionysiis, de ventulo, quem faciunt, qui ventilant aliquem. In commentariis Graecorum legimus, peculiares in usum viatorum faces solitas incidī, e

ligno querno vel iligno, quae ἄραξις vocabant. Praecipua fuit cura, ne facile vento cederent: testis tamen historia, saepe factum quod hic Suetonius ait, ut lumina extinguerentur atque ita via decederetur. Plutarchus in Pyrho: Περὶ ὄντι καὶ αὐτῷ μακρὰν καὶ δασεῖαν ὕλαις ὁδὸν, εὐκ' ἀντέσχε τὰ Φῶτα, καὶ πλάναι τοῖς στρατιώταις συνέσχεον. Propterea usi sunt lychnuchis e pelle, in eum usum comparatis, ut vim ventorum ferre possent et defendere. Quoniam autem fallendi fere hostis causa iter noturnum a ducibus exercituum instituebatur, quo tutius id fieret, excogitatae sunt iam olim, quas vocamus hodie *laternas surdas*. Hae ita sunt compositae, ut iis lucem abunde faciant, quibus praeferuntur: aliis negent, qui vel adversi incedunt, vel ad latera ipsius stant sive ambulam. Iulius Africanus, cuius elegantissimum librum de bellico apparatu nondum luce publica donatum habemus, fabricam huiusmodi laternarum sic explicat. Esto laterna quadrilatera, pellibus ab omni parte oppansis munita. Laterum trium pelles sunt nigrae: unus alba, per quam pone sequentibus lucerna lucebit. Locus est c. 70. quod περὶ νυκτοπολέμου inscribitur. Κατὰ νέφου δὲ ὄντος τοῦ αἴρος, ὥστε παρ' ἡμῶν μὴ ὄρασθαι τοὺς ἀστέρας, προέγειν δεῖ ἡμῶν τοὺς τε μάλιστα τὴν ὁδὸν γινώσκοντας, καὶ τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, ἐπὶ δοράτων ἀνηρημένα φωνία κατέχοντας· τὰ δὲ Φαγίον ἔστω τετράπλευρον, δέξασθαι τεταμένους πάντοθεν περιειλημένον· τῶν δὲ πλευρῶν, αἱ μὲν τρεῖς μέλανα ἐχέτωσαν δέξασθαι, μία δὲ λευκὴν, δι' ἣν τὸ λαμπάδιον διαφαίνεται τοῖς κατόπιν βαδίζουσι. Politiarius in Miscellaneis indicem huius libri laudat de cestis, quam etiam inscriptionem invenimus operi praefixam in codice antiquo Bibliothecae regiae. Meus, quem olim Andreas Darmarius mihi vendidit, sic: Πολέμων παρασκευασί. Sed de scriptis Africani, et utrum quae veteribus memorantur sub nomine Africani, unius fuerint scriptoris an plurium, accurate alibi, volente Domino, sumus acturi. Ad Plutarchum formam aliam laternarum invenias,

quae, si esset a ventis quies, aperto ore gestabantur: si flarent venti, imposito operculo claudebantur: quo modo auguri eunti auspiciatum laternam praeserri nefas erat. Vide locum in libro ΚεΦαλαίων Ρωμ. quaeest. 72. Vir doctus ne tibi imponat, qui λαμπτήρα eo loco *lucernam* interpretatur. *Laternam* debuit ibi quidem. Olympiodorus in 4. Meteorologicorum, πρᾶξι 49. Πυρὶ δὲ καὶ ὕδατι μαλαττεῖται ὡς περ οἱ λαμπτήρες, τοῦτ' ἐστὶ, τὰ διαφανῆ κέρατα, ἐν οἷς ἐντίθενται αἱ λαμπάδες νύκτωρ. Hippocrates: ἡ γαστήρ δι' ὕδρος καὶ μεγάλη ὡς περ λαμπτήρ. Galenus: λαμπτήρ, ὃν οἱ πολλοὶ Φανὸν ὀνομάζουσι. Ex paucis verbis, quae adscripsimus de Hippocrate, formam veterum Graecienſium laternarum acutus lector coniiciet. Sed de laternis existant elegantissimi Empedoclis versus apud Philosophum, quos iuvat heic adscribere.

Ὡς δ' ὅτε τις πρόοδον νοεῶν ἀπλίσσατο λύχων
 Χειμερίην καὶ νύκτα πυρὸς σέλας αἰδομένοιο
 Ἄψαυς παντοίων ἀνέμων λαμπτήρας ἀμοργούς.
 Οἷ' ἀνέμων μὲν πνεῦμα διασιδιῶσιν αἰέντων,
 Φῶς δ' ἔξω διαρῶσπιον, ὅσον ταυχιώτερον ἦεν,
 Λάμπσκειν κατὰ βηλὸν ἀτειρέσιν ἀκτίνεσσιν.

Tandem ad lucem reperto duce] Latini *ad lucem* quum dicunt, tempus dilucidi, intelligunt, vel quod proxime dilucidum antecedit. Quum *ad lumina*, tempus, quo lucernae accenduntur; et ut Graeci id tempus denotant, *περὶ λύχων ἀφάς*, ut lib. 4. c. 45. Nam lux a sole est et naturalis: lumen est *Φῶς ποιητόν*. Quare hic etiam *ad lucem* non aliud est, quam sub diei exortum, non ut quibusdam videtur, luminibus quae extincta fuerant, iterum accensis. Obstat tamen nonnihil huic interpretationi, quod omnes historici testantur, Caesarem id totum iter consecisse atque adeo Ariminum cepisse ante lucem. Plutarchus: δρόμῳ τὸ λοιπὸν ἤδη χρώμενος, εἰς ἔπεσε πρὸ ἡμέρας εἰς τὸ Ἀρμινον, καὶ κατέσχε. *Curriculo deinceps contendens, ante diem in urbem Ariminum irrupit, et etiam occupavit.* Appianus etiam expressius, Ἀρμινον αἶρεϊ περὶ ἑῷ. Certe si Ariminum

cepit Caesar circa auroram, non potest exacte verum esse, quod dixit Suetonius de reperto duce tantum ad lucem.

Reputans quantum moliretur] *Κλινοπρέπειαν* sapit, quantum moliretur, pro quanta, vel quantam rem, aut quantum bellum. Plutarchus sic: 'Αναλογιζόμενος ἡλικῶν κκῶν ἄρξει πᾶσιν ἀνθρώποις ἢ διάβασις, ὅσον τε λόγον αὐτῆς τοῖς αὐθις ἀπολείψουσι.

Omnia armis agenda erunt] Ὑπόθεσις κρίσεως ἐπισημειωμένη: nam extra provinciae suae fines cum armis venisse, crimen erat. Appianus alios auctores secutus, verba Caesaris ita narrat: 'Ἡ μὲν ἐπίσχεσις, ᾧ φίλοι, τῆσδε τῆς διαβάσεως ἐμοὶ κκῶν ἄρξει· ἢ δὲ διάβασις, πᾶσιν ἀνθρώποις. *Amici hunc transitum si inhibuero, vae mihi; transiero, vae universis mortalibus.*

Cap. 52. *Iacta alea est, inquit*] Etsi supervacua vox, *inquit*, est, tollere tamen, nullo veterum codd. adsupalante, non sustinimus. Didici politica abesse eam a codice Fulvii Ursini: quare tollatur sane. *Est* etiam membranae omnes retinent, non *esto*. Quo tamen modo fuisse primitus scriptum videtur. Petronius in carmine de bell. civ. Caesarian. *Quia poena tropaeis Imminet, et sordes meruit victoria nostra, Iudice fortuna cadat alea: sumite bellum, Et tentate manus.* Manifesto Petronius ad Caesaris verba respexit paullo ante allata: *Tantis rebus gestis C. Caesar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petissem*: item ista: *Iacta alea esto.* Eandem lectionem et Plutarchus in efferendo hoc dicto est secutus, vertens ἀνεβρίθω: istum fortasse versiculum Menandri in animo habens, *Δεδογμένον τὸ πρᾶγμα, ἀνεβρίθω κύβος.* Eodem sensu dicunt Graeci et ἀναβρίπτειν κίνδυνον, ut Dionysius Halic. 3. et 8. et Iosephus *Ἀλώσεως* lib. 4. item *χωρεῖν ἐπὶ κύβον*: Appianus *Ἐμφυλίων* lib. 2. *Ἐπὶ κύβον ἐχώρει πλήθους ἀνδρῶν τοσῶνδε σωτηρίας.* Livius lib. 1. *In dubiam imperii servitiique aleam iatus.* Interdum *βεβλήσθαι τοὺς ἀστραγάλους*, ut in Arato Plutarchus. Nonnumquam ἀναβρίπτειν simpliciter.

Philostratus de vita Apollonii, loquens de Vitellio: Κυβεύει μὲν, θεδιῶς μήτι αὐτὸν οἱ πεττοὶ σφῆλαισιν· ὑπὲρ δὲ ἀρχῆς ἀναβρίπτει παίζων. Lib. 7. Ἐμοῦ δὲ μικρὸς λόγος, εἰ ξυμβουλευοίμι αὐτῷ μὴ κυβιστᾶν ἐς ὄφθαξίφη, μὴδ' ἀναβρίπτειν πρὸς τυραννίδα, ἧς οὐ χαλεπωτέρα ἐνομίσθη. Dio lib. 50. de Antonio: Οὐκ ἠθέλησεν ἐς αὐτὸν ἀναβρίψαι, ἀλλὰ κείρις καὶ ἀπροβολισμοῖς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐχρήσατο. Eleganter Pausanias τῷ ἀναβρίπτειν, quod est extrema consilia ex desperatione inire, opponit τὸ ταμειύεσθαι τὴν ἀπόνοιαν: quod de eo dicitur, qui non totis viribus ruit ad proelium, certus aut vincere aut mori; sed ita se parat, ac vires dispensat, ut cedere coactus, denuo stare possit. Quod proprium est ducis prudentis, et, ut Augustus appellabat, ἀσφαλοῦς. Sic ait Strabo, Hispanos diu pop. Rom. invictos, quia ἐταμειύουν καὶ κατεκερμάτιζον τοὺς ἀγῶνας. Quod Livius lib. 3. expressit: *in multa proelia parvaque carpere summam unius belli.* Sic ταμειύεσθαι ὀρμὴν, non consumere suas omnes vires in primo impetu. Unde apud Iosephum ἀταμειύταις χρᾶσθαι ταῖς ὀρμαῖς lib. 19. Antiquitatum, et 6. Excidii, et 5. ταμειύεσθαι τὰς ὀρέξεις, pro frenum iniicere cupiditati edendi. Xenophon Παιδείας lib. 4. Παρέσχον ἡμῖν ταμειύεσθαι, ὥστε ὁπόσοις ἐβουλόμεθα αὐτῶν μάχεσθαι.

Cap. 35. *Promissumque ius annulorum*] Quod et consecuti tandem sunt: sed sero post annos fere CCLIII, initio imperii Severi, Herodiano teste.

Promissumque ius annulorum — fama distulit] Fortasse, *fama distulit* sexto casu, διεφῆμισεν, extrema nempe concio. Porro quod isti hariolati sunt de promissis CCCC millibus, non aliud fundamentum habuit, quam conceptam prius opinionem falsam de promisso iure aureorum annulorum. Nam qui hoc ita esse sibi persuadebant, quum scirent ius aureorum annulorum et equostrem censum eidem competere, nec separari posse: posterius hoc per interpretationem illi priori, quod non tam viderant,

quam putabant vidisse, adiecerunt. Humani ingenii vitium est, in iis, quae valde cupias, esse ταχυπειθή. Nec soli qui amant sibi fingunt somnia: faciunt et alii omnes, quicumque rem aliquam avide concupiscunt. Non probo viri magni commentum, subtiliter ad lucem huius loci de veterum computatione per digitos disputantis. Vult enim datam occasionem suspicandi de promissis CCCC ex similitudine gestus affirmantium aliquid manu, et superiorem numerum indicantium. Primum hoc leve est: nam in affirmando, indicem solum inclinabant, allevata ac spectante humerum manu, ut ait eleganter Quintilianus: in exprimendis CCCC, cum indice pollicem exigebant, sic aptatos invicem, ut indicis lateri superinducerentur interiora pollicis; quod ex Beda novimus. Deinde si ita sit, cur id Suetonius omiserit narrare, causam nullam video. Atqui ex eius verbis non aliud elicias, quam quod ante expressimus. Etiam illud non probo, quod ad significanda millia quadringenta putat vir cruditissimus eam digitorum gesticulationem fuisse adhibitam, qua in designandis quadringentis tantum uterentur. Mitto alia non pauca, quae adversus hanc interpretationem possent, si esset operae, disputari.

Cap. 34. *Brundisium tetendit*] A. U. C. DCCV a. d. 7. Idus Martias Caesar Brundisium venit, et ad murum castra posuit. Auctor ipse in epistola ad Oppium et Cornelium, apud Ciceronem ad Att. lib. 9.

Romam iter convertit] Sexaginta diebus Italia tota in potestatem redacta, ut scribit Plutarchus.

Appellatisque de rep. patribus] Narrat ipse de bello civ. lib. 1. Dio lib. 41.

Cap. 35. *In Macedoniam transgressus*] A. U. C. DCCVI pridie nonas Ian. Caesar Brundisio naves solvit: postridie terram attingit Cerauniorum in Macedonia. Nam eousque Macedoniae nomen extenderunt Romani; et Strabo in Excerptis: ἡ Μακεδονία περιόριζεται ἐκ δυσμῶν τῆ παραλία τοῦ Ἀδρίου. Plinius ad Lissum usque pro-

ducit. At Caesar 3. de bello civ. Macedoniae vocabulum angustius semper accipit.

Maximis obfessum operibus] Bene sane, *maximis*. Nam si fabulas poetarum, et furores Xerxis et regum Aegyptiorum omitimus, non temere in tota antiquitate reperias, quid prius mirere Dyrrachina munitione. Historiam habes sine pompa descriptam 3. de bell. civ. Exclamat Lucanus, ut poeta ille quidem, sed non vane lib. 6.

*Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Adscribatque deis: fragili circumdata testa
Moenia mirentur refugi Babylonia Parthi:
Et quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes:
Assyriis quantum populis telluris Eoae
Sufficit in regnum, subitum, bellique tumultu
Clausit opus.*

Neque loco, neque tempore aequo; sed hieme anni] *Hieme anni*, quod Graeci dicerent χειμῶνος ὄρα, vel ὄρα ἔτους χειμερινῆ, aut χειμερινῶ, ut Dionys. Halic. in historia 6. A. Gellius lib. 2. c. 21. *Nox fuit: et clemens mare, et anni aestas*. Lib. 17. c. 10. *Quum in hospitis sui Antiatem villam aestu anni concessisset*. Lib. 19. c. 5. *In Tiburte rus concesseramus aestate anni flagrantissima*. Cave ergo viro docto assentiaris, qui in nuperis suis ad Suetonium notis istum locum emendavit.

At tunc occasione temporum bellantem] Codex Fr. Pithoei *propalantem*. Turonensis et omnes alii *bellantem*.

Intra quintum, quam advenerat, diem — Ioris] Longe aliter Dio; ut videtur, minus vere: "Εν τῆ αὐτῆ ἡμέρᾳ, καὶ ἐν τῆ αὐτῆ ὄρᾳ, καὶ ἦλθε πρὸς τὸν πολέμιον, καὶ εἶδεν αὐτὸν, καὶ ἐνίκησε.

Una profligavit acie] Florus: *Uno, et, ut sic dixerim, non toto proelio obrivit, more fulminis, quod uno eodemque momento venit, percussit, abscessit*.

Crebro commemorans Pompeii felicitatem] Πολλὰ μακαρίζων τὸν Πομπηϊόν. Hoc ita Appianus: "Ὅτε καὶ Φασὶν αὐτὸν εἶπειν· Ὡ μακάριε Πομπηϊε, τοιούτοις ἄρχ.

κατὰ Μιθριδάτην τὸν τοῦδε πατέρα πολεμῶν ἀνδράσι,
μέγας τε ἐνομίσθη, καὶ Μέγας ἐπεκλήθη.

Cap. 36. *Nullam cladem — passus est*] Florus:
*Aliquid tamen adversus absentem ducem ausa Fortuna
est, circa Illyricum et Africam, quasi de industria
prospera eius adversus radiarentur.* Imitatur Florus Lu-
canum, unde totum illum locum expressit, 4, 402.

*Non eadem belli totum fortuna per orbem
Constitit: in partes aliquid sed Caesaris ausa est,
Qua maris Hadriaci longas ferit unda Salonas.*

Cap. 37. *Quinques triumphavit*] Turonensis una
voce auctior, sed vel supervacua, vel corrupta. Sic enim
habet: *confectis bellis quinques quinquenni triumphavit.*
Ego nihil inde elicio: alii viderint.

Diverso quemque apparatu] Vide Velleium Paterc.
2, 56. et Quintilianum lib. 6. c. 3.

Paene curru excussus est, axe diffracto] Sic recte
veteres, non *defracto*: *defringere* est ἐποκλῆν. *Diffrin-
gere* est διακλῆν vel κατὰ κλῆν, quod hic contigit, nam
alio axe opus fuit ut triumphum perageret Caesar, ut ait
Dio. Huc refero locum Plinii lib. 28. c. 2. *Caesarem
Dictatorem post unum ancipitem veliculi casum, fe-
runt semper, ut primum consedisset, id quod plerosque
nunc facere scimus, carmine ter repetito securitatem
itinerum aucupari solitum.*

Ascenditque Capitol. ad lumina — gestantibus] De ascensu clivi Capitolini loquitur: gradus vero Capito-
linos genibus emensus Caesar die triumphii Gallici, de
quo hic est fermo. Dio 43. Τότε τοὺς ἀναβασμοὺς τοὺς
ἐν τῷ Καπιτωλίῳ τοῖς γόνασιν ἀνεβρίχησατο. Servatum
hoc ex veteri consuetudine, et a Claudio in triumpho
Britannico, ut notat lib. 58. Quod addit Suetonius de
elephantibus lychnuchos gestantibus, habes etiam apud Dio-
nem, sed cum aliqua narrationis discrepantia: Τῇ τελευ-
ταίᾳ, inquit, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ δείκνου ἐγένοντο, ἔς τε τὴν
ἐπιπέδου ἀγορὰν ἐς ἡλθε βλαύταις ὑποδεδεμένος καὶ ἄνθεσι

παντοδαποῖς ἑστεφανωμένος· καὶ ἐκεῖθεν οἴκαδε, παντὸς μὲν, ὡς εἶπειν, τοῦ δήμου παραπέμποντος αὐτὸν, πολλῶν δὲ ἐλεφάντων λαμπάδας φερόντων, ἐκομίσθη. Ait τῆ τελευταία: non igitur triumpho Gallico hoc accidit, sed Africano: ille primo die ductus est, hic ultimo. Ait, ἐκεῖθεν οἴκαδε ἐκομίσθη: inde est domum vectus. Si hoc sequimur, in Suetonio fuerit scribendum, *descenditque Capitolium*. Sed nihil temere sine libris mutare debemus: nam tales diversitates nunquam non observare licet inter auctores eadem narrantes; verum non eodem modo. Ut Dionis narratio est, elephanti isti cum lychnuclis, nihil aliud quam servorum λαμπηροφόρων locum tenuerint. Vetus mos Romae fuit, bene meritis de rep. viris honoris sui causa permittere, ut cum aliqua inusitata pompa, quoties foris coenassent, domum redirent. Sic Duillius, qui primus navalem victoriam reportavit, *non contentus unius diei triumpho*, Flori sunt verba 2, 2, 10. *per vitam omnem, ubi a coena rediret, praelucere funalia et praecinere sibi tibias iussit, quasi quotidie triumpharet*. Quod et Cicero alique testantur. Sic Cornificius ob rem bene gestam bello Siculo, quoties domi non coenaret, elephanto vehens domum redire solitus. Sic Caesarem, ait Dio, post epulum triumphale, cum insigni hoc honore vespere domum venisse. Ut vero Suetonius rem narrat, lumina haec publici gaudii sunt indicium. Antiquissimi enim moris fuit, sive privatim, sive publice laeti aliquid obtigisset, luminibus accensis appensisque gaudium testari: estque eius λυχνοκαίας apud Graecos ac Latinos scriptores creberrima mentio. Aeschyli unius versiculos referemus, ex quibus antiquitas eius consuetudinis potest intelligi. Chori sunt verba in Agamemnone, laetitiam publicam ob nuntium capti Ilii describentis:

ἄλλη δ' ἄλλοθεν οὐρανομήνης
λαμπὰς ἀνίσχει,
φαρμακτομένη χρίσματος ἀγροῦ
μαλκμαῖς ἀδόλοισι παρηγοαῖς,
πελάγῳ μυχόθεν βασιλείᾳ.

Lychnuchos gestantibus] Et in nostris erat *lychnos*: quia tamen Politianus e suis Mss. ita emendavit, secuti sumus olim hominis doctissimi fidem et iudicium. Postea in Turonensi veram lectionem invenimus. Olim candelis sebaceis soli pauperes utebantur, reliqui sacibus vel lucernis: has Graeci *λύχνους* vocant: *λυχνούχος* autem est instrumentum cui lucerna aptatur, ut candelabro. Lychnuchi usus erat et domi. Cicero: *Hanc scripsi ad lychnuchum ligneolum*. Et cum foras prodirent: vide Athenaeum. Milites Graeci pro lychnucho ferebant obelisco-lychnion, ut docet Aristoteles. Dio *λαυπάδα* pro eo hic dixit.

Inter pompae fercula] Hoc melius quam ut Plutarchus et Appianus, quum scriberet ad amicum quendam suum Romam. Mox, *sicut ceteri*, scripsimus ex Viterb. non *ceteris*, ut in aliis. *τὸ s est ex sed* quod sequitur.

VENI, VIDI, VICI] Ad celeritatem denotandam adhibetur oratio *ἀσύνδετος* eleganter. Sic quum Pompeius festinans ad bellum piraticum Athenas in transcurso invisset, inter ceteras inscriptiones in eius honorem positas haec fuit: ΠΡΟΣΕΔΟΚΩΜΕΝ, ΠΡΟΣΕΚΥΝΟΥΜΕΝ, ΕΛΘΟΜΕΝ, ΠΡΟΠΙΕΜΠΟΜΕΝ. *Expectabamus, Venerabamur, Vidimus, Deduximus*.

Cap. 38. *Veteranis legionibus — nummum dedit*] Ita habetur hic locus in Romana editione mendosissime et corruptissime. In Viterb. cod. et Memmiano duae voces *in equites* non exstant, neque in Vaticano aut Pithoei. A Grosloiano aberat *τὸ quaterna*. Cetera ut in vulgatis. Quum igitur destituamur hic a libris, quaerendum nobis aliunde praesidium est ad constituendum *illustrem* hunc, et multis magnis viris tractatum locum. Lego: *Veteranis legionibus praedae nomine, in pedes singulos (super bina sestertia, quae initio civilis tumultus numeraverat) vicena: in equites quadragena millia nummum dedit*. Reddamus nunc rationem et cur *ipsi* emendemus, et cur eruditissimorum virorum su-

per emendatione horum verborum sententias improbe-
 mus. Quod hic de donativi Caesaris quantitate narratur,
 id nusquam alibi, quod equidem sciam, praeterquam
 apud Dionem et Appianum legitur. Quamobrem in eo
 vertitur cardo, ut hos tres scriptores attente compare-
 mus. Dionis verba sunt: Τῶν στρατιώταις πεντακισχίλιας
 ὅλας δραχμὰς ἔνειμε, *militibus dedit drachmas quin-
 quies millenas, non minus.* Appiani haec, postquam
 opes a Caesare Romam illatas in triumphis commemora-
 vit: Ἀφ' ὧν εὐθύς ἐπὶ τῷ θριάμβῳ διένειμε τὰ ὑπερσχι-
 μένα πάντα ὑπερβάλλων, στρατιώτῃ μὲν ἀνὰ πεντακισχι-
 λίαν δραχμὰς Ἀττικὰς· λοχαγῶ δ' αὐτοῦ τὸ διπλάσιον,
 καὶ χιλιάρχῳ καὶ ἑκπάρχῳ τὸ ἔτι διπλάσιον. Hoc est,
*Ex quibus statim a triumpho dedit, quicquid ante pro-
 misisset exsuperans, legionariis singulis drachmas Atti-
 cas quinques millenas; centurionibus duplum; tribu-
 nis et praefectis alarum, adhuc duplum.* Haec duo
 illi scriptores. Est vero notandum, quum donativum omne
 geometrica proportione divideretur, praemiumque dare-
 tur cuique pro ratione loci, quem in militia obtinebat:
 diversitatem hanc ab auctoribus interdum exacte notari,
 interdum ex parte tantum; aliquando omitti penitus, ut
 notam omnibus rerum Romanarum non incuriosis. Sic
 Dio satis habuit indicare, quantum singulis legionariis
 datum esset. Appianus hac parte diligentior, undeunde
 illa habeat: nam proprii fere nihil eum habere norunt
 eruditi. Suetonius quid dixerit, quid siluerit, incertum
 facit codicum eius inconstantia. Si fides Vaticano, Pi-
 thoei et Lislai, qui has voces *in equites et quaterna*
*non agnoscunt: tantum dixerit noster quantum Dio, ni-
 hil amplius. Ita legemus, in pedites singulos (super*
bina, etc.) vicena millia nummum dedit. Vicena M.
 HS sunt, quod Dio et Appianus consentientes aiunt πεν-
 τακισχίλιας δραχμὰς. Sed quia plurima et antiquissima
 Suetonii exemplaria voces illas retinent, non est dubi-
 tandum, errare eos graviter, qui iis inductis belle consti-

tatum a se hunc locum censent. Est enim probabilius multo, librarios, homines ut plurimum litterarum rudes, verba quaedam legitima omisisse, quam de suo alia addidisse. Retinent autem illa *in equites et quaterna* praeter codices, de quibus dixi, etiam regii omnes quos vidimus. Existimamus igitur, duas a Tranquillo summas fuisse positas: peditum et equitum. Illam ex vestigiis corruptae lectionis et Graecis haud dubie expressimus: hanc iure arbitrario constituimus. Nam quia donativi, quod a Caesare acceperunt equites, modum nusquam expressum reperimus, quod superest, ut quam minima mutatione ad veritatem faciamus gradum, vulgatam lectionem *quaterna* mutamus in *quadragesima*: etsi non male fortasse scripsimus *quadragesima quaterna*. Porro ut de hoc nihil habemus, quod quasi certum affirmemus: ita de peditum donativo rem sic habere, ut diximus, persuasi sumus. Statuimus enim; nisi aut menda in codicibus Dionis et Appiani esse demonstraretur, aut error in sententia; causam dici non posse, cur eorum consentienti testimonio non credatur, et ex ipsis de loco Suetonii iudicium fiat. Falsam lectionem, nisi ex sua coniectura, nemo arguit: sententiam contendunt multi esse falsam. Nam quae opum vis, inquam, huic donativo sufficiat? deinde quasi aperta et manifesta sit ἀτοπία, est qui os verberet optimis scriptoribus, ut parum attentis ad verba Tranquilli: est qui locum Dionis corrigat, et pro πεντακισχιλίας faciat πεντακοσίας. Alii Appianum, aut pueriliter hallucinatum pronuntiant, aut scripsisse χιλίας καὶ πεντακοσίας: iidem Suetonii verba convenienter sententiae, quam pro vera amplectuntur, ita μετασχηματίζουσιν inverecunde, ut veteris lectionis nullum agnoscas vestigium. Nos contra falli doctissimos viros, et in Graecis scriptoribus illis nihil esse mutandum contendimus. Quid enim hic est, quod merito suspectum habeamus? miramur, unde Caesari tanta pecuniae vis? clamant historici, spoliatas ab eo omnes provincias; regna *libera* vel direpta, vel pretio vendita; templorum multo-

rum gazas infinitas ablatas; artes cogendae pecuniae ab eodem innúmeras esse excogitatas, propter quas χρηματοποιὸς ἀνὴρ Graecis dici solet. Haec si attendimus, quid tantopere miremur, non erit. Quanto magis mirum, Octavium et Antonium post proelium Philippense tantundem potuisse suis militibus dare? Atqui non istud meum est somnium, sed Plutarchi scriptoris gravissimi narratio. Ὑπεσχημένοι, ait ille in Antonio, ἐκάστῳ στρατιώτῃ δραχμὰς πενταμικχιλίαις, ἐδέοντο συντονωτέρου χρηματισμοῦ καὶ δασμολογίας. Exstat eadem summa (ne quis mendum suspectet) apud Appianum quoque lib. 4. Ἐμφυλίων, in ipsius Antonii oratione. Atque ego Caesaris exemplum ante oculos habuisse triumviros hosce puto, quum hanc quasi legitimam summam suis pollicerentur. Quid? potuerunt eadem tempestate Cassius et Brutus ex praeda Asiae et Syriae, quas obtinebant, militibus suis numero prope infinitis, drachmas semel millenas quingenas, mox iterum millenas dare: Caesar totius praene orbis praedo alterum tantum non potuerit? Omnem vero admirationem adimat sani iudicii hominibus, quod de Didio Iuliano legimus, qui *quum vicena quina millia militibus promississet, tricena dedit*, inquit Spartianus. At erant pauci, qui acciperent, milites: aliquis dicet. Sane pauciores quam qui a Iulio. Sed quae comparatio Didii istius cum Iul. Caesare? Qui utriusque ingenium norit, et singula pensarit, mecum dubio procul sentiet. Et tamen sciri volo, non adeo immensum numerum eorum fuisse, qui hoc a Caesare donativum acceperunt. Equidem vix ad XX M. aut paullo plures fuisse censeam. Habuit ille quidem multas legiones: sed, quod ipse queritur initio tertii, infrequentes: quod multi Gallicis tot bellis defecerant. Eas ipsas vero copias sequentibus proeliis vehementer fuisse attenuatas, quis dubitat? Satis probatam putamus integritatem codicum Dionis et Appiani. Quum igitur Caesaris μεγαλοδωρίαν mirari desinimus: tum doctorum virorum μετewρίαν καὶ ἀβλεψίαν mirari satis non

possamus, qui hominis τοῦ ἐν ἀνδράποικς πλείστα καὶ πεπημένου καὶ δεδωρημένου maximum donativum ad πεντακοσίας δραχμὰς vel χιλίας καὶ πεντακοσίας redigere non dubitarunt.

Assignavit et agros — ne quis possess. expelleretur] Dio lib. 52. aliam affert causam: Χώραν ἕκ τε τῆς δημοσίας, καὶ ἕκ τῆς ἐαυτοῦ δὴ πᾶσι σφίσι ἐνείμεν, ἄλλους ἄλλη, καὶ πᾶν πρόβω ἀπ' ἀλλήλων ἀπαρτήσας, ὥστε μήτε τοῖς ἐμοχώροις σφῆς φοβερούς, μήτ' αὐτὸς πρὸς νεώτερισμὸν ἐταίρους καθ' ἑν που συνοικοῦντας γενέσθαι. Sed videtur Dio loqui de alia agrorum assignatione, quam de qua nunc Suetonius sentit. Quod autem notant uterque de agris non continuis, id contra veterem consuetudinem deducendarum coloniarum fuit: semel tamen admissum, saepius postea usurpatum est. Tacitus lib. 14. Annal. c. 27. *Veterani Tarentum et Antium ascripti, non tamen infrequentiae locorum subvenere dilapsis pluribus in provincias, in quibus stipendia expleverant. Neque coniugtis suscipiendis, neque alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebant. Non enim, ut olim, universae legiones deducebantur cum tribunis et centurionibus, et sui cuiusque ordinis militibus, ut consensu et caritate remp. efficerent: sed ignoti inter se, diversis manipulis, sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repente in unum numerum collecti, numerus magis quam colonia.* Huc pertinet quod narrat Appianus de bello civ. lib. 3. noluisse Caesaris veteranos post missionem separari, sed in agros assignatos mitti coniunctos: quod quia ante illius necem non potuerat perfici, propterea in urbe eos adhuc, quum caederetur Caesar, fuisse, inque templorum porticibus tentandisse. Propterea Augustus, ut est apud eundem Appianum, post Mutinensem aciem cum Antonio societatem facere cupiens, Decium quendam cum his mandatis ad eum mittit: ἡξίου μιμεῖσθαι τοὺς ὑπὸ σφίσι ὀκλίτας ἐβιαζομένους, οὐδ' ὅτε παύσαιντο τῶν στρατειῶν. Deinde causas eius rei pluribus persequitur.

Annua[m] etiam habitationem Romae — nummim]
 Anno DCCVI lex ista promulgata a M. Caelio Rufo Praetore in summa rerum omnium perturbatione Romae propter Caesaris absentiam. Ab illo exemplo manavit haec Julia lex; de qua Dio in actis anni DCCVII: Τὸ ἐνοίκιον ὅσον πεντακοσίαις δραχμαῖς ἦν ἐνιαυτοῦ ἐνὸς ἀφῆκε. *Habitatio* Tranquillo est, τὸ ἐνοίκιον, pensio quae habitationis causa penditur. Icti etiam *obventiones* vocant; et Glossarium: Ἐνοίκιον, pensio, obventio. In superioribus verbis Dionis, pars legis praetermissa de iis, qui extra urbem in Italia habitabant. At lib. 48, in actis anni DCCXIII, renovatam hanc legem, ab Octavio post proelium Philippense commemorans, utriusque partis sic meminit: Τὸ ἐνοίκιον τοῖς μὲν ἐν τῷ ἄστεϊ μέχρι πεντακοσίων δραχμῶν οἰκοῦσι, πᾶν τοῖς δ' ἐν τῇ λοιπῇ Ἰταλίᾳ κατὰ τὸ τέταρτον ἐνιαυτοῦ ἐνὸς ἀφεθῆναι. Ait remissam habitationem Romae quidem, annuam: in Italia vero non ultra tres menses. Puto falli Dionem, et Suetonio potius assentior, annuam et in Italia remissam pensionem, sed non ultra quingenos HS. Quia caro in urbe constabant habitationes, propterea tam diversae pensionum summae in hac lege expressae. Mens et Caesaris et Octavii fuit, ut non nisi ad tenuiores hoc beneficium pertineret. Pauperes autem adaeque, qui in Italia quingenis sestertiis habitarent, quique in urbe binis millibus. Vide Plutarchum initio Sullae et Ciceronem in ea pro M. Caelio: qui etsi filius familias, quum a patre semigrasset, XXX millibus habitabat. Porro solutae habitationis exempla alia suggerunt infecutorum Imperatorum historiae. Nam Romanum Constantini filium δεδωκέναι καὶ τὰ ἐνοίκια τῆς πόλεως, neque id cum aliqua distinctione civium ditiorum vel pauperiorum, sed promiscuae omnium, ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτέρου καὶ μέχρι τοῦ ἐσχάτου, auctor est Cedrenus.

Adiecit epulum ac viscerationem] Notatu dignae harum vocum interpretationes, quae sunt in Glossario:

Epulum, διανομή. Visceratio, ἀρτόκρεας. Perlius: *oleum artocreasque popello.* Mox, *Viscerationem, εὐφρασίαν.* In altero Glossario: *Εὐφρασία, epulatio.* Vox Graeca, quam legere est apud Epiphanium, ducta est ab ea verbi *εὐφραίνεσθαι* notione, qua semper utitur D. Lucas Evangelista. Ut *Φάγε, πία, εὐφραίνου.* Et *Φαγούτες εὐφρανθῶμεν.* Et *εὐφραϊνόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς.* Sic apud Athenaeum accipi debet initio quinti: et *συνεϋφραίνεσθαι* apud Curopalaten, ubi de coronatione Imp. agit. Ita accipiendum id verbum etiam in hoc Athanasii loco ex epistola ad Africanos: *οἱ μὲν Ἑλληγες, αἰτ, εὐφραίνονται δυσωπούμενοι τὴν ἡμέραν.* Ὁ δὲ Γεώργιος πενθεῖν ἠγάγκαζε τότε τοὺς Χριστιανούς τῇ κακώσει τῶν δεσμῶν. Interpretes pessime acceperunt haec beatissimi patris verba. Exaggerat ibi Athanasius Georgii parepiscopi Alexandrini scelus: qui die dominica in templum Dei irrumpens orthodoxos variis cruciatibus affecerat: *quum tamen;* inquit, *ei diei veneratio ab ipsis etiam infidelibus praestetur.* Apparet autem septimi diei solemnitatem a paganis iam temporibus Athanasii fuisse admittam, et usu receptam. Ab hac verbi istius significatione Genius, cuius simulacro mensae decorari solitae, *Εὐφράδης* dictus. Hesychius: *Εὐφράδης παταικὸς ἐπιτραπέζιος.* Vocat *παταικὸν* ad eorum similitudinem, quorum Herodotus meminit, qui in navibus sculpebantur aut caelabantur. Vox est Hebraica. At *visceratio* est *κρεανομία.* Nam, ut alibi notamus, *viscera,* vocabant non solum intestina, sed quicquid sub corio est, inquit Servius. Melius hoc, quam quod legitur alibi apud eundem, *viscera proprie carnes dici.*

Cap. 39. *Edidit spectacula varii generis]* Varia variis temporibus edidit Caesar spectacula: sed quaecunque hic in Suetonio referuntur, ea referri debent partim ad annum DCCVIII, quo quater triumphavit: partim ad sequentem, quo Hispaniensem triumphum egit.

Per omnium linguarum histriones] Romae magna copia erat hominum ex omnibus imperii Romani provinciis. Caesar, ut omnibus gratificaretur, et omnes nationes sibi conciliaret, histriones omnium linguarum adhibuit. Simile est, quod in eius funere notatur infra: *In summo publico luctu exterarum gentium multitudo circulatim suo quaeque more lamentata est, praecipueque Iudaei.* Sic accipio istum locum, et geminum ei alterum in Octavio, cap. 43. Non probo eorum sententiam, qui in utroque loco consuetos Romae edulos, Latinos, Oscanos, Graecos intelligunt.

Furius Leptinus] Scripti quidam, *Letimius*. Is est fortasse, quem Dio Fulvium Setinum nominat: et si historia diversa ab eo narratur. Q. Calpurnius autem est in veteribus, non A. Calpurnius.

Lucius Decimus Laberius] Eodem tempore et facto eodem, ordinem equestrem amisit Laberius ac meruit. Amisit, quum egit minimum in scena: recepit, donatus a Caesare annulo aureo. Asinius Pollio de Gallo quaestore suo ad Ciceronem: *Ludis, quos Gadibus fecit, Herennium Gallum histrionem, summo ludorum die annulo aureo donatum in quatuordecim sessum deduxit: tot enim fecerat ordines equestris loci.*

In XIV e scena] Sic liber Pitthoei, in aliis abest *τὸ ε*: unde nata multorum librorum lectio, *in XIV scamna*. Non probo. Petronius: *Ex hac nota domina est mea: usque ab orchestra quatuordecim transfilit, et in extrema plebe quaerit quod diligit.* Et alibi Suetonius.

Per orchestram transiit] Multi codd. etiam *Vitruv.* *per solum orchestram transiit.* Fortasse, *per podium orchestramque transiit.* Vel sic, *per solum orchestrae tr.* quod minus tamen placet.

Elephantis vicenis] Appianus: *Ἐπέδωκεν ἐλεφάντων μάχην εἴκοσι πρὸς εἴκοσι.* Dio quoque elephantos XL pugnasse, hoc est vicenos ex utraque acie, narrat.

Ita accipere debuerunt interpretes illius verba, lib. 43. *Συνέβη δὲ καὶ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ πλείους, καὶ ἵππεας ἰππέουσι, καὶ πεζοὺς πεζοῖς, ἄλλους τε ἀναμιξ ἀλλήλοις ἴσους, καὶ τινες καὶ ἀπ' ἐλεφάντων τεσσαράκοντα ἐμαχίσαντο.* Interpretes: *erant XL viri, qui ab elephantis pugnant.* Ineptissime. Vide Plin. lib. 8. c. 7. Sed haec nos fusius in lib. de venatione amphitheatr. in quo, et item altero de circensibus, multa Suetoniā explicamus, quae hic propterea omittimus. Utrumque commentariolum amicis multis pridem communicatum, edere brevi cogitamus: nisi, quod potius velim, eruditissimus Lipsius fidem suam ante liberarit, et studiosorum votis satisfecerit.

Navali proelio in minore Codeta defosso lacu]
 Dio: *Καὶ τέλος ναυμαχίαν οὐκ ἐν τῇ θαλίσῃ οὐδὲ ἐν λίμνῃ τινὶ ἀλλ' ἐν τῇ ἡπείρῳ ἐποίησε. Χωρίον γὰρ τι ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ κοιλάντας, ὕδαρ τε ἐς αὐτὸ ἐσήμα, καὶ ναὺς ἐτήγαγεν.* Quod ait Dio, Caesarem ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ χωρίον κοιλάναι, *excavasse locum quendam in campo Martio:* id Suetonius, *defosso lacu in minore Codeta.* Codetam sive campum Codetanum ad Tiberim fuisse ex Felto et veteribus urbis descriptionibus constat. Minor Codeta, et Maior sic appellatae, ut Velabrum Maius et Minus, atque alia in eadem urbe. Hic lacus mox a Caesaris morte, ex decreto Senatus, teste Dione fuit complanatus: itaque et Octavius, et qui deinceps naumachias edidere, lacus defodisse narrantur. Naumachias tamen aliquot fuisse, in quibus aqua semper esset, ex Frontini de aquaeductibus libello discimus. Porro hanc esse veram huius loci lectionem, *in minori Codeta*, non ut vulgo edunt, *in morem cochleae*, recta ratione rem putantibus dubium esse non potest. Ita enim habent vetustiores et meliores codices, testibus Beroaldo, Ranconeto, Turnebo, Torrentio, Petro Pithoeo, Groslotio, et, qui duos vidisse ait, praestantissimo viro Iosepho Scaligero. Accedat his vetus Lugdu-

novis editio anni DVIII, in qua sic scriptum est: accedant et antiquissimi duo regiae bibliothecae, in quibus ita invenimus: postremo accedat Memmiani omnium, opinor, vetustissimi, pondus et auctoritas. Corruptam esse eam tot librorum scripturam, ne suspicari quidem licet. (Qui enim potuit imperito librario de Codeta venire in mentem, nisi sic in exemplari fuisset? Profecto non ita solitum ab eo genere hominum in bonis auctoribus peccari, ut per aberrationem mentis voces veteres paucis cognitas, sententiae aptas, loco notiorum ponerent; contra quo quaeque vox erat insolentior, eo semper magis istorum hominum iniuriae fuit opportuna. Saepe factum esse, ut *cl* et *d* scribarum imperitia traderent se loco invicem apud veteres scriptores, pridem ab industriis hominibus sumus admoniti. Similiter hic quoque *cocleae* pro *Codeta* scribi primo coepit: deinde ceterorum secuta est depravatio. *Coclea* autem veteres scribebant, non *cochlea*, teste veteri libro Glossarum et Velio Longo de orthographia. Haec ita accidisse, non tam mirum videri mihi solet, quam miror reperiri hodie, qui ineptam illam lectionem tueantur: quorum pertinaciam satis libro de circealibus, quum de naumachiis sive navalibus circensibus ageremus, retundimus.

Tyriae et Aegyptiae classes] Scrib. *Tyria et Aegyptia classis*. Sic lib. 5. *Spectaculo classis Sicula et Rhodia concurrerunt*. Vel ita potius scribe, *biremes ac triremes, quadriremesque Tyriae et Aegyptiae classis*. Haec vera scriptura, neque aliter Memmianus.

Ut pleriq. advenae — tabernac. positis manerent] Occupatis videlicet omnibus sacris publicisque locis, ubi tendere soliti peregrini, si hospitem non haberent. Dionys. Halic. lib. 8. Ἡ κρατίστη τῶν Οὐλεούσκων νέτης ἐξ ἀπάτης πόλεως, ὡς ὁ Τύλλος ἔξ' οὐ, παρῆν ἐπὶ τὴν τῶν ἀγῶνων θῆαν· καὶ κατεσκήνου οἱ πλείους ἐν ἱεροῖς τε καὶ δημοσίοις τόποις οὐκ ἔχοντες καταγωγὰς ἐν οἰκίαις τε καὶ παρὰ ξένους. Machio poeta comicus: — κατὰ

λυσιν οὐδαμοῦ μισθολογίαν Δυνάμενος εὐρεῖν ἐν τεμένεσι καθίσας τινί, "Ὁ πρὸ τῶν πυλῶν ἦν κατὰ τύχην ἰδρυσόμενος. Sic Ionas, quum Niniven venisset, ad urbis portam casulam sibi construit. Mendicos etiam, ut veterum philosophorum multos, in porticibus templorum aliisque locis publicis habitasse constat. Dio Chrysoft. de Diogene: Οἴκοις ἐχρῆτο ταῖς πόλεσι, καὶ ἐνταῦθα διέτριβεν ἐν τοῖς κοινοῖς τε καὶ ἱεροῖς. Idem in eodem: Οἰκίας τὰς καλλίστας καὶ τὰς ὑγιεινοτάτας ἐν ἀπάσαις ταῖς πόλεσιν εἶχεν ἀναπεκταμένας, τὰ τε ἱερὰ καὶ τὰ γυμνάσια. Spartianus in Severo: *Tota urbe milites in templis, in porticibus, in aedibus Palatinis, quasi in stabulis manserunt.* Sic Stilpon apud Athenaeum, alio satur, κοιμᾶται ἐν τῷ τῆς μητρὸς τῶν Θεῶν ἱερῷ. *Inter vicos et inter vias, est in viis urbis et ad urbem.* Apud Plautum et Terentium, *inter vias* valet μεταξὺ παρενομένου, ut inter coenam μεταξὺ δειπνῶν.

Cap. 40. *Fastos correxit*] A. U. DCCVIII, suo III. et M. Aemilii Lepidi consulatu. Cenforinus alique. De hac correctione et anno confusionis, quem hic describit Suetonius, vide Iosephi Scaligeri diatribam init. lib. 4. de emendatione temporum.

Ex Kal. Ianuariis nobis — ratio congrueret] Placet emendatio doctorum virorum, *novis pro nobis* legentium.

Cap. 41. *Senatum supplevit*] Quanta cum invidia eius ordinis, declarant Ciceronis ioci, epist. ad Leptam lib. 6. et apud Senec. patrem lib. 7.

Patricios allegit] Lege Cassia. Tacit. Annalium 11, 25, 2. In his allectus Cicero: Dio lib. 46. Caussam suppletarum toties patriciarum gentium breviter aperit, idem lib. 52. *Augustus, inquit, gentes patricias supplevit, ἐπειδὴ τό τε πλεῖστον ἀπολύει σφῶν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ὡς τὸ γενναῖον ἐν τοῖς ἐμφυλίαις πολέμοις ἀναλίσκεται καὶ ἐς τὴν ποιήσιν τῶν πατρίων ἀναγκαῖοι εἶναι νομίζονται. Quia et maxima patriciorum*

pars perierat: ut enim quisque generosissimus est, ita maxime bellis civilibus absunitur; et ad peragendos ritus patrios existimantur illi semper esse necessarii. Vespasianus tandem in futurum prospexit, ne facile patricii desiderari possent, constitutis mille gentibus patriciis. Ita interpretor quod ait Aurelius Victor: *Lectis undique optimis viris, mille gentes compositae, quum ducentas aegerrime reperisset.* Pro *allegio* in cod. Viterb. erat adnotata altera lectio *elegit*. Sic in veteri quadam inscriptione, *ELLECTUS IN FAMILIAM PATRICIAM*. Tacitus dicit, *sublegere, asciscere*. Dio *ἐγκαταλέγειν* et *συμπληθύνειν τὸ τῶν εὐπατριδῶν γένος*. Turonenfis hic *adlegit*.

Magistratuum numerum ampliavit] Dio lib. 42 et 43. variis locis.

Nudatos opere censorio restituit] Duplex *καινοπρέπεια* in his verbis. *Nudatos* dixit pro *notatos*, quod proprium verbum est censorum, nihil tamen hic mutò. Sic Cicero ad Att. de iudicio Clodiano 1, 16. *nudos equites* vocat, probri plenos. *Nunquam turpior in ludo, talaris, confessus fuit: maculosi fenatores, nudi equites: tribuni non tam aerati quam, ut appellantur, aerarii.* Sic etiam *exutus* et *exuere* apud Tacit. Annal. lib. 3. *Piso exuta dignitate in decem annos relegatur.* Lib. 15. *Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flavius Nepos.* Ait, *opere censorio*: sic vocatur opus, quod notam censoriam meruit. A. Gellius lib. 4. c. 12. *Non id sine poena fuit: sed erat opus censorium; censoresque aerarium faciebant.* Possumus etiam interpretari *opere censorio*, nota censoria, cui opponitur statim iudicium sententia: sive per censores. Ut lib. 2. *opere militari*, id est, per milites. Columella lib. 12. *Ne videar intempestive censorium opus obiurgandis moribus nostrorum temporum suscepisse.*

Sententia iudicum de ambitu condemnatos] Dio lib. 43: *Εὐθρυγομένους τε ἐπὶ δώροις τιμὰς, καὶ ἐξέλεγε-*

χομένους γὰρ ἀπέλυσε. Paulo ante dixerat idem, Caesarem in sermones hominum incidisse, quod sententia iudicium pulsos in exilium multos intercessione quorundam tribunorum restituisset: καὶ ὅτι τοῖς δεκασμοῦ ἐπ' ἀρχῆς ἀποδείξει ἀλοῦσι ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διακταῖσθαι ἐπέτρεψεν. Quod ambitus damnatis in Italia manere permisisset.

[Quos populus vellet, pronuntiarentur] Haec scripta lectio omnium librorum pro *renuntiarentur*: quod est verbum in ea re usitatum ac solemne.

[Circum tribus missos] Ad singulas tribus. Sic apud Livium: *circum insulas litterae missae*. Apud Caesarem: *circum conventus Campaniae gladiatores distribuit*. At editiones priscae habent, cuique *tribuum*.

[Commendo vobis illum] Hac formula usi principes Caesaris exemplo, quum suis candidatis honores mandari iuberent. In S. C. quo Vespasiano imperium datur, ita scriptum est: *Utique quos magistratum, potestatem, imperium, curationemve cuius rei petentes Senatui populoque Romano commendarit, quibusve suffragationem suam dederit, promiserit: eorum comitiis quibusque extra ordinem ratio habeatur*. Tacit. Annal. 1. *Senatus libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quam quatuor candidatos commenderet, sine repulsa et ambitu designandos*. Sic Dio lib. 55. fin. de candidatis Augusti: *Τούτῳ δὲ καὶ τοῖς ἔπειτα γράμματα τινα ἐπιθεῖς συνέστη τῷ τε πλήθει καὶ τῷ δήμῳ*.

[Admisit ad honores et proscriptorum liberos] Contra quam lege Cornelia, sive Valeria de proscriptione fuerat cautum. Cicero, Plutarchus, alii. Notat Dio lib. 41. 44. 54. Patris exemplum secutus Octavius, non in Syllae tantum proscriptis, sed etiam in suis.

[Recensum pop. — vicatim per dominos inf. egit.] Chiasmum observa: nam *vicatim* refertur ad illa, nec
Vol. III. L

loco solito. Locus solitus fuit campus Martius, et quae in eo erat villa publica. *Per dominos inf.* πρὸς τὸ nec more. More solito per censores et publicos scribas res peragebatur. Quare merito *recensum* appellat, non *ensum*: recteque ab eruditissimo Torrentio observatum, ab Plutarcho, qui censum populi Romani a Caesare factum scripsit. Fesellit Plutarchum vox *populus* in eo scriptore Latino, quem sequitur, pro plebe frumentum publicum accipiente. Et ita hic Suetonius quoque accipit. Dio optime hic quidem: nam alibi minus recte idem populi censum a Caesare, ut censore, actum scribit. *h* *[Ficatum per dominos insularum]* Hoc est, per locatores, qui suas sive domos sive insulas egenis locarent. In re veteri usurpat: Tranquillus loquendi genus recens. Ante Neronem plures in urbe domus quam insulae: post Neronem contrarium fuit, ut ex Tacito notum. Inde coeperunt appellatione *insulae* quaevis aedes locatitiae intelligi, et per *dominos insularum* omnes locatores. Sic *insularius* nominatus servus flagitator, pensionum exactor. Glossarium: ἐνοικολόγος, *insularius*. *Ad centum quinquaginta retraxit]* Aut centum et sexaginta. Nam Dio ait, τοὺς ἡμίσεις. Sed verius est, Dionem *παχυμερῶς* locutum, rotundi numeri studio, ut saepe auctores. Verba Dionis: καὶ τοὺς γε ἡμίσεις ἑμῶν, τι αὐτῶν προαπήλειψε. Nihil hic mutandum. Nuperus tamen emendator, iubet nos scribere τοὺς ἡμίσεις ὁμοῦ αὐτῶν, quae oratio est contra Hellenismum. Vel, inquit, ὁμοῦ αὐτῶν, nihilo melius. Ignorat ὁμοῦ [τι tritum Graecis genus loquendi, in moderatione sententiae. Demosthenes contra Aribobum priore, κατὰ τριακοσίας ὁμοῦ τι τάλαντον διακωχρημένους. Plutarchus de oraculorum defectu: ὀλιγωνδρίαν αἱ πρότερον στάσεις καὶ οἱ πάλαιρι περὶ πᾶσιν ὁμοῦ τι τὴν οἰκουμένην ἀπειργάσαντο. Mox: οἱ μὲν εὐφενός ἀπλῶς τὸν θεόν, οἱ δὲ ὁμοῦ τι πᾶν, ὡς αἴτιον προϋντα. Et saepe alibi idem scriptor aliique passim. Sic Graeci eidem

ὑπό τι dicunt pro aliquatenus, quodammodo, nonnihil. Plato Phaedro, εὐήθη καὶ ὑπό τι ἀσεβῆ. Idem in Gorgia, ταῦτ' ἐπίεικῶς μὲν ἐστὶν ὑπό τι ἄτοκα. Qui locus magnos viros exercuit. Aristophanes, Vespis, ταῦτα κατιδῶν, ὑπό τι μικρὸν ἐπιθήμισα. Sic apud Hippocratem in Prorheticis, ὑπό τι ἐλέθρια. Et in 4. Epidemionum, τῶν ὑπό τι περιφέρειαν ἔχόντων. Apud Ciceronem, ὑπό τι πεφυρακέναι. Apud Strabonem lib. 2, ut nostra ipsi vineta caedamus, ὑπό τι σωζόμενου, non περιωζόμενου, quod olim visum. Male item in superiori loco Dionis scribit idem Criticus προσηλείψε pro προπήλειψε. Additum τὸ πρὸ in hac voce ad indicandum, prius a Caesare recensum factum, quam frumentum divisum. Prudentissime. πρὸς quid valeat, scire velim.

Ex his, qui recensiti non essent] Hoc est, qui in recensione Caesaris admissi ad frumentationem non essent. Pithei liber recensit. Ita Memnianus.

Cap. 42. *Ut exhaustae quoque urbis — suppeteret*] Scribae urbi. In voce *exhauriri* qua hic accipitur notione, calumnia Ciceronis nota in agraria II, 26.

Ne quis civis maior annis XX minorve XL] In omnibus fere libris antiquis scribitur, *minorve X*, quod ferri non potest, ut recte docti viri observarunt. Fortasse etiam pro *XL* rectius *LX* legeretur. Videtur enim hac lege definitum humanae vitae spatium, quo vir sobolis generationi aptus est, quae facultas citra sexagesimum fere non cessat: ultra *LXV*, raro durat. Etsi scimus in quibusdam longe aliter et fuisse olim, ut de Masanissa aliisque legimus, et nunc quoque in hoc mundi effeto senio esse. Ipsi vidimus nuper, qui anno septuagesimo quarto generarunt. Probo tamen ut scribatur *XL*. Nam quum sit hoc *λειτουργίας* genus, et quidem ut tunc erant homines, molcissimae, quod sub Augusto legem Papiam ferente apparuit, verisimile est, Caesarem sustinendo ei oneri brevius spatium lege definisse, ad similitudinem aliarum *λειτουργιῶν*.

Minus tertia parte — inter pastores haberent]
 Quid hoc ad urbis frequentiam? Plurimum: voluit Caesar suos cives aliquantum a studiis bellicis retrahere, et ad pacis artes traducere. Militi legionario uxorem ducere ins non fuit. Pecuarios et negotiatores nihil vetuit matrimonio operam dare. Vide, quae notamus lib. 2. ad cap. 42. Veterum porro legum agrariarum capite uno cautum fuerat de numero puberum ingenuorum, quos inter pastores habere tenerentur, qui pecuariam facerent. Hanc legem Caesar, ex antiquitate petitam, reposuit a se correctam. Exstat apud Appianum *Ἐπιτομή* lib. 1. ubi videtur tanquam legis Liciniae, a Licinio Stolone latae, pars proferri istud caput. Ait enim: *Τῶν δημάρχων εἰς-προυμένωσ ἔκριναν, μὲν ἔχειν τῆς γῆς πλείω πεντακκοσίων πλείονα, μὲν προβατεύειν ἑκατὸν πλείω τὰ μείζονα, καὶ πεντακκοσίων τὰ ἐλάττωνα. Καὶ ἐς ταῦτα δὲ αὐτοῖς ἀριθμὸν ἐλευθέρων ἔχειν ἐπέταξαν, οἱ τὰ γιγνώμενα φυλάξειν τε καὶ μνύσειν ἔμελλον.* Quod ait Appianus, certum numerum ingenuorum hominum ea sine pecuariam facientibus (ita verti debent, quos ille *προβατεύοντασ* appellat) fuisse imperatum, ut per eos resciri posset, si quis adversus hanc legem peccaret: id est si verum esse haud negaverim; non puto tamen, eum praecipue scopum auctoribus legis huius fuisse propositum, sed illum potius, quem isto loco Suetonius nobis aperit. Quo nimirum exhaustae urbi continuis bellis et crebris in colonias distributionibus, ingenuorum et civium nihilominus copia suppeteret.

Deducto summae aeris alieni — numeratum]
 Vetus inventum fuit Romanorum, quoties angusta fides erat. Livius lib. 4. *Tribuni promulgavere leges omnes adversus opes Patriciorum, et pro commodis plebis: utam de aere alieno, ut deducto eo de capite, quod usuris pernumeratum esset, id quod superesset, triennio aequis portionibus persolveretur.*

Qua condit. quarta pars — crediti deperibit] Facile est rationem inire. Lex ista lata anno DCCVII. quum primum Caesar, victo Pompeio, in urbem venit, non multo post exactum alterum belli civilis annum. Bientim igitur usuram a belli principio exegerant creditores: quam si, ut fere tum flebat, centesimam erant pacti, deducta ea de capite, vicenos quaternos e centenis numeris amittebant, id est, quartam fere crediti partem.

Cuncta collegia] Quae paucis ante annis P. Clodius tribunus pl. lege lata partim restituērat, sub S. C. novem annis prius facto, Coll. L. Caecilio et Q. Mar- do: partim nova adiecerat ex omni saepe urbis ac ser- vatio. Cicero, Asconius, Dio, alii.

Poenas facinorum auxit: et quum locupl.] Vocu- lam et licet repertam a nobis in omnibus exemplaribus, ne uno quidem excepto, prorsus tamen tollendam cen- semus. Ita enim sententia concipienda: *Poenas facino- rum auxit, quum locupl. eo fac. se. se obl. quod int. patr. exsulabant, parricid.*

Quod integris patrimoniis exsulabant] Libera rep- raro factum, ut civis Rom. sine privilegio, iudicio pu- blico condemnaretur: omnibus enim libera fuit, prius quam sententia pronuntiaretur, abeundi potestas. Ita sententiam iudicis simul et bonorum iacturam evadebant. Auctores Polybius, Cicero, alii. Idem ius fuit et civi- bus Atheniensibus: unde sumserunt, ut puto, Romani. Demosthenes κατὰ Ἀριστοκράτους: Τῷ Φεύγοντι, τὸν πρότερον ἔξεστιν εἰπόντι λόγον μεταστῆναι. Καὶ οὐδ' οἱ δικάζοντες, οὐτ' ἄλλων ἀνθρώπων οὐδεὶς κύριος κωλύ- σαι. At civibus Rom. ut alia omnia libertatis iura, sic hoc quoque per principes iam inde a Caesare immi- nutum, penitus tandem est ademptum. Sed de hoc iure plura aliquando ad 6. Polybii, si Deus voluerit.

Ut Cicero scribit] Cur duo insignes Critici haec verba tollant, quae in omnibus codd. comparent, causam non video: nisi si visa iis et lecta, quaecunque

hodie e scriptis Romanae Sirenis nos terrae filij desideramus.

Cap. 43. *Repetund. convictos etiam — movit*] Ante Caesarem, qui repetundarum crimine ceciderant, exilio puniebantur et aestimatione. Lege Iulia iudem ordinem amiserunt et iudices ad litem aestimandam acceperunt. Ordinis ex hac caussa amissi exempla suggerunt Tacitus, Plinii epistolae; hic ipse in Othone cap. 2.

Usum conchyliatae vestis] Dio in Augusto, qui eandem legem retulit: Τὴν λισθητα τὴν ἀλουργῆ μηδένα ἄλλον ἔξω τῶν βουλευτῶν τῶν ἐν ταῖς (puto scribere τῶν τε ἐν τ.) ἀρχαῖς ὄντων ἐνδύεσθαι ἐκέλευσε.

Lectigarum usum et margaritarum ademit] Eusebii in Chronico verba sunt, in anno proximo post devictam a Caesare Aegyptum: *Prolibitae lecticis margaritisque uti, quas nec viros, nec liberos haberent, et minores essent annis quinquaginta quinque.*

Cap. 44. *Bibliothecas Graecas et Latinas*] Ma-
lium, *Bibliothecas Graecam et Latinam.* Ut fere lib. seq.

Siccare Pontinas paludes] Dio lib. 44. initio inter recensendos honores, quos Caesar Dictator est consecutus, ita scribit: "Ὡς τε ταῦτα ἐδέξατο, τὰ τε ἔληθι τὰ Πόντινα χῶσαι προσέταξεν. Quibus verbis eo loco positus quid tibi auctor ille voluerit, alias viderimus. Meminit et lib. 45. ubi *πόμπτινα* vocat, non *πόντινα*, ut ante. Eadem diversitas apud Latinos.

Ea, quae ad formam et habitum etc.] Haec omnia, quo ordine hic proponuntur, eodem postea explicantur. Hic perpetuus mos Suetonii, ne semel quidem, ut videtur, eius interpretibus observatus.

Cap. 45. *Fuisse traditur excelsa statura*] Silenus apud Iulianum in Caesaribus de statura et forma huius: Καὶ γὰρ ὡς ὄρας ἐστὶ μέγας καὶ καλός. Ἐμοὶ γοῦν εἰ καὶ μηθὲν ἄλλο, τὰ γοῦν περὶ τὴν κεφαλὴν ἐστὶ προσόμοιος. Alludit autem sub Sileni persona Iulianus ad

calvitii deformitatem: nam tales Sileni pingebantur, ut ex Luciano et poetis constat. Iisdem nasum collisum tribuebant, teste Seneca, et Luciano eodem. Ideo Lucretius: *Simula, silenā est*. Xenophon Silenos nominat τῶν ἐν τοῖς σατυρικοῖς αἰσχίστους.

Teretibus membris] Succulentis, nec tamen obelis. Philosophus hunc habitum εὔσαρκον vocat, et ἀρδράδη καὶ διηρθρωμένον: qui medius est inter τὸν λεπτόν et περίπλεον.

Nigris vegetisque oculis] Qui prae se ferrent τὸ δραστήριον Caesaris, et illum ei proprium vigorem, celeritatemque quodam igne volucrem, ut Plinius lib. 7. Aristoteli quoque oculi nigri, sed qui ad flavum colorem inclinent, indicium sunt εὐψυχίας. At in Viterb. codice scriptum est, *nigris, levibus, volubilibusque oculis*: quod intelligeremus de iis oculis, quos Graeci vocant ταχὺ κινουῦντας vel κινουμένους: quibus contrarii sunt, οἱ πεπηγότες ὀφθαλμοί, *oculi fixi*. Lego cum vulgatis, *vegetis*. Eginhartus in vita Caroli Magni, quae tota fere Suetonii verbis et sententiis scripta est: *Apice capitis rotundo, oculis praegrandibus ac vegetis*.

Bis inter res agendas correptus est] Semel Africano bello, teste Plutarcho: iterum fortasse Hispaniensi contra Pompeii liberos; nam aegrotasse eum tunc, auctor Dio. Sed an comitialis fuerit ille morbus, quaeri potest: nam verba Dionis aliud videntur indicare. *Agendas, non gerendas*, habent vet. codd. Ex iisdem alia sunt, quae isto capite emendavimus.

Circa corporis curam morosior] Sic omnes libri: quod testari placuit: quia scio quibusdam visum, *morosior* esse scribendam. Ingeniosa, fateor, coniectura; sed cuius gratiam facimus ipsis, nos quidem: nisi prius nos docuerint, quare haec omnium librorum lectio ferri non queat. *Moresus* opponitur indifferenti. Ut quum mox ait fuisse Caesarem circa victum indifferentem.

Ius laureae perpetuo gestandae] Liber Memmii: *ius laureae coronae p.* Vide quae scripsimus ad cap. 2.

Etiam cultus notabilem ferunt] *Cultus notabilem* vocat, τὸν ἔχοντα ἐσθῆτας ἐξέλλους, ut de regibus et tyrannis loquitur Polybius in 6. et apud Nicetam, στυλαῖς ἐξέλλοις ἐκέκιστο: alibi dicit ἐσθῆτας καιροφανεῖς. *Notabilis* vox frequens Plinio, Senecae, Tertuliano, et Cypriano. Seneca in epistolis, ut inter istos nomen invenias, opus est non tantum luxuriosam rem, sed notabilem facere. De Caesaris lautitiis Dio libro 43. Τῇ τε ἐσθῆτι χυνοτέρῃ ἐν πᾶσιν ἐπιβρύνετο καὶ τῇ ὑπόδεσει· καὶ μετὰ ταῦτα ἐνίστε καὶ ὑψηλῇ καὶ ἐρυθροχρόῳ, μετὰ τοὺς βασιλέας τοὺς ἐν Ἀλβῇ ποτὲ γενομένους, ὡς καὶ προσῆκον σφίσι διὰ τὸν Ἰούλιον, ἐχρῆτο. *Delictis fluxioris coloris ubique luxuriabatur et calceamentorum, quibus etiam postea interdum usus est altioribus et coloris rubri, more regum, qui Albae quondam regnarunt, ut qui propter Iulum, ipsos genere contingeret.* Sic legi debet hic locus et exponi: nam vulgo postrema verba pessime eduntur sic: ὡς καὶ προσῆκον σφίσι διὰ τὸν Ἰούλιον. Interpretibus facile condonarem, si hoc tantum peccassent, quod depravatam lectionem secuti sunt: sed ὑπόδεσιν verti *cincturam fluxiorem*, quis ferat? Nihilò consultius verba ὑψηλῇ et ἐρυθροχρόῳ ad ἐσθῆτα retulerunt: quum perspicuum sit, ad ὑπόδεσιν referri. Quid est autem vestis ὑψηλῆ? Atqui de calceamentis Caesaris loquitur auctor. Ea namque sunt, quae vel humilia vel alta dicuntur a veteribus, ut lib. seq. annotamus. Ἐπόδεσις ἐρυθρόχροος sunt calcei punicei, quibus interdum utebantur proceres Romani in triumphis et pompis solemnibus. In lapide posito memoriae C. Marii: DE MANUBIEIS. CIMBRICEIS. ET. TEUTONICEIS. AEDEM. HONORI VICTOR. FECIT VESTE TRIUMPHALI CALCEIS. PUNICEIS a regibus Albanis esse exemplum, ait Dio: a quibus etiam mulleorum calceorum usum patricii Romani didicerant,

ut ait Festus. Rerum igitur Albanorum insignis quondam fuisse calcei puniceo, ut Imperatorum novae Romae *πέδιλον ἐρυθρὸν ἢ Φοινικοβαφές*, quod ex Zonara, Niceta aliisque constat.

Usum enim lato clavo ad manus fimbriato] Fimbriae inter ea, per quae vestis ornatus accedit, et pretium. Sic paludamenta ducum fimbriata erant. Plutarchus Lucullo *κροσσωτὴν ἐφ'εστρίδα* vocat. Sic et mappis additae fimbriae. Petronius inter Trimakionis delicias recenset, *mappam laticlaviam, fimbriis hinc atque illinc pendentibus*. Nam mappas quoque purpura et auro clavatas fuisse constat. Latum clavum ad manus fimbriatum interpretor, *χιτῶνα πλατύσημον, χερσίδας ἔχοντα μέχρι τῶν καρπῶν κροσσωτάς, tunicam laticlaviam, manicas ad manus usque habentem, easque fimbriatas*. Vel intelligit tunicam *ἀνάκωλον* simpliciter, id est, ea longitudine, ut brachia tegeret. Prior interpretatio est melior. Atque hic observent studiosi antiquitatis, quod hodie solet a nonnullis observari, ut indusiorum nostrorum extremae manicae ornatus causa accessionem habeant limbi e subtiliore tela, vel simplicis atque expansi, vel in densas plicas corrugati; eius moris vestigium fuisse in istis tunicis ad manus fimbriatis. Sic earum corrugatarum telarum, quae collo aptantur, imago fuit in subuculis vel interioribus tunicis circa collum fimbriatis, quibus usus esse veteres observamus. Nam talem olim fuisse formam interiorum vestium, quibus honestiores utebantur, declarant versus Lycophronis, quibus indumentum illud describit non habens exitum, quo usa est Clytemnestra in tollendo Agamemnone. Sic enim ille doctissimus poeta v. 1099.

Ὁ μὲν γὰρ ἀμφὶ χύτλα τὰς δυσεξόδους

Ζητῶν κλευθούς ἀύχενιστῆρος βρόχου

Ἐν ἀμφιβλήστρω συντεταργανωμένος

Τυφλαῖς ματεύσει χερσὶ κροσσωτοῦς ῥαφάς.

Haec obiter isto loco: nam si Deus dederit vitam et

otium, alibi totam illam antiquitatis partem pulcherrimam diligenter tractaturi sumus.

Nec ut unquam aliter] Traiectio, in qua frequens Suetonius. Pro, *nec unquam aliter, quam ut super eum cingeretur.*

Unde emanasse Syllae dictum] Scribo, *unde manasse S. d.* nisi tamen verbo *emanare* usus Suetonius, ut significaret, non palam id esse dictum a Sylla; sed vocem ab ipso editam in secretis colloquiis, postea esse divulgatam. Verbum *constat*, sustulimus, auctoribus libris nostris et Torrentii.

Cap. 46. *Villam — a fundamentis inchoatam*] Diomedes grammaticus lib. 1. *Inchoavi*, inquit, *ab inchoo*. Sic dicendum putat Iulius Modestus, quia sit compositum a *chao*, initio rerum. At Verrius et Flaccus in postrema syllaba aspirandum probaverunt. *Colum* enim apud veteres mundum significat: unde substratum *inchoare*. Tranquillus quoque his assentiens, libello suo plenissime aedem inchoatam ita diseruit. In libris vulgatis male *choaum* pro *colum* est editum. Ad Festum in ea voce. Male etiam *inchoare* et *inchoatam*, contra apertissimam Diomedis mentem. Fortasse etiam scribendum: *At Verrius Flaccus aliique in p.* vel: *At Verrius Flaccus in p. s. a. probavit.* Verum hanc emendationem incertiolem reddit, quod Flacci cognomen non in Verria solum gente, sed aliis multis fuisse repertum, constat. Apparet autem ex isto Diomedis loco, existisse olim aliquod de re grammatica Suetonii opus, cuius hodie etiam titulus nobis incognitus. Sane *aedem inchoatam* dicit Tranquillus in hoc opere lib. 2. cap. 60. sed non illum locum respicit Diomedes, neque ullum alium istorum librorum. Quin autem ubique in nostro scriptore *inchoare* et *inchoatum* sit scribendum, nemini dubium esse potest, si sua Diomedis constat fides. Vide amplius Servium, aliosque grammaticos.

*In exped. tessell. et sectiliq pavim. circumtulisse] Pavimenta appellat materiam pavimentorum: ipsa sectilia marmorisque crustas et tesseras, quas circumferebat Caesar in expeditionibus, ut, quoties castra caeterandam esset, pavimenta ex iis in praetorio picta de Inusivo, struerentur. Quare oportuit eum in suo ministerio multarios artifices semper habere. At apud veteres, ut testatur Polybius, militum gregariorum munus fuit in extruendis castris, τὸν περὶ τῆς σπηρῆς τόπον ἐδαφίζου. Postea luxuria etiam in castra perripit: adeo, ut inter sarcinas ducum ista pavimenta fuerint. Ideo praetorium in castris templo propter magnificentiam Iosephus comparat. Plinius quoque 37, 2. *Neronis viatoria cubacula unioibus instructa queritur.* Inde illa indignatio Horatii de castris Antonii: *Interque signa turpe militaria Sol aspicit conopeum.* Iuvenalis de Othonis speculo: *Res memoranda novis annalibus, atque recanti historia, speculum civilis sarcina belli.* Idem poeta de patina Domitiani: *Sed ex hoc tempore iam, Caesar, figuli tua castra sequantur.* Fatetur Velleius inter Tiberii sarcinas belli Germanici Pannonique tempore, fuisse *balinei instrumentum*: sed in usum aegrotorum, non ad delicias Tiberii: *Iam medici, ait 2, 114. iam apparatus cibi, iam in hoc solum importatum instrumentum balinei, nullius non succurrit valitudini.* Transiit hic luxus ex Oriente et castris regum Asiae ad Romanos. Nam talem fuisse illorum, non in urbe solum, sed militiae quoque, vitam, nemo ignorat qui Graecos auctores legerit. Trebellius Pollio de Herode tyranno: *Homo omnium delicatissimus et prorsus Orientalis et Graecae luxuriae; cui erant sigillata tentoria, et aurati papiliones et omnia Persica.* Sustulit ex parte hunc luxum Adrianus Imper. *Ac triclinia de castris et porticus, et cryptas et topia diruit, inquit Spartianus.* Porro apud veteres in frequentissimo usu tessellata pavimenta fuere: adeo ut, quum plurima*

eorum essent genera, istud tamen pavimenti appellationem propriam sibi fecerit. Itaque auctor Glossarii vertit, *pavimentum ψηφολόγημα, ψηφολόγητον, ἔδαφος*: et Cicero porticum domus suae *pavimentatam* ait fuisse in ea pro domo, non simpliciter *ἑστρωμένην*, sed *arte pavimenti*, ut Lucilius dixit. Graeci quoque *λιθόστρωτον* hoc pavimenti genus vocarunt, et e Latinis Varro ac Plinius. Apud Homerum quidam e veteribus Criticis *κραταίπεδον* ita interpretati sunt, nempe *λιθόστρωτον ἔδαφος ἢ ψηφολογικόν*. Sed falli eos opinor: neque enim tam antiqua apud Graecos ea ars fuit, ut ex Plinio discere licet. In Evangel. Ioann. cap. 19. *λιθόστρωτον* puto esse iudicii locum, qui in Rabbīnorum scriptis appellatur *קובץ קצול* q. d. *cubiculum caesirae* propter sectilia et caesi marmoris frusta, quibus elaboratum eius pavimentum. Et si potest vox Hebraica aliter exponi: de quo nolim contendere. Apuleius: *Pavimenta ipsa lapide pretioso caesum diminiatio, in varia picturae genera discriminantur*. Gregorius Nyssenus in Theodorum Teronem martyrem: *Καὶ ὁ τῶν ψηφολῶν δὲ συνδέτης ἱστορίας ἄξιον ἐποίησε τὸ κατούμενον ἔδαφος καὶ τοῖς αἰσθητοῖς οὕτω φιλοτεχνήμασιν ἐνευκαθεῖ τὴν ὄψιν*. Elegantissime vero S. Augustinus lib. 1. de ordine c. 1. *Si quis tam minutum cerneret, ut in vermiculato pavimento nihil ultra unius tessellae modulum acies eius valeret ambire, vituperaret artificem, velut ordinationis et compositionis ignarum: eo, quod varietatem lapillorum perturbatam putaret, a quo illa emblemata in unius pulchritudinis faciem congruentia simul cerni collustrarique non possent*. Meminit huius artis etiam Epiphanius in disputatione contra Valentinianos. De his pavimentis non repetam, quae pridem sunt ex Plinio, Vitruvio et Isidoro notata aliis. Sed non praetermittam corruptum in illorum mentione locum apud Senecam patrem, nemini adhuc emendatum. Lego igitur sic haec verba ex controversia 1. lib. 2.

*In hos ergo exitus varius ille secatur lapis, ut tenuis fronte parietem tegat: at quam iunctus severe! in hos pavimentum tessellatum, et infusum tectis aurum. Elegantissime Papirius Fabianus, cuius illa sunt, postquam dixit, opes eximias saepe maximorum malorum esse causam, subdit hoc ἐπιΦώνημα, quod in libris omnibus corruptissime scriptum est. Illud, at quam severe iunctus! Persiano simile, per laeve severos effundit iunctura unguis. Et est διὰ μέσου insertum venuste, ut in eo genere scriptorum non paucá. Ita autem restitui-
 mus ex illa corrupta lectione, tegat quam iunctus se-
 vere, et pro pavimentum levatum facimus; pavimentum tessellatum. Illud quoque nondum cuiquam explicatum, quid sibi doctissimus auctor Glossarii velit, quum scribit, pavimentum χονδροβελίας ἔδαφος (nam ita potius scribendum) puto autem, intelligi pavimenti genus, quod non tessellis, sed quasi punctis ac granis sit distinctum, et vermiculatum: Nicetas Choniates lib. 3. κλάκας βα-
 νίσιν ἐστιγμένους ποικιλοχρόοις appellat. Idem auctor eo loco τυκώματα διὰ ψηφίδων nominat, figuras opere musivo, et, ut loquitur idem alibi, ψηφίδων μικρῶν ἐπι-
 θέσει, vel ἐνθέσει λεπταῖς ψηφίδων expressas: quod interpres non est assecutus. Gregor. Naz. dixit οἰκίας καταστρακτούσας ψηφίδος λεπτῆς διχθέσει. Galenus διατυπούσθαι sic usurpat in exhortatione ad artes, τὸ δὲ ἔδαφος ἐν λίθων πολυτελῶν συγκεῖσθαι θεῶν εἰκόνας ἔχον ἐξ αὐτῶν διατετυπωμένας. Procopius. lib. 1. de aedificiis Iulianiani: Ἐναβρύνεται δὲ ταῖς γραφαῖς ἡ ὀρο-
 φῆ πᾶσα οὐ τῷ κηρῷ ἐντακέντι τε καὶ διαχυθέντι ἐν-
 ταῦθα παγεῖσα, ἀλλ' ἐναρμολογεῖσα. ψηφίδι λεπταῖς τε καὶ χρώμασιν ὠραῖσμέναις παντοδαποῖς αἰ δὴ τὰ τε ἄλλα καὶ ἀνθρώπους ἀπομιμοῦνται. Nicetas idem in Io-
 anne Compeno verbum εἰκονίζεσθαι sic usurpat. "Ὅσα, inquit, οἱ ἐν τοῖς τοίχοις διὰ ψηφίδων καὶ χρωμάτων εἰ-
 κονιζόμενοι. Eruditus interpres ψηφίδας hic putavit esse penicillum: magno errore: sunt enim tessellae, vel la-*

Immenso pretio] Iuvenalis Sat. 5.

*Flos Asiæ ante ipsum pretio maiore paratus,
Quam fuit et Tulli census pugnacis et Anci.
Et, ne te teneam, Romanorum omnia regum
Frivola: quod quum ita sit, tu Cætulum Gany-
medem*

*Respice quum sities, nescit tot millibus ætus
Pauperibus miscere puer: sed forma sed ætas
Digna supercilio.*

Et cuius ipsum puderet; sic — vetaret inferri]

Romanorum olim tanta in tabulis conficiendis diligentia, ut, quacunque ex causa pecuniam expendissent, id in rationes referrent. Ideo dixit Seneca in epist. 1. luxurioso diligenti rationem constare impensæ. Inde sæpe usu venit, ut scelus pecunia redemptum, aliaque talia, ex ipsis auctorum tabulis probarentur. Vel vide orationem pro Cluentio. Nullas vero tabulas conficere, quod olim de Antonio oratore vulgo creditum, hominis esse parum frugi, extra quam si quis filius familias esset, iudicabant. Auctor Cicero pro Caelio. Circumspectiores, quod in Caesare hic notat Suetonius, quæ male et nequiter emerant, vetabant rationibus inferri a dispensatore: aut sub falsis titulis iubebant inferri, ut de Vespasiano scribitur lib. 8, 22. Dispensator enim non solum æra singula annotabat, sed singulis summis titulum præponebat, unde constaret impensæ ratio. Posidonius in vita Augustini: *Nunquam clavem, nunquam annulum in manu habens: sed ab eisdem domus præpositis cuncta et accepta et erogata notabantur, quo sciretur, quantum acceptum, quantum dispensatum fuisset, vel quicquid indispensatum, vel dispensandum remansisset: in multis titulis magis illius præpositi domus fidem sequens, quam probatum manifestatumque cognoscens.* Quos vocat Posidonius *titulos*, Cicero *articulos* dicit, ut ad Characteres Theophrasti notabamus; Graeci vulgo *ἐλλόγια*. *Λόγιον* est scriptura brevis, sententia una, cuiusmodi fere oracula erant. *Ἐλλόγιον* est scriptio causam

expensae pecuniae continens, sive praefatio summae, quae in rationes refertur. Ἐλλογίου exemplum et formula est in illo Vespasiani, cap. 22. *Vespasiano adamatō HS. CCCC*; item illo ex rationibus Periclis, exagitato a Comicis, εἰς τὸ θεόν ἠγάλωσα τοσοῦτον. Hinc ἐλλογίζεσθαι, inferre rationibus cum indicatione causae. Latine *imputare*. Paulus dixit καταλογίσασθαι. Glossar. *Imputat, ἐλλογεῖ*. Graecis Iurisconsultis ἀντέλλογος est compensatio, et ἐλλόγιμος ἀνθρώπος, quem nos lingua vernacula diximus, *honime de mise*. Vocem ἐλλόγιον Romani fecerunt usum suam, et dixerunt *ellogium*, vel quod pridem obtinuit, *elogium*. Nam plane nihil *elogium* quam ἐλλόγιον, titulus, causae brevis explicatio, praefatio: et ita saepe Valerius Maximus *praefationem* pro *elogio* usurpat. Hanc veram esse censemus vocis *elogium* originem: de quo tam multi ante nos quaesiverunt.

Cap. 48. *Uno quo sagati palliat. — discumbereant*] Per *sagatos* et *palliatos* placet Turnebo Gallos et Graecos intelligi: *sagum* enim esse Gallorum. Hac ratione possumus et Hispanos intelligere; nam et illorum *sagum* erat. Praeter Strabonem in 3. Appianus Ibericis: Χρῶνται διπλοῖς παχέσειν, ἀντὶ χλαμύδων αὐτὰ περιπορτώμενοι, καὶ τοῦτο σάγον ἠγοῦνται. Μοχ ἐνεπορπήσατο σάγον Ἰβηρικῶς. Inde apud Val. Max. *sagulum Hispanum*. Sed non puto, hanc auctoris esse mentem. De comitibus enim Caesaris hoc accipio, et ea, quae dicebatur cohors praetoria. Igitur per *rogatos* intelligit honestiores e comitatu: puta, consulares, praetorios, senatores, legatos, et quaestores: per *sagatos* et *palliatos* urbem omnem reliquam. *Sagatos* fuisse Romanos castra sequentes, tam notum est, quam duces paludatos. Sic Vitellius, ut est scriptum lib. 7. Romana introit paludatus ipse, comitibus *sagulatis*. Quin ipsae quoque ducum *chlamydes saga* appellantur ab Horatio et Val. Max. Non est autem dubium, Caesarem in suo ministerio ac comitatu Graecos aliquos habuisse, ut medicos aut alios erudi-

tos viros, quorum convictu delectaretur. Hi sunt, quos *palliatos* nominat.

Cap. 49. *Praeter contubernium Nicomedis*] Serio hanc maculam a se amovet Caesar, apud Dionem lib. 43.

Spondam interiorem regiae lecticae] Scipio Africanus in oratione in P. Sulpicium Gallum hominem delicatum: *Qui in convivii adolescentulus cum amatore, cum chiridota tunica interior accubuerit, qui non modo vinosus, sed virosus quoque sit: eumne quisquam dubitet, quin idem fecerit, quod cinaedi facere solent?*

Edicta Bibuli, quibus proscripsit collegam suum] Cave asientiaris eruditissimo viro, qui emendat *praescripsit*. Quod ferri non potest. Mirum, fugisse tantum in his literis virum, quid sit *proscribere*. Dicitur enim de edictis magistratuum loco publico positis. Cicero ad Atticum: *Proscripsit ille, se per omnes dies comitiales de coelo servaturum*. Graeci pro eo et *προγράφειν* dicunt et *στυλιτεύειν*.

A satellitibus regis eum — eductum] A coena surgens Caesar, in *ξενώνα* sive hospitale cubiculum sibi assignatum recesserat: si nihil aliud, saltem ut pudori suo consulere: inde postea per satellites est eductus, et ad regem deductus. Quod concise hoc loquendi genere indicatur. Atque ita Thucydides et auctores alii saepissime verborum compendium faciunt. Quare nihil mutandum. De huiusmodi transitu a triclinio in cubiculum loquitur Seneca, epist. 95. *Transeo puerorum infelicium greges, quos post transacta convivia aliae cubiculi contumeliae expectant*.

Et quid illi tu dederis] Memmianus codex, *quid illi tute dederis*.

Qualia currum prosequentes ioculariter canunt] Vide Plinium lib. 19. c. 8. Notatus hic mos saepe a scriptoribus Graecis rerum Romanarum. Huc refero illud Varronis de lingua Latina lib. 5. p. 56. *Hinc appellatum dictum in mimo, ac dictiosus, hinc in manipuleis ca-*

spensibus victa ducibus. Intelligit militum διακερτομήσεις; quas in duces suos iaciebant. Martialis lib. 1. Epigr. 5.

*Consuevere iocos vestri quoque ferre triumphii;
Materiam dictis nec pudet esse ducem.*

A Graecis ad Romanos hunc quoque morem mansisse certum est. Phurnuius de diis: Ὁ δὲ Φριάμβος ἀπὸ τοῦ Φρεῖν καὶ ἰαμβίζειν τὴν κλήσιν ἔλαχεν. Ὁθεν καὶ ἐν τοῖς κατὰ τὸν πόλεμον Φριάμβοις πολλοῖς ἀνακαίστοις σκώπτοντες χρῶνται. In cap. de Baccho.

Gallias Caesar subegit, Nicomedes Caesarem] Dio vertit lib. 43. Καίσαρ μὲν Γαλάτας ἐδουλώσατο, Καίσαρα δὲ Νικομήδης. Poterat aptiore verbo uti, quam δουλώσθαι, quod parum quadrat.

Cap. 50. *Cui et proximo suo consulatu]* Roma accipe, qui proxime tempora illa secutus est, quibus Serviliam amare coepit: vel, ut cum Plutarcho dicam, quem proxime praecessere οἱ χρόνοι, καὶ οὐκ ἄλιστα ἐξ ἔρωτος ἐπέφλευσεν. Erat autem tunc temporis Caesar invenis et νεχυίας ἔτι, ait Plutarchus.

Ex auctionibus hastae ei nummo addixit] Turo-nensis liber, *ex auctionibus hastae minimo addixit.* Idque iam probo, et sententiae Torrentii lubens accedo.

Quo melius emtum sciatis, tertia deducta est] Bene emere est, vili pretio emere, ἄξιόν τι πρῖσθαι vel ἀξίως. Doctissimus Turnebus, qui hic et in epigrammate Martialis care emere interpretatur, aliud agebat, quum illa scriberet, neque Turnebus erat. Sensus est, eos qui pretii parvitate mirarentur, quo praedia emerat Servilia, magis miraturos, si sciant tertiam partem a venditore Caesare fuisse remissam. Haec simplex sententia horum verborum, in quibus latet Ciceronis iocus propter ancipitem notionem vocum *tertia* et *deducere*. Docti viri putant, alludi ad legem Caesaris de solutione acris alieni; subtilius meo iudicio, quam verius.

Cap. 52. *Ut Nasa scripsit*] Probabiliter disputant interpretes, laudari Actorium Nasonem, cuius ante facta mentio. Tamen Viterb. *Nasa* habet; et in ora *Vassa*. Liffaei *Vasa*. Pithoei et Turonensis *Vasto*.

Eadem nave thalamego] Quales habebant paratas Aegyptii reges DCCC. Vide Appianum in prooemio. Similes, si usum spectes, veterum Gallorum paradae, de quibus Ansonius et Sidonius. Item illa Neronis, de qua Plutarchus *Περὶ ἀσπρησίας*. Seneca *cuticulatas* et *luforias* vocat. De his sentit Gripus in Rudente:

Post animi caussa mihi navem faciam, atque imitabor Stratonicum:

Oppida circumvectabor.

Nisi exercitus sequi recusasset] Attende loquendi-genus, *Aegyptum paene penetravit, nisi exercitus sequi recusasset*: pro, factumque esset, nisi. *Penetravit* igitur, est penetraturus fuit. Sic in Galba cap. 10. *Servi per angiportum in balnea transeuntem paene interemerunt, nisi expressa cruciatu confessio esset*. Hegesippus *Ψευδοπίγραφος*, lib. 2. *Tanto impetu in Romanos profuere, ut omnem exercitum averterent, nisi equites subvenissent*. Lib. 5. idem: *Romanos flammae circumvallaverant, nisi mature consulissent*.

Quam denique accitam in urbem] Cleopatram venisse Romam proximo anno post bellum Alexandrinum a Caesare confectum, testis luculentus est Dio, lib. 43. Hieronymus ex Eusebio in illo anno, qui est ipsi quartus Olympiadis CLXXXIV: *Cleopatra regio comitatu urbem ingressa*. Nam, quin appellatione *urbis* Romam et Eusebius et Hieronymus intellexerint, non potest dubitari. Etsi aliter summo viro scimus esse visum: sed hoc est *γεροντικὸν ἀνδρὸς δαιμονίου*, cui Suetoniani huius loci tunc in mentem non veniebat, *καὶ πάντ' εὐζύγνωστον ἀμάρτημα*.

Quae scire C. Matium et C. Oppium et amicos] Tacitus Annal. lib. 12, 60. *C. Oppius et Cornelius Balbus*

primi Caesaris opibus potuere conditiones pacis et arbitria belli tractare. Matios postulas et Vedios et cetera equitum Romanorum praevalida nomina referre, nihil attinuerit. Multa M. Tullius in epistolis ad Att.

Non esse Caesaris filium, quem Cleopatra dicat] Prima editio, quaeque de Cleopatra dicant. Lisslaei: de Cleopatra dicant. Fortasse pro, quem de Cleopatra editum dicant: sed praestat legere cum vulgatis et Mss. Qui putant legendum, Esse Caesaris, sublata negatione, quia Antonius Oppium eius rei auctorem in senatu laudaverat, falluntur: nec attendunt ad illa Suetonii verba, quasi plane desensione ac patrocinio res egeret: innuit enim ideo scriptum ab Oppio librum, ut mentitum Antonium in senatu probaret.

Quas, et quot vellet ducere, liceret] Dicit quas: quia illi et civi Rom. et senatori non cum omnibus ius fuit connubii: puta, cum ea, quae esset sanguine propius iuncta, cum peregrina, cum liberta aut serva. Dicit quot, quia legibus Rom. non permessa πολυγαμία. Primus omnium Romanorum, ut Plut. ait, Antonius duas simul uxores habuit. Dio prius membrum praetermisit, non recte: nili tamen scripserat ille, Ἀμέλει καὶ γυναίξιν, ὅποιας καὶ ὅσαις ἂν θελήσῃ συναῖναι οἱ ἐτόλμησάν τινες ἐπιτρέψαι. In plerisque codd. etiam Viterb. vellenti scriptum, non vellet. Ea lectio confirmatur veteri exemplo Semiramidis, quod refert Orosius: item exemplo Valentiniani Imp. qui, ut duas ipse posset uxores ducere, lege lata id omnibus permisit. Auctores Socrates, Nicephorus, alii. Simile est, quod de Claudio narratur lib. 5. cap. 26. Iuvat etiam, quod Suetonius legem appellat, non rogationem. Assentior tamen potius vellet probantibus. Praeter Dionis auctoritatem, firmant prima editio, et codices Pithoei ac Lisslaei.

Omnium mulierum virum, et — mulierem] Pherecrates Comicus:

Οὐκ ὦν ἀνὴρ γὰρ Ἀλκιβιάδης, ὡς δοκεῖ,
Ἀνὴρ ἀπασῶν τῶν γυναικῶν ἐστὶ νῦν.

Vetus poeta alius:

Ἄνέρας ἠρνήσαντο, καὶ οὐκ ἐγένοντο γυναῖκες·
 Οὐτ' ἄνδρες γεγάασιν, ἐπεὶ πάθον ἔργα γυναικῶν·
 Οὐδὲ γυναῖκες ἔασιν, ἐπεὶ Φύσιν ἔλλαχον ἀνδρῶν.
 Ἄνέρες εἰσὶ γυναιξί, καὶ ἀνδράσιν εἰσὶ γυναῖκες.

Cap. 53. *Nam circa victum C. Oppius — docet*] *Indifferens circa victum* est, qui εὐκολος Graece dicitur unica voce. Est enim πρὸς τὸ κόλον, *cibus*. Unde βουκολεῖν et alia. Propria igitur εὐκολία est *indifferentia circa cibum*, etsi pluribus verbis Plut. in hac historia, τὴν περὶ τὴν δίαιταν εὐκόλιον dixit. Ubi interpretes, *victus tenuitatem*, nescio quare, vertere perperam maluerint, quam verbis Suetonii. Seneca aliter expressit epist. 90. *Sapiens facilis victu fuit*. Hoc est εὐκολος περὶ τὴν δίαιταν. Sic δύσκολος proprie, *morosus circa cibum*: sed generaliter accipitur pro *δύστροπος*: morosus, sive multorum diversorum morum homo. Nos vulgo dicimus *phantastique*. Ut et veteres Graeci Φαντασιοκοπεῖν et Φαντασιοκόπος sic usurparunt. Auctor libri, qui Sapiaentia Sirach sive Panareton inscribitur, cap. 4. μὴ ἴσθι ὡς λέων ἐν τῇ οἰκίᾳ σου, καὶ Φαντασιοκοπῶν ἐν τοῖς οἰκέταις σου. *Ne sis in domo tua leoni similis, et vexans morositate tuos famulos*. Ita puto interpretandum illum locum. Etsi scio, paullo aliter solitam accipi eam vocem, ut apud Eustathium in Odyss. λ. Φαντασιοκόπος et ἐπιδοκοπούμενος pro eodem. Apud Eusebium ὁ Φαντασιοκοπῶν et ὁ δοξοκοπῶν idem Hiltor. lib. 7.

Conditum pro viridi appositum] Unguento uti pro oleo, eius est, qui vetus proverbium tollat, τὸ ἐπὶ Φακῆ μύρον. Inest in facto ὑπερβολὴ δακάνης inepta. Philo-sophus vocet, qui id faciunt βαναύτους, ἀπειροκάλους, σαλάκωνας. Talis Horatio describitur Naeuius:

— — *nec sic ut simplex Naeuius unctam
 Convivis praebebit aquam: vitium hoc quoque
 magnum.*

Simplex Horatio est ἀπειροκάλος. Oppius in Caesaris hospite *negligentiam* aut *rusticitatem* appellat istius-

modi ἀπειροκαλίαν, ut et Plutarchus vertit ἀγροικίαν. Recte vero Plutarchum *conditum oleum* legisse, non *conditum*, patet ex iis, quae diximus. Ait autem ille asparagos fuisse, in quorum paratu μύρον ἀντ' ἐλαίου Caesaris hospes Valerius Leo Mediolanensis usurpavit. Oleum asparagis affundi solitum testis Varro, Virgula divina. *Oleum in lucubrationem servavimus, quod in sparagos totum legitime vertamus.* Sic in Nonii codicibus scribitur hic Varronis locus: recte; neque assentiendum aliter pronuntiantibus. Σπάραγος pro ἀσπάρχος dicitur vir undecunque doctissimus, ut στάχυς, ἄσταχυς: et a verbo σπάω deducta, σπάλαθος, ἀσπάλαθος: σπάλαξ, ἀσπάλαξ: inde et σπάραγος secundum quosdam, quia trahendi vim habet, ventrem molliens, urinam ciens. Porro ex his Suetonii verbis discimus, non quodvis oleum in asparagorum paratu usurpatum, sed viride. Ita vocabant, quod ex acerba premitur olea nec matura. Nam istud censebant vulgare, et *Romanicum* dicebant, ut est apud Catonem. Virgilius: *et amara pausia basca.* Servius: *de pausia viride oleum fit.* Graeci, quod sciam, ἐλαιον χλωρόν non dixerunt, pro optimo oleo: et Hebraei pariter cum Latinis, יַבֵּן יָרוֹךְ, hoc est, oleum viride: quod Graeci Latinique interpretes varie expresserunt.

Cap. 54. *Abstinentiam neque in imp.]* Verbum Caesaris fuit: potentiae parandae et conservandae duo esse instrumenta, *milites et pecuniam*: eorum alterum alterius stare praesidio. Haec causa est rapinarum illius. Οὐ γὰρ ὑπὸ κακίας ἐποίει ait Dio lib. 42. hoc est, non pecunias propter ipsas amabat, ut qui proprie Φιλοχρήματοι dicuntur. Κακίαν ponit ibi Dio ἀντὶ Φιλαργυρίας, quam esse πάσης κακίας μητρόπολιν dicebat Bion.

In Hispania a Proconsule — pecunias accepit] Intellego extortam Proconsuli, cui succedebat Caesar, pecuniam, iniecto calumniarum metu: quum metueret iste, quisquis tandem fuerit, Proconsul, ne Romam reversus

lege repetundarum interrogaretur. Certum enim, decessoris causam a Caesare plurimum vel premi vel sublevari, prout ei foret animus, potuisse. Porro Hispaniam ulteriorem ex praetura sortitus est Caesar: quum illam proconsule rexisset, cui succedebat. Neque enim eadem perpetuo aut praetoriae provinciae fuerunt, aut proconsulares: cuius rei exempla in historia Romana non pauca. Est etiam, quando auctores eum, qui ex praetura provinciam fuerit nactus consularem, rexisse illam proconsule, vel proconsulatum administrasse dicant. Exemplum in promptu de Q. Cicerone apud hunc nostrum lib. 2. c. 3. Id si isto loco admittimus, legam lubens, cum Turontensi et nonnullis aliis: *In Hispania proconsule, et a sociis pecuniam accepit.* Atque idem hic significabit *proconsule*, quod libro secundo, *administrare proconsulatum.*

Ternisque millibus nummum in libras promercale] Hoc est, ut in singulas auri libras septem argenti et se libra penderetur. Ita doctissimus Budaeus, quem in hoc argumento regnare paene solum, consentiunt omnes. Pro *ternis* inveni in nonnullis *quaternis*.

Tria millia pondo auri furatus e Capitolio] Huius furti nemo veterum, nisi fallor, meminit. Plinius, quo nos reiciunt interpretes, nihil quod huc pertineat, refert, neque lib. 19. cap. 3. nec lib. 33. cap. 3. capite vero primo eiusdem, simile furtum narratur M. Crassi, qui suo et Cn. Pompeii tertio consulatu duo millia e Capitolini Iovis folio rapuerit, a Camillo ibi condita. Solebat autem coronarium aurum atque etiam, ut videtur, triumphale, aut pars illius, in Capitolini Iovis cellam referri.

Tantundem inaurati aeris reposuit] Similis Vitellii fraus lib. 7. commemoratur.

Cap. 55. *Eloquentia militarique re — aut excessit]* Iam ante inonimus ad finem cap. 24. Suetonium, quae ibi proposuit, eodem deinceps ordine sigillatim exsequi. Nunc igitur transit ad illius *civilia et bellica studia*, ut ibi est locutus. Quare dabitari non potest (quod

ante pridem vidit et Lipsius), quin sint hoc loco veteres omnes corrupti, in quibus scriptum *Eloquentia militari, quare*. Prorsus enim necessum est legere, ut restituimus. Ab initio huius capituli ad finem 55. de studiis et eloquentia Caesaris agit: a principio 57. ad 70. finem studia bellica enarrantur: quae deinde subiiciuntur, quomodo ad civilia eius studia referri debeant, suo loco explicabimus. Non me fugit, apud Plutarchum tribui Caesari λόγον ἀνδρός στρατιωτικῆς: quod videri queat vulgatae lectioni asserendae facere. Verum id Caesar ibi de se, tot iam annos in Martis castris versato, excusationis gratia, in contentione cum principe eloquentiae Cicerone. Quare nihil ea verba falsam γρηγορήν adiuvant: quae vel propterea stare non potest, quod sententiam hiulcam atque imperfectam reddit.

Strabonis Caesaris secutus est] Invenimus in Mss. quibusdam *Caesar secum est*. Quod propterea notamus, ne tironem aliquem ea scriptura decipiat: ut saepe accidit, quoties immaturo iudicio ad tractandos Mss. acceditur. Rectum est *Caesaris*. Nec pote aliter: non enim satis definite distincteque C. Iulius Caesar Strabo vetus orator, de quo multa Cicero, solo cognomine designaretur, quum praesertim in aliis multis Romanarum gentium Strabones reperiantur.

Orationes aliquas reliquit] Ut in Dolabellam unam, vel plures. Asconius Pedianus: *Ne forte erretis, et eundem hunc Cn. Dolabellam putetis esse, in quem C. Caesaris orationes legitis*.

Ut pro Q. Metello] Ita legendum retracto ut fugitivo, quod male cum praecedentis dictionis sine cohaerent. Quod mendii genus passim in hoc auctore fuisse commissum, non mirabuntur, qui in Pisanarum Pandectarum lectione aliquid olei et operae posuerint.

Quum scripsit Metello] Titulus integer fuit, *oratio Caesaris quam scripsit Metello*. Longe fallitur vir doctus, qui putat tollenda esse illa verba, *quam scripsit*.

Cui enim persuadebit, inscriptam fuisse hanc orationem sic? *oratio Caesaris Metello.*

Apud milites quoque in Hispania] Fallitur vir doctus, qui mavult *Ad milites.* Diomedes lib. 1. *Sane frustra apud veteres reperitur. Ut C. Caesar apud milites de commodis eorum: Non frustrabo vos milites.*

Subita hostium incursione] Longe aliter auctor lib. de bello Hispan. Nam, ut ille narrat, adeo nulla fuit subita hostium incursio, ut contra aegre Pompeiani ad proelium elici potuerint. Graeci historici in proelio Mundenfi describendo, omissiores fuerunt: maxime omnium Appianus.

Cap. 56. *Cicero in eodem libro]* Membranae regiae cruditissimi Pithoei, *in eodem Bruto.* Neque aliter scribendum, Turonensi etiam libro auctore.

Dum voluit alios habere parata unde sumerent] Et Ciceronis et Suetonii omnes meliores codices *parata* scribunt: quae vera lectio est, non *paratum*, ut Lambino visum: aut *paratam*, ut aliis.

Celeriter eos perscripserit] Malim *confecerit*, ut est hodie in nostris codicibus. Locus est in praefatione lib. 7.

Reliquit et de analogia libros duos] Liber Angeli Politiani, *de analogia ad Neronem duos libros.* Quam appendicem nostrae membranae non agnoscunt.

Dum ab urbe in Hispaniam ulter. — pervenit] Legendum 7. et 20. die. Neque enim quarto et vigesimo, sed vigesimo septimo die Hispaniam pervenit fulmen istud belli. Strabo lib. 3. *Φατὶν οἱ συγγραφεῖς ἔλθεῖν καὶ Καίσαρα ἐκ Ῥώμης ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν ἡμέραις εἰς τὸν Ὀβούλκωνα καὶ τὸ στρατόπεδον τὸ ἐνταῦθα, ἥναικα ἔμελλε συνάπτειν τὸν περὶ τὴν Μούνδου πόλεμον.* Appianus eundem numerum cum Strabone habet: addit autem *confectum hoc iter cum βαρυτάτῳ στρατῷ.* In Historia miscella non XXIV. scriptum invenies, sed XVII. manifesto librarii errore, qui alterum X omisit. Non igitur dubium, quin

locus iste Suetonii sit emendandus. Sic alibi saepe peccatum, et pro V scriptum II vel contra. Est autem antiqua loci huius depravatio: reperimus enim vulgatam lectionem non solum in codd. Suetonii nostris omnibus, sed etiam in fragmento quodam rerum Iulii Caesaris, quod ex veteri libro descriptum beneficio viri eruditissimi Iacobi Bongarsii nacti sumus. Continetur iis schedis belli Hispaniensis historia a nescio quo ex Suetonio, Hirtio aliisque concinnata, plane pro captu saeculi barbari: etsi non barbaro prorsus silo.

Quas primum videtur] Placeret magis, quas, primus is.

*Ad pagin. et formam memorial. libelli convertisse] Eadem fuit forma epistolarum vulgo: quod declarant Ciceronis epistolae, in quibus extrema pagina valet extrema pars epistolae: sic alibi paginae in epistolis nominantur. Quodsi impleta pagina superesset aliquid: tum vero transversa charta scribebant in margine prorsus, ut hodie fieri interdum solet. Cicero ad Att. lib. 5. *Nunc venio ad transversum illum extremae epistolae versiculum.**

Exstant et ad Ciceronem — domesticis de rebus] Fallitur iterum vir ille eruditissimus, qui putat, tollenda esse illa, ad Ciceronem. Quid? Caesarem ad Ciceronem scripisse mirum tibi videtur? at, inquis, non fuit illi Tullius familiaris. Ille vero satis amicus et familiaris, quod epistolae ad Atticum multis locis testantur. Et tamen fallimur, si putamus, Suetonium hoc loco Ciceronem inter Caesaris familiares ponere: quem potius ab illis separat, si recte accipimus ipsius verba. A. Gellium Ciceronis non meminisse lib. 17. cap. 9. mirum non est. Solos enim nominat eos, ad quos Caesar per notas scripserat. Nemo autem de Caesare et Cicerone hoc dicit: neque ea est Suetonii mens, qui hoc tantum voluit, exstare sua memoria adhuc aliquas Caesaris ad Ciceronem epistolas. Exstant et hodie quaedam: sed, ut puto, pauciores.

Ad familiares] C. Oppium et Cornelium Balbum et alios, qui res eius absētis curabant. De hoc genere procuratorum Alconius Pedianus. Graeci vocant τοὺς ἐπιτροπεύοντας τῆς ἀποδημίας τινί, ut Appianus Manium Antonii procuratorem.

Si quis investigare et persequi vellet] Melius legeris *volet*, ut in editione Roberti Stephani. *Persequi* pro *assequi* legendo, vel intelligere, ut apud Graecos παρακολουθεῖν et ἔπεσθαι. Sic imitatione Graecorum *transire* dixerunt, pro *percurrere* sive lectione, sive oratione, ut illi διέρχεσθαι. In ὁμιλίαις Graecolatinae, quae Glossario sunt adiectae, leguntur haec: *Et ego transeo lectionem: καὶ ἐγὼ διέρχομαι ἀνάγνωσιν*. Doctissimi viri barbaramente dictum pronuntiarunt, et inepta Graeci sermonis imitatione. Ego memini, sic loqui elegantissimum scriptorem A. Gellium cap. ult. *Ipse*, inquit, *volvendis transeundisque multis admodum voluminibus exercitus defessusque sum. Transeundis*, hoc est legendis. Sic accipio lib. 3. ad Herennium, quum ait auctor, *ut ipsi nobiscum primum transeamus bis aut ter eum versum*: id est, legamus attente: vel repetamus apud nos quasi recitantes. Lib. 1. de inventione, *transire breviter argumentationes* non semel dictum, pro *recensere*, διέρχεσθαι, *oratione percurrere*. Hoc visum obiter monere: quia doctissimos viros valde superiores loci habuerunt exercitos, dum hunc ἑλληνισμὸν non observant.

Quartam elementorum litteram] Dio lib. 40. *Εἰώθει δὲ καὶ ἄλλως, ὅποτε τι δι' ἀποβήτων τινὶ ἐπέστανε, τὸ τέταρτον αἰεὶ στοιχεῖον ἀντὶ τοῦ καθήκοντος ἀντεγγράφειν*.

Item dicta collectanea] Alibi notamus, quosdam Graecorum libros edidisse, ἰσοδυνάμῳ indice, Ἰσομνηματὰ τῶν σκοράδην λεγομένων: fortasse tamen verius est, eum librum intelligi, quem Ἀποφθεγμάτων vocat Cicero in epist. ad Paetum. Nam quod volumina dicuntur illi, Suetonio libelli: non debuit ea res quemquam movere.

Volumen Latinis est omnis sectio maior, sive liber sit, sive libri pars. Sic librūm primum Bibliothecae Diodori duobus voluminibus constare dixeris recte. Plin. in epist. *Libri tres in sex volumina propter amplitudinem divisi.* Ipse Diodorus τμήματα et μερίδας vocat. Viterb. cod. legit *dicta coniectanea, pro conlectanea, ut puto.*

Cap. 57. *Incredibili celeritate confecit*] De quo non absurdam sententiam M. Tullius ad Att. de Caesare: *Μοκ τέρας horribili vigilantia, celeritate, diligentia est.*

Meritoria reda] In manu exarato libro Iacobi Cuiacii pro istis verbis erant hae litterae Graecae: ΜΗΡ. ΤΑΡΗΔΑ. Quod quid sit, divinare nequeo. Nisi, quod videtur, qui ita scripsit, usus exemplari, ubi fugientes essent hae litterae Latinae, *mriareda*: quod scribendi compendium quum non intelligeret, suspicatus, Graecum verbum esse, Graece scripsit. At *reda* Gallicum est, non Graecum vocabulum. Graeci meritoriam redam dicerent, μισθωτὸν τετράκυκλον vel ὄχημα τετράκυκλον. Reda quatuor rotas habebat, ut cistum duas, auctore Isidoro: quare Graeci in rebus Romanis τετράκυκλον appellant. Xiphilinus in Adriano: Οὐδ' ἔστιν ἐπὶ τότε οὔτε ὀχήματος τότε γε, οὔτε τετρακύκλου ἐπέβη. Nunquam, inquit, in illo itinere nec currum, nec redam conscendit. Dionis interpretes τετράκυκλον pudendo errore *quadrigas* interpretantur. Nam etsi mancipis publici cursus redas quasdam soliti appellare *quadrigas* vel *flagella*, ut narrant Imp. in codice: non tamen ferendus sit, qui viatorum τετράκυκλον *quadrigas* dicat. Separat autem Dio redam et ὄχημα, quum tamen ὄχημα sit nomen generis: sed accipitur pro carpento aut alio curru artificii maioris. Ideo scribitur in Glossario ὄχημα, *vehiculum, currus*. Ὀχημάτιον, *reda*. Alioquin et τετράκυκλον sive *reda*, ὄχημα est. Eunapius in Aedesio, διὰ δὲ εὐδαιμονίαν ἐπὶ τετρακύκλου ὀχήματος ἐφέρετο. Ubi idem error eruditissimi Iunii vertentis *quadrigas*. Quemadmodum autem hoc genus vehiculi a rotarum numero τετρακύκλου nomen invenit, sic apud ve-

tustissimos Aeoles ab eodem numero *πετόριτον* dictum, et apud inferioris aetatis Graecos Latinosque *δίπυκλον* et *birota*. In Codice Theodos. de cursu publico: *Statuimus redae mille pondo tantummodo superponi, birotae ducenta, veredo triginta.*

Vel innixus inflatis utribus] Inventum est antiquissimum. Graecis ante Alexandrum fuisse in usu, ex tertio *Ἀναβάσεως* Xenoph. sub finem liquet. Non igitur Graecos, sed Barbaros solum hoc docuit Alexander, quem tamen lib. 7. sic loquentem inducit Curtius: *Utribus amnem traiciendi exemplum fecimus nuper: hoc ut Scythae imitari nesciant, Bactriani docebunt.* Hi utres vel inflabantur solibus, ut Suetonius indicat; et Xenophon, Caesar, Florus, aliique e Latinis: vel stramentis inferciebantur, ut apud Curtium lib. 7. c. 5. *Utres quam plurimos stramentis refertos dividit. His incubantes transnavere amnem.* Mox: *quos utres sarmento repleti vehebant, lege stramento.* Inepte enim nuper mutarunt. Arrianus de traiectione Istri lib. 1. *Τὰς διΦθέρας ὑΦ' αἷς ἐσκήνουν τῆς κάρφης πληρώσας* etc. His igitur utribus sive *φελάκοις πεφύσσημένοις*, ut Graeci interdum nominant, ita incubantes et pedibus iter adgubernantes, tranabant: sed postea inventi sunt a Romanis ascogephri, hoc est, pontes utribus iunctis constantes: quorum descriptionem habemus in libro Notitiae Imperii. Meminit Zosimus lib. 3. sic iunctum Tigrim narrans a Ioviano in reditu e Perside. *Ἀσκούς, αἰτ, ἀλλήλοις συνδήσαντες καὶ ζεύγματα τρόπον τινὰ διὰ τούτων κατασκευάσαντες, ἐποχοῦμενοί τε τούτοις διέβησαν.*

Ut persaepe nuntios de se praevenerit] Plutarchus: *Ὅπου γὰρ ἄγγελον ἢ γραμματοφόρον διαδύναι παρ' αὐτοῦ χρόνῳ πολλῷ ἢν ἄπιστον, ἐνταῦθα μετὰ πάσης ἐωρᾶτο τῆς στρατιᾶς.*

Cap. 58. *In obeundis expedit. dubium — audentior*] Polybius acerrimi vir iudicii, et in rerum causis scrutandis sollers, lib. 1. Romanorum ingenia ita depinxit, ut si

eius descriptionem ad res gestas magni illius Caesaris referas, dixeris ipsissimum Iulium esse, quem describat. Ideo visum illius locum apponere: Καθόλου, inquit, Ῥωμαῖοι πρὸς πάντα χρώμενοι τῇ βίᾳ καὶ τὸ προτεθέν οἴμενοι δεῖν κατ' ἀνάγκην ἐπιτελεῖν, καὶ μηδὲν ἀδύνατον εἶναι σφίσι τῶν ἀπαξ δοξάντων, ἐν πολλοῖς μὲν κατορθοῦσι διὰ τὴν τοιαύτην ὁρμὴν, ἐν τισὶ δὲ προφανῶς ἐφάλλονται. *Omniino, ait, Romani in omni re, quam insituant, violenti, et quicquid semel proposuerint, id necessario fieri debere existimantes, nihilque eorum, quae semel decreta ipsis fuerint, non posse fieri stantes: efficiunt illi quidem pleraque omnia haec tanta violentia et impetu, ex animi sententia: in quibusdam tamen notabiles clades patiuntur.* Ita vides, quibus virtutibus et artibus pop. Rom. orbem subegerat, iisdem esse per Caesarem et superatum, et in ordinem coactum.

Neque in Britanniam transvexit, nisi ante per se p.] Hic mihi suspecta Suetonii memoria: nam illud *per se*, qui potest fidem invenire, quum Caesar ipse aliter scriptum reliquerit? praemisisse ait C. Volusenum cum navi longa.

Cap. 59. *Profectionem adversus — non distulit]* Minutius Felix: *Caius Caesar ne ante brumam in Asiam navigia transmitteret, auguriis et auspiciis renitentibus, sprexit: eo facilius et navigavit et vicit.*

Cui ad opprobrium vitae Salutioni cognomen erat] Editio Romana et aliae nonnullae, ut Roberti Stephani, ita hoc cognomen scribunt; quod in libris aliis tam varie scriptum reperitur. Romanam γραφήν confirmant meliores codices Plinii lib. 7. cap. 12. et lib. 35. cap. 2. et ita apud Plutarchum Σικπίων Σαλουτίων. Apud Dionem Σαλάττωγ, minus recte. Cornelia gens, quod sciunt omnes, in plurimas. divisa fuit familias: in iis una quaedam obscura et ignobilis, unde iste erat: quem cognomen Salutionis a mimo, cui similis fuit, traxisse, credamus affirmanti Plinio lib. 7. Suetonius ait, ad opprobrium vitae

sed illi cognominis esse impositum: quod non repugnat sententiae Plinii: utrumque enim fieri potuit, ut et vultus et morum similitudine distractionem illum referret. Sic legitimus Curionem oratorem corpore et lingua percitum et inquietem, Barbuleii Scenici nomen coactum suscipere. Hic Salutio a Caesare tum assumptus, in gratia apud eum postea fuit et loco aliquo. Opes sane tantas paravit, ut earum magnitudine Scipionem unum e familia Africanorum induxerit, ut vellet testamentaria adoptione in familiam simul et nomen ei succedere. Quod factum nobilibus viris vehementer improbatum, Messalae inprimis, qui ea causa motus librum edidit de familiis. Auctor Plinius lib. 35. Viris doctis, qui istum locum varie emendant, equidem magis audiendum quam auscultandum censeo.

Cap. 60. *Proelia non tantum destinato — sumebat*] Viterb. sine ex. *Proelia sumere*, ut apud Tacit. 2. Historiarum: *Othoniani, quanquam dispersi, pauciores, fessi, proelium tamen acriter sumere*. Et alibi: *pugnam resumere*. Et 15. *Annal. sumere coniurationem*. Genus loquendi militare, ut *terga sumere*. Unde apud Servium ex Sallustio, *more proelii sumtis tergis et redditis*.

Quum minime quis moturum putaret] Vera lectio, *speraret*. Ita in exarata lectione optimorum quorumque librorum. Mutarunt imperiti magistrilli non hoc loco solum, sed aliis multis veterum scriptorum: quod scripti codd. arguunt. Nesciebant illi qualemcunque τοῦ μέλλοντος δόξαν Latinis *spem* dici, Graecis ἐλπίδα; ut in 1. de legibus docet Plato. Et ita loquuntur gravissimi auctores. Ita dictum divino Hippocrati 1. Prorrhethico, *μανῆναι τοῦτους ἐλπίς*. Ita vati Thebano, *κοιναι γὰρ ἔρχοντ' ἐλπίδες πολιπόων ἀνδρῶν*, Nemeonicarum Ode 1. Ita etiam optimi quique Latinorum. Quod aliis observatum.

Quo saepius vicisset hoc minus — opinans] Prudens et necessarium consilium. Bene olim Alexandri milites. *Si non militibus vel ipse sibi parcat, ne fortunam suam nimis onerando fatiget*. Iustinus lib. 12.

Quin castris quoque exueret] Magni duces, stantibus hostium castris adhuc, plenam se adeptos victoriam non putabant, nec dum Imperatoris meritos cognomen. Plutarchus in dictis memorabilibus Pompeii.

Cap. 62. *Ut aquilifer — sit comminatus*] Plut. et App. lib. 2. Ἐμφυλίων hoc docent accidisse eo proelio, quo Pompeius insignem de Caesare apud Dyrrachium victoriam tulit: aiuntque statim occisum isium aquiliferum ab iis, qui circa Caesarem erant. *Cuspis* est hastilis, quo aquila gestatur, pars posterior mucronata, qua terrae infigitur. Graecis οὐρίαχος et στύραξ: etiam σαυρωτήρ, sed τοῖς μεθ' Ὀμηρον tantum.

Cap. 63. *Vectoria navicula*] Sic dictum ut supra, *reda meritoria: vectoria* est, τῷ τοῦ πορθμείως πλοιαρίῳ, atque hoc mirae factum auget. Turnebo assentior et cum Cuiacii et Pithoei codd. *vectoria* lego, non, ut aliis placeat, *victor*. Dionis verba pro omni ratione sint: τὸν Ἑλλήσποντον ἐν πορθμείῳ τινὶ περαιοῦμενος.

L. Cassium partis adversae] Libri nihil variant: Dio consentit, μετὰ τοῦ Κασσίου τοῦ Δουκίου. Sed quae ad ea verba Dionis eruditissimus Xylander disputat, impellunt me, ut in praenomine erratum putem, et *C.* pro *L.* esse scribendum.

Cap. 64. *Elata laeva, ne libelli — madescerent*] Codex Politiani, *elevata laeva*. Falso. Nam verum est, manum laevam a Caesare in eo periculo esse elatam, ne commentarii, quos illa manu tenebat, madescerent. Dio: πολλὰ γράμματα ἐν τῇ ἀριστερῇ χειρὶ ἀνέχων ἐνήξατο.

Cap. 65. *Militem neque a moribus — probabat*] Si quid mutandum, nihil melius emendatione Torrentii, *a forma*. Sed quid si hoc melius? magni enim aestimamus consensum MII. Igitur *a fortuna* interpretor, *a censu*. Graeci, πλουτίνδην δοκιμάζειν: quod Polybius in Hist. 6. ait factum a Romanis in equitum dilectu: sed et in pedite servatum ident, ut ex ipso Polybio probavimus alibi. Livius lib. 34, 31. Nabidem Spartanum ita

facit alloqui T. Quintium: *Vos a censu equitem, a censu peditem legitis: et paucos excellere opibus, plebem subiectam esse illis vultis.* Portius Latro apud Senecam patrem lib. 2. *Census senatorium gradum ascendit: census in castris senatorium ordinem promovet: census iudices in foro legit.* Quod negat a moribus probatum Caesari militem, id a Romana disciplina per fuit alienum. Observo enim, tantae Romanis ducibus curae fuisse mores suorum militum, ut in numeris ad cuiusque nomen nota morum apponeretur. Appianus Ἐμφυλίων lib. 3. Ἦιτησε παρὰ τῶν χιλιάρχων τοὺς στασιώδεις. Ἀνάγραφτον γὰρ ἔστιν ἐν τοῖς Πρωσίων στρατοῖς αἰεὶ καὶ ἓνα ἄνδρα ὁ τρόπος.

Praecipue pluviis et festis diebus] Haec duo tempora, quam sint hostilibus insidiis opportuna, ex scriptoribus stratagematum discere licet.

Cap. 66. *Non negando, minuendove.]* Liber Cuiacii *inhibendove.* Non absurde: imo fortasse recte. Notae artes hodieque politicis, rumores sinistros inhibere.

Quum expectatio adventus Iubae terribilis esset] Viterb. *Quum expectatio Iubae.* Ipsi Caesari, nedum militibus eius, θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι πάτασσε, si Dioni fides: qui plane divinitus servatum narrat.

Levis armaturae C millibus] Errant, qui censent, haec verba non esse legitima. Hirtius: *Quum praesertim ab incolis eius provinciae nunciarentur adversariorum copiae, equitatus infinitus, legiones regiae IV, levis armaturae magna vis. Scipionis legiones X, elephantum CXX, classesque esse complures.* Vide amplius totum locum. Appianus nihil te movebit, si recte ceperis. Eum adi.

Destinant quidam querere ultra, aut opinari] Vim horum omnium verborum unica sibi familiari voce exprimunt Graeci historici *παράστρατηγεῖν.* Passim ea Plutarchus utitur, Appianus quoque 5. Ἐμφυλίων de Cassio:

Ἐκείνων ἐξ ἑπιτάγματος ὑπήκουον οὐ παραστρατηγοῦντες, οὐδὲ τὰς αἰτίας μανθάνοντες, οὐδ' εὐθύνοτες, ὅτε καὶ μάθοιεν.

Aut quidem vetustissima nave — iubebo aveli]
 Scribe: *Aut equidem vetustissimae navi impositos.* Ob-
 servo autem, fuisse hoc apud veteres inter supplicii genera.
 Ita puniti a Tito primum, (Suetonius ait in illius vita
 cap. 8. sed obscurius) deinde a Traiano delatores. Plinius
 in Panegy. 34. *Congesti sunt in navigia raptim con-*
quisita, ac tempestatibus dediti: abirent fugerentque
vastas delationibus terras: ac si quem fluctus et pro-
cellae scopulis reservassent, hic nuda saxa et inhospita-
litus incoheret: ageret duram et anxiam vitam
relictaque post tergum totius humani generis securitate,
moereret. Ita saevitum olim a tyrannis, Christiani no-
 minis osoribus, in viros sanctos. Victor de Geiserico
 Vendalo: *Tunc vero memoratae urbis episcopum, id*
est Carthaginis, Deo et hominibus manifestum, nomi-
ne, Quod vult Deus, et maximam turbam clericorum
navibus fractis impositum, nudos atque exspoliatos ex-
pelli praecipit. Eadem historia in Martyrologio, in
 VII. Kal. Novemb. *Quod vult Deus, episcopus una cum*
clero a Geiserico rege Ariano in navibus fractis abs-
que remigiis et velis impositus, praeter spem Neapo-
lim appulit. Eius generis sunt et ista ex eodem libro,
 in Aprili: *Hos omnes Aurelianus praefectus, navi ve-*
tustae impositos in altum mare deduci praecipit. Paul-
 lo post: *Alios ignibus conflagrari, alios naviculis im-*
positos pelago immergi fecit. In Septembri: *Priscus*
episcopus unus fuit ex illis, qui sub Valente impera-
tore, ob fidem Catholicam vetustae navi impositi, ex
Africa ad Campaniae litora pervenerunt. Habentur
 et alia exempla in historia rerum gestarum αἰρεσομανοῦς
 καὶ ἀλάστορος illius Valentis.

Cap. 67. *Neque pro modo exsequeretur]* Cur
 hic quisquam offendat, causam video nullam. Unde vero

colligunt, apud Caesarem, ut apud Stoicos, peccata fuisse aequalia? Non sane id verba ista significant: sed hoc tantum, fuisse illum in puniendo milite suo leniorem, nec semper meritas poenas exegisse, duobus criminibus exceptis desertae stationis, et seditionis: in his fuisse ἀπαραίτητον.

Neque pro modo exsequebatur] *Modum* appellat ius consuetum et disciplinae militaris instituta. At *exsequi* hic est, quod Graeci ἐπεξέρξασθαι, punire. Sic alibi apud Suetonium et Senecam. Tacitus in vita Agricolae: *Omnia scire, non omnia exsequi.*

Remisso officiorum munere] Vide Polybium lib. 6. et quae libro sequente notamus.

Milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse] Vetus est luxuriae patrocinium Bacchi apud Euripidem, Aristippi apud Laertium:

— — καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν
ὁ νοῦς ὁ σώφρων οὐ διαφθάρησεται.

Ut argento et auro politis armis ornaret] Antiquum hoc institutum Romanorum. Iuvenalis: *Argenti quod erat, solis fulgebat in armis.* Vide Plut. in Bruto, et Iosephum Ἀλώσεως lib. 5. Ideo semper tecta arma gerebant, nisi proelii tempore: tum splendida vestis indui solita, arma ad splendorem dari detractis tegumentis: quae fere erant e corio vel pelle. Iosephus θήκας appellat, Attici, σάγματα. Plutarchus Lucullo: Οὗτ' ἐσθῆτα λαμπρὰν οἱ ἄνδρες λαμβάνουσιν ὁδοιποροῦντες, οὔτε θυρεοῖς ἐκκεκαθαρμένοις χρωῶνται, καὶ κράνεσι γυμνοῖς, ὥσπερ νῦν, τὰ σκῦτινα τῶν ὀπλῶν σκεπάσματα περισπᾶσαντες. Ἄλλὰ μαχομένων ἐστὶν ἡ λαμπρότης αὕτη, καὶ βεδιζόντων ἤδη πρὸς τοὺς πολεμίους. Nudabant arma et in lustratione exercitus, atque omni transvectione pompae. Iosephus 5. Ἀλώσεως, cap. 25. Suetonius Vitellio, et infra in fanere Iulii.

Metu damni] Voluit igitur Caesar suum militem esse Φιλόπλουτον, ut olim Iphicrates. Vide Plut. initio Galbae.

Audita clade Tituriana] Adi ad lib. 5. de bello Gallico.

Cap. 68. *Tenuiorum tutelam*] Hoc est, alituram et necessitatum omnium exhibitionem. *Tueri* hoc interdum significat apud Ictos, et alios veteres. Macrobius lib. 2. Saturn. cap. 2. *Plancus in iudicio forte amicum quum molestum testem destruere vellet, interrogavit (quia futorem sciebat), quo artificio se tueretur.*

Quarum cent. ac triginta millia — reperta sunt] Aut hic, aut apud Caesarem mendum in numero. Eum vide lib. 3. de bello civili.

Centum et viginti ictibus scuto perforato] Appianus totidem, ἑκατὸν καὶ εἴκοσι, Plutarchus, ἑκατὸν καὶ τριάκοντα, CXXX.

Cap. 69. *Non enim cessit unquam tumultuantibus*] Dionis super hoc notanda verba iis, qui cum fructu historias legere volunt. Caesar, ait, οὕτως ὑπεῖξεν αὐτοῖς, νομίζων μηδὲν δεῖν τὸν ἄρχοντα παρὰ γνώμην ὑπὸ τῆς τῶν στρατιωτῶν βίας ποιεῖν, ὡς καὶ ἄλλο τι αὐθις σφῶν διὰ τοῦτο πλεονεκτῆσαι ἐθελήσόντων. *Non cessit tumultuantibus Caesar: existimans, ducem contra animi sui sententiam coactu militum facere nihil debere. Alioquin futurum mox, ut ob id ipsum alia commoda velint consequi.*

Et nonam quidem legionem apud Placentiam] Appianus in huius rei commemoratione Ἐμφυλίῳν lib. 2. quid appellat legem Petreiam? An fuit lex aliqua de militum decimatione lata? an potius locus mendosus, et legendum: Χρήσομαι τῷ πατρίῳ νόμῳ κατὰ τοῦ ἐννάτου τέλους, ἐπειδὴ μάλιστα τῆς στάσεως κατῆρξε, τὸν δέκατον διακληρώσω θανεῖν. Lib. 3. vocat legem militarem. Αἰτήσας παρὰ τῶν χιλιάρχων τοὺς στασιώδεις διεκλήρωσε τῷ στρατιωτικῷ νόμῳ.

Cap. 71. *Studium et fides erga clientes*] Redit ad civilia studia Caesaris: nam ad caput usque 76. docet, quomodo se ille gesserit, quum erga eos, qui partes

ipſius in rep. ſequebantur: tum erga illos, qui ſtudio di-
verſae partis ducebantur. Capite 44. quum proponeret
auctor, ſe dicturum de ſtudiis Caefaris civilibus, utrum-
que complexus eſt: et eloquentiae ſtudia, de quibus
dixit ante, et haec, de quibus nunc agere inſtituit. In
quo Graecos eſt imitatus, apud quos πολιτικὴ utrumque
hoc ſtudiorum genus complectitur: ponitur enim et pro
eloquentia atque oratoria arte, et pro ratione admini-
ſtrandae publicae rei. Hoc norunt, qui Platonem et
Ariſtotelem norunt.

Stipendiarium quoque pronuntiatum] Ita omni-
no legendum: nec aliter libri vett. Maſintha iſte, quem
vocat Suetonius nobilem iuvenem, videtur fuiſſe e ſtirpe
regia ortus: unius alicuius eorum Africae regum, qui in
Africa, quod Romanis reſtituiſſent, periere amiſſo regno.
Hunc veteris ſplendoris umbram aliquo modo retinen-
tem, pendere ſibi ſtipendia Hiempſal pridem a pop.
Rom. rex ſalutatus, adnitente Sylla, iubebat. Re ad ſe-
natum delata, Maſintha Romanam venit: Hiempſal filium
Iubam mittit. Ibi magna contentione actum eſt, diviſis
ſenatorum ſtudiis. Vicit tandem Iuba: et Maſintha pro-
nuntiatuſ Iubae ſtipendiarius: multum renitente Caefare,
cuius ſtudium in defendendo Maſintha hic Suetonius
commemorat. Ita hunc locum interpretandum cenſemus:
nec dubitamus, falli interpretes in totius huius historiae
explicatione: maxime eos, qui contra librorum omnium
conſenſum putant ſcribi debere, *pronuntiavit*. Etiam ii
falluntur, qui Maſintham eſſe putant Oxyntham Iugurthae
filium, cuius meminit Appianus. Is cum patre captus cir-
ca annum U. C. DCXLVIII. Haec cauſa Romae diſce-
ptata Praetore Caefare, anno poſt XLII. Quomodo igitur
invenis tum eſſe potuit, ut Suetonius eum vocat?

Inter officia proſequentium] In turba amicorum,
ad Salutarem portam convenientium, ubi ex more ſalu-
tabatur iſ, qui in provinciam pro Praetore aut pro Con-
ſule exibat. Feſtus Pompeius.

Cap. 72. *Et in diversorio loco — erat, cesserit*] Traiectionibus, quas vocant, delectari Suetonium, alibi notamus: verum ista lectio defendi ea ratione non potest. In editione Rob. Stephani plana omnia, *in diversorio, quod unum erat, loco cesserit*. Sed mirum in omnibus fere libris aliter legi. Viterb. τὰ *et in* non habet. Fortasse an, *diversoriolo, quod unum erat, cesserit*.

Ac ipse humi ac sub divo cubuerit] *Humi*, pro, ἐπὶ στιβάδος, vel culcita viatoria humi strata. Sic Graecis χαμεῦνχι, qui in stramentis vel culcitis super humo confratis cubant: χαμευνίας Latini scriptores dicunt *humi dormitiones*. Deinde *sub divo*, an praecise verum? Plutarchus saltem ait, ἐν τῷ προστέγειο τῆς θύρας. Est vero προστέγιον non *vestibulum*, ut vertunt: sed *protectum*, sive *tecti proiectura*, quae aliquantum spatii ante ianuam tegeret: προστέγισματα Graecis et γαῖσα, Latinis *suggrundia* et *protecta*. Glossar. *prote - etum, ἐκδέτης*. Scrib. *protectum*. Non etiam displiceat *accubuerit*, ut in multis libris, non *cubuerit*. Ea voce innuitur, ad fores sub protecto cubuisse Caesarem. Turonensis tamen *cubuerit*: quod fortasse rectius.

Cap. 73. *Ut non — oblata libens deponeret*] Facilitas in accipienda satisfactione, et redintegrandae post offensam gratiae, inter notas magni viri, et magis principis. Antoninus Imp. et, quod maluit re esse, philosophus, doctum se ait τὸ πρὸς τοὺς χαλεπήναντας καὶ πλημμελήσαντας εὐανακλήτως καὶ εὐδιαλέκτως, ἐπειδὴν τάχιστα αὐτοὶ ἐπανελθεῖν ἐθέλησωσι, διακεῖσθαι. Talem describit Pompeium Velleius.

Hospitioque patris eius, — uti perseveraverit] Non dubium est, patris Catulli domum in Transpadana regione Italiae fuisse: quo Caesarem post triumphos suos ivisse, nemo dicere sustinebit, qui meminerit, paucis diebus postquam triumphasset, caesum illum fuisse. Porro epigramma Catulli, quo Caesari signata sunt im-

posita, constat illud esse in Mamurram προηγουμένως scriptum, cuius initio est: *Quis hoc potest videre, quis potest pati?* Quum igitur mentio praedae Ponticae et Ibericae arguat, scriptum esse id epigramma sub tempora novissima vitae Caesaris; colligi inde necessario videtur, quae hic dicuntur de reconciliatione Caesaris et Catulli, ea brevi illo tempore esse gesta, quod medium fuit inter reditum Caesaris in urbem post bella civilia confecta et eius caedem. Haec si ita sunt, non video, qui possit verum esse, quod Suetonius heic dicit de Caesare diversorio Catulli patris, post reconciliationem uso. Quare Iosephus Scaliger inter Suetonii παραράματα hanc historiam esse ponendam pertendit, notis ad Eusebii Chronicum, numero MDCCCCLX.

Cap. 74. *Ingulari prius iussit, deinde suffigi*] Tarquinius Priscus crucibus fixisse eorum corpora, qui necem sibi conscissent, notat Plinius, ut saevum et uni illi usurpatum, locus est lib. 36. cap. 15. Sub Imp. vero factum saepius, ut amputata fontibus capita in crucem tollerentur. Exemplum est in Nigro apud Xiphilinum in Severo; et in Albino apud eundem Xiphilinum et Herodianum. Simile est, quod de Cleomene Plutarchus narrat: cuius verba eo proferam libentius, quod veram eorum sententiam non interpretes modo non videre, sed ne doctissimus quidem ille vir, qui nuper in libello de cruce eum tractavit. Plutarchus igitur postquam Cleomenis αὐτεκτονίαν commemoravit, Ὁ δὲ Πτολεμαῖος, inquit, ὡς ἔγνω ταῦτα, προσέταξε τὸ σῶμα τοῦ Κλεομένουσ κρεμάσαι καταβυρσώσαντας. Sententiam esse putant, iussisse Ptolemæum, ut Cleomenis corpus crucifigeretur cute detracta. Sed vocem καταβυρσοῦν quis unquam ita usurpavit? ipsa vocis compositio, si exempla deessent, illam interpretationem per se satis refelleret. Quare aut eorum codicum probanda γραφή, qui habent καταμυρώσαντας, et vertendum: *Iussit Cleomenis corpus affigi cruci, unguentis sartum, sive unguentatum* (sen-

tentia, ut puto, non inepta: nam ista unguenta ad maiorem infamiam valuerunt: nempe quo diutius integrum corpus maneret, et facies semper agnosci quiret: καταμυροῦν hoc loco, quod Herodoto aliisque ταραχεύειν) vel significat hic καταβυρσοῦσαι in culleum capite tenus infuere, quia ex historia, quae statim sequitur, caput saltem fuisse nudum constat. Vitruvius libro decimo, quod Graecus scriptor dicit βυρσοῦν βύρσαις, vertit, coriis involvere. Polybius id vocat καταβράψαι εἰς ἀσκόν, lib. 8. ubi referens Achaei supplicium, ait, ἔδοξε πρῶτον μὲν ἀκρωτηριάσαι τὸν γαλιίκωρον· μετὰ δὲ ταῦτα τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντας αὐτοῦ, καὶ καταβράψαντας (male quidam, καταβρίψαντας) εἰς ὄνειον ἀσκὸν ἀνασταυρῶσαι τὸ σῶμα. Moris fuisse apparet, ut fontium perditissimi quique et maxime exosi, parricidarum in morem vel ante vel post supplicium culleo infuerentur. Etiam in Martyrologiis leges, viros sanctos culleis infutos in mare saepius demersos.

Praemio dato] Duobus talentis. Plutarchus.

Philemonem a manu servum] Asserimus vocem *servus* contra docti viri coniecturam. Cicero de oratore lib. 3. *Quem servum ille sibi habuit ad manum.*

Tam suspitione quam crimine carere oportere] Livia apud Dionem 55. Δεῖ σε, ὦ Ἀγγοῦστε, μὴ μόνον μηδὲν ἀδικεῖν, ἀλλὰ μηδὲ δοκεῖν.

Cap. 75. *Denuntiante Pompeio*] Auctore sententiae tam tristis Cn. Domitio, qui solus ita censuerat. In Nerone cap. 2.

Motis apud Ilerdam deditionis conditionibus] Concise, pro, *mota mentione conditionum.* Sicut paullo post, *motam regni mentionem.*

Exceptis duntaxat Afranio, Fausto et L. Caesare] L. Annaeus Florus lib. 4. cap. 2. *Nemo caesus imperio praeter Afranium; satis ignoverat semel: et Faustum Syllam; didicerat generum timere: filiamque*

Pompeii cum patruelibus ex Sylla; hic posteris cavebatur.

Et Caesar libertis] Ita recte veteres quaedam editiones: nam mirum est, omnes Mss. hic peccare. Perit L. Caesar in Africa, Utica capta. Vide Dionem. Huius mors eos omnes vehementer perculit, qui in clementia Caesaris spes vitae suae habebant sitas. Cicero Varroni: *Ut audiui de L. Caesare F. mecum ipse: Quid hic mihi faciet patri? Itaque non desino apud istos, qui nunc dominantur, coenitare. Quid faciam? tempori serviendum est.* Quibus ex verbis et ex historia, apparet voluntate Caesaris eum periisse, contra quam credidisse videtur Suetonius.

Statuas L. Syllae atque Pompeii] Dio lib. 43. M. quoque Tullius Caecinae: *In quo admirari soleo gravitatem et iustitiam et sapientiam Caesaris: qui nunquam nisi honorificentissime Pompeium appellat.*

Civili animo tulit] Libro sequente de hac virtute, quae civilitas dicitur, agemus susse. Quaedam et Torrentius hic docte.

Cap. 76. Ut iure caesus existimetur] M. ipse Antonius ita pronuntiavit, auctore Seneca, de beneficiis lib. 5. nam de reliquis senatoribus non est dubium, quin eadem fuerit cunctorum, dentis paucis Caesarianis, sententia. In quam transire se, non obscure declarat his verbis Suetonius. Laudo iudicium et liberam vocem. Non enim puto, fuisse sub Caesaribus extra omne periculum, palam de primo auctore imperii, quod ipsi tenebant, ita pronuntiare. Inde illa tam multa Dionis in detestationem facti huius non uno loco. Damnat idem Seneca quoque non una ratione, de beneficiis lib. 2. Est vero gravis haec quaestio, neque huius loci.

Non enim honores modo nimios recepit] Absit ut concedamus clariss. Torrentio tollendam vocem *recepit*. Non obiiciemus consensum omnium librorum: sen-

entiam stare posse negamus ea sublata. De industria enim separavit auctor honores, quos recepit Caesar, ab iis, quae decerni sibi passum ait.

Continuum consulatum] Contra antiquiss. plebiscitum, quo cautum, ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet. Liv. lib. 7. extr. De consulatibus Caesaris diversa tradi a veteribus, notum est.

Perpetuam dictaturam] Hic multa contra leges: nam et plebiscitum vetus erat, quo cavebatur, ne quis duos magistratus uno anno gereret. Deinde lex sive maiorum institutum fuit, quo dictaturae exuendae semestris tempus praefinitum. Tertio modus ipse, quo dictator creatus est, contra leges fuit. Vide Dionem. Postremo, quod extra Italiam dictator sit profectus, quodque alia servari solita a dictatoribus, omnia contempsit, quantum nefas est?

Praefecturamque morum] Recte *praefecturam morum*: non *cenfuram*. Caesar enim censor non fuit, sed morum praefectus, ut et a Cicerone nominatur. Hoc est, rem habuit, titulum per speciem modestiae recusavit. Summa enim censurae fuit dignitas, quam non dubitat Plutarchus vocare in Aemilio Paulo, ἀρχὴν πασῶν ἱερωτάτην: in Catone, κορυφὴν τινα τιμῆς ἀπάσης, καὶ τρόπον τινα τῆς πολιτείας ἀπάσης ἐπιτελείωσιν. Pars potestatis eius fuit morum cura, et ut ait Plut. ἡ περὶ τὰ ἥθη καὶ τοὺς βίους ἐξέτασις. Hanc partem Caesar usurpavit, et ideo *praefectus morum* dictus: non totam cenfuram. Nec verum est, quod Dio ait, ideo censoris appellatione abstinuisse, quia id parum honorificum existimaretur. Melius alibi idem scriptor: Augustum aequae censoris nomen ac dictatoris refugisse. Male igitur illi dictus Caesar τιμητῆς διὰ βίου. Suetonio potius assentiamur, qui regimen morum honore censurae caruisse in Octavio scribit. Primus, opinor, Pompeius hunc titulum nactus, *tertium Consul corrigendis moribus dilectus*, inquit Tacitus 3. Annal. 28.

Insuper praenomen imperatoris] Appellatio *imperatoris* in historia Romana trifariam accipitur, primum, pro ἡγεμῶν et στρατηγός. Hoc sensu imperator a militibus nominatus, qui imperium belli suis auspiciis administrandi a populo accepisset: veteres, ut notat Iustinianus in Novellis, *praetorem* vocabant. Deinde pro *victor* et νικητής. Nam qui res magnas bello gesserat et lege definitum (notant Dio lib. 37. Cicero ultima Philippica, Orosius lib. 5. c. 3. alii) hostium numerum occiderat, a militibus imperator solitus salutari. Cornel. Tacit. lib. 3. Annal. 74. *Tiberius id quoque Blaeso tribuit, ut imperator a legionibus salutaretur: prisco erga duces honore, qui bene gesta rep. gaudio et impetu victoris exercitus, conclamabantur: erantque plures simul imperatores, nec super ceterorum aequalitatem.* Postremo *imperator* idem significare coepit a Iulio Caesare, ac *rex*. Has tres significationes subobscurè notat Dio lib. 45. Τότε τοῦ αυτοκράτορος ὄνομα οὐ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔτι μόνον, ὡς περ ἄλλοι τε καὶ ἐκεῖνος πολλάκις, ἐκ τῶν πολέμων, ἐπεκλήθησαν. (secundam, quam diximus, significationem intelligit) οὐδ' ὡς οἱ τινὰ αὐτοτελῆ ἡγεμονείαν, ἣ καὶ ἄλλην τινὰ ἐξουσίαν λαβόντες, ὀνομάζοντο, (haec prima significatio: sequitur tertia) ἀλλὰ καθάπαξ τοῦτο δὴ τὸ καὶ νῦν τοῖς τὸ κράτος ἔχουσι διδόμενον, ἐκείνω τότε πρώτῳ τε καὶ πρώτῳ, ὡς περ τὸ κύριον προέθεσαν. Bene Dio κύριον: et fortasse προέθεσαν, non προέθεσαν. Fuit enim vox *imperator* tertio significatu praenomen omnium principum, ut Suetonius loquitur hic et lib. 3. Eadem vox secunda notione, cognomen illorum fuit, institutumque est, ut quoties hostis vinceretur, toties princeps imperator salutaretur. Dionis locum in explicatione huius moris pessime acceptum, non possum, quin illustrem. Scribit ille lib. 52. de Octavio: Τὴν τοῦ αυτοκράτορος ἐπίκλησιν ἐπέθετο· λέγω δὲ οὐ τὴν ἐπὶ ταῖς νίκαις κατὰ τὸ ἀρχαῖον διδόμενῃν τισὶ (ἐκείνην γὰρ πολλάκις

μὲν καὶ πρότερον, πολλάκις καὶ ὕστερον ἀπ' αὐτῶν τῶν ἔργων ἔλαβεν, ὥστε καὶ ἐν εἴκοσιν ὄνομα αὐτοκράτορος σχεῖν) ἀλλὰ τὴν ἑτέραν τὴν τὸ κράτος διασημαίνουσαν.

Hoc vult, Augustum quinto consulatu imperatoris nomen assumpsisse tertio significatu. At secundo, et saepe illum ante cognomen id ex victoriis suis meruisse, et postea quoque saepius; ita, ut hac notione vicies imperator fuerit salutatus: haec Dionis sententia, haec veritas rei. Lapis vetus doctissimo Onufrio descriptus, IMP. CAESAR. DIVI F. AUG. PONT. MAX. COS. XIV. IMP. XX. TRIBUNIC. POTES. XXXVIII. P. P. Tacitus de Augusto: *Nomen imperatoris semel atque vicies partum.* Ἐν εἴκοσιν, in superioribus verbis significat, *in viginti proeliis*: repetendum enim ἔργοις: Valeat igitur inepta, falsa, et absurda interpretum sententia, εἰκόσιν legentium. Possum Dionis sex alios locos proferre confirmandae nostrae interpretationi: sed otio abuti nolo, neque meo, neque lectorum. Scribit accuratissimus Lipsius, post T. Blaesum, cui vocabulum imperatoris concessit Tiberius. A. U. C. DCCLXXV nemini subditorum eum titulum fuisse communicatum: me, ut assensionem sustineam, movet Appianus, qui 2. Ἐμφυλίων non penitus ademptum privatis exercituum ducibus sua aetate (sub Adriano vixit) eum honorem; sed difficiliorem ad eum aditum relictum esse scribit. Non enim dari cuiquam nisi caesis X M. hostium: quum ante ἐπὶ πᾶσι τοῖς μεγίστοις ἔργοις tribueretur. Auspicia tamen penes solos principes fuisse, fatendum omnino est.

Statuam inter reges] Septem statuæ totidem regum, et octava Bruti tyrannicidae, in Capitolio consecratae visebantur. Iuxta Brutinam collocata Caesarea est Dio lib. 43.

Suggestum in orchestra] Infra lib. 6. ad cap. 12.

Sedem auream in curia et pro tribunali] Placet ista lectio: vult enim, Caesarem sella aurea usum, ut alios curuli, in senatu, et in foro, pro rostris. Quod Cicero

declarat Philipp. 2. Fuit tamen, quum ex' Dionis verbis legendum suspicaret, *in curia pro tribunali*. Verba Dionis sunt: Δίφρος οί επίχρυσος καί στήλη, ἣ ποτε οί βασιλεῖς ἐπέχρητο, ἐδόθη. *Sella*, inquit, *aurea*, et *columna*, *quae olim reges usi, decreta*. Quenam haec columna est? interpretes de statua inter reges exponunt. Non deest quod obiiciam. Nam et dictum ante Dionis de illa statua: et *στήλην statuam* hic interpretari, et *χρῆσθαι στήλη*, *statuam ponere* nonne ineptum est? Putabam velut cippum aliquem fuisse in curia mediocris altitudinis, in quo statueretur sella aurea, tanquam in parvo et humili tribunali. Iuvat Florus, qui non *sedem* aut *sellam* vocat, sed *suggestum*. Id autem est βῆμα et *tribunal*. De loco Suetonii muto nunc, nec recedo ab edita lectione: de Dioneo cogitemus adhuc.

Thensam et ferculum circensi pompa] Distingue, duos mores circa principum honores solitos usurpari, quos multi perperam confundunt. Unus fuit, ut absentibus aut mortuis sella poneretur in theatro cum corona: cuius rei expressam similitudinem vidimus in multis nummis. Dixit pridem de hoc Iustus Lipsius ad 2. Annalium docte et accurate. Sed videntur Romani a Graecis id didicisse: nam *προεδρία* non merentibus illam solum decernebatur Athenis, et in aliis urbibus Graeciae, sed etiam posteris ipsorum. Ad eius rei memoriam primo institutum, ut etiam mortuis sellae ponerentur: deinde reges sibi et suis hunc honorem tribuerunt. Athenaei locum non male huc traxeris lib. 5. in descriptione pompae Philadelphii, quem mox proferemus. Simile est, quod Eumenes ait: *Aemilius Probus*, *in principiis nomine Alexandri statuit tabernaculum, in eoque sellam auream cum sceptro ac diademate iussit poni*. Alter mos fuit, ut in pompa circensi, quam unus optime describit Dionys. Halicarnass. lib. 7. cum simulacris deorum inferretur principis imago, in thensa et ferculo sicut imagines numinum. Res, ut puto, inaudita Romae ante Caesarem. Apud Graecos

simile quid observamus. Athenaeus in enarratione pom-pae Philadelphi: Ἐπόμπευσαν δὲ καὶ θρόνοι πολλοὶ ἐξ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ κατασκευασμένοι, ὧν ἐφ' ἑνὸς ἔκειτο στεφάνη χρυσῆ, ἐκ' ἄλλου δὲ κέρασ χρυσοῦν, ἐκ' ἄλλου δὲ ἦν στέφανος χρυσοῦς, καὶ ἐκ' ἄλλου δὲ κέρασ ὀλόχρυσον. Ἐπὶ δὲ τὸν Πτολεμαίου τοῦ Σαυτῆρος θρόνον, στέφανος ἐπέκειτο, ἐκ μυρίων κατασκευασμένος χρυσῶν. Ait traductam inter res divinas, quas paullo ante commemoravit, sellam Ptolemaei Soteris cum corona aurca: nec non sellas multas aliorum, quorum nomina non ponit. Ubi vides non obscurum vestigium utriusque moris ante expositi. Dionis verba, quae his Suetonii respondent, ubi uterque honos exprimitur, apponam, ut emendem. Nam docti viri unius litterulae offensione excaecati sunt. Ἐἴτε τὰ θέκτρα τὸν τε δίφρον αὐτοῦ τὸν ἐπίχρυσον, καὶ τὸν στέφανον αὐτοῦ τὸν διάλιθον καὶ διάχρυσον, ἐξ Ἰσου τοῖς τῶν θεῶν ἐσκομίζεσθαι. Hactenus de sella: sequitur de thensa. Κἔν ταῖς ἱπποδρομίαις ὄχον εἰσάγεσθαι ἐψηφίσαντο. Male vulgo editum, ὄχλον. Fecimus ὄχόν. Sic appellat thensam. Alibi ἄρμα. Et est thensa aliud nihil quam, ἄρμα πομπικὸν live ἱερὸν, vel ut vertitur in Glossario, ἄρμα θεῶν. Diomedes lib. 1. *Tensa, deorum vehiculum*. Recte autem emendari a nobis ὄχόν, fidem fecerit ipse Dio ita scribens lib. 49. Ὁ τῆς Ἀθηναῶν ὄχος πρὸς τὸ Καπιτώλιον ἐξ ἱπποδρομίας τινὸς ἐπανιῶν συνετρίβη. Et lib. 50. Ὁ,τε ὄχος ὁ τοῦ Διὸς ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων ἱπποδρομίᾳ συνετρίβη.

Simulacra iuxta Deos] Dio: Καὶ ἐν ταῖς πόλεσι τοῖς τε ναοῖς τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ ἀνδριάντα τινὰ αὐτοῦ εἶναι ἐπέλυσαν. Hoc dixit Vitruvius: *Inter deorum sedes dedicari.*

Pulvinar] Lectisternia Romanorum ex Livio aliisque nota: Graecos idem factitasse, primi fortasse nos observamus. Scholiastes Pindari Olympionicarum oda prima: Διὰ τιμῆς ἦγον οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Αἴαντα, ὡς μὴ μόνον Αἴαντιδα Φυλὴν ἀποδείξει, ἀλλὰ καὶ κλίην αὐτῶ

κατὰ πανοπλίης κατακοσμεῖν. Aemilius Probus in Timotheo: *Quae victoria tantae fuit Atticis laetitiae, ut tum primum arae Paci publice sint factae, eique deae pulvinar sit institutum.* Pausanias Arcadicis: Κλίη τε ἰερὰ τῆς Ἀθηνῶς, καὶ αὐτῆς εἰκὼν γραφῆς μεμιμημένος ἀνάκειται. In Phocicis de templo quodam Aesculapii: Κλίη δὲ ἐν δεξιᾷ κεῖται τοῦ ἀγάλματος. Valerius Max. lib. 2. c. 10. *Rhodii quoque eas: (intellige Harmodii et Aristogitonis imagines) urbi suae appulsas, quum in hospitium publice invitassent, sacris etiam pulvinaribus receperunt.* Huc spectant et quae de Themifone divinos honores usurpante Athenaeus commemorat.

Ac nullos non honores] Male vulgo, nonnullos. Lib. 2. Ad nullius non facinoris societatem coibant. Lib. 4. Quoque magis nullius non boni exempli fautor videretur.

*Praefectosque pro Praetoribus constituerit] Imo pro Quaestoribus, Dio, Ἐπὶ τῆς διοικήσεως δύο τῶν πολιανομούντων, ἐπειδὴ ταμίαι οὐδεὶς προκεχειροτόνητο, ἐγένοντο. Sed placet magis, ut nihil mutemus: nam istos quidem praefectos constat et quaestorum in urbe munera obiisse: Praetoribus tamen eos potius comparat, quia praetextam, curulem sellam, et sex lictores, quae sunt insignia Praetorum, habuere. Colligi potest ex Dione. Omnino autem legendum, repugnantibus omnibus libris, *absente se*, cum Torrentio; vel *pro se*, ut Lipsius. Dio praene ad verbum: Ἐν τῇ ἀποδημίᾳ τῇ τοῦ Καίσαρος οἱ πολιανόμοι τὰ ἐν τῷ ἄστει πράγματα μετὰ τοῦ Λεπίδου ἱππαρχοῦντος ἔσχον.*

*Consulis morte cessantem honor. — petenti dedit] Fuse Cicero in epist. ad Curionem. Hoc sine exemplo factum a Caesare in exemplum vertit. Anno DCCXV in paucas horas suffecti aediles. Dio lib. 48. Anno DCCXXI in locum Praetoris, qui ultimo die obierat, creatus alius εἰς τὰς λοιπὰς ὥρας. Dio 49. Ita accidit anno DCCCI, sed ex alia causa. Tacitus lib. 12. Annal. 4. *Adactus**

Silanus eiurare magistratum, et reliquis praeturae dies in Eprilum Marcellum collatus est. At gravis cenfor Nero exemplum improbavit. Vide lib. 6. cap. 15. idem iudicium Dionis.

Magistratus in plures annos ordinavit] In annos quinque. Apud Appianum in oratione Antonii scribe: Ἐς γὰρ πενταετές, ὡς ἴστε, καὶ τὰ ἀστικά ἡμῖν τὰ ἐτήσια, καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ἢ στρατοπέδων ἡγεμονίας διετάξατο. Vocat ἀστικά ἐτήσια, comitia urbanorum magistratuum, qui omnes suere annui. Meminit et alibi.

Rufini liberti sui filio] Variant libri: quidam *Rufsoni*, alii *Rufioni*: quidam *Rufioni*.

Cap. 77. *Ut T. Ampius scribit*] Et hic fluctuant nostri codices. Viterb. plane, *Titus Ampius*. Alii *T. Amprius*. Urfino placet *Tumpius* ex antiquis inscriptionibus et *Tampiae* familiae denariis. Nos quoque vidimus argenteum nummum, sed scriptura ancipiti: tam enim *T. Ampius* quam *Tampius* legi poterat.

Appellationem modo sine corpore ac specie] Cur negat, speciem saltem reip. superesse? an legendum, *sine corpore atque re*? Ovidius:

Aut sine re deus est nomen, frustra que timetur.

Sic Graeci, ut

ὦ τλήμων ἀρετή! Λόγος ἀρ' ἦσθ'. ἐγὼ δέ σε.

ὦς ἔργον ἦσκουν.

Et B. Basilii venustissime in epistola ad Patrophilum: Πᾶν μοι ἦθος ὑποπτον ἐνομισθῆ, καὶ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώπου φύσει τὸ τῆς ἀγάπης καλόν, ἀλλὰ βῆμα εἶναι εὐτρόσωπον. Ab eadem mente est illud eiusdem libro de Spiritu Sancto, cap. 27. Εἰς ὄνομα ψιλὸν περιϊστᾶν τὸ κήρυγμα. Atque ita saepe etiam B. Chrysostomus. Ceterum in Suetonii verbis nihil mutandum; sed illud potius est observandum: vocem *species* Latinis duo significare, et id, quod vere est atque subsistit; ut quam temperantiam virtutis speciem esse dicimus: et id, quod veram existentiam non habet; et, ut loquuntur phi-

Iosoplii, τὸ μὴ ὄν μὲν, Φαινόμενον δέ. Ut quum χρυσοβά-
 ϕινα dicimus habere speciem auream: et speciem domi-
 nationis Claudio Imperatori, vel postremis regibus stirpis
 Merovingiae tribuimus; vim imperii, Claudii libertis, aut
 Carolo Tuditi. Caesar priore notione hic accipit, non
 posteriore. Ac fortasse etiam verum est, quod Desiderius
 Heraldus meus observabat, vir probitatis eximia, et cui
 litterae meliores, quum debeant iam non parum, multo
 plura olim sunt debiturae, si per forenses occupationes
 ipsi licuerit; is igitur observabat, videri Caesarem allusisse
 ad discrimen positum a veteribus inter *vocabulum* et *ap-
 pellationem*. Quintilianus lib. 1. cap. 4. *Fuerunt, qui
 ipsum adhuc vocabulum ab appellatione diducerent;
 ut esset vocabulum, corpus visu tactuque manifestum,
 domus, lectus: appellatio, cui vel alterutrum deest,
 vel utrumque, ventus, caelum, deus, res.*

Cap. 78. *Et inexpiabilem sibi invidiam*] Non
 aliter multi veterum codd. etiam regius unus perantiquus.
 Alii in eadem bibliotheca *exitiabilem*, ut et vetus Po-
 liciani, et Turonensis.

Triumphanti, et tribunitia subsellia praetervehenti].
 Triumphantes a magistratu excipiebantur in aliqua porticu,
 vel alio quo loco, ubi positis subselliis eos exspectabant.
 Vide Iosephum lib. 7. Excidii cap. 16.

Pontium Aquilam] In gente Pontia fuit Aquilarum
 familia. In antiquissima inscriptione exstat: L. PONTIUS
 AQUILA. Hunc autem constat acerrimum reip. pro-
 pugnatorem fuisse: pro qua et vitam fudit bello Mutinensi
 D. Bruti legatus. Dio lib. 46.

Cap. 79. *Coronam lauream — praeligatam*]
 Fascia candida est diadema regum. Plutarchus vertit,
 διάδημα βασιλικόν. Tali fascia candida ornatae causiae
 regum Macedoniae, ut nostri hodie galeri loris vel torulis
 quibusdam. Veteres Grammatici: *Καυσία πῖλος ἦν πλατύς,
 ὃν οἱ Μακεδονικοὶ βασιλεῖς ἐφόρουν, λευκὸν αὐτῷ διάδημα
 περιειλοῦντες.* Vide Aelianum de animal. lib. 15. cap. 2.

Inde est, quod in Pompeio fasciae licet cruales affectati regni suspensionem moverunt, quia erant candidae.

Discutere valuit] Ita probro cum Viterb. et aliis libris nonnullis: quidam *voluit*. Quod placet Torrentio Dionis verba utri lectioni potius saveant, incertus sum. Οὐ μέντοι καὶ ἔπραξέ τι δι' οὗ ἂν ἀχθεσθῆαι τῷ προσήματι ὡς ἀληθῶς ἐπιστεύθη.

Quanquam et plebei] Ita meliores codd. pro *plebi*. Unde nata depravata lectio *plebeio*, quam improbo, etsi doctis probatam. Sed Dio ait *τινές*. Neque probabile est, unum tantum fuisse. Plebs igitur hic non est plebs universa, sed e plebe perditissimus quisque in hoc summissus, ut aliis praeiret ad hanc acclamationem.

Varia fama percreb.] Viterb. *valida fama percreb.* Puto melius.

Cap. 80. *Maturandi destinata negotia*] Vox *negotia* in hoc loquendi genere omitti solet, ut apud Livium, *maturare coepta*, apud Ciceronem, *perficere cogitata*. Neque hic fortasse Suetonii est.

Idem in curia] Regius codex, *in curiam*. Fr. Pithoei, *inde in curiam*.

Latum clavum sumserunt] *Sumserunt* penultima correpta, ut, *obstupui steteruntque comae*.

Non esse Consulem eum] Et Cicero negat, esse Consulem, in epist. ad Curium.

Post remotos Caesetium et Marullum trib.] Haec distinctio restituta ex cod. Viterb. quanquam viderat hoc acute Torrentius: quem miror in ratione temporum explicanda esse hic hallucinatum. Fallitur sane et quum putat, annum intercessisse a Coss. substitutis Fabio ac Trebonio, ad offensam tribunorum: et quum eorum exactionem coniicit in finem anni, quo fuit Caesar, ut ait, quantum Consul. Neutrum stare potest. Contigit enim utrumque horum post reditum Caesaris, ex Hispania: mense autem Octobri quum revertisset, Idibus Martiis proximis est occisus. Itaque trimestris Q. Maximi con-

solatus in eum annum incidit, quem *Φθίνοντα* vidit novissimum Caesar: Albanæ seriae et tribunorum casus in eum, quem ultimum ipse inchoavit. Eiusdem anni mense Februario etiam illa Lupercalia celebrata sunt, de quibus modo est actum. Quis vero nescit, serias Latinas statim principio consulatus sui a Coss. solitas indici? Comitiam, quorum hic mentio, tempore non suo, primis anni mensibus habita; vel mense Februario, quo olim legationes audiri solitae a P. C. vel Martii initio. Sed festinavit Caesar, quia primo vere urbe exiturus erat. Iam enim Octavium cum parte copiarum Apolloniam praemiserat.

Subscripsere quidam L. Bruti [statuae] Ita olim moris fuit plebi Romanae, si quid palam profiteri non auderet, voluntatis suae significationem edere scribendo in porticibus, parietibus, statuarum basibus, aliisque monumentis defunctorum. Plutarchus in Gracchis: *Τὴν δὲ πλείστην αὐτὸς ὁ δῆμος ὄραμὴν καὶ Φιλοτιμίαν ἐξῆψε προκαλούμενος διὰ γραμμῶν αὐτὸν ἐν στοαῖς καὶ τοίχοις καὶ μνήμασι γραφεάενοις.* Similia his et in Graecorum historia reperiuntur exempla.

Conspiratum est in eum a LX. amplius] Idem numerus apud Eutropium et Orosium. Dio negligentius, *ὅν ὀλίγους.* Nomina eorum, quae in libris exstant, qui ad nos pervenerunt, ista fere sunt:

M. Iunius Brutus Philippensis.

D. Iunius Brutus Albinus.

C. Cassius Longinus.

L. Cassius C. frater.

C. Servilius Casca.

P. Servilius Casca.

Q. Ligarius.

P. Turullius.

Ser. Sulpicius Galba.

L. Tullius Cimber.

L. Minutius Bassilius.

M. Spurius.

Sext. Popilius Laena.

Caecilius.

Bucolianus.

Rubrius Ruga.

Sextius Nuso.

Pontius Aquila.

Atilius.

Petronius.

Cornelius Cinna.

Cassius Parmensis.

His possunt duo addi, *Cn. Domitius Aëno-barbus*, et *Sextus Pompeius*. Illum pars scriptorum inter coniuratos ponit: Dio etiam *σφαγέα* nominat: pars sceleris, et ut *Valerius Max.* semper loquitur, parricidii absolvit. *Sex. Pompeius* etsi Roma absuit tempore coniurationis, lege tamen *Pedia* cum ceteris conspiratis damnatus est. Habeo et alios, quos in hoc album suspicor referendos: sed suspicor tantum.

Marcelloque et D. Bruto principib. conspirationis] Foedissimum mendum in priorem nostram editionem, nescio quomodo, irrepsit. Nam inter coniuratos, qui *Caesarem* occiderunt, nullus fuit, quod sciam. *Marcellus*: neque dubitari potest, veram esse librorum omnium scripturam, *Marcoque et Decimo Bruto.*

Partibus divis] Aliis super ponte, aliis sub ponte collocatis. Hinc intelligimus, pontes comitorum non humiles, sed altos satis fuisse.

Postquam senatus Idibus Martiis edictus est] Is dies, propter *Annae Perennae* festum, hilariter solitas agi. Ideo etiam ludi in *Pompeiano* theatro erant futuri. Moris autem fuit, ut quibus diebus spectacula in eo theatro exhiberentur, senatus in curia *Pompeii* haberetur. Notandus *Appiani* locus: Θεαί δὲ ἦσαν ἐν τῷ Πομπηίου Θεάτρῳ· καὶ βουλευτήριον ἔμελλε τῶν τις περὶ αὐτῶ οἰκῶν ἔσσεσθαι· εἰωθὸς ἐπὶ ταῖς θείαις ᾧδε γίνεσθαι.

Cap. 81. *Ut Iulo prognatus*] Memmianus, ut *Plat. prog.* Nihil mutandum; nam Iulius Caesar auctorem generis sui faciebat Iulum Aeneae filium, et ut ait Dio lib. 43. posteris Aeneae se dicebat προσηκείν δια τὸν Ἰουλον.

Ne quis fabulosam aut commentitiam putet] In membranis superscripta erat emendatio, *ne quis fabulosum aut commentitium putet.* Probo.

Equorum greges, quos — consecrarat] Eustathius in Odyssaeam μ. "Ὅτι δὲ καὶ κατ' ἱστορίαν ἀγέλας ὅλας ἡμέρων ζώων Ἕλληνες ἀφιέρουν δαίμοσιν, ὧν οὐκ ἦν θεμιτὸν ἀπτεσθαι τινας, ἐν οἷς καὶ πτηνὰ ὠσιοῦντο ἱεροῖς ἀνείμενα, οἶον ταῶνες, καὶ χῆνες, καὶ τοιαῦτά τινα, καθωμληται ἐν ταῖς ἱστορίαις. Solita hoc modo consecrari omnis generis animalia, etiam pisces, ut apud Athenaeum lib. 7. scriptum. Maxime autem id factitatum in iis, quae usui aut voluptati fuerant: quibus hoc quasi praemium datum, ut ante obitum manu emitterentur et linerentur ἄφρα. Sic servos, quos amabant, imminente morte properabant liberare, ut saltem in libertate morerentur, ut Plinius in epistolis docet. Sic in historia Marcellini lib. 29. Valentinianus Imp. Innocentiam Ursam, qua diu fuerat oblectatus, tandem *ut bene meritam sylvas abire dimisit innoxiam.* Eo refero Theodoretum verba ex oratione 2. Θεραπευτικῆς, ubi ait, Homerum unguentis delibutum ita fuisse a Platone e rep. sua pulsum, ut mulieres solent hirundines. Μύρω γε ἀλείψας, κατὰ πᾶρα αἱ γυναῖκες τὰς χελιδόνας, ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ξυντεθείσης πόλεως ἀπέπεμψε. Répétit idem et oratione 10. Sed a vetustioribus sumsit haec Theodoretus. Nam multo ante dixerat Dio Chrysostomus in sermone de Homero: Καὶ κελεύει (Plato) μάλα εἰρηνικῶς στέψαντας αὐτὸν ἐρίῳ καὶ μύρω καταχέαντας ἀφιέναι παρ' ἄλλους· τοῦτο δὲ αἱ γυναῖκες ἐπὶ τῶν χελιδόνων ποιοῦσιν. Aristides in Platonica 3. Ὁ Πλάτων Ὅμηρον μύρω χρίσας ἐκπέμπει χελιδόνος τιμὴν καταθείς. Videntur mulieres, quando erant missurae e potestate aviculas, quibus plurimum

fuerant oblectatae, solitae illis unguentum affundere, quod genus luxus observo etiam in hac re fuisse usurpatum. Sic apud Plinium in Epist. lib. 9. delphino, qui omnibus erat admirationi, Octavius Anitius legatus proconsulis unguentum superfudit. Meminit Solinus cap. 17. et apud Philostratum in vita Apollonii, elephantis cuiusdam ἀφέτου mentio fit, quem soliti incolae regionis μυρίζειν καὶ ταινιοῦν. De equis testis Simónides, Aelianus de animalibus lib. 11. cap. 36. "Ὅτι δὲ καὶ μύρον ἔχροντο ἵπποι, Σιμωνίδης ἐν τοῖς Ἰάμβοις λέγει. Lib. 16. cap. 24. Similis stultitia eorum, qui pisces monilibus et manibus ornabant, ut narrat idem lib. 12. cap. 30.

Rubiconē flumine consecrarat] Turonensis, *Rubiconi flumini*: quod olim Turnebo non sine ratione placuit. Nam cui Caesar equos istas consecravit? Fluvios pro numinibus habitos olim et cultos, nemo est, quin sciat.

Avem regaliolum] In Glossario non *regaliolus*, sed *regaviolus* scribitur: nam *regaviolus* dicta haec avicula quasi rex avium. Sic autem legendum in eo libro, *regaviolus*, σπίννος. *Regaviolus*, βασιλίσκος, ὄρνυφιον. Ubi vides inconstantiam simul et imperitiam eius Grammatici: male enim σπίννος interpretatur, et cum frigilla regaliolum confundit. In altero conscriptum est, βασιλίσκος, *regula*, scrib. *regulus* vel *regaviolus*. De hac ave Plinius. In 3. Pauli Aeginetae legimus *aviculam*, "Graecis βασιλίσκον dictam, omnium, quas nosset vetustas, habitam esse minimam. Nec multo esse maiorem passerem troglodyten: quam volunt eruditi esse nostrum *roitelet*.

Ea vero nocte, cui illuxit dies caedis] Melius sic, quam ut Dio, ἐν τῇ νυκτί, ἐν ἣ ἐσφάγη.

Cum Iovē dextram iungere] Dio, τῆς τοῦ Διὸς χειρὸς ἄπτεσθαι. Non recte in vulg. *dextras*.

Collabi fastigium domus] Dixit ante, decreta fuisse Caesari templa, aras, pulvinaria, non secus ac deo: eodem et fastigium istud pertinebat. Quod ex Ciceronis, Plutarchi et Flori testimonio cognoscimus. Ut igitur

Valens Perfidiae cum hominis causa concordans, ut
 locus spectentur adus eius in huius omnis iudicio
 nota. *Εσθλας ἀποκατά, εἰ ἄλλῃ, ἀσπίδα ἔκτισται,*
 ut scilicet interpretatur: namque de perditione adus di-
 citur. Cicero ac *Ἐπίκουρος* in *3. Aspidatum ostendi in*
oculis tuis totum: quod, tota conciliata non placet
tui esse malitiam, sed perditionem. Et tunc Seneca
 epist. 122. *Interdum Aspidem tui formam dextera tem-*
pūs portabat, quae Caecilius dicit et dextera dicitur.
Aspidarumque Adus in dexterae eius hunc corp. de-
scribitur, pro Aspidae sedente portat, quod oculus in
oculis Aspidem habentibus dicitur esse, et manina
in corpore. Εἶτα, αἰ. τρις, πύματα. ἕτερος ἐν ἑσπῆ
ἀκίπτε. Τὰς γὰρ εἰμὴ καὶ εἰς ἑσπῆς τρις ἀκίπ.
 De his saepius multa auct., et ceteris auctoritate prom-
 pta, notemus.

Libellumque insidiarum idem. Patruus Caesar, sup-
 plicem libellum hunc esse: ideo ceteris *λεπτοῖς* com-
 misiona. Similem errorem adicit Mucronus Imperator,
 quam uxoris Theophrastus et Timothee conurbatione caesus
 est. Vnde narra: Cedrenus. Geminum illis exemplum in
 annalibus nostrorum temporum posteritas leget, ac fato-
 rum vim inevitabilem etiam in ea caede recognoscat. Res
 plane memorabilis, et quae olim inter *Ῥαυλάσια ἀποστρα-*
τη, et providentiae divinae argumenta iactabitur.

Libellis ceteris, quos sinistra — commisit. Non
 sinistra, sed dextra, ait Manilius: — *totiens praedicta*
cavere Vulnera non potuit, toto spectante so-
natu Indicium dextra retinens. Etiam commixtum ce-
 teris libellum indicem negat Platarchus: *Ἐν δὲ τῇ χειρῇ*
κατέχον καὶ Φυλάκτων ἐκείνο μόνον.

Dein pluribus hostiis caesis. Florus: *Nec perlitare*
centum victimis poterat.

Cap. 82. *Asidentem conspicati — circumsteterunt.*
 Aliae editiones male, *praeiverunt.* Nam *conspirati* et
circumsteterunt scribendum.

Cimber Tullius] Nuperae quaedam editiones mutarunt in *Tullius*, perperam. Nam Tullius appellatur in omnibus Latinorum codd. et Graecorum quoque nonnullorum, etiam Plutarchi in Bruto: at in eiusdem Caesare et Appiano *Τίλλιο*; mendose.

Clamantem, ista quidem vis est] Plautus Captivis: *Vis haec quidem hercle est, et trahi et trudi suum.*

Alter Cassius] Non solum in prima editione, sed etiam in membranis, ut docti viri testantur, et vidimus ipsi, ita scriptum est, et mox *Cassii brachium*. Non ut emendatum est a Beroaldo, ut arbitror, *alter Casca et Cascae brachium*. Scio, Plutarchum et Appianum eius emendationis esse fundos: sed quis scit, annon illi potius sint corrigendi? Deinde, quam multa in hac historia, ut aliis omnibus, diverse narrantur ab historicis? Possent multa annotari; sed *λεπτολογεῖν* nolumus.

Arreptum graphio traiecit] MS. quidam *arrepto*. Alii, *abrepto*: quidam *abreptum*: nonnihil variante sententia. Veteres scribebant vel stilis, vel calamis: quia autem *σιδεροφερεῖν* non licebat, et stilis et calamis ad necem inferendam abutebantur: sed illis frequentius. In historia ecclesiastica et apud Prudentium multos martyres graphiis consossos beatam animam coelo, unde acceperant, reddidisse legimus. Et apud Plutarchum in Gracchis perit Antillus quidam *γραφείοις μεγάλοις πετυμένος ἐπ' αὐτὸ τοῦτο πεποιτῆσθαι λεγομένους*. Qui locus est testis improbitatis quorundam per illa tempora, qui graphia ad caedem ex professo parare soliti. Propterea cautum aliquando Romae, ne ferrea graphia quisquam haberet, sed ossea, ut Isidorus refert. Sed et calamis *γραφικῶς* ad caedem abusi. Refert enim Eusebrius lib. 3. Stephanum Antiochiae episcopum a pueris interemptum *κλίμας ἵσα δόρασιν ἔχονθεῖσι*.

Undique se frictis pugionibus peti] Qui Miscellam historiam composuit, *cultros senatorios* vocat: nescio

quare: Graeci quidam *ἐίθη*. Vere pugiones fuisse, ex Dione constat, notante illatos eos in curiam in scriniis libellorum. Vide Plut. in Bruto.

Καὶ σὺ εἶ ἐκείνων, καὶ σὺ τέκνον] Haec lectio veteris Romani cod. et quorundam Mss. In Viterb. tantum: *Καὶ σὺ ἐκείνων εἶ*; in aliis: *Καὶ σὺ τέκνον*; ut in vulgatis, et Turonensi; fortasse melius. Sic enim apud Dionem quodque.

Dependente brachio] Appianus pro eo dicit *διεκόμεσαν οἴκαδα ἀνωμάλος, οἷα τρεῖς*; hoc est, lectica non aequaliter sublata, sed propendente, ut quum a tribus solis gestatur.

Fuerat animus coniuratis] Melius supra *conspiratos* et *conspirationem* vocabat. Nullum enim iusiurandum intercessit. Plutarchus *συνωμότας*: sed cum correctione, *λεγέσθω γὰρ οὕτως*.

Cap. 85. *Quod Id. Septembr. proximis — fecerat*] Quum reversus ex Hispania ad triumphum, ex veteri more ad urbem esset. Videtur autem per mensem ibi fuisse. Nam Octobri urbem est ingressus.

Demandaveratque virgini Vestali maximas] Ita veteribus mos fuit, ut ex Pandectis et historiis notum. Appianus ait, L. Pisoni socero: *Λεύκιον δὲ Πείσωνα ὄτα τὰς διαθήμας ὁ Καῖσαρ παρετίθητο*. Sed errat.

Ex quadrante reliquo] Omnes codd. hunc locum corrupte scriptum habent, ut in vulg. *reliquos in ima cera*. Veram emendationem et sententiam aperuit primus Lipsius. Possis etiam legere sic: *Ex quadrante reliquo, aliosque in ima cera*. C. Octav. ut illis verbis, *aliosque in ima cera* substitutiones intelligantur, quas fieri solitas in ima cera sive extrema pagina, ex Ictorum libris certum est.

Pluresque percussor. in tutor. filii — nasceretur] Valde oscitanter partem istam testamenti Caesariani legit Dio in eo auctore Latino, unde ipse sumsit. Ita enim vertit: *Μαθὼν ὁ δῆμος ὅτι τὸν τε Ὀκταουῖον υἱὸν πεποιήτα,*

καὶ τὸν Ἀγώνιον, τὸν τε Δόκιμον, καὶ τινὰς ἄλλους τῶν
 σφραγῶν ἐπιτρόπους αὐτοῦ. Ait, Octavium testamento
 esse adoptatum: eique datos eodem testamento ἐπιτρό-
 πους. Quid appellat ἐπιτρόπους; tutores? atqui Octavio,
 annum agentij decimum octavum, tutor dari non potuit.
 Curatores? illi vero testamento non dantur; sed dati con-
 firmantur, inquires. Scio. Verum quis hoc dixit praeter
 Dionem? deinde, quam absurdum, quod necessariam istam
 partem de postumo praetermittit? Nimis certum est,
 optimum alias scriptorem, quum ista verteret, non atten-
 disse animum ad illa verba: *si quis sibi misceretur*. Itaque
 ad Octavium retulit, quae de postumo scripserat Caesar.

Populo hortos] Viterb. quum hic, tum alibi, *ortos*.
 Ut apud Varronem et Ciceronem quoque in plerisque
 libris. Sic in Turonenſi *Omerus* semper, non *Homerus*.
 In his hortis postea fuit aedis consecrata Forti Fortunae.
 Plut. de Romanorum Fortuna.

Et viritim trecenos sestertios] Si Octavio fides,
 centenos vicenos tantum. Vide Dionem lib. 44. Mirum
 vero, qui fieri potuerit, ut res ista divulgata diverso
 traderetur.

Cap. 84. *Funere indicto*] A Cos. Antonio. Lactan-
 tius lib. 1. *Si Cos. non fuisset Antonius, Caius Caesar*
pro suis in rep. meritis, etiam defuncti hominis ho-
nore caruisset, et quidem consilio Pisonis soceri et L.
Caesaris propinqui. Funus indicere Graecis περιαιγά-
 λειν: Hefychius. Romanus mos ex Terentio et aliis
 notus.

Rogus exstructus est in Martio campo] Quae ad
 funerum curam pertinere, ea vel doni peragebantur,
 vel in foro, vel extra portam. Domi curatum funus per
 plures dies: ibi fiebat ἡ πρόθεσις, et mortuus septem dies
 in vestibulo positus, qua a domesticis, qua ab amicis,
 plangebatur, ac coronis aliisque muneribus honorificis
 afficiebatur. Tranquillus hanc totam partem praetermit-
 tit: solitus, insignia tantum notare. In foro laudabantur:

extra urbem cremabantur. Caesar tamen in ipso foro crematus, non in exstructo ei rogo: quod per populi tumultum evenit. Similimum est, quod paucis ante annis in funere Clodii a Milone occisi acciderat, ut narrat Asconius. Dio quidem inter alios Caesari decretos honores hunc commemorat, ut mortuus intra pomerium sepeliretur: sed ea non est causa combustum intra urbem Caesaris.

Iuxta Iuliae tumulum] Quae in Martio campo sepulta contra maiorum instituta. Dio lib. 39.

Et pro rostris aurata aedes — collocata] Bononiensis editio, quae proxime Romanam secuta est, legit, *aurata sedes*. At Mss. et Romana, *aedes*. Recte dubio procul. Aedem appellat pegasus in foro exstructam, ut ibi collocaretur Caesaris corpus, dum laudatio perageretur. Ita autem vocat, primum, quia, ut disertim notat, in modum templi fuit constructum: deinde, propter religionem circa defunctos. Qua ratione dixit Polybius lib. 6. imaginibus defunctorum solita *περιτίθεσθαι ξύλινα ναίδια*, et Plinius quoque armaria illa vocat *aediculas*. Postremo, quia de Iulio Caesare tanquam de deo loqui solent: fuitque haec illius *ἀποθέωσις* quaedam et consecratio. Sane enim quum legantur multi ante Caesarem in foro laudati, nemini tamen exstructam aedem legimus: sed lectum pro rostris, vel in rostris, ut loquitur Asconius, fuisse positum. Postea vero quam coepere Iupp. illis ritibus consecrari, quos describunt Herodianus et Dio, hoc quoque servatum est. Dio in Severo de funere Pertinacis: *Ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ Ῥωμαίᾳ βῆμα ξύλινον ἐν χρῶ τοῦ λιθίου κατεσκευάσθη· καὶ ἐπ' αὐτῷ αἶκημα ἄτοιχον περιστύλον ἔκ τε ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ πεποιημένον ἐτέθη· καὶ ἐν αὐτῷ κλίνη*. Prorsus illa verba *οἶκημα ἄτοιχον περιστύλον* aedem illam expriment, quam hic Suetonius narrat: nam quod columnis, non parietibus cincta fuerit, non potest esse dubium, etsi nemo id veterum dixit. At quomodo aliter defuncti corpus cerneretur a populo? Quomodo Antonius ostensione vulnerum, illam conspiratis invidiae flammam excitasset?

Intraque lectus eburneus] Polybii aetate, qui laudandi erant, plerique pro rostris statuebantur erecti. Συντελουμένης, αἶτ, τῆς ἐκφορᾶς, νομίζεται μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου πρὸς τοὺς καλουμένους ἐμβόλους εἰς τὴν ἀγορὰν, πρὶν μὲν ἐστῶς ἐναργῆς, στανίως δὲ κατακεκλιμένος. Possimus tamen Polybii verba accipere de simulacris defunctorum cereis; quae, ut a populo conspici possent, machinamentis erigebantur. Tale simulacrum ab Antonio ostensum est populo, super funebri lecto Caesaris, ea arte factum, ut versatile esset, omniaque ei imposita vulnera mire ob oculos poneret: auctor Appianus.

Et ad caput tropaeum, cum veste — occisus] Quod Suetonius *tropaeum*, Appianus *κοντόν* vocat. Τὸ σῆμα τοῦ Καίσαρος ἐγύμνου, καὶ τὴν ἐσθῆτα ἐπὶ κοντοῦ Φερομένην ἀγέσβιε. Qui noverit tropaeorum Romanorum formam, intelliget, quam bene huic loco ea vox conveniat.

Omissio ordine] Ordo, quem dicit, fuit hic: praebant magistratus et senatus positis dignitatis insignibus: sequebantur equites habitu lugubri: deinde milites cum armis, sed versis: postremo populus per tribus. Tacitus, alii.

Men' me servasse, ut essent, qui me perderent] Si ita legimus, erit sententia ei similis, quam exagitat Epictetus in disertationibus lib. 1. cap. 4. Τάλας ἐγώ! ἐπὶ ταῦτά μου τὰς πολιὰς ἐτήρητα; Virgilius, 11. Aen. 159. *Felix morte tua, neque in hunc servata dolorem!* Velleius de Caesare paene victo proelio Mundensi, lib. 11. c. 55. *Consistens ante recedentem suorum aciem, increpita prius Fortuna, quod se in eum servasset exitum.* Non placet mihi haec sententia: non, inquam, puto eum eiulare, quod se servarit, ut postea misere periret: sed hoc potius, quod alios servarit, a quibus sit deinde occisus. Lege igitur, sicut in membranarum omnibus: *Men' servasse, ut essent, qui me perderent?* Ita legerunt Graeci, quod ex versione apparet: Ἐμὲ δὲ καὶ τοὺς τε περισῶσι,

τοὺς κρείοντάς με; apud Appianum. In Pacuvii fabula pronuntiabatur hic versiculus ab Aiace suas victorias Achivis exprobrante: Vel de Ulyſſe dicebatur: de quo ait apud Ovidium Met. 8. 76.

Servavique animam, minimum est hoc laudis, inertem.

Ex Electra Attii alia] Sic emendavimus corruptam omnium librorum lectionem *Attilii*. De hoc poeta plura ad Persium.

Laudat. loco Cqf. Antonius — pronunciavit S. C.] Nullam ergo aliam habuit Antonius de laudibus Caesaris orationem? Si Appiano fides, nullam. Hoc enim ille disertis verbis affirmat. Falsa igitur, et ad arbitrium conficta illa bene longa oratio, quam Dio pro Antoniana venditat. Quod non eo solum loco apud eum scriptorem eruditus lector observare poterit. Quod ait Suet. *per praeconem*, Appianus contra, sua ipsius voce Antonium id S. C. recitalle.

Lectum pro rostris in forum mag. — detulerunt] Aptius erat *detulerant*. Nam hoc factum ante illa, quae modo narrata sunt: quod non observant quidam. *Detulerunt* igitur, nempe ex vestibulo domus Caesaris, in forum, et pro rostris posuerunt.

Circumstantium turba] Quidam codices, *circumstantium*.

Virgulta arida et cum subselliis tribunalia] Vide Appianum. Plutarchus adiicit et mensas numulariorum, quae erant in foro. Sic Asconius in gemina historia funeris Clodiani: *Populus duce Sext. Clodio, corpus P. Clodii curiam intulit; cremavitque subselliis, et tribunalibus et mensis, et codicibus librariorum*.

Quicquid praeterea ad donum aderat, congeffit] Damnata lectionem calculis Beroaldi et quorundam aliorum; sed omnium nostrorum libb. suffragiis confirmata, restitimus. Eratosthenes in descriptione similis moris, quem *Φυλλοβολία* vocant Graeci (nos fusc ex-

ponimus ad librum 6.) pro eo dixit, ἔβριπτον τῶν θρατῶν ὅτις ἕκαστος εὐπύρει.

Deinde tibicines] Legi apud quosdam superioris aevi Criticos, exstare codices, ubi scriptum sit, *deinde suicines*. Quam lectionem nec reperi, nec repertam probarem. Ad A. Gellium et Nonium. Omnes libri, etiam qui in regia bibliotheca, item Memmianus constanter *tibicines*: non *suicines*: non etiam *tubicines*: quam vocem quum hoc loco viri docti pridem non sine causa restituissent (nam in nobilium et publicis funeribus tubam adhiberi solitam pueri non nesciunt), reperti sunt nuper, qui de ea observatiuncula triumpharent.

Veteranorum militum legionarii] Hoc est, legiones compositae e veteranis militibus, quae Romae tum erant, deductionem in promissos agros expectantes. Ut iam diximus. De his multa Appianus.

Praecipueque Iudaei] Qui Caesarem dilexisse videntur ob Pompeii caedem, a quo urbs ipsorum capta fuerat. Iudaeos tamen militasse Pompeio contra Caesarem, testis Appianus. Verum ea offensa mox bello Alexandrino expiata est: cui et interfuerunt, et egregiam Caesari operam navaverunt. Inde illa Caesaris in eam gentem collata beneficia. Iosephus de antiquit. lib. 14.

Noctibus continuis bustum frequentarunt] Ingentis desiderii argumentum: nam de plebe Romana minus est, quod narrat Appianus, τὴν νύκτα πανδημῆ εἴ κερᾶ παρέμενον.

Cap. 85. *Concionatum de Caesure, requirebat*] Viterb. *inquirebat*.

Solidam columnam] Graeci de hac columna, cuius et Cicero meminit, silent omnes: aram contra plerique omnes positam ibi narrant, ubi fuerat crematus. Dio, factum a populo, scribit: Appianus, a Pseudomario.

In foro statuit] Eo ipso loco, ubi fuerat crematus, ut diximus. At reliquiis Caesaris quid factum? Unus te docebit ex omnibus historicis Dio: Τὰ αὐτοῦ οἱ ἐξελύθε.

ροι προανείλοντο, καὶ ἐς τὸ πατρῶον μνημεῖον κατ'ἦεντο. *Reliquias eius liberti ante sustulerant, et in patrium monumentum condiderant.* Hodie locus editur corrupte. Legitur enim, πρῶτον. Quod fatetur Xylander se non intelligere. Nupero correctori omnia curva, recta. Non me fugit, exponi posse πρῶτον μνημεῖον, monumentum, de quo prius cogitarant. Nam initio propositum fuerat, et cremare in Campo Martio, et inferre cineres in Iulium monumentum: sed et coacta interpretatio est, et manifesto falsa. Nam id per pontifices non licuit: quorum etiam auctoritate factum, ne in exstructo ibi rogo cremaretur, ut Appianus docet.

Scriptisque PARENTI PATRIAE] Cicero non plebem, sed Antonium auctorem facit: et inscriptionem aliter conceptam habet, PARENTI OPTIME MERITO. Locus est in epistola ad Cassium lib. 12. ad Familiares. Errat Vir doctus, qui argumento huius inscriptionis Antonianae inducitur, ut cognomen *Patris Patriae* mortuo demum Caesari decretum fuisse putet. Id vero Cicero nullus dicit, neque verum est: sed cognomen vivo Caesari tributum: postea, damnata quodammodo eius memoria, actisque in dubium vocatis, amissum, hac inscriptione, quasi publico consensu, iterum confirmatum ei fuerat.

Apud eandem longo tempore sacrificare] Quomodo longo tempore, quum statim per Dolabellam Cos. ea columna sit deiecta? et tamen ait, *perseveravit.* Dio parcius: *Ἔθειν ἐπεχείρουν.*

Controversias quasdam interposito — distrahere] Vult dicere, cultum eum locum instar templi. Nam controversiae in templis distrahi solitae. Exemplum habes apud Platonem in Protagora, Isocratem in Trapezitico, Plinium epist. 1. lib. 5. et apud Dionem variis locis. Aliquando templa non ingrediebantur, sed officii sui satis se admonitos putabant, si ad aedem alicuius deum accessissent. Antiphon in ea *περὶ χορευτοῦ, de ludio aut salio.* Καὶ ἐγὼ πεισθεὶς ὑπὸ τῶν φίλων διηλλάγην τοῦτοισ

ἐν τῇ πόλει ἐνακτίον μαρτύρων, ὅπερ διήλλακτον ἡμῶς πρὸς τῷ νεῷ τῆς Ἀθηνῶς. Distrabantur autem iurando interposito, ut ait Suetonius. Quod ideo vetus poeta eleganter appellavit, *manite*, quo quotidianas poenae extergeantur. Et iurabant per deos, heroes, magnosque viros defunctos, etiam per vivos; unde est illud apud Lucianum ὄρκος εἶναι τινί, pro observari colique ab aliquo officiosissime. Pertinet huc, quod de haereticis quibusdam, ut Priscillianistis, Donatistis, aliis in historia veteris ecclesiae narratur. Nam et istis sectae suae princeps erat ὄρκος: per illum iurabant, et controversias suas in eius memoriis dirimebant. Cur dicit Suetonius quasdam? puto, quia aliae controversiae ad alios deferebantur deos sive heroes. Sic narrat Plutarchus, Thebanos solitos de rebus amatoris ad Iolai tumulum convenire.

Cap. 86. *Cum gladiis sectantium se*] Etiam hic peccatum fuerat coalitione finis praecedentis dictionis cum sequentis initio, ut millies in Mss. et Pandectis Flor. arguit ita esse, corruptior adhuc lectio cod. Lislai, *ad inspectantium*. Ego non puto Latinitatem pati, ut aliter legatur quam *sectantium*.

Insidias undique imminentes] Ipse Caesar notat optime, quanto esset omnibus bonis odio. Verba eius sunt: *Ego dubitem, quin summo in odio sum, quum M. Cicero sedeat, nec suo commodo me convenire possit? Atque si quisquam est facilis, hic est: tamen non dubito, quin me male oderit.* In epist. 1. lib. 14. ad Attic. familia his epistola sequente.

Subire semel confessum satius esse — semper] Est verum, quod Seneca dixit epist. 22. *Nemo tam timidus est, ut malit semper pendere, quam semel cadere.* Non abludit illud beati Chrysostomi, Βέλτιον ἀπελθεῖν, ἢ διηνεκῆ Φέρειν χειμῶνα· ἐπεὶ καὶ τὸν Κάιν ἀνεκτέτερον ἢν ἀποθανεῖν, ἢ διὰ παντός τρέμειν.

Cap. 33. *Perit FL et L. aetatis auro.* Non quidem exacto: decem mensibus circiter quatuor.

Atque in decorum numerum referri est. Quod in antiquissimis Graecis liberis dicitur *θεοῖς*, aliquando a morte vel *τεροχέρας πικρὸν ἰσχυρὸν*, vel *καθέρων*, vel *καυλωπύκρον*. ut Philo, id Latini modo intersecundus dicunt, in decorum numerum referri, vel consecrari, ut in epist. Paeti de Hippocrate *ἀπερσοῦθαι*. Fere autem condicioibus urbium est *ἀνὸς* de publica re bene meritis. honores heroici decem soliti; donec perillatim pro diis habiti etiam isti. Plutarchus in mulierum praclaris factis: *Τῆς Λακέρων πρώτου ἰσχυρὸς τὰς ἀπερσοῦθαι. ἔσται ποῦ ὡς θεῶν θεῶν ἐψηχόσαντα*. Deserere *τὰς ἀπερσοῦθαι* est, quod una voce *ἐναγέειν* dicitur, et longe differt a *θεῶν*, ut notant veteres Grammatici. Adulatio postea ac superstitio *θεοῦ* invenit: cuius moris exitus gravis censura apud Plutarchum in Romulo. Atque istiusmodi adulatione reliquos mortales superarunt cives Attici, illi ipsi, quorum patres Aristotelem capital admisisse pronuntiarant, quam pacem in Hermiam composuisset. Romani ante Imp. parcius hanc insaniam publice insinivere. Solus e regibus, ut ait Cicero, Romulus consecratus est, et postea pauci alii. Privatae tantum *ἀπαρσοῦθαι* habebant parentum per liberos consecratorum, et domestica religione cultorum, ut ex Varrone Plutarchus docet in quaestionibus Romanis. Atque hi sunt *diis animales*, de quibus Labeo libros scripserat: in quibus aiebat (Servil verba sunt) *esse quaedam sacra, quibus animae vertantur in deos, qui appellantur animales, quod de animis fiant*. Haec annotanda duxi, ut origo *ἀπαρσοῦθαι* Imp. intelligeretur. Nam ut parentes a liberis consecrabantur, et privata religione colebantur; ita Imperatores, qui patres patriae et dicebantur, et habebantur, publice in decorum numerum relati et publica religione culti. Primus hoc in Caesare patre sanxit Augustus, quem propterea *καροπλάστην* Iuliani Silenus nomi-

pat. Et rationem addit: Ἡ γὰρ οὐκ ἔπλαττες ἤπιον, ὡς-
τερ ἐκείνοι τὰς νόμφας, ἢ Σεβαστὴ, θεοὺς, ὡς ἓνα καὶ
πρῶτον τούτων; Manilius lib. 4, 952.

*Iam facit ipse deos, mittitque ad sidera numen
Mutus, et Augustus crescit sub principe caelum.*

Sed mirum est, Iulianum in Augusto id ridere, quod
multo ante Augustum passim usurpatum legimus. Nam
in Idyllio Theocriti 17. nonne describitur ἀποθέσις
Ptolemaei regis Aegypti, a filio, qui successerat patri,
facta? Ubi recte antiquus scholiastes: ἐξεδέσθη ὁ Πτο-
λεμαῖος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ: sic habet scripta lectio; non, ut
vulgatum est, ἐξεῖδη, proflus absurde. Quid? nonne
Aetna ducem suam Achaei in numerum deorum retule-
runt fato functum? Nam scribit Polybius in 9. historia,
non solum eos honores, qui heroibus tribuebantur, ei
fuisse decretos, sed etiam sacrificia; qui proprius deum
cultus censebatur. Θεσίας αὐτῷ, inquit, καὶ τιμὰς ἡρωϊκὰς
ἐψήφισαντο. Primis temporibus, qui humanarum virtu-
tam modum videbantur supergressi, horum nomina post
ipsorum obitum in rituales libros referebantur, et anno
vertente memoriam illorum celebrabant, atque eorum
animas in beatorum insulas receptas esse, omni post
futuro iudicio liberas sibi persuadebant. Cedrenus de
antiquis Assyriis loquens ritum hunc ita describit: Ἦν δὲ
τὸ τῆς ἀπεθέσεως σχῆμα τοιοῦτον. Ἐν ταῖς ἱεραιτικαῖς
αὐτῶν βίβλοις ἐτάσσοντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν, μετὰ τε-
λειότην καὶ κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἐορτὴν αὐτῷ ἐτετέ-
λεον, λέγοντες τὰς αὐτῶν ψυχὰς εἰς τὰς τῶν μακάρων
κρῆτους εἶναι, καὶ μηδέτι κρῖνεσθαι ἢ καίεσθαι πυρὶ.
Hinc etiam pertinent, quae observamus ad Athenaeum
lib. 6. cap. 14.

Ludis quos primo consecrat. ei heres Aug. edebat]

Non multum interest, siue primo scribatur, ut in omni-
bus membranis, siue primos, ut quibusdam editis. Ea
vox referri debet non ad ludos vel consecratos; sed ad
verbum edebat. Iulio varii ludi fuerunt consecrati, sicut

libro proximo dicemus. Auctor de iis loquitur, quos reversus Apollonia primo edidit in patris honorem. Suetonius hic seorsim sentit ab aliis, qui non Caesari sed Veneri Genitrici eos ludos, quibus cometa apparuit, fuisse consecratos tradunt; Seneca, Plinius, Dio, alii. Pollumus conciliare ceteris nostrum, si illa verba *consecratos ei*, exponamus, consecratos ab eo. Ita saepissime loquitur Suetonius. Appianus: *Καῖσαρ θεῶν ἐτέλει ἀνακειμένους ἐκ τοῦ πατρὸς Ἀφροδίτῃ Γενετείρῃ.*

Simulacro eius in vertice additur stella] Ad exemplum eius simulacri, quod Augustus ei tum consecravit, ut ex ipso refert Plinius, in foro: ut Dio, in ipsa Veneris Genitricis aede.

Ac ne unquam eo die] Qui ante legitimi senatus dies erat. Notum ex historia, et monet Dio.

Cap. 89. *Percussorum autem, fere — supervixit]* Sane fere. Nam excessere triennium non pauci. Prima hostia, qua mors Caesaris expiata est, C. Trebonius fuit, quem in Asia Dolabella occidit. Secuta inde D. Bruti caedes et Pontii Aquilae, aliorumque bello Mutinensi: mox celebrata proscriptio, qua periit Ligarius et quicumque alii prehendi potuerunt. Sed plurimi bello Philippenfi, quod tertio anno a caede Caii gestum est, sublati sunt. Quo respiciens Suetonius, paucos triennio supervixisse scribit. Pauci illi, ii sunt, qui cum Sex. Pompeio erant. Estque eorum mentio apud Appianum et Dionem in pacis conditionibus, quae convenit inter Caesarem, Antonium et Pompeium, anno U. C. DCCXV, post Caii necem quinto. Supervixerunt et Pompeio quidam, Antonio ipsos protegente: in his Parmensis ille Cassius, quem postremum omnium poenas dedisse Velieus ait. Obiit post Actiacum bellum, quum Caesari supervixisset annos tredecim, et quod excurrit. Huic porro de Caesaris percussoribus observationi, similis est ista Marcellini de auctoribus caedis Gordiani iunioris: *Nec erravere diu manes eius inulti, quod velut cla-*

rescente iustitia, omnes, qui in eum conspiraverunt, cruciabilibus interiere suppliciis. Lib. 23.

Neque sua morte defunctus est] Seneca ad Lucium: *Bellu res est mori sua morte.* Firmicus lib. 8: cap. 19. *Erit longaeuus, in senectia felix, et qui sua morte moriatur.* Cap. 29. *Sed ii tandem superstitionibus filiis sua morte morientur.* Sic οίκαια τελευτη ἀποθνήσκειν apud B. Chrysostrum. Ita et Graeci locuti sunt: Eriphanus lib. 1. *Και μήτις λεγέτω περι τοῦ Ἀβέλ. Οὐ γὰρ θανάτω ἰδίῳ τέθνηκεν.* Eusebius de praeparati lib. 1. *Οὐ γὰρ θνήσκει ἰδίῳ θανάτω; εἰ μὴ βία τινὶ πληγῇ τοῦτο τὸ ζῶον.* Ptolemaeus lib. 4. *Tetrabibli, ἰδίῳις τελευτηῶν θανάτοις, et βιαῖοις opponit invicem.* Dicitur et, *sua die mori* in veteri epigrammate, *Inviolatus artus die suo peremptus hoc situs est in agro.* Quo etiam modo Hebraei sunt locuti. Iobus cap. 15: *κτεν κρι κλι ad verbum, ἐν οὐκ ἰδίῳ ἡμέρα τελειωθήσεται.* Id est, ut vertunt Graeci, *πρὸ ὥρας φθαρθήσεται.* Demosthenes aliique Graeci saepe *sua morte* τὸν αὐτόματου θάνατον, καὶ τὴν πεπωμένην nominant: Cicero *naturam et fatum.* Vide A. Gellium. Plinius in epist. *naturalem et fatalem.* Tacitus *mitem obitum* et Nicetas *μαλακὸν θάνατον.*

Nonnulli semet eod. illo pugione — interemerunt] Ut Brutus et Cassius. Quorum nomina inter exempla ultionis divinae clara sunt. Non minus insignis Caesarum fratrum mors: de quibus, quoniam tacent veteres historici, apponam epigramma antiquum per illa tempora editum:

*Occidere simul Cascae, simul occubuerunt
 Dextra quisque sua, qua scelus ausus erat.
 Castra eadem fovere: locus quoque vulneris idem.
 Partibus afflictis victus uterque iacet.
 Quantum fuit mentis, tanta est concordia fati.
 Et tumulus cinerem parvus utrumque tegit.
 Par fratrum multo celebrandum carmine vatum.
 Una si fierent parte, minus gemini.*

Hos exitus fecere Caesariani conspirati omnes. Hos exitus faciant quicumque principibus vitam scelere et perfidia eunt ereptum. Plena est omnium temporum historia huius generis exemplis. Sed nostra haec aetas quanto infamior perfidia subditorum in principes: tanto insignior ultionis divinae argumentis. Illustre inprimis est, quod nuper, dum haec scribimus, accidit: quando in Henrici IV. Christianissimi, fortissimi, benignissimi regis necem civis Parisiensis aetate puer paene, malitia veteranus, coniurare sustinuit: cuius parricidii incepti detestatio expressit a me haec epigrammata, quae pro coronide huius libri visum adscribere.

IN

I O A N N E M C A S T E L L U M

PRODIGIOSAE MALITIAE IUVENEM,
REGIAE MAIESTATIS PERCUSSOREM,
POST ILLATUM VULNUS CAPTUM ET SUPPLICIO
AFFECTUM.

Ἔστω τοῦ πανασεβοῦς τολμήματος! ὦ ἀθεμίστου
Ἔργου! Φεῦ τῆς σῆς καὶ κάκ' ἀτασθαλίας!
Ἐτλης ἀφρῆτορ καὶ ἀνάστις, εἰν ἐνὶ λαιμῷ
Φράγγος ἐὼν Φράγγους πάντας ὁμοῦ κτανέειν;
Ἢ σοὶ μὲν λύκος ἔσκε πατήρ, μήτηρ δὲ υἱίνη
Καὶ τίγρις μασθοῦς σοὶ πόρε γεινομένην.
Οὐ γὰρ Φράγγος ἔης· ἀλλὰ Φράγγοις ἐνάριθμος
Ἄνθρωπος μορφήν, θῆρ δὲ νόον τέλεθες,
Καὶ κε χερ' ἰοβόλῳ μέγα δὴ μέγα ἔργον ἔρεξας,
Εἰ μὲ Ὑψιμέδων εἶργεν ἄνακτα μόρου.
Σῶσε ΘΕΟΣ βασιλῆα· σώσσε δὲ λαὸν ἅμ' αὐτῷ·
Χαίρετ' ἐπουράνιοι, χαίρετ' ἐπιχθόνιοι.
Καμμορίῃ δὲ σε δεινοτάτῃ κίχσε δεινὸς ἄλαστορ·
Καὶ θάνεσ ἀινόμορος δυσθανάτῳ θανάτῳ.
Οὐκ ἀρετῆ κακὰ ἔργα· ἔχει ΘΕΟΣ ἐκδικὸν ὄμμα·
Οὐ δὲ Δίκη μερόπων πάντων ἔλεψε γένος.

ΑΛΛΟ.

Ἦθελεν, ὦ μέγα θαῦμα! εἴς ληλαθημένος αἴθο
 Φράγγος ἰβηρίζων ὄν μεδέοντα κτανεῖν·
 Τὸν καὶ ἐν ὑσμίνης νέον Ἔκτορα ἢ Ἀχιλλῆα,
 Καὶ Θέμιδος θίας μιλίχιον πρόπολον.
 Ἦθελεν, ἀλλὰ ΘΕΟΣ λαοὺς ἐλεήρας ἀκείρους,
 Τὴν ἱερὰν κεφαλὴν ῥύσατο ἐκ βελέων.
 Οὐκ ἔφθης κτανέων μιαιρώτατε· μύρια δ' αὐτὸς
 Ἐκτάνθησ προπαθῶν, ἄξιος ὢν πλεόνων.
 Εὖρε ΘΕΟΣ τὸν ἀλιτρόν· ἔχεις τάλαν οἷα ἕργας·
 Ἐς τὰδ' ἰδὼν τρεμέτω, ὅστις ἀλιτρόνοσ.

IS. CASAUBONI
IN
SUETONII LIBRUM IL
ANIMADVERSIONES.

Cap. i. *Praecipuam olim fuisse*] Princeps editio, *praecipuam omnium fuisse*. Fortasse, *praecipuam omnium olim fuisse*.

Vicus Octavius vocabatur] An hic fuit conditor urbis? an exhaustam casu aliquo frequentavit? Magnum certe quoddam videtur istius exstitisse in remp. beneficium, cuius gratia ἡρωϊκὰς τιμὰς sit consecutus. Ait autem Diodorus lib. 20. honores heroicos esse istos: *De nomine alicuius nomen loco imponere, ei aras, festa, ludos decernere*, et similia his. Quod igitur mox addit, *ostendebatur ara Octavio consecrata*, nihil vetat accipere de ara ipsi Octavio consecrata.

Qui bello dux finitimo] *Bellum finitimum*, vel quod cum finitimis quacunque causa geritur: vel quod pro finibus: qualia fere bella illo seculo. Istud autem non finitimum tantum, sed vere antarium, ut veteres appellabant.

Semicruda exacta rapta foco profecuit] His verbis continetur praecipua huius facinoris laus. Non enim tantum fuit, hostem fuisse, quantum reperisse viam tam cito, qua et religioni deorum satisfaceret, et sine mora hostis pelleretur. Haec est illa vis animi, quam commendat in Themistocle Thucydides lib. 1. quod fuerit in subitis consiliis inveniendis, quum res postularet, excel-

lens atque; ut ipse loquitur, *κράτιστος αὐτοσχεδιάζειν τὰ δέοντα*. Sic in historia Romana laudantur Tullus Hostilius rex et Papyrius Cursor propter consilia salubria inter ipsa pericula inita. *Extā raptā foco profecare*, est; victimae carnes, quae in foco coquuntur, rapide accipere, et earum proficias sive ἀπαρχὰς diis offerre, et in aram iniicere adolendas. Moris ante fuerat Veliternis, exta cocta Marti profecare: Octavius et praesentis vir consilii, et religiosus, hostium incurSIONE audita, intelligens non esse ἔδρας ἀκμὴν, et ut vetus verbum fuit, οὐδὲν δεῖ παρὰ τὸν βώμῳ βουλευεῖν, semicruda quam nulla exta iudicavit satius esse profecare. Mars factum probavit, et victoriam dedit: ut quidem caeci homines sibi persuadebant: inde Octavio decus et gloria. Fuerunt et dii Romanorum tam bono stomacho, quam Mars Veliternus: nam et iis cruda, nedum semicruda, exta data. Arnobius lib. 7. *Aversionibus stomachorum numina laborant? ut ad expellenda fastidia saporum varietas quaeratur? ut modo his assa, modo cruda ponantur, semicocta modo et semicruda?* Idem lib. 2. *Quum Romulo Pompilioque regnantibus, percocta plane ac madida cremarentur diis exta, nonne rege sub Tullo semicruda cepistis et leviter animata (scribo exanimata) porriscere prisca observatione contempta?*

Ut in posterum quoque] Vulgo, quoque anno. Sustulimus vocem anno auctoribus omnibus MSS.

Cap. 2. *Ea gens — in patricias transducta]* *Allegere inter gentes Romanas*, est, civitate donare. Id primo datum Octaviae genti per Tarquinium Priscum: deinde Tullius rex traduxit in senatum inter patricias gentes, vel, ut videtur olim scriptum fuisse, *inter patricios*; nam in membranis Viterb. est, *in patricios*. Non igitur statim ac Romam venit, patricia gens fuit: qui honor tamen quibusdam peregrinis fuit tributus, ut de Claudiis et Vitelliis legimus. In cod. Petri Pithoei

scriptum erat, *inter minores gentes allecta in senatum, mox a Serv. quae lectio ferri aliter non videtur posse, quam ut dicamus, solos maiorum gentium senatores fuisse patricios, minorum gentium non item. Aut certe κατ' ἐξοχήν patricios istos a Suetonio esse appellatos.*

Ac rursus magno intervallo — in patric. rediit] Iulius Caesar dictator lege Cassia patriciorum numerum augens, adscivit in eum numerum Octavium, mox ab induta libera toga: Dio lib. 45. *Lege autem magno intervallo cum Vaticano et Viterb. Alii, magna vi. Sic alibi Suetonius infra hoc libro c. 52. Dictaturam magna vi offerente populo. Et apud Celsum non raro. Qui etiam magna mole, pro eodem dicit. Id vero hoc loco non convenit: dictatori enim facile fuit, quicquid voluit. Nisi si magna vi dictum pro μεγάλη σπουδή, quod videtur Dionis narratio confirmare.*

Aemilio Pappo Imperatore] Plerique Mss. *Aemilio Paulo, male. Vide Liv. lib. 28.*

Anus municipalibus magistris contentus] Viterb-
ministeriis contentus. Possis intelligere, fuisse quaedam negotia in eo municipio curanda publice ei commissa. Sic ministerii titulo relegasse Catonem dicitur Clodius a Velleio 2, 45. Valerius Max. lib. 7. cap. 3. *Idem ut Puteolos venit, perinde ac publicum ministerium agens, summa cum licentia correptis navibus in Siciliam penetravit.* Placet tamen vulg. lectio. *Magisteria* vocat ἀρχαί municipales, quas magistratus nomine non dignatur; et erant revera umbrae honorum magis quam honores veri.

M. Antonius libertinum — exprobrat restionem] Aetate Suetonii exstabant adhuc Antonii epistolae, unde haec sunt ab eo desumpta. Cremutius Cordus apud Tacit. 4. Annal. 34. *Antonii epistolae, Bruti conciones, falsa quidam in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent.* Meminit et Serv. in 5. Aeneid. Contra has epistolas scripserat librum Messala, cuius

mentionem facit Sosipater Charifinus lib. 1. Pro *libertinum* scripti quidam *libertum*: *restionem* autem scribendum, non *Restionem*. Glossarium: *Σχοινοπλόκος, resticularis, restio*. Plut. *κλωστρόφον* dixit. Sed si Grammaticis fides, *restio* erit *σχοινοπύλης*, non *σχοινοπλόκος*. Fronto: *Restiarius qui facit; restio, qui vendit*. Puto autem, ea ratione *restionem* audisse proavum Octavii, qua pater Ciceronis dictus fullo, Demosthenis *μαχαροποιός*: quod familias haberent eorum artificiorum paritas, ex eaque re ipsi, ut moris erat, quaestum facerent. At Gratianus Valentiniani Augusti pater *funarius* fuit nuncupatus, quia funes venalitios solitus circumferre, ut scribit Victor. Videntur autem *restiones* olim inter vilissimos artifices habiti: sicut apud Graecos *αι ἰμοιοστρόφοι*. Unde proverbium apud Comicum: *ἰμοιοστρόφου μέλη, restionis cantilenæ*, hoc est, vilis hominis et *εὐτελοῦς*, ut Graeci interpretantur.

E pago Thurino] E municipio Thuriis. Locus nobilis vel propter historiarum patrem Herodotum, qui inter alios colonos eo concessit. Strabo, alii.

Cap. 3. *Octavius pater*] Scripti Torrentii, *C. Octavius p.* quomodo etiam in Turonensi habetur. Sane patri Augusti fuisse praenomen Caio certum est e veteri inscriptione, quam ad librum primum attulimus.

Et re et existimatione magna fuit] Recte *existimatione* cum Turonensi et omnibus melioris notae: non autem *aestimatione*. Sic passim erratur contra germanam Latinitatem. Velleius Paterculus 2, 59. *Fuit Caius Octavius, ut non patricia, ita admodum speciosa equestri genitus familia, gravis, sanctus, innocens, dives.*

Hunc quoque a nonnullis argentarium] Qui patrem Octavii argentarium fuisse dixerit, neminem e veteribus reperias, praeter auctorem vericali, qui infra habetur, *Pater argentarius, ego Corinthiarius*. Describitur in epist. ad Octavium, non Ciceronis quidem, sed

vetere tamen: *Quid de sua patria audient, quam spoliis triumphisque decorarunt? an esse quendam annos XIII (legendum XIX vel XX) natum, cuius avus fuit argentarius, astipulator pater, uterque vero precarium quaestum fecerit, sed alterum usque ad senectutem, ut non negaret; alterum a pueritia, ut non posset non confiteri; eum agere, rapere rempublicam?*

Atque etiam inter divisores — proditum] Puto, fuisse nonnullos in hac plebeia gente Octaviorum, qui hoc genus quaestus et similes non aspernarentur. Talis namque fuisse videtur, aut ortus talibus, is, de quo Cicero in epist. 7, 9. ad Trebatium: Cn. Octavius, an Cn. Cornelius? tuus quidem familiaris, summo genere natus, terrae filius: is me, quia scit tuum familiarem esse, crebro ad coenam invitat. Adhuc non potuit perducere: sed mihi tamen gratum est. Et in epist. 16. Ego si foris coenitarem, Cn. Octavio, familiari tuo, non defuissem: cui tamen dixi, quum me aliquoties invitaret, oro te, quis tu es? Omnino vilem et obscurum oportet hunc fuisse Octavium, a quo se invitari Cicero, tantum non contumeliae loco duceret.

Ex praetura Macedoniam fortitus] Successit Octavius praetorius C, Antonio viro consulari. Is ex consulatu, quem gessit cum Cicerone, in Macedoniam abiit: estque inde reversus Coll. Q. Caecilio Metello Celere, L. Afranio. Ita incidit annus, quo praefuit Macedoniae Octavius in consulatum C. Caesaris; quo etiam tempore Q. Cicero Asiam administrabat. Et si autem consularis non erat Octavius, provinciam tamen rexit pro Consule. Ideo scriptum in lapide de eo: PR. PRO COS.

Cap. 4. *Priusquam confiteri se cand. — posset] Scribendum erat profiteri. Nam sic Viterb. et, quod postea didici, Ursini cod. nec aliter editum a Roberto Stephano. Memnianus tamen confiteri.*

Verum M. Antonius despiciens — originem] Servius ad illa lib. 5. Aeneid. — *genus unde Atii duxere Latini, notat: propter Atiam dicit, matrem Augusti; de qua Antonius ait, Aricina mater.* Alludit Servius ad locum Antonii, quem refutat divinus orator in Philipp. 5.

Materna tibi farina] Obiicit avum maternum, pistorem Aricium.

Siquidem ex crudissimo Ariciae pistrino] Το σικυιδεμ deest in aliis. Multi, *si ex crudissimo.*

Hanc finxit manibus collybo decolor. — mensarius] Obiicit avum paternum nummularium. Est autem sermo allegoricus. Tuus, inquit, paternus avus farinam sumit e pistrino crudissimo Aricino: hoc est, uxorem dedit filiam pistoris Aricini cuiusdam, hominis vilissimi: hanc ille farinam finxit manibus collybo decoloratis. Vult dicere, avum Octavii, qui esset nummularius abiectissimus, ex ea farina, quam sumpserat de pistore Aricino, finxisse et formasse, tanquam aliquod dulciarium opus (hoc est, genuisse) patrem Octavium. Legimus autem *finxit* ex nostris et Torrentii libris, et ita prisca Romana editio, ac Rob. Stephani. Id verbum optime illi loco convenit; nam ex farina finguntur opera dulciaria, quorum figurae erant infinitae, ut placentae, scribitae, crustula, lucunculi, hami, lacertuli, spicae, globuli, enchya, circuli, liba, aliaque plurima. Martialis 14. 22.

Mille tibi dulces operum manus ista figuras

Exstruet.

Varro de lingua Latin. *Fictores dicti a fingendis libis.* Sic apud Scribonium: *Fingere pilulas et passillos.* Et apud Petronium c. 33. *Ova ex farina pingui figurata.* Et apud Plutarchum: Διαπλάσαι μελίπηκτον εις σχήματα πόλεως. In Ecloga 2. Calphurnii, recte libri veteres, *fingere liba Priapo*, non *figere*. Inde fictorum ordo, cuius mentio etiam in veteribus inscriptionibus. In aliis libris est *pinxit*, quod esset ut *μύλλειν* Theocrito. Ap-

pellat patrem Octavii mensarium Nerulonensem, faciens allusionem ad eius oppidi mensarios, aut ad aliquem eius aetatis nummularium insignem paupertate, aut alia qua re non bona: talem istum vult fuisse. In Viterb. erat *Verulonenfis*, non *Nerul.* Legerim *Vetuloniensis*. Vide Plinium lib. 3. cap. 5. At in antiquissima Lugdunensi editione reperi *Nemorensis*. Quod idem esset atque Aricinus. Memmianus, ut in editis.

Cap. 5. *IX. Kal. Octobr. — ante solis exortum*] Imo vero post solem occasum. Hallucinatam enim esse hoc loco Suetonium, neque defendi hac parte illum posse, si vere eidem auctori aliisque dictum, Augusti horoscopum esse capricornum, certissima demonstratione probatum est divini ingenii viro Iosepho Scaligero, quum in 5. de emendatione temporum, tum etiam in uberimis notis ad Manilii Astronomicum primum.

Regione Palatii, ad Capita bubula] Invenias, qui partem turbis, ubi natus Augustus, *Lautas Carinas* fuisse nominatam scribant. Vide Servium ad Librum octavum.

In deprecanda graviore adulterii poena] Quam poenam deprecetur, nemo potest divinare: quia non omnis adulteri eadem poena: hoc quale fuerit, nescimus.

Praeter aetatem] Haec adlegatio non admittebatur lege Iulia. Papinianus lib. 36. ff. L. Iul. de adult. *Si minor annis adulterium commiserit, lege Iulia tenetur: quoniam tale crimen post pubertatem incipit.*

Cap. 6. *Iuxta Velitras*] In vetustis scholiis Horatii epist. 1, 2, 30. legere memini, Augustum *Ulubris* nutritum: quod si certum esset, *Ulubras* hic foret legendum. Sed illi scholiastae fidem arbitrari non ausim.

Cap. 7. *Infanti cognomen Thurino*] Fuit et *Caepias* Octavio cognomen: ita enim Dio tradit, et ex eo Xiphilinus ac Zonaras, cuius verba ex Dione sunt emendanda.

In memoriam maiorum originis] Atqui maiores Octavii e pago Thurino originem non habuerunt: etsi quidam illorum ibi confedere.

Quod in regione Thurina — rem prosp. gesserat] Thurinam agrum bello Spartacio valde a fugitivis fuisse venientem, ipsamque urbem captam, auctor est Appianus lib. 1. *Ἐαφυλίων*. Horum reliquias ab Octavio *ὀδοῦ πάρεργον* fuisse deletas, quum in Macedoniam ex praetura iret, dixit ante Suetonius. Eo tempore Octavius F. annum agebat tertium. Caute igitur accipe verbum *recens*. Simul observa: Nominalibus non fuisse imposita cognomina: sed postea ex occasione captatum omen aut decus.

Imagunculam eius — ferreis litteris inscriptam] Turbant interpretes istae ferreae litterae in aere inscriptae: deinde alius aliter aut corrigit, aut exponit. Mihi hoc magis mirum non videtur, quam quod Dio lib. 44 narrat, decretum in Caesaris honorem factum litteris aureis in pilam argenteam fuisse inscriptum. *Τὰ δόγματα*, ait, *τὰ περὶ τούτων γιγνόμενα ἐς στήλας ἀργυρᾶς χρυσεῖς γράμμασιν ἐνέγραψαν*. Seneca epist. 5. *Non habeamus argentum, in quod solidi auri caelatura descenderit*. Petronius c. 32. *Habebat etiam in minimo digito sinistrae manus anulum grandem subauratum, extremo vero articulo digiti sequentis minorem, ut mihi videtur, totum aureum, sed plane ferreis velut stellis ferruminatum*. Observo, Graecos hanc artem *τέχνην ἐμπαιστικὴν* nominasse. Athenaeus lib. 11. c. 12. in fabrica Nestorei populi: *Οἱ μὲν οὖν λέγουσιν ἔξωθεν δεῖν ἐμπείρεσθαι τοὺς χρυσοῦς ἠλοῦς τῷ ἀργυρῷ ἐκπώματι κατὰ τὴν ἐμπαιστικὴν τέχνην*. Sic legi debet ille locus ex MSS. et Eustathio. Idem lib. 12. *Σκίμπωνί τε ἐστηρίζετο χρυσαῖς ἔλικας ἐμπεκκισμένω*. Etiam lib. superiore meminit idem poculi, ut videtur, argentei, *ἔχοντας κύκλω γράμματα ἑνδεκα χρυσαῖ, χρυσοῦ θανμασίου*, et aliorum similis artificii. Non existimo autem in huius

artis operibus caelaturam auream, quae in argentum descendebat, fuisse exemptilem. Quare non asentior viro docto, qui superiorem Senecae locum de emblematis interpretatur. Nam emblemata, ut e M. Tullii Verrius scimus, evelli poterant e vasis, quibus illigata prius fuerant, et aliis includi. Quod in litteris eius in *man-*culae, quam commemorat Suetonius, non magis fieri poterat, quam caelaturae aureae in iis operibus, quae hodie vocamus Damascena.

Inter cubiculares colitur] Imagines dedicatas soliti habere veteres in variis aedium partibus: suorum quidem maiorum, ut notum est, in atrio, hoc est, celeberrimo aedium loco et maxime conspicuo, quem vocat Polyb. in 6. τὸν ἐπιφανέστατον τῆς οἰκίας τόπον. Eorum vero, quos amarent, in cubiculo. Suetonius in Caligula c. 7. de Germanici liberis: *Duo infantes adhuc rapti, unus iam puerascens insigni festivitate, cuius effigiem Augustus in cubiculo suo positam, quotiescunque introiret, exosculabatur.* Plin. lib. 35. c. 2. *Idem et vultus Epicuri per cubicula gestant ac circumferunt.* At viri docti in bibliothecis, non in cubiculis dedicatas habebant veterum auctorum imagines, ut ex Cicerone, Plinio, Iuvenale aliisque constat. Colebantur autem in cubiculo illae imagines una cum lariis: eorum custodiae apponi solitus puer. Suetonius in Domitiano c. 17. *Puer curae larium cubiculi ex consuetudine assistens interfuit caedi.* Meminit et Macrobius eiusdem ministerii sub fin. lib. 1. Saturnal. *Fuerunt inter cubiculares imagines et eorum numinum simulacra dedicata, quae tori genialis curam habere existimabantur.* Augustinus de civitate Dei lib. 6. cap. 9. *Parcatur humanae verecundiae: peragat cetera concupiscentia carnis et sanguinis procurato secreto pudoris. Quid impletur cubiculum turba numinum, quando et paranympsi inde discedunt?* De his sentit Plin. lib. 15. cap. 11. *Omnia iam (intellige mala*

cotonea et strutha) *et virorum saluatoris cubilibus inclusa, simulacris noctium consociis imposita.* Posterioribus Imperatoribus peculiaris mos fuit, ut in cubiculo ipsorum Fortuna esset aurea, quam morituri ad eam transmittabant, qui sibi esset successurus. Vide Capitolinum in Antonino Pio et Marco Antonino Philosopho; item Spartianum in Severo. Alludebat Marcellinus ad hunc morem, quum recensens omnia, quae Valentini obitum praecesserunt, ita scriberet 30, 21. *Nocte, quam lux ereptura eum vitae secuta est, ut per quietem solet, videbat coniugem suam absentem sedere passis capillis, amictu squalenti contactam: quam aestimari dabatur, fortunam eius esse cum tetro habitu iam discessuram.* Hic mos non videtur antiquior quam ignis praelatio, cuius mentio in eorundem principum historia tantum: nam Domitianus quidem Minervae, non Fortunae simulacrum in cubiculo habuit. Videtur et signum Minervae, quod Cicero urbem relinquens in Capitolio consecravit, quodque diu ante domi suae coluisse ait, in cubiculo eius positum prius fuisse. Atque hae sunt, quas vocat Suetonius *cubiculares imagines.* Ad quam similitudinem solita alia quoque in cubiculis dedicari. Tacit. lib. 15. Annal. 55. de Scevino coniurationis in Neronem reo: *Is raptus per milites, et defensionem orsus, ferrum, cuius argueretur, olim religione patria cultum et in cubiculo habitum, ac fraude liberti subreptum, respondit.* Suetonius in Nerone c. 25. *Sacras coronas in cubili circum lectos posuit.*

Pro opprobrio nomen prius obiici] Nomen prius est nomen, sive cognomen, quod infans habuerat, pridem autem habere desierat. Clara mens Augusti ex superioribus Suetonii verbis: certa etiam lectionis huius fides consentientibus omnibus libris. Quod ideo dico, ne quis doctissimo viro mutanti vocem prius in poste-

Vol. III.

Q

rius putet esse asseñtendum. Nae tu, vir eruditissime,
 ἡμῶν, οὐκ ἔτυχες.

Postea C. CAESARIS] Legebam C. IULII CAESA-
 RIS: videbatur enim sine ratione omissum nomen prae-
 cipuum: sed quum hic de cognominibus Octavii tantum
 agat, locum ea vox non habet. Sed nec praeno-
 men C. ferri potest. Scribe igitur: *Postea CAESARIS*.
 Liqueat clare ex sequentibus verbis. Memnianus tamen
 ita: *Postea Gaii Caesaris*.

Deinde AUGUSTI cognomen assumsit] Idibus Ia-
 nuarii anno DCCXVII, se VII. et M. Vipsanio Agrippa
 III. Coll. Sic Ovid. 1. Fast. Censorinus ait: *Ex ante
 diem decimum sextum Kal. Febr.* Lapis, qui Narbone
 est, ait, Augustum auspicatum esse imperium VII. Idus
 IANUARIAS. Orosius, VIII. Idus Ian., et triplici trium-
 pho urbem esse ingressum et primum tunc AUGUSTUM
 esse salutatum, et orbis imperium suscepisse.

Quibusdam censentibus] Imo gestiente Octavio, sic
 nominari. Vide Dionem.

Ab auctu] Vel ominis boni gratia: vel, ut ait Dio,
 αἰ; καὶ πλεῖον τι, ἢ κατὰ ἀνθρώπους ὤν. Nam augere
 verbum erat sacrorum. Infra hoc libro, *augeri hostias
 iussit*. In dedicatione arae Narbonensis: SI QUIS HVIC
 ARAE DONUM DARE AUGEREQUE VOLET LICETO. Inde *ma-
 ctus, magmen, magmentum*.

Vel ab avium gestu, gustive] Festus, *gustive*:
 quod malim. Docti viri gestum avium ad tripudium so-
 listimum referunt: sed, meo iudicio, non bene; nam ad
 augurium ex avium volatu referri debet; non enim vo-
 latum tantum observabant, sed et quomodo se gererent
 in volando. Inde illa avium divisio in disciplina augu-
 rali, alias auspiciam facere ore; alias ore et alis; alias
 volatu et alis. *Gustu gustive* Ed. Rom.

Augusto augurio]

*Septingentei sunt paullo plus aut minus anni,
 Augusto augurio postquam incluta condita Roma.*

Cap. 8. *Diu cunctatus, an — leg. imploraret*] Velleius 2, 59. *Cui ut est nunciatum de caede avunculi, quum protinus ex legionibus centuriones suam suorumque militiam operam ei pollicerentur, neque eam spernendam Salvidienus et Agrippa dicerent etc.*

Id consilium, ut praeceps immaturumque omisit] Plautus *incoctum* simili translatione:

Eccere autem, capite nutat; non placet quod repperit:

Quidquid est, incoctum non expromit, bene coctum dabit.

Urbe repetita, hereditatem adiit] Quam tamen Brundisii iam creverat, et nomen Caesaris usurpare coeperat. Dio et Appianus. Vide Ciceronem ad Att. lib. 14. epist. 12.

Dubitante matre] Cui persecutionem conspiratorum disuadenti appositissime respondit versu Homérico:

*Αὐτίκα τεθναίην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ' ἔμελλον εἰταίρω
Κτεινομένῳ ἐπαμύνειν.*

Cum Antonio per duodecim fere annos] Tribus demptis mensibus: ex a. d. quintum Kal. Decemb. a. U. C. DCCXI ad a. d. III. Non. Sept. anni DCCXXIII.

Cap. 9. *Neque per tempora, sed per species*] Velleius Paterculus 1, 14. *Facilius cuiusque rei in unum contracta species, quam divisa temporibus, oculis animisque inhaeret.*

Cap. 10. *Nihil convenientius duc. — vindicare*] Paulus L. C. lib. 21. ff. de his, quibus ut indign. *Omnes heredes; vel eos, qui loco heredum sunt, officioso agere circa defuncti vindictam convenit.* Vide in Dig. et Cod. de his, quibus ut indignis hereditas auferatur.

Et quia praevisum periculum subterfugerant] Non hoc dicit, Brutum et Cassium veritos Octavium urbe discessisse: nam Romam ante deseruerant metu Antonii. Puto igitur, Octavium per milites Caesarianos in-

ludias struxisse illorum vitae, quo tempore Antii erant et per Italiam vagi errabant, ut ex Epistolis Ciceronis apparet.

Legibus aggredi] Lege Cornelia de sicariis, aut Iulia de vi publica, aut Iulia maiestatis.

Ludos autem victoriae Caesaris ipse edidit] Matius curante. Ipse Matius epistola ad Ciceronem lib. II, 28. *At ludos, quos Caesaris victoriae Caesar adolefcens fecit, curavi. At id ad privatum officium, non ad statum reipub. pertinebat.* Vir doctus refert ad Palilia, quibus celebrata ex Scto memoria Caesarianae victoriae de Pompeii liberis in Hispania victis: sed falli eum ex Ciceronis Epistolis intelligimus. Dies Paliorum fuit XI. Kal. Mai. Hos vero ludos adhuc parabat Matius XV. Kal. Iun. nec nisi aliquanto tempore post sunt editi: sed varios ludos in memoriam victoriarum Caesaris fuisse celebratos docent Dionis aliquot loci, et Appianus quoque *Ἐμφυλίων* lib. 2. pag. 494. *Decretum est, inquit, θύειν τὴν πόλιν ἀνὰ ἔτος ἕκαστον, αἷς αὐτὸς ἡμέραις ἐν παρατάξεισιν ἐνίκα.*

Non audentibus facere, quib. obtigerat id munus] Dio lib. 45. de ludis Veneris Genitricis, quos edidit Octavius mortuo avunculo: *Καὶ μετὰ τοῦτο τὴν πανήγυριν, τὴν ἐπὶ τῇ τοῦ Ἀφροδισίου ἐκποιήσει καταδειχθεῖσαν, ἣν ὑποδεξάμενοί τινες, ζῶντος ἔτι τοῦ Καίσαρος, ἐπιτελέσειεν ἐν ὀλιγορῖα ὡς περ ποῦ καὶ τὴν τῶν Παριλίων ἵπποδρομίαν ἐποιούντο, αὐτὸς τοῖς οἰκειοῖς τέλεσι διέδθηκε.*

In locum tribuni plebis forte demortui] Sic et Appianus loquitur: *Τῶν δὲ δημάρχων τινὸς ἀποθανόντος.* Neuter videtur de Helvio Cinna intellexisse; nec potest, nisi fallor.

Candidatum se ostendit] Sic Pithoei cod. Liffaei et quidam editi: Viterb. aut plerique alii, *candidatum petitozem se ostendit.* Legebam, *candidatus petitozem se ostendit.* Quod ait Suetonius, *necdum senator, vide* ad cap. 40.

Ac ne publicum quidem et translaticium ius] Ius translaticium Graecis ἐγκύκλιον δίκαιον, quasi ordinarium, in quotidiano usu positum. Demosthenes in Aristogitonem oratione priorē: Ὡς οὐδὲ τῶν ἴσων, οὐδὲ τῶν ἐγκυκλίων δικαίων μετουσίων-διδάσιν οἱ νόμοι.

Hortantibus itaque nonnullis — subornavit] Videtur Octavium velle excusare, quum ait, aliorum hortatu id ab eo factum. Ceterum de his insidiis non eadem omnes tradunt. Velleius plane factum negat 2, 60. Mox, inquit, Antonius, velut insidiis eius petitus, scelereste insinulare coepit: in quo turpiter deprehensu eius vanitas est. Appianus vero etiam modum earum narrat ex verbis Antonii: corruptos nempe fuisse aliquos ex ipsius satellitibus. Cicero ad Cornif. lib. 12. ad Famil. Rerum urbanarum acta tibi mitti, certo scio: quod ni ita putarem, ipse perscriberem: inprimisque Caesaris Octaviani conatum. De quo multitudini factum ab Antonio crimen videtur, ut in pecuniam adolescentis impetum faceret. Prudentes autem et boni viri, et credunt factum et probant. Seneca de clementia 1, 9. rem ponit ut certam: Divus Augustus quum hoc aetatis esset, quod tu nunc es, duodevicesimum egressus annum, iam pugiones in sinu amicorum absconderat, iam insidiis M. Antonii Cos. latus petierat. Quod ait Seneca, Octavium id aetatis iam pugiones in sinu amicorum abscondisse, vereor, ne sit παρὰ τὴν ἰσότηταν in gratiam Neronis σχεδιασθέν. Nam id neque ullus e veteribus tradit: neque aut Caesaris, in cuius potestate ille erat, aut ipsius Octavii moribus, quibus adhuc esset usus, convenit.

Periculum invicem metuens] Velleius 2, 60. C. Caesar juvenis quotidianis Antonii petebatur insidiis.

Cum Hirtio ac Pansa, qui consulat. acceperant] Iisdem Kal. Ian. et inierunt isti consulatum, et Scitum est factum auctore Cicerone, quo hic honos Octaviano delatus. Velleius vocat Cos. designatos: incogitanter.

Sine paludamento] Hoc erat ἄτταξ et turpis fugae argumentum: nam in fummo periculo aut fuga soliti duces paludamenta et omnia insignia honoris ponere. Appianus lib. 5. pag. 755. loquens de eodem Octavio in Sicilia periclitante de vita: Ἐπὶ δὲ τῇ παραλήπει τὰ στρατηγικὰ σπείει, ὡς ἐν κινδύνῳ μάλιστα ὄν, ἀπέθετο. Idem pag. 741. de Sexto Pompeio: Κατ' ὅ Πομπηίως ἐν ὄδῳ περὶ τῆς μετaxyλάτης τοῦ πεζοῦ τυθάμενος, τὴν ἐσθῆτα ἤλλαξεν εἰς ἰδιότητην. Et exempla plura apud Plutarchum et Dionem: lib. 49. pag. 459. de Sexti Pompeii fuga loquens, τὴν σπεύζῃ, αὐτ, τὴν στρατιωτικὴν ἀπεδύσαστο. Ubi suspicari aliquis possit, scribendum στρατηγικὴν, sicut paulo post de eodem, τὸ σχῆμα τὸ στρατηγικὸν ἀέλαβε. Sed verius nihil mutandum: nam etiam lib. 55. duobus locis στρατιωτικὴ ἐσθῆς est paludamentum. Caesar 3. de bello civ. 96. Pompeius, iam quum intra vallum nostri versarentur, equum nactus, detractis insignibus imperatoris, domesticam porta se ex castris eiecit. Horatius Epod. 9, 27. de Antonio: Terra marique victus hostis, Punice Lugubre mutavit sagum.

Non modo ducis, sed — factum minore] Ammianus Marcellinus lib. 25. c. 13. Corporis minus a milite, ab Imperatore vero animi poscitur. Onofander: Στρατηγῶ γνῶμη πλέον ἰσχύει βίωμας. Sed haec ad Polybium.

Aquilifero legionis suae] Quae haec Caesaris propria legio? nam certum est, eum iussum esse comparato a se exercitui praeesse, qui tribus minimum legionibus constabat. An legendum *legionis IV.*? nam ab ea scriptura proclivis in hanc declinatio: An potius *legionis unae*, hoc est *unius*? nam prius scriptum fuisse videtur, *legionisve*. Id nisi sit, Torrentio assentior.

Aquilam humeris subisse, diuque portasse] Quod sane mirum: nam et signa militaria scimus fuisse tanti ponderis, ut iis portandis vix valentissimi humeri suffice-

rent: et Octavius nec aetate ea tum fuit, nec lacertis illis, ut sine maximo conatu par oneri esse posset. Herodianus lib. 4. c. 7. in Caracalla ut arduum et durum notat, quod suffecerit baiulandis interdum signis, dum per omnia militibus suis vult facere se aequalem. Verba eius insignia: "Ἔστι δὲ ἕτε καὶ τὰ τῶν στρατοπέδων σύμβολα, ἐπιμήκη ὄντα καὶ χρυσοῖς ἀναθήμασι πολλοῖς κεκοσμημένα, μόλις ὑπὸ τῶν γενναιοτάτων στρατιωτῶν φερόμενα, ἐπὶ τοῖς ὤμοις ἔφερον αὐτός. i. e. *Aliquando etiam signa militaria, quae et praelonga sunt, et multis donariis ornata, ut illa vix validissimi gestent milites, ipse humeris imposita ferebat.* Auctor historiae Miscellae lib. 11. c. 8. de Constantini labaro loquens: *Constituit itaque certos signiferos, qui in eo laborarent, quorum opus erat, ut vicibus humeris eum veherent, et omnes acies ita lustrarent.*

Cap. 11. *Rumor increbuit, ambos op. ei. occisos]* Dio plane idem et Tacitus lib. 1, 10. vulgi sermones de Augusto commemorans: *Caesis Hirtio et Pansa, sive hostis illos, seu Pansam venenum vulneri affusum, sui milites Hirtium, et machinator doli Caesar abstulerat.* Sed si vera sunt, quae de oriente Pansa apud Appianum legimus, difficile creditu est, causam mortis ei attulisse Caesarem. *Increbuit* autem cum gemino in Memmiano et omnibus melioris notae libris scribitur, non *increbuit*; quae scribendi ratio apud plerisque auctores obtinuit.

Solus victores exercitus occuparet] Viterb. *solus victor ex. occ.* Memmianus et alii *victores.*

Cap. 12. *Ceterosque duces — pro patribus]* Nondum constitui, utra lectio vera sit, *pro patribus*, ut reperi in omnibus membranis; an *pro partibus*, ut reperisse aiunt viri docti in quibusdam Mss. et editum est a Roberto Stephano. Consensum pro patribus et rep. fuisse victo Antonio maximum in transmarinis praesertim provinciis, referunt omnes historici. Velleii verba sunt

2, 62. *Protinus Pompeianis partibus rediit animus.* Et notat idem, temporibus illis Brutum et Cassium decem et septem legionum fuisse potentes. Ideo Antonium, Caesarem *subinde admonuisse, quam inimicae ipsi Pompeianae partes forent, et in quod iam emerissent fastigium* 2, 65. Similia his apud alios legas, quae valent ad stabiliendam lectionem *pro patribus*. Cui favent inprimis Appiani ista lib. 3. pag. 587. Τόσαδε πράξας ὁ Καῖσαρ, ἐπενόει τὰς ἐς τὸν Ἀντώνιον διαλύσεις πυρραινόμενος (advertite causam huius consilii) ἤδη τοῖς ἀμφὶ τὸν Βροῦτον εἴκοσι συνῆχθαι τέλη στρατοῦ, καὶ χρῆζων ἐπ' αὐτὰ Ἀντωνίου. Rursus si ad verba Suetonii diligenter attendimus, non possumus alteram lectionem damnare: prorsus enim videtur ad M. Antonium, Lepidum, Plancum et Silanum respicere, eosque exercitus, qui in Gallia Cisalpina tum erant. Nam et horum magnus fuit *pro partibus* consensus: quod Velleius, Plutarchus, aliique narrant. Inde illa tam subita victi Antonii velut in integrum restitutio: habuit enim hic quoque eo tempore, de quo sentit auctor, legiones septemdecim, ut Plutarchus scribit. Quare scribi malim *pro partibus*: praesertim quum alterum illud *pro patribus*, ἀντὶ τοῦ pro republ. sive pro optimatibus, quae erant partes Pompeianae, sit insolentius.

Quasi alii se puerum] Dio de Octavio lib. 46. p. 362. Ἐκεῖνος δὲ ἐπὶ τε τοῖς ἄλλοις, καὶ ἐπ' αὐτῷ ὅτι παῖς ἦκουε, δεινῶς ἀγανακτῶν οὐκ ἀναβολὰς ἐποιήσατο. Ita autem vulgo tum Romae appellitabatur. Atticus scribens Ciceroni lib. 26. Ep. 15. *In praesentia belle iste puer retundit Antonium.* Sed et decreto senatus cautum legimus, vere an falso, ne quis Octavium vocaret puerum. Servius ad Ecl. 1, 44. HIC ILLUM VIDI IUVENEM. *Caesarem dicit Octavium Augustum; decreverat enim senatus, ne quis cum puerum diceret, ne maiestas tanti imperii minueretur.*

Alii ornandum tollendumque iactassent] Viterb. *ordinandum*; perperam. Velleius 2, 62. *Hoc est illud tempus, quo Cicero, insito amore Pompeianarum partium, Caesarem laudandum et tollendum censebat, quum aliud diceret, aliud intelligi vellet.* Porro iocum hunc Ciceronis Octavius mox Romam reversus ad rapiendum magis quam petendam consulatum, non invenisse ἀντεμυκτήρισε. Venienti enim ad se Ciceroni, suaque in illum officia venditanti, respondit non aliter quam ὅτι τῶν Φίλων αὐτῷ τελευταῖος ἐντυγχάνοι, ait Appianus: hoc est, quod amicorum novissimus eum saluta- ret. Sententia acuta et ancipiti.

Nursinos grandi pecunia] Dioni lib. 48. in hac historia, quum in aliis, parum convenit cum Suetonio, tum in temporis notatione magna discordia: vult enim, bello Perusino illud accidisse: cui labor ut potius habendam fidem sentiam. Ceterum, utut habeat de tempore, non est dubium, praetextum illum fuisse, quem ait Tranquillus, non veram causam; quae non alia fuit quam pecuniae ad militibus largiendum inopia: quae res Octavium saepe ad magnas crudelitates, non προηγουμένως, sed ἐξ ἀνάγκης impulit.

Extorres oppido egit] Dio: "Ὡστε καὶ τὴν χώραν, καὶ τὴν πόλιν ἅμα πᾶσαν ἐκλιπείν. Mira saevitia: sed cuius exempla in historia Romana multa.

Cap. 13. *Nec successum victoriae moderatus est*] Viterb. *successu.* Non male.

Ut statuae Caesaris subiiceretur] Sic factum in Trebonio occiso a Dolabella. Dio: Καὶ ἐκεῖνος ἀπακτείνων τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ Καίσαρος εἰκόνα ἔβριψε. *Subiiceretur* scripsimus, ut in cod. Viterb. Cuiacii et aliis melioris notae: non, ut vulgo, *submittere- tur.* Dio ἔβριψε.

In splendidissimum quemque captivum — saevit] Invenimus in uno codice *exstinxit.* In ea editione Lugdunensi, quam, ex multis, ut ait, Mff. emendavit Ant.

Francinus, scriptum est, *secuit sine in ante splendidiss.* Quae lectio mire saevitiam Octavii intendit. *Secuit* enim, vel ad flagellationem ante supplicium (qui mos in servis receptus olim) referendum: ut apud Horat. de Mena; Epod. 4, 11.

Sectus flagellis hic triumphalibus;

vel ad quodvis aliud saevae excarnificationis genus. Sic *τέμνειν* apud Graecos. Arrianus Disertationum Epicteti lib. 3. c. 21. Οὐδὲ γὰρ ἐν οἰκίᾳ καλῶς οἰκουμένη παρελθὼν τις αὐτὸς ἑαυτῷ λέγει· Ἐμὲ δεῖ οἰκονόμεν εἶναι· εἰ δὲ μὴ, ἐπιστραφεὶς ὁ κύριος καὶ ἰδὼν αὐτὸν σοβαρῶς διατρασσόμενον, ἐλκύσας ἔτεμεν. Qui locus valde huic similis est Matth. cap. 24, 50. Ἡξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ, ἣ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ, ἣ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτόν. Sic etiam Latini *scindere* verbum usurpant. Martialis 3. Epigr. 94. *Mavis Rufe coquum scindere quam leporem.* Et revera sectio usurpata olim in suppliciis praesertim servorum. Princeps poetarum vocat *διαμελίστι τάμνειν* Ὀδυσσ. σ, 338. Tale est Melanthii supplicium Ὀδυσσ, χ, 474.

Ἐκ δὲ Μελάνθιον ἦγον ἀνὰ πρόθυρόν τε καὶ αὐλήν·

Τοῦ δ' ἀπὸ μὲν ρίνας τε καὶ οὐατα νηλεῖ χαλκῷ

Τάμνον· μήδεά τ' ἐξέρυσαν, κυσὶν ὠμὰ δάσασθαι.

Nota etiam illa e XII tabulis de confessi aeris iudicatis nec solventibus, TERTIUS NUNDINIS PARTEIS SECANTIO, apud Aul. Gellium, Quintilianum et Tertullianum. Quae saevitia quia multis mira videtur, exemplis confirmanda est. Lysias in orat. pro Callia sacrilegii reo: Μετὰ δὲ ταῦτα ἔπλευσεν ὡς τῶν Κιτιέων βασιλέα, καὶ προδιδούς, ληφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐδέθη, καὶ οὐ μόνον τὸν θάνατον ἐφοβεῖτο, ἀλλὰ καὶ καθ' ἡμέραν αἰκίσματα, οἴομενος τὰ ἀκρωτήρια ζῶντος ἀποτμηθήσεται. Sic Baebius Syllae iussu in frustra laceratur, ut est apud Florum et Lucanum. Item alius senator iussu Caligulae; de quo Tranquillus lib. 4. Athenaeus lib. 12. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὗτός ποτε καὶ ζηλοτυπήσας τὴν αὐτοῦ γυναῖκα ταῖς αὐτοῦ χερσὶν ἀνέτεμε τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ τῶν αἰδοίων ἀρξάμε-

νος. Eusebius lib. 10. histor. ecclesiast. Ἡδὴ δὲ τινες
 κρινοτέρων ὑπέμενον τελευτήν, ξίφει τὸ σῶμα εἰς πολ-
 λὰ τμήματα κατακρουρούμενοι. Etiam apud Socratem
 lib. 7. Hyratia illa doctissima, μεληδὸν διασπᾶται a fu-
 rente populo Alexandrino. Vide etiam 1. Samuelis
 c. 15. In Martyrologiis reperies non paucos, qui post
 alios cruciatus tandem *minutatim sunt concisi*.

Verborum contumelia] Alii codices *verberum*,
 hoc est, αἰκίᾳ.

Iam istam in volucrum fore potestatem] Non
 ausi sumus mutare, quum ita scriptum sit in Viterb. et
 aliis optimis codd. Translatitium est *in potestatem* pro
in potestate; et id genus multa apud omnes veteres.
 Probo tamen magis alteram lectionem, *iam istam volu-
 crum fore potestatem*. Atque ita in Memmiano inve-
 nimus.

Sortiri vel dimicare iussisse, ut alt. concederetur]
 Viterb. et vetus Romana ac plerique alii codices ita
 scribunt; nec displicet. Captivos ita tractare mos fuit,
 praesertim Poenorum. Valerius Max. lib. 9, 2. de Annib.
*Quos vero in castra perduxerat, paria fere fratrum
 et propinquorum iungens, ferro decernere cogebat.*
 Appianus de eodem pag. 330. Ὅσοι δὲ ἦσαν ἀπὸ τῆς
 βουλῆς, ἢ ἄλλων ἐπιφανεῖς, μονομαχεῖν αὐτοὺς ὑπὸ
 δεαταῖς τοῖς Λίβυσιν ἠνάγκασε, πατέρας τε υἱοῖς καὶ
 ἀδελφοὺς ἀδελφοῖς. Et alibi idem. Itemque Livius
 lib. 21. c. 42. At Pithoei, Liffaei, aliique, ut pridem
 Turnebo observatum est, habent *sortiri vel micare*.
 Ea si placet lectio, notemus loquendi genus: sic enim
 loquitur quasi diversa essent *sortiri vel micare*; quum
 non aliter differant quam ut genus et species. Glossa-
 rium: *micare, λαγχάνειν*. Sortitionis varii'erant modi;
micare de ea dicitur, quae fit per digitos subito ex-
 pansos sub certo numero. Nonnus lib. 33. vs. 77. hunc
 morem eleganter exprimit, describens certamen inter
 Cupidinem et Hymenaeum, quos inducit miro iacula-
 tionis genere brabenta Ganymede certare;

— — Φιλακρήτων δὲ βολάων.

Λαχμὸς ἔην μετέπων ἑτερότροπα δάκτυλα χειρῶν.
Καὶ τὰ μὲν ὀρθώσαντες ἀνέσχεθον, ἄλλα δὲ καρπῶ
Χειρὸς ἐπεσφίηματο συνήορα σύζυγι δεσμῶ.

Hinc dictum est *dimicare*, quod proprie est forte ac micatione finem imponere controversiae. Deinde accipi coepit pro tollere controversiam quoquo modo: sed quia ferro id saepe fit, propterea pro *pugnare* ponitur, prorsus ut *κρίνειν* et *cernere*. Graeci magistri *πυκτεύειν* vertunt eleganter: nam proprie dicitur de ea pugna, quae ex rixa inter duos est orta. Fuit autem frequens apud veteres micationis usus in controversiis: nam etiam in contractibus faciendis, si de pretio aliavé qua re non conveniret, micatione controversiam tollebant. Sic res in foro, sic carnes de lanio emebantur. Quod tamen postea iure mutatum est, cautumque, ut sub exagio, hoc est, *πρὸς σταθμὸν*, non micatione carnes emerentur. Cuius instituti auctorem facit vetus inscriptio omnibus nota Apronianum praefectum Urbi. Eius initium est: (apud Gruter. DCXLVII, 6.)

EX AUCTORITATE TURCI APRONIANI V. C.
PRAEFECTI URBIS.

RATIO DOCUIT UTILITATE SUADENTE CON-
SUE TUDINE MICANDI SUMMOTA SUB EXAGIO
POTIUS PECORA VENDERE QUAM DIGITIS
CONLUDENTIBUS TRADERE.

Varro de Parmenone: *Micandum erit cum Graeco, utrum illius numerum, an ille meum sequatur.* Alludit Varro non ad lusionem, ut volunt, sed ad illam, quam notavimus consuetudinem transigendi de pretio in emptione, et id genus aliis, per micationem. Atque hinc potius ortum putem proverbium: *Dignus quicum vel in tenebris mices*, quam ex lusu, quem aiunt quidam Graecis fuisse familiarem, et ab iis *ἐκάλλαξιν τῶν δακτύλων* appellatum. Somnia mera.

Cum patre, qui se obtulerat, occiso] Exstat haec historia apud Dionem, init. lib. 51. ubi cetera eadem

reperias, duo diversa a narratione Suetoniana. Alterum, quod accidisse hoc ait post Actiacam victoriam: In quo solennis disensio est *παρὰ τοῦς χρόνους*: qualem supra notabamus in historia de Nursinis. Alterum est, quod dicere videtur, filium se prius obtulisse neci: nam Suetonius, patrem. Quanquam possumus locum Dionis aliter accipere; non enim novum, ut *οὗτος* ad id, quod remotius est, referatur, et accipiatur simpliciter *οὗτος* et *ἐκεῖνος* pro *ὁ μὲν, ὁ δὲ*. Floros autem nominat ille. Scio clariss. Torrentium aliter hunc locum exponere: et ad Egnatios referre, quos Appianus ait similiter patrem et filium occisos. Sed qui utriusque Graeci scriptoris narrationem cum Suetonii verbis contulerit, non dubito, eum mihi assensurum: ut taceam, Egnatios non bello, sed proscriptione periisse.

Voluntaria occubisset nece] Memmianus, Lillaei et Pithoei codd. *voluntariam occubuit necem*; melius. Tamen Viterb. aliter, alique.

M. Faonius] Graecis *Φαώνιος* dicitur: scribitur tamen apud quosdam *Φαβώνιος*, sed, ut puto, mendose: nam in multis dictionibus scriptura Graecorum, praeter Aeoles, disimulat Aeolicum digamma. Quod Latini exprimunt: *Davus, Δαῶς; ὄν, ovum; αἰών, aevum; λεῖον, leye; λαῖόν, laevum; ὄϊς, ovis*, et hoc genus sexcenta. In quibusdam aliter. Discesserunt enim ab Aeolibus, et alios Graecos sunt imitati, ut *aër, ἀήρ*. At Aeoles *αἰήρ*, et eos secuti Syri *ܐܝܪܐ, aver*, et *ܐܝܪܐ, air*, quoque ab illis dici scribique non nescio. Quare falluntur docti, qui in libris Latinis rescribendum *Faonius* contendunt. Lapis, quem profert Ursinus, ubi *FAONIUS* scriptum est, tanti non est: fabrili enim peccato id admissum, ut alia *βύρια ὄσα*.

Neque veteranor. neque possessor. gratiam tenuit] Vetus Lindenb. *neque v. neque privorum g. t.* id est, singulorum, qui per Italiam agris suis deturbabantur. Non placet.

Quo tempore L. Antonius] Bellum Perusinum sub exitum anni DCCXIII conflatum, ineunte anno sequenti est confectum. Nam in obsidionis tempus inciderunt Kalendae anni DCCXIV, ut Appianus narrat. Quem in eo manifestum est falli, quod bellum hoc accidisse putavit vergente iam ad finem prioris triumviratus quinquennio; secundo enim anno tantum incepit.

Cap. 14. *Res novas molientem]* Videtur auctorem belli Perusini facere L. Antonium: quoniam constat, non tam belli causam eum praebuisse, quam Fulviae praebenti secundas egisse. Florus lib. 4, 5. *Semper alias L. Antonii pessimum ingenium Fulvia gladio cincta virilis militiae uxor agitabat. Ubi scripserim, uxor Antonii agitabat, et piissimum, non pessimum.* Hic enim est L. Antonius, qui cognomen meruit PIETAS, propter insignem pietatem, ut Dio ait, in fratrem, ut ego putabam, in rempub. quam ille omni ope annisus est vindicare in pristinam libertatem. Apparet hic eius animus ex historia eorum temporum, praesertim Appiani. Sane Augustus ipse epigrammatico illo mollissimo, quod suorum uni includit Martialis 11, 20. Fulviae uni belli huius causam tribuit.

Saluti fuit] Confer cum narratione Appiani.

Cap. 15. *Trecentos ex dedititiis electos]* Prisca editio Rom. centum demit, et scribit *ducentos*. Dio 101 idem adiicit: Ἐπὶ βωμὸν τὸν τῷ Καίσαρι τῷ προτέρῳ ὄσιωμένον ἀχθέντες ἰππεῖς τετρακίσιοι, καὶ βουλευταί.

Ad aram d. Iulio exstructam — mactatos] Mos. notus ex Tertulliano de spectaculis, et Servio ad illum versum, *Viventes rapit inferias, quos immolet umbris.* Trogi brevior lib. 11, 2. de Alexandro: *Prima illi cura paternarum exsequiarum fuit: in quibus ante omnia caedis conscios ad tumulum patris occidi iussit.* Tacitus de clade Vari, Annal. 1. c. 61. *Adiacebant lucis propinquas Barbarae arae, apud quas tribunos ac primorum ordinum centuriones mactaverant. Sic Spartacus*

fugitivus, Crixo occiso, trecentos e captivis Romanis immolat: auctor Appianus 1. Ἐμφυλ. pag. 424. Sic Sylla C. Marium occidit, *pertractum per ora vulgi ad sepulcrum Lutatae gentis*, ait Valerius 9, 2, 1. Idem facitatum a Carthaginiensibus. Polybius lib. extrem. Quod ait, *hostiarum more*, non temere adiectum. Seneca de clementia 1, 9. *Ergo non dabit poenus, qui tot civibus bellis frustra petitem caput non occidere constituit, sed immolare?* Valerius Max. 9, 11, 3. *Damastipi iussu principum civitatis capita hostiarum capitibus permista sunt.* Et 9, 7. Milit. Rom. 2. de Q. Pompeio Col. *Ambrosiosi ducis illecebris corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum victimae mactaverunt.* Livius lib. 7, 15. *Nec in acie tantum ibi cladis acceptum, quam quod CCCVII milites Romanos captos Tarquinienses immolarunt: qua foeditate supplicii aliquanto ignominia populi Romani insignior fuit.* Idem lib. 25, 16. *Pecorum modo inulti trucidantur.* Sic apud Philonem contra Flaccum, *ιερείου τρόπον κρεουργηθήναι.* Cur tantae ignominiae hoc mortis genus haberetur, modus efficiebat, quem aperit paucis verbis Florus lib. 2. c. 5. *Legatos quippe nostros ob ea, quae deliquerant iure agentes, nec gladio quidem, sed ut victimas securi percussit.* Olim securi tantum fontes puniebantur: postea etiam gladio; hoc supplicium illo lenius et honestius visum; ideo in militem animadversum a Caracalla, qui Papinianum securi occidisset, iussus gladio. Victimis autem comparantur securi percussi, quia et illa secespita, et hi securi, humi strati feriebantur. Appianus de bell. Hisp. p. 275. Ὁ δὲ Σικπιῶν τοὺς εἰς τὸ μέσον παρὰ χθόντας αἰκισάμενος καὶ μᾶλλον αὐτῶν τοὺς ἐκβοήσαντας ἐκέλευσε τοὺς αὐχένας ἀπάντων ἐς τὸ ἔδαφος παττάλοις προσδεθέντας ἀποτμηθῆναι.

Conspecto eum ad arma isse] Miram' et nos varietatem hoc loco offendimus. Viterb. *conspicato.* Lillaei, *conspecto.* Vetus Romana, *eum ad arma isse*

ex proposito. In aliis, consulto. Puto rectum esse, conspecto; nam ita quoque Cuiacii libb. et Memphianus codex, At compecto, quod Lipsio placet, non possum probare. Est enim ἐκ συνθήματος, quod huic loco non convenit.

Cap. 16. *Sed diu traxit intermissum saepius] Annos septem circiter: liquet ex sequenti descriptione, quam ad Suetonii et historiae lucem visum, pro bono subiicere.*

A. U. C. DCCX. Occiso Caesare incipit Sex. Pompeius in Hispania tum latitans emergeré: Asinium Pollionem proelio fundit: cum Lepido paciscitur de relinquendis Hispaniis, si bona paterna recipiat: probat senatus et Cos. Antonius.

A. U. C. DCCXI. Bellum Mutinense: Sextus Pompeius ex Hispania revertitur: a senatu in bona paterna restitutus, maritimae orae praeficitur: lege Pedia inter conspiratos damnatur: partem Siciliae occupat: praescriptos et fugitivos suscipit, magnumque modum legionum efficit.

A. U. C. DCCXII. Sex. Pompeius totam Siciliam in suam potestatem redigit: Octavius in Macedoniam cum classe tendens per se et Salvidienum Rufum eum aggreditur, ac saltem oram Italiae ab eo defendit. Belli Siculi haec initia.

A. U. C. DCCXIII. Pompeius, occupatis bello Philippensi Octavio et Antonio, maria infestare, et omnes Italiae oras vexare non cessat.

A. U. C. DCCXIV. Octavius expeditionem in Gallias destinans, pace frustra tentata cum Pompeio per Mutiam ipsius matrem, M. Vipsaniam Agrippam bello Siculo praeficit. Pompeius Italiam incursionibus vastat: urbem fame premit. Hoc anno foedus iteratum inter triumviros Octavium et Antonium, qui in Italiam ex Asia venit, et cum collega societatem belli contra Pompeium iniit.

A. U. C. DCCXV. Colloquium et foedus ad Misenum promontorium inter Octavium, Antonium et Pompeium. Sicilia et Achaia Pompeio in pacis foedere conceduntur: eius filia M. Marcello Octaviae F. despondetur.

A. U. C. DCCXVI. Menas a Pompeio ad Caesarem transfugit: bellum Siculum serio recrudescit: Antonius accitu Caesaris Brundisium usque venit: inde statim solvit, revertiturque in Graeciam, prodigiis territus. Pompeii classis Cumas in Italia occupat, aliaque in ea ora, ducibus Menecrate et Apollophane. Octavius cum Sabino et classe sua Rhegium venit: proelium navalibus inter eos varie pugnatum. Caesari classis pars maxima, qua vi hostium, qua tempestatibus, et quidem aestate perit. Res Pompeii Menecratis ducis iactura valde labefactatae.

A. U. C. DCCXVII. Superioris anni finis, et hic totus, a Caesare impenduntur in paranda classe et exercendis copiis: eique negotio praeficitur M. Vipsanius Agrippa.

A. U. C. DCCXVIII. Menas redit ad Pompeium, eum denique mox iterum deserit. Hoc anno Caesar adiutus Lepidi copiis, terra marique in Sicilia et ad Siciliam Pompeium oppugnat tandemque expugnat, et in fugam se dare compellit. Dio, Appianus, ceteri.

Modo reparandarum classium causa] Refer ad annum DCCXVI et sequentem.

Et quidem per aestatem] Non sine causa notat. Nam neque solet fieri in illo mari, et calamitas Caesaris eiusmodi fuit, ut confessione omnium ira deum adversus ipsum, favore adversus Sextum accidisse videretur. Propterea *ἐχαινώθη* miser Sextus, vitio usus humani ingenii. Itaque ergo nihil iam hominis spirans, Neptuni filius et dici et credi voluit.

Modo pace facta] A. U. C. DCCXV. Et nota *ἑσπερολογία*.

Et ad remus dicitur Nisi in portum, ne eris: sed suspiciter intellige iactus remorum, non alius fructus velle hoc interpretari genus.

In quo quoniam hyeme tunc ovis est exortus Ex illius apparet. Interpretationem in hunc extractum hinc occurrere. Nisi pascet tamen lectio, quam profert et probat Tractatus, *hyemes tunc*: necne enim verum est, Octavianum pascet hyemas corpus eius in portu hinc, de quo Suetonius intelligit, exortum. Dionem vide.

Inter Myias et Kalliopeas Ultimo anno belli Siciliæ exortus magnis prociis navales res est confecta. Alterum apud Myias habitum, alterum ad Artemisium. Is locus non procul Messana abest, ubi corpus fuit Pompeius habitum in lava. quod Graeci Κελύπηος vocant, ut Appianus lib. Sext. Naziochum. Fuit enim locus Messanae navale, et erat Gethium Spartae, Cenchreae Corinthi, et collatione Strabonis et Appiani satis liquet. Dio non nominat clientem, sed de Naziocho intelligendum, quem scribit lib. 49. Οἱ τοῦ Σίξτου ἄτε ἐν τῇ ἀκτῇ νηυσὶ χῶρες αἴετ ἐόντων στείλει.

Verum supinum caelum uterentem — cecidisse Ita legendum, non *supremum caelum*. Obicit Octavio Antonius ignaviam, simul et *εὐσεβείας*: quod quando in acie stare debebat, lateret impiusque caelum intueretur, vota solum diis fundens. Alludit enim ad morem eorum, qui vehementissime aliquid a deo peterent: supini quippe orabant, et, ut ait Horatius 5. od. 23. *caelo supinas ferebant manus*. Ideo negat Prometheus apud Aeschylum se

— — ἰθὺν ἰθὺν γεινέσθαι,
Καὶ ἀταρτέειν τὸν μέγα στρυγίλλεον
Γυπακομήρις ὑπὸ χερσίν χερσῶν.

Heliodorus lib. 9. Τῆς τῶν χερσῶν κρετέωστες εἰς ἰκεσίαις ἐμφασίον. Possimus et ita hanc vocem interpretari, ut apud Iuvenalem 1. Sat. 62.

Et multum referens de Maecenate supino.

Addit *stupidum*, id est, ὑπὸ δέους ἐκφρονα. In Viterb. erat *incubuisse*.

Militibus in conspectum fuisse] Emendavimus ex Viterb. et Culaciano: nam male vulgo etiam Mss. *venisse* corruerunt, qui non observaverant elegantias prisci sermonis. Est autem *fuisse* positum pro *venisse*. Graeci παραγενέσθαι, vel etiam γενέσθαι. Eustathius in Ἑρωτικοῖς lib. 6. Γενοῦ περὶ τὸ δωμάτιον, Εὐθύς οὖν ἐξανέστη, τῆς τραπέζης καὶ περὶ τὸ δωμάτιον γέγονεν. *Abi in cubiculum: illa igitur e mensa statim surrexit, et in cubiculum venit.* Sic saepe ille scriptor, et alii et meliores eo multo et vetustiores: contra *venire* τοῦ esse locum saepe obtinet, praesertim apud poetas. Sic *feri* accipit Apuleius Milesiadis 10. *Haec ut primum ante iudicis conspectum facta est.* Sed et *facere se pro venire* aut *sistere* ponebant. *Apul. init. 5. Intra limen sese facit.* Nam mali Critici sunt, qui putant mendosum et mutant. Terentius: *Huc te fac*, pro *veni*, vel *accede*, ut explicat Donatus. Affinis significatio verbi ποιεῖν apud Graecos, ut in Actis, ἔξω ποιήσατε τοὺς ἀποστόλους, quod potes ad verbum interpretari, *facite extra apostolos.* Aristoteles in Oeconom. Τοὺς ἀποσταλέντας ἐς Φυλακὴν ποιήσας. Cedrenus: Θησεύς Φαίδραν ἀπὸ ὄψεως ἐποίησε.

Ac die Circensium proximo] Vide Dionem in actis anni DCCXIV.

Pompa simulacrum dei detraxerit] Alludit ad hanc historiam Iulianus in Caesaribus: Ἐπὶ τὸν Ὀκταβιανόν, αἰτ, τὴν ὑδρίαν ἔφεραν ὁ τοῦ Ποσειδῶνος θεράτων, ἐπιμετρῶν αὐτοῦ τοῦ ὕδατος ἔλασσον διὰ τὸν καιρὸν, ἄλλως τε καὶ μυθικακῶν αὐτῷ τῆς εἰς τὸν θεὸν ὑπερφανίας.

Traiecto in Siciliam exercitu] Eo bello, quod gestum est anno DCCXVI. Historiam hanc diligentissime exponit Appianus, sed paullo aliter.

R 2

Quum partem reliquam copiar. — repeteret] Ita Viterb. et alii optimi codd.: quidam tamen, *quum ad partem reliquam copiarum continentem repeteret*: quæ lectio planior. Atque ita in editione Rob. Steph.

Dolens proscriptum olim ab eo patrem Paulum] Is est, opinor, cuius nomen refert in proscriptorum album, et caedem narrat Appianus lib. 4. et si Acmilium illi tantum dicitur.

Circeios in perpetuum relegavit] Orosius lib. 4, 18. *Lepidus supplex Caesari factus vitam et bona impetravit, perpetuo emendatus exilio*. Longe mitius, ut plerique alii narrant. Velleius hoc tantum lib. 2, 80. *Vita rerumque suarum dominium concessu ei sunt: spoliata, quam tueri non poterat, dignitas*. Dio lib. 49. p. 456. in Italia fuisse habitum non sine custodia: Appianus aperte Suetonio repugnat; vult missum a Caesare non in exilium, sed Romam, ut privatus degeret, pontificatu maximo, quem gerebat, contentus, *Ἐμπεύλιον* lib. 5. p. 743. Et alibi quoque idem Romae eum in summa *ἀδεία* esse versatum narrat, de Lepidi iunioris et matris coniuratione in Augustum loquens lib. 4. p. 618. Mihi hic Appiani suspecta fides. Nam Dio anno demum DCCXXXVI, duodecimo post conspirationem anno ab Augusto in urbem retractum, auctor est: nisi dicamus post mortem filii, non necessitate, sed voluntate sua in agros secessisse et solitudinem: quod videtur innuere etiam Dio.

Cap. 17. *M. Antonii societatem*] Fecerant ineptissime, qui superioribus ista coniunxerant.

Reconciliationibus variis male — tandem] Dicitur est elegantissimum Appiani de Octavio et Antonio: *Συνεχῆς ἦν αὐτοῖς ἡ μεταβολὴ πρὸς τε τὰς ὑπονοίας ἐκ Φιλαρχίας, καὶ ἐς τὰς πίστεις ὑπὸ χρείας*. Afferemus et huic loco lucem ex notatione temporum.

A. U. C. DCCX. Caedes Iulii: reditus Octavii ab Apollonia, et cum Antonio contentiones variae in urbe. Antonius tandem urbem relinquit.

A. U. C. DCCXI. Bellum et pax Mutinensis: foedus factum inter Caesarem et Antonium affinitate confirmatur, Clodia Fulviae filia ex primo marito (tres enim habuit) Octavio desponsata.

A. U. C. DCCXIII. Caesar Romam reversus ex bello Philippensi, exorta cum Fulvia socru simultate, Clodiam dimittit adhuc virginem. Perusinum bellum.

A. U. C. DCCXIV. Caesar et Antonius Brundisii conveniunt: reconciliantur affinitate redintegrata per Octaviam, quae Antonio nubit: Romam simul ingrediuntur: Antonius redit in Asiam.

A. U. C. DCCXV. Antonius iterum venit in Italiam, et ad Misenum promontorium, cum Octavio, depositis simultatibus, foedus renovat.

A. U. C. DCCXVI. Antonius ex Graecia repetit Italiam, specie opem ferendi Caesari contra Pompeium: sed portento territus, priusquam Caesarem alloqueretur, Brundisio solvit.

A. U. C. DCCXVII. Antonius tertio redit in Italiam: amicitiam cum Caesare Tarenti redintegrat, et tertiam cum eo iungit affinitatem, desponsa Iulia Octavii Antyllo filio suo. Inde abit in Asiam, et bellum Perficum.

A. U. C. DCCXIX. Octavia cum muneribus et legionibus ad Antonium reducem in Aegyptum ex Armenica expeditione tendit: Antonius eam domum redire iubet, amore Cleopatrae occupatus.

A. U. C. DCCXXI. Reverso Antonio ab expeditione Armenica in Aegyptum, recrudescunt similitates inter eum et Caesarem, frustra tentata pace amicorum intercessione.

A. U. C. DCCXXII. Inimicitiae inter Caesarem et Antonium crescunt, Octavia suas res habere iussa: Antonius hostis pop. Rom. appellatus, vel Cleopatra potius.

A. U. C. DCCXXIII. Hoc anno a. d. IV. Non. Septemb. victus Antonius ad Actium, sequenti perit.

Male focillatam] Sic omnes nostri: nec mutanda vox elegans *focillatam*, aut *focilatam* uno *l*; sic enim scribitur in Turonensi. Glossarium: *focilat*, *ἰωκύσαι*. Lucanus seu quis alius ad Pisonem, ex veteri Iectione: *Sed miserum parva stipe focilat*. Varro *focillor* aliter quam Suetonius usurpavit, de vita populi Rom. lib. 2. *Propter res secundas sublato metu non in commune spectant: sed suum quisque diversi commodum focillantur*. Proprie *focillare* est aegras fauces lana apposita fovere, ut fuit moris. Contra *effocare* dicimus fauces premere ad perniciem.

Degenerasse eum: a civili more] Intelligit facta Antonii contra maiorum instituta et gravitatem Romanam, quae pluribus explicantur ab historicis. Vide Dionem init. lib. 50.

Testamentum aperiend. — pro concione curavit] De hoc Augusti facto equidem sic existimo, ut inter exempla magnae cuiusdam immanitatis referendum censeam. Primum quia contra ius naturae est, ut rebus alienis nos immisceamus, quae ad nos nihil pertinent: neque id solum, sed etiam si vel maxime ad nos pertinerent, humanitatis tamen lex est, multa nescire velle. Inde est quod in caelum tolluntur laudibus Athenienses, Pompeius, Iulius Caesar, Antonius et alii, qui hostium suorum litteras in castris repertas, aut alio casu captas, legere noluerunt. Simili ratione, paullo qui sit humanior, nemo delatorum voces admittat. Multo minus aequum videtur, quae sit alicuius viventis valentisque voluntas, super iis, quae post mortem suam fieri velit, satagere. Itaque ait Plutarchus: *visum hoc factum ἀλλόκοτον καὶ δεινόν*. Dio quoque *ἔργον παρανομώτατον* vocat. Amplius dico, capitale admissum, si aestimetur hoc factum legibus Romanis: teneretur enim poena legis Corneliae, de falsis leg. 1. D. ad legem Corneliam de falsis, leg. 38. D. de poenis. Taceo violatam deorum religionem, quorum sacerdotibus sanctissimis,

virginibus Vestalibus, Antonius hoc testamentum commiserat: neque illae sane prodiderunt: sed maiori vi, quia reniti non poterant, invitae cesserunt. Non me fugit, quid pro Augusto dici queat: sed verius hoc nihil quisquam dixerit: voluisse illum in odium et invidiam Antonium adducere. Erant autem capita testamenti Antonii, quae maxime exagitavit Octavius, haec tria. Primum, quod Caesaroni redderet testimonium, quasi filio Caesaris naturali et legitimo: quum is matrimonio ortus non legitimo, iure civis esse non posset, sed peregrinus tantum: proinde capere quidquam de bonis civis Romani non poterat. Alterum, quod reliquos Cleopatrae liberos summis affecisset elogiis et honoribus, iisque plurima contra leges reliquisset. Postremo, quod iussisset corpus suum, ubicunque mori ipsi contigisset, Alexandriam deferri, et cum Cleopatra, quandoque fato functa, sepeliri.

Quod is Romae etiam] Testamentum Antonii factum est Alexandriae, sed pluribus exemplis: eorum unum ibi custoditum, alterum Romam missum. Vide Dionem. Non igitur satis apte aut vere noster *reliquerat*: nam dubium non est, quin post ea tempora scripserit Antonius id testamentum, quibus novissime in urbe fuit.

De Cleopatrae liberis inter heredes nuncupatis] Scripta lectio, et de *Cl. lib.* sic optimi quique codd. An verum est, quod *is Romae etiam de Cleopatrae et de Cleop. lib.*? Neque enim de liberis tantum Cleopatrae in testamenti sui tabulis egerat Antonius; sed multo etiam pluribus de ipsa Cleopatra: ut quum illi bibliothecam regum Pergami, velut legati iure, donabat; et quum corpus suum, ubicunque ipsi contigisset mori, Alexandriam mandabat deferri, ut eodem tumultu cum Cleopatra conderetur. Lege Plutarchum et Dionem lib. 50.

Et Ti. Domitium] Omnino, ut erudite Torren-
tius observavit, *Domitium* vel *Cm. Domitium* scribi de-
bet: tamen scripti libb. omnes ita habent.

Bononiensibus quoque] Contrarium plane affirmat
Dio lib. 50. p. 482. Eum vide. Ego suspicor, Dio-
nem in hac historia lapsum, quum non satis intelli-
geret, quid esset, Bononienses in clientela Antoniorum an-
tiquitus fuisse: propterea dixisse Antonium fuisse Beno-
niae πιστήν. Quod falsum puto.

Gratiam fecit coniurandi pro partibus suis] Re-
ipexit ad hanc historiam Ovid. Trist. lib. 1, 4, 34.

Saepe fidem adversis etiam laudavit in armis:

Inque suis amat hanc Caesar: in hoste probat.

Et alio loco eiusdem libri: Eleg. 8, 25.

Sed tamen in furis remanentem rebus amicum,

Quamlibet invito Caesar in hoste probat.

Nec solet irasci (nec enim moderatior alter)

Quum quis in adversis, si quid amavit, amat.

Potes referre et ad historiam T. Vinii Philopoemenis,
de quo cap. 27.

Navali proelio apud Actium vicit] A. d. IV. Non.
Sept. a. U. C. DCCXXIII, aetatis suae XXXII, diebus
deemptis XXII. Atque ab hoc principio numerati anni
imperii Augusti, inquit Dio. Sed notum est, docente
eodem Dione atque aliis, non idem initium imperii Au-
gusti omnes constituisse.

Ab Actio quum Samum — liberna se recepisset]
Augustum traiecisse in Asiam mox a victoria Actiaca, te-
statur Dio lib. 51. Venisse Samum Ionicam, ex iis colli-
gitur, quae narrat Appianus lib. 4. de duobus Metellis
proscriptis, patre et filio. Ait ibi, Caesarem in hac in-
sula διακρίνει τὸν αἰχμαλώτους. Venit eodem et anno
post, confecto bello Alexandrino, quando V. consula-
tum ibi suscepit, et idem postea bis, quum Graeciam
et Asiam iulstraret. Vide Dionem in rebus gestis anni
DCCXXIV. Meminit et Strabo lib. 13.

Inter promontoria Peloponnesi atque Aetoliae] Inter Rhium opinor et Antirrhium, qui erat brevissimus simul et aestuosissimus ex Aetolia in Peloponnesum traiectus.

Nea, amplius quam septem et viginti dies] Dio tamen ait triginta: Ἐσπρήν Ἑλλάδα αὐτίς τριακοστῇ μετὰ τὴν ἀφίξιν ἡμέρᾳ ἀπῆρε. Ad hanc celeritatem respicit Germanicus apud Tacitum 1. Annal. 42. *Divus Augustus vultu et aspectu legiones Actiacas exterruit.*

Donec desideria militum ordiarentur] Viterb. et Cuiacii codd. *donec et desid.* Pithoei, Turonensis, *donec ad def.* Quam lectionem probat idem ille Cuiacius in Observ. de quo statuat per me eruditus elector. *Desideria* sunt ἀξιώσεις. Sic apud Tac. *desideria militum* et *desideria legionum*: apud Ictos aliquando pro libellis supplicibus, ut infra cap. 53. *Adeuntium desideria excipiens.*

Viditque mortuum] Non aliter Mss.: recte prima editio, *viditque mortuam Cleopatram.* Dio fere ad verbum lib. 51. p. 508. Τότε σῶμα αὐτῆς εἶδε, καὶ Φάρμακα αὐτῷ καὶ ψύλλους, εἴπως ἀνασφάλλει, προσήνευγε.

Quod periisse morsu aspidis putabatur] Praeter historicos Galenus historiam mortis Cleopatrae fuse narrat, in libro de theriaca ad Pisonem. Quum autem tres ibi dicantur esse species aspidum, ptyadem, terrestrem, et chelidoniam, quo genere perierit Cleopatra, non dicit Galenus. Solinus et Isidorus *hypnalen* appellant.

Quem ex Caesare Cleopatra — praedicabat] Vulgo *ex Caesare patre.* Sic alibi, ut cap. 45. hic tamen Mss. vocem *patre* non habent.

Cap. 18. *Conditor, et corp. Magni Alexandri]* Quid appellat *conditorium*? an quam Strabo lib. ultimo τύσλον? Ea erat arca olim ex auro, postea e vitro,

in qua servatum Alexandri M. corpus. Sic ait Plinius lib. 35, 12. *Defunctos multos fictilibus doliis condi voluisse. Inde conditorium, θήκη, λάρναξ.* An potius quem Strabo lib. 17. p. 546. *περίβολον* vocat, intelligit? Locus fuit urbe media, sepulturae regum designatus, quem vocari ait Strabo *Σῆμα*. Sic enim legitur, *ἡ πόλις Σῶμα*: ut habent etiam *μαρτυρατά*. Didymus in proverbio: *Εὐνοῦς ὁ σφάκτις. Ἐν μέσῃ τῆ πόλει μνημα οἱ εἰκοδομήσας ὁ νῦν Σῆμα καλεῖται, πάντα ἐκεῖ παύε προπάτορας σὺν αὐτῇ κατέθετο, καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα.* Atque hoc melius. Petronius c. 112. *Dasceunt ergo una praeclusa conditorii foribus.* Seneca *conditorium* pro eo dicit epist. 62. et 84. Plinius uterque *conditorium*. Ammianus Marcellinus lib. 18. *conditorium muralium tormentorum* pro *ὄπλοθήκη*. Ceterum fuisse in media urbe Alexandria conditorium Alexandri, etiam ex hodierna specie illius semirutae urbis potest constare: si vera sunt, quae leguntur apud Leonem Africanum, non contemnendum scriptorem; cuius verba sunt e lib. 8. in descriptione illius urbis: *Neque praetermittendum videtur, ait, in medio Alexandriae rudera, aediculam instar sacelli constructam adhuc superesse, insigni sepulcro, magno a Machumetanis honore affecto, memorabilem, quo Alexandri Magni corpus summi prophetae ac regis, velut in Alcarano legunt, aservari contendunt. Concurrit autem ingens eo peregrinorum vulgus ex longinquis etiam regionibus, colendi ac reverendi sepulcri gratia; cui quoque magnas frequenter largiuntur elemosynas.* De eodem conditorio vide, quae scribit Suidas in Severo Sophista.

Floribus aspersis] Pars Mss. *aspersum*.

Num et Ptolemaeum] Torrentius corrigit *Ptolemaeum*. Placet: nisi intelligas de Ptolemaeo Lagi, qui fuit regni illius conditor, et supra omnes insignis.

Urbem Nicopolim apud Actium condidit] *Apud*, id est, e regione. Graeci modo *πρὸς τῷ Ἀκτίῳ*, modo

ὑπὲρ τοῦ Ἀκτίου. Sinum Ambracium ingredientibus ad dextram est Actium, vetustissimum Apollinis templum ab Augusto instauratum, et magnis redditibus ditatum: ad sinistram Nicopolis, libera civitas, Augusti opus et κτίσμα. Itaque ut κτίσθη divini honores illi Nicopoli habebantur, eratque ibi apex honorum omnium, Augusti sacerdotium. Quare etiam anno nomen dabat sacerdos Augustalis, et in scribendis publicis aut privatorum contractuum instrumentis, ad tempus notandum, nomen eius adscribebant: quo modo fieri solitum in plerisque Graeciae urbibus satis constat. Haec nos ita esse colligimus ex eo loco Arriani Dissertationum Epicteti lib. 1. c. 19. quem ante nos attigerunt magis quam explicaverunt Iulius Lipsius, et πολυμαθέστατος ille Petrus Faber. Sic autem habet: Σήμερόν τις ὑπὲρ ἱερωσύνης ἐλάλει μοι τοῦ Αὐγούστου· λέγω αὐτῷ. Ἄνθρωπε, ἔφες τὸ πρῶμα· δακνύσεις πολλὰ εἰς οὐδέν· ἀλλ' οἱ τὰς Φωνὰς φησι γράφοντες γράψουσι τὸ ἐμὸν ὄνομα. Μήτι οὖν σὺ τοῖς ἀναγινώσκουσι λέγεις παρῶν, Ἐμὲ γεγράφασιν; εἰ δὲ καὶ νῦν δύνασαι παρεῖναι πᾶσιν, εἰάν ἀποθάνης, τί ποιήσεις; μανεῖ μοι τὸ ὄνομα· γράψον αὐτὸ εἰς λίθον, καὶ μενεῖ· ἔγω δὲ Νικοπόλεως τίς σου μνησῶ; ἀλλὰ χρυσοῦν στέφανον φορήσω· εἰ ἅπαξ ἐπιθυμῆς στέφανον, ῥόδιον λαβῶν περίθου· ὄψει γὰρ κομψότερον. Dixerat aliquis in sermonibus Epicteto, velle se fieri sacerdotem Augusti: Epictetus ea ratione dissuasit, quod magnos sumptus esset facturum nulli bono. Sumptus intellige, vel ludorum, qui in honorem Augusti Nicopoli celebrabantur, maximis eorum impensis, qui praediti essent sacerdotio: neque assentior iis, qui ad curam ludorum Actiacorum hoc referunt: quia non Augusto illi sacri, sed Apollini: neque putandum est ludis Apollinis praefuisse alium potius quam sacerdotem eius dei, in cultus honorem edebantur. Deinde Actiacus ἄγων ἱερός fuit, et habuit στήσιν, quod observat Dio: Augustalis, ut videtur, non item. Vel potius intellige sumptus,

quos facere conveniebat iis, qui hunc honorem ambiebant: eos enim fuisse maximos constat. Vide lib. 5. ad c. 9. Quae sequuntur in narratione Arriani, sunt corrupta: quid enim est οἱ τὰς Φωνὰς γράφοντες? nam doctis vitis, qui conantur ea verba interpretari quasi sana, oleum et opera, me iudice, perit. Nos autem legimus οἱ τὰ σύμφωνα γράφοντες: et eam sententiam eruimus, quam initio retulimus. Est vero illustris hic locus, ex quo attentus lector discat, non pauca vulgo haud ita nota: ut quod de anno in instrumentis notari solito diximus. Multae enim civitates sub imperio Romano, proprios annorum characteres habuerunt et neque Coll. Romanos indices cuiusque anni scripserunt, neque Iuliani rationem sunt secutae. Infra c. 59. *Quaedam Italiae civitates diem, quo primum ad se venisset, initium anni fecerunt.* Sic igitur Nicopolitani annos numerarunt ab Augustali suo; quod et Alexandriae factum: fuisse enim illis quoque Augustalem suum anni indicem, et τοῦ ἐνιαυτοῦ ἄρχοντα, ut loquitur Theodoretus, Cuiacio ex non editis eius urbis Chronicis notatum est. Habeo etiam in antiquissimis ψήφον πασχλίων, id est, canonem paschalem, scriptum Graece, ubi anni caput est non Ianuarius, sed September: quod in Alexandrina ecclesia aliisque scimus obtinuisse. Exstat tamen Novella, qua iubentur omnes omnium partium imperii Rom. συμβολαιογράφοι in scribendis instrumentis annum Imperatoris et Coll. annotare: qua constitutione videntur aerae civitatum propriae ab usu omni summotae. Praeterea observandum, inter alios honores fuisse hunc deferri solitum summis sacerdotibus, ut de illorum nomine contractus insignirentur. Auctor Maccabaeorum lib. 1. c. 14. Καὶ εὐδόκησαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἱερεῖς, τοῦ εἶναι αὐτῶν Σίμωνα ἡγούμενον καὶ ἀρχιερέα. Deinde: καὶ ὅπως γράφονται ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πᾶσαι συγγραφαὶ τῆ χώρα. Nemo vero dubitare potest, recte a nobis eum locum esse constitutum: nam σύμφωνα Graecis ICtis aliisque scriptoribus τὰ συμβόλαια dicuntur. Glossarium

Graeco-Lat. *σύμφωνον, συνθήκη, pactum, compactum, conventum, consenticulum, pactio, et σύμφωνα ποιῶν* apud mediae aetatis Graecos, pro contrahere et pactum facere. Observatione etiam dignum est, quod ait paulo post, de corona antea istorum Augustalium: nam tales erant provincialium sacerdotum. Tertullianus de idololatria c. 18. *Igitur purpura illa et aurum cervicis ornamentum eodem more apud Aegyptios et Babylonios insignia erant dignitatis, quo more nunc praetextae, vel trabeae, vel palmatae et coronae aureae sacerdotum provincialium.* Eius coronae meminit et Dio Chrysostomus. In fine superioris loci, illa *ρόδιον λαβών περιθού*, cave veritas cum viro magnae famae, *roseam indutus circumi.* Quod excusari non potest: sed *roseam fume et capiti circumda.*

Ludosque illic Quinquennales constituit] De agone Actiaco multa erudite observat Iosephus Scaliger: quem studiosus lector consulat quum in libris de emendatione, tum etiam ad Eusebii Chronicon numero MDCCCLXXXVIII.

Locum castrorum, quibus fuerat usus] Viderit lector utri potius assentiendum putet, Suetonio an Dioni. Tranquillus locum castrorum totum in templum ait versum, et hic et cap. 96. Dio in castrorum loco urbem Nicopolim fuisse aedificatam: templum, de quo loquitur Suetonius, in loco, in quo fuerat Augusti tabernaculum. Ego Dionem potius sequar: video enim factum etiam alias, ut quo in loco castra habuerant, ibi urbem mox conderent Romani. Strabo lib. 4. p. 142. de Augusta apud Salassos: *Τριςχιλίους Ρωμαίων πέψας ὤπισθε τὴν πόλιν Αὐγούσταν ὁ Καῖσαρ ἐν ᾧ ἑστρατοπέδευσε χωρίῳ Οὐάβρων.* Sunt et exempla alia non pauca. Non enim aliunde est, quod iam multae Hispaniae, Africae, aliarumque regionum urbes sub *castrorum* appellatione reperiuntur. At Suetonius non in hoc tantum errare videtur: sed etiam quum dicit

templum hoc ab Augusto fuisse Neptuno et Marti consecratum: nam et Strabo et Dio aiunt Apollini: quibus potius habendam fidem, assentietur mihi, opinor, qui meminerit, et qua semper religione Apollinem Augustus, ut omnium sibi bonorum auctorem vereque parentem coluerit, et contra quam parum sibi amicum numen Neptunum crediderit, quamque ipse parum Neptuno amicus. Suetonio, qui locum, ut puto, non viderat, et Actiacam victoriam in mari quaesitam noverat, impositus mos communis, cuius in historiis multa testimonia.

Exornatum navalibus spoliis] Philippus in epigrammate in Anthol. 4, 25.

Ἐμβολα χαλκογένεια, Φιλόπλοα τείχεα νηῶν,
Ἀκτιακοῦ πολέμου κείμεθα μαρτύρια.

Cap. 19. *Lepidi iuvenis*] A. U. C. DCCXXIV, dum Augustus reliquias belli Actiaci conficit: extinctus est vigilantia Maecenatis urbis custodiae praepositi.

Deinde Varronis Murenæ et Fannii Caepionis] Sequitur ordinem, quem Livia apud Senecam 1. de Clem. 9. *Salvidienum Lepidus secutus est; Lepidum Murena; Murenam Caepio; Caepionem Egnatius.* At Dio lib. 54. unam, non duas facit coniurationes Murenæ et Caepionis: hunc, praecipuum machinatorem doli: illum, seu vere seu falso creditum participem. Accidit octennio post superiorem.

Mox M. Egnatii] Res novas molitus est triennio post Murenam et Caepionem, Coll. Q. Lucretio Vispillone, C. Sentio. Auctor, Velleius 2, 93. Dio lib. 55. ad annum DCCXXVIII, qui Coll. habuit Caesarem VIII. et T. Statilium Taurum II. aut certe ad proximum videtur referre, in quo magna est temporum diversitas, annorum fere septem. Seneca, qui modo Egnatium, modo Egnatios nominat, innuere videtur, conspirasse cum hoc vel fratrem vel alium eiusdem gentis. In MSS. plerisque offendimus *Genatii* vel *Genutii*. Apud Dionem, Μάρκος ὁ Γνάτιος Ρούφος.

Exin. Plautii Ruffi]. Membranae *Plantii Ruffi*.

Tempus coniurationis huius notatum non reperio a veteribus historicis, nec sequentium quōque aliquot.

Hybridae] Deest in Mss. quibusdam, non recte. Sic accipe, ut in isto Hirtii de bell. Afric. c. 19. *Praeterea ex fuga proelioque Pompeiano, quos secum a Brundisio transportaverat, equites Germanos Gallosque, ibique postea ex hybridis libertinis servisque conscripserat.* Vocat hybridas Numidarum abiectissimum quemque e libertinis servisque prognatum.

Ad extremum Telephi] Refero illa, *ad extremum*, non ad insidiarum ordinem: (nam si Senecae fides, post Cinnam nemo Augusti vitae insidiatus est:) sed ad ordinem narrationis, quae in hoc desinit, vel ad personae vilitatem. Ideo subiicit ea, quae statim sequuntur.

Nam ne ultimae quidem sortis — caruit] De his postremis sentit Livia apud Senecam, quum ait, *Ut alios taceam, quos tantum ausos pudet.* Nam si per eundem est, *ἐξ ἀξίου γούν ξύλου*, inquit vetus dictum. In Telepho omnia indigna: quod servus, quod mulieris, quod sator, five, quod idem est, nomenclator: ita scriptum in antiquissimis libb. ut in Pandectis quoque Florentinis, pro *nomenclator*, ut *figulinae* pro *figlinae*, et *exempulum*, *tempulum*, ac similia. Hos servos fere Afros fuisse conicio ex Luciano de mercede conductis, ubi inter miserias degentium in aulis magnatum haec ponit: *Περιμένειν ἀθούμενον καὶ ἀποκλειόμενον, καὶ ἀναίσχυντον ἐνίοτε καὶ ὀχληρὸν δοκοῦντα ὑπὸ θυρωρῶ κακῶς συρίζοντι, καὶ ὀνομακλήτορι Λιβυκῶ τατόμενον, καὶ μισθὸν τελοῦντα τῆς μνήμης τοῦ ὀνόματος.* Quo ex loco id etiam intelligimus, in potentiorum familiis fuisse nomenclatores, ut hostiarios: quos vides a Luciano iungi, ut similis ministerii et paris dignationis. Similiter Seneca in libello, in sapientem non cadere iniuriam c. 14. *Quidam se a cinerario impulsos moleste ferunt, et contumeliam vocant hostiarii difficultatem,*

nomenclatorum *superbiam, cubicularii supercilium*: Nomenclatorum ministerium non ad praesentationis tantum candidatorum pertinuit, sed ad salutationes matutinas et dispositionem contrariam, aliaque talia. Plinius lib. 34. c. 1. *Hic perfecere mancipiorum legiones, et in domo turbae aeterna, ac servorum quibus causa nomenclator adhibendus.* Non ideo igitur quisquam miretur cum eruditissimo Torrentio, mulieri servum fuisse nomenclatorem.

Rapere ad exercitus: Teleplus] Vulgo scriptum est, *ad extremum Teleplus*, ineptissime. Emendavimus primum ex coniectura: deinde ex editione Rob. Stephani: nam Viterb. ac vet. alii codd. corrupti sunt.

Cap. 20. *Dalmaticum adolescens adhuc*] Annus agens trigésimum. Appianus in Illyricis clare arguit. Recte igitur *adhuc*: ut intelligamus de extrema adolescentia.

Antonio devicto Cantabricum] Quod confectum est a. U. C. DCCXXX; a morte Antonii sexto, Dio lib. 53. Orosius auctor est, durasse id bellum annis quinque, susceptumque ab Augusto a. U. C. DCXXXVI. Eusebius in Chron. ad annum tertium Olymp. CLXXXIX. *Augustus Calabriam et Galios vectigales facit.* Scribe *Cantabriam*. Etsi in saltis Graecis, ubi exstant verba ipsa Eusebii, sic scriptum reperi: *Αύγουστος Καίσαρ Καλβρίαν και Γαλάτας υποφόρους έποίησεν.* Sed *Κανταβρίαν* scribendum. Ex eodem Eusebio discimus, movisse etiam postea Cantabros: sic enim scribit ad annum primum Olymp. CXC. *Cantabri res novas molientes opprimuntur.*

Ruina pontis consauciatus] Pontem intellige, qualem describit Vegetius lib. 4. c. 21. Plinius, turrim appellat: item Dio lib. 49. p. 471. *Αυτόν τε έπεινον από πύργου τινός ξυλίνου έπιβήναι τοῦ περιβόλου κειραμενον κατέτριώσαν.* Sic Appianus in Illyr. p. 764. expressius: ex quo etiam apparet in verbis Suetonii *υστε-*

πρῶτον: prius enim acceptum vulnus, quod secundo loco, memoratur. Aliter haec Florus. lib. 4. c. 12.

Cap. 21. Partim ductu, partim auspiciis] Ductu, hoc est, per se: auspiciis suis, id est, per legatos. Sic in veteri inscriptione apud Plinium lib. 3. c. 20. de eodem Augusto; QUOD. EIUS. DUCTU. AUSPICISQ. GENTES. ALPINAE. OMNES. QUAE. A. MARI. SUPERO. AD. INFERUM. PERTINEBANT. SUB. IMPERIUM. P. R. SUNT. REDACTAE. Seneca paullo aliter epist. 33. de Epicureis, qui omnia semper ad unum sectae suae ἀρχηγόν referbant: *Omnia, quae quisquam in illo contubernio locutus est, unius ductus et auspiciis dicta sunt.*

Aquitaniam] De Aquitanis triumphum retulit Mestala a. DCCXXVI, ut testatur vetus, quae hodieque existat, inscriptio. Tibullum vide eleg. 8. lib. 1. et lib. 4. et ibi notata a nobilissimo Scaligero.

Pannoniam] Diu tractum bellum. Vide Dionem. Initium eius videtur referre Velleius in annum DCCXXXV. Subinde, ait 2, 96. *bellum Pannonicum, quod inchoatum Agrippa (ita docte emendat Lipsius) M. Vinicio avo tuo Cos. magnum atroxque et perquam vicinum imminebat Italiae, per Neronem gestum est.* Plura de illo bello, et reliquis, quae deinceps commemorantur, idem Velleius paullo post. Scribit Dio, Pannonios dictos, a pannis, voce indigena, ex quibus consuere solitus sibi tunicas manuleatas hic populus. Quod mihi videtur mirum. Annon enim vox Latina est pannus hac notione? sane: pannos enim Latini appellant πάχυ. Naevius Tabellaria: *Qui habet uxorem sine dote, pannum positum in purpura est.* Pannum, id est, quod in Evangelio πάχος. Horatius Poet. 15. *Purpureus lato qui splendet unus et alter Asuitur pannus.* Sic Valerius Max. fasciam regiae coronae vocat, pannum lib. 7. c. 2. ext. 5. et linteamina, quibus vulnera obli-

gantur, *παννί* et *παννυλί* dicuntur. Inde vox *παννυτία* apud Persium 4. Sat. 21. et apud Terent. Heaut. 2, 3, 53. *pannis obsita*. Apud Senecam grabatus et pannus extremae paupertatis sunt indicia. Sic *πάνιον* accipio apud citimae vetustatis Graecos: ut quum in descriptione *ἐπικουμβίων*, quae pro tesseriis erant, Curopalates ait, *τμήματα ἐκ πανίων κόπτοντες*. Ergo et Pannonii a pannis quasi pannosi, vel pannutii *ρακώδεις*, qui vestes gererent, non *ἀβράφους*, (quales fuisse plerasque omnes apud veteres perspicue alio opere docemus) sed ex variis pannis ac plagulis confutas *καὶ ραφιδουμένας*. Similiter Romani iidem a cultu incolarum Galham Togatam et Braccatam appellarunt: ne quis miretur de Pannoniis. Litem fortasse inter me et Dionem dirimat Velleius Paterculus, qui Pannoniis tribuit, *non disciplinae tantummodo, sed linguae quoque notitiam Romanae*. Illos ego arbitror non solum tunicas ex variis pannis confuisse, sed etiam mulierum stolas ex diversis limbis et pannulis oblongis contexuisse. Non multo secus ac fieri hodie apud Helvetios notum est. Coniecturam facio ex his, quae de vestibus muliebribus Paeonum (quos cum Pannoniis non confuderim quidem, vetante Dione: sed plerisque veterum confundi propter morum et institutorum similitudinem putem) apud Graecos legere memini. Veteres Critici ad illum Hesiodi versum: *Μηδὲ γυνή σε νόον πυγαστόλος ἐξακατάτω*, sic notant: *Περὶ πυγᾶς ἑαυτῶν αἱ τῶν Παιόνων θυγατέρες ζώνας πλατείας φέρουσι, ρακώδεις, πολυκρόσσους. Καὶ πήχεις δὲ στολίζουσι τοὺς ἑαυτῶν ὁμοίως*. Dionis verba de appellatione Pannoniorum sunt haec, lib. 40. *Ὀνομάζονται δὲ οὕτως, ὅτι τοὺς χιτῶνας τοὺς χειριδατοὺς ἐξ ἱματίων τινῶν ἐς πάννους ἐπιχωρίως πως καὶ κατατέμνοντες καὶ προσαγορεύοντες συβράπτουσι*, id est: *Sic nominantur, quia tunicas manuleatas sibi consuunt, sectis patrio quodam modo vestibus certi generis, in eos, quos pannos appellant*. Quod ait *ἐξ ἱματίων τινῶν*,

referendum ad multiplicem materiam, ex qua vestes con-
sunt, lana, lino, pellibus, et aliis. Nec probo, quod
ἱμάτια centones hic nonnulli vertunt: nam integros
pannos sic vocat, ex quibus centones et panni minutio-
res sciffura fiunt: Latini quoque *vestem* hoc vocant,
Galli, *une pièce entière*. Similis locus eiusdem Dionis
in fragm. lib. 88. de caracalla veste ab Imperatore eius-
dem nominis inventa: *Καί τινα ἰδίαν ἔνδοσιν βαρβαρι-
κῶς πως κατακόπτων καὶ συβράπτων εἰς μανθῆς τρόπον,
προεξεῦρε*. Non esse autem certum veriloquium Pan-
noniorum Dionis, vidit ipse, et falsus est verbis sequen-
tibus. Fatemur et nos, quae supra scripsimus, nonnisi
coniectura niti: quam labefactari eo maxime intelligimus
posse, quod Pannoniorum nomen cognitione Romano-
rum antiquulus esse videatur. Exstat enim in fragmento
quodam Polybii apud Suidam in *ἑρμητήριον*: nisi tamen
mendam est.

Ac Salassos gentes Inalpinas] Fortasse, *Sálassos*
aliasque gentes Inalpinas. Ex inscriptione, quam mo-
do protulimus.

Germanosque ultra Albim fluvium submovit] Flo-
rus lib. 4, 12. *Victor Drusus in tutelam provinciarum*
praesidia atque custodias ubique disposuit, per Mosam
flumen, per Albim, per Visurgiam.

Suevos et Sicambros — traduxit in Galliam] Tacit. lib. 2. Annal. 26. ex epistolis Tiberii ad Germani-
cum: *Se novies a Divo Augusto in Germaniam missum,*
plura consilio quam vi perfecisse. Sic Sugambros in
deditionem acceptos, sic Suevos. Quod ait Suetonius
et Sicambros et Suevos in ripam Gallicam esse trans-
latos, de Sicambris facile assentior. Ea enim gens,
sicut et Ubiorum ad latus Rheni Teutonicum olim sita,
perpetuis Suevorum incursionibus vexata facilis transduci.
Idem et Strabo videtur sentire, quum scribit de ea ripa
Rheni: *Ταύτης δὲ τὰ μὲν εἰς τὴν Κελτικὴν μετήγαγον*
Ῥωμαῖοις τὰ δὲ ἔφθη μεταναστάντα εἰς τὴν ἐν βάρβαι

χώραν. καθάπερ Μάρσοι. Λοιποὶ δὲ εἰσὶν ὀλίγοι, καὶ τῶν Σιγαμβρῶν μέρος. Ait, partem aliquam Sicambrorum remanere in veteri patria, reliquis videlicet in Galliam transductis. De Suevis vellem parcius locutum Suetonium: nam quis veterum geographorum et historicorum Suevos in Galliam translevit, praeter Suetonium? Sed Pithoei codd. praefereunt *Senbos*. In qua scriptura vestigium, ut puto, latet verae: nam reiecto *f* in finem superioris vocis, mutatione minima feceris *Ubios*. Strabo lib. 4. p. 194. Οὐβίους μετήγαγεν Ἀγρίππας εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ Ῥήνου. Ita igitur legimus, et accuratissimum scriptorem culpaē absolvimus: praesertim quum testetur Ursinus ita scriptum in suis *ML*.

Nec ulli genti suis iustis — causis bell. intulit] Non ea sententia Dionis: qui Pannonios ab Octavio nulla ne minima quidem re laeso, bello petitos scribit, lib. 49.

Tantumque absuit — imperium augendi] Hunc Augusti animum testatur eius de Alexandro dictum, quod Plutarchus refert. Dederat idem et moriens tale consilium suis: quod tamen non defuere, qui secus interpretarentur. Tacit. 1. Annal. 11. *Addideratque consilium coercendi intra terminos imperii, incertum metu, an per invidiam*. Dio lib. 56. Γνώμην τε αὐτοῖς ἔδωκε τοῖς τε παροῦσιν ἀρεσθῆναι, καὶ μηδὲ μὴ τὴν ἀρχὴν ἐκκυξῆσαι ἐθελῆσαι. Deinde causas adiicit.

A quibusd. vero nov. genus obsidum. — exigent] *Novum*, hoc est, inusitatum, ea praesertim aetate: alioquin res non erat nova: neque id Suetonio ignotum puto, ut visum quibusdam. Factum olim a Romanis in Cloelia, factum a Graecis non semel; item ab Asdrubale in Hispania. Polyb. lib. 10. Προσκοιηθέντες οἱ περὶ τὸν Ἀσδρούβαν ἀπιστεῖν αὐτοῖς, ἤτησαν χρημάτων τε πλῆθος καὶ τὰς θυγατέρας εἰς ὀμηρίας. Ei initio 3. eiusdem gravis illa posita est sententia: Τὸ μὲν μηδὲν πιστεύειν εἰς τέλος ἄπρακτον· τὸ δὲ λαβόντα τὰς ἐνδε-

χαμένας πίστεις· πράττειν τὸ κατὰ λόγον ἀνεπιζήμητον· εἰσι δὲ ἐνδεχόμεναι πίστεις, ὅρκιοι, τέκνα, γυναικες· τὸ μέγιστον, ὁ προγεγονὼς βίος. Tacitus de moribus Germanorum hoc in ea gente ut ipsi proprium observat.

Marium pignora] Memmii, Lislacii et Viterb. *marum pignera*. Trogi brevior lib. 26. *Qui nec aetatis nec pignoris respectu timeret*. Aliter Agraetius, vetus Grammaticus, *pignera rerum: pignera filiorum et affectionum*. Vocat *affectiones*, quos alii *affectus*. Volcatius Gallicanus: *Nec in eius liberos aut affectus saevit*. Capitolinus: *Affectus suos unice dilexit: filios et nepotem, ultra morem: filiam et neptem, religiose: et saepe alibi*.

Multatus est poena] Optimi libri quidam, *ultus est poena*.

Ut captivos sub lege venundaret] Dio lib. 54. de Scordiscis, τῆς ἡλικίας τὸ πλείου ἐπ' ἐξαγωγῇ ἀπέδοτο. Ex venditionibus mancipiorum tractum, ut docemur a I. C.

Neve intra XXX. annum liberarentur] Factum in Salassis a Terentio Varrone. Dio lib. 53. Συνέλαβέ τε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ καὶ ἀπέδοτο, ἐφ' ᾧ μηδεὶς σφῶν ἐντὸς εἰκοσι ἐτῶν ἐλευθερωθεῖη. Quo ex loco suspicio est, in Suetonio quoque legendum *XX*. non *XXX*. Non solum autem sic alienabantur servi, ut non manumitterentur intra certum tempus: sed etiam ut omnino ne manumitterentur. Vide ICtos.

Indos etiam ac Scythas] Indorum et Scytharum legatos simul venisse ad Augustum Tarraconem usque, auctor est Orosius 6, 21. Ego observo duas legationes a Poro, rege Indorum, ad eundem Augustum. Alteram, quae ad eum venit in Hispaniis bellum gerentem, cuius Orosius meminit, et cum eo Eusebius in Chronico: qui id annotat ad annum Augusti, ut ipse numerat, XVIII. quamvis incidit in tempus belli Cantabrici. Hi legati petendae pacis causa venerunt. Secuta est deinceps

altera legatio, quae ad Augustum a. U. DCCXXXIV pervenit: quando ipse post Graeciam Asiamque Iustratam, Samum per hyemem venit. Hi legati cum magnis multisque muneribus ad sancendum foedus, quod ante petierant, venerunt. De his Strabo lib. 15. et Dio lib. 54. Regem Indorum, a quo venerunt ad Augustum legati, Eusebius Pandionem in Chronico appellat, non Porum. Πανδίων, ait, ὁ τῶν Ἰνδῶν βασιλεὺς, φίλος Αὐγούστου καὶ σύμμαχος, εἶναι παρεσκευάσται. Venerunt postea et ad Traianum Indici legati. In historiis autem Imp. Constantinopolitanorum saepe memini legere, venisse ad Imperatorem legatos Indorum, ut ad Constantinum, ad Theodosium, Heraclium, Iustinianum, alios.

Parthi quoque et Armeniam — et signa militaria]

Et hic Homericæ figura est: nam signa militaria restituta sunt Augusto, ad statum Orientis componendum, in Asiam et Syriam profecto, a. U. DCCXXXIV. Armenia autem cessit Phraates, quo tempore C. Caesar Augusti F. ad bellum Armeniacum missus est, circa annum urbis DCCXLVIII.

Obsidesque insuper obtulerunt] Strabo lib. 6. et 16. Tacitus Annal. lib. 2. in principio.

Cap. 22. *Ianum Quirinum — urbe clausum]* De Iano Quirini et portis templi eius, deque more, eas aperiendi, claudendive, res omnibus hodie nota: sed quoties id acciderit aut ante, aut post Octavium, paucis habe, quae quidem in iis memoriis, quae nunc existant, legere meminimus. Prima mentio est apud Livium et Plutarchum in historia Numæ: ab eo mos institutus. Huius temporibus per annos XLIII Iani portae clausae fuerunt. Anno deinde ab urbe condita DXIX, Coll. T. Manlio Torquato, C. Attilio Balbo II. clausum esse iterum Ianum, eodemque anno rursus apertum multi referunt. Tertium clausit Augustus a. U. C. DCCXXV, Coll. se V. et Sexto Apuleio, post victum Antonium.

Quartum, idem princeps Coss. ipso IX. et M. Iunio Silano, quum ex bello Cantabrico Romam redisset a. U. C. DCCXXIX. Auctor Dio in eius anni actis lib. 53. et Orosius clare lib. 6. c. 21. Quintum quoque clausit idem Imperator circa tempora nativitatis regis et pontificis summi IESU CHRISTI, domini nostri. Dio huius historiae non meminit in illius anni rebus exponendis: sed meminerant veteres alii, ex quibus fuisse Orosium, qui diserte notat lib. 6. c. 22. non dubium. Scio, viros doctos hanc tertiam *κλεισιν* ad XI. eius consulatum referre ex inscriptione, quae Emeritae in Hispania; cuius initium: IMP. CAES. DIVI F. AUGUSTUS. PON. MAX. COS. XI. TRIBUNIC. POT. X. IMP. VIII. ORBE. MAR. ET. TERRA. PACATO. TEMPLO. IANI. CLUSO. Nobis aliter videtur. Putamus enim, eo lapide non indicari, quo anno clausus Ianus ab Augusto fuerit: sed inter argumenta prosperi status florentis tum imperii clausum Ianum esse positum. Quid autem mirum, si priore anno clausus nondum fuerat apertus? non enim aperiebatur nisi causa esset. Sic tertium ab eodem clausus per annos multos (fere duodecim, ait Orosius) ad Varnianam usque cladem mansit obliteratus. Tum apertae eius templi fores ad Neronis usque tempora patuerunt. Sextum clausit Nero, se III. et Valerio Messala Coss. a. U. C. DCCCXI. Septimum (Tacitus et Orosius aiunt sextum, quia Nero sine vera causa cluserat) Vespasianus a. U. C. DCCCXXIV, Coss. se III. et Nerva. Magnum deinceps altumque silentium apud historicos super Iani portis. Mansisse tamen consuetudinem antiquam, testatur Capitolinus in Gordiano iuniore. Ait enim, Coss. Praetextato et Attico, qui est annus conditae urbis DCCCXCV, Gordianum Iano aperto, quod signum erat indicti belli, profectum esse contra Persas. Sed et sub Christianis Imp. servatum aliquamdiu vetus hoc institutum, testis locuples Ammianus lib. 16. qui in historia rerum gestarum a Constantio clausi ab eo Iani mentio-

nem facit. Id accidit post victum Magnentium, quum sublati omnibus tyrannis unus ille Romani orbis dominus exstitit a. U. C. c10CV.

Terra marique pace parata] Formula frequens in Augusti nummis et statuis olim. Rostratae statuae, quae ei posita est decreto senatus post victum Sex. Pompeium, inscriptio fuit haec: OB. PACEM, DIU. TURBATAM. TERRA. MARIQUE. PARTAM. Apud Appianum *Ἐμφυλίων* lib. 5. ita hunc locum leges: Καὶ ἐπιτύχιος ἐν ἀγορᾷ χρύσεος ἐστάνας μετὰ σχήματος οὐ περιέχων εἰσῆλθε, περιειμένων τῷ κίονι νεῶν ἀμβόλων· καὶ ἔστη μὲν ἡ εἰκὼν ἐπιγραφὴν ἔχουσα, ΟΤΙ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗΝ ΕΣΤΑΣΙΑΣΜΕΝΗΝ ΕΚ ΠΟΛΛΟΥ ΣΥΝΕΣΤΗΣΕ ΚΑΤΑ ΤΕ ΤΗΝ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑΝ. Vulgo legitur *περιειμένω τῷ κίονι νεῶν ἀμ.*, nullo sensu. Intelligit rostra captivarum navium circum columnam fuisse affixa, cui statua Augusti superposita.

Post Philippense] Est ita: post bellum Philippense ovavit primo Octavius: non tamen verum est, quod videtur sensisse Suetonius, ex ea victoria eum ovasse. Nam contra ea ovatio titulum et causam habuit, pacem factam cum M. Antonio: qui et ipse eundem simul honorem usurpavit a. U. C. DCCXXXIV. Auctor Dio et Fasti Capitolini: in quibus de duabus Octavii ovationibus haec leguntur: IMP. CAESAR. DIVI. F. C. N. III VIR. R. P. C. OV. — QUOD. PACEM. CUM. M. ANTONIO. FECIT. et de ovatione ex Sicilia: IMP. CAESAR. DIVI. F. C. II. III. V. R. P. C. II. A. DCCXVII. OVANS. EX. SICILIA. IDIBUS. NOVEMBR.

Dalmaticum] Illyrium quidam appellant. In his Appianus: contra historiam et veritatem.

Cap. 23. *Sed Lollianam — quam detrimenti*] Velleius Paternulus lib. 2. c. 97. *Sed dum in hac parte imperii omnia geruntur prosperrime, accepta in Germania clades, sub legato M. Lollio, homine in omnia pecuniae quam recte faciendi cupidior, et inter sum-*

nam vitiorum disimulationem, vitiosissimo: amissaque legionis quintae aquila, vocavit ab urbe in Gallias Caesarem. Dio lib. 54. p. 612. narrat. in anno, qui habuit Coss. L. Domitium, P. Scipionem. Unus, quod sciam, est Eusebius, qui Lollii huius non cladem in Germania, sed victoriam de Germanis commemorat. Notat ille ad annum quartum Olympiadis CXC. *Germanicos in arma versos M. Lollius superat.*

Excubias per urbem indixit] Ita solitum in omnium tumultu et ad omnem cladis acceptae nuntium, ut saepe apud Livium. Tunc vero causa praecipua fuisse videtur, quod erant in urbe Germani Gallique milites non pauci. Vide infra c. 49.

Vovit et magnos ludos Iovi Opt. Max.] Dio lib. 55. prius factum notat ob aliam occasionem. Eum lege. Ait autem: *Κατὰ τὴν τῆς πανηγύρεως τῆς μεγάλης ἤϋξαστο.* Eleganter Dio *ὑχέσθαι κατὰ* pro *vovere* dixit, usitata Demostheni et aliis loquendi genere, ut pridem ad Dionys. Halic. notare meminimus. Male igitur interpretes, Dionis omnes sinceram lectionem suis emendationibus depravant.

SI REMP. IN MELIOREM STATUM VERTISSET] Lege *SI RESP.* ex suggestione libri Memmiani et Pithoei. Elegans et vetus locutio.

Quod factum Cimbrico Marsicoque bello erat] Nempe ut ludum magni voverentur sub eadem conditione: nam alioquin saepe alias ex votis ducum, *SI HOSTES FUDISSENT*, iidem Iudi sunt celebrati: ut Q. Servillii Ahalae dictatoris apud Livium lib. 7. et Camilli item dictatoris, ibidem, et alibi item.

Caput interd. foribus illideret] Illud est, quod Graeci eleganter dicunt *τὴν περιπέτειαν οὐ κατὰ σχῆμα φέρον*, ut Polybius 3. c. 85. qui etiam in 6. idem loquendi genus usurpat, sed aliter. M. Tullius vocat *detestabilia genera lugendi*. In tertia Tusculanarum c. 26. *Ex hac opinione sunt illa varia et detestabilia genera*

lugendi: paedores, muliebres lacerationes genarum, pectoris, feminum, capitis percussiones. Similis ex impatientia ἀσχημοσύνης, exempla apud poetas et historicos passim obvia. Seneca de ira lib. 1. c. ult. *Quid opus est mensam evertere? quid pocula affligere? quid se in columnas impingere?* In Ciceronis Oratore c. 67. *Incurristi, amens in columnas.* Quamquam eius facti non tam impatientia quam insania videtur causa exstitisse. Apud Capitolinum in Maximinis c. 17. *Iaciebat se in parietes, nonnunquam terrae se prosternebat.* In Gordian. 13. *Incurrere in parietes, vestem scindere videbatur.* Appianus de Carthaginiensibus in Punic. p. 46. Ἐς τε τὴν γῆν σφᾶς ἐβρίπτουν καὶ χερσὶ καὶ κεφαλαῖς αὐτὴν ἔτυπτον. Et similia his multa: sed quod ait Suetonius *foribus*, nescio, an non sit in eo aliquid religionis: utique si ad fores aedium sacrarum referas, Tibullus:

*Non ego tellurem genibus perrepero supplex,
Et miserum sancto tundere poste caput:
Non ego, si merui, dubitem procumbere templis,
Et dare sacratis oscula liminibus.*

Putabant hac sui iniuria leniri deum iram. Cicero lib. 3. Tusculanarum c. 29. causas lugendi enumerans: *Accedit superstitio muliebris quaedam: existimant enim, diis immortalibus se facilius satis facturos, si eorum plaga percussi, afflictos se et stratos esse fateantur.* Ex qua opinione multa fluxerunt in veteres ritus. Sed Suetonii verba et Florus et Orosius simpliciter acceperunt, et *parietem pro foribus* ambo posuerunt. Sic apud Graecos, *καίειν τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν τοῖχον.*

Diemq. clad. quotannis moestum — ac lugubrem] Nihil variant alii Codd. Cuiacii sic: *Diemque cladis, quem damnis moestum ac lugubrem habuerat, memorans.* Fortasse non male, si modo scripseris, *quem damnis aliis moest.* Sic fieri solet in omni lamentatione, ut, si quid unquam in longa vita nobis adversi eodem tempore contigerit, memoremus. Quae sint autem illa

damna, divinare difficile est. Sed cladis ipsius Varianae quis fuit dies? Quaesivi enim, et cum cura quidem: frustra: neminem enim veterum historicorum exorare potui, ut id me doceret. Non Dionem, non Velleium, non Tacitum, Florum, Zonaram, qui omnes hanc cladem (copiosius alii, alii brevius) commemorant: omnes diem tant insignem, quasi ex compacto, reticent. Video tamen, Beroaldum, Torrentium, aliosque, incomper- tum nobis diem reperisse: nempe accidisse hanc stragem a. d. IV. Non. Sext., quo etiam die ad Cannas male olim pugnatum a Romanis. Mirabar, quis hoc illos docuisset: nam praeter superiores historicos, etiam Plutarchus id nobis invidit, quum in Camillo de diebus atris disputans, similes huiusmodi casus non indiligenter colligeret: sed animadverti postea, manasse hoc *κατάκου- σμα Ιστορικῶν* ab uno Beroaldo, qui primus id notavit ad hunc Suetonii locum: ex eo reliqui *εὐχερῶς* nimis et *ἀβασανίστως*. Beroaldum, qui falso historicos id tradere ait, decepit Flori hic locus e lib. 4, 12, 35. *Varus perditas res eodem, quo Cannensem diem Paulus, et fato est et animo secutus*. Putavit, Florum hoc dicere: Varum eo die periisse, quo Paulus Cannensi proelio. Atqui Florus eleganter et *εὐφῆμως* diem pro clade usurpat. Sic plane nos Francoceltae *la journée* pro clade vel pugna decretoria. Sic idem Florus lib. 2. c. 6. de Annibale et Scipione loquens: *Non fuit maior sub imperio Romano dies, quam ille, quum duo omnium et antea et postea ducum maximi, ille Italiae, hic Hispaniae victor, collatis cominus signis direxere aciem*. Olim seu ferro, seu iudicio controversia disceptanda erat, dies certus assignari solitus: ex eo more coepit vox *dies* pro die proelii aut clade ea die accepta usurpari, et similiter *pro iudicio*: quod in Cilicum idiotismo familiare fuisse, testis Hieronymus: inde illud Pauli Apostoli 1. Corinth. 4, 3. *Ἀνακρίνεσθαι ὑπὸ ἀνθρώπων ἡμέρας*.

Cap. 24. *In re milit. et commut. — et instituit*] Exempli gratia, quod notat Isidorus lib. 18. c. 3: *Pilam in signa constituisse fertur Augustus: propter nationes in cuncto orbe subiectas, ut magis figuram orbis ostenderet.* Cuius tamen historiae *βεβαιωτην* idoneam poscerem libens Isidorum.

Disciplinam severissime rexit] Urfini Codd.: ut ipse testatur, *exegit*: quod etsi non improbo; pluris tamen apud me est tot librorum consensus: Sic *regere disciplinam* leges et apud alios inferioris aevi historicos, huius plerumque aemulos.

Ne legatorum quidem cuiquam] Non solum ergo militum uxores, si qui forte per illa tempora uxores habuere, sed ne legatorum quidem, maritos in provincias comitari solitae. Quod postea tamen licentia temporum vivo adhuc Augusto (imo ipsius Augusti exemplo, qui in Occidentem atque Orientem saepius meavit comite Livia) mutari coepit: et magis Tiberii principatu. Apparet ex ea relatione Caecinae, cuius Tacitus meminit lib. 3. Annal. 33. *Inter quae Severus Caecina censuit, ne quem magistratum, cui provincia obvenisset, uxor comitaretur.* Iuvenalis Sat. 8, 127: de rectoribus provinciarum loquens:

*Si tibi sancta cohors comitum, si nemo tribunal
Vendit acer se comes, si nullum in coniuge crimen,
Nec per conventus, et cuncta per oppida curvis
Unguibus ire parat nummos raptura Celaeno:
Tunc licet a Pico numeres genus.*

Nisi gravate] Sic prima editio. Scripti fere *gravato*, quod idem est. *Μόλις, χαλεπῶς*: non, ut quidam explicant, graviter affecto.

Ipsam bonaque subiecit hastae] Ut in aliis, ita in hoc quoque veterem morem retulit Augustus: testes Livius, Dionysius, Cicero, Valerius Max. et Icti lege 4. Dig. de re militari §. gravius. Vide amplius Festum in *portifculus*, et quae ad eum locum magnus interpres

notat. Vetus scriptor apud Suidam: Ἐμαστιγοῦτο ῥάβδοις, εἴτα ἐκ' ἐξαγωγῆ ἐπιπράσκετο, δειλίας καὶ ἀποδράσεως τίμημα φερόμενος, δοῦλος εἶναι. Videntur Polybii esse verba, et ad Romanos mores referenda. Sed haec suse ad Polybii lib. 1.

Relegatum in agros] More servorum; qui dominum offenderant. Ulp. l. 35. Dig. de hered. inst. *Si servus fuerit missus in villam, interim illic futurus quia dominum offenderat, quasi ad tempus relegatus.* Livia quoque cara illa femina, apud Dionem lib. 55. p. 644. inter leviores poenas, quibus civium delicta castigari vult ab Octavio, κατάκλεισιν ἐν ἀγρῶ non permittit.

Citra commoda emeritor. praemior. exauctoravit] Sic et nostri libb. ut Torrentii omnes.

Cohorteis si quae cessissent loco decimatas] Habes exemplum in ea cohorte, quae ad Promonam loco cessisset bello Dalmatico. Appianus in Illyricis. De ignominia κριθεφαγίας nemo melius Polybio lib. 6. c. 36. Meminit etiam Dio lib. 49. non uno loco.

Ut stare per totum diem iuberet] Inter leviores animadversiones veterum fuerunt et ἔδραι et στάσεις ἄτιμοι. Ac videtur eius moris auctor fuisse Charondas, quem ait Diodorus Siculus lib. 12, 16. genus hoc ἰγνομινiae, summi supplicii loco in eos statuisset, qui vel ordinem in acie deseruissent, vel qui in delectu ad nomina non responderent; Προέταξεν, ait, τοὺς τοιοῦτους ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐφ' ἡμέρας τρεῖς καθῆσθαι ἐν ἐσθῆσι γυναικείαις. Livia apud Dionem lib. 55. p. 642. in praecipienda clementia Augusto, sic loquitur: Καὶ ἤδη γέ τινες καὶ ὑπὸ τοῦ μὴ τυχεῖν ὧν ἤλπιζον, καὶ ὑπὸ τοῦ διαμαρτεῖν ὧν ἐφίετο, ἐσωφρονίσθησαν· ἔδραι τε ἄτιμοι, καὶ στάσεις ἐπογείδιστοι, τότε προλυπηθῆναι καὶ τὸ προφοβηθῆναι συχνούς βελτίους ἐποίησα. Vult animum coniugis a gravioribus suppliciis avertere et leniores malorum poenas propōnit, quibus potius utatur: in his

ἔδρας ἀτίμους καὶ στάσεις ἐπονειδίστους, *sessiones inhonestas et stationes ignominiosas*. Plato de legg. lib. 9. ἀμόρφους ἔδρας, καὶ στάσεις καὶ παραστάσεις in eandem rem commemorat, cuius locum videtur Livia vel Dio potius imitari: quod si observassent Xiphilini interpretes, non tam tarpiter errassent: Plutarchus in Antonio, κλισίαις ἀτίμοις προκληκίξασθαι non dissimiliter dixit. Reperio in disciplina militari Dacorum similem animadversionis modum. Iustinus lib. 32, 3. *Dacorum suboles Getarum sunt: qui quum Orole rege adversus Bastarnos male pugnassent ad ultionem segnitiae, capturi somnum capita loco pedum ponere iussu regis cogebantur*. Sed genere isto obiurgandi, quod plus habet ignominiae quam cruciatus, plurimum usi veteres Romani in disciplina militari sancienda. Exempla sunt apud Livium lib. 27. et Valer. Max. lib. 2. de C. Titio, equitum praefecto, qui arma hostibus tradiderat; et alibi alia.

Interdum tunicatos] Dempis sagulis, quibus militiae Romani utebantur. Lampridius in Alexandro c. 54. de exauctoratis militibus loquens: *Depositis etiam sagulis militaribus, omnes non ad castra, sed ad diversoria varia recesserunt*. De iisdem sentit Herodianus lib. 2, 13. in exauctoratione praetorianorum, qui Pertinacem neci tradiderant, τὰς τε ζώνας καὶ τὰς ἐσθῆτας καὶ εἶτι σύμβολον ἔφερον στρατιωτικὸν ἀφάρκασαντες, γυμνοὺς ἐξέπεμπον. Tunicatum apparere in publico magnum Romae et in castris fuit vilitatis et humilis sortis argumentum. Contra, interdum toga ignominiae causa sumi iussa, sed abscissis laciniis deformis, ut apud Valer. Max. lib. 2, 7, 9. Nec dissimilis historia est, quae narratur primo Paralipomenon, c. 19, 4. Nam ibi quoque ignominiae causa vestis praeciditur.

Discinctosque] Plut. ἀζώστους, Polyaenus λυσιζώνους. Olim qui aliquid ferii facere parabant cingulo vestes alias fluxas constringebant: quod proprie Latini dicunt *accingere se operi*. Inde homo navus σύζωνας

dictus; sed, si res urgeret, discincti opus aggrediebantur. Hesiodus: Γεττονες ἄζωστοι ἔκλιον, ζώσαντο δὲ πηλοί. Valet ibi ἄζωστος, sine mora ulla aut tergiversatione. Ideo notant Graeci litteratores, poni ζώσανθαι interdum ἐπὶ ἀργίας. Adimebantur autem militibus ignominiae causa cum cingulo interdum et calcei, sive caligae. Valerius Max. lib. 2, 7, 9.

Cum decempedis vel etiam cespitem portantes]

Hoc pacto indicabatur regradiatio. In militia Romana sua cuique pro loco, quem obtinebat in matriculis, dignitas: ut quisque fortiter fecerat, aut flagitium admisserat, ita vel praeponebatur aliis, vel postponebatur, ut leg. 3. Cod. de comiteatu. Infimus gradus erat tiro-num militiam auspicantium, et caligatorum, quos nullum adhuc facinus egregium in altiore promoverat gradum. His omnia fere incumbebant militiae munia: nam in multis eorum opera utebantur tribuni et centuriones, plane in modum servorum, ut ipsi queruntur apud Tacit. 1. Annal. 17. Inde sunt isti *munifices* appellati: quibus opponebantur *beneficiarii*, qui vacationem munerum militarium habebant. Qui igitur contra militarem disciplinam aliquid admisserant, ii regradiatione puniebantur, fiebantque amisso ordine, in quem promoti fuerant, pro *beneficiariis* munifices. Sic refert Val. Max. 2, 7, 15. senatum permisisse M. Marcello, ut eorum opera in expugnatione Syracusarum uteretur, qui apud Cannas rempubl. deseruerant: sed ita, *dum ne quis ex eis munere vacaret*. Inde est, quod Augustus centuriones ignominiae causa iubet cum decempedis stare et cespitem portantes: quorum multus usus in tabernaculis conficiendis, aliisque obeundis militiae muneribus.

Cespitem portantes] Polyaeus 8, 3. Ἐπέλευσε πλινθοφορεῖν δι' ὅλης ἡμέρας: non exprimit vocem Latinam *cespes*: neque enim est πλίνθος, sed γῆς ἐκτομὴ βαθεία, ut Plutarchus vertit in Pompeio. Glossarium:

cespes, χορτόχλινθος, χορτόβολος, πλῆθος. Legendum, χορτόπλινθος, χορτόβωλος, πλίνθος. Poterat omittere tertiam interpretationem. Animadvertimus, et alios auctores Graecos in ea voce exprimenda laborare.

Cap. 25. *Ambitiosus id existimans — militaris*] *Ambitiosus*, hoc est, blandius et *κολακικώτερον*. Nam appellare milites *commilitones*, eius ducis est, qui per blanditiam suos in officio velit retinere. Iustinus lib. 14, 2, 8. *Itaque Eumenes blandimentis agere; suppliciter singulos alloqui: nunc commilitones suos, nunc patronos appellans.*

Libertino milite] *Servis* in id ipsum manumissis. Vetustiores *libertos* vocabant, posterior aetas etiam *libertinos*.

Si tumultus in graviore annona metueretur] Qui metus frequens in urbe: utique postquam populus Rom. suffragii iure amisso coepit curare panem et Circenses solum. Vide Suetonium in Claudio, Symmachum locis plurimis, et Ammianum Marcellinum.

Bis usus est] Dio in actis anni DCCLIX et DCCLXII. Macrobius lib. 1. c. 2. *Caesar Augustus in Germania et Illyrico cohortes libertinorum complures legit, quas voluntarias appellavit.*

Servos adli. viris pecuniosioribus indictos] Quae, malum, ista dementia eorum, qui *periculosioribus* hoc loco scripserunt! Quae porro doctos viros superstitio incessit, ut ineptissimam lectionem tamdiu retinerent! Neque illos probo, qui *pecuniosioribus* legunt: nam ea vox neque ferri potest, neque ullius *ἀξιόπιστου* libri auctoritate nititur. In omnibus enim, nostris quidem, est vera lectio, *pecuniosioribus*. Dio lib. 55. p. 652. Παρά τῶν ἀνδρῶν καὶ παρὰ τῶν γυναικῶν δούλους πρὸς τὰ τιμήματα αὐτῶν σὺν τροφῇ ἐκμήνῃ λαβῶν ἠλευθέρωσεν. Ubi πρὸς τὰ τιμήματα verte *ex censu*. Velleius in eadem historia 2, 111. *Viri feminaeque ex censu libertinum coactae dare militem*. Supina prorsus negligentia inter-

prebent Dionis eum lotum perperam interpretantium. Iterum vero iustificari cogimur, *pecuniosioribus* scriptum in melioris notae libris omnibus, ut Viterb., Pitthoei, Lillaei, ceteris id ut non esset, tamen ex Dione facile erat videre intelligenti harum litterarum, sic legi debere. Haec nobis animadversa nuper et liquido probata. Quod nullo reperimus, in causa est viri docti, quam hisce libris non sine admiratione legebamus, disputatio, *concludentis*, *pecuniosioribus* recte scribi. Quaeso autem, quo argumento? non alio validiore quam quod Sidonio dicatur *ager peculiosus in pastoribus*, Epist. lib. 3. *ἄλλο γλαυξ, ἄλλο κορώνη φθέργεται*: aliter, inquam, loquitur Suetonius, aliter Sidonius. Mihi vero is scriptor in re Latinitatis *improbis intestabilisque est*.

Sub priora vexillo habuit] Malim, *sub primore vexillo*. 235 q 375

Quidquid auro argentoque constaret] Lege, et *quidquid*: nam omnino ita postulat sententia. Militarium doctorum, atque adeo omnium, praemiorum duo sunt genera: quaedam *τιμῆς σημειῶν* solum habent, ut palma, *θαλλός*, hasta pura, corona graminea vel querna, et id genus per se nullius pretii vel parvi: sed quae in pretio habentur propter id, quod per illa significatur. In quibusdam inest et *κτήματος δόσις* et *τιμῆς σημειῶν* coniunctum. Haec proprie *δῶρα* appellat Aristoteles Rhet. 1, 5. ac notat vere, propterea et opum et gloriae cupidos doni esse appetentes: *Ἀμφοτέρους γὰρ ἔχει, ὧν δέονται· καὶ γὰρ κτήμα ἐστίν, οὗ ἐφίενται οἱ φιλοχρήματοι· καὶ τιμὴν ἔχει, οὗ οἱ φιλότιμοι*. Huius generis sunt torques ac phalerae aliaque multa, quae Augustum facilius dedisse notat Suetonius quam vallares coronas. Erant istae quoque ex auro: sed, ut aperte indicat Suetonius, paucis; ut pretio comparandae non essent cum torquibus ac phaleris: quare ad prius genus pertinent. Amplius enim erat in eis *τιμῆς σημειῶν*, quam *κτήμα*.

Vol. III.

T

τοῖς δότις: contra in phaleris ac torquibus aliisque multis. Doctum virum non audio emendantem *quamquam auro argentoque.*

Quam vallares ac murales coronas] Quare omisit civicas? Hae, si materiae aestimationem spectes, omnium vilissimae: fuerunt enim initio ilignae, postea ex esculo, tandem quernae: si honorem eis habitum, omnium gloriosissimae et superbissimae, praeter obsidionalem. Quare parcissime omnium datae istae ab Augusto: quem et alii postea principes sunt secuti. Videtur *civica*, postquam coepit appendi soribus Impp. quasi propria eorum habita et pars maiestatis ipsorum. Ex his luceni accipit iocus Augusti apud Quintilianum lib. 6. c. 3. *D. Augustus*, ait, *quum ei Galli torquem aureum centum pondo dedissent, et Dolabella per iocum, tentans tamen ioci sui eventum, dixisset, Imperator, torque me dona: malo te, inquit, civica donare.* Quum Dolabellae torquem maximae indicaturae petenti, civicam potius se daturum ait Augustus, hoc ipso satis indicat, quanti faceret donum civicæ, quam nili coactus non daret.

Et sine ambitione] Οὐ χόριτι. Impp. Honorius et Arcadius Stiliconi magistro mil. *Honoris augmentum non ambitione, sed labore ad unum quemque convenit devenire.*

Quod ipsi quoque ius habuissent — quib. vellent] Id ius libera republ. penes eos erat, quorum auspiciis bellum gerbatur: postea sublata libertate, duces cum auspiciis hoc quoque ius amiserunt: non tamen repente, nec ἀπρόως, sed primum ea desierunt donare, quae honore praecellebant: deinde etiam alterius generis. Civicam sane sub Augusto iam et Tiberio raro dederunt. Tacitus 5. Annal. 21. *Quo proelio Rufus Helvius gregarius miles servati civis decus retulit, donatusque est ab Apronio torquibus et hujia: Caesar addidit civicam coronam: quod non eam quoque Apronius*

iure Proconsulis tribuisset; questus magis quam offensus.

Ἀσφαλῆς γὰρ ἐστ' αὐαίνων ἢ θρασυῖς στρατηλάτης;]
 Dux ἀσφαλῆς Latine *cautus*, cui opponitur *audens*, ut
 libro superiore c. 58. *dubium cautior an audentior.*
 Tacitus de Suetonio Paulino, 2. H. 25, 3. *Contator*
natura, et cui cauta potius consilia cum ratione,
quam prospera ex casu placerent. Ammianus Marcel-
 linus lib. 16, 3. *Julianus nec itinera nec flumina*
transiri posse sine insidiis putans, erat providus et
cunctator: quod praecipuum bonum in magnis ducto-
ribus, opem ferre solet exercitibus et salutem. Appi-
 anus in Ἀννιβαϊκῶς p. 321. refert, Augustum, Fabii
 Maximi, qui cunctator dictus est, factum in ore saepe
 habuisse. Idem Ἐμφυλίων lib. 5. p. 720. verbum Au-
 gusti memorat, οὐκ εὐβουλον εἶναι τὸ βίψοκιδόνουον. In
 Viterb. ubi pleraque Graeca eleganter sunt perscripta,
 hic tamen versus desideratur, relicto vacuo eius spatio.
 In ora vero haec adscripta est interpretatio ad verbum,
 ut ubique Graeci quod abest, *Accelera tarde sciens*
optime manentia in pugna bellatorem. Quid dice-
 mus? An nugas esse meras hominis Graece indocti? An
 talem aliquam Graecam lectionem reperit auctor huius
 interpretationis.

— — σκεῦθε βραδέως· τοῦτο γιγνώσκων ὅτι
 τὰ λῶστικ μίμνει ἐν μάχῃ τοὺς ἀσφαλεῖς.

Sed recta est lectio vulgata, quam et Memmianus con-
 firmat.

Cap. 26. *Consulatum XX. aetatis anno invasit*]
 A. d. XIV. Kal. Septemb. Nec amplius deerant XX. an-
 no Octavii, quam XXXVI dies. Non enim errant, ne-
 que Dio, lib. 46. neque Suetonius, ut scribit vir ma-
 gnus: sed, ut opinor, aliud agens: nam res clara est,
 et certa. Factum autem hoc ab Octavio sine exemplo
 ullo, ait Dio lib. 46., recte sane: nisi unum Marium
 iuniorem excipias, qui et ipse *Consul ante annos vi-*

ginti per vim creatus est, inquit Florus epit. lib. 86. Sed quia mera vi id factum, cum eo noluit fortasse Dio Augustum comparare: qui per speciem saltem aliquam liberorum suffragiorum Consul est creatus. Solinus: *Caesar Augustus Consul creatus nonum decimum annum agens*. Tironi in historia Romana non imponant centuriones Caesariani, qui apud Appianum lib. 3. Ἐμφυλίων p. 582. petitionem illius defendere conantur exemplo Corvini et Scipionis, qui inferiores aetate facti sint Consules. Nam id falsum est et commentitium: sive Appiano hoc imprudenter exciderit, sive centuriones imprudenter iactarint. M. Valerius Corvinus annorum saltem duorum et viginti fuit: Scipio Africanus superior (nam illum intelligit) tam fere ultra aetatem Octavii, quam citra leguimam.

Hic faciet] Iulium Caesarem, aiunt, quum audiret, negari sibi consulatum, dixisse, κέπτοντα τὴν λαβὴν τοῦ ἑίφους, ἢ δέ μοι δώσει. Appianus 2. Ἐμφυλίων. Alii hoc aliter.

Suo quemque tirocinio deduceret in forum] Mos ex Cicerone, Suetonio et aliis multis Latinorum notus, Appiano notatur Ἐμφυλ. lib. 4. Ἀτίλιος δὲ ἄρτι τὴν τῶν τελείων περιθήμενος στολὴν ἤει, ὡς ἔθος ἐστὶ, σὺν κομπῇ Φίλων ἐπὶ θυσιάς ἐς τὰ ἱερά. Idem mos per provincias servatus, ut docet Apologia Apuleii. At Spartaе longe aliter. Trogi breviator lib. 3. cum allusione ad morem Romanum: *Pueros puberes non in forum, sed in agrum deduci praecepit*.

Ceteros autem sex]. Lege, inductis vocibus *autem sex*, ita, *ceteros, aut novem aut sex*. Itē Viterb., Pitthoei, Liffraei et ex editis optimis quisque, ut Robert. Steph. Nec potest aliter.

Quum mane pro aede Capitolini Iovis] Ex more omnium Consulum, consulare sacrum facturus ascenderat in Capitolium.

Paullulum curuli sella praeseditset] Ut magistratum auspicaretur, praesedit curuli sella, et sui adeundi potestatem fecit. Viro docto, qui ad strenas refert, non assentior: non enim ea causa Consuli veniendi in Capitolium: quae autem de Augusti strenis alibi narrantur, nihil huc pertinent.

Cap. 27. *Triumvirat. reip. constituendae*] Graeci historici triumviros reip. constituendae ἀρμοστὰς appellant: notatque Appianus, similem magistratum fuisse eorum, quos Lacedaemonii mittebant in captas a se urbes. Verius dixeris, decemviros illos, quos Romani in subactas provincias ad ordinationem mittere soliti, similes fuisse ἀρμοσταῖς Spartanorum, τοῖς καθασταμένοις σφὶν τὰ ὑπήκοα, ut idem auctor loquitur. At triumviris istis, ut et dictatoribus similes apud Graecos fuisse, qui turbato intestinis malis reip. statu, ad eam constituendam soliti creari: hos Thessali ἀρχοὺς, Lacedaemonii ἀρμοστὰς (sed qui a superioribus harmostis longe differrent) appellarunt, Φοβούμενοι βασιλεῖς ἢ τυράννους καλεῖν, ait Dionys. Halic. lib. 5, 83. etsi revera tyrannica aut regia potestate erant praediti. Agathias lib. 1. Φράγγων ἀρμοστὰς imitatione veterum vocat, quos Franci captis a se urbibus in Italia praeficiebant: sic accipiendum et lib. 4. eiusdem. Istos veros triumviros Graeci Latinorum imitatione τριῶν ἀνδρῶν appellant, ut in nummis Augusti: Γ. ΙΟΤΑΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΤΡΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ. Item in alio: ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ L. Δ. Exstant et alii ad hunc modum. Dio lib. 41. triumviratū vertit τριαρχίαν.

Restitit quidem aliquamdiu] Ad tertium usque diem. Plutarchus. Causam pete ex Dione, lib. 47.

Magnopere contendit, ne oui parceretur] Si prudentia ab honestate et probitate separari potest, dicam consilium prudentissimum fuisse, etsi impium et saevissimum. Geminum huic illud fuit, quod olim sapientissimus senex Herennius Pontius pater filio dedit, consul-

tus ab eo, quum ad Furculas Caudinas inter duos saltus clausos exercitus Romanos teneret. Adi ad Līvium lib. 9. c. 3. At de Octavio longe alia narrat Dio: nempe servatos ab eo, quotquot servari pōtuerint.

C. Turanium tutorem suum] Dubitanter Appianus 4. de bell. civ. p. 596. λεγόμενον, ait, ὑπό τινῶν ἐπιτροπέῦσαι Καίσαρος. Vir doctus, qui notat, procuratorem vocari ab Appiano, non attendit ad significationem vocis Graecae.

In cuius tamen pertinaciae poenitentiam] Sic fere loquitur de eodem Augusto Appianus lib. 4. p. 619. Αὐτὸν ὁ Καῖσαρ ἐς ἀπολογίαὶν τῆς Κικέρωνος ἐκδόσεως etc.

T. Iunium Philoemenem] Dio tantum Philoemenem vocat, Appianus Philemonem, quo modo scriptum offendi in quibusdam optimae notae Latinis Codd. Patronum huius Dio T. Vinium nominat: quam lectionem probo, et lego hic quoque *T. Vinium*. Atque ita iam inveni in cod. Memmiano. Liberti enim δύο τοῦ ἀπελευθερώσαντος πρᾶξέλαβεν ὀνόματα, ait Artemidorus lib. 5. Oneiroc. et hodie omnibus notum. Quare omnino ita hic edendum fuit. Lego etiam apud Appianum 4. Ἐμφυλ. p. 614. sic: Ὀυίνιον δὲ ἀπελεύθερος αὐτοῦ Ὀυίνιος Φιλοκίμην.

Equestri dignitate decoravit] Nostri quoque MSS. ἡγοράναι, ἐτίμησας: sed prima editio, *decoravit*.

In eadem hac potestate] Viterb. *tempestate, καιρῶ*, ferri potest.

Nam et Pinarium] Lego, *Nam et T. Pinarium*: ac de eo T. Pinario interpretor, cuius non infrequens apud Ciceronem mentio: ex quo auctore satis liquet, bonarum artium et partium fuisse hunc virum.

Curiosum ac speculatorem ratus] Proprie curiosus est πολυπράγμων. Plautus Stichus 1, 3, 55. *Curiosus nemo est, quin sit malevolus*, hoc est, πᾶς πολυπράγμων κακοήθης, ex Plutarcho περὶ πολυπραγμοσύνης c. 2. No-

lo excusare scelus Augusti: sed et ille peccavit, qui vel curiosus fuit, vel cur' existimaretur, commisit. Speculatores fuisse milites, quos Plutarchus in Galba c. 30. διαπτήρας καὶ διαγγέλλους vocat, pridem docti sumus a doctis. Horum munus erat, ut ubicunque essent, vicemungerentur ὠτακουστῶν, ac si quid ducum vel principum cognitione dignum intellexissent, ad eum statim iter instituerent. Idem a celeritate, qua utebantur in conficiendis itineribus, πτεροφόροι dicti. Helychius: πτεροφόροι· τέλος τὸ στρατιωτικόν. Plutarchus Galba: Καὶ πτεροφόροι συνεχῶς ἐφοίτουν, ἀεὶ τι προσχωρεῖν ἐκεῖν φράζοντες. Iuvenalis Satira 4, 146.

— — — — — *festinare coactos,
Tanquam de Cattis aliquid torvisque Sicambris
Dicuntur: tanquam e diversis partibus orbis
Anxia praecipiti venisset epistola pinna.*

Somnia sunt, opinor, quae ad hunc locum effudit editus nuper a doctissimo Pithoeo Scholiastes, de pinna in litteris Coss. super re tristi. Vetus tamen id commentum est, et cui fingendo ansam Virgilii locus hic dedit, e lib. 9, v. 473. *Interea pavidam volitans pennata per urbem Nuntia fama ruit.* Nam ad eum locum sic notatum invenias in veterum interpretum farragine: *Quidam volunt ideo hic famam pinnatam a poeta inductam, quae tumultum et res adversas nuntiet, ut illud tangere videretur, quod qui bellum nuntiaret, pinnatas litteras diceretur afferre.* Melius Aristides in illo excellentissimo Romae Panegyrico, 1, p. 361. epistolas, quae de publicis rebus mittebantur, tanta celeritate perlatas, ut pennis ferri viderentur. *Imperatori, ait, εὐμχρία πολλῇ καθημένῳ πᾶσαν ἄγειν τὴν οἰκουμένην δι' ἐπιστολῶν· αἱ δὲ μικρὸν φθάνουσι γραφῆσιν, καὶ ἀρεισιν, ὡς περ ὑπὸ πτηνῶν φερόμενοι.* Speculatores Dio vocat *διόπτας* et *ἐρευνητάς*, et separat eam militum *τάξιν*, ab ordine tabellariorum, quibuscum videntur docti illos confundere. Locus est in fragmen-

tis Urfini 83. p. 423. Ταῦτά τε οὖν αὐτοῦ πολλοὶ ἠτιῶντο, καὶ ὅτι καὶ τὸν Ἀδούεντον ἐν τοῖς δίοπταις τε καὶ ἐρευνηταῖς μεμισθοφορηκῆτα, καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς τάξιιν λελοιπῶτα, ἕς τε τοὺς γραμματοφόρους τελέσαντα, καὶ πρόκοιτον ἀποδειχθέντα. *Speculatores, ut ex hoc loco apparet, inferiores ordine tabellariis: quos etiam milites fuisse, declarat alter locus eiusdem: Ὀχημάτων τε ἐνταῦθα, ὡς καὶ στρατιώτης τις τῶν ἀγγελιαφόρων ᾧν ἐπέβη.*

Et Tedium Afrum] Scripti quidam *Rhedium*. Est sane obscura haec gens Tedia. Legi tamen apud Iuvenalem in antiquis membranis, *Tedia non lambit: non Media*, ut in editione optimi doctissimique Pithoei. Vulgo *Taedia*.

Q. Gallium Praetorem] Sic legendum ex Mss. et Appiano, apud quem solum hanc historiam legas. Perit anno DCCXI extremo.

Oculis eius sua manu effossis] O feritatem! sed fecit non primus. *Sylla*, ait Valerius Max. 9, 2, 2. *Marium non prius vita privavit, quam oculos infelicis erueret.*

Urbe interdicta dimissum] Appianus ex Augusti libris, vel alicuius Caesariani, lib. 2. bell. civ. p. 587. Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς τὸν ἀδελφὸν ἐκέλευσε χωρεῖν καὶ δοκεῖ νεῶς ἐπιβάς οὐδαμοῦ εἶναι Φανῆναι.

Tribunitiam potestatem perpetuam recepit] Tribunitia potestas Augusto decreta anno DCXXIV post victum Antonium, Dio lib. 51. suscepta tamen ab eo, anno tantum DCCXXXI, idem lib. 53. et veterum Faistorum fragmenta. Species tamen quaedam tribunatus iam ante fuerat eidem tributa, victo Sex. Pompeio anno DCCXVIII. Dio lib. 49. Exemplum primum est a Iulio, cui S. C. delata ἢ ἐξουσία τῶν δημάρχων διὰ βίου. Dio lib. 42. et 44. Huius dignitatis ea fuit vis, ut sacrosanctus Augustus efficeretur instar tribunorum: utque appellantis ipsum et intra pomerium (quod

ius tribuni habuerunt) et intra proximum miliare (quod nulli unquam tribuno ius fuit) opem ferre posset. Tacitus 3. Annal. 56. *Tiberius potestatem tribunitiam Druso petebat. Id summi fastigii vocabulum Augustus reperit, ne regis aut dictatoris nomen adsumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia praemineret.* Quod diximus de opis latione, habemus a Dione, cuius verba sunt lib. 51. Καὶ τὸν Καίσαρα τὴν τε ἐξουσίαν τὴν τῶν δημάρχων διὰ βίου ἔχειν, καὶ τοῖς ἐπιβωμμένοις αὐτῶν, καὶ ἐντὸς τοῦ πωμηρίου, καὶ ἔξω μέχρι ὀγδόου ἡμισταδίου ἀμύνειν, ὃ μηδενὶ τῶν δημορχούντων ἐξῆσθαι. In his verbis et simili loco, qui habetur lib. 54. ὀγδοὸν ἡμιστάδιον, *septem stadia cum dimidio* interpretamur, hoc est, miliare unum. Sic semper apud Dionem stadia septem cum dimidio unum miliare efficiunt, qui fuit quorundam veterum podisinus, ut ex multis scriptoribus liquet. Genus loquendi, quo Dio usus, fuisse nobis expositum nuper ad Theophrasti Characteres. Quod eo moneo, quia interpretes eius, non intellecto eo, plurimos Dionis locos vel depravarunt correctionibus suis, vel depravatos ante non emendarunt, aut certe perperam interpretati sunt. Quaedam obiter visum annotare lib. 52. Verba sunt Maecenatis de praefecto Urbi loquentis: Ἴνα τὰς τοῦ θανάτου τοῖς τε ἐν τῇ πόλει, πλὴν ὧν ἂν εἶπω, καὶ τοῖς ἔξω αὐτῆς μέχρι πενήκοντα καὶ ἑξακοσίων σταδίων οἰκοῦσι, κρίνη. Non est dubium, Dionem exprimere hic voluisse id intervallum, quod apud I. C. de offic. praef. Urbi l. 1. §. 4. legitur. Quare scribendum αἰὸ, μέχρι πενήκοντα καὶ ἑπτακοσίων σταδίων, hoc est, intra centesimum lapidem. Auctor ipse Dio ita emendandi: subdit enim: Τὴν τε Ἰταλίαν πᾶσαν τὴν ὑπὲρ πενήκοντα καὶ ἑπτακοσίων ἀπὸ τῆς πόλεως σταδίων. Simile mendium obsidet hunc quoque locum e lib. 55. ubi inter remedia laborantis annonae refertur decretum Augusti: Τὸ τὰ ἀνδράποδα τὰ ὄνια ὑπὲρ πενήκοντα καὶ ἑξακοσίων σταδίων ἐξωσθῆ-

221. Scribi debet hic quoque ἐπιταξίσις. Male enim χ' posuerunt pro ψ'. At Xiphilini codd. veram lectionem adhuc retinent.

[*Quamquam sine censuræ honore*] Vide ad lib. 1. c. 76.

[*Censum tamen populi ter egit*] Habes in lapide Ancyrano.

Cap. 28. *De reddenda rep. bis cogitavit*] Intellege τὸ *cogitavit* cum effectu: nam alioquin et simulavit ipse semper se republ. velle reddere: et tandem, ut posset, optavit non simulate, sed ex animo, si fides ulla ipsi habenda. Verba eius exstant apud Senec. in lib. de brev. vit. *Divus Augustus, cui dii plura quam ulli praestiterunt, non desit quietem sibi precari, vacationem a republ. petere. Omnis eius sermo ad hoc semper revolutus est, ut sibi pararet otium. Mox: In quadam ad senatum missa epistola, quum requiem suam non vacuum fore dignitatis, nec a priore gloria discrepantem pollicitus esset, haec verba inveni: sed ista fieri speciosius quam promitti possunt: me tamen cupido temporis optatissimi mihi provexit, ut quum rerum laetitia moretur adhuc, perciperem aliquid voluptatis ex verborum dulcedine. Suetonio reddere temp. est, quod pluribus Dio lib. 53. dicit, ἀποδιέναι τῷ δήμῳ καὶ τὰ ὄπλα, καὶ τὰ ἔθνη, καὶ τὰς ἀρχάς, καὶ τὰ χρήματα. Sic apud Senecam, possidere rempublicam.*

[*Taedio diuturnae valetudinis*] VII. suo consulatu, ut narrat Dio init. lib. 53. nisi aliquis malit ad ea referre, quae in XI. consulatu gessit, de quo quidem Dio in eod. lib. extremo.

[*Magistratibus ac senatu domum accitis*] Dio lib. 53. fin. *Τὰς ἀρχάς, τοὺς τε ἄλλους τοὺς πρώτους καὶ τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἰππέων ἀθροίσας. Errat igitur vir eruditus, quum emendat magist. e senatu.*

Ita mihi salvam ac sospitem rempublicam] Dignum principe iniurandum. Ammianus lib. 24. c. 10. *Animabat Iulianus exercitum, quum non per charitates, sed per inchoatam negotiorum magnitudinem doieraret assidue:* Sic sub iugum mitteret Persas: Ita qualatum recrearet orbem Romanum. *Ut Traianus fertur aliquoties intrando dicta consuevisse firmare.* Sic in provinciarum speciem redactam videam Daciam: Sic pontibus Istrum, Euphratem superem: et similia plurima. Hactenus Ammianus. Tale illud Planci Imperatoris in epist. ad Cic. lib. 10. ad Famil. 9. *Ita ab imminetibus malis resp. me adiuvente liberetur.* At in Octavio, quando remp. primum capessibat, damnatum illud a bonis: *Ita mihi parentis honores consequi liceat.*

Remp. sistere in sua sede] Sedes est basis, κρηπίς. *Sistere, ἀνορθῶν, ἰστάνας.* Est enim (quod non advertunt interpretes) translatum e columnis vel colossis, qui magno nisu in suam basim (βωμόν interdum Graeci vocant) resituuntur, ut in eo exemplo, quod narrat Socrates lib. 1. c. 20. Ita loquitur Isocrates Archidamo: *Ἐὰν καπορθώσωμεν, καὶ τὴν πόλιν εἰς ταυτὸ καταστῆσαι δυνηθῶμεν, ἐξ ὧν περ ἐκπέπτωκε.* Eadem translatio in illis mox, *mansura in vestigio suo fundamenta reip.* Symmachus epist. 46. lib. 3. *Ita volvenda attulit dies, ut domini nostri Gratiani fortissima simul ac felicissima manu nutantia reip. pondera fulciantur.* Sic obiter emendabis illum locum: nam vulgo *gratiam* pro *Gratiani.*

Fecitque se compotem voti] Audax dictum. Statius 9. Thebaid. de Capaneo, 551. *Sic ait, et voti sese facit ipse potentem.* Vetus dictum est Romanorum: *Sapiens ipse fingit fortunam sibi.* Apud Plautum, Ciceronem, Sallustium, et Cornel. Nepot. Seneca epist. 31. *Quid votis opus est? fac te ipse felicem.* Et ad hoc exemplum multa apud Stoicos impietati proxima.

latericiam et marmoream: alii Graeci pro *latericiam* dixerunt *κλήινην*. Alludit autem Augustus ad antiquissima Romanorum aedificia, de quibus Varro Τετάρτη Μενίππου: *Antiqui nostri domibus lateritiis paululum modo lapidibus suffundatis, ut humorem effugerent, habitabant.* De iis Plinius lib. 35. c. 14.

Quantum provideri humana ratione potuit] "Ὅσον ἦν προορατὸν ἀνθρώπινῃ προνοίᾳ, Xenophon. Hoc autem ideo additum, quia fati necessitas humanis consiliis rumpi non potest, ut ait Livius.

Cap. 29. *Forum cum aede Martis ultoris*] De Augusti foro apud Ovidium in 5. Fast. 552. atque apud scriptores alios multa. Sed notanda verba Servii recens a Daniele editi, ad illa: *Furor impius intus Saeva sedens super arma*, etc. Notat enim Servius: *In foro Augusti introeuntibus ad sinistram fuit bellum pictum, et Furor sedens super arma aeneis victus, eo habitu, quo poeta dixit.*

Ut de bellis triumphisque hic consuleretur senatus] Ovidius de hoc templo, 5. Fast. 556. *Hinc fera Gradivum bella movere decet.* Olim in Capitolio. Appianus Punic. p. 42. Ἡ δὲ βουλὴ ἐξέθεινέ τε τὴν γνώμην, καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον, ὕπερ εἰώθασι περὶ πολέμου σκοπεῖν, συνελθοῦσα ἐψηφίσατο.

Templ. Apoll. in ea parte Palat. domus excitavit] Vir doctus, qui *exertavit* pro *excitavit* repertum in uno fortasse aut altero cod. amplectitur, non magis probat mihi sententiam suam, quam doctus alter ille, qui apud A. Gellium mavult legi in verbis Quadrigarii, lib. 9. c. 13. *lingua exerrare*, quam *linguam exertare*. Quae lectio et elegantissima est, et omnium aliorum historicorum narratione confirmatur, qui in ea re usi plerique verbo *exerere*. Nec aliter Plinius quoque lib. 35. Nec moveor, si in uno aut altero cod. sic scriptum exstat: nam in pluribus multo aliter est. Sic sane antiquissimum exemplar, quod ipsi vidimus.

Lecticam eius fulgur perstrinxisset] Vel, ut alii libri, *praestrinxisset*. Fulgur autem pro fulmine, ut in Domitiano c. 15. *Tot fulgura facta auditaque sunt*, et ita semper in libris olim aruspicum: saepe etiam Plinius, et optimus quisque Latinitatis auctor. Glossarium: *Κραυνοβόλιον ἡμερινόν, fulgurium*. Lege, *fulgur dium*. Festus: *Dium fulgur appellabant diurnum, quod putabant Iovis, ut nocturnum Summani*. Glossae: *Κραυνοβόλιον ἀπὸ πρῶτ νυκτερινόν, fulgor submanum*. Ita accipe vocem *fulgor* in Constantini constitutione, Cod. Theodof. de paganis sacrificiis et templis: *Si quid de palatio nostro aut ceteris operibus publicis degustatum fulgore esse constiterit, retento more veteris observantiae, quid portendat, ab haruspicibus requiratur*.

Sed et ceteros viros principes saepe horiatus est] Notemus igitur in his Taciti verbis magnam *μείωσιν* Annal. lib. 3. c. 72. *Erat etiam tum in more publica munificentia; nec Augustus arcuerat Thurum, Philippum, Balbum, hostiles exuvias, aut exundantes opes, ornatum ad urbis et posterum gloriam conferre*.

Aedes Herculis Musarum] Sustulimus τὸ et, secuti libb. nostros et historiam. Haec aedes in regione nona fuit. Vide urbis descriptionem. Ovidius de ea 6. Fast. 799.

— — — *clari monumenta Philippi
Aspicias: unde trahit Martia casta genus*

Atrium Libertatis] Fuit in Aventino. Vide Livium et Ovidium in Idib. Aprilis. Eo docti tanquam ad *λέσχην* conveniebant. Ovidius 3. Trist. 1, 71.

*Nec me, quae doctis patuerunt prima libellis
Atria, Libertas tangere passa sua est.*

Ibidem fuit tabularium, in quo servata acta publica. Livius lib. 45, 16. *Censores ex templo in atrium Libertatis ascenderunt, et ibi signatis tabellis publicis clausoque tabulario, et dimissis publicis servis etc.*

Hinc etiam intelligimus loci formam: erat enim similis atrii aedium privatarum, quae habebant tablina et pinacothecas adiunctas: in medio erat area sub dio, columnis cincta: ideo is locus etiam *peristylium* appellatus. Idem quoque *impluvium* dicebatur. Atque hoc proprie atrium est, non atrii pars: nam *atrium*, ab *αἶθριον*, significat locum in aedibus sub dio. Graeci ὑπαίθριον frequentius vocant: sed αἶθριον pro atrio notavimus saepe apud LXX et Iosephum. Tertullianus in loco Ezechiel. c. 9. *subdival* vertit. Exstat et apud Lucianum, neque dubium esse potest, inde dictam vocem Latinam: nam Varronis aliorumque veterum notationes quis non rideat? Etiam illi errant, qui atria fuisse tecta volunt, quia dixit Ausonius in Mosel. v. 49. *laqueata atria*. Neque animadvertunt eam vocem, ut apud Graecos μέγαρον et αὐλή pro palatiis procerum poni: at in iis, quae proprie atria dicebantur, non aliud tectum erat, praeter alas aedificii, quae velut porticus circa medium subdival efficiebant. Ideo docte auctor Glossarum: *atrium, περίστων, μέσαυλον*.

Cap. 30. *Spatium urbis in regiones — divisit*] Regiones quidem XIV, vicos vero CCCXXIV, si satis certa haec in fragmento Rufi lectio: nam Victor aperte vitiat. Non assentior interpretibus, qui Augustum negant fuisse divisionis urbis in regiones XIV auctorem: nam si ea partitio Augusto antiquior, cur eius non meminit Varro de lingua Latina lib. 4. Dionis tamen ambigua verba lib. 55. p. 634. ex quibus expresse eam sententiam non elicias. Regiones autem ille μέρη vocat simpliciter. Socrates in ecclesiast. hist. κλίματα. Alii Graeci βεγεῶνας, unde in Suida βεγεωνάρχης dicitur, et apud Hesych. βεγεωνάριος, *curator regionis*: nam male ipse interpretatur γειτονίαρχος: is enim est *vicomagister*.

Instituitq. — magistri e pl. cuiusq. vicinia electi] Viterb. *lecti*. Suetonium brevis inter dum reddit ob-

fcurum, ut hic: quod enim ait de ~~ant~~ magistraibus, quibus commissae regiones urbis, tam ~~de~~ novis magistratibus in eam rem creatis potest intelligi, quam de ordinariis: quae sententia verior: neque enim novi magistratus creati ex institutione Augusti, qui curarent regiones, ut falso docti quidam tradunt: sed eam curam curavere aediles, tribuni, Praetores. Idque ad Severi tempora servatum. Haec omnia Dio in actis anni DCCXLVII clarissime docet, lib. 55. p. 634. cuius verba sic scribenda: Καίτοι καὶ ἐκείνων (nempe τῶν ἀγορανόμων, non, ut Xylander, τῶν στενωπάρχων) καὶ τῶν δημάρχων τῶν τε στρατηγῶν πᾶσαν τὴν πόλιν εἰς δεκατέσσαρα μέρη νεμηθεῖσαν, κληροῦν προσταχθέντων ὃ καὶ νῦν ἔτι γίνεται. Legitur vulgo κλήρω mendose; nam vel κληροῦν scribendum, vel sic, κλήρω· σφίσι διανεμῆν προσταχθεῖ. In descriptionibus urbis Victoris et Rufi, duo curatores urbis regioni cuique assignantur: quod cuius principis sit inventum, nescio: Augusti non esse, hoc scio. Vicorum magistratos autem, sive vicarios, iam inde ab antiquissimis temporibus Romae fuisse certum est. Fuit et nova Roma in regiones XIV divisa, habuitque suos curatores et vico-magistros.

Adversus incendia — commentus est] Strabo lib. 5. p. 162. Dio lib. 55. p. 648. in anno DECLIX, et I. C. Dig. de offic. praef. vigil. Ante aediles incendiorum curam habuerunt, ut ex variis eiusdem Dionis et Appiani locis constat. Erant autem cohortes praefecti vigilum e libertinis conscriptae: propterea alii milites per contemptum eos vocabant *sparteolos*. Ut opinor, a funibus, quorum multus usus in restinguendis incendiis; vel a sparteis tunicis, quibus erant amicti; vel etiam a genere calceamentorum: nam huiusmodi hominum soleae e sparteis funibus contexebantur interdum, ut docemus alibi. Sic eos nominat vetus Iuvenalis Scholiastes ad haec verba ex lib. 5, 505. *Dispositis praedives hamis*, notans, *per translationem*

disciplinae militaris sparteolorum Romae, quorum cohortes in tutelam urbis cum hamis et cum aqua vigilias curare consueverunt vicinis. Sic accipio apud Tertullianum in Apologia c. 39. Ad fumum coenae Serapicae sparteoli excitabuntur: de solo triclinio Christianorum retractatur. Innuit elegantissime scriptor Afer, tantum apparatus coenae Serapicae esse solitum, ut milites cohortium praefecti vigilum, illum locum, ubi parabatur, observandum haberent: non enim magnum convivium sine magno igne paratur: inde incendii metus, quem ait excitare sparteolos. Nihil etiam vetat, eam vocem ibi interpretari de gumiis, lurconibus et parastitis, quos certum est omnes epularum occasiones sectari. Huiusmodi hominum proprium est, omnis fumi esse non imperitos, ut ait Apuleius in Apologia; et nos ibi nuper exposuimus. Itaque sparteoli venustissime dicentur: quia sparteoli, id est, vigiles, dum intenti sunt ad omnem incendii casum, fumos caminorum sollicitè observant. Seneca epist. 68. Intervenerunt quidam amici, propter quos maior fumus fieret: non hic, qui erumpere e lautorum culinibus et terrere vigiles solet: sed hic modicus, qui hospites venisse significaret.

Quo autem facilius urbs adiretur] Dio in anno U. C. DCCXXVII, lib. 53. p. 585. et in a. DCCXXXIV, lib. 54. Strabo lib. 5. p. 602. Exstant et nummi in memoriam eius rei cusi, cum hac inscriptione: S. P. Q. R. CAES. AUGUSTO QUOD VIAE MUN. SUNT. Fuerunt et statuæ variis locis quum in urbe tum per provincias ob eam curam eidem Augusto positaë, ut Dio quoque testatur. Tale est istud monumentum, quod hodieque Emeritae in Hispania reperitur: (apud Gruter. XLIX, 4.)

IMP. CAES. DIVI. F. AUGUSTUS. PONT. MAX. COS. XL. TRIBUNIC. POTEST. X. IMP. VII. ORBE. MARI. ET. TERRA. PACATO. TEMPLO. IAN. CLUSO. ET. REP. P. R. OPTIMIS. LEGIBUS. ET. SANCTISSIMIS. INSTITUTIS. REFORMATA. VIAM.

SUPERIOR. COS. TEMPORE. INCHOATAM. ET.
MULTIS. LOCIS. INTERMISSAM. PRO. DIGNITA-
TE. IMPERII. P. R. LATIOREM. LONGIOREMQUE.
GADEIS. USQ. PERDUXIT.

Reliquas triumphal. viris ex manubiali pecunia]
Hoc verius quam, ut Dio ait, quibusdam e senatoribus;
neque ex pecunia manubiali, sed propriis impensis:
Τὰς ἄλλας ἄλλοις τισὶ τῶν βουλευτῶν ἐπισκευάσαι οὐκ εἰσὶ
τέλεσι προσέταξεν.

Aedes sacras vetustate collapsas — refecit.] Vide
inscriptionem Lapidis Ancyranī, Ovidius 2. Fall. 59.

Cetera ne simili caderent labefacta ruina

Cavit sacrae provida cura ducis:

Sub quo delubris sentitur nulla senectus

Nec satis est homines, obligat ille deos.

Templorum positor, templorum sancte repertor,

Sit superis opto mutua cura tui.

Versu penultimo puto legendum *refector*, non *repertor*.
Livius 4, 20. Augustum *templorum omnium conditorem
aut restitutorem* vocat. Imitatus est hunc locum, ut
alios multos ex hoc praesertim libro, Eginhartus de vita
Caroli Magni. *Praecipue tamen, ait, aedes sacras
ubicunque in toto regno suo vetustate collapsus compe-
tit, pontificibus et patribus, ad quorum curam perti-
nebant, ut restaurarentur, imperavit.*

Gemmasque aut margaritas] Manilius lib. 5, 509.

Hinc augusta nitent sacratis munera templis

Aurea Phoebeis certantia lumina flammis,

Gemmarumque illi radiantes lucibus ignes.

Vide Macrobius Saturnal. lib. 3. c. 17. et quae ad Ma-
niliū superiorem locum Iosephus Scaliger de harum gem-
marum et margaritarum usu annotavit.

Cap. 31. *Pontificatum maximum suscepit]* Hoc
deerat ad implendum omni ex parte ius *αὐτοκρατορίας*:
duobus enim continetur republ. omnis, religionum cae-
rimonis, et legibus humanis: quorum utriusque cura et
potestas olim penes reges fuit. Estque is mos antiquis

linus, ut ex Aristotelis lib. 3. Polit. notare olim meminimus ad lib. 14. Strabonis. Vide eundem philosophum lib. 6. c. ult. et Synesium epist. 121. Postea, quum rebus mutatis vetera regna defecissent, vestigium nihilominus eius rei in plerisque rebuspubl. servatum est: in quibus creati sunt reges sacrificuli, qui potestate cetera privati, religiones curabant: regum vero nomen ὀσίης ἕνεκα, ait Dionysius lib. 4. c. 79. retentum est. Hi sunt, quos Graeci ἀνακτορλεστιάς et βασιλεῖς ἱερέας vocant: quales diu fuisse in multis Graecorum civitatibus, certissimum est ex Aristotele et veteri historia. At barbarorum plerique, ait Clemens Alexandr., priscum institutum constantiter retinuerunt. "Ὅπερ, inquit, hoc ipsum intelligens, ἐτι καὶ νῦν κατὰ τοῖς λογιστάτοις τῶν βαρβάρων εἴρεται, τὸ ἱερατικὸν γένος εἰς βασιλείαν προσαγόντων. Romani Graecos per omnia sunt secuti: nam et primi reges ipsorum augures et postea privati sacerdotibus praediti remp. religionum auctoritate texerunt, ut scribit Cicero 1. de Divinat. c. 40. Augustus ergo, ne quid illi ad summam potestatem deesset, Pont. max. a. U. C. DCCXI, prid. Non. Martii creatus est. Dio lib. 54. p. 619. et Ovidius in Martio 3. Fast. 420. Permanit mos ab eo traditus ad Gratianum usque: qui primus ex Imp. Christianis descivit ab hoc maiorum instituto, Constantini, Constanti et ceterorum exemplo neglecto. Auctor Zosimus lib. 4.

Quem nunquam vivo Lepido auferre sustinuerat]
 Plutarchus Quaest. Rom. 99. auguribus hoc ius proprium esse ait, ut ne damnati quidem sacerdotio priventur: de reliquis vero negat diserte. Quod miror. Cassiodorus in patriciatus formula lib. 4. init. Mox ut datus fuerit, in vitae tempus reliquum homini sit coaetus ornatus individuus, cingulum fidele, quod nescit ante deserere quam de mundo homines contingat exire. Credo, ad similitudinem pontificatus, unde venerat, rem fuisse formatam: quia sacerdotium non

~~praesertim~~ locis etiam autumnò, etiam hyeme flores
~~nas~~

Itaque es op. cuiusque manentibus titulus restituit]

De his titulis sentit Velleius Paterculus lib. 2. c. 39.

D. Augustus, praeter Hispanias, aliasque gentes, quarum titulis forum eius praenitet, paene idem facta Aegypto stipendiaria, quantum pater eius Gallia, in aerarium reditus contulit.

Statuas omnium] Ab ipso Aenea et Romulo.

Ovid. lib. 5. Fast. 563. de Marte Ultore loquens, cui sedes in foro Augusti:

*Hinc videt Aenean oneratum pondere charo,
 Et tot Iuleae nobilitatis avos.*

*Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem,
 Claraque dispositis acta subesse viris.*

Ut illorum velut ad exemplar] Sic prima editio:

Mss. plerique sic, ut ad illorum velut ad exemplar, scripserim, ut ad illos velut ad exemplar.

Contra theatri eius regiam] Pompeius post ex-

structum famosissimum illud theatrum, circumdedit ei quum alia opera, quod Velleius ait, tum etiam domum, ut illa erant tempora, admodum magnificam: ipso mortuo videtur, aut illa aut aliud quoddam aedificium exiis, quae theatro adiuncta (quorum praeter Velleium etiam Appianus meminit) regiae nomine affectum. Ait in Pompeio c. 65. ait, quasi appendix theatri fuit ea domus et ἐφόλιον, ut ipse nominat. Sic potius hunc locum interpreter quam ut Torrentius, *theatri regia*, hoc est, *theatrum regale opus*.

Marmoreo Iano supposuit] Haec omnium veterum lectio. Iani, quos transitiones pervias Tullius a. de N. D. 27. interpretatur, magna hominum frequentia soliti celebrari, ut fora. Ammianus Marcellinus lib. 38. c. 4. Potiores auctoritate longaeva per Ianos et fora clamitant saepe, temp. stare non posse.

Divus lib. 41. c. 27. de colonia quadam loquens: *Fulvius Flaccus locavit forum porticibus tabernisque claudendum, et Ianos tres faciendos.* Sunt codices non postremae notae, in quibus est *Iano superposuit*, ut intelligamus Iano superpositam Pompeii statuam tanquam arcuri triumphali, vel alicui columnae: quod scimus et Romae et Constantinopoli saepe factum in principum statuis.

Cap. 32. *Grassatorum plurimi*] Et Roma et circumiecta Italia perpetuo obnoxiae huic periculo, quo ne nunc quidem carent. Refero huc Appiani locum *Ευφιλ.* lib. 5. p. 746. *Ληστευομένης δὲ κατὰ συστάσεις τῆς τε Ρώμης αὐτῆς καὶ τῆς Ἰταλίας (vel τῆς ἄλλης Ἰταλίας) περιφανῶς.* In vulgatis editionibus scriptum est *τῆς Σικελίας.* Eamque lectionem videntur confirmare, quae deinceps narrantur: sed qui attentius locum legent, mihi assentientur. Iuvenalis querela est de suis temporibus, 3. Sat. 303.

— — — — — *nam qui spoliat te,
Non deerit, clausis domibus postquam omnis ubique
Fixa catenatae siluit compago tabernae.*

Uperdum et ferro subitus grassator agit rem.

Armato quoties tutae custode tenentur

Et Pomptina palus et Gallinaria pinus.

Sic inde lute omnes tanquam ad vivaria currunt.

Appianus alibi 4. Civ. p. 607. grassatorem hac periphrasi describit, *ἄνδρα ληστεύειν τοὺς παρεδύοντας καὶ ἐπὶ ἔργῳ καταδεδῖν εἰθισμένον.* Ceterum de huiusmodi latrunculatoribus, et eorum inhibitione, lege, quae observata sunt Iacobo Cuiacio lib. 19. c. 11.

Rapti per agros viatores — suppressantur.]

Similis improbitas exstitit mancipum panis gradilis temporibus Theodosii, ut plures illorum temporum scriptores ostendunt. Auctor historiae miscellae 13, 2. *Horum panum mancipes tempore procedente pistrina publica latrocinia esse fecerunt: quum enim essent molae in locis subterraneis constitutae, per singula latera earum*

deponunt, nisi quum vitæ munera derelinquunt. Et alludunt Imperatores, quum scribunt sic: *Hi veluti dicati infulis mysterium personæ custodiant.* Nam dicati infulis sunt pontifices, lege 122. de decurionibus in Theodol. C.

Annum a D. Julio ordinatum] Quia anni ratio in potestate pontificis fuit, propterea hic de emendatione anni agit.

In cuius ordinatione Sextilem mensem] Censorius: *Qui autem ita Sextilis fuerat, C. Martio Censorino, C. Asinio Gallo Coss. in Augusti honorem dictus est Augustus; anno Augustorum vicesimo.*

Magis quam Septembrem, quo erat natus] Soliti veteres, eum diem, qui sibi ad honores aditum patefecisset, non minore aut etiam maiore colere religione, quam illum, quo solem primū viderant. Ea causa est, cur Sextilem mensem præferat Octavius Septembri. Sic Cicero diem, quo redierat ab exilio et prioribus honoribus fuerat restitutus, modo *καλιγγυεσίαν* suam vocat, ut ad Atticum 6. epist. 6. modo *natalem reditus sui*, ut lib. 3. epist. 20.

In demortuæ locum aliam capi oporteret] *Κυριολογία*, ut ex A. Gallio et aliis notum. Sic *dicatus dictator, flamen proditus* dicuntur proprie, ut notat Curius Fortunatianus lib. 3. etsi hoc non perpetuum. In glossis scriptum est: *Captam τὴν ἀπὸ προγόνων οἰκίαν*: mirum interpretamentum. Scio, quid sit in ritibus sacris *captus locus*: hic magister, quid sibi voluerit, nescio. Puto tamen, scriptura ab eo non *οἰκίαν*, sed *οἰκείαν*. Existimavit, captam dici eam, quæ per parentes in ea causa sit, ut capi sacerdos possit. Verum alia quoque multa spectata fuisse in legenda virgine Vestali, liquet. Vide apud Gellium lib. 1. c. 12. Non igitur tam male, quam parum dixerit Græcus ille magister.

Salutis augurium] Intermissum per annos XLIV a Ciceronis et Antonii consulatu, ad V. Consulem Augu-

stam et 6. Apuleium. Actor Dico, qui sine ratione, ut arbitror, et lib. 37. et 51. Ὑγίαιας οὐδὲν μα Graece vertit: nam *fatus* hic, vel ipso teste, non ὑγία, sed *εὐρησία*.

Diale Flaminium] Vide inscriptionem Ancyranam.

Sacrum Lupercale] Celebratum paucis diebus ante Iulii Cæsaris necem, postea neglectam.

Ludos seculares] Coll. C. Furnio C. F. et C. Iunio C. F. Silano.

Compitales lares ornare bis anno instituit] Veteres quidam *compitalitiis*, ut Ursini et editi quidam. Placet: repetendum enim ex superioribus *ludis*: et sic dictum est *Lupercalibus* et *secularibus*. Mos Suetonii fere perpetuus, ut quae iunctim proposuit, ea exsequatur sigillatim eodem ordine: sed an fuerunt gemina compitalia? In veteri Calendario semel notata sunt sexto Non. Maii, in eodem tamen Iarentinalia annotantur, inter Decembris festos dies: et satis constat ex Dionys. Halic. 4, 18. non longo intervallo a Saturnalibus acta quondam compitalia: Varro lib. 5. de lingua Lat. *Compitalia dies attributus laribus: quotannis is dies concipitur*: unde discimus, aetate Varronis non fuisse nisi una compitalia: eorumque diem, ut fere conceptivatum omnium feriarum, fuisse incertum. Proprie autem *lares ornare* dixit, vel *ornari*, ut in Viterb. aliisque scriptum lib. 6. c. 46. *Kal. Ianuar. exornati lares in ipso sacrificii apparatu conciderunt*, quod interpretor de privato larium cultu, non publico per compitalia. Festus: *Donaticae coronae dictae, quod his victores in ludis donabantur, quae postea magnificentiae causa institutae sunt super modum aptarum capitibus, quali amplitudine sunt, quum lares ornantur.*

Vernis floribus et aestivis] Nam ver atque aestas floribus coronariis generandis aptissimae sunt tempestates. Ideo Theophrastus et alii sapientes στεφνωματικὰ ἀνθή distinguunt in ἐαρινὰ et θερινὰ: etsi certum, in εὐηλοῖς

praefertim locis etiam autumnis, etiam hyeme flores nasci.

Itaque et op. cuiusque monumentibus titulus restituit]
De his titulis sentit Velleius Paterculus lib. 2. c. 39.
D. Augustus, praeter Hispanias, aliasque gentes, quarum titulis forum eius praenitet, paene idem facta Aegypto stipendiaria, quantum pater eius Gallia, in aerarium reditus contulit.

Statuas omnium] Ab ipso Aenea et Romulo:
Ovid. lib. 5. Fast. 563. de Marte Ultore loquens, cui aedes in foro Augusti:

*Hinc videt Aenean oneratum pondere tharo,
Et tot Iuleae nobilitatis avos.*

*Hinc videt Iliaden Iunonis ducis arma ferentem,
Claraque dispositis acta subesse viris.*

Ut illorum velut ad exemplar] Sic prima editio:
Mss. plerique sic, *ut ad illorum velut ad exemplar,*
scripserim, *ut ad illos velut ad exemplar.*

Contra theatri eius regiam] Pompeius post constructum famosissimum illud theatrum, circumdedit ei quum alia opera, quod Velleius ait, tum etiam domum, ut illa erant tempora, admodum magnificam: ipso mortuo videtur, aut illa aut aliud quoddam aedificium ex iis, quae theatro adiuncta (quorum praeter Velleium etiam Appianus meminit) *regiae* nomine affectum. Ait autem, *regiam theatri Pompeiani*, quia, ut Plutarchus in Pompeio c. 65. ait, quasi appendix theatri fuit ea domus et *ἑφ' ὄλιον*, ut ipse nominat. Sic potius hunc locum interpreter quam ut Torrentius, *theatri regia*, hoc est, *theatrum regale opus.*

Marmoreo Iano suppesuit] Haec omnium veterum lectio. *Iani*, quos *transiciones pervias* Tullius 2. de N. D. 27. interpretatur, magna hominum frequentia soliti celebrari, ut fora. Ammianus Marcellinus lib. 38. c. 4. *Potiores auctoritate longaeva per Ianos et fora clamitant saepe, remp. stare non posse.*

Flavius Jib. 4t. c. 27. de colonia quadam loquens: *Fulvius Flaccus locavit forum porticibus tabernisque claudendum, et Ianos tres faciendos.* Sunt codices non postremae notae, in quibus est *Iano superposuit*, ut intelligamus Iano superpositam Pompeii statuam tanquam arcu triumphali, vel alicui columnae: quod scimus et Romae et Constantinopoli saepe factum in principum statuis.

c. Cap. 32. *Grassatorum plurimi*] Et Roma et circumiecta Italia perpetuo obnoxiae huic periculo, quo ne nunc quidem carent. Refero huc Appiani locum *Εμφυλ.* lib. 5. p. 746. *Ληστευομένης δὲ κατὰ συστάσεις τῆς τῆς Ῥώμης αὐτῆς καὶ τῆς Ἰταλίας (vel τῆς ἄλλης Ἰταλίας) περιφανῶς.* In vulgatis editionibus scriptum est *τῆς Σικελίας.* Eamque lectionem videntur confirmare, quae deinceps narrantur: sed qui attentius locum legerint, mihi assentientur. Iuvenalis querela est de suis temporibus, 3. Sat. 303.

— — — — — *nam qui spoliet te,
Non deerit, clausis domibus postquam omnis ubique
Fixa catenatae siluit compago tabernae.*

Uxer dum et ferro subitus grassator agit rem.

Armato quoties tutae custode tenentur

Et Pomptina palus et Gallinaria pinus.

Sic inde lute omnes tanquam ad vivaria currunt.

Appianus alibi 4. Civ. p. 607. grassatorem hac periphrasi describit, *ἄνδρα ληστεύειν τοὺς παροδεύοντας καὶ ἐπὶ ἔργῳ καταδεδῖν εἰθισμένον.* Ceterum de huiusmodi latrunculatoribus, et eorum inhibitione, lege, quae observata sunt Iacobo Cuiacio lib. 19. c. 11.

Rapti per agros viatores — suppressantur.]

Similis improbitas existit mancipum panis gradilis temporibus Theodosii, ut plures illorum temporum scriptores ostendunt. Auctor historiae miscellae 13, 2. *Horum panum mancipes tempore procedente pistrina publica latrocinia esse fecerunt: quum enim essent molae in locis subterraneis constitutae, per singula latera earum*

domuum tabernas instituentes. Mox: Arte mechanicè in molam de taberna cadebant, et hoc patiebantur maxime peregrini; et ita latebant clausi, ut multi usque ad senectutis tempus laborantes, inde non permitterentur exire, existimantibus eorum propinquis esse defunctos.

Ergastulis possessorum supprimebantur] Ergastulum, vox Graecae originis, non Graeca. Illi ἐργάτωνες vocabant. Hesychius: Ἐργάτωνες· οἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς τόποι, ἔνθα οἱ οἰκέται κοιμῶνται: sed accommodatius mori Romano scriptor Glossarum: Ergastulotown, ἐλευθέρων Φυλακῶν. Ergastula; τόποι, ἐν οἷς πδῆται ἐργάζονται. Δεσμωτήριον, δεσμός. Vetusiores Graeci et usum horum notant et ἐρκίτας appellabant. Athenæus lib. 6. c. 19. Ἄμερίας δὲ ἐρκίτας Φησι κλεισθαι τοὺς κατὰ τοὺς ἀγροὺς οἰκέτας.

Ergastula recognovit] Per Tiberium libro sequenti c. 8. sed quin hoc saepius factum etiam per alios, non ambigo.

Rraecipuam calumniandi materiam] Τοῦ ἐπιρᾶζειν, non τοῦ συκοφαντεῖν. Sic in Domitiano c. 9. fiscales calumniae, et in Julio 20. calumniarum metum iniecit. Quid appellet calumniandi materiam, declarat eximie lex Imp. Theodos. et Valent. AA. in Cod. Theodos. titulo de indulgentiis reliquorum. Reliqua huius periodi paene ad verbum expressit Dio: Τὰ παλαιὰ συμβόλαια τῶν τῷ κοινῷ ὀφειλόντων ἐκχυσε. Unde merito probata eruditiss. Torrentio quorundam libb. lectio excussit: quum in plerisque scriptum et nos invenerimus excussit. Confirmant illam scripturam similia insequentium principum exempla non pauca: Spartianus de Hadriano c. 7. Ex reliquiis ingentes summas remisit, syngraphis in divi Traiani, quo magis securitas omnibus roboraretur, incensis. Flavius Vopiscus de Aureliano c. 29. Tabulas publicas ad privatorum securitatem exuri in foro Traiani semel iussit. Ausonius in

Panegyrico: *Tu argumenta omnia flagitandi publicitus ardere iussisti. Videre in suis quaeque foris omnes civitates conflagrationem salubris incendii: ardebant stirpes fraudum veterum, ardebant seminaria futurarum.* Vide lib. 4. ad c. 15. Appiani narratio lib. 5. *Ἐμφυλ.* utriusque lectioni accommodari potest. In antiquis nonnullis est, ut dixi, *excussit.* Nobis placet *exussit,* quam scripturam praeter allata iam exempla stabilit lex Inpp. Arcad. et Honor. AA. Cod. Theodof. de indulgentiis debitorum. Ea lege iubentur chartae istiusmodi cremari. Etiam Instini Imp. similem liberalitatem multis versibus decantat Corippus, antiquus et elegans poeta. In eius verbis caute ista accipe lib. 2. sub fin. *Quod nullus avorum Augustos unquam cecinit fecisse priores.* Nam id, nisi commoda interpretatione mollias, falsissimum est.

Loca in urbe publica iuris ambigui] Id est, quae publica esse dicebantur magis quam probabantur: alioquin vel ablata possessoribus, vel non nisi imposito solarario essent concessa. Simile iudicium Domitiani, ut narrat Suetonius in eius vita c. 9. Ad hoc controversiarum genus instituti sunt postea, quos *curatores locorum publicorum iudicandorum* nominabant. Vetus lapis: (apud Gruter. CC., 5.)

T. QUINCTIUS. CRISPINUS. VALERIANUS.

C. CALPETANUS. STATIUS. RUFUS.

C. PONTIUS. PELIGNUS.

C. PETRONIUS. UMBRINUS.

M. CRASSUS. FRUGL.

CURATORES.

LOCOR. PUBLICOR. IUDICAND.

EX. S. C. CAUSA. COGNITA.

EX. PRIVATO. IN. PUBLIC. RESTITUER.

Exstat memoria similibus iudiciorum in aliis inscriptionibus, quas missas facio.

Diuturnorum reorum] Variis olim legibus ac S. C. accusantium temeritas et improbitas coercita fuit, ut lege Remmia et S. C. Turpilliano: de quibus habes apud I. C. in Pandect. Tandem vero prodite saluberrima constitutio, quae anno terminari iussit quaestiones criminales. Exstat ea lex hodieque in Cod. Theodof. lib. 9. tit. 36. Iustinianus tempus ampliavit, et biennium praefiniit. Leg. 3. Cod. *Ut intra certum tempus criminalis quaestio terminetur.*

Si quem quis repetere vellet] Post accusationis abolitionem vel ex S. C. vel indulgentia principis, vel ob ferias laetiamve aliquam aut quamcunque etiam ob causam, repeti rei possunt intra dies XXX; de quibus vide I. C. Dig. ad S. C. Turpillianum lege 10. et seqq. Huius iuris auctorem facit hic Suetonius clare Augustum: obscure Paulus Iurisconsultus lege 3. Dig. de accusat. et Inscript. *Si accusator decesserit aliave quae causa impedierit, quo minus accusare possit, et si quid simile, nomen rei aboletur postulante reo: idque et lege Iulia de vi, et senatusconsulto cautum est; ita ut liceat alii, ex integro repetere reum; sed intra quod tempus, videbimus. Et utique triginta dies utiles observandi sunt.* Similem Domitianae constitutionem refert auctor in eius vita c. 9.

Par periculum poenae subiret] Vide in Domitiano, c. 9. Calumniatorum poena legitima talio, hoc est, similitudo supplicii, leg. ult. Cod. de calumniatoribus. Olim lege Remmia calumniae damnatorum fronti inurebatur littera K. Cicero pro Roscio Amerino, et Plinius in Panegyri. Unde apud Papinianum *calumniae damnatus et homo integrae frontis* opponuntur, lege 13. Dig. de testibus.

Triginta amplius dies actui rerum accommodavit] In multis olim rebus publicis, ut Atheniensi, Tarentina, aliisque, evenisse legimus, ut crescente variis occasionibus dierum festorum numero, tandem plures voluptati-

bus dicati reperirentur, quam negotiosi et iuridici. Idem Romanis evenerat ante Augustum. Quod non una Ciceronis in Verrinis querela declarat. Augustus primus, sicut hic narrat Suetonius, huic malo medicinam fecit: idem postea factum a Claudio, ut narrat idem lib. 5. simile est, quod in vita optimi principis Marci Antonini Philosophi refert Capitolinus c. 10. iudiciariae rei singularem diligentiam eum adhibuisse: fastis dies iudicarios addidisse, ita ut ducentos triginta dies annuis rebus agendis, litibusque disceptandis constitueret: quod non temere ab eo historico notatum. Vix enim ullo alio tempore, si antiquissima excipias, tot dies negotiosi in anno Romano fuerunt. Potest iniri ratio ex Calendario veteri, quod hodieque extat, et historiis. Quid? noster hodie annus quam procul ab eo numero abest? quam quidem iam inde a temporibus Iustiniani dies feriatum in anno essent circiter CLX, clara res ex illius Codice, titulo de feriis. Quantum post illa numerus auxerit, videmus. Digna res animadversione alicujus Antonini, si minus Philosophi, saltem Pii.

Qui honorariis ludis occupabantur] Fessi verba sunt: *Honorarios ludos, quos et Liberalia dicebant.* Ego vero hoc loco honorarios ludos interpretor, qui ad honorem edentium pertinerent. Triplex olim ludorum et agonum exhibendorum causa: deorum religio, mortuorum *ὄσια*, et edentium honos. Qui ex duabus prioribus causis exhibebantur, sacri fere erant et inviolabiles, eorumque origo prior est et antiquior: *Sero enim transierunt ludi ab honoribus deorum et mortuorum ad honores viventium: quaesturas dico, magistratus, et flaminia ac sacerdotia,* inquit Tertullianus de Spect. c. 21. Postea autem ita res in frequenti usu fuit, ut temporibus Augusti nemo aliquem locum honestiorem in rep. sortiretur, quin magnam patrimonii partem in editione spectaculorum impenderet, aut impendisset. Merito igitur Augustus hos potius ludos coer-

cult, qui ex ambitione prava originem habebant, quam illos priores. Ita hunc locum interpretor ex Tertulliani lib. de spectaculis; ubi haec distinctio ludorum et agonum aperte explicatur. Potest et alia afferri ratio praeter superiorem, cur hi ludi a Suetonio honorarii cognominentur: nam quia Augusti temporibus plurimi magistratus Praetores erant, (sedecim enim ab eo constat fuisse aliquando creatos) a maiori parte *honorarii ludi*, quasi praetorii, ita potuerunt dici, ut *ius honorarium* $\alpha\alpha\alpha\alpha$ appellarent ita praetorium: nam alioquin proprie loquendo, etiam ius aedilitium et aliorum magistratum, qui honores obtinebant, iura honoraria dici potuerunt. Sic ipsos Praetores *honoratum magistratum*, dixerit Ovidius 1. Fast. v. 52. *Verbaque honoratus libera Praetor habet*. Et si, ut ante diximus, non de solis Praetorum ludis accipere debemus: sed eorum omnium, qui eo modo propriae ambitioni et populi voluptatibus serviebant. Ceterum ad hos ludos refero et eorum plerosque, quos vocat Suetonius in Nerone, c. 21. *privatos*. Intelligo enim ludos a magistratibus, aut sacerdotibus propria pecunia honoris sui gratia edi solitos: nam privati omnes dicuntur etiam summi magistratus respectu principis, et ita saepe accipiendum in Suetonio et Tacito. Sed et eos ludos possumus, ni fallor, ad genus referre, quos extra ordinem in honorem principis ex ambizioso aliquo decreto senatus fuisse editos legimus: cuius rei exempla in historicis plurima.

Ad tres iudicum decurias quartam addixit]
 Quae ratio Augustum impulit, ut tempora iudiciorum amplificaret, eadem ut iudicum numerum augetet. Quot et quales Romae mutationes in re iudiciaria acciderint, quia ex Cicerone et Alconio diligenter docti viri exposuerunt, pluribus persequi non est operae. Tandem Octavius ad quatuor decurias omnem iudicum numerum redegit. *Decuria* in hoc loquendi genere non

est *δεκάρι*: nam singulae decuriae singula minimum milia continebant, quod ex Plinio constat. Non est etiam ordo, ut quodam apud Ciceronem loquitur. Afconium exponere memini: nam decuriae quatuor fuerunt, postea etiam plures; ordines in civitate non nisi tres, senatorius, plebeius, et, qui illis maxime temporibus constitutus formatusque fuit, equester. Est vero decuria haec notione idem, sere ac *λευκωμα*, *album*. Quae fuerit differentia, inter has decurias, et ut ita dicam, quae *εὐδοκίαν διαφορά*, nondum inveniri, nam censum solummodo spectatum non puto; de quo tamen alibi, si deo placuerit, quaeremus: sed quaecunque ea tandem fuerit, per illam quatuor τάξεις diversae iudicum sunt constitutae: quae ea ratione decuriae dictae sunt, qua et equitum decuriae dicuntur apud Tacitum et Suetonium. Quod etiam apud eos legimus, *ordineque decurias equitum*, id significat, omnes equitos recensere, et eum cuique locum assignare, qui ei conveniebat. Erant quippe decuriae aliae aliis honestiores: cuiusmodi decuria quaestoria erat, inter equestres vel honestissima: quam si quis erat nactus, eius fuit, sedere in quatuordecim inter primores. Scholiastes Iuvenalis, ad Satiram 5. v. 3. *Sarmeytus natione Tuscus, e domo M. Faboni, incertum libertus an servus, plurimis forma et urbanitate promeritis, eo fiduciae venit, ut equitem Romanum ageret: decuriam quoque quaestoriam compararet. Quare per ludos, quibus primus in quatuordecim ordinibus sedit, haec a populo in eum dicta sunt.*

Indices a tricesimo aetatis allegit] Lege a vice-simo, nusquam enim reperio ante Augustum non allecios in decurias iudicum minores annis XXXV; contra, annum XXV. legitimum ei muneri obeundo, ut plerisque aliis fuisse finitum, persuadet mihi lex 8. Dig. de muner. et honorib. Ita emendabat hunc locum etiam Iacobus Cuiacius, iudicii vir acerrimi, aquila Iurisconsultorum.

Ut solitas agi Novembri ac — res omitterentur] Hoc est, ut rerum actus, qui certis diebus mense Novembri et Decembri celebrari solebat, omitteretur, essentque omnes eorum mensum dies nefasti, nulli ἀγροποι. Docti viri, quia non animadvertēbant, res agi sic dici hoc loco, ut paullo ante *rerum actus*, mentem Suetonii non videntes, inani quaestione sese fatigerunt, quāenam essent illae res mense Novembri et Decembri agi solitae. Atqui, ut ad Theophrasti Characteres notabamus, et *rerum actus* et *res agi* dicunt Romani de eo tempore, *ὄρε' αὶ δίκαι' εἶσι*. Quinam autem dies illis duobus mensibus essent utiles, quae feriati, ex Calendario veteri et Cicerone, Asconio ceterisque scriptoribus potest intelligi. Decembris praecipue voluptatibus deputatus fuit. Senecam lege initio epist. 78. Videtur autem Octavius hoc instituto auctor fuisse eius, quod in Claudio notat Suetonius, c. 23. ut rerum actus in menses aestivos et hibernos esset divisus: nam Octobrem fere cessisse feriis vindemialibus, vetus Calendarium rusticum et paullo post Tranquillus suadent. Quin et Septembrem paene totum ludis fuisse occupatum, ex altero Calendario et Cicerone constat.

Cap. 53. *Ipse ius dixit assidue*] Duravit hic mos admodum laudabilis et Romae et Constantinopoli per multa saecula, ut Imperatores non solum in curia senatorum cognitionibus interessent, verum etiam in foro Praetorum iudiciis intervenirent, ac saepe in eodem tribunali federent. De Augusto observat Suetonius; de Tiberio Tacitus 1. Annal. c. 75. etsi non cum eius laude: agit enim ibi de lege maiestatis a Tiberio reducta. Sic ille: *Nec patrum cognitionibus satiatus, iudiciis adsidebat in cornu tribunalis; ne Praetorem curuli depelleret.*

Et in noctem nonnunquam] Contra consuetudinem veterum: nam et in curia et in foro servata lex XII tabularum: SOL OCCASUS SUPREMA TEMPE-

STAS. ESTQ, Similem assiduitatem requirit a iudici-
bus Imperator Iustinianus, Novella 82. Καθόδονται οί
δαιτηται δηγενηώς έπί τής βασιλείου στοάς, έν οίς και
νύμ οικίσημοις δεκάζουσιν έρθριοί τε εύθής και είς δάσλην
έψίχου. Agathias Constantinopolitanus causidicus lib. 3.
'Αλλά έγώ ήμενος έν τή βασιλείω στοά βιβλίδια πολλά
δικών εύάπύσα και πραγμάτων έξ έωθινού μέχρι και ές
ήλιον καταδύνται έκμαλετώ και άνελίττω. Quin disertim
testatur Augustinus Donatistis respondens, qui noctu pro-
latam a Marcellino adversus se sententiam calumniaban-
tur, solitum saepe fieri, ut iudices usque ad quintam
partem noctis sederent.

Vel etiam domi cubans] Reperio notatum a Dio-
ne in anno penultimo vitae Augusti lib. 56. p. 674. Ούτως
τα πλείω και κατακείμενος έστιν ότα έχρημάτιζεν.

Parricidii reum] Similis in simili causa clemen-
tia eiusdem Augusti, quum Tario affuit in cognitione de
filio. Seneca narrat de clementia lib. 1. c. 15.

Ne culleo infueretur] Res nota: praeter ceteros
vide Glossarii caput, cui index 'Αδριανού άποφάσεις,
ubi fuse describitur. Isidorus vero non audiendus, qui
in Glossis ait: *Culleum tunicam fuisse ex sparto in mo-
dum cruminae factam, et solitam liniri a populo pice
et bitumine.* Improbe nimis confundit culleum cum tuni-
ca. Ille, quod certum est, corium fuit et άσχος vel βόειος
vel όνυς, in quem parricidae infuebantur. Tunica, ut
ex ipsius descriptione apparet, ab eis induebantur, qui
erant igne cremandi. Seneca epist. 14. *Cogita illam
tunicam alimentis ignium et illitam et intexam.*
Iuvenalis 8. Sat. 235. *tunica punire molesta.* De hac
loquitur Tertullianus ad martyres c. 5. *Iam et ad
ignes quidam se auctoraverunt, ut certum spatium in
tunica ardehte conficerent.*

Ita fertur interrogasse] Iudiciorum criminalium
pars non minima erat rei interrogatio. Multum autem
intererat in peragendis interrogationibus, quo animo es-

lex h. qui interrogatur. Exemplum dabitur hic in Angliis, qui illa inter. p[ro]p[ri]e tacite v[er]ba s[er]u[er]unt. Haec enim interrogatio: *Certe patrem tuum non occidisti? contra v[er]ba iudicis. ac h[ic] ita efficit conceptus: Nemo verum est, ac patrem tuum non occidisti? At legitima d[er]ivatio ita potius esse concipienda: *Particularis, quod dicitur tibi, fingit? Simile est, quod dicitur Livius lib. 9. c. 22. quum de Frisernitibus testes sententiae a iudicibus p[er]iculis dicerentur, et legatus p[ro]v[er]bium iudicis r[em]emderet: Causa, inquit Livius, nonnullis interrogacione iudicis r[em]emderetur. *Contra, qui perditum rem viderent, omnibus iudicis illis in fronsibus suis interrogacionibus inducere curabentur.***

[*Contraque legatos lege Cornelia dicerentur]*
 Ut referuntur illius legis verba in Praelect. et Inca, non ea tenent p[ro]p[ri]e. s[ed] qui iuris d[omi]no n[on]o significet: non ea verba legi admittit: sed, ac hic locus docet, et interpretacione sapientiam est illa adfectio: non minus quam haec acta in eisdem legis recitacione apud Iulianum, qui *testamentum vel aliud instrumentum falsum scripsit. Nam lege Cornelia de falso testam[en]to, quod in testam[en]tis et iuramentis esset admittit, contra iurata: unde appellatur ab antiquis Cornelia instrumentaria et iuramentaria.*

[*Practori delegatis vocantur]* Omnino doctis viris auctoritate scribentibus PR. delegatis UR. interpretantibusque: *Practori delegatis vocantur.* Nemo in historia veritatem negabit. Melius autem membrum *delegabat, quam delegavit.*

[*Cip. 54. Haec quam aliquando — emendasset]*
 Angliis igitur legem de martianis criminibus emendavit. Non autem prius illa, quod video doctos viros

affirmare. Reperio sane apud Dionys. Halic. mentionem legis, quæ civis Romanos coclibes esse prohiberet. Locus est lib. 9. c. 2. ubi fuisse illud ταραξιστικὸν de extincta gente Fabia ad Crementem refellens: 'Ὁ ἀρχαῖος, inquit, αὐτῶν νόμος γαμῶν ἐς τριῶνταζε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, καὶ τὰ γερόναια ἀπαγορεύει ἀνάγκη τρέφειν.

Vacatione triennii: data] Hoc prius: postea biennii tantum. Testis ipse: apud Dionem initio lib. 56. Utrum vero de viris an de feminis intelligi debet? an de utroque? nam ex Suetonio quidem et Dione nihil colligas. Ex Ulpiano vero suspicari aliquis possit, feminis tantam hanc vacationem datam. Sic enim scribit titulo 14. *Feminis lex Julia a morte viri anni tribuit vacationem: a divortio sex mensium. Lex autem Papia a morte viri triennii* (ita lego cum Onacio, non *dicennii*) *a repudio, anni et sex mensium.*

Quoniamque etiam inmaturatione sponsarum] Did. lib. 54. ἢ actis anni DCCXXXVI, p. 906. Ὡς δὲ οὖν βρώθη τιμὸς ἐγγυόμενοι τὰς μὲν τιμὰς τῶν γεγαυμένων ἐκαρτεῶντο, τὸ ἔργον δ' αὐτῶν οὐ ταραίχοντο, προσέταξε καθελεῖν ἐγγύην ἰσχυρίεν, μεθ' ἣν οὐδὲ θοοὶν ἐταῖν διαλύοντων γαμήσει τις· τούτοστι δεκέτιν πάντας ἐγγυῶσθαι τὸν γέ τι ἐπ' αὐτῆς ἀταλεύοντα. Δώδεκα γὰρ ταῖς κόρας ἐς τὴν τοῦ γάμου ἕρην ἔτη πλῆρη: νομίζεται. Haec Dionis verba si contulissent Xylander et Leunclavius cum isto Suetonii loco, non tam procul abissent ab auctoris sui mente. Saltem Zonaram consulissent, qui Dionis locum sic refert, ut eius sententiam explicet, ac finem legis manifeste aperiat. Mirum vero, Augustum, qui hanc licentiam ita coercuit, imputare tamen suis civibus indulgentiam suam apud Dionem, non secus ac si plane libera huiusce rei facultas ipsis esset ab eo relicta. Sic enim ait lib. 56. p. 660. Καίτοι καὶ μνηστῆρων ὑμῶν ἀτάλας ἐστὶ κόρας καὶ πρότερον γάμον ἕρχεις ἐπέτρεψε, ἵνα τὸ ὄνομα τῶν μελλονύμφων ἔχοντες οὐκ ἀφελῶς βιάητε.

Tempus sponsus habendi coarctavit] Biennii spatium tempus illud Augustum definisse modo narrabat Dio. Qua de re vide; quae observat Iacobus Cuiacius Obserrv. lib. 16. c. 35.

Cap. 35. *Senator. affluentem numerum*] Adi lib. 52. extr. et 54. Dionis. Erant Romae senatorum omnium nomina in album relata, unde citati ordine suo quisque procedebant publicarum solennitatum diebus. Corippus lib. 4. vs. 142. *Inde senatorum sacro recitantur ab alto Nomina, conscripti Patres: qua voce citati Accedunt hilares.*

Erant enim super mille] Quum a Tarquini Prisci temporibus ad Syllam usque CCC tantum senatores fuissent: post illa coepit augeri numerus, qui iam temporibus Iulii ad DCCC creverat, ut auctor est Dio. Eo mortuo ducenti accessere, per factiones bellorum civilium admissis omnibus qua dignis, qua indignis. Dio lib. 52. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἰππεῖς, πολλοὶ δὲ καὶ πεζοὶ παρὰ τὴν ἀξίαν ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἐβούλευον ὥστε καὶ εἰς χιλίους τὸ πλήρωμα τῆς γερουσίας ἀύξησθαι.

Post necem Caesaris] Antonius fuit, qui Caesaris tabulas nactus, hanc turpem nundinationem instituit et exercuit. Historia nota ex Cicerone, Appiano, Dione et Plutarcho in eius vita.

Quos orcinos vulgus vocabat] *Orcinos* scriptum est in quibusdam Mss. et ita omnino scribendum, vel per *v*, ut in Memmiano *orcivos*, sicut etiam in Ciceronis Oratore c. 48. *orcivus* scribitur, non *orcivus*; licet ab *orcus* ita formandum videatur *orcivus*, ut *Paulinus* a *Paulus*, et similia. Plutarchus in Antonio c. 20. *χαρωνικής* expressit, ut *orcinum libertum* apud Iustinianum lib. 2. Theophilus *χαρωνιανόν* dixit, usus in voce Graeca formatione Latina. In vulgatis libris et plerisque Mss. scribitur *abortivos*. Quomodo Paulus 1. Corinth. 15, 8. vocat se *ἐντρομα*, et Simeo ille *Ἐπικιόνιος* vel *Stelites* in epistola ad Basilium. Ἐγὼ, ait, ὁ ταπεινὸς καὶ εὐτε-

λῆς τὸ ἔκτρομα τῶν μαναχῶν. Sed non dubium, illam priorem lectionem esse veram, hanc falsam: ortus error a veteri scriptura *horcinius* pro *orcinius*: nam veteres *horcius* scribebant pro *orcus*, teste Mario Victorino: sic iidem *ortus* et *hortus*, de quo antiqui Grammatici. Videtur sane *horcius* esse Graecorum ἔρκος; e et o litterae permutabiles, ut loquuntur Hebraei magistri. Similiter mutatur v in o; ut quum *orcas* dixerunt, quas Graeci ὄρχας vulgo, Iones ὄρχας. Non clam me est, scripsisse vi-ram in omni genere litterarum maximum, ortum esse a Graeco ὄρκος, prolato Menandri hoc loco:

Οὐ πάποτ' ἐζήλωσα πολυτελεῆ νεκρὰ
Εἰς τὸν ἴσον ὄρκον τῷ σφόδρ' ἔρχετ' εὐτελεῖ.

Nec refragor: etsi suspicor, istum versiculum bis corruptum esse, et ita scribendum:

Εἰς τὸν ἴσον ὄρχον τῷ σφόδρ' ἔρχετ' εὐτελεῖς.

Ὁρχός, ut sciunt Graece docti, est fovea, in qua conduntur mortui, quasi ὄρυχός ab ἀρύσσω. Inde potius est *orcus*. Nam et *orchus* cum aspiratione in medio Probus et plerique alii omnes e veteribus Criticis scribunt. Cicero quoque vocem *orcinius* inter eas ponit, quae aspirationem ratione originis suae desiderent; licet vulgo aliter pronuntiaretur. Atque ita *orcum* et *orcham* τὴν ὄρχην vertentes dixerunt.

Ad modum pristinum] Non, qui olim fuerat ante Syllam: sed qui, ut videtur, ante bellum civile inter Caesarem et Pompeium. Dio planius et melius: Ἐβουλεύσατο μὲν τριακοσίους αὐτοὺς κατὰ τὸ ἀρχαῖον ποιῆσαι, δυσχεραυνάντων δὲ πάντων ὁμοίως τοὺς ἑξακοσίους κατέλεξατο.

Duabus lectionibus] In Ancyrano lapide ait Augustus, ter a se lectum senatum. Dio Nicaeus plurimas illius ἐξέτασεις commemorat. Suetonius absque numeri adiectione lectum ab eo senatum refert. Nam qui sic verba illius interpretantur, ut duas has lectiones diversis temporibus factas autument, ii, nisi animi fallor,

quam ea scriberent τὸν κάλαμον εἰς τὸν νοῦν οὐκ ἔβαψαν. Non enim indicare Suetonius voluit, quoties senatum Augustus recensuerit, sed quomodo. Rationem, inquam, legendi ordinis amplissimi expressit.

Quo tempore existimatur lorica sub veste munitus] Aliter Dio lib: 54. p. 605. non enim hoc tempore, sed saepe alias lorica munitum fuisse illum, ob insidiantium vitae suae metum. Loricatum igitur saepe prodire solitum in publicum, et in senatum item loricatum venturasse: Ὁ Αὐγουστος, αἶτ, θώρακα ὑπὸ τῆ στολῆ πολλὰκις καὶ ἐς αὐτὸ τὸ συνέδριον εἰσιὼν εἶχεν.

Quosdam ad excisandi] Dio sub finem lib. 52.

Etiam excisantibus] Vetus membrana etiam excusatis.

Spectandi in orchestra] Hoc est, in senatu, ut alibi loquitur. Dio haec omnia lib. 54. totidem verbis.

Quo aut. relig. — senator. munera fungerentur] Illud minore molestia cave referas ad proxime sequentia de suffragii institutione. Quid enim hoc ad levandam senatoriorum munerum molestiam? Sed more suo Suetonius simul proponit res diversas, quas deinceps sigillatim explicat: nam sequitur statim, et ne plus quam bis in mense legitimus senatus ageretur. Non annotassem ista, nisi vidissem, Dionis interpretes familiarem Tranquillo consuetudinem non observantes, aliofsum haec traxisse et ea propter pessimam pessime affecto Dionis loco medicinam fecisse. Verba Dionis sunt lib. 54. p. 621. in actis anni DCCXLII: Αὐγουστος ἐπιμαλητῆς τε καὶ ἐπανορθωτῆς τῶν τρόπων εἰς ἕτερα πέντε ἔτη αἰρεθεὶς θυμιᾶν τε τοὺς βουλευτὰς ἐν τῷ συνεδρίῳ, δσάνις ἂν ἔδρα αὐτὸ, καὶ τὴν ἄφιξιν πρὸς ἐαυτὸν ποιεῖσθαι, τὸ μὲν, ἵνα θεοσεβῶσι, τὸ δὲ, ἵνα ἀπονητὶ συνίωσιν, ἀπέλευσεν. Locus corruptissimus: quid enim illud ἔδρα αὐτό? Deinde, ubi est alterum membrum, quod necessario postulat adiectum τε voci θυμιᾶν? Planissime instituit duo Augusti instituta referre, quorum alterum est τοῦ θυμιᾶν,

alterum in hac lectione non comparet. Neque hunc locum sanat illa nupera quorundam emendatio, ἔδει αὐτὸ ποιεῖσθαι, ἢ καὶ τὴν: neque eorundem versio recta, quae haec est: *Iussit, ut senatores, quoties in curiam convenire aut se accedere deberent, suffitum adolerent, partim ut se religiose gererent, partim ut eo minque cum molestia convenirent.* Existimarunt illi in hoc Suetonii loco verba illa *minore molestia* ad institutum adolendi referri: et illam Tranquilli, vel suam potius sententiam a Dione esse expressam, annotarunt. Sed neque ea est Suetonii mens, quam illi putarunt, ut ante monuimus: neque ad Suetonii verba oculos intendit Dio, quum haec scripsit. Similia quidem narrant, sed non eadem omnia. Voluit uterque, ut ex eorum verbis planum est, indicare, quomodo Augustus senatorum religioni et commodo consuluerit: de religione eadem ambo referunt: non item in altero faciunt. Nec mirum: quum variis rationibus senatorum commodis sit ab Augusto consultum. Scribo igitur in Dione: *Θυμιάων τε τοῦς βουλευτάς ἐν τῷ συναδρίῳ, ὁσάκις ἂν ἔδρα αὐτῶν ἦ, καὶ τὴν ἀφίξιν πρὸς ἑαυτὸν οὐ ποιεῖσθαι.* Hoc est: *Iussit senatores, quoties senatus ageretur, adolere in curia, neque ad se venire: illud, ut religiosius se gererent; hoc, ut sine molestia convenirent.* Ex ἔδρα αὐτὸ ἢ fecimus ἔδρα αὐτῶν ἦ, certissima coniectura. Sic diem senatus solent exprimere Graeci. Idem Dio lib. 54. p. 629. *Τὰς τῆς γερουσίας ἔδρας ἐν ῥηταις ἡμέραις γίγνεσθαι ἐκέλευσε.* Lib: 56. p. 673. in simillimo istī loco: *Τὸ μὲν γὰρ πλεῖστον ἄλλως τε καὶ ὁσάκις ἔδρα αὐτῶν ἐγίγνετο ἐν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν αὐτῷ γε ἔστιν ὅτε τῷ συναδρίῳ, καὶ ἐσιόντα αὐτὸν καὶ ἀπιόντα αὐθις ἠσπάζοντο.* Ἡδὴ δὲ καὶ ἐν τῷ Παλατίῳ καὶ καθήμενόν γε ἔστι δ' ὅτε, καὶ κατακείμενον οὐχ ὅτι ἡ γερουσία, ἀλλὰ καὶ οἱ ἰκπεῖς τοῦ τε δήμου πολλοί. Et alibi multis locis. Iam habes orationis τὸ κατάλληλον, hoc est, alterum membrum, quod in vulgata lectione et aliorum emen-

dationibus non comparere ante diximus. Sed veram lectionem non habebimus, nisi negationem ante verbum *ποιεῖσθαι* adiecerimus: ita erunt omnia plana. Sensus enim est, Augustum, ut laborem senatorum levaret, instituisse, ne die senatus Ave matutini ferendi causa, venire ipsius domum necesse haberent. Probamus ex modo allato Dionis loco, et ex Suetonio, qui hanc ipsam sententiam aliis verbis retulit infra c. 53. *Die senatus*, ait, *πυκνὰ πατρὸς νηστὶ ἐν κερὰν σάλουται*. Tiberius in oratione funebri Augusti: *Ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις καὶ τὴν γερούσιαν ἐν αὐτῷ τῷ βουλευτηρίῳ ἡσπάζετο*. Dio lib. 56.

Ut priusquam — thure ac mero supplicaret] More eorum temporum, quoties serii quid aggredenter. Ovidius praecipiens uxori suae, quomodo Liviam adiret, 3. ex Ponto, 1, 171.

*Sed prius imposito sanctis altaribus igni
Thura ser ad magnos vinaque pura deos.*

Notemus vero duplicem circa introitum curiae Romanorum morem: nam et magistratus soliti rem divinam facere, atque exta consulere, priusquam ingrederentur. Apianus *Ἐμφυλ.* lib. 2. p. 501. *Ἔθος ἐστὶ τοῖς ἀρχουσίαι, εἰς τὴν βουλὴν εἰσιούσιαι, οἰωνίζεσθαι προσιούσιαι*. Eum morem servat Caesar, quando in curiam novissime ingreditur. Suetonius lib. 2. c. 81. *Dein pluribus hostiis caesis, quum litare non posset, introiit curiam sprete religione*. Et in ea historia alii plures. Diversus ab hoc ritus est, cuius auctor isto loco dicitur Augustus: ut senatores, priusquam confiderent, thure et mero supplicarent. Simile iam olim factitatum ab exterarum gentium legatis curiam introentibus reperio. Apud Polyb. lib. 15. legati Romanorum Carthagenensibus tumore vano se efferentibus, et rebelare parantibus, in primis obiiciunt, quod legati ipsorum paullo ante *παρελθόντες εἰς τὸ συνέδριον, οὐ μόνον τοῖς θεοῖς σπείσαιντο καὶ τὴν γῆν προσκυνησάειν, καθάπερ ἐστὶν ἔθος τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ πεσόντες*

ἐπὶ τὴν γῆν ἀγενῶς τοὺς πόδας καταφιλοῖεν τῷ συνεδρίῳ. Ait, plane morem esse omnium hominum, (de exteris hoc audio et eorum legatis) in ingressu curiae diis libare et limen adorare: legatos autem Carthaginiensium, huic consuetudini, ipsius confessus adorationem adiecisse, foedam et demissi fractique animi indicem. Idem alibi de Prusia, rege Bithyniae, qui Romam venerat: Τότε κατὰ τὴν εἴσοδον τὴν εἰς τὴν σύγκλητον, στάς κατὰ τὸ θύρετρον ἀντίος τοῦ συνεδρίου, καὶ καθείς τὰς χεῖρας ἀμφοτέρως προσκύνησε τὸν οὐδὸν καὶ τοὺς καθημένους, ἐπιφθεγγάμενος, ΧΑΙΡΕΤΕ ΘΕΟΙ ΣΩΤΗΡΕΣ. Quod ad senatores, antiquissima Romae ea fuit consuetudo, ut de maiore negotio, et in quo ipsorum animi essent suspecti, senatus iuratus sententiam diceret. Exempla ex Livio et aliis possem proferre, nisi factum id iam esset a Lipsio ad 4. Annal. Taciti. Plinii locum non omitto, nec meam de eo coniecturam. Epist. lib. 5. epist. 14. *Flavius interdicendum ei advocacionibus in quinquennium censuit: et quamvis neminem auctoritate traxisset, constanter in sententia mansit: quin etiam Dextrum, qui primum diversum censuerat, per lata lege de senatu habendo iurare coegit, e rep. esse, quod censuisset.* Sic legitur vulgo hic locus: quum scribendum sit, nisi animi fallor, *prolata lege.* Nam hoc vult Plinius, Aprum in illa acri cum Dextro altercatione, repente adegisse illum ad iusiurandum: *Esse e rep., quod censuisset:* idque beneficio legis de senatu habendo, quae ideo ab ipso est prolata. Eius legis auctorem facit Lipsius Traianum argumento istius loci. Ego antiquiorem puto atque adeo Augusti ipsius fortasse: nam de Traiano qui colligi ex hoc Plinii loco queat, nullus video.

Apud aram eius dei, in cuius templo coiretur]
 Quid si autem in curia, non in templo coiretur? Sed puto, et in singulis curiis fuisse aram alicuius numinis, ut in Iuliae Victoriae: de qua multa Dio lib. 51. p. 526.

et noster hoc ipso libro extremo. Appositus ad hanc rem Symmachi locus lib. 10. ep. 54. de illa ara ad tres Augg., qui tolli eam iusserant: *Illam aram concordiam tenet omnium: illa ara fidem convenit singulorum: nec aliud magis auctoritatem facit sententiis nostris, quam quod omnia quasi iuratus ordo decernit.*

Legitimus senatus ageretur] Sic omnes vett., sic omnes editi pro *haberetur*. Dictum, ut agere conventum. *Senatus legitimus* opponitur ei, qui indicitur a Consulibus, aliove cui competit ius. Capitolinus in Gordianis c. 11. *Non legitimo, sed indicto senatus die Cos. venit in curiam.* Haec proprie βουλή σύγκλητος Graecia dicitur: nam indicere dicunt, συγκληθεῖν βουλήν vel προγράψειν βουλήν, ut Plutarchus in Bruto c. 20. *edicere senatum*, Suetonius in Iulio c. 88. At *senatus legitimus* Graecia est βουλή καθήκουσα, νόμιμος, aut ἔνομος, vel κυρία. Dio lib. 55. p. 629. hoc ita narrat, βουλὰς κατὰ μῆνας κυρίας ἀπέδειξε, ubi puto scribendum ex Suetonio β βουλὰς sive δύο βουλὰς. Sic accipiendum apud Spartianum in Adriano, c. 7. *Senatui legitimo, quum in urbe vel iuxta urbem esset, semper interfuit.*

Et Idibus] Martias: excipe: lib. super. c. 88.

Neve Septembri, Octobrive mense] Omnino propter vindemias hoc institutum, quarum gratia seriae menstruae conceduntur in Codice. *Iustum autem vindemiae tempus*, inquit Plinius lib. 18, 31. *ab aequinoctio ad vergiliarum occasum dies XLIV.* In Italia fieri solitae vindemiae mense Octobri, aliquanto post aequinoctium autumnale: in frigidioribus locis, ut in climate, quod et ducitur et dicitur διὰ Βυζαντίου, mense Novembri sub autumnii exitum, non multo ante solstitium hibernum. Hoc ideo dicimus, ut obiter Agathiae locum emendemus e libro 5. Verba eius sunt haec: Ἦνίκα γὰρ ἐκείνου τοῦ ἔτους ἢ τοῦ Φθινοκάρου ἔληγεν ὄρα, ἔτι τὰ ὑπὲρ τῶν ὀνομάτων συμπόσια ἐτελεῖτο, ἤπερ τοῖς Ῥωμαίοις γενόμεισταί. Merito quaerunt eruditi, quaenam

sunt ista τῶν ὀνομάτων συμπῶσια. Ceterum ad Nomina Romanorum hoc referre aut ad Graecorum ἀμφιδρόμα, par et similis ratio, imo ἀλογιστία. De publico enim festo, non privorum solennitatibus sentire Agathiam constat: neque huc facit hulum locus Tertulliani, quem proferunt iidem. Legendum aio, τὰ ὑπὲρ τῶν οἰνωμάτων συμπῶσια, id est, festos vindemiariū dies. De hoc festo quae sunt pridem aliis observata, non reponam.

Per quorū numerum decreta confici possent] Ante Augusti constitutionem SCtum a paucioribus quadringentis perfici non potuit. Dio lib. 54. p. 624. Ὁρῶν ὅτι ἐκ ἀεὶ συχνοὶ συνελέγοντο, ἐκέλευσε τὰ δόγματα αὐτοῖς καὶ ἐν ἐλάττωσιν ἢ τετρακοσίοις γίνεσθαι· οὐ γὰρ ἐξῆν τινὰ ἐκ τοῦ πρὶν ἄλλως κυροῦσθαι. Erat autem numerus necessarius alias alius pro vario genere rerum, de quibus decernebat senatus. Dio lib. 55. p. 629. Τὸν τε ἀριθμὸν τὸν εἰς τὴν κύρωσιν τῶν δογμάτων ἀναγκαῖον καθ' ἕκαστον εἶδος αὐτῶν ὡς γε ἐν κεφαλαιοῖς εἰπεῖν, διενομοθέτησε. Huc refero legem Constantini in Theodosiano Codice, cuius verba sunt: *Placet, ne minus quinquaginta clarissimi veniant in senatum: certum est namque, hoc numero large abundare substantiam virtutis honorandae.*

Consilia sortiri semestria] *Consilia* pro consiliariis, ut matrimonia pro uxoribus et alia multa. Dionem vide in actis anni DCCXXIX lib. 53, et lib. 61. in anno DCCLXVI.

Cum quibus de negot. — referend. ante tractaret] Hoc est, quod Graeci προβουλεύειν vocant. Libera rep. hae erant senatus partes, deinde res in concionem ad populum deferebantur, quae quidem maioris momenti essent: ideo Graeci rerum Romanarum scriptores, senatores aliquando προβούλους et S. C. προβουλεύματα nominant. Augustus vindicat sibi, quod erat senatus: illi tribuit, quod erat populi: plebis Rom. ut olim Megarenensium οὐδεὶς λόγος. Ex eo sub Imp. aut raro aut nulla plebiscita.

Non more atque ordine? Ordo, quem intelligit ex lib. 54. Dionis, utriusque intelligi potest, ubi de Lepido sermo est, et ex lib. 55., ubi de Germanico et Druso, Tiberii filius. In Verbo est *perrogabas*, ut in plerisque aliis Mss.

Ac si censendum magis quam assentiendum esset? Proprie igitur *censere* non dicitur, nisi qui novam sententiam in senatu dicit, eamque vel oratione, vel de scripto, pluribus explicat: quod tamen *decernere* dici solet. Unde in faciendo S. C. notari solitum, quo reserente, quo decernente, et quo primum assentiente id sit factum. *Assentiendi* autem in senatu triplex modus, voce, manu, pede. Porro ad assentiendum alteri et mediocri attentio desideratur, et industria quoque mediocri: quam ad censendum oportet venire meditatum, aut solerti ingenio esse praeditum, idoneo consilium in arena capere. Augustus vero, instituto more sententias praerogandi et quidem nullo certo ordine, singulos cogebat attendere et ad dicendam sententiam se parare. Simile est, quod in re longe diversa Quintilianus scriptor optimus praecipit 2, 5. ut praeceptor suos frequenter interroget, et iudicium discipulorum experiatur: causam adiicit, quam et Augustus, quum hoc institueret, est secutus: *Sic audientibus securitas aberit: nec quae dicentur persuadent aures: simulque ad id perduentur, quod ex hoc quaeritur, ut inveniant ipsi et intelligant.*

Cap. 36. *Ne magistratus — mitterentur?* Dio lib. 53. p. 578. Κοινῇ δὲ δὴ πᾶσιν αὐτοῖς ἀπηγόρευσε, μηδένα πρὸ πέντε ἐτῶν μετὰ τὸ ἄρχειν ἐν τῇ πόλει, κληροῦσθαι. Causam lib. priore c. 30. indicavimus.

Quae publice locari solebant? M. Tullius passim. Vide Livium initio lib. 42. In re nota errasse Dionis interpretes omnes miror, eoque monere obiter visum. Quare haec illius verba lib. 53. p. 580. Τὸ μὲν γὰρ κάλαι ἐργολαβοῦντες τινὲς πρὸ τοῦ δημοσίου πάντα

οφίει τὰ πρὸς τὴν ἀρχὴν φέροντα παρεῖχον. Ita verte: *Nam olim quidem erant, qui praebenda iturris in provinciis publice redimerent et, quidquid iis muneris sui causa opus esset, exhiberent.* Novum de Ventidio Basilo, qui fuit ἐργαλῆς; et praebendorum maniceps. Ea veteris reip. consuetudo non circa rectores tantum provinciarum ab Augusto sublata est, sed reliquos quoque magistratus urbicos, quibus de publico data merces annua et cibaria. Circa eodem tamen servatus ex parte mos vetus in tabulis, chartis, ceterisque aliis huiusmodi. Exstat S. C. de curatoribus aquarum publicarum Augusto principe factum, in quo scriptum: *Ut, qui ita delati essent, iis Praetores aerarii mercedem, cibaria, quanto praefecti frumento dando, dare deferreque solent, annua darent et attribuerent: iisque eas pecunias sine fraude suas facere liceat: utique tabulas, chartas, ceteraque, quae eius curationis causa opus esset, iis curatoribus praebenda.* Q. Aelius, P. Fabius Coff. ambo, alterve, si iis videbitur, adhibitis Praetoribus, qui aerario praesint, locent.

Ut centumviralem hastiam decemviri cogarent]

Lucanus Panegyrico ad Pilonem:

*Seu trepidos ad iura decem citat hasta virorum
Et firmara iubet centeno iudice caussas.*

Vetus consuetudo Romae est, ut quotannis viginti sex viri populi suffragiis crearentur: e quibus constituebantur decemviri filitibus iudicandis, triumviri monetales, triumviri capitales. Quattuorviri curatores viarum intra urbem, duumviri curatores extra urbem, et quatuor praefecti, qui in Campaniam mittebantur: quae vetus consuetudo sub Augusto partim servata, partim abolita est. Dio lib. 54. fufe: meminit eorundem vigintifexvirorum et Festus in *praefecturae*, cuius locum cum verbis Dionis confer: nam maximi viri in eorum expositione mihi non satisfaciunt.

Cap. 37. *Quoque plures partem — coperant*] Maecenatis prudens praecceptum est apud Dionem lib. 52. quod videtur secutus Augustus. Καλῶς ἔχει, inquit, διὰ κλειόνων πάντα τὰ τῇ ἀρχῇ προσήκοντα διάγεσθαι, ὅπως καὶ ὠφελεῖντα μάλα συχνοί, καὶ ἔμπειροί τῶν πραγμάτων γίγνωνται.

Curam operum publicorum] Pereunte censura simul cum libertate, in plures διακονίας καὶ ἐπιμελείας divisus est is magistratus factique sunt curatores plures pro una censura. Non infrequens in antiquis monumentis lapideis titulus: CURATOR OPERUM PUBLICORUM, et nonnunquam: CUR. SARTORUM TECTORUM OPERUM PUBLICORUM. Hi, sicut ceteri omnes, qui curam aliquam publice curabant, non magistratus erant, sed *quasi magistratus*, sicut vocantur a Frontino: ex quo uno optime intelligimus, quo iure fuerint et quae honorum insignia plerisque ipsorum concessa.

Viarum, aquarum, alvei Tiberis] Haec ita ἀσυνδέτως in membranis et prim. edit. De curatoribus viarum ab Augusto constitutis erudite Lipsius ad 3. Taciti Annal. at eiusdem coniectura *riparum* pro *aquarum* substituentis, meo iudicio non proba. Nam cui fiat verisimile, omissum a Suetonio in hoc albo curatorem aquarum? de quo officio vide in elegantissimo Frontini libello.

Frumenti populo dividundi] Videtur, qui hanc curam sustinebat, alio nomine dictus *Minutiae curator*. Sic interpretor in lapide veteri, ubi sculptum: CURATOR. AQUARUM. ET. MINUTIAE. CUR. ALBEI. TIBERIS. ET. CLOACARUM. URBIS. De Minutia frumentaria alii monuerunt,

Triumvirat. legendi senat. et alter. recognoscendi] Utrum munus olim censorium. Tacitus de Volusio Annal. lib. 3, 30. *Censoria etiam potestate legendis equitum decuriis functus est.*

Cap. 38. *Nec parcior — virtute honoranda*] Insigne est in hoc genere, quod de L. Tarib Ruffo notat Plinius lib. 18. c. 6.

Super triginta ducibus iustos triumphos] Velle notent diligenter hunc locum Romanae historiae studiosi. Est enim res quaestione digna, quomodo ab eo tempore, quo rerum potitus est Augustus, ad annum DCCXLI (eo desiere triumphi, cepere ornamenta triumphalia decerni) triginta triumphi in urbe acti sint. Et profecto aut valde negligenter scriptae eorum temporum res ad nos pervenerunt, aut hic aliquid mendii latet: sive alibi mentem habuit Suetonius, quum haec scriberet, eoque offendit; quod non facile putem de tam accuratae diligentiae viro: sive hic aliquis scriptor cespitavit; de quo nihil pronuntio. Sane quum omnes veteres memorias excusseris, vix reperias ad dimidium numeri huius, qui triumphum eo spatio egerint. Et tamen ait, non *triginta*, sed *super triginta ducibus*, nec simpliciter *triumphos*, sed *iustos*: quae tam diligens asseveratio aegre permisit nobis, ut de *minutis* quibusdam *triumphis* hunc locum exponamus, quos saepe et facile ab Augusto solitos concedi, variis locis scribit Dio lib. 54. de Agrippae moderatione loquens in petendis honoribus: *Τῶν δὲ δὴ ἄλλων τινὲς οὐχ ὅτι τὰ αὐτὰ οὕτω πράσσοντες, ἀλλ' οἱ μὲν ληστὰς συλλαμβάνοντες, οἱ δὲ πόλεις στασιάζουσας καταλλάσσοντες, καὶ ἐπωρέγοντο τῶν νικητηρίων, καὶ ἔπεμπον αὐτὰ· ὁ γὰρ Αὐγούστος καὶ ταῦτα ἀφρόδως τισὶ τὴν γε πρώτην ἐχαρίζετο.* Ex eodem optimo scriptore discimus, quod olim in Iulio Caesare visum fuerat, cum Hispaniensis triumphii honorem ambitiose legatis suis, qui propriis auspiciis nihil egissent, communicavit: id Augustum interdum esse imitatum, ut de Carinate narratur lib. 51., quia fortasse ratione defendi huius loci scriptura ac sententia possit.

Liberis senatorum — et curiae interesse permisit] Ius veniendi in senatum habebant olim primum ii, quos

legerant Censores, deinde ii, qui mandatos sibi a populo (cuius fuit proprium ius suffragiorum) magistratus curules obtinebant. Postremo praetextati senatorum filii: licuit enim patribus, quoties in curiam venirent, suos secum filios adducere. Causam eius moris aperit Suetonius. Mansit ea consuetudo usque ad tempora Papyri praetextati, cuius nota historia. Ab eo tempore intermissus mos longo intervallo ab Augusto restituitur; etsi Augustus non tam priorem morem revocasse, quam imitatione maiorum novum ius invexisse in civitatem videtur: neque enim curiae aditum tantum liberis senatorum aperuit, sed etiam senatorum insignibus decoravit, ac quodammodo in senatorium ordinem allegit. Veteri iure tantum equites erant: Isidorus lib. 4. *Quamvis senatoria quis origine esset, usque ad legitimos annos eques Romanus erat; deinde accipiebat honorem senatoriae dignitatis.* Appellat legitimos annos aetatem senatoriam, quam illis temporibus fuisse XXV. annum, ex Dione pridem scimus. Non igitur poterant senatorum liberi tunicam lati clavi induere: id enim erat senatorii ordinis insigne. Ex hoc vero Augusti instituto tunica laticlavia cum virili toga sumpta a liberis senatorum, quibus et curiae interesse permissum. An hoc ante Octavium Romae ius non fuit? Haud temere quaerat hoc aliquis: nam de veste quidem palam est, quod ipse aliis tribuit, id ei contigisse: manifesto declarant haec Suetonii infra c. 94. *Sumentis virilem togam, tunica lati clavi refusa ex utraque parte ad pedes decidit.* Quorsum enim isto loco et tempore ea tunica, nisi vel quum virilis toga esset induenda, vel quum praetexta deponenda? Id aetatis vero senatorum liberos, laticlavia tunica ornari solitos, nusquam invenio ita clare expressum, ut, fuisse eum publicum morem omnium, posse inde colligi existimem: sunt quae id suadeant loca nonnulla, ut haec apud Statium lib. 5. Sylvarum, in Protrepico ad Crispinum, Carm. 2, 27.

*Sic te, clare puer, genitum sibi curia sensit,
Primaque patricia clausit vestigia luna:
Mox Tyrios ex more sinus, tunicamque potentem
Agnovere humeri.*

Non igitur primus Augustus hoc instituit. Ego vero quod in Augusto factum est, non ius commune fuisse, sed privilegium puto. Videtur enim Inlius Caesar, qui tunc temporis in rep. pro libidine omnia gerebat, quam de nepote hoc suo (quod tradunt historici) maximam spem concepisset, et brevi eum ad rerum administrationem admovere cuperet, suaque id putaret referre, hoc primus instituisse, et in eo usurpasse, fortasse et in aliis idem facturus, si diutius temp. rexisset: quod ipsi non licuit, Augustus filius non tam maiorum, ut ante dicebamus, quam patris vestigia premens, ut in aliis plerisque, hoc primus sanxit, et in mores recepit. Fieri etiam potest, ut hic mos, per confusionem bellorum civilium institutus, ad ea tempora duraverit, quibus cessit omne imperium Augusto: qui quod licentia temporum fiebat, ut iure fieri liceret, instituerit: ut non male etiam sic rei auctor dici queat. Magnum huius rei argumentum, quod de Iulio Caesare narratur, quem scribit noster c. 45. *Usum lato clavo ad manus simbriato: nec ut unquam aliter quam supra enim cingeretur, et quidem fluxiore cinotura:* unde manasse Syllae dictum constat, optimates saepius admonentis, *ut male praecinatum puerum caverent.* Ecce, puerum vocat Sylla, quem latum clavum gestare dixit: ergo ante aetatem senatoriam gestavit. Illud certum, quocumque tempore id ceperit, sub initia principatus Augusti ita fieri solitum in splendidiorum equitum liberis. Arguit Ovidius de seminurriens Tristium lib. 4. Eleg. 10.

Interea tacito passu labentibus annis,

Liberior fratri sumpta mihi que toga est:

Induiturque humeris cum lato pitrura clavo.

Id quod factum esse, certum est tertio vel quarto anno circiter post Augusti in urbem reditum a victo Antonio.

Hoc ius praeclare expressit Statius *Sylvarum* lib. 4. in carmine ad Iulium Menecratem, 8, 59.

*Quippe et opes et origo sinunt hos lampade prima
Patricias intrare fores: hos pubes sub ipsa
(Si modo prima bonis invicti Caesaris adsunt
Numina) Romulei limen pulsare senatus.*

Ait, tali prosapia ortum, posse cum virili toga latum clavum sumere et interesse curiae: si tamen, inquit, ea fuerit voluntas principis: quod non temere ab eo adiectum: siue enim ex Augusti constitutione, siue ex alius Imperatoris innovatione, non ita fuit hoc ius promiscuum, ut sine cognitione principis usurpari posset: quin patres id ab eo liberis suis, quos destinabant reip. administrationi, petebant: propterea *munus* hoc vocat idem Statius alibi: *Notus adhuc tantum maioris munere clavi*. Saepeque evenit, ut fratrum alter beneficio principis uteretur, abstineret alter, pro patris voluntate, vel ingenii diversitate. Suetonius in Vespasiano, c. 3. *Sumpta toga virili latum clavum, quamquam fratre adpto, diu averfatus est, neque ut tandem appeteret, compelli nisi a matre potuit*. Saepe item accidit, ut quos vota parentum curiae destinassent, eos vel fortuna adversa cogeret, vel propria voluntas impelleret retrocedere, et inferiore gradu sublidere: iis ponendus latus clavus erat elapsa aetate senatoria. Testis locuples Ovidius, qui postquam latum clavum a se sumptum dixit, et vitam suam ad aetatem usque senatoriam descripsit, subdit:

*Curia restabat: clavi mensura coacta est:
Maius erat nostris viribus illud onus.*

Postea eo ventum, ut etiam eorum, qui equites tantum erant, quidam latum clavum retinere, et veste senatoria decorarentur: quod ex Dione aliisque scriptoribus docti viri ante nos monuerunt. Ab hoc more manavit illa senatorum distinctio in iuvenes et honoribus perfunctos. Tiberius apud Tacitum, 6. *Annal.* c. 2. de sena-

toribus loquens: *Sed quos omitti posse, quos diligere? semperne eosdem, an subinde alios? et honoribus perfectos, an iuvenes? privatos, an e magistratibus?* Idem lib. 13, 25. *Iulius quidam Montanus senatorii ordinis, sed qui nondum honorem capessisset.* Iuvenem tum fuisse Montanum hunc, suadet hoc ipsum, quod de eo narrat ibi Tacitus: talis fuit et Iulius ille Calvester, quem Suetonius in Domitiano vocat *tribunum laticlavium*: *Διὸ quasi explicans, νεανισκὸν κελιλιαρχηκότα εἰς βουλευτὰς ἐλπίζα: iuvenem, qui in spem senatorii ordinis tribunatu militum fuerat functus.* Isti sunt, quos *iuvenes secundi ordinis* appellabant: primo gradu eis concessio, qui domum Augustam, vel sanguine, vel affinitate, aut aliqua necessitudine contingerent. Statius praefatione lib. 4. *Sylvarum: Proximum est lyricum carmen ad Septimum Severum iuvenem (uti scis) inter ornatissimos secundi ordinis.* Caussam accipe ex ipso carmine ad Septimum misso, vl. 41.

*Hic parvus inter pignora curias
Contentus arcto lumine purpurae
Crescis, sed immensos labores
Indole patricia secutus.*

Ait, inter iuvenes senatorios adolevisse istum, et si contentum angustiore purpura: recte enim *arcto lumine* emendavit magnus olim Turnebus in suis *Adversariis*, non *alto*.

Protinus viril. tog. lat. clav. induere — interesse]
Haec lectio cod. Viterb. Scribo, *virilem togam ac laticlavum.* *Protinus* significat continue, eodem tempore. Virgil. 8. Aen. 157.

*Nam memini Hesionem visentem regna sororis
Laomedontiadem Priamum Salamina patenter,
Protinus Arcadiae gelidos invisere fontes.*

Id est, uno eodemque tempore, ut recte Servius. Gallice, *tout d'une tire.* Id *κρίτως* est *protinus*, quod et *protelo* dicitur. Adi Varronem, Servium, Nonium. Non igitur sequimur alios codd. in quibus scriptum, vel

virili toga, ut in Turonensi et Liffaci: unde aliquis putet scribendum, *protinus a virili toga vel virili togae latum clavum induere*, ut habent editiones quaedam veteres.

Milit. aspicientibus, non tribunat. modo legionum] Lib. 3. de Tiberio: *Stipendia prima expeditione Cantabrica tribunus militum fecit.*

Sed et praefecturas alarum] Ipsum loquendi genus indicat, praefecturas alarum honore tunc antesse tribunatum militum: contra Claudii tempore. Suetonius lib. 5. *Equestres militias ita ordinavit, ut post colorem alam, post alam tribunatum legionis daret.*

Senio vel aliqua corporis labe insignibus] Puta, quibus nares praecisae, vel aures, aut aliud quod vulnus impositum. *ἀεικέλιον*, ut poetae vocant. Appianus in Mithridat. *αἰσχρήμονας ὠτειλάς*. Ita affectos norat Augustus urbanis hominibus diceretorum esse materiam: clarum exemplum in Horatio Cocite. Unde est illud ab eo dictum, quum ei in comitiis coxae vitium obiiceretur: *Per singulos, inquit, gradus admoneor triumphi mei.* Item Sex. Tidio, veniente ad Pompeium, quum esset siccernium, et utroque crure debilis: apud Plutarchum in Pompeio. Perverfissimi moris est, debiles et aliqua corporis labe insignes deridere: cuius rei etiam in iis, quos vocant Apostolorum *Canones*, mentio est Canon. 57.

In ordine] Explicat Dionys. Halic. *Οἱ (intellige equites equo publico) κατὰ Φυλάς τε καὶ λόχους κεκοσμημένοι στοιχηδὸν ἐπὶ τῶν ἵππων ὀχοῦμενοι πορεύονται.*

Mox reddendi equi grat. fecit eis, qui — nollent] Sic scriptum in Viterb. et vetere Romana, aliisque multis: Liffaci cod. *vellent* pro *nollent*, longe diversa sententia. Est vero hoc loco aliqua et rerum et verborum difficultas. Beroaldus intelligit factam potestatem, equibus senioribus reddendi equum, quem ex publico accepissent, si *vellent*: et ita ab equestri militiae munere

solverentur; quae sententia ex his verbis elici non potest. Quid enim est *gratiam facere alicuius* nisi, permittere ne aliquid fiat, quod alias necessum erat? Sic ante dictus Augustus c. 17., *Bononiensibus gratiam fecisse coniuRANDI pro partibus suis*, id est, remisisse necessitatem, qua alioqui tenebantur: sic *gratiam facere iurisiurandi*, et alia similia his. Ita igitur *reddendi equi gratiam facere*, κατὰ τὸ ἀνάλογον erit, permittere ne reddatur equus, sed retineatur. Plane manifesta ἀπορία. Quare scribendum, ut ea sententia efficiatur, *retinendi equi gratiam fecit*. Id erit, liberare necessitate retinendi equi. Olim qui equites equo publico dicebantur, ii assignatum sibi equum a Censore dum viverent retinebant; nisi idem, qui assignaverat, Censor vel praeteritione vel notatione adimeret; inde est, quod modo dictum, de transvectione equitum senio insignium. Etsi autem alendo equo stipendium accepere hi equites, eratque res non parvi honoris: nihilominus tamen durum onus multis hoc fuisse, ex eo colligimus, quod populus in beneficii parte solitus est, dare vacationem huius muneris. Exemplum in Livii lib. 39. ubi P. Ebutio indicis Bacchanaliorum inter alia praemia decretum narratur, *ne Censor ei equum publicum assignaret*. Hoc vetus institutum princeps Augustus immutavit: quem constat plurimas partes militiae in mitiorem formam redegerit. Nemo autem miretur reddendi equi post annum XXXV. factam potestatem: quum cis annum illum potuerint equestria stipendia esse peracta. Quare non dubitem sequi eos codd. qui hanc lectionem habent; etsi testantur docti, in aliis legi XLV.

Cap. 39. *Impetratisque — decem adiutoribus*]
 An potius *adiuratoribus*? quae fuit aliquando summi viri coniectura: nam qui Censori aderant censum agenti, adiutores sive iuratores e re dicebantur. Plautus Trinummio: *Census iuratori si recte rationem dedi*: alludit obscure et in Poenuli prologo:

— — *argumentum hoc hic censetur*
Vos iuratores estis, quaeso, operam date.

Sed quum omnes veteres aliter habeant, nihil mutandum.

Atque ex improbatis} Viterb. in exprobat. Liffaei, in exprobratis. Cuiacii, Pithoeique ex improbat. Fortasse, atque ex improbratis. Καινοπραπῶς, pro, notatis probro.

Cap. 40. *Comit. tribunit. — candidati senatores}*
 Nihil absurdius quam ad tribunos militares haec referre, contra Dionis auctoritatem et rem ipsam. Tribuni plebis quanta invidia apud optimates essent, satis notum est, unde factum videtur per saepe, ut eum magistratum plerique refugerent. Ideo lata vetus lex, quae populo libertatem concessit, si comitiis tribunitiis deessent candidati, ex omni populo et quocunque ordine, quos vellet tribunos creandi. Appianus lib. 1. *Εμφυλ. de C. Graccho iterum tribuno: Καὶ εὐθὺς ἐπὶ τῶνδε, καὶ ἐς τὸ μέλλον ἤρητο δημαρχεῖν· καὶ γὰρ τις ἤδη νόμος ἐκπέπυρωτο, εἰ δημαρχος ἐνδέοι ταῖς παραγγελίαις, τὸν δῆμον ἐκ πάντων ἐπιλέγεσθαι.* Interpretes Appiani longe aliter haec verba sunt interpretati: nos putamus, eampse sententiam esse quam ante expressimus. Postea verò, sive Sylla, sive alius, ait idem Appianus, tribunatum a plebeiis ad senatores transtulit; ex eo tempore tribunus nemo fieri potuit nisi senator: ut merito notatum in Augusto ante fuerit, quod tribunatum petiisset, quamquam patricius, necdum senator. Sanctionem Augusti pluribus refert Dio lib. 54. in anno DCCXLII; meminit et alibi.

In utro vellent ordine manerent} Nec dubium, multos equestri ordine contentos altiore gradum insuper habuisse: quod per Claudium postea non licuit. Suetonius lib. 5. *Senatoriam dignitatem recusantibus, equestrem quoque ademit.*

Attrito bellis civilibus patrimonio] Testor, hanc esse lectionem et Turonenſis et Mſſ. omnium, non *matrimonio*: quam vocem, etſi doctiſſimis viris probatam, hic non agnoſcimus: nec fortalſe in tota lingua Latina eo ſenſu agnoſci debet. Quae proferuntur exempla ei aſerendae omnia mihi ſuſpecta ſunt: quaedam manifeſto inania; cuiusmodi eſt Valerii Max. locus ex lib. 7. c. 8. §. 5. Nam *patrimonio* ſcribi, non *matrimonio*, diſcimus ex teſtimonio diligentiſſimorum virorum, qui vetera exemplaria contulerunt. Cuiusmodi item Auguſtini locus ex ſermone 185., quem proferit Cuiacius: *Ibant ad paſſiones, obliſcentes facultates et affectiones, patrimonia ac matrimonia ſua*: quo loco mirum eſt, tantum virum non attendiſſe, *matrimonium* pro uxore poni, tritiſſimo loquendi genere. Suetonius lib. 4. c. 25. *Edixiſſe matrimonium ſibi repertum exemplo Romuli*, id eſt, uxorem. Juſtini Troguſ lib. 3. de Lycurgo, *ut ſeverius matrimonia ſua viri coercerent*: aliquanto poſt: *ut ſervis interfectorum matrimonia pollicerentur*. Sic etiam Imp. in Codice ſaepeius. Sic *clientelae*, pro clientibus, et id genus infinita. Ita autem interpretandum apud Auguſtinum arguunt praecedentes voces, *facultates et affectiones*, quibus iſtae *patrimonia ac matrimonia* ſunt ἀντιρροποι. Declarant magis adhuc ſequentia, ſi quis locum perlegat.

Metu poenae theatralis] Lego, *poenae theatralis legis*: quis enim ita loquitur?

Sui cuiusque menſis] Coniectura docti viri ex Suida emendantis, *Nonis cuiusque menſis*, ratione caret: neque enim quod ille vult, Suidas dicit, ſed ut ariolus tantum coniectat.

Comitiorum quoque priſtinum ius reduxit] Cautè accipe illa *ius priſtinum*: neque enim ius illud intelligit, quod ſtante rep. obtinuit, ſed illud ipſum, quod lib. ſuper. c. 61. a patre Auguſti Iulio Caefare docuit fuiſſe inſtitutum. Id ius per. bella civilia et triumvirorum ty-

rannidem omiffum, reducit nunc Augustus. Dio clare explicat lib. 53. in octavo Augusti confultatu: "Ὅτε δῆμος ἐς τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ τὸ πλῆθος αὐτῷ συνελέγετο· οὐ μέντοι καὶ ἐπράττετο τι ὃ μὴ καὶ ἐκεῖνῳ ἤρεσκε. Τοὺς γοῦν ἀρχόντας, τοὺς μὲν αὐτὸς ἐκλεγόμενος προεβάλλετο, τοὺς δὲ καὶ ἐπὶ τῷ δήμῳ τῷ τε ὁμίλῳ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ποιούμενος, ἐπεμελεῖτο ὅπως μὴτ' ἀνεπιτήδαιοι, μὴτ' ἐκ παρακλεύσεως μὴτ' ἐκ δεκασμοῦ ἀποδεικνύωνται. *Populus et multitudo iterum ad comitia conveniebant: neque enim fiebat quidquam, nisi quod ipsi placebat. Igitur magistratus quosdam ipse electos a se creabat: quorundam delectum populo et plebi permittens, id curabat; ne vel parium digni renuntiarentur vel per factionem vel ambitum.*

Fabianis] Prima edit. *Sabotinis*: nota tribus Sabatina ex Fessio et lapidibus: sed alteram lectionem super Mss. confirmat vetus lapis:

C. IULIO. C.

FAB. SCAPT.

CAESARI

AUGUSTO.

Singula millia nummum a se dividebat] Viterb. *asse dividebat*. Mendose pro *a se*. Hoc est, de suis nummis: sic loqui Plautum, Ciceronem, Iurisconsultos aliosque, pueris notum. At vir doctus scribendum nuper censuit, *a se asse dividebat*. Vellem planius sententiam suam interpretatus esset, et docuisset nos, quid sit, *asse dividere*: tamen, ne quid disimulemus, ineptum putamus.

Ab omni colluvione peregr. ac servil. sanguinis] Dionys. Halic. lib. 4. aperit causam et necessitatem huius legis Augusti: quam nondum latam desiderat ut plane necessariam. Apud Dionem lib. 55. in narratione eiusdem legis, scribo πολλῶν τε πολλοὺς ἀκρίτως ἐλευθεροῦντων, non ἀκριβῶς: nisi si ἀκριβῶς ἐλευθεροῦν posuit pro donare libertate, non qualicumque, sed plena et iusta: illud melius.

Ac visa quond. pro conc. pullatorum turba] Reprehendit, in aliis colorem vestis: in aliis colorem et genus vestis. *Pullati* dicuntur, et qui togam sordidam et coloris obsoleti gerunt; et qui penulas, quae pullo colore erant. Propria civium Romanorum vestis forensis toga fuit, eaque alba. Contra hanc observationem maiorum varie peccatum per illa tempora, et magis deinceps: tenuiores, posita toga in tunicis prodire non sunt veriti: inde apud Horatium, Tacitum, alios, *tunicatus populus* plebs infima idiotarum: alii penulam pro toga gestabant, vel togae superiniectam; multi togam retinebant, sed sordidam et obsoletam: et hi et illi pullati vocantur a scriptoribus. *Pullus* et *Φαιός* ancipitis significationis voces sunt: nam et *αὐτοφυῆ* atque ingenuum colorem notant, qualis ferme penularum erat, inde *Φαιά μάνουη* apud Dionem: et eum, quem vestis alba habendo contrahit. Talis Romae vestis reorum, qui Latinis scriptoribus *sordidati* et *esse in sordibus* dicuntur: Graecis *Φαιὲ ἐσθῆς*. Plutarchus in Cicerone: *Μιλωνος κόμην θρέψαι καὶ μεταλαβεῖν ἐσθῆτα Φαιὰν ἀπαξιώσαντος*. Magis proprie dixisset *πιναρὰν*, ut saepe Graeci: vel *πιναρὰν* et *κοινὴν*. Diodorus Siculus de Saturnino reo: *Πτήξας κατέφυγεν ἐπὶ τὸν κοινὸν τῶν ἀκληρούντων ἔλαον, καὶ τὴν ἐσθῆτα τὴν πολυτελεῆ κατέθετο, πιναρὰν δὲ μεταμφιασάμενος καὶ κοινὴν καὶ πώγωνα τρέφων περιῆει*. Falluntur, qui pullatos dici putant solum ob pulli coloris vestem: nam etiam, qui togam sordibus infectam gestabant, eo nomine comprehensi ob similitudinem albi coloris obsoleti, et pulli *αὐτοφυοῦς*: quare auctores modo *pullatos*, modo *sordidos* vocant; interdum *sordidos pullatosque*, ut Plinius 7. epist. et Calphurnius ecl. 7.

*Venimus ad sedes, ubi pulla sordida veste
Inter femineas spectabat turba cathedras.*

Paullo post:

— — — — — *sed mihi sordes
Pullaque paupertas et adunco fibula morsu
Offuerant.*

Simili ratione Iulius Pollux vestimenta assignat calamitosis vel λευκά δυσκινῆ, vel Φαϊά, aut μέλανα, et qui Latinis dicitur panis sordidus, Graecis et Φαϊός appellatur et βυκαρός, ut in 3. Athenaei.

Cap. 41. *Foenore deminuto — pretiis accesserit*] Et quotidiana experientia, et vetus omnis historia hoc docet. Plinium lege epist. 19. lib. 6. Auctor Dio, tunc temporis Romae tantam pecuniae copiam fuisse, ut agrorum pretia plurimum intenderentur, et usurae trienti sine trientali vix locus esset: sic debent accipi haec illius verba, in quibus caecutiunt interpretes: Τοσοῦτον τὸ πλῆθος τῶν χρημάτων διὰ πάσης ἐμοίως τῆς πόλεως ἐχώρησεν, ὥστε τὰ μὲν κτήματα ἐπιτιμηθῆναι· τὰ δὲ δανείσματα ἀγαπητῶς, ἐπὶ δραχμῇ πρότερον ὄντα, τότε ἐπὶ τριτημορίῳ αὐτῆς γενέσθαι. Ceterum Tranquilli vocem *plurimum*, qua certi nihil definitur (et revera nihil potest definiri) circumscribit Paulus Orosius: cuius sunt verba lib. 6. c. 19. *Roma in tantum opibus Alexandriae aucta est, ut propter abundantiam pecuniarum duplicia quam usque ad id fuerant, possessionum aliarumque rerum venalium pretia statuarentur.*

Iis, qui cavere in duplum possent] Explicat hunc locum iuris consultissimus Cuiacius Observ. lib. 5. c. 38. *Ac pro octingentor. mill. — duodecies HS. taxavit*] Constans haec lectio est omnium librorum. Dio lib. 54. in utraque summa dissentit. Priore, quam facit δέκα μυριάδων: ea sunt HS. quadringenta millia. Posteriore, quam ait fuisse πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδων, hoc est, decies HS. In promptu sunt doctissimorum virorum super hac tanta, in re tanti momenti, diversitate sententiae non minus diversae: dum alii Graeco scriptori rerum Romanarum imperitiam ἀποτόμως obiiciunt: alii veracundius culpam in librariorum declinant, et in Suetonio legunt *decies*. Ego adhuc ἐπέχω.

Nonnunquam ducenos, quinquagenosque] Non placet lectio, quam proferunt quidam, *ducenos quinquagena-*

genos. Primum, quia aliter optimi codd., deinde, quia nihil in nostra lectione absurdi, quod inconsultius quidam pronuntiarunt: nam si Augustus amicis suis (diserte notat Quintilianus) congiaria tam exigua dedit, ut ea ipsi vocarent *hemnaria*, non *congiaria*: cur dubitemus, in tanta largitionum frequentia plebeculae illi prope infinitae viritum dedisse aliquando nummos quinquagenos. Vide vero lapidem Ancyranum.

Cap. 42. *Severissima coercuit voce*] Mss. *voca*, pr. ed. et aliae quaedam *oratione*: quod non male interpreteris de edicto, quo Augustus populum increpavit, ut solitum fieri a principibus. Dio alteram lectionem potius confirmat.

Populo promissum congiarium reposcenti] Infrens factum et praeter consuetudinem. Cicero lib. 9. ad Famil. epist. 8. *Munus flagitare, quamvis quis ostenderit, ne populus quidem solet nisi concitatus.*

Quamvis dare destinaret] Mss. *destinaret*: hoc est, quamvis in dandi voluntate nihilominus maneret.

Multos manumissos insertosque civium numero] Non statim ut aliquis manumissus erat, ad congiarium aliasve libertates admittebatur; sed in tribum prius describi oportuit. Benigniores patroni, quos manu emiserant, iis tribum statim emebant, aut, si testamento libertas daretur, emi mandabant, ut scriptum est in lege 35. Dig. de legat. 3. Emptionem tribus significat illis verbis Suetonius, *insertos civium numero*. Referrī etiam potest ad eos, qui suis sibi pecuniis libertatem redimebant, aut ad gratos alias suis heris: nam et hi et illi videntur de industria appetente congiarii die fuisse liberati. Similis fraus notata Dioni lib. 19. in Pompeiana divisione frumenti: ait enim, πολλοὺς πρὸς τὰς ἀπ' αὐτοῦ ἐλπίδας ἐλευθερωθῆναι. Sed verum est, occasionem huius emendationis praebuisse Augusto illiberalem IuCELLI cupiditatem, quae multos temporibus illis impellebat, ut servos suos nullo discrimine manumitterent. Hi

in tribus divisi, ad frumentationem, congiaria et id genus alia legitimorum civium commoda admittebantur: ac mox ad patronos suos omnia deferebant. Non tunc primum Romanorum moribus ea macula adhaerere coepit. Dionys. Halic. multos sua aetate libertate donatos queritur: "Ἰνα τὸν δημοσίως διδόμενον σῆτον λαμβάνοντες κατὰ μῆνα, καὶ εἴτις ἄλλη παρὰ τῶν ἡγουμένων γίγνεται Φιλανθρωπία, φέρωσι τοῖς δεδωκόσι τὴν ἐλευθερίαν. Ut frumentum publice dari solitum, singulis mensibus accipientes, aut si quae alia largitio a principibus vel magistratibus fuerit celebrata, auctoribus libertatis suae id statim afferant. Locus est lib. 4.

Venalicias et lanistarum familias] Dio lib. 55. Τούς τε μονομαχοῦντας, καὶ τὰ ἀνόρθοτα τὰ ὄνια.

Magna vero quond. sterilit. ac difficili remedio] Eusebius in Chronico ad numerum MMXXII: *Fames Romae ita ingens facta, ut quinque modii venderentur denariis XXVII semis.* Nam haec verba ad hunc Suetonii locum pertinere, observat ibi doctissimus Scalliger.

Urbe expulisset] Ultra centesimum lapidem.

Impetum se cepisse — in perpetuum abolendi] Phraſis Suetonii, ut in Caligula c. 43. *Expeditionis Germanicae impetum cepit.* In Othone c. 9. *Impetum cepit moriendi.* Seneca ad Helviam: *Saepe iam, mater optima, impetum cepi consolandi te.*

Atque ita posthac rem temperavit] Placet magis, quod in aliis exstat, ut in edit. Rob. Steph. *Atque ita posthac rem temperavit.*

Ut non minorem — rationem deduceret] Nove dictum, ut alia multa in Suet. *rationem deducere, pro habere, ducere.* Compositum loco simplicis, ut apud Columell. *deputare vites pro putare,* et lib. superiore *rebus decedentibus pro cedentibus.* Mox, *crus effregerat pro fregerat,* quod tamen in membranis reperi, non compositum: hic quoque *duceret, non deduceret,*

habetur in quibusdam libris, c. 43. *thensas deducere* pro *ducere*. Sensus est: Augustum in divisione frumenti non minus aratorum ac negotiantium commodis consuluisse, quam plebis otiosae, quae in urbe morabatur. *Populum* appellat, ut saepe alibi, plebem, quae Romae frumento publico alebatur. Haec fere otiosorum hominum fuit, et magna ex parte functorum militia: cives enim Romani artes *βαναύσους* plerique a se spernebant, et solis servis dignas iudicabant, ipsi bellis vacabant: unde peractis stipendiis egeni plerumque, quod supererat vitae, degebant. Quod ut caveret Augustus, commoda missionum et militiae tempora definiit: *ne aut aetate aut inopia post missionem sollicitari ad res novas possent*: ut est infra c. 49. scriptum. Haec vel praecipua olim causa excogitandarum legum agrariarum: ita enim exhauriebatur famelica illa multitudo, fere sentina urbis. Alterum mali remedium fuit publica frumenti largitio. Sed praeciarum hoc institutum secuta sunt non levia incommoda. Plerique enim de plebe in re facienda omisiores *κατὰ τοῦτο* facti sunt, neglectum negotiandi studium, spreta agrorum cura et servis vinctisque commissa: ex quo illa Livii gravis querela lib. 6. c. 12. *Olim multitudinem innumerabilem liberorum capitum in eis fuisse locis, quae nunc vix seminario exiguo militum relicto, servitia Romana ab solitudine vindicant*; vide etiam Appianum lib. 1. de bellis civil. Haec ratio est, cur Augustus et tollendi primae omnem frumentationem ceperit impetum: et quum postea e re non fore id indicasset, *κατὰ δεύτερον πλεῖν*, quod aiunt, ut vulgi socordiam excitaret, ad frumentationem non minus eos admiserit; qui agros colerent et mercimonia exercerent, quam pauperes illos urbicos, qui soli, ut videtur, ante Augustum publico frumento sibi soliti. *Negotiantes* sunt, non quos putat Torrentius, sed quicumque aliquam negotiationem exercerent, cuiusmodi erant centonaria, sagaria, lignaria, carbonaria, coenacularia,

et similes his aliae in veterum libris et antiquis lapidibus nominatae. Hi sunt, qui Imperatoribus in Codice dicuntur, *negotium gerere*, vel *in negotiis pecuniam tractare* aut *mercimonia agitare*.

Cap. 43. *Fecisse ludos se ait*] In breviario, ni fallor, rerum suarum.

Suo nomine quater.] Mihi quoque suspectus hic numerus, etsi omnium libb. consensu confirmatus: et quod maius est, inter legendum Dionis historiam ludos ab Augusto suo nomine editos, non adeo multos observare visus sum; nam alii potius eius nomine edebant. Sed verius est, repetendum ex sequenti periodo verbum *vicies*; quae *βραχυλογία* Graecis Latinisque usitata est: verum ita fere, ut maior numerus in priore commate positus, etiam sequenti serviat, contra quam hic fit. Plinius lib. 18. c. 7. *In Transpadana Italia scio vicenas quinque libras farris modios pendere circa Clusium et senas. Repete vicenas.* Aristoteles in libello de miraculis auditis: *Τὸ δ' ἐν τῇ Λιπάρᾳ ποτὲ καὶ ἐκλειπειν Φησὶ Ξενοφάνης ἕτοι ἐκκαίδεκάτῳ, τῷ δ' ἐβδόμῳ ἐπανελθεῖν.* *Septimo*, id est, decimo septimo. Sive igitur quater suo nomine ludos Augustus edidit, sive, quod potius puto saepius, nihil hic mutandum censemus.

Athletas exstructis in campo Mart. sedil. lignois] Factum sexto Augusti consulatu. Dio: *Καὶ γυμνικὸς δὲ τότε ἀγὼν, σταδίου τινὸς ἐν τῷ Ἀρσίῳ πεδίῳ ξυλίνου κατασκευασθέντος, ἐποιήθη.* Ex collatione horum locorum apparet, quae fuerit stadiorum Graeciae forma.

Tiber. cavato solo, in quo nunc Caesar. nemus est] Eadem verba in breviario Ancyrano, unde sumsit Suetonius: quod moneo, ne quis *τὸ nunc* restringat ad tempora auctoris. Tacitus Annal. lib. 12. c. 56. *Lacu in ipso navale proelium adornatur, ut quondam Augustus structo cis Tiberim stagno, sed levibus navigiis et minore copia ediderat.* Frontinus de aqua Alsetina loquens: *Augustus quum opus naumachiae aggredere-*

retur, ne quid salubrioribus aquis detraxeret, hanc proprio opere perduxit: et quod naumachiae ceperat superesse, hortis subiacentibus et privatorum usibus ad irrigandum concessit.

Aureo torque donavit] In solatium debilitatis honos hic eximius Nonio habitus: nam ceteri pueri, qui Troiam luserant, galeis, hastilibus, talibusque solum praemiis affecti. Baebius Macer: *Caesar Augustus pueris, qui luserunt Troiam, donavit galeas et bina hastilla.* Virgilius lib. 5. obiter ad hanc historiam alludit: ut alibi passim ad Iulii Caesaris et Augusti res gestas.

Qui et ipse crus effregerat] Memmianus et quidam alii, *crus fregerat*, idque melius: initio libelli de Grammaticis: *Quum in regione Palatii prolapsus in cloacae foramen crus fregisset.*

Ad scenicas quoque et gladiatorias operas] De scenicis reperio notatum a Dione Iudis Marcelli lib. 53., de gladiatoris lib. 56.

Senatuscōsulto interdiceretur] Auctorem huius rei facit Augustum historia Dionis lib. 54. initio.

Adolescentulum Lucium] Varias γραφάς huius loci annotavit Torrentius: ecce autem novam praeter illas omnes ex cod. Viterb. *Adol. Hirtium.* Ego rectum puto *Lycium*, non *Lucium*: nam quae haec esset designatio solo praenomine? est vero nomen εὐλυκίον. Neque aliter membranae regiae et Memmianus.

Bipedali minor librarum septemdecim] Mira levitas, nec pro illa ipsa magnitudine eius corpusculi Usitata statura, ut alibi notamus, erat pedum fere sex; pondus librarum Romanarum centum plus minus. Plaut. *Afin.* 2, 2, 35. *Nudus vinctus centum pondo es.* Locum vide. Hac proportione homo bipedalis alterum fere tantum pendere debuit: non igitur nanus solum hic fuit; sed et monströse gracilis ac levis: tertii miraculi loco vox Stentorea in tantulo homuncione. De gracilitate, ne nimis miremur, faciunt, quae Athenaeus lib. 12.

et Aelianus lib. 10. Ποικίλης de Archestrato narrat. At quae in Graecis epigrammatis lib. 2. titulo *Εἰς λεπτούς* leguntur, non solum poetica, sed pleraque inepta sunt, paucis exceptis; cuiusmodi hoc Lucilii sane venustissimum:

Ἐξ ἀτόμων Ἐπίκουρος ὅλον τὸν κόσμον ἔγραψεν
 εἶναι, τοῦτο δοκῶν, Ἄλκιμε, λεπτότατον.
 Εἰ δὲ τότε ἦν Διοφάντος, ἔγραψεν ἂν ἐκ Διοφάντου,
 τοῦ καὶ τῶν ἀτόμων πρὸς τι λεπτοτέρου.
 Ἡ τὰ μὲν ἄλλ' ἔγραψε συνεστάναι ἐξ ἀτόμων ἄγ,
 Ἐκ τούτου δ' αὐτὰς, Ἄλκιμε, τὰς ἀτόμους.

Quae obiter ita vertebamus:

*Mundum omnem ex atomis Epicurus credidit ortum,
 Cur? atomis credens nil magis exiguum.
 Tunc, Diophante, foret: atque omnia de Diophante
 Orta forent, vincis qui brevitate atomos.
 Aut si cuncta alia ex atomis conflata putaret:
 Certe atomis ortum tu, Diophante, dares.*

Per arenam mediam] Ut spectarentur prius a populi, corona. Θεαρίζειν Graeci hoc vocant: ac quia in supplicio afficiendis patissimum id fiebat, verbum aliis μέσον in malam partem tantum coepit accipi.

Superque se subsellio secundo locavit] Orchestram, sedem senatorum in theatro Romano, (nam aliter in Graeco) Suetonius *primum subselliorum ordinem* vocat paullo post. Ea verò pluribus constitit subselliis, sed uni ordini dicatis. Id appellat auctor *ordinem subselliorum*, item *ordines*: sequitur statim, *maritis e plebe proprios* ordines assignavit; id est, propria subsellia, sive proprium subselliorum ordinem: subsellium est sedes sive lignea sive lapidea κύκλω τοῦ θεάτρου, in orbem extensa. Graece subsellium ex Pausania dixeris, *θρόνον συνεχῆ πολλὰς ἔχοντα καθέδρας*. In Heronis mathematici libello, quem habemus Mf., ubi problemata quaedam de theatris explicantur, βαθμοὶ et βαθμίθες τῶν θεάτρων appellantur. Scenae et podio proximum subsellium principum fuit et magistratum: secundum et re-

liqua, quibus constitit orobestra, senatorum: in primo sedit Augustus: in secundo legatos collocavit: *super se*, ait Suetonius: quia ratio sabselliorum ea fuit, ut imo live primo secundum esset aktus, secundo tertium et deinceps. Vel simpliciter accipe *super se* pro *pone se* et *ὑπὲρ νῶτον*. Alio sensu in triclinio dicitur aliquis alium *super se* collocare, quando in eodem scammo ambo sedent, aut in eodem lecto discumbunt, ut in 14. Annal. Taciti, c. 4. Quid hoc loco planius? Interpretes tamen omnes mire turbant, aliud nihil.

[*Quolibet loco publicare*] *Ἐπιθεσθαι* vel *προτιθεσθαι* εἰς ἐπίδειξιν, et, ut loquitur statim, spectandum publice edere. Ex eo more est, quod notat Solinus de muliere tricies enixa, a Pompeio publicata cum XX liberis: quodque Tacitus lib. 12. Annal. c. 21. de Mithridate, Armeniae rege captivo: *Rostro iuxta custodibus circumdatus visui populo praebetur*. Quod idem postea de Caractaco narrat.

[*Laxatis sellae curulis compagibus*] Bene *laxatis*, non *luxatis*, ut quibusdam visum. Sella curulis quatuor lignis pluribusve constabat incurvis in modum fere litterae S productae et minus curvatae ab utraque parte. Haec funibus ita compacta erat, ut aperiri claudique posset. In aperta sedebatur super loris et linteis. Martialis 2. epigr. 37. *Recensque sella linteisque lorisque*. Meminit et Quintilianus alicubi. Lignorum formam egregie explicant Graeci, quum *δίφρον ἀγκυλόποδα* nominant, ut Plutarchus in Mario bis, et alibi; et ita in Glossario. Huiusmodi sellarum fabrica hodieque in usa est. Similis autem artificii fuisse videntur illae, quibus olim tanquam laqueis usi, qui alienae vitae insidiabantur. Pausanias in Atticis vocat *θρόνον ἀφανεῖς δεσμούς ἔχοντα*. Res hodie non incognita. Reperio et *σιδηρῶν καθεδρῶν* in cruciatibus Christianorum usurpatam. Eusebii historiarum lib. 5.

Cap. 44. *Ut quoties — usquam publice ederetur*] Spectacula olim edebantur in urbe, Italia et in provinciis. Et in urbe quidem, alia in theatro, alia in circo, alia in amphitheatro, quaedam in foro aliisque locis publicis. Quod ergo ait, *usquam*, quomodo accipiemus? Puto, de urbe, Italia et provinciis intelligendum: id enim arguere manifesto videtur, quod modo dictum est de occasione facti decreti huius, quae Puteolis data fuit: et quod dicit, *quoties quid spectandum publice ederetur*, de theatro et scenicis gymnasticisque ludis aut rebus admirandis, quae spectandae proponebantur, maxime interpretor: nam ea aetate extra Romam raras venationes, rari circenses, ut pluribus alibi docemus. Nihil ergo Augusti temporibus de circi, nihil de amphitheatri sedibus decretum? De hoc quidem, quod sciam, nihil: de sessione in circo refert Dio lib. 55. a. U. C. DCCLVIII, cepisse *χωρίς μὲν τοὺς βουλευτάς, χωρίς δὲ τοὺς ἱππεῖς ἀπὸ τοῦ λοιποῦ πλήθους* circenses spectare: quod in Claudio et Nerone qui sit intelligendum dicemus. Verum arbitror, Suetonium hoc loco institutum illud non respicere: Simile est, quod narrat Dio lib. 53. de Polemone rege, socio pop. Rom. appellato: *Καὶ προεδρία, inquit, τοῖς βουλευταῖς ἐν πάσῃ τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ ἐς πάντα τὰ θεάτρα ἐδόθη.*

Militem secrevit a populo] Ad legis huius similitudinem excogitata illa a Iunio Gallione, nobili adulate, qui a. U. C. DCCLXXXV *consuit*, inquit Tacitus 6. Annal. 3. *ut praetoriani actis stipendiis, ius apiscerentur in quatuordecim ordinibus sedendi*: quem virum increpans Tiberius ait, *reperisse prorsus, quod divus Augustus non providerit.* Ubi non dubium alludi ad hanc ordinationem Augusti, quae hic commemoratur.

Maritis e plebe proprios ordines] Martialis lib. 5. epigr. 42.

*Sedere in equitum an tibi liceat scamnis
Videbo, Dindyme: non licet maritorum.*

Olim haec distinctio ignorabatur: post legem Papiam Poppaeam multa, quae senibus honoris causa deferri solebant, ad maritos sunt translata. A. Gellius lib. 2. c. 15. et passim in historia.

Praetextat. cuneum suum — paedagogis] Scio, quid sit cuneus in theatro, neque hanc lectionem improbo: tamen videtur Augustus facturum fuisse commodum, si scamnum suum praetextatis assignasset, et proximum paedagogis: ita potuissent illi mores discipulorum suorum observare, quod fuit ipsorum munus; sed quia paedagogi servi fere erant, propterea separatim illis suis cuneus assignatus. Cuneum theatri Graecus magister vertit *Φυλὴν θεάτρου*, quia certis personis certi cunei soliti assignari. Quanta petulantia versaretur in theatris, omnis Graeca Latinaque historia loquitur: propterea qui severius iuventutem instituebant, a theatris arcebant. Iulianus in Misopogone: Ἐμὲ δὲ παιδαγωγὸς ἐδίδασκεν εἰς τὴν γῆν βλέπειν εἰς διδασκάλους φοιτῶντα, θεάτρον οὐκ ἰδεῖν, πρὶν μᾶλλον κομῆσαι τῆς κεφαλῆς τὸ γένειον. Negat sibi per paedagogum licuisse prius theatris interesse, quam pilorum plus in mento quam in capite haberet. Cur ita loquatur, norunt, qui sciunt, quid sit exoletum esse in nequitia veterum. Sic autem ille locus emendandus: nam vulgo *νομῆσαι* scriptum est: neque dubito, nostram emendationem C. Cantoclaro, eius libri interpreti, probatum iri, quae est amplissimi illius et mihi amicissimi viri in summa dignitate doctrina, candore et probitate admirabili condita. Porro lege trium Augustorum, qui studiis liberalibus operam dant, non illi quidem theatris penitus arcentur, sed tamen vetantur, spectacula frequentius adire. Exstat lex in Cod. Theodosiano, tit. 8. Quando autem in theatrum veniebant praetextati, paedagogos suos habebant comites, ut hic dicitur. Theophrastus in *Character.* *Solet*, inquit, *ad spectandum ἄγειν τοὺς υἱοὺς καὶ τὸν παιδαγωγόν.* Soliti etiam adesse educatores sive *τροφεῖς*,

quos cum paedagogis Iulianus in Caesaribus, et Iulianus in Institut. coniungunt. Graeci etiam βαυβύλους vocant.

Feminis ne gladiatores quidem] Nedum ludos scenicos: quibus tamen et ipsis interfuisse iam olim feminas constat, sed non sine eorum permisso, in quorum potestate erant. Valer. Max. 6, 3, 12. *Publ. Sempromius Sophus coniugem repudii nota affecit, nihil aliud quam se ignorante ludos ausam spectare.* Per leges Augusti ad omnia spectacula Romani moris admissae mulieres, sed non promiscue. Quod subiicit de athleticis, non mirum: id enim ludicri genus Graecum fuit, non Romanum.

Nisi ex superiore loco] Neroni ὁ ἄνω βαθμός. Ea extrema cavea et sedes pullatorum erat. Calpurnius Ecl. 7, 26.

*Venimus ad sedes, ubi pulla sordida veste
Inter femineas spectabat turba cathedras.*

Ex his versibus apparet, spectasse promiscue plebem et feminas: an ita instituit Augustus? Videtur ex hoc loco posse colligi. Sed hoc quam alienum a gravitate et prudentia Augusti? Illene, qui militibus, maritis e plebe, praetextatisque suos cuneos assignavit, feminis permiserit, cum sordida plebe promiscue spectare? Nunquam putera. Lego igitur in Suetonio *spectare concessit solis. Virginibus Vest.* Ita duplici ratione pudori mulierum consulitur: nam et in extremam caveam summotae, paene theatro eiectae videri poterant; et ibi quoque solae seorsim a viris collocatae.

Contra Praetoris tribunal] Proxime scenam et podium; atque, ut Prudentius ait, *podii meliore in parte sedebant.* Vide amplius Tacitum lib. 4.

Athletarum vero spectaculo] Infamis Nero contra, *Ad athletarum spectaculum invitavit et virgines Vestiales,* infra lib. 6. c. 12.

Muliebrem sexum omnem] Lectionem a Turnebo inventam et annotatam, *muliebre sexus omne*, inveni notatam in schedis Lislæi: in libro optimo Turonensi et Pithoei, *muliebre secus*: quam vocem pridem explicarunt viri doctissimi: sed quæ huic loco non convenit.

Pontificalibus ludis] Quos, ut videtur, edidis pontificatu maximo suscepto.

Mulieres ante horam] Ipsa sunt edicti verba: MULIERES ANTE HORAM QUINTAM VENIRE IN THEATRUM NON PLACET: familiaris principi illi sermo: sic in epistola ad Liviam de Claudio: *Spectare eum circenses ex pulvinari non placet nobis*.

Cap. 45. *Ipsæ circenses ex — coenac. spectabat*] In circo sedes separatas, neque senatus ante Claudium, neque equites ante Neronem habuerunt: propterea ne principi quidem certa sedes fuisse videtur, utique Augusti tempore nascente adhuc imperio. Is igitur, ut maiestatis suæ rationem haberet, e pulvinari spectavit, hoc est, ex circi loco, ubi simulacra deorum, magna pompa inferri et circum metas gestari solita, collocabantur. Quæ pars circi ea esset, mirum non explicasse Dionys. Halic. in eo sermone: sed dubium non est, quin, ut in theatro honestissimus locus erat ad podium, sic in circo ad euripum, qui medium stadium cingebat. Augustus in epist. ad Liviam super Claudio, c. 4. *primam frontem spectaculorum eum locum vocat: Spectare eum circenses ex pulvinari non placet nobis: expositus enim in prima fronte spectaculorum conspicietur*. Inde spectavit Augustus *sedens*, ait Suetonius: non, ut Nero postea, accubans, ceu deus aliquis vivus inter simulacra mortua. Et, *cum uxore et liberis*, non inter imagines ipsas deorum. Interdum, ut Suetonius hic notat, solitus idem princeps, invidiæ, ut arbitror, declinandæ causâ, non e pulvinari, sed e coenaculis amicorum aut libertorum eos ludos spectare. Idem factitatum Tiberio docet Dio lib. 57. Καὶ τοὺς γὰρ τῶν ἱερ.

παν ἀγῶνας ἐξ οἰκίας καὶ αὐτὸς τῶν ἀτελευθέρων τινὸς
 πολλάκις ἑώρα: quum dicit καὶ αὐτὸς, innuit eis verbis,
 idem ante se scripsisse de Augusto: sed locus hodie non
 existat. Coenacula fuisse in supremis aedium partibus,
 imo, ut loquitur Livius lib. 59., supra aedes, ex Mar-
 tiale aliisque notum. An autem ex coenaculis circo vi-
 cinarum domorum commode satis spectari circenses po-
 terant? an ista potius, de quibus sentit Suetonius, in
 ipso circo erant? siquidem super illa porticu, quae ab
 exteriori circi Romani parte adstructa illi fuit, et offi-
 cinae et coenacula erant: quae, ut arbitror, Caëss. soliti
 locare coenaculariam facientibus: a quibus postea inq̄i-
 lini et qui sine laribus erant. Dionys. Halic. lib. 3. Ἔστι
 δὲ καὶ περὶ τὸν ἱππόδρομον ἔξωθεν ἑτέρα στωὰ μονό-
 στεγος, ἐργαστήρια ἔχουσα ἐν αὐτῇ καὶ οἰκῆσεις ὑπὲρ
 αὐτά.

Spectac. plurimas horas, aliquando — aderat]
 Lego, membranibus reclamantibus, *aberat*. Scio, Augu-
 stum spectaculis deditum vel fuisse, vel videri voluisse,
 ut hac civilitate gratior esset vulgo: sed id profecto non
 est, quod his verbis Suetonius significare voluit: quod
 manifestissime arguunt sequentia. Postquam enim dixit
 auctor, unde ludos spectaret Augustus, commode subie-
 cit, saepe solitum illum abesse, alio substituto, qui vi-
 cem ipsius praesideret: quod et Dio variis locis notat:
 deinde subdit, *verum quoties adesset*, quae verba ita
 clare nostram emendationem adstruunt, ut mirer, non so-
 lum interpretes, sed et eruditissimum Lipsium aliosque
 viros doctos, qui hunc locum tractarunt, mendum non
 animadvertisse.

Qui suam vicem praesidendo fungerentur] In vi-
 ta Galbae, A. C. *Caesare ludis substitutus postridie,*
quam ad legiones venit. Sed quam parum vulgo pro-
 baretur, si princeps alium substitueret, qui suam vicem
 ludis praesesset, declarat egregius Taciti locus lib. 1, 76.
 quem libet adscribere. *Edendis gladiatoribus, quos*

Germanici fratris ac suo nomine obtulerat, Drusus praesedit, quamquam vili sanguine nimis gaudens, quod vulgus formidolosum et pater arguisse dicitur. Cur abstinerit spectaculo ipse varie trahant: alii taedio coetus, quidam tristitia ingenii: et metu comparationis, quia Augustus comiter interfuisset. Iulianus quoque Misopogone parum se vulgo gratum fuisse indicat, quod ἐν ταῖς ἰπποδρουμαῖς διημερεύων non soleret modo priorum principum. Ideo Imp. in Codice assiduitatem in spectandis ludis, nominant popularitatem. Lege 2. Cod. Theod. de officio Rectoris prov. contra eos, qui spectacula averfabantur, βαρεῖς vocabant, tristes et severos, ut ait Simplicius.

Nihil praeterea agebat] Hoc est, quod modo vocabat Tacitus, comiter interesse.

Epistolis libellisq. legend. ac rescribend. vacaret] More, qui etiam in senatu a patribus servatus: nam ibi et libros lectitare, quod de Catone est notissimum; et epistolas scribere ac rescribere fuit nonnullorum consuetudo, ut vel ex M. Tullii epistolis satis liquet.

Seu studio spectandi, ac voluptate, qua teneri se] Tacitus lib. 1, 54. Indulserat ei ludicro Augustus, dum Maecenati obtemperat, effuso in amorem Bathylli: neque ipse abhorrebat talibus studiis, et civile rebatur misceri voluptatibus vulgi. Quam vocat hoc loco Tacitus civilitatem, Graeci συμπεριφοράν: ut quum Simplicius in Epictetum inter causas, quae possunt sapientem impellere, ut ludos aliquando spectatum veniat, hanc refert, τὴν πρὸς τοὺς πολλοὺς συμπεριφοράν. Βαρεῖς γάρ, inquit, φαίνονται αὐτοῖς οἱ τὴν συνήθη διαγωγὴν ὑπερτρέχειν δοκοῦντες. Graves et odiosae vitio habentur, qui vitae communis consuetudinem subterfugere videntur.

Graeco cersamini] Quod vel in Graecia celebraretur, aut Graecis Italiae urbibus, ut Neapoli; vel Romae, Graeco more et per Graecos scenicos. Utro mo-

do accipiat aliquis, non interest pili. Quia illud prins, quod damnat adeo Torrentius, melius convenire menti Suetonii putem: nam hoc tantum probare vult, Augustum fuisse natura φιλοφείμονα. Quis dubitat autem, illum peragrandam Graeciam, Asiam, aliisque provinciis, ludis praesertim sacris interfuisse, quoties occasio esset?

Spectavit autem studiosissime pugiles] Quod apud Romanos gladiatores, id fere apud Graecos pugiles sive πυκτομάχοι. In historia ecclesiastica sit aliquoties mentio damnatorum, εἰς τὸ πυγμαῖ μονομαχεῖν, ut in 8. Eusebii.

Coercitionem in histriones] Hoc est, ius virgarum. Tacitus lib. 1. Annal. c. 77. *Actum de ea seditione apud patres: dicebanturque sententiae, ut Praetoribus ius virgarum in histriones esset: intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei: increpitusque est Asinii Galli oratione, silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis senatui praebat. Valuit tamen intercessio, quia divus Augustus impunes verberum histriones quondam responderat.*

Praeterquam ludos et scenam] Refer ludos ad tempore: scenam ad loco. Omnino autem legendum, vel praeterquam ludis et scena, ut in quibusdam Mss. offendisse testantur docti: vel, praeter ludos et scenam. Ita loqui memini Impp. lege 3. Cod. de spectaculis et scenicis et len. *Eos, qui agitandi munus exercent, illustris auctoritas tua nullis praeter circense certamen affici noverit oportere suppliciis.* Non parum legem hanc illustrabit collatio istorum Suetonii verborum.

Stephanionem togatarium] Ita omnes libb., nec placet emendatio non necessaria togatarum. Ut actorem secundarum Tullius in Bruto secundarium dixit, tertiarum actorem Valerius Max. tertiarium, (sic enim veteres codd. habent lib. 9. c. 14.) ita noster actorem togatarum, togatarium. Sic dicuntur exodiarium, em-

bolarius, unde *embolaria mulier* Plinio lib. 7. c. 48. *atricularius*: et uno verbo, nomina ἐπιτηδευμάτων hoc typo Latini efferunt. Vel Plautum adi in *Aulularia*.

In puerilem habitum circumtonsam matronam] Pueri delicati olim soliti circumtonderi, hoc est, περικελρεσθαι. Dio Chrysoſtomus, de regno, orat. 2. Μόνους αὐτοὺς τῶν Ἑλλήνων περιέχειρεν, αἰσχιστὰ κομᾶν ἔπισθεν ἀφείς, ὡς περ οἱ νῦν τοὺς παῖδας τοὺς ἀπαλοὺς: item meretrices, quod diferte testatur Hesychius: Σκαφίον, εἶδος κουράς τῆς κεφαλῆς ὃ κείρεσθαι φασὶ τὰς ἀταιρευούσας· εἶναι δὲ περιτρόχαλον. Varro: *Alii sunt circumtonsi et torti atque unctuli, ut mangonis videantur esse servi*. Inde apud Senecam epist. 115. *oratio circumtonsa et fucata*, de effeminata et molli. Videtur, id esse tonsurae genus, quod Graeci περιτρόχον vel περιτρόχαλον vocant: nam ita tonderi solitos ephobos, attendentibus liquebit ex his Plutarchi de Aristodemio tyranno Cumanorum: Ἰστορήται, αἰτ, ὅτι τοὺς μὲν ἄρβρενας παῖδας ἤσκει κόμαις καὶ χρυσοφορεῖν· τὰς δὲ θηλείας ἠνάγκαζε περιτρόχαλα κείρεσθαι, καὶ φορεῖν ἐφηβικὰς χλαμύδας καὶ τῶν ἀνακλώλων χιτωνίσκιων. Exstant haec verba in libello de mulierum virtutibus: ea nos explicamus alibi fusius. Quaecumque autem feminis a tyranno imperata ait Plutarchus, ea intelligere debemus ephoborum fuisse propria: simile factum a Stephano, ut merito in eum Augusti ira exarserit. Apud veteres vero Francos non eius aetatis propria, sed omnium fuit ea tonsura communis: nam praeter regem omnes erant ita circumtonsi. Agathias lib. 1. Τοῦτο δὲ ὡς περ τὶ γνώρισμα, καὶ γέρας ἐξαιρετὸν τῷ βασιλείῳ γένει ἀνεῖσθαι νενομίσται· ἐπεὶ τό γε ὑπήκοον περιτρόχον κείρονται, καὶ κομᾶν αὐτοῖς περαιτέρω οὐ μάλα ἐφείται. Puto, et alias plerasque gentes, quae per ea tempora Romanum imperium lacerarunt, eam tonsuram usurpasse. Sane in exercitu Gulielmi, regis Siciliae, qui temporibus Andronici Comneni in Thessalonicenses flamma

et ferro grassatus est, plerosque ἀποτριχθῆναι περιτρόχουλα, Nicetus auctor est. Lege dei prohibita res olim Iudaeis, quos Choerilus vetus poeta appellat ἀνχμαλέους, κεφαλὰς τροχοκουράδας, Moses refert Levitici c. 19. commate 27., ex interpretatione veteri Latina: *Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam.* LXX interpretes longe aliter acceperunt priora eius commatis verba Hebraea, et ita verterunt: Οὐ δὲ ποιήσετε σισόην ἐκ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς ὑμῶν. Suidas σισόην interpretatur τὸ πλεξείδιον. Sic vocat certam comae complicationem, aut fortasse in spiras collectionem et colligationem. Beatus Cyprianus *circum* vertit lib. 3. Testimoniorum. Vox illa Graecorum non est, sed Alexandrinorum, ut alia multa in interpretatione Bibliorum Graecā; vel Cilicum Phaselitarum. Collige ex Hesychio, cuius verba ita emendabis: Σισόη, κουρά ποιά, Φασηλίται. Ineptissime hodie in omnibus libb. Σισόκουρα βροιά Φασηλίται.

Per tria theatra virgis caesum] Hoc proprie θεατρίζειν dicunt Graeci, et παραδειγματίζειν, ut supra monebamus. Moris huius et in Graecis et Latinis scriptoribus multa mentio. Apud Lucianum imperitus et vanus citharoedus ἐπὶ τῶν μαστιγοφόρων σύρεται διὰ μέσην τῆς σκηνῆς. Philo παράγειν et εἰσάγειν εἰς τὸ θέατρον dixit, hoc intelligens contra Flaccum. Non praetermittam egregium locum super hac consuetudine, qui in eodem Philonis lib. habetur: Τὰ μὲν πρῶτα, inquit, τῶν θεαμάτων ἄχρι τρίτης ὥρας ἢ τετάρτης ἐξ ἰωθινοῦ ταῦτα ἦν, Ἰουδαῖοι μαστιγούμενοι, κρεμάμενοι, τροχιζόμενοι, δικαζόμενοι, διὰ μέσης τῆς ὀρχήστρας ἀπαγόμενοι τὴν ἐπὶ θανάτῳ· τὰ δὲ μετὰ, τὴν καλὴν ταύτην ἐπίδειξιν, καὶ ὀρχησται καὶ μίμοι καὶ αὐληταί, καὶ ὅσα ἄλλα σκηνικῶν ἀθυρμάτων καὶ ἀγώνων. Ait, matutina spectacula a Flacco exhiberi solita, fuisse caedes et cruces varias Iudaeorum: meridiana, ludos scenicos.

Querente Praetore] Scripti quidam, *quaerente*. Non probo. Tale illud in Julio c. 48. *Libertum, quamvis nullo querente, capitali poena affectit.*

Demonstrasset digito conspicuumq. fecisset] Graecis, *καταδακτυλίζειν, σκιμαλίζειν, σαφνιάζειν.*

Cap. 46. *Italiam duodetriginta*] Imperium Romanum triplici hominum genere Augusti temporibus constabat: civium, Italicorum populorum, et provincialium; horum diversa longe conditio erat: alio enim iure utebantur cives, alio Itali, alio, qui in provinciis erant. Hac distinctione usus Suetonius in hac vita scribenda, dixit hactenus de iis, quae circa iura civitatis nova instituit, aut abolita restituit Augustus: subiicit namq. de iis, quae circa iura Italicorum populorum sanxit idem: mox de institutis illius circa provinciarum iura pauca dicitur.

Deductarum ab se] Solone, an etiam eorum aliis? Nam et multas Augustus colonias triumvir deduxit suo et collegarum suorum nomine: plures postea solus. Utrum igitur has tantum intelligit Suetonius, an etiam illas? Probabile est, de iis tantum illum loqui, quas rerum potitus Augustus suis unius auspiciis deduxit: has tamen, qui nominent aut numerent, ex antiquis scriptoribus nullus est.

Operibusque] Testes antiqui lapides passim in Italiae municipiis olim positi in honorem Augusti: quorum hodie non pauci exstant, quos huc afferre nihil necesse.

Vectigalibus publicis] Absque his nullum commune poterat constitui. In lapidibus non rara eorum mentio, qui publica vectigalia municipiorum constituerunt, auxerunt, vindicarunt. Non solum autem in suis agris Italici populi vectigalia sua habuerunt: sed etiam in remotissimis interdum. Cicero de Arpinatibus municipibus in epist. ad D. Brutum Galliae Cisalpinæ propraetorem, lib. 3. ad Famil. ep. 2. *Arpinatium omnia commoda omnesque facultates, quibus et sacra conficere, et facta tecta aedium sacrarum locorumque communium*

tueri possint, consistunt in his vectigalibus, quae habent in provincia Gallia. Atellam item municipii Campani agrum vectigalem fuisse in Gallia eadem, ex alia eiusdem epistola intelligimus. Campanae coloniae reditus publici in Creta, ait Velleius Paterculus lib. 2. c. 81.

Etiam iure ac dignatione urbi — adaequavit] Coloniae, ut ait Gellius lib. 16. c. 13. quasi effigies parvae simulacraque erant populi Romani. Beroaldus ad colonias Augusteas hoc refert. Non probo, nec verum est: de tota Italia potius accipiendum facile asentietur mihi, qui diligentius mentem auctoris exquisiverit. An autem Italiae datum ius suffragiorum ab Augusto? Nequaquam: longeque ab ea mente mens Suetonii est. Civitas et ius suffragiorum sic ἀντιστρέφουσιν, ut definitio et definitum. Civis enim Romanus pleno iure is est, qui vel in urbe vel in agro Rom. habitans tribum cum honorum petitione, aut saltem suffragiis habet. Univerfa Italia ante Augustum civitatis ius habuit; ergo et suffragiorum: sed quia propter rei difficultatem et molestiam veniendi Romam singulis comitiis, paene inane id ius fuit, nullique usui populis Italicis; propterea Augustus solerter genus hoc suffragiorum coloniarum extogitavit.

Quodammodo pro parte aliqua] Dictum' ἐκ παραλλήλου, ut multa alia: nam consensu librorum firmata haec lectio non videtur sollicitanda.

Equestrem militiam petentes] Sic recte prima editio et membranae: vulgo petentis, ex veteri consuetudine eos casus plurales scribendi. Multa ad illustrationem huius loci et totius militiae veteris Romanae dicemus, si deus volet, in editione Polybii.

Cuiusque oppidi] Non male membranae nostrae cuiuscunque, hoc sensu: tam patuisse aditum ad equestrem militiam ei, qui Ulubris aut Gabiis publice commendatus venisset: quam illi, quem florentissima quaevis colonia vel municipium commendasset.

At iis, qui] Malim abesse *at:* et natum videtur ex praecedentis dictionis sine. Ac nota traiectionem verborum pro *iis e plebe, qui.*

Singula nummorum millia pro singulis dividebat] Hoc dicit: data fuisse cuique patri tot millia nummum, quot illis haberet liberos: sine causa hanc veterum et Mss. editionem quidam improbant.

Cap. 47. *Nonnullas commutavit interdum]* Ut Cyprum et Galliam Narbonensem, quas populo tradidit recepta Dalmatia. Dio lib. 53. et lib. 54. item Strabo lib. ultimo.

Ad exitium licentia praecipites libertate privavit] Ut Cyzicum, Sidonem, Tyrum, alias: Dio et Strabo.

Terrae motu subversus] Ut Tralleis, de qua vide Agathiam lib. 2. fufe.

Traicere ex Sicilia apparantem] Notat Dio lib. 49.

Cap. 48. *Regna, quibus belli iure potitus est]* Haec oratio non longe abest, quin tantundem valeat, ac si diceret, omnia quae tum fuerunt regna in orbe Romano: nam omnibus *πολέμου νόμω* potitus est. Bello quippe Actiaco reges omnes, paucissimis exceptis, stetit ab Antonio, Plutarchus, Dio, Appianus, ceteri historici docent.

Promptissimus affinitatis conciliator] Exempli gratia: Salome, soror Herodis Magni, auctoribus, suavoribus et impulsoribus Augusto et Livia, Alexae nupsit, non, ut cupiebat, Arabi Syllaeo. Iosephus lib. 18. c. 2.

Atque amicitiae] Grande documentum pii affectus, illis inter Herodem et filios ab Augusto disceptata. Iosephus lib. 16. c. 7.

Neo aliter universos] Ecquid hanc vocem ad cunctos imperii Romani cives, aut alias subditos extendere debemus? Ita erit egregia conclusio totius tractatus, quo illa recensit, quae ab Augusto gesta in administra-

fione politica rerum urbanarum, Italiae provinciarum et lociorum. Sed et strictius accipere possumus de re-
gibus lociis, de quibus proxime actum.

Parvis ac mente lapsis] Nempe e filiis vel filiabus regum: neque enim de civibus loquitur.

Educavit simul cum suis et instituit] In his Agrippam Aristobulo, Herodis filio natum. Iosephus lib. 18. c. 8. Ἀγρίππας ἐν τῇ Ῥώμῃ δικιτῶμενος, καὶ ἑμοτροφίας καὶ συνηθείας αὐτῷ πολλῆς γενομένης πρὸς Δροῦσον τὸν Τιβερίου τοῦ αὐτοκράτορος υἱόν. Vide eiusdem magni scriptoris lib. 15. c. 15. Sed et cives quidam cum Augusti liberis et nepotibus educati: etsi eum honorem non temere cuius ille detulit. Suetonius lib. de illustribus Grammaticis c. 17. *Verrius Flaccus ab Augusto nepotibus suis praeceptor electus, transit in Palatium cum tota schola: verum ut ne quem amplius posthac reciperet.*

Cap. 49. *Ex militaribus copiis*] Haec quoque omnia explicamus ad Polybii tractatum de militia Romana.

Alteram Ravennae] Loco opportunissimo. Prae ceteris describit accurate Iordanus in Gothicis: qui locus sumptus ab eo ex Dione, hodie in libris nobilissimi eius historici non exstat.

Partim in urbis] Dio: Οἱ τῆς πόλεως Φρουροὶ ἑξακισχίλιοι τε ὄντες καὶ τετραχῆ νενομημένοι. Tacitus Annal. lib. 4. c. 5. *Tres urbanae cohortes.*

Partim in sui custodiam] Dio: Οἱ σωματοφύλακες μύριοι ὄντες καὶ δεκαχῆ τεταγμένοι. Tacit. dicto loco: *Prætoriae cohortes novem.*

Calagurritanorum manu] Id est, cohorte. Sic cohors Germanorum. In Galba: *Germanorum cohortem a Caesaribus olim ad custodiam corporis institutam dissolvit.*

Aerarium militare cum vectigal. novis instituit] Dio refert in a. U. C. DCGLIX, lib. 55. vectigalia novi

huius aerarii fuere ducentesima rerum venalium, bona damnatorum, quinquagesima venalium: Tacitus, Dio, Zonaras.

Celerius et sub manum] Ὑπογυίως vel ὑπὸ χεῖρα, ut LXX interpret. bis c. 21. 1. Sam. simile genus loquendi Hebraicum exprimunt. Vitruvius: *Non solum laudes aut vitia animorum ad manum aspicerentur.*

Quid in provincia quaque gereretur] Hinc manavit ille mos, quem notat Euseb. lib. 2. historiae eccles. referens, Pilatum de Christi servatoris nostri resurrectione Tiberium fecisse certiores. Παλαιοῦ, inquit, κεκρατηρότος ἔθους τοῖς τῶν ἐθνῶν ἄρχουσι τὸ παρά σφισι παινοτομούμενα τῶ τῆν βασιλειον ἀρχὴν ἐπικρατοῦντι σημαίνειν, ὡς ἂν μηδὲν αὐτὸν διδράσκοι τῶν γινομένων. Haec sunt, quorum meminerunt Iustinus et Epiphanius lib. 2. adversus Tesseriscaidecatitas, Πλάτου ἄκτα. Posterioribus temporibus, quum Roma ut plurimum abessent principes, institutum est, ut quot mensibus senatus et populi acta ad Imperatorem mitterentur ex urbe. Auctor Symmachus lib. 10. epist. 57.

Iuvenes primo modicis intervallis] Res antiquissimae originis, nedum ab Augusto primo excogitata. Nam hi sunt Persarum *angari* et *astandae*, et Graecorum *hemerodromi*.

Dehinc vehicula disposuit] Cyrus, rex Persarum, primus hoc excogitavit, auctore Xenophonte lib. 8. Augustus hoc adinvenit, ne in singulis mansionibus veredarii mutarentur cum veredis: cuius inventi manifesta utilitas ea est, quam statim Suetonius explicat.

Ut qui a loco eidem] Alii lib. *iiidem*. Nove autem *a loco* pro *alicunde*, et fortasse scriptum fuerat *a loco coque*, id est, quoque, pro quocunque. Vel *alicunde ei*: deinde scriptum in Mss. *si quid res exigant, possint*.

Cap. 50. *In diplomat. libellisq. et epist. signandis*] Superioribus subiicitur hic sermo occasione diplomatum.

Diplomata ab eo, qui tenet remp. maxime propter publicum cursum dari petique solita. Libera rep. Consul et senatus ea fuit potestas: quum omnia in unius manum cessere, principis hoc quoque fuit, aut eius, qui ab eo dandarum evectionum, ut loquuntur Imp., potestatem accepisset. Imp. Fridericus regalia pleraque omnia recensens constitutione quadam, ponit inter alia angariarum, parangariarumque, et plaustrorum et navium praestationes. Apud Plutarchum in Galba Nymphidius candidatus imperatoriae maiestatis, *diplomata* data esse a Consulibus fert iniquissime, tanquam partes imperatorias illis occupantibus. Falsum est, quod doctissimos viros sentire video, *diplomata* sola illa dici, quae dantur ad cursum publicum. Ἄ γνωρίζοντες, inquit eo loco Plutarchus, οἱ κατὰ πόλιν ἄρχοντες ἐν ταῖς τῶν ὀχημάτων ἀμοιβαῖς ἐπιταχύνουσι, τὰς προπομπὰς τῶν γραμματηφόρων. Fecit haec persuasio, ut acutissimus doctissimusque Bosius locum Ciceronis ad Atticum male interpretaretur lib. 10. quem alibi explicamus. At *diplomata* dici etiam alias litteras indices ac testes concessi beneficii ab eo, qui praestitit reip., vel unus Suetonii locus doceat, qui *diplomata civitatis Romanae* lib. 6. c. 12. appellat, codicillos, quibus delatum erat ius civitatis. Sunt autem a forma *diplomata* appellata: nam formabantur in modum tabellarum duplicium: quare etiam διπλᾶς Graeci vocant. Apollonius Tyaneus in epist. ad Euphratem: Ἐπῆλθε εἰς τὰ μεταξὺ τῆς Ἰταλίας ἀπὸ Συρίας ἀρξάμενος ἐπιδεικνὺς σεαυτὸν ἐν ταῖς τοῦ βασιλέως λεγομέναις διπλαῖς. Intelligit *diplomata* ab Imperatore Euphrati data, quibus commendabatur regionum et urbium praefectis: de iisdem in alia epistola sic scribit: Εἰ δὲ ἀντιλέγων προπομιεῖς τὰς Χρυσίππου σχολὰς καὶ δόγματα, γέγραπται τε καὶ ἐν τοῖς βασιλικοῖς γράμμασιν, Εὐφράτης, ἔλαβε, καὶ πάλιν, ἔλαβε. Vocat γράμματα, quas prius vocaverat διπλᾶς: atque ex illius verbis intelligimus, solitum annotari in huiusmodi litteris,

quidquid occasione illarum acciperetur. At litterae aliae principum, quibus aliquid iubebatur aut vetabatur, ἀπλᾶ vocabantur, ut videtur innuere Eusebius lib. 8. scribens: "Ἡπλωτο πανταχόσε βασιλικὰ γράμματα, τὰς ἐκκλησίας εἰς ἔδραφος φέρειν: et iterum: "Ἡπλωτο κατὰ πόλεις βασιλικὰ διατάγματα. Prioris generis epistolas principales Themistius orat. 4. vocat δέλτους σφυρηλάτους. Οὐ ταῦτα μόνα, inquit, ἐξόν παρὰ βασιλέως καρποῦσθαι ἀλλ' ἐκεῖνα τοῦ μακροῦ κταλόγου τῆς τροφῆς, καὶ τῆς εὐπαθείας ὅποσα ταῖς δέλτοις ἀκολουθεῖ ταῖς σφυρηλάτοις. Unde apparet, non incauto solum decoratas imperatorias litteras, sed etiam ex solida materia factas: puta, argento, vel auro: unde appellata χρυσόβουλα. Idem Themistius orat. 6. Ἐγὼ μέντοι οὐκ ἐπ' ἐκείνη τῇ δέλτῳ, ἀλλ' ἐπ' ἄλλῃ μείζονι καὶ τελευτέρῳ, ἣ καὶ τὰς δέλτους ἐκεῖνας ἤδη ἔχει ἐπ' ἐξουσίας· ἣν οὐκ ἐποίησαν ἐλεφαντουργοὶ οὐδὲ χρυσοχοοὶ.

Ad epistolas omnes] Intellige, quae de publicis rebus essent.

Cap. 51. *Clementiae civilitatisque]* Hactenus expositum Suetonio, quid in administranda rep. pace belloque Augustus gesserit: nunc quasdam eius, ut sic dicam, publicas virtutes enarrat, alias in privata illius vita expositurus. Eae, de quibus hic tractat, sunt clementia et civilitas: de priore agit ad initium c. 52., de posteriore ad finem c. 56. More enim suo, quod interpretes non observant, coniungit in propositione, quae deinde separatim exsequitur. Etsi autem affines virtutes sunt haec duae, longe tamen differunt. Ac clementia quidem nota virtus: civilitas vero, quam Graece dixeris ἰσονομίαν, virtus est, quae civi convenit, qua civis est. Quum enim civitas aequo iure constet, civis ἢ civis virtus est, aequabilitatem iuris tueri cum ceteris. Plato videtur πολιτικὴν appellare, quum ita definit, ἡ πολιτικὴ ἐστὶν ἐπιστήμη ποιητικὴ δικαιοσύνης ἐν πόλει: tamen πολιτικὴ vulgo apud philosophos et rhetores, itemque civilitas

apud Quintilianum alius generis virtus est. Hanc, qua de agimus, Antonius Imp. lib. 1. appellat πολιτεῖαν ἰσονόμον κατ' ἰσότητα καὶ ἰσηγορίαν διοικουμένην: de hac enim sentiebat, quum scriberet, didicisse se a fratre Φάντασίαν λαβεῖν πολιτείας ἰσονόμου κατ' ἰσότητα καὶ ἰσηγορίαν διοικουμένης καὶ βασιλείας τιμώσης πάντων μάλιστα τῆν ἑλευθερίαν τῶν ἀρχομένων. Dio civilitatem hanc ἰσομοιρίαν ἐξ ἰσονομίας appellat, et alibi τὸ δημοκρατικόν, egregia voce: simili ratione Theophrastus in fragmento Characterum nondum edito ἐλιγαρχικόν vocat hominem non civilem: de quo apte dixeris, quod de Iulio Caesare Lucanus: *Concessa pudet ire via civemque videri*. Dio idem lib. 43. elegantissime ἀδημοκράτητα vocat honores inciviles, id est, qui excedant fastigium civis ἰσονόμου, sive, ut loquitur Velleius lib. 2. c. 7. *civilis dignitatis modum*. Latini interdum *aequalitatem* indigentant, vel *aequalitatem civilis iuris*, ut Seneca. Iuvenalis, *sensum communem*, acute: nam de hac virtute accipi debet hic locus Sat. 8, 76. *Rarus enim ferme sensus communis in illa Fortuna*. Virtutem hanc, fuisse qui negarent, Imperatori convenire: et refert Lamprius c. 20. obiectam Alexandro Mammiae nimiam civilitatem: iure quidem, si nimia fuit: ceterum ἀπλῶς civilitatem in principe damnare, est negare, civem eum esse. Quo posito sequitur, quemadmodum docet Aristoteles, ut sit vel deus vel fera: quare nullum erit in commune principi cum subditis. Melius Plinius, qui in laudatione Traiani aliquoties eum *civem* appellat, et in Novell. ipsi se Imp. πολιτάς.

Ne numerem, quibet et quos diversarum partium] Seneca de clementia de Nerone lib. 1. c. 10. *Ignovit abavus tuus victis: nam si non ignovisset, quibus imperasset? Sallustios et Cocceios, et Dellios, et totam cohortem primam interioris admissionis ex adversariorum castris conscripsit: et quae sequuntur.*

Alterum levi exilio punire satis habuit] Vir doctus emendat *leni*, sine applausu meo. Non enim *exilium lene* ita dici potest, ut *vinum* Horatio dicitur *lene tormentum*. Sed *leve* potius, sicut *levis iactura*. *Lenis poena* aliaque facilius feram: infra c. 65. *Ex insula in continentem lenioribusque paullo conditionibus transtulit eam*: quamquam ibi quoque malim *levioribus*. Quod affertur e lib. 3. *Nikilo lenior in convictores Graeculos fuit*, totum aliud est plane.

Quod male opinari de Caesare soleret] *Opinari* est *δοξάζειν*, intra se aliquid sentire: *opinio* enim sive *δόξα* sapientibus definitur *λόγος, ὃν αὐτὴ πρὸς αὐτὴν ἢ ψυχὴ διεξέρχεται περὶ ὧν ἂν σκοπῇ*, ut docemur in Theaeteto. Sed ut *opinio* Latine loquentibus pro *fama* passim capitur: sic hoc loco *male opinari* maledicere significat, et ad *λόγον προφορικόν* referri debet, non ad *ἐνδιάθετον*. Nisi malis utrumque: ut in Iulio: *Si quae aut cogitarentur gravius adversus se aut dicerentur*: Sic iunguntur alibi *opinia* et *sermo*, ut lib. 3. c. 39. Item *mens* et *lingua*, ut lib. eod. c. 38. Ita autem alibi verbum *opinari* usurpat Suetonius infra c. 67. *Servum graevissime de se opinantem non ultra quam compedibus coercuit*. In Caligula: *Nec omnes gravibus ex caussis, verum male de suo munere opinatos*. Alibi pro eodem dixit, *existimatione aliqua laedere*. Lib. 3. capitale erat, dictum ullum factumve eius *existimatione aliqua laesisse*. Sed et *existimare* pro loqui observamus positum. Macrobius lib. 2. c. 4. *Venit forte Augustus in domum, in qua Cato habitaverat: deinde Strabone in adulationem Caesaris male existimante de Catonis pervicacia*: hoc est, *λοιδόροῦντος*: sic fortasse accipiendum apud Senecam, et scribendum de ira lib. 3. c. 22. *Quid facilius fuit Antigono, quam duos manipulares duci iubere; qui excubantes regio tabernaculo faciebant, quod homines et periculosissimo et libentissime faciunt, ut de rege suo male existiment?*

Idem scriptor epist. 31. *Nemo novit Deum: multi de illo male existimant et impune.* In epist. 68. *clare loqui et existimare pro eodem ponuntur.* Et in fine epist. 107. Hieronymus contra Luciferianos: *Cogor de beato Lucifero secus quidquam, quam et ipsius meritum et mea humanitas poscit, existimare;* id est, loqui. Sequitur enim: *Quid faciam? Veritas os referat et invitam linguam conscium ad eloquendum pectus impellit.*

Nec quidquam ultra aut statim — inquisivit] Domitius. Afer olim vere: *Princeps, qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere.* Calliodorus in formulis: *Nulla potestas est, quae qualitatem famae suae de ore hominum possit auferre.*

De eadem re sedulo violentius — conquerenti] Sic Viterb. Lissaei et prima editio, aliique codd. *Sedulo* significat non solum sine dolo, sed etiam assidue: ita hic accipiendum. Sed in Turnebi libris *lentius* scriptum est, non *violentius*. Petrus quoque Pithoeus ex suo hanc lectionem annotarat, *sedulo lentius*, et conjecturam suam adiecerat, forte legendum *sed violentius*, *σὺν ὀρέξει* prorsusque bene. Sic enim in vett. libb. extare testatur Ursinus.

Aetati tuae, mi Tiberi] Quasi saevitia, quae tum in Tiberio se prodebat, vitium esset aetatis, non naturae, ut in Claudio noster ait. Ac videtur Augustus faciens de se conjecturam, ita opinatus de Tiberio: fore ut, quandoque maturesceret, simul et mitesceret eius ingenium. Sed quam falleretur ille in hoc suo iudicio, eventus demum docuit. *Aetati* autem scribitur in omnibus Mss. uno excepto Fr. Pithoei, ubi *pietati tuae*.

Cap. 52. *Templa quamvis sciret]* Hinc orditur de civilitate Augusti memorare: cuius hoc primum documentum ponit, quod honores a civibus suis supra humanum fastigium non admiserit: dico a civibus: nam quod in provinciis aras et templa sibi poni siverit, non

putavit Suetonius id esse incivile. Adeo Quirites isti ceteros mortales ne hominum quidem loco habuerunt. Melius Tacitus, qui generaliter illud in Augusto culpatum notat, *quod templis coli voluerit.*

Proconsulibus decerni solere] Fidem fecerit vel illud Hadriani Imperatoris de Pompeio mortuo iactatum, τῶ ναοῖς βρίζοντι πόση σπάμς ἔπλετο τύμβου! Iam olim invaluerat haec ἀρέσκεια, ut vocat Polyb. lib. 5. apud Asiaticos, Graecos, Syros et alios, honorandi τοὺς εὐεργέτας θυσίαις καὶ βωμοῖς. Cicero ad Atticum: *Nullos honores mihi nisi verborum decerni sino: statuas, fana, τέθριππα prohibeo.* Quod vere nec sine causa et Cicero gloriatur, et in Augusto hic a Suetonio laudatur: nam legibus Romanorum cautum erat diserte, ut proconsulibus ius esset permittendi, quo templa sibi et monumenta ponerentur. M. Tullius ad Q. fratrem: *In Asia, inquit, nescio quonam modo, Romae quidam non mediocri cum admiratione laudatur, quod quum ad templum monumentumque nostrum civitates pecunias deorevissent; quumque id et pro meis magnis meritis, et pro tuis maximis beneficiis, summa sua voluntate fecissent: nominatimque lex exciperet, ut ad templum monumentumque capere liceret, etc.* Sed provinciales quam suis proconsulibus templa exigebant, non ipsos, verum illorum virtutes consecrabant: quod longe aliud est. Hic honos et Q. Ciceroni Asiam administranti est habitus. M. Tullius ad fratrem: *In illis urbibus cum summo imperio et potestate versaris, in quibus tuas virtutes consecratas, et in deorum numero collocatas vides.*

Nisi communi suo Romaeque nomine] Quod olim Bibulus de templo Castoris et Pollucis dixit, idem istis Romae et Augusti evenisse videtur: ut duobus sacra de unius nomine appellarentur. Iosephus certe Caesaris templum nominat, in quo Romae etiam erat simulacrum, Originum lib. 15. c. 13. et alibi quoque. Eius

magni scriptoris locum ex lib. 1. Ἀλώσεως, c. 16. appo-
nam, ut utriusque simulacri forma intelligatur. Loqui-
tur autem de condita ab Herode Magno Caesarea: Τοῦ
στόματος ἀντικρὺς ναὸς Καίσαρος ἐπὶ γηλόφου κάλλει καὶ
μεγέθει διάφορος, ἐν δὲ αὐτῷ κολοσσὸς Καίσαρος οὐκ
ἀποδέων τοῦ Ὀλυμπιάσι Διὸς, ᾧ καὶ προσεΐκασται· Ῥώ-
μης δὲ ἴσος Ἡρα τῇ κατ' Ἄργος. Ex quibus verbis in-
telligitur, moris fuisse, ut, qui simulacrum Imperatori
consecrare vellent, in exemplar sumerent nobile aliquod
alicuius dei signum. Nihil autem per ea tempora illu-
strius apud Graecos Olympiaco Iovis colosso et Iunonis
Argivae statua. Quare Caesarem ad illius, Romam ad
huius similitudinem formarunt. Fuisse autem in multis
urbibus templa Augusto et Romae communia, ex histo-
ricis veteribusque inscriptionibus notum.

*Nam in urbe — abstinuit hoc honore] Lege Dio-
nis historias. Victor in Augusto: Hinc uti deo Romae
provinciisque omnibus per urbes celeberrimas vivo mor-
tuoque templa sacerdotes et collegia sacravere; sed
templa vivo Augusto fuisse in urbe exstructa, falsum est:
arae tantum ei genioque eius positae.*

Argent. statuas olim sibi positas conflavit omnes]
Olim igitur ab istiusmodi adulatione non fuerat aversus,
quod videtur magnam illi invidiam conflasse: vulgo enim
iactatum *argenti usum in statuas primum ad honorem
illius, in adulationem temporum transisse*, inquit Pli-
nius: quem lege lib. 35. c. 12. Merito igitur eas con-
flavit, secutus Maecenatis consilium, quod narrat Dio
lib. 52. De his statuīs loquitur ipse in breviario rerum
suarum, quod est Ancyrae: STATUAE — QUADRA-
GENIS. ARGENTEIS. QUA. DE. PECUNIA. DONA.
AUREA. IN. AEDEM. APOLLINIS. MEO. NOMINE.
ET. FILIORUM. QUAE. MIHI. STATUERUNT. HO-
NOREM. HABUERUNT. POSUL. Dio tamen lib. 53.
in alios usus has statuas conflatas scribit.

Exque iis aureas cortinas Apoll. Palat. dedicavit]
 Cortinarum frequentissimus olim usus in ornandis deorum
 templis, Apollinis praesertim, ut Plinius scribit lib. 34.,
 et Bacchi. In plerisque enim certaminibus (Baccho po-
 tissimum sacris, ut notat lib. 2. Athenaeus) praemium
 fuit τρίπους, quem victor non auferebat domum, sed ei
 deo consecrabat, in cuius honorem celebrabatur id ludi-
 crum. Herodot. Clio lib. 1. c. 144. Ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ
 Τριοπίου Ἀπόλλωνος ἐτίθεισαν τὸ πάλαι τρίποδας χαλκέους
 τοῖσι νικῶσι· καὶ τούτους χρῆν λαμβάνοντας ἐκ τοῦ ἱε-
 ροῦ μὴ ἐκφέρειν, ἀλλ' αὐτῷ ἀνατιθέναι τῷ θεῷ. In
 epitaphio Simonidis Cei legimus: Ἐξ ἐπὶ πεντήκοντα
 Σιμωνίδῃ ἦρασ νίκας καὶ τρίποδας. Hos omnes ille diis
 consecravit, quorum ludis vicerat. Similiter iis, qui
 ludorum impensas faciebant, praemii loco data cortina
 deo consecranda. Hi sunt τρίποδες χορηγικοί, quorum
 mentione Graeca omnis historia, maxime autem Attica,
 refertissima est. Vide praecipue Isaei orationem de he-
 reditate Dicaeogenis, Lysiam in Apologia δωροδοκίας,
 Demosthenem in Midiana, et in eandem Ulpianum ac
 Plutarchum in Andocide. Grammatici veteres: Πύθειον
 ἱερὸν Ἀπόλλωνος Ἀθήνησιν ὑπὸ Πεισιστράτου γεγονὸς εἰς
 ὃ τοὺς τρίποδας ἐτίθεισαν οἱ τῷ κυκλίῳ χορῶ νικήσαντες
 τὰ Θαργήλια. In his varia argumenta celabant, quae
 ad honorem dantis, aut dei, cui dabantur, pertinerent:
 quales aliquot tripodum inscriptiones apud Herodotum
 et Pausaniam hodieque existant, et ex Latinis apud A.
 Gellium lib. 3. c. 11. et Priscianum lib. 1. ac lib. 6.
 Aristides sacrarum orationum 4. Περὶ ἀναθέντων δὲ τούτων
 ἐδόκει χρῆναι ἀναθεῖναι τρίποδα ἀργυροῦν, ἅμα μὲν τῷ
 θεῷ χαριστήριον, ἅμα δὲ μνημεῖον τῶν χορῶν οὓς ἐστή-
 σαμεν. Perlege totum locum: multa enim eo loci so-
 phista de inscriptione eius tripodis. Est et epigramma
 istud Theocriti tripodis χορηγικοῦ inscriptio:

Δαμοτέλης ὁ χορηγὸς ὁ τὸν τρίποδ', ὃ Διόνυσε,
 Καὶ σε τὸν ἡδίστον θεῶν μακάρων ἀναθεῖς,

Μέτριος ἦν ἐν πᾶσι χορῶ ὃ ἐκτῆσατο νίκην
 Ἀνδρῶν, καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ προσῆκον ὄρων.

Brevior haec apud Plutarchum init. Aristidis: ἈΝΤΙΟΧΙΣ ΕΝΙΚΑ. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΕΧΟΡΗΓΕΙ. ΑΡΧΕΣΙΤΡΑΤΟΣ ΕΔΙΔΑΣΚΕ. De his accipiendus est alius eiusdem locus init. Niciae, quem, per se subobscurum, interpretes obscurarunt amplius, quum non intelligerent, quid esset *τρίποδας χορηγικοί*. Eum nos alibi fuisse tractamus.

Dictaturam magna vi offerente populo] A. U. C. DCCXXXII. Dio lib. 55.

Genus nixus] Sic Gordianus, quum Imperator salutaretur, reclamans se terrae affligebat. Capitolinus.

Deiecta ab humeris toga nudo pectore] Hebraeorum, Graecorum et Romanorum mos τῇ γυμνότητι ταπεινοῦν ἑαυτὸν, ut loquitur Plutarchus. Quare in omni graviore commotione vestes lacerabant, ut passim in omnibus scriptoribus. Augustus vero etiam deiicit vestem et nudat pectus, ut significet, malle se occidi quam eum titulum recipere.

Cap. 53. *Domini appellationem*] Alia species civilitatis Augusti: cuius moderati animi haec est, inquit Philo: Πίστις ἐναργεστάτη, τὸ μὴ δεσπότην μήτε θεὸν ἑαυτὸν ἐθελῆσαι προσεπειῖν, ἀλλὰ κ' ἂν εἰ λεγοιτό τις, δυσχεραίνειν. Infecutos principes etiam bonos, et *domini*, et *rerum domini et heri* appellationem admisisse, palam est. Sero Iulianus Augusti et Tiberii consuetudinem revocare conatus est, et dominum se appellari vetuit: quae eius *σιρωνεία* a plerisque est irrita, ut ipse testatur.

Atque huiusmodi blanditias] Inter fratres sunt blanditiae, adversum potestates merae sunt adulationes. Sic recte modo vocavit Suetonius, proprietatis sermonum diligentissimus. Alibi monemus, has voces, ut apud Graecos ἀρέσκεια et κολακεία, saepe confundi, Martialis lib. 72.

*Frustra blanditiae venitis ad me.
Attritis miserabiles labellis,
Dicturus dominum deumque, non sum.*

B. Hieronymus vocat officia, quibus nos invicem palpare solemus. Huiusmodi autem blanditiis nulla lingua venustius aut frequentius usa, quam vetustissima Hebraeorum, ut sacrarum litterarum lectio docet: et recentior quoque, ut passim in Rabbinorum libris.

Nisi vespere aut noctu] Ita Romam sunt ingressi Octavius et Antonius pace orbi reddita DCCXV. Τὸ Φορτικὸν ἐκκλίνοντες, ait Appianus 5. Ἐμφυλ., quod Suetonius dicit officii causa inquietare. De Pompeio simile narrat Plutarchus. Refert Dio lib. 51. inter alios honores Augusto decretos, fuisse, ut, qua die urbem ingrederetur, festum esset: quo honore tamen usum eum non esse. Lib. 54. eidem notatum: Τὴν ἀπάντησιν, inquit, τοῦ δήμου καὶ τότε ἐξίστη· νυκτὸς γὰρ, ἐς τὴν πόλιν ἐσεκομίσθη. Ὅπερ που καὶ αἰεὶ, ὡς εἰπεῖν, εἴτε ἐς τὰ προάστεια, εἴτε καὶ ἄλλοσέ ποι ἐκδημοίη, καὶ ἀφορμώμενος, καὶ ἐπανιῶν ὁμοίως ἐποίει, ἵνα μηδενὶ ἀστῶν ἐχληρὸς εἴη.

Saepe adoperta sella] Placet adaperta, ut coniciunt eruditissimi quidam viri. Hoc est, aliqua ex parte aperta: nam adaperire est ὑπανόγειν, sicut nuper ad Aeneam nostrum dicebamus.

Promiscuis salutationibus admittebat et plebem] Dies festos intelligit. Dio de salutationibus Augusti lib. 56. Ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ τὸν δῆμον οἴκαδε προσεδέξατο.

Quasi elephantio stipem] Mos aegyptiarum, et eorum omnium, qui eiusmodi belluas ostentant. Aelianus de animalibus lib. 6. c. 10. Appellat stipem, quae Galenus μικρότατα νομίσματα initio Ἐκωδοῦ, sive postremi libri de usu partium: Ὁ ἐλέφας, ait, ἐκείνῳ τῷ μορίῳ κατὰ τὸ πέρασ ἀπαντα μεταχειρίζεται, περιπτυσσομένη τοῖς λαμβανόμενοις ἄχρι τῶν μικροτάτων νομισμάτων, ἃ καὶ τοῖς ἐπικαθεζομένοις αὐτῷ δίδωσιν. Elephas ex-

trema proboscide omnia tanquam manu contrectat, res acceptas involvens ea parte, etiam minima aera: quae solet fessoribus suis porrigere.

Die senatus] Vide notata ad c. 35.

Et quidem sedentes] Ingrediebatur curiam novissimus, egrediebatur primus. Sedentes igitur senatores ingrediens et exiens, dum ipsorum praeterit subsellia, salutatur. Sed an vetuit, sibi senatores assurgere? an potius sedens ipse sedentes salutavit? Mihi non satis de hoc more liquet, neque apud alios quidquam observo, quod eum mihi penitus aperiat.

Nullo submonente] Nihil muto: tamen in Pithoei codd. *nullo se movente. Etiam discedens.*

Sedentibus singulis valedicebat] Viterb. et Memmii: *sedentibus valere dicebat, sine voce singulis.*

Officia cum multis mutua exercuit] Lib. 3. *Mutua cum Graecis officia exercens prope ex aequo.* Et iterum: *Totum se ad quietem contulit, privata modo officia obiens.* Symmachus familiaria officia nominat. Auctor paullo post, *cuiusque solemnitates.* A graviore significato translata haec vox post Ciceronem apud Aristotelem 4. Nicomacheorum τὰ ἔντιμα, de his officiis interpretor: quo loco ait χαρακτηρίζων virum, qui magnos gerat spiritus, eum εἰς τὰ ἔντιμα μὴ ἰέναι, ἢ οὐ πρωτεύουσιν οἱ ἄλλοι. Tertulliani appositus locus huic Suetonii explicando in lib. de idololatria: *Circa officia privatorum et communium solemnitatum, ut togae purae, ut sponsulium, ut nominalium, nullum putem periculum.* Paullo post eidem officii titulus dicitur pro causa, ut apud Iuvenalem, 2. Sat. 132.

— — — — — officium cras

Primo sole mihi peragendum in valle Quirini:

Quae causa officii? quid quaeris? nubit amicus.

Sunt autem celeberrimae illae officiorum causae, quae verbis superioribus Tertulliani continentur: erant tamen et aliae multae, ut deductio magistratum, candidato-

rum, et funeris, salutationes, recitationes, et aliae, quarum lib. eod. c. 10. Tertullianus meminit. Horum officiorum pleraque noctu vel prima luce solita celebrari observavimus: cuius rei testimonia de pluribus pauca proferemus lib. 5. *Togae virilis circa mediam noctem sine solemni officio lectica in Capitolium latus est.* Non enim ut insolens notat ratione temporis, sed quod officii solemnitate caruit. Festus: *Prima aut secunda diei hora dicata sponsalibus.* Lucianus Nigrino de saluatoribus Romae: Πολὺ δὲ τούτων οἱ προσιόντες αὐτοὶ καὶ θερρακεύοντες γελοιότεροι· νυκτὸς μὲν ἐξανιστάμενοι μέσης, περιθρόνοντες δὲ ἐν κύκλῳ τὴν πόλιν. Symmachus lib. 8. *Nondum ante ianuam eminentium potestatum vigilem noctem saluator expertus es.* Iuvenalis aliorumque poetarum locos praetermitto. Martialis vero etiam deferendae Romae causam hanc sibi ait fuisse, lib. 12. epigr. 61.

*Otia me somnusque iuvant, quae magna negavit
Roma mihi: redeo, si vigilatur et hic.*

Iam funeris officium noctu fuisse celebratum, vel ipsum nomen indicio sit. Vide vero Iuliani constitutionem, quae habetur in Cod. Theodos. lib. 9. tit. 17. lege 5. Atque haec sunt, quae vocat Plinius officia antelucana epist. 12. lib. 2. Propter ista erant Romae antipodes, qui noctu vigilarent, sterterent interdiu: de quibus Seneca epist. 222. Talis vita Petronii, cui, auctore Tacito lib. 16. c. 18. *dies per somnum, nox officiis et oblectamentis vitae transigebatur.* Ex hac observatione intelligimus, quod insi hoc lib. c. 77. de Augusto narratur: *Matutina vigilia offendebatur: ac si vel officii vel sacri causa maturius evigilandum esset, ne id contra commodum faceret, in proximo cuiuscunque domesticorum cubiculo manebat.*

Ob id inedia mori destinantem] More, qui per illa tempora vigeat, ut debilitatem vel morbum immedicabilem ἀποκαρτερήσει effugerent: sic Atticus obiit,

de quo Cornelius Nepos: sic Corellius Rufus, de quo Plinius Epist. lib. 1. et alii multi. Hic fructus Stoicæ doctrinæ tum maxime florentis: quamquam et aliæ sectæ nonnullæ, et quidem voluptuariæ, impellebant homines ad mortem: exemplo sit Hegesias secta Cyrenaicus e re Πεισιδάματος dictus, quod vulgo hominibus mortem suaderet, cuius olim liber de eo argumento exstabat Ἀποκατρεπῶν inscriptus: de quo M. Tullius in lib. 1. Tusculan.

Cap. 54. *Contradicerem tibi, si locum haberem*] Obiicit occupatam remp. sive, quod idem est, omnia in rep. loca. Locus apud scriptores Romanos ita interdum accipitur: Sic in Vespasiano c. 2. *Praeturae sextus locus.* Livius lib. 6. c. 57. *Duobusne in locis sua voluntate impertituros plebi honorem, qui octona loca tribunis militum creandis occupare soliti sint?* Lib. 7. c. 5. *Quum eo anno primum placuisset, tribunos militum ad legiones suffragio fieri, secundum in sex locis tenuit.* Lib. 9. c. 30. *Ut tribuni militum senidemi in quatuor legiones a populo crearentur, quæ antea perquam paucis suffragio populi relictis locis dictatorum et Consulum ferme fuerant beneficia.* Lib. 10. c. 15. *Vir acer et ambitiosus non sui magis honoris causa, quam ut patricii recuperarent duo consularia loca, quum suis tum totius nobilitatis viribus incubuit.* Sic apud Lampridium, Alex. Sever. c. 46. *Praepositurae locorum civilium,* et apud Dionem lib. 54. *χώρα* eodem sensu. Qui acumen huius dicti exponeret, hactenus neminem vidi.

Licere oportere senatoribus de rep. loqui] Frequens formula in eiusmodi contentionibus: ut apud Livium lib. 4. *Oportet licere populo Rom. si velit, iubere legem.* In actis senatus apud Caelium: *omneis oportere senatui dicto audientes esse.*

Cap. 55. *Et magna cura redarguit*] Per editum, ut opinor. Sic mox: *locis laceffitus contradixit*

edicto. Haec est lectio plerorumque codd. In nonnullis, *nec magna cura redarguit*, cui videntur favere sequentia.

Id modo censuit, cognosc. posthac de iis, qui Tacitus Annal. 1. c. 72. de lege maiestatis a Tiberio reducta: *Apud veteres facta arguebantur, diota impune erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis specie eius tractavit, commotus Cassii Severi libidine, qua viros feminasque illustres procacibus dictis diffamaverat.* Adi, si libido est, Dionem lib. 56. et I. C. quorum haec propria cognitio est.

Alieno nomine odant] *Melius oderent*, ut ex scriptis prodit Ursinus.

Cap. 56. *De inhibenda testamentorum licentia*] Romanorum mos fuit in testamentis, increpare alios, maledicere aliis, et liberam, de quibuscunque vellent, vocem edere. Ideo dicebat Nigrinus apud Lucianum: *Μίαν Φωνήν οἱ Ῥωμαίων παῖδες ἀληθῆ παρ' ὅλον τὸν βίον προϊέναι (τὴν ἐν ταῖς διαθήκαις λέγων) ἵνα μὴ ἀπολαύσῃ τῆς σφετέρας ἀληθείας.* Per hanc licentiam factum saepe, ut in testamentis suis multi Augustum iocis lacerarent. Senatus in gratiam Augusti voluit decreto inhibere hanc petulantiam: Augustus intercessit. Haec est vera sententia huius loci, quam viderunt ante nos docti viri. At Torrentius, qui aliter interpretatur, non satis attendisse videtur, quid intersit inter libertatem testamentorum et eorundem licentiam. Scio, in quibusdam codd. pro *testamentorum legi iocorum*: verum illam scripturam meliorum librorum auctoritas confutat.

Ferebat et ipse suffragium in tribu] *Lego tribubus vel tribus*, ut in membranis. Nam Augustus duabus in tribubus suffragium tulit.

Eisdem praetextatis adhuc asurrectum] *Causam discite ex verbis Taciti, Annal. lib. 4. c. 17. Tiberius in senatu oratione monuit in posterum, ne quis*

mobiles adolescentium animos praematuris honoribus ad superbiam extolleret: sed de theatro, quod ait Suetonius, et querela Augusti, quia populus eius liberis plausum dederat, referendum ad historiam de Caio filio eius, quae narratur Dioni lib. 54. Τῷ Τιβερίῳ ἐπέτιμησεν, ὅτι τὸν Γάϊον ἐν τῇ πανηγύρει τῇ εὐκαταίᾳ, ἣν ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ αὐτοῦ διετέλει, παρεκαθίστατο, καὶ τῷ δήμῳ, ὅτι καὶ πρότοις καὶ ἐκαίνοις αὐτὸν ἐτίμησαν. Suspecta autem fuisse et Caii et Lucii ingenia patri Augusto, docet idem lib. 55.

Sedit in subselliis] Iudicium, ait Beroaldus: imo vero rei et patronorum eius. A me stat Dio, si verba eius attente legantur, breviter hanc historiam sic narrantis: Φίλῳ τινὶ δίκην Φεύγοντι συνεξετάσθη προσκοινωνήσας αὐτὸ τοῦτο τῇ γερουσίᾳ. Nec moveor altero eiusdem principis facto, qui, ut amicis opem ferret, venit in forum, et in sella Praetoris confedit, ut narrat idem lib. 54. Nam in ea historia omnia diversa: ibi principem, hic amicum agit. De laudatione iudiciali Cicero lib. 5. in Verrem, et Plutarchus in Pompeio.

Adfuit et clientibus] Dio lib. 54. Ἐν τοῖς ἄλλοις ἀμετρίαζεν, ὥστε καὶ Φίλοις εὐθινομένοις παραγγίγνεσθαι.

Sicut scutario cuidam evocato quondam suo] Non consentiunt hic libri. Membranae quaedam *scrutario*: id esset perinde ac si diceret, homini cuidam infimae fortis. *Scrutarius*, qui popello scruta vendit γρυποκόλης: sed princeps editio legit aliter. *Scutario evocato quondam suo*, cum littera maiuscula: ut videatur esse proprium nomen. In Glossario *scrutarius* exponitur ἀξίωμα στρατιωτικὸν Φέρων, qui dignitate militari est praeditus: quo modo hodie in hoc regno *Escuier* gradus est nobilitatis, originem habens a re militari. Dio simpliciter, τινὰ τῶν συστρατευσαμένων ποτὲ αὐτῷ. Evocato suo dixit, ut in lapidum monumentis non raro EVOK. AUG. Hyginus lib. 2. *Nuper*

quidam evocatus Augusti, quum in Pannonia agros veteres ex voluntate et liberalitate Imp. Traiani assignaret in aere. Alii ab illis evocati Galbae, de quibus Suetonius c. 10.

Cap. 57. *Pro quibus meritis quantopere*] Egregium colophonem imponit parti libri huius, quae est de publice gestis ab Augusto. Bene autem, quod ultimo loco de his agit: nam hoc est superius expositarum virtutum ἀποτέλεσμα. Utinam ita bene cum rebus humanis ageretur, ut magni principes, qui se gaudent appellari Augustos, haec legerent et meditarentur.

Equites Romani] Qui et Liviam similiter postea coluerunt. Tacitus 3. Annal. 7, 11. *Donum pro valitudine Augustae equites Rom. voverant.*

Natalem eius sponte — biduo semper celebrarunt] Augusti natalem et circensibus et venatione fuisse celebratum quotannis per unum aliquem, e Praetoribus, narrat Dio lib. 54. extremo. Idem libri sequentis initio decretos in eam rem annos circenses ἀπόβους auctor est. Meminit et alibi: non solum autem equester ordo, sed etiam collegia pleraque eum diem festivum habere solita: eratque arca ipsis communis, ad festivitatis eius impensas. Declarat vetus inscriptio Romae: (apud Gruter. CLXXV.)

COLLEGIO.
CENTONARIORUM.

* CUM. BASI. MARMOREA. ET. CERIOLARIB.
DUOBUS. AEREIS. HABENTIBUS. EFFIGI-
EM. CUPIDINIS. TENENTES. CALATHOS.
L. SEXTILIUS. SELEUCUS. DECURIO. D. D.

HOC. AMPLIUS. ARK. RER. P. COLLEGI. SS,
DONUM. DEDIT. X̄. V. UT. EX. USURIS.
CENTESIMIS. EIUS. QUANTITATIS.
QUAE. EFFICIT. ANNUOS. X̄. DC. DIE.
VIII. KAL. OCTOB. NATALI. DIVL.
AUGUSTI. EROGENTUR. EX. ARK.

In lacum Curtii] Septum intelligit in medio foro Romano, ubi olim fuit lacus Curtius: nam tunc quidem lacus nullus erat, teste Dionys. Halic. lib. 2. De septo docuit nos Varro lib. 4. Quod autem stipem in lacum faciunt Romani, veteris superstitionis ritus fuit. Sic enim solebant loca hominum opinione sacra, ut lacus, puteos, venerari. Pausanias Atticis de fonte quodam apud Oropios, lib. 1. c. 34. Νόσου δὲ ἀπεσθείσης ἀνδρὶ μαντεύματος γενομένου, κατέστηκεν ἄργυρον ἀφείναι καὶ χρυσὸν ἐπίσημον εἰς τὴν πηγὴν. Similia narrat et alibi. Item Plinius 8. epist. 8. de Clitumno fonte. Notat hunc gentium morem Sozomenus lib. 2., ubi de quercu Mamre loquitur, et puteo ad eam olim effosso ab Abrahamo. Verba eius sunt: Περὶ δὲ τὸν καιρὸν τῆς πανηγύρεως οὐδεὶς ἐντεῦθεν ὑδρεύετο· νόμος γὰρ Ἑλληνικῶν οἱ μὲν λόχλους ἡμέρους ἐνθάδε ἐπίθεσαν· οἱ δὲ οἶνον ἐπέχεον, ἢ κόπωνα ἔβριπτον· ἄλλοι δὲ νομίσματα, ἢ μύρα ἢ θυάματα. Νομίσματα sunt stipes. Eadem fuit et gentium Gothicarum consuetudo. Arguit Ladislai regis Ungariae decretum de synodi sententia ante annos quingentos factum: *Quicumque ritu gentilium iuxta puteos sacrificaverint, vel ad arbores, et fontes et lapidas oblationes obtulerint, reatum suum bene luant.*

Kal. Ianuarii sirenam] Mos sub Augusto institutus, sub Tiberio intermissus, restitutus sub Caio, sublatus per Claudium. Auctores Suetonius, Dio.

Ex qua summa pretios. deor. simul. — dedicabat] Exempli causa, ex ea sume, quae collata est anno DCCXIV, Vulcano positum donum aut aedes ei facta est, vel refecta, teste veteri inscriptione, quam profert Torrentius: ea, quam contudit populus anno DCCL, laribus publicis consecrata est. Vetus lapis: (apud Gruter. CVI, 4.)

LARIBUS. PUBLICIS. SACRUM.
 IMP. CAESAR. AUGUSTUS.
 PONTIFEX. MAXIMUS.
 TRIBUNIC. POTEST. XVIII.
 EX. STIPE. QUAM. POPULUS. EL
 CONTULIT. K. IANUAR. ABSENTI
 C. CALVISIO. SABINO.
 L. PASSIENO. RUFO. COS.

In restitut. Palatinae domus incendio absumptae]
 Narrat Dio pluribus lib. 55.

Faustis ominibus] Εὐφημίαις, quam vocem pro loco *fausta nomina* vel *omina* vertere possis eodem sensu: nihil igitur hic muto, neque lib. 4. c. 13., ubi *fausta nomina* antiqui libb. habent.

Supplicium de quoquam sumeretur] Diem reditus Augusti in urbem ἰερὸν in perpetuum factam decreto senatus narrat Dio: festis autem diebus supplicio abstinnerunt veteres Graeci et Romani. Philo contra Flaccum: Τοῖς γὰρ ὀρθῶς πολιτευσμένοις τῶν ἀρχόντων, καὶ μὴ προσποιουμένοις τὸ τιμᾶν (ita lego, non τολμᾶν) ἀλλ' ὄντως τιμῶσιν εὐεργέτας, ἔθος ἐστὶ μὴδένα πολάζειν τῶν κατακρίτων. ἄχρις ἂν αἱ ἐπιφανεῖς γενέθλιοι καὶ πανηγύρεις αὐταὶ τῶν ἐπιφανῶν Σεβαστῶν διεξέλθωσιν.

Cap. 58. *Patris patriae cognomen]* Dies, quo hic honos Augustio delatus, certus ex Ovidio, qui Non. Febr. id factum canit 2. Fast. De anno quaeri potest. Doctissimi viri, qui fastos concinnarunt, referunt ad DCLVIII, quippe eo anno Consul Valerius Messala, de quo hic Suetonius. Id si certum, qui constare poteris fides vetustissimae inscriptioni, quae Seduni in Valleisia hodieque visitur, ad maiorem summi templi portam:

P. CAESARL DIVI. I.
 UGUSTO. COS. XI.
 TRIBUNICIA. POTESTATE. XV.
 PATRI. PATRIAE.
 PONTIFICI. MAXIMO.
 * AS. SEDUNORUM.
 * * PATRONO.

Sed puto, numeros in hac inscriptione esse corruptos et ex fide historiae emendandos: nam male suppleverunt viri docti, prorsusque in Auctario veterum inscriptionum corrupte hoc egregium vetustatis monumentum est descriptum: non enim minus falsam, fuisse Augustum Pont. max. undecimo suo consulatu, quam fuisse tum Patrem patriae salutatum. Quare ita potius emendandum:

IMP. CAESARL DIVI. IULL F.
 AUGUSTO. COS. XIII.
 TRIBUNITIA. POTESTATE. XXVIII.
 PATRI. PATRIAE.
 PONTIFICI. MAXIMO.
 CIVITAS. SEDUNORUM.
 * PATRONO.

Scio, existare lapides, qui vulgatam istius sculpturam firmare videantur: sed plus apud me historicorum in veritate valet consensus, quam paucorum lapidum in errore *συγκυρία*.

Neque acclamatione] Saepe honores maximi ita tributi impetu magis quam consilio. Expressit Livius lib. 1. c. 16. hanc consuetudinem in consecratione Romuli: *Romana pubes sedato tandem pavore postquam ex tam turbido die serena lux rediit, ubi vacuum sedem regiam vidit, maestum aliquamdiu silentium obtinuit: deinde a paucis initio facto, deum deo natum, regem parentemque urbis Romanae salvare universi Romulum iubent.* Et exempla plura in historia Augustorum.

Sic enim nos perpetuam felicitatem] Plinius in Panegyri. c. 23. Ut in unius salutem collata omnium vota? quum sibi se ac liberis suis intelligerent precari, quae pro te precarentur. C. 72. Debemus obsecrare, ut omnia, quae facis quaeque facies, prospere cedant tibi, reipublicae, nobis: vel, si brevius sit optandum, ut uni tibi, in quo et resp. et nos sumus.

Felicitatem reip. et laeta huic.] Traiectio Suetoniana, ut ante monebamus, pro felicitatem et laeta reip. huic. Sic statim, ut praelato victimae titulo in Capitolium ducerentur; pro praelato titulo victimae in Capitolium. Nihil ergo mutemus.

Cui lacrymans respondit Augustus] Repente exortum gaudium ingens lacrymae saepe consequuntur. Multa passim exempla, ut dicebamus ad Athenaeum lib. 5. c. 19. Sed non possum praetermittere simillimum exemplum, de lacrymis magni principis Ptolemaei Philadelphi. Hic quum allata recens a Iudaea legis dei sacra volumina venerabundus tractaret, eoque nomine DĒO OPT. MAX. gratias ageret: fausta omnium, qui aderant, acclamatione dilaudatus, lacrymas non tenuit. Iosephus II, 2. eleganter: Ἐκβοησάντων δ' ὑφ' ἐν τῶν πρεσβυτέρων καὶ συμπαρόντων, γίνεσθαι τὰ ἀγαθὰ τῷ βασιλεῖ, δι' ὑπερβολὴν ἡδονῆς εἰς δάκρυα προὔκεσε Φύσει τῆς μεγάλης χαρῆς πασχούσης καὶ τὰ τῶν λυπηρῶν σύμβολα. Idem aliis verbis Aristaeas, et antiquus et non inelegans scriptor: Ὁμοθυμαδὸν δὲ πάντων εἰπόντων ὑπὸ μίαν Φωνὴν τῶν τε παραγεγούτων καὶ τῶν συμπαρόντων, Εὖ βασιλεῦ! προήχθη δακρύσαι, τῇ χαρᾷ κεκληρωμένος· ἢ γὰρ τῆς ψυχῆς ἔντασις καὶ τὸ τῆς τιμῆς ὑπερτεῖνον δακρύνειν ἀναγκάζει κατὰ τὰς ἐπιτυχίας. Sic Traianus ad voces dilaudantis populi et fausta comprecantis lacrymis etiam et multo pudore suffundebatur, inquit Plinius. Lege, si lubet, quae de huiusmodi lacrymis ex laetitia fluentibus disputat Philo Iudaeus in lib. περὶ ἀποικίας.

Cap. 59. *Statuam aere collato*] Formula non infrequens in lapidib. antiquis: qua declaratur populi affectio et consensus: Graeci ἀνδριάντα ἐκ συντελείας vertunt. De statua Musae decreta nihil Dio lib. 53. Naufragio eum periisse, testis Eusebius in Chronico.

Provinciarum pleraeque super templa et aras] Aliaque omnis generis monumenta, quae in honorem εὐεργετῶν solita exstrui. Mirum hunc populorum in Augustum amorem exprimit eleganter Philo, Legatione ad Caium: Augusto, inquit ille, πᾶσα ἡ οἰκουμένη τὰς ἰσολυμπίους τιμὰς ἐψηφίσθη, καὶ ναοὺς, προτύλαια, προτεμενίσματα, στοάς ὡς ὅσα τῶν πόλεων ἢ νέα ἢ παλαιά, τῷ κάλλει καὶ μεγέθει ὑπὸ τῶν Καισαρείων παρεσημερήσθαι. Arae ante alias nobiles fuere, quae Lugduni posita, quaeque Narbonae: cuius exstat hodieque consecratio.

Ludos quinq. quinquennial. oppidat. constituerunt] Tanquam Heroi, ut de Iulio Caesare notat Dio lib. 44. Augusto autem constituerunt ἀγῶνας πενταετηρικούς et in Italia quidam, ut Neapolitani, Suetonius infra, c. 98., et in provinciis multi, ut Pergameni, Dio lib. 51. alique multi; quos imitatus Herodes Magnus, Hierosolymis tale ludicrum instituit. Iosephus lib. 15. Originum c. 11. Πρῶτον μὲν ἀγῶνα πενταετηρικὸν ἀθλημάτων καταστήσατο Καίσαρι, καὶ θέατρον ἐν Ἱεροσολύμοις ὠκοδόμησεν. Item Caesareae, lib. 16. eiusdem operis c. 10. Ἀνετίθει δὲ καὶ τοῦτον τὸν ἀγῶνα Καίσαρι κατὰ πενταετηρίδα παρεσκευασμένος ἄγειν αὐτόν. Ego vero etiam in urbe quinquennales ludos decretos in Augusti honorem post victoriam Actiacam, apud Dionem lego lib. 51. καὶ πανήγυριν οἱ πενταετηρίδα ἄγεσθαι ἔγνωσαν. Propter hanc quinquennialium ludorum frequentiam, qui ad olympici agonis imitationem inventi, etiam ὀλυμπιάδες dicebantur, factum tandem, ut ὀλυμπίας pro qualicumque victoria, aut adorea et gloria quocumque modo parta poneretur. Philostratus de vita

Apollonii lib. 4. Παρεσκευάστο δὲ καὶ κατήγορος ἐς αὐτόν, πολλοὺς ἀπολωλεκώς ἤδη, καὶ τοιούτων Ὀλυμπιάδων μεστός. Idem lib. 5. Τοῦτό σοι πολλῶν μὲν τυραννίδων, πολλῶν δὲ Ὀλυμπιάδων μεῖζον· καὶ πανταχοῦ μὲν γεγράψη τῆς πόλεως, πανταχοῦ δὲ ἐστήξεις χαλκοῦς. Nicephorus Gregoras lib. 4. Καὶ περὶ ὅσων ἄλλων εἰκὸς ἦν περιεργάζεσθαι στρατηγὸν ἄνδρα, καὶ πολλῶν Ὀλυμπιάδων τοιούτων μεστόν.

Cap. 60. *In suo quisque — condiderunt*] Notemus vocem *quisque*: nam apud Geographos tot Cnesareas vel Sebastas, eo tempore conditas non invenias. Eutropius duo tantum exempla ponit lib. 7. c. 10. *Sicut*, inquit, *in Mauritania a rege Iuba, et in Palæstina, quae nunc urbs est clarissima.*

Perficere communi sumptu destinaverunt] Aptius ad fidem historiae *destinaverant*: nam hoc consilium exitum non habuit. De Iovis Olympici aede apud Athenienses videndi Strabo et Pausanias, et quae notamus ad Spartiani Hadrianum.

Quotidiana officia togati] Eutropius lib. 8. c. 10. *Multi reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: et habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt.*

Cap. 61. *Referam nunc interiorem — eius vitam*] Τὰ ἔνδον. Iulianus in Misopogone: Τὰ μὲν ἔξω ταῦτα· καὶ τοὶ πόσον εἶρηται μοι μέρος τῶν ἐμῶν εἰς ὑμᾶς ἀδικημάτων; τὰ δὲ ἔνδον, ἀγρυπνοὶ νόκτες ἐν στιβάδι, καὶ τροφή παντός ἤττων κόρου. Sic apud Lucianum Πητόρων διδασκάλω· τὰ Φανερά καὶ τὰ ἔξω pro *vita publice acta*. Imitatus est hunc locum Eginhardus in Caroli Magni vita: *Talem eum in tuendo et ampliando simulque ornando regno fuisse constat: cuius animi dotes et summam in qualicumque, et prospero et adverso eventu constantiam, ceteraque ad interiorem atque domesticam vitam pertinentia, hinc dicere exordiar.* Videtur et disertissimus scriptor Sulpitius in

vita beati Martini: *Interiorem vitam illius, et quotidianam conversationem, nulla unquam explicabit oratio.*

Cap. 62. *Nuptam ante duobus consularibus*] Unum teneo, Scipionem illum Corneliae eius patrem, quam mortuam extrem. lib. 4. deflet Propertius: alterum adhuc quaero.

Ac statim Liv. Drusillam] Dio in anno DCCXVI, qui fuit aetatis Augusti XXV., lib. 48.

Et quidem praegnantem abduxit] Idque ex responso Apollinis. Prudentius 1. contr. Symmach. 260.

— — — — — *mox editur inter*

Fescennina novo proles aliena marito:

*Idque deum sortes et Apollinis antra dederunt
Consilium; nunquam melius nam cedere taedas
Responsum est, quam quum praegnantis nova nupta
iugatur.*

Tacitus et Dio, non Apollinem, sed Pontifices consultos, scribunt.

Cap. 63. *Tantum quod pueritia egresso*] Ita et nostri. Glossarium: *Tantum quod, ἀπρίως.* M. Tullius ad Atticum lib. 9. *Haec quum scriberem, tantum quod existimabam ad te orationem esse perlatam.*

Nam tum Agrippa alteram Marcellar. — liberos] Utrum plures? Ita vir doctus et amicus ad Tacitum accipit, et Suetonium *μνημονικοῦ ἀμαρτήματος* insinuat: neque enim ullam ex hoc coniugio, nisi forte unquam aliquam, prolem natam. Utri potius credemus? Suetonio, me auctore: quem adversus hanc reprehensionem valide tuemur nos: nam quod de brevitate eius coniugii assertur, somnium merum. Clarum ex historia Dionis: qui sexto consulatu Augusti nuptias Agrippae cum Marcella refert: a quo tempore ad Marcellae mortem anni minimum quinque inveniuntur. At laudatur Plutarchus eius sententiae auctor et fundus. Videamus eius verba: quae in extremo Antonio, ubi de Octavia loquitur, haec sunt: Ἐκ δὲ Μαρκελλοῦ δυοῖν αὐτῆς ἑ-

γατέρων οὐσῶν, ἐνὸς δὲ υἱοῦ Μαρκέλλου, τοῦτον μὲν ἅμα παῖδα καὶ γαμβρὸν ἐκείησάτο Καῖσαρ, τῶν δὲ θυγατέρων Ἀγρίππῃ τὴν ἑτέραν ἔδωκεν· ἐπεὶ δὲ Μάρκελλος ἐτελεύτησε νεόγαμος κομιδῆ καὶ Καῖσαρι γαμβρὸν ἔχοντα πίστιν οὐκ εὔπορον ἦν ἐκ τῶν ἄλλων Φίλων. ἐλέσθαι. *Lege, relege totum locum: nego esse in eo quidquam, unde coniectura ulla fieri de brevitate earum nuptiarum possit; sed manifesto lapsus vir eruditissimus in voce νεόγαμος, quam ad Agrippam retulit contra auctoris clarissimam mentem. Quid quod ne tum quidem reprehensioni isti esset locus, si quod de una prole dicitur, certum esset? Quare enim Suetonio non idem ius, quod ceteris Quiritibus, quos vocem *liberos* etiam lic usurpare certum est?*

Etiā ex equestri ordine] Seianus apud Tacitum lib. 4. Annal. 39. in codicillis ad Tiberium: *Audivi, in collocanda filia non nihil etiam de equitibus Romanis consultavisse Augustum.* Quibus ita respondet Tiberius: *At enim Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercle, si quum in omnes curas distraheretur, immensumque attolli provideret, quem coniunctione tali super alios extulisset, C. Proculium et quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ nullis reip. negotiis permixtos.*

Dein Cotisoni, Getarum regi] Magna librorum varietas in hoc nomine: quidam corrupti palam, *Marco Tisoni.* Turonensis, *deinde Cofoni.*

Quo tempore sibi — in matrimonium petiisse] Male in quibusdam libris *petiisset.* Haec enim verba de Antonio sunt, non de Augusto accipienda: nam falsum est, Augustum ullam unquam regis filiam in uxorem petiisse: semel enim ductam Liviam unice ac perseveranter amavit. Antonii igitur haec sunt, suis et Cleopatras nuptiis caussam praeterentis factum Caesaris modo expōitum, quod Cotisoni, Getarum regi, Iuliam de-

spondisset. Possumus etiam ad historiam de Iotapa, Medi, regis Armeniae, filia, referre, quam narrat Dio lib. 49. petitam ab Antonio in uxorem filio suo: atque hoc, nisi fallor, rectius.

Cap. 64. *Adoptavit domi*] An *domi*, id est, in domum? sicut dici solet *adoptare in domum et familiam*: ita *humi* saepe valet in humum. An potius haec vox a Tranquillo adiecta, ut id praeter consuetudinem factam indicaret? Caius I. C. tit. 6. (*Quae tamen mancipatio solebat ante praesidem fieri, modo ante curiam facienda est.*)

Per assen et libram] Libb. omnes et scripti editi hanc lectionem habent. At docti viri affirmant, legendum *per aes*, non *per assen*: quibus non assentior: Quid enim? Non ergo aliter loqui licet, quam *per aes et libram*? Errarint igitur Graeci, qui $\zeta\upsilon\gamma\acute{\alpha}\ \alpha\alpha\ \acute{\alpha}\sigma\sigma\acute{\alpha}\ \rho\iota\alpha$ vertunt. Neutiquam vero: sed et illi et hic rem potius quam verba expresserunt: nam *aes* in hac formula vere *assen* notabat, ut Varro declarat lib. 8. et Festus in *Rodus*. Atque hic est, qui dicebatur in veteribus mancipiis *assis Caianus*. Statius 4. Sil. 9, 22. *Emtum plus minus asse Caiano*. Caius I. C. pro eo dixit, *unum aut duos nummos*.

Et Consules designatos] Tacitus 1. Annal. 3, 3. *Genitos Agrippa Caium ac Lucium in familiam Caesarum induxerat, necdum posita quarili praetexta principes iuventutis appellari, destinare Consules specie recusantis flagrantissime cupiverat.*

Filiam et neptas ita instituit, ut — assuescueret] Egregium et in primis laudabile Graecorum et Romanorum institutum: cuius testes tot ferme sunt, quot scriptores in utraque lingua. Nos vero plura aliquando de his, in accuratissimis rei vestianicae commentariis, si deo visum, ut pridem inchoatum et prope affectum opus detexamus. Haec porro Augusti disciplinam domesticam Carolus Magnus, princeps aeternae memoriae di-

tonius, declarant eiusdem Prudentii verba: *Magister litterarum federat, Verba notis brevibus comprehendere cuncta peritus.*

Quam ut imitarentur chirographum suum] Credo, quia eorum opera in scribendis secretioribus epistolis uti destinabat: non enim legimus, Augustum eorum ministerio usum, qui e re appellabantur *a cura epistolarum* vel *ab epistolis*: etsi habuit *a manu*, ut Thallum. Vide etiam Horatii vitam a Suetonio scriptam.

Neque coenavit una — nisi ut vehiculo] Eginhardus: *Filiorum et filiarum tantam in educando curam habuit, ut nunquam domi positis sine ipsis coenaret, nunquam iter sine illis faceret.*

Cap. 65. *Iulias filiam et neptem — relegavit*] Filiam quidem in insulam Pandateriam, Dio in anno DCCLVIII; neptem vero in insulam Trimerum, haud procul Apulis littoribus, Tacitus lib. 4. Annal. 71, 5.

In duodeviginti mensium spatio] Adi. historicos, in primis Velleium 2, 102. In definitione temporis nonnullus mihi scrupulus, quem evelli cupio magis quam possum evellere.

Ob ingenium fordidum ac ferox abdicavit] Suspicio legendum, *stolidum ac ferox*, vel *horridum ac ferox*. Nam quae tantae sordes esse potuerint, ut propter eas pater in filium tantas iras conciperet? Tacitus 1. Annal. 3, 6. *Nepotem unicum Agrippam Postumum in insulam Planasiam proiecit; rudem sane bonarum artium, et robore corporis stolide ferocem, nullius tamen flagitii compertum.* Sic apud Livium lib. 7. duae illae voces iunguntur, et apud veterem Iuvenalis Scholiasten bis. Causam abdicati Agrippae omnium optime declarat Dio in anno DCCLX.

Notum senatui fecit] Et poenituit: ut fere in iis accidit, quae suadente ira facimus: narrat Seneca 6. de beneficiis.

Etiam de necanda deliberavit] Obscure innuit Tacitus 1. Annal. 6, 3. his verbis: *Augustus in nullius unquam suorum necem duravit.*

Phoëbe nomine] Constanter Mss. *Foëde*, et *Foëdes* mox: placet tamen *Phoëbe*, ut apud Dionem.

Cavit etiam S. C.] Cuius exstat etiam apud Tacitum mentio.

Tres vomicas et carcinomata sua] Agnosce magni principis frontem non philosophicam: nam sapientius Sulpo, qui quum filiae impudicitiam loco probri audiret obiici: *Illam vero, inquit, non magis delionestamento mihi est, quam ego illi honestamento.* Graeci melius: *Τῆς θυγατρὸς οὐ κατὰ τρόπον βούσης, εἴπε τις πρὸς τὸν Σπίλωνα, καταισχύνοι αὐτόν· ὁ δὲ, οὐ μᾶλλον, εἶπεν, ἢ ἐγὼ ταύτην κοσμήω.*

Cap. 66. *Sed vit. quoq. et delicta — perpeffus]* Glossographus: *Δυνταξαι, μένου και μέχρη τούτου· δηλαδή.* Postremam interpretationem huic loco aptaverim. In membr. scriptum erat, *sed vitia quoque duntaxat, et modica delicta perpeffus.* Ex eo adducor, ut ita censeam legendam, *nec vitia quoque duntaxat, sed et delicta modica perpeffus.*

Et Cornelium Gallum] Cui praenomen alii tribuunt *Cnaeus*, ut Eutropius: alii *Caius*, ut Eusebius in Chronic. et Paeianus apud Eutropium: alii *Aelius*: sic enim Straboni nominatur, et Iosepho quoque *Γάλλος Αἴλιος*, Origg. 15. Hoc verius: neque aliter magnus Galenus in libris de antidotis, ubi de hoc Gallo plura.

Alterum res novas — senatui tradidit] Dio lib. 48. et Appianus *Ἐμφυλ.* 5.

Ob ingratum et malevolium animum] Non ergo satis ad fidem historiae Ammianus Marcell. lib. 17. Eum lege. Ovidius propter linguae petulantiam periisse vult videri, quum per ebrietatem de Augusto temere quaedam effutisset:

*Nec fuit opprobrio celebrasse Lytorida Gallo:
Sed linguam nimio non tenuisse mero.*

Nec abhorrent verba Dionis: Πολλὰ καὶ μάταια ἐς τὸν Αὐγουστον ἀπελήρει. Usque adeo verum est, quod dixit scenicus Philosophus: Ἀχαλίνων στομάτων τὸ τέλος δυστυχία. Et quod magnus Plato bis inculcat: Κούφου πράγματος, λόγου, βαρυτάτη ζημία. *Verba, rem levissimam, poena sequitur gravissima.*

Domo et provinciis suis interdixit] Dignus mos generositate Romana, palam indicere inimicitias et domo interdiceret. Livius, Cicero, Seneca, alii, testes. Eo more Augustus adversus Gallum usus, non ut Imperator, sed ut privatus: nisi quod ad provinciarum interdictionem: nam istud quidem iam non amplius civile. Dio lib. 52. sic vertit: Ἡτιμώθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, ὡς καὶ ἐν τῶν ἔθνεσιν αὐτοῦ κωλυθῆναι διαταχθεῖσθαι. Omissit Graecus scriptor *domo*; incogitantia fortasse prisci moris.

Laudavit quidem pietatem] Maledicere principi crimen impietatis, contrarium affectum *pietatem* nominant historici. Tacitus in simili Tiberii mimo, Annal. lib. 3. c. 51. *Id Tiberius solitis sibi ambagibus apud senatum incensavit, quum extolleret pietatem, quamvis modicas principis iniurias acriter ulciscerentur, deprecaretur tam praecipites verborum poenas.*

Ex levi rigoris suspicione] Rigorem vocat, quod in Julio, c. 68. *vultu minus familiari respicere*: cui opponitur salutatio cum quibusdam familiaritatis notis. Plinius in Panegyrico: *Gratum, quod tantum non ultro clientibus salutatis quasdam familiaritatis notas adderes.* Galenus hoc dicit, Φιλικοῖς ἐνιδεῖν ἔραμειν, initio libri ad Pisonem de Theriaca. Iam rigoris suspensionem interpretor conceptam ab Agrippa opinionem, quasi se Augustus minus familiari vultu respexisset. Est autem effectus pro causa: non enim suspicio oritur de rigore, qui in oculos incurrit, sed de animi mutatione, cuius

affectus est rigor et vultus adductus. Sic multa dicuntur: ut quum *opinio* pro sermone ponitur: nam ex opinione, hoc est, ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς καρδίας, nascitur sermo. Praeter exempla, quae supra attulimus, sic loquitur Suetonius etiam in Nerone, c. 53. *Exiit opinio, post scenicas coronas proximo lustro descensurum eum ad Olympia inter athletas.* Quid est *Exiit opinio*? Quod Graeci dicere solent λόγος ἐξέπεσα: nam docti viri, qui vocem illam censent eo loco amovendam, prorsus errant. Sic *fama exiit*, apud Cornelium Nepotem in Agefilao et Annibale. Contra apud Plinium init. lib. 17, *affectata diligentiam*, pro *affectare laudem ex diligentia*. Caussam posuit pro effectu. Miuo poetas, qui has sermonum yices plurimum amant. Ita interpretamur hunc locum, quia sedet nobis, librorum omnium consensum omni ope et opere, modo ne contra rationem, tueri. Alioquin placeat nimis acutissima Lipsii coniectura, *ex levi frigoris suspicione*. Nam *frigora* sive *friguscula* amicorum vel amantium offensiones dici, eruditus pridem notum. Ptolemaeus *friguscula* huiusmodi appellare solet παρασιωπήσεις elegantissime. Quam illius vocem explicat locus Chrysestomi ex homilia 14. ad populum Antiochenum: Ὁ Φίλοι πρὸς Φίλους παροῦσιν ἐπειδὴν ὑβρισθῶσι, τούτο πρὸς τὸν δοῦλον ὁ δεσπότης ἐποίησε, παρασιώπησε μόνον διὰ τῆς στιγῆς φθγγόμενος, καὶ πᾶσαν ἐνδεικνύμενος αὐτῇ τὴν ὀργήν. Observabamus et in voce ψύγμα eandem elegantiam in sermone Graeco. Iosephus Ἀλώσεως lib. 1. c. 16. loquens de alienato Herodis animo a filiis: Οὐδενὶ ὁ πατήρ φανερῶς ἀπεμάρφето, συζῆσι δὲ (intelligit τὰ μειράκια) κατὰ μικρὸν ἐκ τοῦ ψύγματος, καὶ ὅτι πρὸς τὸ λυποῦν (sic est scribendum) μέλλον ἐτραχύνετο. Pater de nemine aperte coarquesius erat: sed adolescentes ex illius frigore paulatim rem intellexerant, et ex eo, quod ad omni molestiam magis exasperabatur. In sacris litteris et apud patres ψυγῆναι τὴν ἀγάπην, et ψύξις vel ψυγὸς passim.

Mitylenas se relictis omnibus contulisset] Longo aliter Dio lib. 53. Ἐς τὴν Συρίαν εὐθὺς τὸν Ἀγρίππαν ἔστειλε· καὶ ὃς ἐκ μὲν τῆς πόλεως εὐθὺς ἐξώρμησεν, οὐ μέντοι καὶ ἐς τὴν Συρίαν ἀφίκατο· ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον μετριάζων, ἐκείσε μὲν τοὺς ὑποστρατηγούς ἔπαμψε, αὐτὸς δὲ ἐν Λέσβῳ διέτριψε. Vult in Syriam missum Agrippam, ut ei provinciae praeesset: ipsum per legatos illam rexisse, in Lesbos insula remanentem, moderationis causa. Vide Iosephum lib. 16. c. 2. et 3.

Hic secretum] Maecenas enim quondam praecipuus fuit, cui secreta Imperatoris inuiterentur. Tacitus lib. 3. Annal. 30. Qui contra quam Suetonius scribit, frigore tandem percussus Maecenatem tradit, et aetate provecta speciem magis in amicitia principis quam vim obtinuisse. Dio idem narrat, sed aliter; causam enim imminutae amicitiae fuisse certamen de forma inter Liviam et Terentiam: lib. 54.

Dio virilis togae, vel nuptiarum] Dio in testamento Augusti haec verba ponit, ex quibus nos illius intelligitur: Τοῖς παισίν, ὧν μικρῶν ἔτι ὄντων, τοὺς πατέρας τῶν οὐσιῶν ἐνεκληρονομῆσαι προσέταξε πάντα μετὰ τῶν προσόδων, ἐπειδὴν ἀνδρωθῶσι, ἀποδοθῆναι· ὅπερ τοῦ καὶ ζῶν ἐποίησι. Idem refert etiam Tiberius in laudatione funebri Augusti lib. eodem.

Cap. 67. *Ut Licinium Enceladum aliosque]* Mff. et prima editio *Lucidium*. Probo *Licinium*. Licinius Enceladus eiusdem liberti sunt appellationes, ut Tullius Laurea, et qui in veteri lapide nominantur Augusti liberti, C. Iulius Hilarus, ac C. Iulius Flainus: qui fortasse Ἐλευος ille est, quem Dio lib. 48. nominat ἐξελεύθερον Κάλσαρος. Nominantur eidem vel aliis liberti Augusti, Thyrsus, Eros, Proculus, Epaphroditus, Polybius, Iulius Marathus, et apud Iosephum Origg. lib. 17. Celadus: unde non absurde suspicetur aliquis, legendum hic esse, ut *Licinium et Celadum aliosque*.

Idem Poculum] Memmianus et alii quidam *Polum*. Graecum est nomen Πῶλος.

Thallo a manu] Membr. *Tullo*: id esset nomen Sabinum: Festus. Melius *Thallus* in Apologia Apuleii et in veteri lapide *Thallusa* libertae nomen.

Crura effregit] Minus recte in Mss. *ei fregit*. Crurifragium olim servorum et ancillarum poena erat. Meminit iterum Suetonius lib. 3. c. 44. Fuit publicum malefactorum hominum supplicium: ut delatorum sub Commodo. Eusebius lib. 5. Ὁ δεῖλαιος παρὰ καιρὸν τὴν δίκην εἰσελθὼν, αὐτίκα κατάγνυται τὰ σκέλη: de crurifragio etiam Agathias sentit lib. 4. scribens: Πολλαχοῦ κατὰ τὰς πόλεις ἀφύρτας τινὰς τυχόν ἢ καὶ λωποδύτας, ἢ καὶ ἄλλο τι τῶν ἀνοσίων πεπλημεληκότας ὀρῶντες, νῦν μὲν τῆς κεφαλῆς ἀφαιρουμένους, νῦν δὲ τὸ πόδε διατεμνομένους. Sed exempla in Martyrologiis et apud alios etiam scriptores passim.

Grassantes operatis gravi pondere — in flumen] Viterb. *in flumen* iactavit. *Grassantes* autem quam *grassatos* malimus cum melioribus libb.: ex ipso enim genere supplicii coniicio, istos in provincia Syria vel Lycia, (nam inter auctiores non convenit) ubi Caius obiit, poenas rapinarum dedisse: permittente hoc illis Augusto, prae cetera sua lenitate, ut suis legibus atque moribus in eos animadverterent. Fuit autem hoc supplicii genus Romanis parum in usu, etsi eius iterum mentio habetur lib. 4. c. 19. Graecis fuisse non incognitum, testes Polybius, Diodorus, Plutarchus. De Syris ex Evangelio et Hieronymo cuivis liqueat. Matth. c. 18. καταποντισμοῦ (ita Graeci hoc supplicium vocant) modus is describitur, quo Thallus iste periit: Συμφέρει αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῆ μύλος ὀνικός περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῆ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. Graeci aliter, qui fontes in saccum, vel plumbeum dolium, ceu in culleum coniiciebant, ut ex Athenaei 10. et 14. palam est. Similia in Martyrologiis multa. Nec dissimilis modus

apud Aegyptios. Lyſimachus: Τους λεπρους εἰς μολυβδίνους χάρτας ἐνέδυσαν, ἵνα καθῶσιν εἰς τὸ πέλαγος. Alibi gravia pondera non cervicibus, sed pedibus appendebantur. Eusebius lib. 8. Τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ λίθων αὐτοῦ προσαρτηθέντων τοῖς ποσὶ, μέσῳ πελάγῳ κατέκοντοῦται.

Cap. 68. *Marc. Anton. adoptionem — meritum*] In epistola ad Octavium, quae Ciceronis esse dicitur: *Cui nulla dignitas maiorum conciliaſſet eam potentiam, sed forma per deaëcus pecuniam, nomen nobile consceleratum, impudicitia dedisset.*

Crura suburere nuce ardenti] Pilos antiqui suburere soliti, vel metu, ut olim Dionysius tyrannus, de quo est apud Tullium: et Commodus, de quo Lampridius c. 17. *adurebat comam et barbam timore tonsoris*; vel deliciarum causa, ut hic de Augusto dicitur. Tertullianus lib. de pallio c. 4. *ustriculas* vocat mulieres, quarum opera in hanc rem uti moris erat. *Achilles*, inquit, *patiens iam ustriculas, iam virum alicuius clanculo functus*: tamen illum locum docti viri aliter accipiunt: quod, ut puto, non oportuit.

Cap. 69. *Excusantes, sane non libid. — commissa*] Apage istam rationem contra rationem. Ita quondam Alcibiades factum excusabat scelestissimum cognita sibi per adulterium Agidis, Spartaë regis, uxore: Athenaeus lib. 12. Ἐν Σπάρτῃ ὧν ἔφθειρε τῆς Ἀγίδος τοῦ βασιλέως γυναῖκα Τίμαιαν ἐπιπληττόντων δ' αὐτῶ τινῶν, οὐκ ἀκροσίας ἐνεκεν συνελθεῖν ἔφη, ἀλλ' ἵνα ὁ γενόμενος ἐξ αὐτοῦ βασιλεύσῃ τῆς Σπάρτης.

Quo facilius consil. adversuriorum — exquireret] Scelus pridem notum hominibus sacerrimis, notat Aristoteles 5. Politic. et exempla apud historicos non desunt.

E triclinio viri coram in cubiculum abductam] Haec omnium libb. lectio: docti emendant *viro coram*: si placeat nihil mutare, intelligemus convivium in aedibus illius ipsius celebratum fuisse; cuius uxor abducta.

Rursus in convivium rubentibus auriculis reductam] Theocritus Idyll. 2.

— — και τὰ πρόσωπα
Θερμότερ' ἤς ἢ πρόσθε.

Denudarent atque perspicerent, tanquam — vendente] Lib. 4. c. 56. *Illustriores feminas plerumque cum maritis ad coenam vocatas praeterque pedes suos trans-euntes, diligenter ac lente mercatorum more considerabat.* Venales olim, quum emebantur de mangone, denudare mos fuit. Seneca pater Controversiarum lib. 1. de sacerdote prostituta: *Nuda in littore stetit: ad fastidium emtoris omnes partes corporis et inspectas et contrectatas sunt.* Lucianus Βίῳν πρᾶσι, consuetudinem hanc solens suo expressit: inducit enim mercatorem, qui Pythagoram emiturus erat, sic loquentem: Ἄλλ' ἀπόουθι· και γυμνὸν γάρ σε ἰδεῖν βούλομαι. Menander Ἐφασίω:

Ἐγὼ μὲν ἤδη μοι δοκῶ, νῆ τούς θεούς,
Ἐν τοῖς κύκλοις ἐμαυτὸν ἐκδεύχότα
Ὅρῶν, κύκλω τρέχοντα και παλούμενον.

Male vulgo in iecundo versiculo ἐνδεύχότα apud Harpocratonem scribitur: unde hunc locum descripsimus. In tertio quid sit κύκλω τρέχοντα, declarat Lucianus eodem loco: sic enim praeco mancipium, quod veniebat, alloquitur: Ἐλθε και περίθι ἐν κύκλω τὸ συνέθριον. Experiebantur et saltu. Propertius 4. vi. 52. *Caelati medio quum saliere foro.*

Tertullam aut Terentillam aut Ruffillam] Amanitium ὑποκορισμός: nam vera nomina suere, Tertia, Terentia, Rufa. Tertulla ὑποκοριστικὸν a Tertia, sicut a Mario fit Marullus, a Lucio Lucullus, a Catio Catullus.

Cap. 70. *Ipsum pro Apolline ornatum*] Augustus enim satus Apolline existimatus est: infra c. 94. Propterea etiam factum illi simulacrum est cum Apollinis cunctis insignibus, si satis vera Servii nota ad illud Virgilii Ecl. 4, 10. *Casta, fave, Lucina, tuus iam regnat Apollo.*

Quum primum istorum conduxit mensa choragum]
 Id est, ubi primum pacti sunt isti cum chorago, de ornamentis praebendis ad coenam *δωδεκάθρον*. In historiis Graecorum *χορηγός* honestissimum nomen est, quod de eo dicitur, qui sumptus de suo praebet ad ludos sacros. Plauti aliisque Latinis *choragus* is dicitur, qui scenicis histrionibus locat ornamenta fabulae docendae necessaria. Inde apud Ciceronem lib. 4. ad Herenn. 50. *choragium falsae gloriae*, supellex et reliquum instrumentum ad pompam solitum comparari. Ita igitur hic quoque accipiendum: ac fortasse etiam *choragium* scribi melius, ut sit in postremo pede *συνίζησις*: nam quod eruditissimus Torrentius choragum interpretatur Augustum, tam est a ratione alienum, quam parum meo iudicio verum, quod idem ait, quia desit aliquid initio horum versuum, propterea vix posse eorum mentem percipi. Malliam in secundo versu unam e sex illis feminis fuisse, quae dearum habitu convivio interfuerunt, neque aio neque nego: tamen, quin pro uxore chorigi queat accipi, non dubito. Beroaldus Capitolium ea voce putat significari, sed ut I. C. sine lege, ita nos sine auctoritate erubescimus loqui.

Coenat adulteria] Coenando exprimit et repraesentat, atque adeo imitatur. Vox praegnans, ut loquuntur *γραμματικῶν παῖδες*. Non dissimile est, *epulari iniquitatem* apud beatissimum Augustinum in libris Confessionum, et *magna vivere* apud Minutium Felicem: *Nos non eloquimur magna, sed vivimus*. Sic *κηδῶν ποταμὸν* apud Iustinum, de Achille, qui saltu vehementiore aquae salientem e terra expressit. Ita etiam dicuntur Servio Heliades *flevisse succina*.

Fugit et auratos Iuppiter ipse thronos] In Mss. utrumque invenimus et *toros* et *thronos*: quae posterior lectio plurimum consensu et in his Memmiani confirmata iure placuit. In pervigil. Veneris: *Cras Dione iura dicet sulca sublimi throno*. Et si malim ibi *toro*.

At isto loco, qui *thori* vel *tholi* lege debere contendunt, unde, obsecro, habent, fuisse tum in Capitolio lectisternium, quando haec coena coenata?

Ego Corinthiarius] Hic nomen est artificii, postea fuit ministerii in familia principum. Vetus Lapis: (apud Gruter. DCXXXIX, 7.)

CALLITYCHE ZOILI.

CORINT. AGRIPP.

Vasa Corinthia] Criticorum veterum placitum est, ut *Corinthiaca vasa*, non *Corinthia*, dicatur: cui observationi Mss. libri multorum scriptorum non consentiunt.

Aliquando ut vincat, ludit assidue aleam] Vetus versus est apud Aristotelein: Ἄν πολλὰ βάλῃς, ἄλλοτ' ἄλλον ἂν βαλῃς. Nec minus vere quam eleganter Gallienus Imperator apud Pollion. c. 12. *Taurum, toties non ferire difficile est.*

Cap. 71. *Circa libidines haesit*] Ductum a re nautica, ut apud M. Tullium, *ad columnam adhaerescere*, pro Sex. c. 8. *Ne Scyllaeo illo aeris alieni in freto, ad columnam adhaeresceret, in tribunatus portum perfugerat.*

Sylvius pater] Scribo *Silius*, ut in cod. Viterb. et Lissaei, vel *Salvius*: nam *Sylvia* gens Romana mihi nulla cognita.

Inter coenam lusivus γερωνικῶς] Liberaliores potationes, talorum insitiis lusionibus diffindebant. Plautus, Propertius, alii. Ideo inter alia apophoreta dati etiam tali: Martialis et Athenaeus. Ait autem, *luisse γερωνικῶς*: hoc est, ut faciunt senes otio redditi. Non omnes, qui alea ludunt, aleatores sunt, quod pessimum hominum genus esse inter sapientes convenit. Ludunt pueri, ludunt et senes: sed simpliciter et oblectamenti causa, non cupiditate lucri.

Talis enim iactatis, ut quisq. canem — miserat]. Lusus, quem describit Augustus, is est, quem Graeci κλει-

στοβολίνδα nominarunt. Ludebatur et talis et tesserais. Pollux lib. 9. n. 117. Ἡ πλειστοβολίνδα οὐ μόνον ἢ διὰ τῶν κύβων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἀστραγάλων, ἐπὶ τὸν πλειστον βαλεῖν ἀριθμὸν. Talis ita ludebant: quatuor talos vel ex auro factos, aut argento, aut ebore, vel revera talos alicujus animalis, in fritillum coniciebant, eoque concusso super tabulam fundebant. Talorum *πτώσεις*, hoc est, varietates, quas iactu casuque exhiberent, erant numero triginta quinque: id enim observatum est a veteribus aleae magistris, non posse ultra eum numerum diversas species exhiberi iactu quocunque quatuor talorum. Dico talorum: nam in tesserais plures conspectus diversi reperiri possunt. Ratio diversitatis est, quia plures sunt *πτώσεις* tesserae quam tali: hic quatuor tantum habet partes, quibus insistat et incumbat: quum ab utraque longitudinis suae extremitate rotundetur: illa sex. Hoc optime docet *ἀνοψία*. Quin, etsi talus habere quatuor *πτώσεις* dici potest, fere tamen quum iacias, non aliter cadere videas quam duobus modis: vel in eam faciem e duabus, quas habet latiores, quae cava est: vel in oppositam, quae eminent et protuberat. Has talorum *πτώσεις* Graeci aiunt, ἐξ ἑβδομάδος κατ' ἀντίθετον συγκειμένους fuisse: hoc est, puncta vel numeros habuisse sic dispositos, ut, qui in oppositis duobus lateribus essent, iuncti semper efficerent septem hoc modo.

1....6 Ἀντέκειτο γὰρ, aiunt, μὴ καὶ ἑξῆς, εἶτα τριάς καὶ
 5....4 τετράς. In tesserais amplius fuerunt *δυάς* καὶ *πεντάς*. Qui *πλειστοβολίνδα* ludebant, singulis iactibus infelicibus certam pecuniam, prout convenerat, in medium conferbant: aliquando in singulos talos singulos nummos, ut hic Augustus ait: aliquando in singulas unitates, quas iactus ostendebat, sive in punctum, ut loquitur Suetonius in Nerone, c. 30., singulos nummos. Hoc innuit Pollux in descriptione istius lusus, verbis hisce, ibid. n. 95. Ἀργυρίου τινὰ ἀριθμὸν ἐπιφημίσαντες καθ' ἐκάστην μονάδα διηρημένην, δραχμὴν, ἢ στατήρα, ἢ ὀποσονοῦν. Sic ille

locus scribi debet. Atque istae sunt *manus*, quas vocat Augustus, quum sit in sequenti epistola: *Si quas manus remisi cuique, exegissem, aut retinuissem, quod cuique donavi, vicissem vel quinquaginta millia.* Duplicem suam benignitatem refert: alteram, quod collutoribus suis, qui ex iactu infeliciores tenebantur, pecuniam in medium conferre, remiserit conferendi necessitatem: alteram, quod iisdem pecunia destitutis ad conferendum, de suo sit largitus. Porro vincebat is, qui Venerem iaciebat: ita vocabant iactum, qui talos omnes diversa figura ostendebat. Lucianus in *Amoribus*: *Ὁ ποτε τὴν θεὸν αὐτὴν, Venerem intellige, εὐβολήσεις μηδενὸς ἀστραγάλου κερσόντος ἴσῳ σχήματι προσεκύνει, τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων.* Vincendi rationem paullo aliter explicare Pollucem video: *Ὁ περιβαλλόμενος τῷ πλήθει τῶν μονάδων, ἐμελλεν ἀναιρεῖσθαι τὸ ἐπιδιακείμενον ἀργύριον.* Sic quum non in pecuniam facta erat conventio, sed in aliam conditionem, semper vincebatur ὁ ἐλάττω βέλλων τοῖς ἀστραγάλαις, ut loquitur Athenaeus lib. 10. Sed non dubium, *πλειστοβολίον* et similes lusiones variis modis solitas exerceri.

Tollebat universos] Pollux modo: *Ἐμελλεν ἀναιρεῖσθαι τὸ ἐπιδιακείμενον ἀργύριον.*

Quinquatriis satis iucunde egimus] Placet Memmii et Liffaei codd. lectio *Quinquatriis.*

Forumque aleatorium calsecimus] In plerisque urbibus inter loca aedilem metuentia fuit, is, quo convenire soliti aleatores: quem Cicero 1. de Off. 42. *ludum talarium*, Quintilianus 1, 3. *ludum talarem*, Augustus *forum aleatorium* vocat. Forum enim dicitur locus omnis concursu negotiantium celebris: ubicunque autem conveniatur aleae causa, ibi erit forum aleatorium, non in foro tantum: etsi ibi quoque alea solita exerceri: sed non nisi ab hominibus perditis et profligatis, qui omnem existimationis suae curam posuissent. Cicero Philipp. 2. c. 23. *Hominem omnium nequissimum, qui non*

dubitaret vel in foro alea ludere, lege, quae est de alea, condemnatum, qui in integrum restituit, is non apertissime studium suum ipse profitetur? Ex his apparet, quam grave flagitium censeretur Romae, alea in foro ludere. Quare Augusti verba non ita accipio, quasi ille in foro lulisset, sed ita locutum arbitror ad declarandum suum in ludendo studium, et eorum, qui non parvo numero festi celebrandi gratia ad ipsum convenerant: ideo ait *forum calsecimus*, venustissima translatione, qua exprimitur ἐμπατικώτατα, et studium simul et frequentia ludentium. Cicero ad Atticum lib. 1. ep. 1. *Quum Romae a iudiciis forum refrixerit, excurremus mense Septembri legati ad Pisonem.* Sic dixit Tertullianus, *aestuarie carcerem*, pro, plenum esse, Apologetici c. 44.

Si, quas manus remisit cuique, exegissem] Exposuimus iam haec verba: nempe *manum* vocat, quam conferebat quisque post iactum infelicem. Proprie tamen manus est iactus ipse: nam in alea singuli iactus sic dicuntur manus, ut in re gladiatoria singulae manus et singuli ictus. Quintilianus lib. 9. c. 1. *In armorum certamine adversus ictus et rectas manus, quum videre, tum etiam propulsare facile est, aversae tectaeque minus sunt observabiles.* Et alibi apud eundem lib. 5. c. 13. *manus gladiatorum secundae, tertiae, quartae.* Cave, confundas, ut quidam, manum cum universa illa pecunia, quam singulis commissionibus victor aufererat, quamque vocari diximus Polluci τὸ ἐπιδιακείμενον ἀργύριον. Haec est, opinor, pecunia, quam A. Gellius *aes manuarium* vocat, quasi ex pluribus manibus collectum, lib. 18. c. 13. quamque σύνθεσιν Imperator lege 1. Cod. de aleatoribus: Οἱ σφόδρα, inquit, πλούσιοι νομίσματος ἐνὸς ἐκάστην σύνθεσιν καίζουσιν: nam, si σύνθεσιν ibi *manum* interpreteris, erit immensa summa, quam poterit aliquis una commissione, quae pluribus iactibus absolvitur, perdere.

Vel talis, vel par impar ludere] Non quin et talis par impar luderetur: nam ἀπρίστου per talos exemplum habes in Platonis Lyfide, et notat Pollux lib. 9. Sed et tesseriis, et ipsis nummis et nucibus etiam, ut apud Ovidium et Aristophanis Scholiasten legere memini. Similis lusio erat, quando quaerebant *caput aut navim*. Auctor lib. de orig. urbis Romae, et Macrobi. 1. Saturnal. c. 7. Sic apud Graecos ζυγὰ ἢ ἄζυγα, Scholia Aristophanis ad Plutum.

Cap. 72. *Postea in Palatio*] Vide Suetonii Grammaticos in Verrio Flacco et Dionis notam lib. 53. itemque lib. 55. Refert et Servius, Augustum aedificatam a se domum publicam fecisse: causa est apud Dionem, quia Pontificem maximum in aliis quam publicis aedibus habitare, fas non erat: ideo Palatii publicationem Nerva quoque fecit renovato Augusti exemplo: quod alii principes neglexerant. Docet subobscurè Plinius in Panegyri. c. 47. *Magnò, inquit, animo parens tuus hanc ante vos principes arcem publicorum aedium nomine inscripserat.*

Sed nihilominus aedibus modicis Hortensianis] Palatium et regionem in urbe interdum designat, et saepius domum principalem. Haec ex pluribus domibus minoribus in unius maximae speciem fuerat constructa. Itaque Palatii pars fuit vetus Hortensii domus: ut hinc liquet. Pars alia fuit Catilinae domus, quae tamen postea separata est a Palatio, ut indicat Suetonii locus in Verrio Flacco.

Eodem cubiculo hieme et aestate mansit] Contra consuetudinem hominum eius temporis, qui in aedibus suis alia habebant hiberna, alia aestivalia cubicula et triclinia. Varro de lingua Latina lib. 7. et Plinius in Epistolis lib. 2. et Columella in descriptione villae. De triclinio hiberno Iuvenalis loquitur Sat. 7, 183. — — *algentem rapiat coenatio solem.* Mos antiquissimus, cuius inventores delicati et principes in Asia viri: nam,

ut de regibus Persarum nihil dicam, etiam in sacris literis eius consuetudinis sit mentio, lib. Iudicum c. 3: comm. 20. et propheta Amos has populi Israelitici delicias graviter obiurgat c. 3. comm. 15. Tandem fuisse hominibus luxuriosis, praesertim Romanis, non triclinia solum pro tempore diversa: sed et suppellectilem totam, et ea maxime, quae auro argentoque constabant, etiam annulos alios aestivos, alios hibernos, testis Iuvenalis Sat. 1. et de Graecis Alexis in Hippisco apud Athenaeum lib. 6.

Purum salubrem valetudini suae urbem] Praeter medicinae auctores Graecos et Latinos, qui hoc testantur, Frontini verba sunt in lib. de aquaeduct.: *Ne pereuntes quidem aquae otiosae sunt: nam immunditiarum facies et impurior spiritus, et causae gravioris caeli, quibus apud veteres urbis infamis aer fuit, sunt remotae.* Adulatur vero Imperatori Nervae Frontinus, quum illa scribit.

Quem Syracusas et Technophyon vocabat] Hoc illud est, quod Varro notat in sui temporis hominibus, quos ait suis villis delicata nomina usque inde e Graecia petita imponere. Sic Pausilypum, Academia, aliaque villarum celebria nomina.

In alicuius libertorum suburbanum] Ita lego cum Lislæi cod. et edit. Lugdun. veteri, non *libertino*, ut in vulgatis codd. habetur. Similis locus c. 45.

Ager autem in domo Maecenatis cubabat] Mira consuetudo. Plinius Epist. lib. 7. ep. 16. *Ego in villas eius saepe secessi, ille in domo mea saepe convaluit.* Lego etiam de Ptolemaeb Lagi F. simile quid: notat enim Plutarchus in Apophthegm., solitum illum τὰ πολὺ καὶ παρὰ τοῖς Φλοιῶν δεῖπνεῖν καὶ καθύβειν.

Ex secessibus praecipue frequentavit maritima] Romani proceres, quod ex Cicerone aliisque notum, soliti Roma per aestatem exire, et in aliquod Campaniae oppidum secedere, in quo tractu sua praetoria habebant;

praecipue vero frequentabant oram maritimam: quare etiam *amoena* huiusmodi loci κατ' ἐξοχὴν dicti. Glossarium: *amoenia, αἱ ἀκταί*. Scribe *amoena*: et ἀκταί accipe non pro quovis littore, sed quo modo a Latinis usurpatur, ut Cicerone in Verrinis. Veteres Glossae Turnebo descriptae: *Actae, littora amoena*. Servius ad Aeneid. 5, 734. *Amoena sunt loca solius voluptatis plena, quasi amunia*. Tacitus 3. Histor. 76. *Noctu dieque fluxi et amoena littorum personantes*. Victor, in Aurelio Antonino: *Quae in tantum petulantiae proruperat, ut in Campania sedens, amoena littorum obsideret*. Propter hanc littoralem amoenitatem conquiretur Horatius submoveri maria: quod et Themistius oratione quadam novae Romae civibus obiicit, qui amore deliciarum hoc genus veteribus Romanis nihil cesserunt. Pro Campaniae ora fuit iis Propontis vicina, et Princeps, Prota aliaeque adiacentes insulae. In ora illa aestivabant Imperatores in magnificentissimis praetoriis: quorum amorem et desiderium rebus magnis saepe impedimento fuisse queritur Nicetas. Observat autem Hesychius, ab hoc principio obtinuisse, ut omnes loci, in quibus genio indulgetur, *actae* vulgo dicantur, licet a mari procul: Ἡ συνήθεια τοὺς ἐπ' εὐωχίαις ἀΦωρισμένους τόπους ἀκτὰς καλεῖ, πᾶν τύχῳσι μὴ παραθαλάσσιοι ὄντες.

Lanuvium] Lislai cod. *Lavinium*.

Quam xystis et nemoribus] Quae ad usum et seria magis commodarent, quam ad voluptatem et elegantiam: in xystis per hibernum solem de rebus gravibus, vel inter ambulandum, vel sedentes tractabant: in nemoribus per aestatem umbram et opacitatem captabant: adeo autem nemoribus capiebantur vulgo elegantiores Romani et Φιλόκαλοι, ut etiam in urbanis aedibus, si alio loco requirerent, saltem in tectis haberent. Seneca testis est variis locis.

Qualia sunt Capreis]. In Augusti praetorio, quod in ea insula exstruxit. Mll. nostri habent, *in Capreis*. Urfini, *capita*.

Quae dicuntur gigantum ossa] In Mss. sine distinctione ita legitur, *ferarumque membra praegrandis, quae dicuntur gigantum ossa*. Quae de gigantibus prodita sunt ab antiquis poetis et *λογογράφοις*, ea sunt ita fabulosa, ut merito Suetonius iis nullam fidem habuerit. Sed quod propterea gigantes nullos fuisse, aut nulla eorum ossa reperiri existimasse videtur, in eo fugit cum ratio. Illud manifesto sacrae litterae arguunt, hoc *εὐροψία* multorum: suntque etiam nobis aliquando visa. Vide Augustin. de civitat. dei lib. 15. c. 23.

Et arma heroum] Qualia multa recensentur a Pausania, quae eius adhuc aetate inter donaria templorum Graeciae visebantur.

Cap. 73. *Nec toro quidem cubuisse — humili*] Veteres lecti alii erant non alti, in quos scansione simplici et scamno ascendebant: alii altiores, in quos subselliis conscendere oportebat: in alios duplicata scansione, hoc est, gradibus veniebatur. In lectis erant tori, quos alte suffultos habere et sublimes elegantiae erat: prorsus ut hodie in quibusdam locis fieri cernimus, ubi culcitrae plumeae tantum paleae supponitur, ut in altitudinem magnam asurgat torus. Tales Augustus gravabatur, humiles probabat. In quo fuisse aliquod specimen morum, declarant ea, quae alibi cum cura disputamus de lectis veterum.

Veste non temere alia quam domestica usus est] Nihil hic mutandum. Frustra est vir doctus, cui miram adeo videtur vestes forenses a seminis fuisse contextas: non meminerat tot veterum testimoniorum, quibus hoc de facili probari potest. Mitto Alexandri exemplum, qui apud Curtium lib. 5. vestem, qua indutus erat, *sororum non donum solum, sed etiam opus esse*, serio affirmat. Apud Statium 4, 1, 49. Sylv. optat Roma Imperatori Domitiano:

— — — — — *Da gaudia fastis*

*Continua; hos humeros multo sinus ambiat ostro,
Et properata tuae manibus praetexta Minervae.*

Ecce optat, ut quotannis fiat Consul, et semper consulari praetexta manibus uxoris confecta decoretur. Ex hoc more interpretandum, quod refert Tacitus lib. 2. Annal. 14. Germanicum *per quietem vidisse se operatum et sanguine sacro respersa praetexta, pulchriorem aliam manibus aviae Augustae accepisse*; non enim sine re hoc somniavit, sed causam habuit ex eo, quod Augustus et filii tam ipsius quam Liviae, togas praetextas, et id genus vestes forentes confectas Liviae, Octaviae et Iuliarum manibus gestare essent soliti. Verum de his affatim alibi.

Togis neque restrictis nec fisis] Illae erant praeparcorum et μικρολόγων; hae discinctorum et nepotum.

Clavo nec lato nec angusto] Cautè accipè: annon enim lato clavo usus Augustus? Sane: sed ita, ut purpuram, ex qua clavus fiebat, supra modum non dilataret quorundam more, qui τῷ πλέκτι τῆς πορφύρας; ut Lucianus ait, sese apud vulgus venditabant. Horum respectu angusticlavius Augustus appellari potuit, qui tamen ratione inferioris ordinis laticlavius erat. In vita Alexandri Severi c. 33. legere memini, mitissimum illum principem *tunicis asemis vel macrocheris ex purpura non magna usum.*

Ut procerior, quam erat, videretur] Mos antiquissimus Graecorum et Romanorum, sed magis feminarum, statutam aditvare subere in calceos infarto: cuius rei testimonia multa. Norat magnus princeps, formae amplitudinem apud stultum vulgus gratiae et auctoritatis plurimum mereri: quam stultitiam elegantissime philosophus scenicus increpat in Electra, vl. 383.

Ὅσῳ μὴ φρονήσεθ' οἱ κενῶν δοξασμάτων
 Πλήρεις κλαυῶσθε· τῇ δ' ὁμίλῃ βροτούς·
 Κρινεῖτε, καὶ τοῖς ἡθεσιν τοὺς εὐγενεῖς;
 Οὐ γὰρ τοιοῦτοι τὰς πόλεις οἰκοῦσιν εὖ
 Καὶ δῶμαθ'· αἱ δὲ σάρκες αἱ κεναὶ φρενῶν,
 Ἀγάλματ' ἀγορᾶς εἰσὶν.

Quae dicuntur gigantum ossa] In Mss. sine distinctione ita legitur, *ferarumque membra prae grandia, quae dicuntur gigantum ossa*. Quae de gigantibus prodita sunt ab antiquis poetis et *λογογράφοις*, ea sunt ita fabulosa, ut merito Suetonius iis nullam fidem habuerit. Sed quod propterea gigantes nullos fuisse, aut nulla eorum ossa reperiri existimasse videtur, in eo fugit eum ratio. Illud manifesto sacrae litterae arguunt, hoc *αυτοψία* multorum: suntque etiam nobis aliquando visa. Vide Augustin. de civitat. dei lib. 15. c. 23.

Et arma heroum] Qualia multa recensentur a Pausania, quae eius adhuc aetate inter donaria templorum Graeciae visebantur.

Cap. 73. *Nec toro quidem cubuisse — humiti*] Veteres lecti alii erant non alti, in quos scansione simplici et scamno ascendebant: alii altiores, in quos subfelliis conscendere oportebat: in alios duplicata scansione, hoc est, gradibus veniebatur. In lectis erant tori, quos alte suffultos habere et sublimes elegantiae erat: prorsus ut hodie in quibusdam locis fieri cernimus, ubi cultrae plumeae tantum paleae supponitur, ut in altitudinem magnam asurgat torus. Tales Augustus gravabatur, humiles probabat. In quo fuisse aliquod specimen morum, declarant ea, quae alibi cum cura disputamus de lectis veterum.

Veste non temere alia quam domestica usus est] Nihil hic mutandum. Frustra est vir doctus, cui mirum adeo videtur vestes forenses a feminis fuisse contextas: non meminerat tot veterum testimoniorum, quibus hoc de facili probari potest. Mitto Alexandri exemplum, qui apud Curtium lib. 5. vestem, qua indutus erat, *fortorum non donum solum, sed etiam opus esse*, serio affirmat. Apud Statium 4, 1, 49. Sylv. optat Roma Imperatori Domitiano:

— — — — — *Da gaudia fastis*

*Continua; hos humeros multo sinus ambiat ostro,
Et properata tuae manibus praetexta Minervae.*

Ecce optat, ut quotannis fiat Consul, et semper consulari praetexta manibus uxoris confecta decoretur. Ex hoc more interpretandum, quod refert Tacitus lib. 2. *Annal.* 14. Germanicum *per quietem vidisse se operatum et sanguine sacro resperfa praetexta, pulchriorem aliam manibus aviae Augustae accepisse*; non enim sine re hoc somniavit, sed causam habuit ex eo, quod Augustus et filii tam ipsius quam Liviae, togas praetextas, et id genus vestes forenses confectas Liviae, Octaviae et Iuliarum manibus gestare essent soliti. Verum de his affatim alibi.

Togis neque restrictis nec fisis] Illae erant praeparcorum et μικρολόγων; hae discinctorum et nepotum.

Clavo nec lato nec angusto] Caute accipe: annon enim lato clavo usus Augustus? Sane: sed ita, ut purpuram, ex qua clavus fiebat, supra modum non dilataret quorundam more, qui τῷ πλάτει τῆς πορφύρας; ut Lucianus ait, sese apud vulgus venditabant. Horum respectu angusticlavius Augustus appellari potuit, qui tamen ratione inferioris ordinis laticlavius erat. In vita Alexandri Severi c. 33. legere memini, mitissimum illum principem *tunicis asemis vel macrocheris ex purpura non magna usum.*

Ut procerior, quam erat, videretur] Mos antiquissimus Graecorum et Romanorum, sed magis feminatum, statutam aditvare sabere in calceos infarto: cuius rei testimonia multa. Norat magnus princeps, formae amplitudinem apud stultum vulgus gratiae et auctoritatis plurimum mereri: quam stultitiam elegantissime philosophus scenicus increpat in *Electra*, vs. 383.

Ὅσ' μὴ φρονήσεθ' οἱ κενῶν δοξασμάτων
 Πλήρεις κλαύσεθε· τῇ δ' ὁμίλει βροτοῦς·
 Κριγεῖτε, καὶ τοῖς ἡθεσιν τοὺς εὐγενεῖς;
 Οὐ γὰρ τοιοῦτοι τὰς πόλεις οἰκοῦσιν εὖ
 Καὶ δῶμαθ'· αἱ δὲ σάρκες αἱ κεναὶ φρενῶν,
 Ἀγάλματ' ἀγορᾶς εἰσίν.

Et forensia autem et calceos nunquam — habuit] Intra aedes, inque omni remissione raro togati calceatīve erant Romani. Antoninus Philosophus de se testatur lib. 1., non solum se ἐν στολῇ κατ' οἶκον περιπατεῖν: quod de toga accipio. Calceorum loco sumebantur soleae viris, feminis sandalia. Propterea σανδάλια olim in nuptiis adhibita σύμβολον οἰκουρίας, ut docet Plutarchus in Quaest. Rom.

Cap. 74. *Nec unquam nisi recta*] Sic ἐντελὲς δειπνον Luciano, cui opponitur sportula, seu δειπνον ἀπὸ σκυρίδος.

Excepto Mena, sed asserito in ingenuitatem] Ante Iulianum et editam ab eo Novellam 78. asseritis in libertatem ac manumissis, alio actu legitimo opus fuit, quo iura ingenuitatis consequerentur, et natalibus restituerentur. Lege tit. Cod. de iure aureorum annulorum et de natalibus restituendis. At dicta Novella conceditur omnibus libertinis ingenuitas et ius aureorum annulorum et restitutio natalium. Menam ab Augusto in ingenuitatem fuisse asseritum, refert Appianus lib. Ἐμφυλ. 5. sed obscuriuscule: Μηρόδωρον ἐλθόντα ἐλευθέρων εὐθύς ἀπέφηνεν ἐξ ἀπελευθέρου. Dio lib. 48. iure aureorum annulorum fuisse donatum scribit, quod minus erat quam restitui natalibus, ut continetur in disciplina iuris.

Ipse scribit, invitasse se quendam] Repete ex superioribus *libertinum*: nam de eo agit. Emendavimus sic corruptissimam priorum libh. lectionem, quae hoc cum superioribus confundebat.

In cuius villa maneret] Supra c. 72. *Huc transibat aut in alicuius libertorum suburbanum.*

Coenam trinis ferculis] Eginhardus: *Coena quotidiana quaternis tantum ferculis praebebatur praeter assum, quam venatores verubus afferre solebant.* Ferculum esse παράδειον, mensam unam, omnes norunt: sed rationem nominis non omnes observarunt. Proprie fer-

culum est *τρούκαιον*, cuius forma nota ex nummis et historia. His similia erant mensarum fercula: non enim lances mensis imponebant elegantiores: sed machinulis quibusdam venusto artificio elaboratis partim imponebant, partim appendebant. In Satyrico Petronii coena lautissima describitur, cuius gustatio, sive promulsis mensae, ita fuerat exhibita, c. 31. *In promulsidari* (mensam intellige, quam et *gustatoriam* vocant) *asellus erat Corinthius cum bisfaccio positus, qui habebat olivas in altera parte albas, in altera nigras. Tegebant asellum duae lances, in quarum marginibus nomen Trimalcionis inscriptum erat et argenti pondus. Ponticuli etiam ferruminati sustinebant glires melle et papavere sparfos: fuerunt et tomacula supra craticulam ferventia argenteam posita: infra craticulam Syriacae pruna cum granis punici mali.* Deinde remota gustatoria sequitur ferculum, quod ita exhibetur: *Repositorium rotundum duodecim habebat signa in orbem disposita: super quae proprium convenientemque materiae structor imposuerat cibum: super arietem cicer arietinum, super taurum bubale frustum.* Similia apud Graecos legas.

Ad communionem sermonis tacentes provocabat] Invitatus ad mensam Imperatoris modestissimus quisque reverentia linguam tenebat: ideo soliti principes benigni et comes ad loquendum convivas provocare. De Augusto testatur hic Suetonius: de Traiano Plinius Paneg. 49. *Non tibi semper in medio cibus semperque mensa communis? non ex convictu nostro mutua voluptas? non provocas reddisque sermones?*

Acroamata et histriones] Plutarchus Galba: *Κά-νου αὐλήσαντος αὐτῷ παρὰ δεῖπνον (ἀκρόαμα δὲ ἦν ὁ Κάνης εὐδακίμου μὲνον) ἐπήγασε.* Passim ita accipi vocem ἀκρόαμα, notum est: sed et ἄκουσμα pro eo dixerunt, ut Lucianus *Ῥητόρων διδασκάλῳ.* Eginhardus et istud imitatus est: *Inter coenandum, aut aliquo acro-*

ama aut lectorem audiebat: legebantur ei historiae et antiquorum regum gesta.

Triviales ex circo ludios] Vilissimi homines et ἀνεπίστοι, ut ludii, astrologi, coniectores, fanatici, popae et similes in circo morabantur. Inde est apud Ciceronem: *de circo pro vilis et abiectus*. Sic in nova Roma. Nicetas: Ἦν δὲ ὁ Ζιντζιφίτης ἀνδράριον εἰδεχθέστατον ταῖς τῶν σταδιοδρόμων ἴκπων ἀμφικριστρεφόμενον ἀντιξί.

Interponebat] Non super coenam, sed inter coenam istos adhibebant. Plinius de Spurinna lib. 3. *Epist. Frequenter comoedis coena distinguitur, ut voluptates quoque studiis condiantur. Vide eiusd. epist. 36. lib. 9.*

Ac frequentius aretalogos] Lislæi et prima edit. *frequentius; alii frequentissime* cum vulgat. Aretalogos cenleo appellatos miseros quosdam philosophos, mera hominum mendicabula, sectae fere Cynicae, vel Stoicae, qui quum scholam et sectatores non haberent, convivia beatorum frequentabant, et Romulidas saturos variis de virtute et vitio disputationibus oblectabant. Ita multos vixisse philosophos, ex Laertii et Luciani scriptis aliorumque apparet. Seneca in epist. 29. *circulatores philosophos* nominat. Vox est Romae nata, et, nisi fallor, Crispino illi primum attributa haec appellatio, de quo Horatius Sat. 1., post illa in usu remansit et res et nomen, sed apud Romanos tantum, quod sciam: et si vocis origo Graeca est et forma. Sic apud Aristotelem ἀνθρωπολόγος, qui multus est in hominum laudibus, Nicomacheorum lib. 4. et Chrestologus apud Spartianum in Pertinace. Hesychius: Ἠθολόγος, θεατριστής. Vide tur designare philosophos, qui de virtute ad ravim usque declamare soliti in theatris: quorum meminit Philo, *περὶ ἀποικίας*. Narrat vero idem disertissimus scriptor, *Legatione ad Caium*, morem sibi habuisse Augustum, super coenam viris doctis operam dare, ut simul cum

corpore animum quoque convenientibus pasceret cibis: Κατὰ τὰς ἐν δαίκνω συναυσίας, inquit, ὁ πλεῖστος χρόνος ἀπενέμετο ταῖς ἀπὸ παιδείας, ἵνα μὴ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ τοῖς οἰκείοις ἀνατρέφοιτο: quos Suetonius voce minus honesta *aretaologos* nominat. Philo τοὺς ἀπὸ παιδείας: nisi potius intelligit Philo eruditos et philologos, quibuscum solitus Augustus inter coenandum de litteris disceptare, vel inter se disceptantes audire. Ptolemæus, Hephaestionis filius, τῆς εἰς πολυμάθειαν καινῆς ἱστορίας, lib. 5. "Ὅτι τὸ Ὀμηρικὸν τιτρώσκεισθαι μέλλοντες τοῦ Μενελάου, οὐδὲ σέθεν, Μενέλαε, θεοὶ μέκκερες λελάθοντο· προστάθη δὲ τὸ ζήτημα παρὰ δαίκνον Αὐγούστου τοῦ βασιλέως, ποιῶν στίχον παρῴδησεν ὁ χρησμός· καὶ τίς ἐστίν ὁ ἐν τῷ χρησμῷ ἱστορούμενος.

Cap. 75. *Festos et solemnes dies — celebrabat*] Sententia imperfecta, meo quidem animo: expleo, inserta voce, quae excidit, lego *profusissime nonnunquam, nonnunquam ioc. tant. celebrabat.*

Etiam veteres regios] Viterb. non habet τὸ *regios.*

Cilicia] Latet obscoenitas. Persius: *balanatum gausape pectas.* Sic de ceteris, quae alium malo quam me explicare.

Titulis obscuris et ambiguis] Puta super forfice scriptum erat: *edentulo detur*; quia forfex est ὀδοντάγγρα, eique utilis, cui vitiosi dentes sunt: super spongia, *lippo detur*; quia spongiae olim usus in effingenda oculorum lippitudine: vel sic: *peffime omnium affecto*; quia medici πρὸς τὰς καταιονήσεις aliaque spongia utebantur, cuius moris testes praeter medicos Theodoretus Θεραπειτικῆς lib. 4. et Arrianus Disfertatt. lib. 1. c. 11. Potuit et ad alios usus spongiae fieri allusio, ut eum, quem notat Festus in *penicillus*: vel illum, quem Aristo in epigrammate de culinae instrumento: Σπέγγον ὑπὸ στιβαρῶ κελκίμενον κοπίδι: vel il-

lum longe foedissimum et obscoenissimum, de quo Seneca epist. 78. super cilicio, *omnium frigidissimo: vel aliosissimo, aut hirsutissimo: super rutabalo, optime vasato.* Similibus titulis inscripta munuscula forte dividebantur: inde cachelnorum materia in singulos, quasi talis esset quisque, quale erat muneris elogium, quod sortito obtigerat.

Solebat et inaequalissimarum rerum sortes] Latini *sortes* vocant res omnes, quae sorte dividuntur: hic ita appellantur etiam, quae ioculariter veneunt in auctione. Falluntur interpretes, qui has sortes cum apophoretis confundunt, quae gratis donabantur, non venditabantur, ut sit ab istis in Augusto. Magis affines sunt illae sortes convivales, de quibus scribit Lampridius in tam ridiculo illo quam tetro monstro Heliogabalo.

In convivio venditare] Reperio obscurum vestigium huius moris, exhilarandi convivia facta licitatione, in commentariis Graecorum. Athenaeus lib. 15. c. 7. Εἰς ὕστερον πωλουμένης τῆς αὐλητρίδος, καθάπερ ἔθος ἐστὶν ἐν ταῖς πότεσι γίνεσθαι, ἐν τῷ ἀγοράζειν πάνυ νεανικός ἦν, καὶ τῷ πωλοῦντι ἄλλω τινι θᾶττον προσθέντι ἡμφισβήτηι, καὶ οὐκ ἔφη αὐτὸν πεπραχέναι, καὶ τέλος εἰς πυγμαῖς ἦλθεν ὁ σκληρὸς ἐκεῖνος Φιλόσοφος.

Cap. 76. *Casium bub. manu pressum*] Membr. *casium bubalum et m. p.*, alii corruptius *bibulum*. Scripserim cum prima edit. *casium bub. manu pressum*. Erat autem caseus manu pressus non multum diversus, ut videtur, ab eo, quem minima forma faciunt apud Gallos Allobrogas, et *tomas* vocant veteri voce προτόμους. Columella lib. 7. c. 8.

Quocumque tempore et loco] In Claudio: *Cibi vini que quocumque et tempore et loco appetentissimus.* In membr. paullo aliter, *et ante coenam quocumque tempore et quo loco stomachus desiderasset.* Ita autem olim multi, quibus curae valetudo sua erat; etiam

inter urbis vicos cibum sumere, si stomachus desiderasset; quod de Antiocho medico testatur Galenus.

Cum paucis acinis uvae duracinae comedi] Quis non miretur, virum doctissimum hanc integerrimam lectionem sollicitasse et legendum censuisse cum paucis uvis duracinis. Putavit homo linguae Latinae adeo peritus, acinos in uva esse τὸν πυρήνα, nucleum, neque edendo esse, ut ipse loquitur: absurde profus. Uva et βότρυς totius fructus nomina sunt, qui partibus constat scapo, pediculo, acino sive grano, ut vocatur ab Ovidio, Columella, Scribonio. Racenum, qui idem est cum uva, male quidam docti putant esse scapum: quos facile sit refellere infinitis Latine loquentium χρεῖαις, qui aliter nunquam eam vocem accipiunt, sive de fructu vitis, sive de hedera loquantur. Nam et uva et βότρυς et racemus ἀναλόγως dici solent de aliis quoque multis: ut et acinus pro baccis et corymbis hederæ vel sambuci saepe usurpatur. Acini partes sunt folliculus, succus, caro, (qui et callus Plinio in uvis duracinis) fibræ sive ἴνες et quaedam veluti filamenta (veteres, opinor, floces vocabant) nucleus. Folliculum Graeci πτέμφιλον nominant; Plinius modo corium, modo corticem, interdum cutem. Succum quidam e veteribus, ἰδρωτα βρομάδος πηγῆς, ut est apud Athenaeum: alii sanguinem terrae appellarunt, (nam sanguis appellatur ἀναλόγως plantarum succus. Manilius lib. 5, 2, 12. Et viridis nemori sanguis decedit et herbis) ut Andocides in epistola ad Alexandrum. Plin. lib. 14. c. 5. multi auctores sanguinem uvæ. Calliodor. lib. 12. Hiemale mustum uvarum, frigidus sanguis, in rigore vindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, violæ nectar. Nemesianus Ecl. 2, 50. Nam dum Pallas amet turgentes sanguine baccas. Auctor Sophiæ Sirach. Καὶ ἔσπεισεν ἐξ αἵματος σταφυλῆς. Maccab. lib. 1. Καὶ τοῖς ἐλέφασιν ἔδειξας αἷμα σταφυλῆς καὶ μύρων. Eustathius explicans vocem μιλοπάργος apud poetam

Ίλιαδ. β. και αίμα δὲ σταφυλῆς τὸν οἶνον λέγειν ἐν-
 τσῦθεν ἤρτηται. Sed fallitur Eustathius, quod eo gra-
 vius in eo homine, qui episcopus fuit: debuit enim
 meminisse, sic locutum esse longe ante Homerum, opti-
 mum Iacobum, Genes. c. 49. cōm. 11. Hesiodus δρόσων
 αἱματόεντα vocavit versiculo quodam a Fulgentio pro-
 lato in sermone de Bellerophonte, Mythologiar. lib. 3.
 c. 1. Sic ille: *Praetos Pamphyla lingua sordidus di-
 citur, sicut Hesiodus in Bucolico scribit.* — — —
*id est, sordibus (lege sordidus) uvarum bene calcata-
 rum sanguineo rore.* Versum Hesiodi, qui excidit, ita
 restituendum censeo: Προῖτος εὐστιβέων βοτρῦων δρόσων
 αἱματόεντι. Et nota sis rarum vocis προῖτος interpreta-
 mentum, quod alibi non memini legere: nam Graeci
 Critici, quorum libri ad nos pervenerunt, aliter tradunt.
 Simile est, quod oleum poetae αίμα ἐλαίης, vel, quod
 idem significat, εἶαρ dixerunt. Nicander Alexiph. vs. 88.
 Τῶ και προμαδίης ἢ ὀρχάδος εἶαρ ἐλαίης. Scholiastes
 ibi: Εἶαρ ὑπὸ τῶν νεωτέρων τὸ αίμα· και Καλλιμαχος,
 ἐλαίας αίμα τὸ ἐλαιον εἶπε· Πολλάνης δ' ἐκ λύχνου πῖον
 ἐληξεν ἔαρ. Sic legendum: quum pessime vulgo scriptum
 sit, ἐλαίας τὸ αίμα τὸ δαῦον εἶπε. Nucleum, non au-
 tem acinum appellari in uvis τὸ γίγαρτον, et quod in
 olea στίπνον, *samsa*, miror in Plinio non observasse vi-
 rum eruditissimum, et illius auctoris adeo studiosum, ut
 in eum scripsisse profiteatur. Columella et eum secutus
 Palladius nucleos etiam *vinacia* vocant nove: nam *vi-
 nacia* potius sunt *στέμφυλα*. Notabis tamen *acinum*
 etiam pro nucleo usurpatum: sed mutata veteri Latini-
 tate. Hieronymus in Isaiae caput primum: *Pro scoriam,
 quod interpretatus est Symmachus, et Aquila στέμφυ-
 λα, id est, vinacia: Theodotion τὸ γίγαρτῶδες, id est,
 acinum uvae, interpretatus est.* Haec obiter explica-
 re visum, quia in propriis harum vocum usurpationibus
 etiam doctissimos viros errare observavimus.

Ne Iudaeus quidem, mi Tiberi — ieiunium seruat] Sabbatis ieiunasse Iudaeos verum est, si sabbatum pro hebdomade accipiamus. Publicanus Pharisaici fermenti plenus apud Lucam c. 18, 12. Νηστειῶν δὲ τοῦ σαββάτου. Sin, ut solet, de septimo die hebdomadis (quae dies etiam ἐβδομὰς dicitur Philoni et Iosepho) intelligamus, falsum omnino est. Neque enim aut in sacris literis, aut in Iudaeorum commentariis ullum huius moris exstat, quod quidem sciamus, vestigium. At Romani, qui norant, crebra ab iis usurpari ieiunia, quum praecipua castimonia sabbatum ab iisdem celebrari viderent, ignari morum eius gentis, istud sibi temere persuaserunt: non enim solus Augustus in hoc est hallucinatus; sed omnium ea fuisse opinio videtur. Iustinus lib. 36, 2. *Moses septem dierum ieiunio per deserta Arabiae cum populo suo fatigatus, quum tandem venisset, septimum diem more gentis sabbatum appellatum, in omne aevum ieiunio sacrauit: quoniam illa dies famem illis erroremque finierat.* Tacitus 5. Histor. 4. paullo consideratis, hac quidem in re: *Longam famem crebris adhuc ieiuniis fatentur.* Meminerunt et poetae: sed Petronii unius epigramma recitabimus, ut obiter emendemus: nam vulgo non sine errore editur:

*Iudaeus licet et porcinum numen adoret,
Et caeli (vel cilli) summas advocet auriculas:
Ni tamen et ferro succiderit inguinis oram,
Et nisi nodatum solverit arte caput,
Exemptus populo grata migrabit ab urbe,
Et non ieiuna subbata lege premet.
Una est nobilitas argumentumque coloris
Ingenui, timidas non habuisse manus.*

Duas buccas] Panes in quadras, quadras in buccas secabant. Inde *bucellatus* panis, qui ante *nauticus* vocabatur: vulgo *biscoctus*: Graeci interpretantur *ἔρπον ἄρον*. Et videntur eo usi Christiani in suis xerophagiis, ut Tertullianus nominat: etsi scio, non inde

tantum dictas esse τὰς ξηροφαγίας. A *bucea* Graeci vocem duxerunt βουκκίσειν, quam de ientaculo usurparunt. Glossarium: βουκκισμός, *ientaculum*. Alterum Glossarium: *iantare*, βουκκίσαι. Ibidem scriptum est: *Ientaculum*, ἀκράτισμα, ἐνάγισμα. Scribendum καὶ γεῦσμα.

Priusquam ungi inciperem] Postquam exierant e balneis, ante unctionem aliquid esitabant: ea dicebatur gustatio. Plinius lib. 3. epist. 5. *Post solem plerumque frigida lavabatur, deinde gustabat dormiebatque minimum: mox quasi alio die studebat in coenae tempus.* Seneca de consolatione ad Martiam in narranda morte Cremutii.

Ex hac observantia] Probavi olim hanc scripturam, omnium nostrorum tunc Mss. et editorum consensu firmatam. *Ex hac observantia* est, ἐκ ταύτης τῆς συνηθείας. *Observantia*, consuetudo, quae longo usu et observatione in habitum vertit. Sed docti viri laudant ex suis Mss. *inobservantia*: quod nec nos, in Turonensi inventum, repudiare possumus: interpretamur autem *inobservantiam*, indifferentem circa rationem vitus animum; quae contraria est morositati certis legibus adstrictae.

Solus coenitab. quum pleno conviv. nihil tangeret] *Interdum*, inquit Velleius lib. 2, 31. *persona invidiam auget aut levat.* Sic est: saepe non tam interest, quid aliquis agat, quam quis sit, qui agat. Augustus ecce sine invidia idem facit, quod postea Domitiano usurpatum, magnam ei conflavit invidiam. Plinius in laudatione, c. 49. *Non enim ante medium diem distentus solitaria coena, spectator adnotatorque convivis tuis immines: nec ieiunis et inanibus plenus ipse et ructans non tam apponis quam obiicis cibos, quos dedigneris attingere.* Similis arrogantiae nota in Theophrasteis Characteribus capite nondum edito: Περὶ ὑπερηφανίας. Ὅταν δὲ αὐτῷ δόξη ἐστιᾶν τοῖς φίλοις, αὐ-

τὸς μὴ συνδειπνεῖν, ἀλλὰ τῶν ὑφ' αὐτὸν τινὶ συντάξει αὐτῶν ἐπιμελεῖσθαι.

Cap. 77. *Cucumeris frust. vel lactuculae thyrsium*] Ratio est: nam cucumeris et lactucae natura refrigeratrix. Lactucae thyrsium cave cum scapo vel caule confundas: est enim in lactuca, quod cyma in brassica. Qui veteris thyrsi Bacchici formam noverint, et in lectione Plinii non oscitanter sunt versati, hoc satis intelligunt. Scio tamen etiam pro caule interdum usurpari: et ita hic quoque videtur accipiendum: nam, ut ait Diphilus apud Athenaeum, lactucae pars ad sitim tollendam apta est caulis. Sic ille lib. 2. Ὁ καυλὸς τῆς θριδακος ἄδιψος εἶναι δοκεῖ. Quod alii tamen medici generalius de lactuca tota pronuntiant, ut Aegineta: Ὁ θριδαξ ὑγρὸν ἐστὶ λάχανον· ἔστι δὲ καὶ ἄδιψος.

Aut recens acidumve pomum succi vinosioris] *Acidum* probat editio vetus Romana: membranae *aridum*: utramque lectionem possis non ineptis rationibus tueri. Sensus est, Augustum autumno quidem, recentibus et viridibus adhuc pomis, quando eorum est succus vinosissimus, ut loquitur Tertullianus lib. de anima, uti solitum, nullo discrimine, pomum aliquo recenti cuiuscunque saporis: reliquis vero anni temporibus, quum arida sunt poma et siccata frigore, non aliis quam succi vinosi. Quare et *aridum* recte scribes pro condito et servato: et *acidum*. Erit autem ἐκ παραλλήλου *acidum* pomum et succi vinosi: nam apud Plinium *acida* poma et *vinosa* eadem nominantur. Quare etiam ex his fructibus, qui acidi saporis sunt, ut pomis, pyris, sorbis, aliisque, subdititium quoddam vinum conficitur. Virgilius 3. Georg. 380. *Atque acidis imitantur vitea sorbis*. *Acida* sunt, quae Graeci τὸ οἰνώδες ἔχειν dicunt, vel ἐξίξιν τὴν γῆσιν: quo sensu *acidae aquae* ac *fontes* a Latinis nominantur. Ex his intelligimus, quis sit Latinis sapor acidus. Verum ista, quia difficultates non paucas habent, subtilius alibi tractanda, pra-

pitio numina. *Poma acida etiam uvida et sunt et dicuntur.* Arnobius lib. 5. p. 164. *Addite huc etiam, idcirco esse uvida poma, idcirco uinosa, quod ex sanguine saburrato genus ducunt.* His abstinebant veteres quidam Christiani in stationibus ieiuniorum. Tertullianus aduersus Pſychicos; *Arguunt, quod xerophagias observemus, siccantes cibum ab omni carne et omni iurulentia, et uvidioribus quibusquam pomis, ne quid uinositatis vel edamus vel potemus.* Operae pretium est, videre, quam ingeniose hunc locum Eginhardus imitatione expresserit: *Aestate post cibum meridianum pomorum aliquid sumens ac semel bibens, depositis vestibus ac calceamentis, velut noctu solitus erat, duobus aut tribus horis quiescebat.* Negligenter legerat verba haec Suetonii, quae cum sequentibus cohaerere credidit: ita res alienissimas inepta aemulatione huius scriptoris in unam periodum commiscuit.

Cap. 78. *Post cibum meridian. — conquiescebat*] Antiquorum alii diem inter otium et curas dividebant, ut Seneca testatur, de tranquillitate vitae lib. 1. Hi sex septem horas negotiis tribuebant, reliquas otio et curae corporis. Plutarchus in Quaestionibus Roman.: *Ἡ μεσημβρία πέρας ἐστὶ τοῖς πολλοῖς τοῦ τὰ δημόσια καὶ σπουδαῖα πράττειν:* negatque idem, Romanos post meridiem solitos ποιεῖσθαι συνθήκας μηδὲ ὁμολογίας, *foedera aut praetiones contrahere.* Propterea dixit poeta epigrammaticus:

Ἐξ ὧραι μόχθοις ἰκανώταται· αἱ δὲ μετ' αὐτὰς
Γράμμασι δεικνύμεναι ΖΗΘΙ λέγουσι βροτοῖς.

Alii, inquit idem Seneca, *medio die interiungebant.* Isti peractis negotiis maioris momenti, circa meridiem cibum sumebant, sed leviter: deinde meridiabantur, ac paulisper conquiescebant: quod Graecis quoque *μεσημβριάζειν* dicitur: postmodum ad negotia redibant, sc. *quae levioris fere operae erant*, ut idem Seneca loquitur. Alii diem totum curis impendebant: ut philo-

sophi et qui occupationem vitam vivebant. Horatius 2. Sat. 5, 257. *Impransi correptus voce magistri*. Persius Sat. 3, 85. *Hoc est, quod palles, cur quis non prandeat, hoc est.* Quod ait Suetonius, *ita ut vestitus calceatusque erat*, indicat ita leviter prandere solitum, ut non accumberet, aut certe non ita ut solebant ad coenam: ideo calceos non ponebat, soleas non fovebat. Addit: *relectis pedibus*, quod nos interpretamur bene tectis et diligenter; sic solent meridiaturi pedes, ut sint bene tecti, curare. Ita autem habent membr. nostrae non *rectis pedibus*, ut prima editio: quod esset, stans, et capite tantum ac corporis trunco in lectum reclinato. In alijs scribitur *relectis pedibus*: id erit, quod apud Graecos ἀφαικῶς τοὺς πόδας, vel καθεύδει ἐκταθείς, *dormit extensus*, vel *extensis membris*: quae dici solent ad declarandam securitatem ἀμερίμνον hominis καὶ ἀφροντίστου. Lucianus de parasito: Οὐδὲν ἄλλο αὐτῷ τοιοῦτου παρενοχλοῦντος, ἐσθίει καὶ κοιμᾶται ὑπτίως ἀφαικῶς τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας, ὡς περ Ὀδυσσεὺς ἐπὶ σχεδίας ἀποκλέων οἴκαδ. Idem in De mercede servientibus, ἀποτεινόντα τῷ πόδι καθεύδειν. Philostratus de Apoll. lib. 2. Ἔστι δὲ φάρμακα ὑπνου μεμηχανημένα τοῖς ἀνθρώποις, ὧν πτόντες, καὶ ἀλειψάμενοι, καθεύδουσιν ἐκτεινάντες αὐτοὺς ὡς περ ἀποθανόντες. Idem in Heroicis de Protefilao: Κατὰ μεσημβρίαν ἀφικνεῖται καὶ καθεύδει ἐκταθείς. Illi simile apud Menandrum et Terentium: *in anrem utrainvis dormire, ἐπ' ἀμφότερα τὰ ὦτα καθεύδειν*. Reperi etiam in quibusdam codicibus *retractis pedibus*, non male, si de iacente intelligas. Cornelius Celsus pro eo dixit: *paullum reductis* (Hippocrates dixit, τὰ σκέλεα ὀλίγον ἐπιπεκαμμένα ἔχοντα) et addit ex eodem Hippocrate, *qui sere sani iacentis habitus est*. Nos *relectis* probamus cum Turonenſi: ac videntur mutasse eam lectionem, qui non observabant se se in hac voce intendere, non autem negare, ut vulgo solet accipi verbum *re-*

gere. Id vero mirum videri non debuit in hoc praefertim scriptore, qui dictionibus non paucis aliter iuitur quam vulgo sonent. Sic autem in multis τὸ τε modo est ἐπιτακτικὸν μόριον, modo στερητικὸν, ut *recondere* apud Propertium 2, 23, 50. ἀντὶ τοῦ προαιρεῖν, *promere*, quum alias sit ταμιεύειν. *Restringere* apud Lucretium 2, 408. pro *aperire*, ut legit et interpretatur doctissimus Turnebus. Sic apud Propertium 2, 25, 70. *iuppressa ubera* pro non pressis recte nobilissimus Scaliger exposuit: et nos apud Persium docemus *expertem* Latine dici et τὸν παῖραν ἔχοντα, et τὸν μὴ ἔχοντα. Eiusmodi sunt voces ancipites *inauratus*, *edurnus*, *egellidus*, aliaeque veteribus Criticis notatae.

A coena se in lecticul. lucubratoriam recipiebat }
Inobservantia prisca moris coegit doctos viros quaerere, quid esset *lecticula* hoc loco. Et est in promptu expositio eruditissimi Torrentii, lecticam pro cella capientis: absit, ut tanto viro iuveniliter insultemus: fallitur tamen et ipse, et qui *cellulam* vel *zeteculam* putant esse legendum: nihil enim mutari debet: sed mos potius observandus antiquorum, qui meditationi aut scriptio*n*i operam daturi, in lectulis suis se componebant: cui rei parata erat haec, quam vocat Suetonius *lecticulam lucubratoriam*. Cicero de Oratore, lib. 3. c. 5. *Dum dedita opera quiescentibus aliis in eam exhedram venisset, in qua Crassus lectulo posito recubisset: quumque eum in cogitatione defixum esse sensisset, statim recessisset.* Seneca epist. 72. *Quaedam sunt, quae possis et in cisto scribere, quaedam lectum et otium et secretum desiderant.* Plinius lib. 5. epist. 5. *C. quidem Fannius, quod accidit, multo ante praesensit. Visus est sibi per nocturnam quietem iacere in lectulo suo, compositus in habitum studentis, habere ante se scrinium: (ita solebat) mox imaginatus est venisse Neronem, in toro sedisse, prompsisse primum librum, quem de sceleribus eius ediderat, eumque ad extremum re-*

voluisse: idem secundo ac tertio fecisse; uno abiisse.
Ovid. Trist. lib. 1, 10, 37.

*Non haec in nostris, ut quondam, scribimus hortis:
Nec consuete meum lectule corpus habes.*

Perfius Sat. 1, 13.

— — — *Non quidquid denique lectis
Scribitur in citreis.*

Juvenalis de poetis et historicis, Sat. 7, 105.

Est genus ignavum, quod lecto gaudet et umbra.

Themistius orat. 1. Ἐάν τις ὑπὸ Φιλολογίας καὶ ἄμα οὐκ ἔχων ἕτερόν τι περιεργάζεσθαι, ἐν τῷ δωματίῳ τῷ αὐτοῦ καὶ τῷ κλινιδίῳ διαβουκολεῖται Ἀριστοτέλει καὶ Θεοφράστῳ ὀξέως ἐπύθοντο, κλινίδιον. Eundem morem Graecis hominibus fuisse in scribendo et commentando, non mihi, sed Aristophani credi par est: eius verba sunt Vespis de formulariis et caussidicis, vl. 1055.

Κατακλινόμενοι τ' ἐπὶ ταῖς κοίταις, ἐπὶ τοῖσιν ἀπρά-
γμοσιν ὑμῶν

Ἀνωμοσίας καὶ προσκλήσεις καὶ μαρτυρίας συνεκόλλων.

In eadem paullo post, Βδελυκλέων magistrum fungens, Philocleonem sic alloquitur: vl. 1203.

Παῦ' ἀλλὰ δευρὶ κατακλινεῖς, προσμάνθανε.

Iubet bonus magister discipulum recumbere in lectulo, nempe alludit ad morem servari solitum in scholis quorundam philosophorum, qui discipulos suos studentes continebant in huiusmodi lectulis, qui ipsis erant instar scamnorum. In Nebulis Socrates Strepsiadem μαθητιῶντα ita componit ad discendum, et vl. 253.

Κάθικε τοίνυν ἐπὶ τὸν ἱερὸν σκίμποδα.

Scio, Scipionem interpretari σκίμποδα, σκάμνον: sed de vero grabato, quod erat lecti genus, quin sit accipiendum, dubitabit nemo, qui sequentes locos consideraverit: sequitur enim longe:

— — ΣΩ. Ἐξει τὸν ἀσκάντην λαβών.

Ἀσκάντης est grabatus, non δίφρος, ut dubitat scho-

liaſies: nam vel cunicum proxima mentio de lecto accipiendum docet: reſpondet liquidem Strephiades:

Ἄλλ' οὐκ ἔωσι μ' ἐξαναγκεῖν οἱ κόρυς.

In eadem mox vl. 614.

ΣΩ. Ἄλλ' κατακλινεῖς δευρί. ΣΤΡ. Τί θρω;

ΣΩ. Ἐκφρόντισόν τι τῶν σεαυτοῦ πραγμάτων.

ΣΤΡ. Μῆ δῆδ' ἰκετεύω σ' ἐνθάδ'· ἀλλ' εἴπερ γε χρῆ Χαμαί μ' ἔασον αὐτὰ ταῦτ' ἐκφροντίσαι.

Alibi in eadem re ἀρνακίδων et στρωμάτων meminit, ut nemini dubium esse possit, quid appellet σκίμποδα in superioribus. Quod autem veteres ſcriptioni operam daturi in huiusmodi lecticulas se recipere, cauſſam aſerit Galenus lib. 3. de uſu partium, non uno loco ſignificans, ſcriptiſſe illos non ſuper menſis vel pluteis, ut nos hodie: ſed ſuper femore collocata charta: atque ut eius verbis dicam, ἐπτείναντας κατὰ τοῦ μηροῦ τὸ βιβλίον. Nec ſolum ſcripturi ad lecticulas se recipiebant, ſed etiam audituri recitantem et ſcholam habentem magiſtrum. Itaque in Platonis Protagora pars illius conſeſſus ἀντιλαμβάνεται τῶν βάτρων, pars τῶν κλινῶν.

Sed ut in illo temporis ſpatio — expergiſceretur] Eginhardus: *Noctibus ſic dormiebat, ut ſomnum quater aut quinque non ſolum expergiſcendo, ſed etiam deſurgendo interrumpere.* Quis neget, aut Magnum Carolum Auguſti geniū atque ingenium in plerisque expreſſiſſe, aut ſcriptorem illum, dum inepte Suetonii veſtigia premit, multa affixiſſe illi principi inſulſe, et κατὰ τὸ ὄν?

Producebatque ultra primam ſaepe lucem] Viri docti emendatio plurimam pro primam attribentis, nec fatiſ Latina eſt, nec ulius cod. auctore ſulta: et omnino vera non eſt.

Si vel officii vel ſacri cauſſa — evigilandum eſſet] Vulgata lectio *vigilandum* non eſt Latina; quare ſcripſimus et hic et duobus aliis locis, *evigilandum*, quantumvis reclamantibus plerisque libris. Fuille officii

caussa mature evigilandum, notavitur ante ad c. 53. Fuit vero et sacrorum causa publicorum. Censorinus c. 33. *Romani a media nocte ad mediam noctem diem esse existimaverunt: indicio sunt sacra publica, et auspicia etiam magistratum: quorum si quid ante medium noctis est actum, diei, qui praeteriit, ascribitur: si quid autem post mediam noctem et ante lucem factum est, eo die gestum dicitur, qui eam sequitur noctem.* Plautus Poenulo, 1, 2, 104.

AN. Nimia nos socordia hodie tenuit. AD. Qua de re obsecro?

AN. Quia non iam dudum ante lucem ad aedem Veneris venimus,

Primae ut inferremus ignem in aram. AD. Ah non factum est opus.

Quae habent nocturna ora, noctu significatum ire occupant,

Priusquam Venus expergiscatur, prius deproperans sedulo

Sacrificare.

Sic accipe sequentia post paullo verba de Atia matre Augusti: qui locus cum isto collatus et dabit et accipiet mutuanam lucem. *Lego, inquit, Atiam, quum ad sole-mne Apollinis sacrum media nocte venisset, posita in templo lectica, dum ceterae matronae dormirent, obdormisse.*

Ne id contra commodum faceret] Hoc est, contra valetudinem, ut loquitur auctor Rhetoricorum ad Herennium lib. 4. *Contra valetudinem suam se ad multam noctem expectasse.*

Sic quoque saepe indigens somni] Legerat negligenter haec verba Victor Aurelius, qui inter Augusti vitia somni intemperantiam ponit. Non ea unquam Suetonio mens οὐδ' ἐν ὄνειροις fuit.

Remollitum] Ὑγραυθέντα, τρυχθέντα, τὶ καθόντα. Livius lib. 1. c. 9. *Mollirent modo iras, et quibus fors corpora dedisset, darent animos.*

Cap. 79. *Oculos habuit claros ac nitidos*] Philosopho oculi *στυλπνοὶ* sunt indicium *λαγνείας*. Ἀναφέρεται, inquit, ἐπὶ τοὺς ἀλεκτρούνας καὶ κόρακας. Plinius Augusto tribuit oculos *glaucos et supra hominem albicantis magnitudinis*; quos timiditatis esse indices Aristoteles ait.

Quibus etiam existim. volebat, inesse — vigoris] Eadem scabies Caesarem titillavit; quem ait Dio voluisse, ut homines existimarent, ὅτι καὶ ἄνθος ὤρας. ἀπ' Ἀφροδίτης ἔχει.

Gaudebat, si quis sibi acrius cont. — submitteret] Iulianus Caesaribus: Εἶναι δὲ ἤθελε τὰς βολὰς τῶν ὀμμάτων, ὅποιος ἐστὶν ὁ μέγας Ἥλιος· οὐδένα γὰρ οἱ τῶν πάντων ἀντιβλέπειν ἠέλιου: paene ad verbum Suetonii sententiam expressit.

Et scabros] Scabrities inter vitia dentium. Martianus Capella lib. 3. *Protulit quoque limam, ex qua scabros dentes, vitiliginesque linguarum et sordes purgabat.*

Capillum leniter inflexum] Est, quem probant physiognomonici inter *εὐθύτριχα* et *οὐλότριχα*. *Leniter* autem scribi debet, ut in omnibus melioribus libb. Graecum fuerit *πράως* vel *ἡρέμα*. In huiusmodi descriptionibus voces frequentes, et apud Sallustium: *olemens rumor*: non vehemens, ac mediocris.

Subflavum] Polemo: Τὸ *πράως* ὑπόξανθον εἰς εὐμάθειαν καὶ ἡμερότητα καὶ εὐτυχίαν τείνει. Omnia Augusto competunt eximie, *docilitas, mansuetudo, felicitas*.

Supercilia coniuncta] Qui carent intercilio, Graecis *συνόφρυς* dicuntur. Latini eam partem etiam *glabellam* vocant. Martianus Capella lib. 2. *Quarum una deosculata Philologiae frontem illic, ubi pubem ciliarium discriminat glabellas medietas.* Aristoteles ista forma homines pronuntiat *δυσανίους*.

Nasum et a summo eminentiorem] Hoc initium est nafi aquilini, talem Graeci intelligunt, quum dicunt τῆς βίβλος τὸ πρὸς τὸ μέτωπον διηρθρωσθαι. Brevius Aristoteles, unde ceteri: Οἱ γρυκὴν ἔχοντες καὶ τοῦ μετώπου (malim ἀπὸ τοῦ μετώπου) διηρθρωμένην, μεγαλόψυχοι· ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς ἀστούς.

Et ab imo deductiorem] Tenuem, λεπτόν. Male interpretes *depressum*. Aristoteles: Οἱ τὴν βίβιν ἀκραν λεπτήν ἔχοντες ὀρνιθώδεις.

Colorem inter aquilum candidumque] Aquilus color in Glossis exponitur μέλας. Si ita esset, poterat parcere verbis et subnigrum colorem dicere: sed non ita est: neque *aquilus color* proprie est niger: non enim nigrae sunt aquilae: accedit tamen ad nigredinem, ut is, qui veteribus Graecis πέλας dicebatur, unde πέλεια et πελιδνός: talis fere color aquae praesertim concitatae: quae poetis μέλαν ὕδωρ dicitur. Color, quem intelligit Suetonius, est, nisi fallor, qualis in iis apparet, quos foris aestus torruit: quos lingua vernacula vocat *basanez*. Marcellino, *oolor obliuidus*.

Iulius Marathus libertus etiam in memoriam eius] Omnes libb. hic corrupti: non displicet Lipsii coniectura *et libertus et a memoria eius*. *A memoria*, nomen officii vel ministerii in aulis principum et magnatum, etiam Iudaeorum olim, qui videntur vocasse *hammazkir*, etsi LXX vertunt ὑπομνηματογράφους, et Hieronymus a commentariis. Magis tamen aliquanto placet nobis nostra: *I. Marathus libertus in memoria vitae eius*. Non dubitamus, Iulium Marathum de Augusti rebus aliquibus scripsisse commentarios, quos auctor vocat *memoriam*: sic fere lib. 5. c. 1. *Nec contentus, elogium tumulo eius versibus compositis a se insculpsisse: etiam vitae memoriam prosa oratione composuit*. Baebius Macer apud Servium: *Hoc etiam Augustus in libro secundo memoriae vitae suae complexus est*.

Quinque pedum et dodrantis] Non igitur brevi statura fuit, sed prope iusta, vide ad lib. seq. c. 68. Verum falso hoc scriptum a Maratho fuisse, inquit Suetonii oratio.

Sed quae commodit. et aequitate — oculeretur] Lego aequalitate. Eginhardus, tamen huic ceterorum membrorum caelabat aequalitas. Lib. 3. de Tiberio, c. 68. Ceteris membris usque ad imos pedes aequalis et congruens. Ita exprimit auctor Graecas voces *συμμετρία* et *σύμμετρος*. Vitruvius Graecos propius imitatus *συμμετρίαν* commensum dicit: A. Gellius lib. 1. c. 1. aptissime, membrorum omnium competentiam.

Cap. 80. Genitivis notis] *Συμείσις συμφύροις*, ut exponebamus ad Theophrasteos Characteres. Sic genitiva imago apud Ovidium.

In modum et ordinem — stellar. caelestis Ursae] Sidonius Apollinaris in Anthemii Panegyrico has notas draconem potius repraesentasse auctor est:

*Magnus Alexander, nec non Augustus, habentur
Concepti serpente deo, Phoebumque Iovemque
Divisere sibi: namque horum quaesit unus.
Cinyphia sub fyrte patrem maculis genetricis:
Alter Phoebigenam sese gaudebat haberi
Paeonii iactans Epidauria signa draconis.*

Sed remedio harenarum — confirmabatur] Remedium harenarum varie accipi potest. Vel enim de fomentis calidis affectae parti admotis. Sunt autem, ait Celsus lib. 2. *fomenta calida, milium, sal, harena, quodlibet eorum calefactum, et in linteum coniectum.* Vel de ambulatione in alta harena. Hanc interpretationem amplectuntur eruditissimi viri, etiam medici. Possimus tamen et de volutione in harena calida, vel etiam littorali aut fluviali accipere. Huius remedii plurima in libris veterum medicorum mentio: in multis enim morbis eo utebantur. Severus Samonicus cap. de Hydropyli: *Nec non et tepidis convolves corpus harenis.*

Symmachus contra podagram eo se usum scribit: ita enim accipi debent haec illius verba lib. 8. epist. 45. *Sed valetudo saucia obstrepit voluntati. Humor enim noxius articulis illapsus etiam nunc me tenet lectulo, et vix littorali siccitate tenuatur.* Apud Graecos medicos, Aetium, Aeginetam, alios, legas multa περί ψαμμισμοῦ καὶ ψαμμοχωσίας. Talem aliquam viam inesse pulveri palaestrico existimavit Lucanus: videtur enim, alluisse ad hoc genus remedii, quum de sabuloso Antaeo caneret lib. 4, 616. *Auxilium membris calidas infudit harenas.* Observavimus, veteres in exercendo corpore etiam extra morbi necessitatem voluisse se super candente arena, ut corpus ferendo calori asuescerent: contra, ut ad tolerandum frigus praepararent, vel in nive se versabant, vel statuas nive obductas nudi amplexabantur. Laertius de Diogene Caepe lib. 6. sect. 23. Καὶ Θέρους μὲν ἐπὶ ψάμμου ξεστῆς ἐκυλινθεῖτο· χειμῶνος δὲ ἀνδριάντας πεχιονισμένους περιελάμβανε πανταχόθεν ἑαυτὸν συνασκῶν. Suidas de Antiocho Cilice, philosopho Cynico, qui castra Severi Imp. aliquando est secutus: Ἐκαλγοῦντας τοὺς στρατιῶτας ὑπὸ τοῦ πολλοῦ βίγους, ἐπερώννυσεν εἰς τε τὴν χιόνα ῥιπτῶν καὶ ἐν αὐτῇ καλινδοῦμενος. Hanc stultam consuetudinem reprehendit gravissimus auctor Epictetus apud Artianum lib. 5. Dissertation. c. 12. Τούτου ἕνεκα δεῖ καὶ ἡμᾶς μελετᾶν ἐπὶ σχοίνου περιπατεῖν, ἢ Φοίνικα ἰστάνειν, ἢ ἀνδριάντας περιλαμβάνειν; οὐδαμῶς. *Remedium arundinum* quid appellet hoc loco Suetonius, ne medicos quidem, viros eruditione praestantissimos, satis exploratum habere scimus. Equidem non aliud remedium fuisse suspicor, quam cuius Cato meminit c. 160. et ex Catone Plinius extrem. lib. 17.

Cap. 81. *Tempore certo recurrentes*] Περιοδικὰς νόσους Graeci. Aegineta ad verbum περιδιζούσας κατὰ τινὰς καιροῦς. Philo vero Iudaeus, simpliciter περιδιζούσας νόσους.

[*Initio veris praecordiorum inflatione tentabatur*]
 Invenio medicos, qui prodiderunt memoriae, Augustum doloribus laterum et thoracis tentatum, mitioris cuiusdam theriacae usu convaluisse, quam Damocrates apud Galenum in secundo de antidotis describit: qui postea addit:

Ταύτη λέγουσι τὸ: Σεβαστὸν ἠδέως
 Χρησάμενον ὑγιᾶ γυγονέσαι ἐν βραχεῖ χρόνῳ
 Πλεύροις τε καὶ θώρακι δυσχρηστούμενον.

Cap. 82. *Pingui toga*] Et Graeci *παχὺ ἱμάτιον* hibernum vocant, et non multo aliter *στερεόν*. Porro *pinguis* hic opponitur *λεπτῶ*: nam si in propria significatione accipias, *ἐλαιοπιπέα* vestimenta aestate gestari vult Hippocrates: *καθὰ* vero hieme, contra apud Trebellium Pollionem Saturninus in 30. Tyr. c. 23. *Discumbere milites cum sagis iubet hieme gravibus, aestate perlucidis.*

[*Et feminalibus et tibialibus muniebatur*] In vestitu veterum Iudaeorum, Graecorum et Romanorum nihil tam alienum fuit a nostris moribus, quam quod eorum usum ignoraverint, quae hodie appellamus *femoralia* et *tibialia*. Quod etsi certissimum est, reperias tamen doctos viros, qui aliter sentiant scribantque. Sunt enim, qui femoralia quum legunt in libris veterum, et tibialia, non alia fuisse illa putent ab iis, quae nos ita indigetamus. Falso et imperite: nam illis vocibus non intelligunt veteres Latini id, quod ipsi putant: sed fascias, quibus antiqui pedes, tibias, crura et femora sive femina involvebant. Nostras braccas non fuisse Graecis Latinisque in usu, eo probamus, quod nulla apud ullam Graecum aut Latinum scriptorem vetustiore existet eorum mentio, ac ne appellatio quidem nisi barbara. Alterum validissimum est argumentum: quod in cultu Graecorum et Romanorum, brevior vestis amicti eas partes ostenderent, quae honeste nominari non possunt. Theophrastus in descriptione hominis inepti: *Καὶ ἐγχε-*

βλημένος ἄνω τοῦ γόνατος κχιζάνει, ὥστε τὰ γυμνά αὐτοῦ φαίνεσθαι. Similis ἀσχημοσύνη eorum, qui vestem vel consulto consilio adducebant, quod ἀνασύρεσθαι et ἀνελκύειν Graecis dicitur: cuius rei exemplum in eod. libello Theophrasti in descriptione hominis βδελυροῦ: quem ait solitum, ἀνασυράμενον δσιῆσαι τὸ αἰδοῖον: vel imprudentia: quod notavit olim in Philippo rege captivus eius, quum sub hasta venderetur. Praeerat auctioni Phillppus ἀνσταλαμένω τῷ χιτῶνι καθήμενος οὐκ εὐπρεπῶς, inquit Plutarchius: accessit ad eum captivus, et monuit, ut vestem demitteret. Μικρὸν, inquit ille, κατωτέρω τὴν χλαμύδα ποιήσον· ἀσχημονεῖς γὰρ οὕτω καθήμενος. Simile est, quod de Tusco haruspice facete narrat Martialis lib. 3, 24.

*Ipse super virides aras lactantia pronus
Dum refecat cultro colla, premitque manu:
Ingens iratis apparuit hernia sacris.*

Trebellius Pollio de Saturnino tyranno c. 27. *Huius insignis est, quod convivio discumbere milites, ne inferiora nudarentur, cum sagis insit.* Hinc est, quod metu talis ἀσχημοσύνης Caesar in ipso casu quum occideretur, sinum vestis ad ima crura deduxit. Tertium superiori affine argumentum est, quod in mentione τῶν περὶ κοιλιολυσίαν ὄγκων, vestis semper καθέλκεσθαι καὶ ἀνέλκεσθαι dicitur: Hebraei honestissime *tegere pedes*. Herodianus in Macrino: *Τὰς ἐσθῆτας τῶν μηρῶν καθέλκειν*: cuius loci interpretes non sunt interpretes. Non igitur braccas antiqui noverunt, sed earum loco, ut diximus, fascias, quibus varias corporis partes invollebant. Usus primus harum fasciarum fuit in aegrotis et imbecilibus, a quibus sumplerunt postea homines delicati et molles. Horatius 2. Sat. 3, 254.

— — — — *ponas insigniu morbi:
Fasciolas, cubital, focalia.* — —

Vetus interpres ad illum locum: *Fasciolae ornamenta quaedam sunt brachiorum, pedum, articulorum, ve-*

Int vittae: ita legendum, non *vel vittae*. De cruralibus Quintilianus lib. 11. c. 3. *Palliolum sicut fascias, quibus crura vestiuntur, et focalia, et aurium ligamenta sola excusare potest valetudo*. Coeperunt Romani his fasciis extra valetudinem uti Ciceronis temporibus. Varro, Cato, vel de liberis educandis: *Mihi puero modica una fuit tunica, et toga, sine fasciis calceamenta, equus sine ephippio, balneum non quotidianum, alveus rarus*. Fascias intelligit pedules, quas Pollux alicubi *περιεληματα ποδῶν*. De iis Ulpianus lege 25. Dig. de auro, argento, mundo: *Fasciae cruales pedulesque et impilia vestis loco sunt, quia partem corporis vestiunt*. Videntur per ea tempora et cruales ac pedules in frequentiore usu fuisse, quando Iurisconsultus eas numerat inter vestes ordinarias. At Varronis aetate adeo res nova fuit, ut Pompeio ab eius obtrektoribus inter alia obiectum sit, quod fascias gestaret, et quidem cretatas: quorum alterum lascivi hominis indicium, alterum, etiam *τυραννιδῶντος* videri volebant. Cicero ad Atticum lib. 3. epist. 3. *Epicratem (sic Pompeium vocat) suspicor, ut scribis, lascivum fuisse: etenim mihi caligae eius et fasciae cretatae non placebant*. Valerius Max. lib. 6, 2, 7. *Pompeio candida fascia crus alligatum habenti Favonius, non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema*. Obicit aperte regni suspicionem, non propter fasciam (falluntur eruditissimi viri, qui id existimant) sed propter talem fasciam, hoc est, candidam: in promptu ratio est: quia diademata nihil aliud quam candidae fasciae erant, ut ad superiorem librum notavimus. Ceterum Pompeius quod fasciam gestaret, solitus id excusare, quasi tegendi ulceris causa deformis, crus colligaret. Auctor Ammianus Marcellinus lib. 17. Obectae sunt et Clodio fasciae, sed purpureae, non candidae: quare nequitiae solum id est attributum; suspicionem rerum novarum carnit. Cicero de haruspicum responsis c. 21. *Clodius a crocota, a mitra, a mulio-*

bribus soleis, purpureisque fasciis, a strophio, a psaltrio, a flagitio, a supra est factus repente popularis. Inde est, quod in tragoedia Hippolyto tribuuntur Herculi apud Omphalen agenti inter alia nequitiae instrumenta et fasciae crurales, vl. 321.

*Crura distincto religavit auro,
Luteo plantas cohibente focco.*

Non dubium mihi est, quin et Graeci similiter fascias istas in usu habuerint: pedules illi περιπεζίδας appellabant, crurales περισκελίδας; quas tamen etiam a puellis fuisse gestatas, ex Menandro annotat Iulius Pollux, et ex Horatio nobis constat: ideo Graeci poetae feminas appellarunt ελκίποδας, δια τὴν ἔνδεσιν τῶν μηρῶν, inquit Pausanias. Alibi docuimus, sero veteres calceamentis assueville: quum per longa saecula nudis pedibus, nisi cogeret necessitas, egissent. At posteaquam in frequenti usu calcei coeperunt esse: paullatim etiam pedules atque crurales fasciae sunt assumptae. Temporibus Dionis Chrysostomi, qui Traiano imperante vixit, fascias adhuc mediocris fortunae homines ignorabant. Clarum hoc ex hisce illius verbis in sermone de tyrannide: "ΕΦη·δέ, τοὺς πλουσίους ὁμοίους εἶναι τοῖς νεογνοῖς βρέφεσι, δεῖσθαι γὰρ ἀεὶ ποτε σκαργάνων." Quum dicit scriptor hic excellens, proprium esse divitum, uti hoc genus fasciis, tacite significat, id quod dicebamus. Reperio, et Asiaticos fasciis feminalibus usos. De iis enim debet intelligi hic locus Iustini lib. 38. c. 1. *Mithridates incertum belli timens consilia ad insidias transfert: sollicitatoque iuvene ad colloquium, quum ferrum occultatum inter fascias gereret, scrutatori ab Ariarathe regio more misso, curiosus inum ventrem pertractanti, ait: caveret, ne aliud telum inveniret, quam quaereret.* Nescio tamen, an non sit vetius, Mithridatem more multarum gentium barbararum braccas gestasse, quas scriptor Romanus fascias appellet non κυρίως, sed ἀναλόγως: quia Romae id erant fasciae, quod alibi braccae:

feminum nempe tegimen et involucrum: sed braccarum usum ita averfati sunt Graeci Romanique, ut non sine indignitate referat Ovidius, Ponti aëcolas quosdam braccas gestasse, quum essent Graecis oriundi. Locus est Trist. lib. 5, 10, 31.

Quos ut non timeas, possis odisse videndo

Pellibus et longa corpora tecta coma.

Hos quoque, qui geniti Graia creduntur ab urbe,

Pro patrio cultu Persica braccæ tegit.

Existimabant enim, inclementissimi caeli id esse argumentum. Hyginus Poetico astronomico lib. 1. *Hinc intelligimus, illic maximum frigus et in aestivo circulo calorem esse, quod qua terra habitatur, eos videmus, qui proxime arcticam finem uti braccis et eiusmodi vestitu vestiri.* Sunt vero alii, qui subligacula apud veteres nostris braccis putent respondere: quum certum sit, et subligacula et campestricia non aliud fuisse, quam pannum, quo verenda velabant ephēbi exercentes, Iuperci currentes, scenici, athletae, popae, coci et alia vilia servitia interministrandum, et cauponum οἱ ἀτελέστατοι, ut notat Philostratus lib. 4. in vita Apollonii. Sed omnium crassissime errant, qui *caligas* veterum Romanorum volunt esse nostra hodie femoralia. Legi id nuper in notis viri docti ad Dionis locum hunc lib. 48. Διέσκωπτον γοῦν σφᾶς ἀλλὰ τε καὶ βουλὴν καλλίγαν ἀπὸ τῆς τῶν στρατιωτικῶν ὑποδημάτων χρήσεως ἀποκαλοῦντες: loquitur Dio de militibus, qui sua intercessione pacem conciliare studebant Octavium inter et Fulviam, Luciumque Antonium. Ait, et Antonium et Fulviam irrisui illos habuisse, ut parum dignos Palaemones, qui tantas controversias disceptarent. Propterea quum aliis scommatis ipsos affecisse, tum etiam appellasse per contumeliam *senatum caligatum*, a calceamentorum genere, inquit Dio, quo milites utuntur. Hic sensus est absque dubio superiorum verborum Dionis: in quibus scribo βουλὴν καλλίγαν, non καλλίγαν, neque potest hoc loco planius

quidquam esse. Caligam fuisse, quod Dio ait *στρατιωτικὸν ὑπόδημα*, id vero hodie ita omnibus notum, ut vix alicui tironi eius ignorantiae veniam arbitrer dandam. Praeter alia eius rei certissima testimonia sexcenta. Capitolinus in explicanda adagione *Caliga Maximini*, aperitissime, *caligam, calciamentum, et campagum*, ut voces eiusdem significationes usurpat. (Vid. Poll. Gall. 16.) Mira vero docti illius viri in superioribus Dionis verbis explicandis incuria. Primum vult, subligaculis, hoc est, braccis nostris, usos esse veteres Romanos: deinde eas braccas censet caligas fuisse appellatas: postremo pronuntiare non veretur, *ὑπόδηματα* non calceos significare, sed eiusmodi femorum tegmen. Putes, de alia qua lingua eum loqui, non de Latina et Graeca: ita nova effata haec sunt. Quid? nonne idem Dio Caligulam Imperatorem id nomen invenisse scribit diserte, quod educatus in castris militaribus calceis uteretur, non iis, quorum erat in urbe usus? Sic enim illo libro 57. "Ὅτι δὲ τῷ στρατοπέδῳ τὸ πλεῖστον τραφεῖς τοῖς στρατιωτικοῖς ὑπόδημασιν ἀντὶ τῶν ἀστικῶν ἐχρῆτο. Quando coeperint Romani braccis uti, obscura quaestio est, neque huius loci: nos non dubitamus, paullo post Augusti tempora braccis coepisse asuescere Romanos, qui bella cum Germanis aliisque septentrionalibus populis gerebant, aut limites imperii in illis oris tuebantur. Inde est, quod Alienus Caecina, legatus superioris Germaniae, braccas gestare etiam Italiam ingressus non erubuit. Tacitus Histor. lib. 2. c. 25. *Caecina velut relicta post Alpes saevitia ac licentia modesto agmine per Italiam incessit. Ornatum ipsius municipia et coloniae in superbiam trahebant: quod versicolore sagulo braccas tegmen barbarum indutus, togatos alloqueretur.* Sed diu etiam post haec tempora ignotum vulgo fuisse Romanis etiam militibus braccarum usum, clare docet locus Trebellii Pollionis, quem posuimus. Verum haec elibi diligentius. Postquam igitur Romani usum braccarum partim a Gallis

braccatis, partim a Germanis, Gothis aliisque populis septentrionalibus didicerunt, coepere nova notione accipi femoralia et tibialia. Isidorus: *Femoralia appellata eo, quod femora tegant: ipsa et braccas, quod sint breves et verecunda corporis iis velentur.* Ubi vides acumen Grammatici, braccas dici quasi βραχεῖς ἐσθῆτας. Imo vero braccas sunt βράκη vel βράκια, hoc est, ῥάκη vel ῥάκια. Ita primum Graeci Asiatici Persarum ἀναξυρίδας vocarunt: deinde Massilienses Graeci vicinorum Gallorum femoralia ita nominarunt: et inde etiam appellata ab iisdem Gallia braccata. B in hac voce est ex Aeolica dialecto, qua plurimum usos Phocaeenses, quorum traduces erant Massilienses, argumento sit vel locorum situs: nam Phocaea Ionicarum urbium extrema in Aeolidis confinio sita erat. Diodoro enim Siculo non assentior, qui βράκας vocem Gallicam facere videtur: neque Hesychio, scribenti, βράκται αἴγιοι διφθέραι παρὰ Κελτοῖς. In eodem legimus βράκες, ἀναξυρίδες, quasi pluralis huius singulare esset βράξ, non βράκος, ut ῥίκος: sed id per metaplasmum ex licentia poetica. Aut etiam fortasse scribendum βράκεια. Idem Grammaticus βράκος alibi exponit πολυτελές ἱμάτιον: quo modo accipitur a Theocrito in Colo, οἶα γυναῖκες φορέοισ' ὑδάτινα βράκη. Sed hoc nihil ad eas, de quibus agimus, braccas, quarum usum quam Graeci didicerunt, videntur voce Romana Φιμινάλια appellasse. Suidas: Φιμινάλια, ἀναξυρίδες, βράκια: et Hesychius: Ἀναξυρίδες Φημινάλια, βράκια βαρβαρικά. Tibialia, quae nos appellamus, Graeci recentiores κουρτζουβάκια nominabant: quae vox apud Curopalatam existat. Sed haec isto loco nimium multa: nam in commentariis de re vestiaria, deo dante, accuratius ista pertractabimus, et multos multorum auctorum utriusque linguae locos, ubi fasciarum sit mentio, exponemus atque illustrabimus.

Aestate apertis cubiculi foribus] Ad perflatum aestivum. Cellus lib. 1. *Habitare vero aedificio lucido perflatum aestivum, hibernum solem habente.*

In peristyliò] In atrii parte, quam e re peristylium dicebant: vide, quae notamus supra c. 29. de Atrio libertatis.

Saliente aqua] Statius Papinius de Tiburtio Vopisci, 1. Sylv. 3, 35.

*An picturata lucentia marmora vena
Mirer? an emissas per cuncta cubilia lymphas?*

Idem in epithalamio Violantillae, 1. Sylv. 2, 154.

*Excludunt radios sylvis decussa vetustis
Frigora: perspicui vivunt in marmore fontes.*

Simili artificio et theatra refrigerarunt: eiusque rei primus auctor Pompeius Magnus. Valerius Maximus lib. 2. *Cn. Pompeius ante omnes aquae per semitas decursu, aestivum minuit fervorem.* Eo etiam spectat circi irrigatio, de qua Frontinus de aquae ductibus: *Quanto pere curae esset, ne quis violaret ductus, aquamve non concessam derivare auderet: quum ex multis apparere potest, tum ex hoc, quod circus maximus ne diebus quidem ludorum circensium, nisi aedilium aut censorum permissu irrigabatur.* Transtulit hoc omne artificium Plinius Secundus in hippodromum, quem habuit in Tusculano suo, ut haec eius declarant: *E stibadio aqua velut expressa cubantium pondere, sipunculis effluit, cavato lapide suscipitur, gracili marmore continetur, atque ita occulte temperatur, ut impleat nec redundet.*

Atque etiam ventilante aliquo cubabat] Qui lecti veterum non erant vulgo, ut nostri, pannis oppansis clausi, ideo moris fuit ditioribus, ut, quando meridianum somnum maxime captarent, adstans aliquis ventulum faceret: simul refrigerandi causa, et muscarum ac culicum abigendorum. Terentius Eun. 3. vl. 46.

Cape hoc stabellum et ventulum huic sic facito.

Poeta epigrammarius lib. 2. Ant. c. 32. p. 231.

*Ῥιζῶν ἐν ὕπνοις Δημήτριος Ἀρτεμιδώραν
Τὴν λεπτὴν, ἐκ τοῦ δωματος ἐξέβαλεν.*

et saepe Nonnus in Dionysiâcis. Claudianus in Entropium lib. 1, 108.

*Et quum se rapido fessam proiecerat aestu,
Patricius roseis pavonum ventilat alis.*

Erant enim flabellâ elegantiorum, sive muscaria, pavonina, ut etiam Martialis indicat. Propertius 2, 8, 59.

Et modo pavonis caudae flabella superbae.

Tenuioribus pro flabellis caudae erant bubulae, ut ex eodem Martiale notum et Aeliano lib. 15. c. 14. Interdum agitatio manus pro flabello erat. Gregorius Naz. de largiendo mendicis, describens divitis accumbentis apparatus: Δεῖ δὲ ἡμῖν τοὺς ὑπὲρ κεφαλῆς ἄνεμον ταῖς δῆ-
πῖσι σοφίζομένους, καὶ ταῖς ἐκ χειρῶν αὐραῖς τὸ κλῆθος τῶν σαρκῶν ἀναψύχοντας. Ex Aristophanis Equitibus potest colligi, corollam myrteam aut simile quid Athenis flabelli usam praestituisse. Ut plurimum flabella erant e pennis inter se colligatis in unum fasciculum: quare elegantissimus poeta Euripides appellat εὐκαγῆ κύκλον πτέρινον, circulum, id est, fascem plumeum bene compactum: et notat ibi, morem esse barbaricum, e Phrygia ad Graecos allatum. Poetae verba sunt in Orestâ, v. 1426.

Φρυγίοις ἔποχον, Φρυγίοισι νόμοις
Παρὰ βόστρυχον αὐραν αὐραν
Ἑλένας Ἑλένας εὐκαγεῖ κύκλω
Πτερίνω παρήδος ἀίσσων
Βαρβάροισι νόμοισι.

Plura de his Athenaeus. Postea vero quam lectos velis obtegere coeperunt, ventilationis mos desuit. Paulus Silentarius epigrammate εἰς κωνωπεῶνα, lib. 4. c. 32.

Ἐπνοῦ δ' ἀστυφέλκτον ἄγω χάριν· ἀλλὰ καὶ αὐτοῦς
Δμῶας μυιοσόβου ῥύομαι ἀτμενίης.

Loquitur ipse κωνωπεῶν, qui erat lecto oppansus, et ait, se fungi vicem servi ventulum facientis. Primus Romanis usus fuit conopeorum ad aegrotos et foetas mulieres, ut ex Varrone constat de re rustica lib. 2. c. 10. Porro, qui molliores erant, praesertim autem virgines delicatae,

iis non cubantibus tantum ventilatores aderant, sed etiam incedentibus per urbem servi cum stabellis simul et umbrellis latus cingebant. Dionys. Halic. lib. 7. Ἰππολόθου τε αὐτοῖς ἐς τὰ διδασκαλεῖα τῶν ὀρχηστῶν καὶ αὐλητῶν, καὶ τῶν παρακλησίων τούτοις μουσικολάκων, παραπορευόμεναι παιδαγωγοὶ γυναῖκες σκιᾶδια καὶ ῥιπίδας κομίζουσαι. Claudianus iam dicto libro:

— — — — — *stabella perosi*
Aspirant trabeis. Iam non umbracula gestant
Virginibus, Latias ausi vibrare secures.

De antiquitate huius τρυφῆς possumus coniecturam facere, quum e versiculis Euripidis, quos supra descripsimus, tum argumento eius tumuli a Nicia vetustissimo pictore depicti, quem non penicillo, sed stylo expressit Pausanias in Achaicis, ubi inter alia sic scriptum: Θρόνος τε ἐλέφαντος καὶ γυνὴ νέα καὶ εἶδους εὖ ἔχουσα ἐπὶ τῷ θρόνῳ. Σεράκαινα δὲ αὐτῇ προέστηκε σκιᾶδιον φέρουσα. Anacreon hymno in Artemonem illum delicatum, qui περιφόρητος est dictus:

— — — — — *παῖς κύκης*
Καὶ σκιαδίσκην ἐλεφαντίνην.
Φορεῖ γυναῖξιν αὐτως.

Exposuimus pluribus hunc antiquorum morem: cuius ignorantia Plutarchi interpretes hunc illius locum corruperunt in libello, εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον. Ἐνιοὶ τὸν Ἡρακλέα καίζοντες οὐκ εὖ γράφουσιν ἐν Ὀμφάλῃ προκατοφόρου, ἐνδιδόντα Λυδαῖς Σερακαινίσσι ῥιπίζειν καὶ παραπλέκειν ἑαυτὸν. Mens auctoris clara: *Herculem, inquit, male quidam pingunt apud Omphalem muliebri palla vestitum, et Lydis ancillulis se permittentem ventilandum comendumque.* At docti viri consentiunt, emendandum esse ῥαπίζειν: an quia sandalio caput Herculi committigatum fuisse ab Omphale Gnatho Terentianus ipso docuerat? Speciosa ratio, sed prorsus tamen falsa: nam omnino ῥιπίζειν legi debet, ut omnes libri habent. In verbis Plutarchi ἐνδιδόναι παραπλέκειν ἑαυτὸν, est, quod de eodem Hercule ait Seneca in Hippolyto, vl. 329.

*Passus aptari digitis smaragdos,
Et dari legem rudibus capillis.*

Malim etiam ἐκδιδόντα scribere: ita enim potius auctores loquuntur. Philostratus in Timocrate: Ἐκδεδαικώς ἑαυτὸν κίττη καὶ παρατιλτραίαις. Athenaeus: Ἐκδοὺς ἑαυτὸν ἔρωσιν ἀλαγίστοις, alii παραδιδόναι. Plato in Phaedone: Παραδιδόναι ταῖς ἡδοναῖς ἑαυτόν.

Ut Praeneste vel Tibur biduo procederet] Hac ratione stadia centum indies, vel passuum circiter octo millia conficiebat: nam Praeneste stad. CC Roma distat, nec multo minus Tibur.

In primis lavandi raritate] Celsus aliique veteres medici ita faciendum praecipiunt iis, qui nervorum dolore laborant, ut Augustus. Nunquam autem fere difficilium obsequentes aegrotos habuere olim medici, quam ubi imperata erat balneorum abstinentia, ut ipsorum libri testantur: quae causa est, cur hoc Suetonius notet. Persius contra de aegro intemperante 3. Sat. 98. *Turgidus hic epulis atque albo ventre lavatur.* Et apud Graecos *Θερμολουσίαι* inter argumenta vitae dissolutae ponuntur.

Ungebatur enim saepius] Minus recte quidam libb. *ungebatur etiam.* Indicat, Augustum saepius usum *ξηραλοιφίαις* et assiduis sudationibus.

Perfundebatur egelida aqua] Cellae tepidariae solio infidebat, et tepida perfundebatur. *Perfundi aqua,* Hippocrati dicitur, *περικλύδην λούσθαι.* Nihil hoc pertinet ad eam capitis perfusionem aqua frigida, quam tot locis tam diligenter commendat Celsus: nam huic loco ex iis potius lux danda est, quae scribit idem Celsus lib. 4. c. 24. *Debet, si podagra est, interpositis temporibus exiguis, invicem modo ingredi, tum antequam cibum capiat, sine balneo loco calido leniter perfricari, sudare, perfundi aqua egelida, deinde cibum sumere.* Omnia haec ita Augustus, ut narrat Suetonius.

Quoties — Albulisve calidis utendum esset] Celsus: *Si tumor nullus est, calidis somentis opus est: aquam marinam vel muriam duram fervere facere oportet; deinde in pelvim conicere, et quum iam homo pati potest, pedes demittere.*

Insidens ligneo folio] Haec sunt Augusti laetitiae: at illis temporibus etiam ex argento fiebant folia balnearum. Plinius lib. 33. c. 12.

Cap. 83. *Ad pilam — folliculumque transiit*] Ita ut paullo antequam lavaret, pila se exerceret, vel folle: nam ea fere hora erat huiusmodi exercitationum campestrium. Martialis lib. 7. ad Atticum, epigr. 31.

Non pila, non follis, non te paganica thermis Praeparat, aut nudi stipitis ictus hebes.

Pilam ἀπλως quum dicunt Romani, ut multis locis Martialis, quin trigonalis intelligatur, dubium non est: de ea videtur et Suetonius sentire.

Ita ut in extremis spatiis subsultim decurreret] Hoc est, quum levi saltatione curreret: idque ex praeepto medicorum dubio procul: nam veterum Asclepiadarum divina solertia, quae ambulatio cuique morbo conveniret, subtilissime vestigaverat. Itaque alium iuebant per plana, alium per divosa, alium brevioribus spatiis, alium longioribus ambulare: quosdam contento cursu, quosdam leni, nonnullos subsiliendo: sic ut duo vel tria exercitationis genera miscerent, ambulationem, cursum, saltum. Huius porro (saltum dico) species multae: in longum, in altum saliaris sive *fullonius*, ut Seneca appellat epist. 15. Erant et aliae paene innumerae ambulationum species, quarum Hippocrates lib. 2. et 3. de diaeta, Oribasius lib. 6. alique medici passim meminerunt.

Sestertio vel lodicula involutus] Qui in campo se vel gymnasio exercebant, cetera nudi, τὴν αἰδῶν campestri tegebant: aut si corpore infirmiore erant, gauspam vel pallam, vel lodiculam, vel sahana sumebant.

Itaque plurimus horum usus fuit in gymnasiis et balneis: sic apud Petronium Trimalcio involutus coccina gausapa lecticae imponitur, post curatum in balneo corpus. Et Seneca epist. 53. *psychrolutes gausapatus* dicitur, qui aqua exiens post natationem gausapa se involvebat. In libris medicorum multa huius moris est mentio: qui etiam docent, in eum usum adhiberi solitas vestes potissimum *ἀγνάπτους*, quae fullonis arte non essent politae. Galenus 3. Commentar. in *περὶ διαίτης ὀξείων νόσων* Hippocratis: Οὐδὲ οἱ νῦν ἰατροὶ χρῶνται στελεγγίσις ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων, οὐ μὴν οὐδὲ σκόγγῳ ἀλλ' ἐνειλίττουσιν αὐτοὺς μετὰ τὸ λουτρὸν εἰς ἐθόνην· οἱ δὲ εἰς ἱμάτια, καὶ μάλιστα γὰρ τὰ ἄγναπτα περιστέλλουσι πανταχόθεν, ὡς ἰδρῶσι κλειῖστον. Fūere in hunc usum linteamina quaedam dicta posterioribus Hebraeis Graecis ac Latinis *sabana*. Ad hunc igitur modum Augustus, dum se exercet, corpus lodicula tegit aut *segestri*: ita enim legendum esse vel *segestro*, assentior Phoenici quondam Iurisconsultorum Iacobo Cuiacio. Nam quidquid ad explicandam vulgatam lectionem *sestertio* hactenus docti attulerunt, ea partim incerta sunt, partim, etiam inepta. Lodix et segestre iunguntur, quia pertinent ambo ad lectorum supellectilem. In itinere faciendo quum lecti olim essent circumferendi, ut monebamus ad Theophrastum, beatioribus gestabantur culcitae, vel pro culcitis tapetes. Synesius epist. 61. *Δακίδα μεγάλην τῶν Αἰγυπτίων οὐχ οἶαν ὑποβεβλήσθαι στρωμνῇ, ἀλλ' οἶαν αὐτὴν εἶναι καὶ μόνην στρωμνὴν, Ἄστέριος ὁ ταχυγράφος ἰδὼν ἤτησε παρ' ἡμῶν, ἐπηλίκια με πρὸ τῶν μεγάλων ἀρχαίων ἔδει καθεύδειν· ταύτην ὑπεσχόμην ἐξῆς ἀπολείψειν αὐτῷ δῶρον· οὐ γὰρ ἦν πρὸς τὴν Θρακῶν χιόνα παραβαλλόμενον, τοιαῦτα χαρίζεσθαι.* Pauperibus culcitarum sive tapetum usum praebebant *segestria*: quae propterea Lucilius inter viae instrumenta refert:

*Penula si quaeris, canteriu', servu', segestra,
Utilius mihi quam sapiens.*

Plutarchus Crasso de Alexandro philosopho in comitatu Crassi: Οὐκ ἦν ἀποφῆναισθαι βραδίως πότερον προσῆλθεν αὐτῷ πνεύστερος, ἢ προσελθὼν ἐγένετο· μόνος δ' οὖν αἰεὶ διὰ Φίλων αὐτῷ συνακοδημῶν στέγαστρον ἐλάμβανεν εἰς τὴν ὁδόν, καὶ τοῦτ' ἐκανελθὼν ἀπηγεῖτο. Φεῦ τῆς ὑπομονῆς! Errant docti, qui putant στέγαστρον isto Plutarchi loco lecticam significare, et Varronis auctoritate male suum interpretamentum tuentur. Glossarium: *segestrium*, στέγαστρον, τεράδερμον: lego στεγᾶδερμον. Nam plane *segestrium* est στεγαστρὶς διφθέρα, vel *teges*, ut indicat Varro: *tegetem* autem pro culcita fuisse usurpatam a pauperibus ad Theophrastum notamus: quam etiam ad rem usos esse veteres non dubito illis Gallicis sagis, quae in lib. 8. Polyaei vocantur *σισύραι Γαλατικάι*. Scribit eruditissimus Cuiacius in Observationibus *segestria*, Suidae dici egestia: fierique eo auctore, ἐξ αἰγείων τριχῶν τῶν λεγομένων Κιλικίων. Atqui Suidae *ἔγαστα*, vel *ἄγαστα*, ut ipse notat, *segestria* non significat, verum aggerem: ita enim Graeci vocem illam Latinam enuntiant. Neque *ἔγαστα* ex pilis caprinis fieri unquam dixit Suidas, sed hoc potius: pluteo, quem sic describit, tegi eos, qui aggerem faciant: quod ex Latinis scriptoribus satis certum est.

Talis aut ocellatis nucibusq. ludebat] Hae fuerunt pueris olim consuetae lusiones: estque talorum *παιδιά*, cuius hic fit mentio, alia longe ab ea, de qua dictum ante. *Ocellatis* autem legendum, ut habent omnes meliores libb., non *oscillatis*: quam lectionem qui defendunt, suam rerum antiquarum οὐκ ἐμπειρίαν satis produnt. Nam prorsus ratione omni caret illa lectio, neque defendi prudenter potest. Frustra etiam doctissimus Brodaeus fuit, quum *officulis* legi voluit: neque enim ulla fuit apud veteres *ὀστομαχία*, ut ipse putavit, indutus loco Aufonii corrupto. *Ocellata* sunt, et hic apud Varronem, globuli vel lapidei vel eburnei, vel ex alia qua materia, quibus olim puellae ludebant, ut nunc quoque fit. Ovidius 10. *Metamorph.* 260.

— — — — modo grata puellis
 Munera fert illi conchas, teretesque lapillos.

Graeci καλολάγγας appellant. Ioannes Tzetzes Chilia-
 de 7. Λεῖται λίθοι στιλπνότατοι καὶ μέλαινοι εἰς ἄκρον
 καλολάγγειν, αἷς κάλζουσιν αἱ κόραι. *Ocellata* autem
 dicta, quod ocellum referrent: sicut *oculati circuli* apud
 Solinum. Beroaldus auctor est, repertum esse in vetu-
 sissimo codice, *castellatis nucibus ludebant*: quod
 genus lusionis ex veteri consuetudine pueri nostri ho-
 dieque usurpant. Ovidius in Nuce, 75.

*Quatuor in nucibus non amplius alea tota est:
 Quum sibi suppositis additur una tribus.*

At illa castella, quae solitus de pomis componere Gal-
 lienus Imperator, referente Pollione, nihil cum hac lu-
 sione puerili commune habuerunt.

Cum pueris minutis — praecip. Mauros et Syros]
 Mos fuit veterum Romanorum, studiose conquirendi
 pueros minutos et procaces, atque, ut Suetonius ait,
garrulitate ipsa amabiles. Istos Latini *delicias* vocant,
 non quos nequissimi Graeci παιδικά: non enim idem
 sunt *puer delicatus* et *deliciae*: etsi interdum confundi
 has voces non negaverim. Talem habuit Augustus *Sar-*
mentum. Plutarchus in Antonio: 'Ο δὲ Σάρμεντος ἦν
 τῶν Καίσαρος παιγνίων παιδάριον, ἃ δηλῆσια Ῥωμαῖοι κα-
 λοῦσιν. Appellat παιδάριον, ut Suetonius *pueros minu-*
tos. Apud Ieremiam Prophetam c. 31. *Ieled schaha-*
schulim, Hieronymus vertit, *puer delicatus*. Graeci
 παιδίον ἐντροφῶν. Videturque propheta ad *delicias* hoc
 genus alludere; fortasse etiam Salomon Proverb. c. 8.
 comm. 30. et sequenti. In antiquis plerisque lapidibus
 DELICIAE et DELICIUM ita accipere malim. Stautus Epice-
 dio in silium, lib. 5. Sylv. vl. 66.

*Non ego mercatus Pharia de puppe loquaces
 Delicias doctumque sui convicia Nili
 Infantem, lingua simul salibusque protervum
 Dilexi.*

De his loquitur Seneca lib. 2. de tranquillitate vitae, c. 11. *Pueros quidam in hoc mercantur procaces, et eorum impudentiam acuiunt et sub magistro habent, qui probra meditate effundant: nec has contumelias, sed argutias.* Matronae nobiles his solitae otium suum oblectare. Dio lib. 58. de nuptiis Augusti et Liviae loquens, *Παιδίον τι τῶν ψιδύρων, οἷα αἱ γυναικὲς γυμνά, ὡς πλήθει, ἀθύρουσαι τρέφουσι.* Quod ait Dio, nudos solitos haberi, intellige nudos a veste, nam alias multo auro gemmisque exornabantur. Herodianus in Commodo: *Ἦν δὲ καὶ παιδίον πᾶν νήπιον, τούτων δὴ τῶν γυμνῶν μὲν ἐσθῆτος, χρυσῶ δὲ καὶ λίθοις πολυτίμοις πεποσμημένον, οἷς αἰεὶ χαίρουσι Ῥωμαίων οἱ τρυφῶντες: paullo mox appellat παιδίον ἀθύρον.* Philostratus in Sophistis *παιδία ψελλιζόμενα:* unde intelligas, etiam inter viros eruditos huiusmodi delicias esse versatas. Locus est in Herode. Nicetas de Isacio Angelo scribit, solitum enim *ἐγερσι γέλωτιν ἀνθρωπίστοις συμπαραθύρειν,* vel de pueris minutis istis, vel de nanis sentiens. Exceluisse autem garrulitate pueros Syros, Alexandrinos et Mauros, ex Luciano, Petronio, Martiale, Statio Papi- nio et aliis notum. Lucianus scribit, hos ab Alexandrinis *πήχεις* fuisse vocitatos, in *Ῥητόρων διδασκ.* Philostratus in Nili imagine: *Περὶ τὸν Νεῖλον οἱ πήχεις, παιδία σύμμετρα πῶ ὀνόματι. Pumilos pueros via cubitum altos, e re cubitos vocarunt.* Athenaeus lib. 3. *σπερμολόγια παιδάρια* eleganter.

Nam pumilos] Inter ministeria magnatum nani et nanae semper fuerunt: etiam Augusti, licet contrarium affirmare videatur Suetonius: fuit enim in eius domo Conopas ille minimus homo, duorum pedum et palmi, Iuliae neptis cura et amor. Plinius lib. 7. c. 16. Graeci ista *ἀνθρωπάρια μικρά* vocant *νάγους* et *σκαπαίους* ac *στίλκωνας*. Fuerunt autem pumili non solum natura, sed et cura atque institutione. Mangones enim ut efficerent nanos, conclusos aiebant in arca pueros et sa-

scis revinctos. Longinus in doctissimo περὶ ὕψους libello: Τὰ γλωττόκομα, ἐν οἷς οἱ πυγμαῖοι νάνοι τρέφονται, οὐ μόνον καλύει τῶν ἐγκλεισμένων τὰς αὐξήσεις, ἀλλὰ καὶ συνάγει διὰ τὸν περιπεύμενον τοῖς σώμασι θεσμόν. Nanos et nanas aula eiecit Alexander Severus.

Distortos et omnes generis eiusdem — abhorrebat] Nihil perversius corrupto luxuria homine. Romani ministeria et paedagogia soliti habere forma exquisitissima, postea luxus invexit consuetudinem quaerendi distortos et quocunque modo prodigiosis corporibus insignes. Hi maxime placebant et in pretio erant. Quintilianus declamat. 298. *Habent hoc quoque deliciae divitum, malunt quaerere omnia contra naturam. Gratus est ille debilitate, ille ipsa infelicitate distorti corporis placet: alter emitur, quia alieni coloris est. Haec, ut res est, accessit nova elegantia, inter perversas delicias habere rusticum. Ridiculum hoc, quod durus, quod inhabilis.* Quintilianus item Institut. lib. 2. c. 5. *Illa, quae utcumque deflexa sunt, tanquam exquiritiora miramur: non aliter quam distortis et quocunque modo prodigiosis corporibus apud quosdam maius est pretium, quam iis, quae nihil ex communis habitus bonis perdiderunt.* Talis ille puerulus portentoso, parvoque capite, quem Domitianus coccinatum solitus secum circumducere, teste Tranquillo. Clemens Alexandrinus de sui temporis mulieribus: Ἄλλ' αἶψα ἀστειότεραι τούτων, ὄρνεις Ἰνδικοῦς καὶ ταῦνας Μηδικοῦς ἐκτρέφουσι, καὶ συνανακλίνονται τοῖς φοβοῖς παίζουσαι, σικίννοις τέρασι γαννύμεναι· καὶ τὸν μὲν θερσίτην ἀκούουσαι, γελῶσιν· αὐταὶ δὲ πολυτιμήτους ἀνούμεναι θερσίτας, οὐκ ἐπ' ἀνδράσιν ὁμοζύγοις, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις ἀρχοῦσιν, ἃ δὴ ἄχθος ἐστὶ γῆς. Appellatione *distortorum* continentur, me quidem interprete, et spadones. Ammianus Marcellinus lib. 14. c. 6. describens comitatum matronarum Romanarum: *Postrema multitudo spadonum a senibus in pueros desinens, coloris oblividi, distortaque*

lineamentorum compage deformis. Cyrillus istis ταρατόμορφα πρόσωπα tribuit apud Suidam, in Στάδων. Istis vero naturae ludibriis, ἀνθρώποις οὐκ ἀνθρώποις, ut appellantur ab Athenaeo, affines sunt fatui, quos iam olim proceres domi alere soliti, sapientibus eo nomine reprehensi. Seneca epist. 50. *Harpasten uxoris meae fatuam scis hereditarium onus in domo mea remansisse. Ipse enim averfissimus ab istis prodigiis sum.* Talis ille Denderis, de quo Cedrenus in rebus Theophili Imperatoris. Beatus Chrysostomus in priorem ad Timotheum paucis verbis omnes istas divitum delicias complexus: Οἱ μὲν, αἶτ, κόρναις διδόναι· οἱ δὲ παρασίτοις, οἱ δὲ κόλαξιν, οἱ δὲ τέρασι, καὶ μωροῖς καὶ γάνοις· καὶ γὰρ τὰ φύσεως ἀμαρτήματα ταῦτα φέρουσιν εἰς φέρψιν. Vocat τέρατα, quos Augustus mali ominis. Et naturae peccata illi, quae Augusto *ludibria*. Vide eundem Patrem in eam ad Timotheum, homilia 17.

Cap. 84. *Nisi meditata — de scripto fere*] Vide Dionis lib. 53. initio.

Quamvis non deficeret — facultate] Lego cum Viterb. *non deficeret a subita et ext. fac.* vel, ut in aliis, *deficeretur*. Memmianus: *non deficeretur ad subita, extemporalis*.

Dabatque asfiduo phonaasco operam] Glossarium: Φωνασκός, vocalis: idem, Φωνασκητής, vociferarius: usus auctorum alius est: nam ipsi artifices vocis *phonaasci* vocantur, non *phonaasetae*. Φωνασκητής tamen ut *εωμασκητής*. De hac re Perlius sat. 1.

Praeconis voce ad populum concionatus est] Tenuerunt deinceps morem principes, ut populum vel per edictum alloquerentur, vel per praekonem sive *cociozem*, ut in Gallieno vocat Trebellius. At in senatu eorum orationes recitabant Quaestores candidati Caesaris.

Cap. 85. *Rescripta Bruto de Catone*] *Rescribere pro scribere contra*. Suetonius de illustribus Gram-

mat., Scribonio: *Verrii libris de orthographia rescriptis non sine infestatione studiorum morumque eius.*

Horationes ad philosophiam] Ad ceteras in omni genere summas Augusti laudes accessit hic cumulus; quod studia sapientiae non neglexit, sed magno studio coluit. Agrippa in libello ad Caium missō, quem recitat Philo, de Augusto loquens: Φιλοσοφίας οὐκ ἄκροισ χεῖλεσι γευσάμενος, ἀλλ' ἐπὶ πλεόν ἐστιαθεῖς καὶ σχεδόν τι κατ' ἐμάστην ἡμέραν ἐστιώμενος, τὰ μὲν μνήμαις, ὧν ἡ διάνοις προμαθοῦσα τὰ Φιλοσοφίας ἀνεπύλει, τὰ δὲ καὶ ταῖς τῶν συνόντων αἰεὶ λογίων συνδιατρήσεσι. Et in epistola Caii Norbani ad Ephesiorum magistratus, de eodem sunt haec verba: Ὁ τοσοῦτος ἡγεμὼν κατὰ Φιλοσοφίας εὐδενὸς δεύσεας.

De vita sua quam tredecim libris exposuit] Non aliter libb. vet. omnes; qua scripti; qua editi, cum Suida consentientes; nec scio, unde orta sit illa; quam et Torrentius sequitur corrupta lectio, *XXX libris*. Horum librorum meminit praeter alios Appianus in *Illyricis* et alibi, vocatque ὑπομνήματα.

Poeticam summam attigit] Sic, *panis summam fermentatus*, apud Marcellum Empiricum. Glossarium: Ἀκροθιγῶς, *summam, carptim*: in altero sic: *Summam, κεφαλιωδῶς, συλλήβδην*: apud Lucianum, ἐν κεφαλαίῳ εὐφραίνεσθαι. B. Basilus ἐν κεφαλαίῳ interpretatur ἀθρόως καὶ ἐν ὀλίγῳ.

Cuius et argumentum et titulus est Sicilia] Ex his verbis non aliud colligas, quam fuisse id carmen descriptionem Siciliae et eorum, quae habet miraculosa, qualis Aetna est in primis, solemnibus omnibus poetis locus. Tamen, ut addubitem, facit Senecae epistola 79: non enim videtur in eo sermone de hoc poemate Augusti fuisse tacturus.

Quidnam Ajax ageret] Suidas: Ἐγρηψε τραγωδίαν Αἴαντα.

In spongiam incubuisse] Pingentibus et scribentibus semper erat ad manum spongia deletilis. Poeta epigrammaticus scribae instrumentum recensens non praetermisit Anth. 6, 26. p. 578.

Καὶ βυθίην Τρίτωνος ἀλιπλάγκτοιο χαμαίνην
Σπόγγον, ἀκαστορίην πλαζομένης γραφίδος.

Ausonius in praefat. Græphi: *Poeticæ scabiei quoniam facile contagium est, utinam quoque ad te prurigo commigret, ut fisco tuæ emendationis adiecto impingas spongiam.* Idem Theoni, Epist. 7, 53.

*Aut cunctis pariter versibus obliuæ
Fulvam lacticolor spongia sepius*

Inde Græcorum proverbium σπάγγω ἴσθαι, *spongia curare*, sive emendare: quod venuste Augustus inhexit, faciens allusionem ad caedem Aiæcis.

Cap. 86. *Cuius μυροβρεχεῖς — persequitur*] Maecenas hic est exemplum cacozeli: Tiberius mox antiquariis. Ita autem elumbis, fracta et mollis fuit Maecenatis oratio, ut videtur omnes superasse μακροζήλια. Vide Senecam epist. 19. et 101. nec non 114. Falluntur autem interpretes, qui verba Suetonii ita accipiunt, quasi in oratione Maecenatis vocem Græcam μυροβρεχεῖς reprehenderit: nam contra ea voce ipse Augustus more suo usus est, ad exprimendum genus dicendi Maecenatis. Solens, inquam, fecit more suo Augustus, quod Graeco verbo uteretur. Arguunt quotquot sere hodie supersunt scriptorum eius fragmenta, in quibus aliquod semper verbum Græcum insertum reperias. Exstant exempla, si quis requirat, infra lib. 3. c. 21. Et plura lib. 5. c. 4. Quintilianus lib. 1. *Augustus in epistolis ad C. Caesarem scriptis emendat, quod is calidum quam calidum malit: non quia illud non sit Latinum, sed quia sit odiosum, et ut ipse Graeco verbo significavit, περιεργον.* Exstat apud A. Gellium pars epistolæ eiusdem principis ad eundem C. Caesarem: in qua leges Graecæ ἀλιμακτῆρα ἀπνυται, et ἀνδραγαθούτων ἑμῶν καὶ δια-

Vol. III. Ff

ἀπορροῦντων, stationem meam. Possem plura proferre: sed qui attenderit, quae notavi, is neque de hoc Augusti more poterit dubitare, neque de errore eorum, qui vocem *μυροβρεχσις* in Maecenatis oratione ab Augusto putant exagitatam.

Et imitando per iocum irridet] Macrobius lib. 2. Saturn. c. 4. *Augustus, quia Maecenatem suum nove- rat esse stilo remisso, molli et dissoluto, talem se in epistolis, quas ad eum scribebat, saepius exhibebat: et contra castigationem loquendi, quam alias ille scribendo servabat, in epistola ad Maecenatem familiari, plura in iocos effusus subtexuit. Vale, mel gemmeum. Medulliae, ebur ex Hebruria, laser Aretinum, adamas supernas, Tiberinum margaritum, Gildiorum smaragde, iaspis sigulorum, berylle. Porphenas, carbunculian Italiae, καὶ ἴνα συντέμω πάντα, κάλαμνα moecharum.* Ita lego. lepidissimum Augustae epistolae fragmentum, quod in vulgatis codicibus Macrobii multifariam corruptum editur.

Sed nec Tiberio parcit] Solipater Charisius lib. 2. *Diuus Augustus reprehendens Tiberium Claudium. ita loquitur: scribis enim per viam, ἀντὶ τοῦ obiter.*

Quae mirentur potius homines quam intelligant.] M. Tullius idem obicit Philippica 3. *Nonne fatius est esse mutum, quam loqui ea, quae nemo intelligat?*

Deinde ludens malum] Fort. deinde ludens in malum.

Tuque dubitas, Cimberne Annaeus — sint tibi] Expressimus lectionem, quam magno consensu servant libb. vett. et scripti et editi. Cimber hic ille est Rhetor antiquarius, in quem lusit Virgilius epigrammate eo, quod hodieque existat in Catalectis. et apud Quintilianum. *Anneius* is vel *Annaeus*, non *Annius*, habuit nomen, si fides libris antiquis: nam quod *Tullius* nominatur idem a doctissimis viris, auctoritate caret, nisi fallimur: nemo enim veterum sic eum vocat: et sane

longe diversus ab isto Rhetore dictis factisque barbaro, fuit Tullius, quem coninratorum in Caesarem unum fuisse, constat. *Veranius Flaccus* iste mihi est incognitus. Veranium quendam laudant saepe Festus, Macrobius, alii, in explicatione verborum antiquorum: illi non male conveniat, quod hic de eo Augustus innuit, antiquarium et obsoletorum verborum amore ineptum in loquendo scribendove fuisse: sed illi Veranio an fuerit cognomen Flacco, nescio. Beroaldus, qui *Verrius Flaccus* emendat, etsi non ineptis rationibus movetur, tamen, quod ei obiiciatur, non deest, ut erudite observatum est a Torrentio. Nam satis liquet, eum, qui hic cum Cimbro nominatur ab Augusto, ipsi fuisse πρό θυμῶν, ingratumque atque adeo exosum eius dicendi genus: ut parum sit probabile, illius opera, quicumque tandem fuerit is, usurum Augustum in liberis suis erudiendis. Non ergo *Verrius Flaccus* est, quem ille princeps praeceptorem suis nepotibus elegit, teste Suetonio. Putem, haud temere affirmari posse, hunc esse *Granium Flaccum*, qui de iure Papyriano scripserat: cuius auctoris et in Pandectae veterum Iurisconsultorum fit mentio, et apud Arnobium lib. 3.: nam et in horum libris pro *Granius* alii codices praeferunt *Uranius*, aut *Veranius*: quod testatur et Iacobus Casacius. Lepidissime vero Augustus irridet Antonium, deliberare eum dicens, utrum debeat ad imitandum sibi proponere Cimbrum Anniumve, an Asiaticos oratores: quum et horum et illorum diverso genere vitiosa sit ἡ ἰδέα τοῦ λόγου: quare neutrum horum in deliberationem venire debuit: nunquam enim homo φρενίρης et suae spontis de electione alterius e duobus malis deliberat, nisi incumbat necessitas, et urgeat vis maior: quod hic dici nequit. Videtur autem Antonius utrumque malum habuisse: nam et voces amavit ab usu communi tum alienas, ut *adivi*, *piissimus*: et totius orationis eius idea et character erat Asiaticus καὶ κομπώδης. Vere Plutarchus et

eleganter de eo: Ἐχθῆτο δὲ τῷ καλουμένῳ μὲν Ἀσιατῷ ζήλῳ τῶν λόγων ἀνθοῦντι μάλιστα κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον, ἔχοντι δὲ πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν βίον αὐτοῦ, κομπῶδη καὶ Φρυαγματίαν ὄντα, καὶ κενοῦ γαυριάματος καὶ Φιλοτιμίας ἀνωμάλου μεστόν. Omnino uti vixit, ita dixit.

Et quad. epist. Agripp. — ingenium collaudans] Haec est Agrippina, M. Vipsanii Agrippae et Iuliae filia, Augusti neptis. Huius Agrippinae ex Caesare Germanico filia fuit altera Agrippina, Claudii uxor, Augusti vero proneptis, non neptis. Quare fallitur vir doctus, qui locum hunc Suetonii ex epistola Augusti de illa Agrippina interpretatur, quae historiam scripserat, cuius meminit Plinius lib. 7. Nam ista, ut ostendit Plinius, mater Meronis fuit, uxor Claudii: proneptis igitur Augusti, non, ut Suetonius ait, neptis.

Cap. 87. *Litterae ipsius autographae]* Quae per ea tempora in eruditorum manibus adhuc versabantur. Quintilianus lib. 1. c. 7. *Here nunc e littera terminamus: at in veterum comicorum adhuc libris invenio, Heri ad me venit. Quod idem in epistolis Augusti, quas sua manu scripsit aut emendavit,prehenditur.*

Contenti sumus hoc Catone] Qui saeculum suum vituperabant, dicere soliti, *Iam nullus Cato.* Nam Cato non hominis nomen, sed ipsius virtutis esse, propter eius viri praestantiam, videbatur. Valerius Maximus lib. 2. in elogio de Catone: *Omnibus numeris perfecta viri virtus. Quae quidem effecit, ut quisquis sanctum et egregium civem significare velit, sub nomine Catonis definiat.* Seneca: *Omne tempus Clodios, non omne Catones feret.* Cassiodorus: *Fuit quidem nostrorum temporum Cato, qui abstinendo vitiis, alios formaret exemplis.* Notum illud: *Tertius e caelo cecidit Cato.* Augustus vero, qui tales voces non nimis libenter audiebat, quando aliquos non

sapientissimos et quorum mores non probatissimi, vel in senatum legebat, vel senatui aut tribubus commendabat, dicere solebat, *Contenti simus hoc Catone*. Idem dictum, postea ab eo in epistolis ad alia quoque translatum, coeptum usurpari, quoties, ut ait Suetonius, hortari voluit *ferenda esse praesentia qualiacunque sint*. Eadem sententia proverbii Graeci: Ἄν μὴ παρῆ κρέα, πῶ ταρίχῳ στερυτέον; et illius, — Ἄγαθὴ καὶ μᾶζα μετ' ἄρτον. Romani dicebant: *Quomodo quisque potest*. Seneca epist. 50.

Velocius quam asparagi coquuntur] Simile illi, εἶδεν ἀφύη τὸ πῦρ. Pro *velocius* libri habent *celerius*.

Et pro stulto bateolum] Legitur in multis libris, etque in his in Turonensi, per *c*, *baceolum*: tum putarem, eam vocem esse omnino e Graeca βάκηλος, fictam paullo licentius. Scio, Criticos quosdam Graecos non pati, ut ita ea dictio accipitur: esse enim τὸν ἀνδρόγυνον et *impudicum*. Sed ego illis potius assentior, qui utramque significationem ei tribuunt. Hesychius: Βάκηλος, ὁ μέγας καὶ ἀνόητος. Ita accepit Oenomaus in vituperatione oraculorum: Εἶτ' ἐγὼ ἀκούσας ὁ βάκηλος, καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ Ἑρακλέος ἐΦουσήθην: ita etiam Teles antiquus scriptor in libro de exilio: Ἄλλα εἰ μήτι δυσχερὲς αὐτοῖς εἶη, εἰ ὠδυνῶντο ἐπὶ τούτῳ, εὖν ἂν ἦσαν βάκηλοι; Verum non est reiicienda lectio plurium exemplarium, *bateolum*. In ore infantium frequens vocula est *ba* vel *bat* aut *bad*. Inde multae voces fictae per ὀνοματοποιίαν, partim ad exprimendam infantiam, partim ad alia vitia denotanda pueritiae affinia. Huius generis sunt apud Graecos, βάζειν, βαβάζειν et βάβαξ ὁ Φλύκρος, ut exponunt veteres Grammatici: item βαμβάλειν, et *Bambalio* apud Ciceronem: βᾶττος, unde βαττολογία et βατταρίζειν, ut placet doctioribus Grammaticis: non a Batto, sicut somniant poetae: item βᾶταλος et βητάς, quae vocabula de homine dissoluto et remisso primum, deinde etiam voluptuosa dicta sunt. Inde er-

go vox Augusti *bateolus* vel a βάταλος licentius, ut a principe deducta: vel nata in caelo Romano, aut ab ipso Augusto conficta per μίμησιν, vel ab aliquo veteri comico: nam et Naevius ab eadem origine *buttubata* pro nugatoriis posuit. Vide Festum. Et aetate Senecae notae fatuitatis homo fuit, quem *Babam* nuncuparunt, cuius ipse non semel meminit. Athenis βαβὸ muliercula quaedam dicta. Βάβης vero servi nomen apud Pollucem et in Graecorum epigrammatis. Syri infantes atque etiam adolescentes βάβια dixerunt: et deam *Babiam*, quae pueritiae credebatur praeesse, ut scriptum est apud Photium. Ceterum *bateolus* dictum ut *foriolus*. Utraque vox de infantibus prope usurpatur. Sunt et in lingua vernacula nostra similiter ὀνοματοσκευημένοι voces, *badin*, *bbouin*, *baveur*, *bavard*, aliaeque.

Pro pullo pulleiaceum] In vetustis membr. reperti lectionem, quam et Turnebus annotavit, *apud pullum pulleiaceum*; alii libb. *pro pullum pulleiaceum*: et ita fere pr. edit. Sunt, qui corrigant *pro puleio pulleiaceum*: et puleium quidem esse βλήχωνα idem ac *pulegium*, vel ex Glossario scimus. Mihi non probatur, ut contra omnium libb. consensam in prima syllaba quidquam mutetur. Puto autem, scripsisse Suetonium, *ac pro pullum pulleiaceum*: quod τεχνικῶς, ut loquuntur, enuntiatum esse, qui non videbant, ex *ac pro* fecerunt *apud*. Quid autem intellexerit ista voce Augustus, incertum facit latissima vocis *pullus* significatio: nam et inter colores τὸ Φαιὸν pullum nominamus, et in plantis τὴν παραφυσάδα, et in humano genere τὸ παιδίον, et in avitio τὸ ὄρνιθιον, et in ceteris omne genus animantibus *pullos* dicimus recentes partus. An igitur pullum gallinaeum intelligi voluit Augustus, quum lascivia quadam ingenii *pulleiaceum* diceret? an potius coloris pulli vestimentum *pulleiaceum* appellavit, formato ad similitudinem aliorum colorum nomine? Is enim τύπος in re colorum frequens est: violaceus, mixta-

ceus, *hederaceus*, *herbaceus*, *galbaneus*, *ferrugineus*, *luteus*, *cereus*, multa alia. Confirmat hanc sententiam et ratio: nam *pulleiaceum* ita dixit Augustus vestimentum pulli coloris, ut *helvaceum* veteres ornamentum coloris helvi. Festus.

Pro cerrito vacerosum] Mss. *territo*. Male. In voce *vacerosus* nihil Augusti praeter *τύπος*: nam alii *vacerram* dicebant. Livius poeta antiquus, *vecors* et *malesice vacerra*.

Et betiffare pro languere — lachaniffare dicitur] Ita scripsimus haec verba, non, ut in vulgatis libb., *betizare* et *lachanizare*. Isidorus: *A Graecis duas litteras mutuavit Latinitas y et z, propter nomina Graeca: et has apud Romanos usque ad Augusti tempus non scribebantur: sed pro z ss ponebant, ut lilariffat: pro y vero i scribebant*. Priscianus: *Saepe pro z litteram s solemus geminatam ponere, ut patriffo, pro πατρίζω, pitiffo, pro πιτίζω, massa, pro μάζα*. Sic etiam *malaciffio*, pro *μαλακίζω*, apud Plautum et Cassiodorum de orthographia: et *tabliffare* apud Diomedem e semigraeco *ταβλίζειν*. Porro vertisse Augustium Graecum *λαχανίζειν*, *betiffare*, non mirum: nam *λάχανον* Atticis beta est. Legitur in veteri Glossario: *vacillant, λεχανίζουσι, βαμβαινουσι*, perperam: lego *λαχανίζουσι, βαμβαινουσι*.

Item simus pro sumus: et domos — pro domus] Marius Victorinus de orthographia lib. i. *Divus Augustus genitivo casu huius domos meae, per o, non, ut nos, per u, litteras scripsit*. Messala, Brutus, Agrippa, pro *sumus*, *simus*. Mirari soleo, Priscianum, Velium Longum, Cassiodorum, aliosque artigraphos haec praetermississe.

Non dividit verba] Crassus error omnes paene libb. invasit, in quibus scriptum est *dividere*: nimis *ἀτόπως*.

Ibidem statim subiicit circumducitque] *Circumductio* haec, cuius hodieque usum retinemus, in scri-

bendis saltem versibus, speciem maiusculae litterae L praebet. Servius ad tertiam Aeneidem: *Hi versus circumducti inventi dicuntur, et extra paginam in mundo*; et ita alibi. Monendi hic obiter antiquarii nostri, erroris sui, qui, quum in nummis hanc notam reperissent, nimis inepte illam sunt interpretati: putarunt, esse litteram Latinam pro Graeca Λ: deinde, *Λυκάβαντα* ea littera notari divinarunt: quorum alterum *ἀπίθανον*, alterum nimis absurdum. Scilicet in nummis poeticae voces (qualem esse hanc vel Artemidori testimonio scimus) ab usu communi remotissimae sculpi solitae: ac ne sculpi quidem, sed notari litterula una: quod nunquam fiebat, nisi in notissimis vocibus et ad coniciendum facillimis. Putamus igitur, notam illam in nummis non litteram esse, sed circumductionem tantum quandam, cuius usus, quoties ambitus non capiebat omnes litteras. Nam in omnibus, quos vidimus, nummis, in medio sculptus is character pleno margine prorsus in modum eius circumductionis, de qua hic Suetonius loquitur. Tales nummi sunt hi: ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΛΔ, hoc est, *τῷ τετάρτῳ*, supple *ἔτει*: nem: ΑΤΤ. ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΑΡΧΙΕΡ. ΜΕΓ. Ο ΥΠΑΤΟΣ ΔΗ. ΕΞ. ΛΙΖ. id est: *Αὐτοκράτωρ Καίσαρ Ἀρχιερεὺς μέγας ὁ ὑπάτος δημοκρατικῆς ἐξουσίας τῷ ἑβδόμῳ καὶ δεκάτῳ*, nempe *ἔτει*. Ita autem in multis nummis Graecis Ο ΥΠΑΤΟΣ vel cum adiectione numeri, vel sine adiectione reperitur. Ac videtur, quando numerus non est adiectus, intelligi, proconsulare imperium, quod in Augustis erat perpetuum. De nota superiore legant studiosi, quae disferit Iosephus Scaliger in libris de emendatione temporum.

Cap. 88. *Orthograph. non adeo custodit*] Placuit haec securitas olim viris magnis. Porphyrius de Plotino scribit, nihil pensi eum habuisse, ut nitide aut eleganter scriberet: divisionem syllabarum neglexisse: orthographiae regulas parum curasse: ad solam denique

mentem animum attendisse. "Εγγραφὲ δὲ οὔτε εἰς κάλλος ἀποτυπούμενος τὰ γράμματα, οὔτε εὐσήμεως τὰς συλλαβὰς διαίρων, οὔτῃ τῆς ὀρθογραφίας φροντίζων, ἀλλὰ μόρου τοῦ νοῦ ἐχόμενος.

Cuius manu ixi pro ipsi — animadvertat] Severe quidem Augustus: sed tamen quid illi in mentem venerat, ut *x* pro *ps* scriberet? An fuit instans novitatis amor? nam ad Augusti fere tempora ignorata *x* littera fuit, si fides Isidoro: quod etsi merito suspectum, tamen inter legitimas litteras Romanas a plerisque tum non habitam, certum est. Varro: *Litterarum partim sunt et dicuntur, ut A et B; partim dicuntur et non sunt, ut H et X; partim sunt neque dicuntur, ut Φ, Ψ.* Ideo, ut Victorinus ait, *Nigidius in suis libris ea littera non est usus, antiquitatem sequens.* Et Augustus, ut hinc colligimus, eam gravatus est, praesertim tam alieno loco positam. Reperio et *sc* pro *x* in quibusdam dictionibus, ut apud Marcellum Empiricum, *ascella* pro *axilla*, c. 18. In veteribus monumentis mirum, quam saepe aut ex sabrili imperitia, aut prava vulgi consuetudine et scribendi et pronuntiandi, litterae huius sonus asperior sit factus adiectione sibili. Scribunt enim *dixserit, proxsumus, uxfor, exfigatur.* Simile est in antiquis libris *sanxerit* et id genus.

Quoties autem per notas scribit] Ita membranae, non, ut male vulgatum ante, *per notam.* Dio: "Ἐπέστελλε δὲ καὶ ἀκείνοις, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς πάνυ φίλοις, ὅποτε τι δόοιτο δι' ἀποβράτων ἐφίσει δηλῶσαι, τὸ δεύτερον ἀεὶ στοιχεῖον τοῦ τῶ βήματι προσήκουτος ἂντ' ἐκείνου ἀντεγγράφω.

Pro. z autem duplex aa] Male omnes libb. *pro x.* Res ipsa arguit, ultimam litteram intelligi: et ita recte scriptam in illa insipida et insulsa epistola; quam εὐήθως plane Isidorus, ut Augusti ad Caium profert lib. 1. c. 24.

Cap. 89. *Magistrò dic. — Apollod. Pergameno*] Quintilianus lib. 3. *Apollochorus Pergamenus praece-*

ptor *Apolloniae Caesaris Augusti fuit.* Plura de hoc Strabo.

Eruditione varia repletus Sphaeri] Hoc est, *Φιλολογίαν καὶ πολυμάθειαν ἀσκήσας*, doctore Sphaero. Hoc vult Tranquillus, quod pauci observarunt, Augustum in eloquentia Graeca usum praepceptore Apollodoro, in philologia Sphaero, in philosophia Areo et filii eius. Appello *Φιλολογίαν* historiae et rerum antiquarum cognitionem litterasque humaniores; quas qui tenent, eruditi proprie vocantur, ut docet M. Tullius. Inde Suetonio *Φιλολογία eruditio varia* nuncupatur, ut hic, vel *ἀπλῶς eruditio*. Lib. 4. *Et disciplinis liberalibus minimum eruditioni, eloquentiae plurimum attendit.* Sphaertum hunc eumpse esse, quem Dio Octaviae libertum et paedagogum nominat, quemque ab eo publico funere elatum notat lib. 48., non dubitandum.

Arei philosophi filiorumq. — contubernium iniit] In quibusdam libb. *contubernio* sine voce *iniit*, quam nec codd. Lislacii, Pithoei et Ursini agnoscunt. Exstat tamen in Viterb. et plerisque aliis: sed insolens merito videatur genus loquendi, *contubernium alicuius inire*, pro, addiscere in suum contubernium, vel contubernio suo admovere; nam ita potius dicendum erat, ut lib. 3. c. 14. *Thrasyllum ut sapientiae professorem contubernio admovebat.* Augusti et Arei amicitiam et *συμβίωσιν* celebrant plurimi scriptores, Strabo, Seneca, Plutarchus, Dio, Themistius et Iulianus, quum in Caesaribus, tum in epistola ad Alexandrinos.

Si quia res exigeret] Ut quum Alexandriae Graecam orationem habuit, cuius Dio meminit lib. 51.

Haec ad verbum excerpta aut ad domesticos] Haec fuit olim consuetudo virorum magnorum, qui in rebus agendis ea exercebant, quae prius in umbra et otio legerant et didicerant. Polybius Romae Demetrium Seleuci F. fugam ex urbe meditantem, atque in ipso rei articulo cessantem increpiturus, mittit illi pittacium, in

quo ad verbum hae gnomae erant descriptae, nihil amplius:

Οἱ ὄρων τὰ τοῦ μέλλοντος οἴχεται Φέρων
Εἰς ὃ Φέρει νύξ· τοῖς δὲ τολμῶσι τὶ πλέον..

Τόλμα τι, κινδύνου, ἀποτύχαις
Ἐπίτυχε, πάντα μᾶλλον ἢ στυτὸν πρῶου.

Νῆφε καὶ μέμνησ' ἀπιστεῖν· ἄφθρα ταῦτα τῶν Φρεγῶν.

Prorsus ad hoc exemplum erant Augusti libelli. At eruditissimus ille vir, qui fragmenta Polybii edidit, versus hos esse, non videtur attendisse: qui etiam in eo peccat vehementer, quod *πιττάκιον* germanissimam vocem Polybit, ter in *πινάκιον* vertit: nam huiusmodi tabellas, qualis haec Polybii, et Augusti, quas Tranquillus commemorat, Graeci *πιττάκια* vocant: estque ea vox non infrequens in libris prudentum, et aliorum scriptorum Graecorum ac Latinorum. Petronius Arbitr c. 34. *Statim allatae sunt amphorae vitreae diligenter gypsatae: quorum in cervicibus pittacia erant affixa cum hoc titulo: FALERNUM OPIMIANUM ANNORUM CENTUM.* Pittacii, de quibus loquitur Polybius, similes erant illae, e philyra tabellae, quarum in voce *Μάρκελλος* Suidas meminit.

C. Metelli de prole augenda] Praeter A. Gellium, Florus, in epitome Livii, lib. 59. *C. Metellus censor censuit, ut ducere uxores omnes omnino cogerebantur liberorum ereandorum causa. Exstat oratio eius, quam Augustus Caesar, quum de maritandis ordinibus ageret, velut eo tempore scriptam, in senatu recitavit.* Fuit censor a. U. C. DCXXIII.

Rutilii de modo aedificiorum] De Rutilio nihil ad ea, quae diligenter annotarunt Iacobus Cuiacius in 2. Observatt. et Torrentius, possumus addere: nam omnino quod certum sit, eruere nihil queas. Solitas vero etiam de huiusmodi rebus haberi ad populam conciones, indicat locus Frontini de aquaeductibus, sect. 76. *Ac de*

vitiis eiusmodi, inquit, nec plura nec meliora dici possunt, quam a Caelio Ruffo dicta sunt in ea occasione, cui titulus est de aquis. Videntur et Catonis Censorii pleraeque orationes, quatum praeter indices nihil fere superesse, non dissimilis argumenti fuisse. Porro legis huius de modis aedificiorum necessitatem, nemo melius exprimit Aristide, Sophista, oratione eis Ῥάμην, cuius verba libet apponere: Καὶ ὡςτερ τις ἀγὴρ πολὺν γαιῶν τοὺς ἄλλους μεγέθει τε καὶ ῥύμα, οὐκ ἀγχιπᾶ μὴ καὶ ἄλλους ὑπὲρ αὐτῶν ἀράμενος φέρεται· ὅδε καὶ ᾗδε ἐπὶ τοσαύτης τῆς γῆς ὠκυαίτην οὐκ ἀγαθῆ, ἀλλ' ἐτέρως ἰσομετρήτους ὑπὲρ αὐτῆν ἀρααίτη, φέροι ἄλλας ἐπ' ἄλλαις· ὡς ἄρα ἐπὶ νόσμον αὐτῇ τ' εὐνοα, καὶ οὐδὲν ἀλλ' ἢ ῥύμα τὰ τῆδε· ὡστ' εἴ τις αὐτῆν ἐθαλάσσεισιν παθαρῶς ἀνακτύξει, καὶ τὰς νῦν πεπεσσοὺς πόλεις ἐπὶ γῆς ἐρεῖσας θεῖναι ἄλλην παρ' ἄλλην, ὅσον νῦν Ἰταλίας διάλοιπόν ἐστιν, ἀναπληρωθῆναι τοῦτο πᾶν ἂν μὴ δοκεῖ, καὶ γενέσθαι πόλεις συνεχῆς μία ἐπὶ τὸν Ἴόνιον τεῖνονσιν.

Quae verba propter summam elegantiam verterem Latine, nisi id doctissimus vir Guilielmus Canterus, cui vitam ille auctor debet, iam fecisset pari fide atque elegantia: eius interpretationem tironum causa subiicere non pigebit: Sicut vir aliquis, qui ceteris magnitudine ac robore multum praestet, alios quoque in se sublato ferre gaudeat: eodem modo et haec, quum tantum terrae spatium contineat, non tamen quiescit, antequam et alias aequales sibi super impositas urbes, alteram super alteram ferat, ut eius fert nominis ratio: totumque, quod hic videmus, robur est. Quocirca si quis eam diligenter vellet evolvere: et quae nunc in sublimi sunt urbes, humi iuxta se invicem deponere, existimarem fore, ut omnis Italiae reliqua pars completeretur, atque una urbs ad Ionium usque mare continua protenderetur.

Sed orationes et dialogos] Orationes recitari quibusdam olim non probatum, ut docet Plinius epist. 17.

lib. 7. Poematum potius et historiarum solébant τὰς ἀναγνώσεις ποιῆσθαι, quemadmodum Athenaeus alicubi loquitur: ideo auctor Φιλολογίαν Augusti notandum duxit: qui etiam orationum et dialogorum recitationibus interesset.

Nisi et serio et a praeslantissimo offendebatur] Norat hunc animum Caesaris Ovidius, quum diceret, ex Ponto 1, 28.

*Denique Caesareo, quod non desiderat ipse,
Non caret e nostris ullus honore liber.*

Idem poeta alibi factum suum defendit, quasi excusatione opus esset, quod toties Augusti laudes attingeret:

*Ipse pater patriae (quid enim civilis illo?)
Sustinet in nostro carmine saepe legi,*

*Nec prohibere potest: quia res est publica Caesar,
Et de communi pars quoque nostra bono est.*

*Iuppiter ingeniis praebet sua numina vatum,
Seque celebrari quolibet ore finit.*

Quare haec dicat poeta, nemo satis intelligit, qui horum Suetonii verborum non sit memor: potest eodem referri, et illud Horatii in epist. ad Augustum:

— — — — — *Sed neque parvum
Carmen maiestas recipit tua, nec meus audent
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.*

Non enim suum commissionibus obsolescere] Commissiones sunt, quas Graeci dicunt δολζεις, ἐπιδολζεις vel ἀγώνες. Tertullianus adversus Gnosticos: *Ita ab aevo dignissimum creditum est studiorum experimentum, committere artes, corporum et vocum praestantiam expendere, praemio indice, spectaculo iudice, sententia voluptate.* Iuvenalis 1. Sat. 162.

*Securus licet Aeneam Rutilumque ferocem
Committas.*

Auctor antiquus, qui scripsit vitam eius poetae, qui forsasse Suetonius ipse est: *Et tamen diu ne modico quidem auditibus quidquam committere est ausus: mox*

maius frequentia magisque successu his ac ter auditus est. Compunctum autem vel in loco privato. hoc est, in secretis: *lib. 5. c. 41.* (Quam primum frequenter adulterio commisit, opere perlepit. Vel in loco publico, puta in circu, theatro, amphitheatro, balnearum aliqua, vel Atrio libertatis, et similibus locis. De his commotionibus loquitur Tranquillus, maxime de his, quae in circulo vel amphitheatro: nec haec sunt, quae pertinebant ad circum iactantis, qui inde praeterat. Observationem est, *commissio* opponi a Suetonio senis scriptis. Et proxima in *Plin. Panegy. c. 54.* *commissio* *feria* *carnis* opponuntur. Locum vide: est enim isti per et gemina. Nam qui legunt apud *Plinium commissio* *ferias*, falli eos, nescis dubita.

Cap. 90. *Circa religiones tales accipiuntur*] Religio Latine dicitur et *ἔργα*, sive pietas, et *ἔργα*, sive meticuloia observatio eorum, quae a diis praedici videbantur. De Augusti pietate erga deos indicavit supra, quum de eius pontificatu scriberet: nunc de eisdem *ἔργα* sive superstitione agit.

Ut semper et ubique pellem — circumferret] Magicae huius vanitatis et persuasionis ineptae, quae cum mentes omnium tenuit, testes praeter *Plinium* et *Spartianum* in *Severo*, *Plutarchus* *Symposiac. lib. 5. problemat. 9.*, ubi eadem vis inesse et fieri traditur. *Geoponicorum* auctor *lib. 1. c. de grandine*, et in simillimo argumento *Palladius lib. 1. c. 35.*

Cap. 91. *Somnia neque sua — de se negligebat*] *Οὐκ ἀπεργύσασα.* Hippocrates de se, *οὐκ ἀπεργύσασα τὰ ὄνειρα*: sed ille de suis loquitur; Augustus etiam aliena de se curabat. Sic olim solitum fieri ab hominibus superstitionis: non enim tantum ad sua somnia attendebant, sed etiam aliena de se. Ex ea superstitione ortus mos, ut, qui de re publica aliquid somniassent, id susque deque non haberent, sed notum omnibus facerent, vel praeconis voce, vel proposito pittacio, quo

id contineretur. Artemidorus lib. 1. c. 2. Ἀλλὰ Φησιν ὅτι ἤδη τινὲς ἰδιῶται καὶ κένητες εἶδον οὐεῖρους δημοσίους, οὓς προκηρύξαντες, ἢ γράψαντες καὶ προθέντες ἐπιστεύθησαν, τῷ τὰς ἀποβάσεις εἰκέναι τοῖς οὐεῖροις. Meminit et Apollonius in admirandis historiis eius moris, nisi fallit memoria.

Amici somnio monitus] Satis ad librum primum eorum retudimus audaciam, qui hoc loco invitis omnibus libris *medici* pro *amici* κἀρεδιόρθωσαν. Appianus Ἐμφουλ. lib. 4. ex ipsis Augusti commentariis de vita sua, obscurius narrat: quare ex aliis historicis lux facienda.

Et formidolosissima] Ἀλλόμοστα καὶ δεῖνά, et, ut vocat Hippocrates, ἀλλόμορφα: ea sunt somnia naturalia quidem; sed quae exhibeant rerum species falsas et οὐκ οὔσας, ac proinde terribiles.

Tintinnabulis fastigium eius redimivit] Dio simpliciter κῶδωνα αὐτῷ περιῆφε, nempe Iovi Capitolino. Sed puto, legendum κῶδωνας: nempe oculis subiiciunt veteres nummi, qui hodieque exstant et a doctis viris sunt expressi.

Quod ea fere ianuis dependebant] In aedibus magnatum amplis et spatiosis usus tintinnabulorum fuit. Dio ait, illis usus τοὺς τὰς συνοικίας νύκτωρ Φυλάσσουτας, hoc est, custodes insularum et vastarum aedium, quas habuere Romani proceres. Glossarium: *insula*, νῆσος συνοικία: sed et ad alia utebantur. Lucianus de mercede conductis indicat, ita familiae signum dari solitam ad evigilandum: Ἐωθέν τε ὑπὸ κῶδωνι ἐξανασταῖς ἀποσεισάμενος τοῦ ὕπνου τὸ ἥδιστον συμπεριθεῖς ἄνω καὶ κάτω: Ibidem aliquanto post: Ἐτι αὐτοῦ ταῦτα διαλογιζομένου, ὁ κῶδων ἤχησε, καὶ χρῆ τῶν ὁμοίων ἔχεσθαι καὶ περινοστεῖν. De hoc signo vel tuba, qua etiam utebantur, Seneca epist. 95. *Transeo pistorum turbam, transeo ministratorum, per quos signo dato ad inferendam coenam discurretur.* Idem de brevitate vitae:

magna frequentia magnoque successu his ac ter auditus est. Committebant autem vel in loco privato, hoc est, in auditorio: lib. 5. c. 41. *Quum primum frequentii auditorio commisisset, aegre perlegit.* Vel in loco publico, puta oedeo, theatro, amphitheatro, basilicarum aliqua, vel Atrio libertatis, et similibus locis. De his commissionibus loquitur Tranquillus, maxime de iis, quae in theatro vel amphitheatro: nam hae sunt, quae pertinuerunt ad curam Praetoris, qui ludis praerat. Observandum est, *commissiones* opponi a Suetonio seriis scriptis. Sic prorsus in Plinii Panegyri. c. 54. commissionibus *seria carmina* opponuntur. Locum vide: est enim isti par et geminus. Nam qui legunt apud Plinium *commensationibus*, falli eos, nullus dubito.

Cap. 90. *Circa religiones talem accepimus*] Religio Latinis dicitur et *Ἐρησιεῖα*, sive pietas, et *ὄρσιεῖα*, sive meticulosa observatio eorum, quae a diis praedici videbantur. De Augusti pietate erga deos indicavit supra, quum de eius pontificatu scriberet: nunc de eiusdem *ὄρσιεῖα* sive superstitione agit.

Ut semper et ubique pellem — circumferret] Magicae huius vanitatis et persuasionis ineptae, quae olim mentes omnium tenuit, testes praeter Plinium et Spartianum in Severo, Plutarchus Sympotiac. lib. 5. problemat. 9., ubi eadem vis inesse et ficis traditur. Geoponicorum auctor lib. 1. c. de grandine, et in simillimo argumento Palladius lib. 1. c. 35.

Cap. 91. *Somnia neque sua — de se negligebat*] *Οὐκ ἀπεργυώσκει.* Hippocrates de se, *οὐκ ἀπεργυώσκει τὰ ὄνειρα*: sed ille de suis loquitur; Augustus etiam aliena de se curabat. Sic olim solitum fieri ab hominibus superstitionis: non enim tantum ad sua somnia attendebant, sed etiam aliena de se. Ex ea superstitione ortus mos, ut, qui de re publica aliquid somniassent, id susque deque non haberent, sed notum omnibus facerent, vel praconis voce, vel proposito pittacio, quo-

id contineretur. Artemidorus lib. 1. c. 2. Ἀλλὰ Φησιν ὅτι ἤδη τινὲς ἰδιῶται καὶ κένητες εἶδον ὄνειρους δημοσίους, οὓς προκηρύξαντες, ἢ γράψαντες καὶ προθέντες ἐπιστεύθησαν, τῷ τὰς ἀποβάσεις εἰκέναι τοῖς ὄνειροις. Meminit et Apollonius in admirandis historiis eius moris, nisi fallit memoria.

Amici somnio monitus] Satis ad librum primum eorum retudimus audaciam, qui hoc loco invitit omnibus libris *medici* pro *amici* παρεδιόρθωσαν. Appianus Ἐμφυλ. lib. 4. ex ipsis Augusti commentariis de vita sua, obscurius narrat: quare ex aliis historicis lux facienda.

Et formidolosissima] Ἀλλόκοτα καὶ δεινὰ, et, ut vocat Hippocrates, ἀλλόμορφα: ea sunt somnia naturalia quidem; sed quas exhibeant rerum species falsas et οὐκ οὔσας, ac proinde terribiles.

Tintinnabulis fastigium eius redimivit] Dio simpliciter κώδωνα αὐτῷ περιῆψε, nempe Iovi Capitolino. Sed puto, legendum κώδωνας: nempe oculis subiiciunt veteres nummi, qui hodieque exstant et a doctis viris sunt expressi.

Quod ea fere ianuis dependebant] In aedibus magnatum amplis et spatiosis usus tintinnabulorum fuit. Dio ait, illis ufos τοὺς τὰς συνοικίας νύκτωρ φυλάσσοντας, hoc est, custodes insularum et vastarum aedium, quas habuere Romani proceres. Glossarium: *insula*, νῆσος συνοικία: sed et ad alia utebantur. Lucianus de mercede conductis indicat, ita familiae signum dari solitam ad evigilandum: "Ἐωθέν τε ἐπὶ κώδωνι ἐξανασταῶς ἀποσεισάμενος τοῦ ὕπνου τὸ ἥδιστον συμπεριθεὶς ἄνω καὶ κάτω: Ibidem aliquanto post: "Ἐτι αὐτοῦ ταῦτα διαλογιζομένου, ὁ κώδων ἤχησε, καὶ χρῆ τῶν ὁμοίων ἔχεσθαι καὶ περινοστεῖν. De hoc signo vel tuba, qua etiam utebantur, Seneca epist. 95. *Transeo pistorum turbam, transeo ministrorum, per quos signo dato ad inferendam coenam discurretur.* Idem de brevitate vitae:

Quanta celeritate signo dato glabri ad ministeria decurrunt?

Ex nocturno viso etiam stipem — emendicabat] Dio notat lib. 51. extremo. Cave confundas cum ea stipem, quam strenae nomine solitam eidem conferri ante dictum.

Cavam manum asses porrigentibus praebens] Gestu plañe et more mendicorum: ita enim oportuit ad exorandam Nemesein. Eam deam formidabant, ut comitem perpetuam rerum laetarum *ὑπερέγκων*: quare ut eius tela ellugerent, ipsi sibi propriae felicitatis quasi cumulum diruebant. Multa Plutarchus de hac veterum opinione philosophatur, et in Camillo, et in Aemilio Paulo, et in Apophthegmat. et alibi. Propterea quae supra modum laeta erant, ea rerum tristissimarum mentione temperabant. Sic triumphantibus a tergo adstabat in eodem curru servus publicus, qui coronam illam auream immensi ponderis et amplitudinis sustinebat, et simul attendere triumphantem ad ultimi supplicii instrumenta curru appensa iubebat. Illa erant tintinnabulum et flagellum. *Ἐνδεικτικὰ*, inquit Zonaras, *τοῦ καὶ δυστυχῆσαι αὐτὸν δύνασθαι, ὡς τε καὶ αἰκισθῆναι, ἢ καὶ δικαιοεθῆναι θανεῖν*. Id, quod Horatio illi, qui Curiatios occidit, evenit. Et fortasse dedit is casus originem isti consuetudini. Tangit hunc morem et Tertullianus, Apologetici c. 33. Nota sunt, quae de Epaminonda victore narrantur non solum ab historicis: verum etiam ab Ildoro Pelusiota epist. 74. Non alia ratio est, cur Augustus Urbis et Orbis dominus mendici personam semel in anno assumeret. Sic enim *θεῶν νέμεσιν* et, ut loquuntur veteres, deum invidiam se evitaturum sperabat. Ideo notat Suetonius de cava manu. Ita manum componere proprium est stipem emendicantium: quo verbo etiam Suetonius utitur: item Dio, *ὡς καὶ προσαίτων*. Balsamo in Photii Nomocanonem: *Τοῦ αἰταῦντος καὶ λαμβάνοντος ἀγγύς ἴσταιται ὁ Χριστός, συγκοιλαινῶν τοῦ*

τῶ τῆν χεῖρα. Hominibus liberis et honestis cavare manum etiam, quum aliquid acciperent, probro vertebatur. Eucrates vetus comicus in Antilaide loquens de Laide anu et omnibus spreta:

Οὕτω δὲ τιθασσὸς γηγόν', ὤστ', ὃ Φίλατε,
Τ' ἀργύριον ἐκ τῆς χειρὸς ἤδη λαμβάνει.

Sententiam pluribus ibi declaravimus. Ammianus Marcell. lib. 16. c. 5. *Inductis quadam solemnitate Agentibus in rebus in consistorium, ut aurum acciperent, inter alios quidam ex eorum consortio, non, ut moris est, expansa chlamyde, sed utraque manu cavata suscepit; et Imperator, Rapere, inquit, non accipere sciunt Agentes in rebus.* Hinc est, quod Rufini, praefecti praetorio Orientis sub Honorio, manus post eius caedem per novam Romam, ita formata ludibrii caussa, est circumlata. Historia exstat apud Hieronymum et Zosimum: sed, quod diximus de cavata manu, unus exprimit Claudianus in eius caede, 2. in Ruf. 436.

*Dextera quin etiam ludo concessa vagatur
Aera petens, poenasque animi persolvit avari
Terribili lucro, vivosque imitata retentus
Cogitur adductis digitos inflectere nervis.*

Elegantissime poeta *cavam manum*, quam Graeci κυλλήν χεῖρα vocant, circumloquitur. Simul ostendit, avaro et αἰσχροκερδεῖ solitam obüci cavam manum: quod Graeci dicere solent ὑπέχειν τὴν χεῖρα τῷ λήματι. Libanius Progymnasmate contra proditorem: Πρατῆρ ὑπέμεινας γενέσθαι τῶν τιμιωτάτων, ὑπέσχεις τὴν χεῖρα τῷ λήματι: et de avaritia Atheniensium exstat proverbiale dictum Graecorum: Τὴν χεῖρ' ὑπέσχει καὶ ἀποθνήσκων Ἀττικὸς: *Atheniensis vel moriens cavat manum.* Seneca Naturalium lib. 4. *In tanto avaritiae certamine nunquam suppositam manum lucro.* Vide Suetonium in Vespasiano, c. 23. Explicavimus pluribus caussam huius mendicationis Augusti cava manu factae: qua non intellecta vix est, ut quisquam facile in animum inducat, rem

factam scisse; quam tamen Suetonius hoc narrat ut certam et indubitatum. Neque videtur aliam ob causam Dico sic hanc historiam narrasse quasi fide cassam, quam quod causam eius facti ignoraret, mutatis, ut sit tractus temporis, moribus.

Cap. 92. *In compluv. deor. penetras transtulit;* Penetras et larum sedes in privatis aedibus non una: colebantur maxime in foco. Flautus *Andr.* 2, 8, 16. *Haec imponentur in foco nostro lari.* Valerius Maximus lib. 2. *Vaisius aquam calidam iis a foco petens, genibus nixus lares familiares, ut puerorum periculum in ipsius caput transferrent, oravit.* Item in cubiculo. Suetonius Domitiano, c. 17. *Puer, qui curae Larum cubiculi ex consuetudine assistens, adfuit caedi.* Saepe in aliqua parte atrii: puto in compluvio (quod videtur idem esse atque impluvium apud Vitruvium lib. 6. c. 4.) ut hic: vel in porticu compluvio adiacenta. Petronius c. 29. *Notavi etiam in porticu gregem curforum cum magistro se exercentem. Praeterea grande armarium in angulo vidi, in cuius aedícula erant lares argentei positi.* Locus Festi de Iovis Hercei ara, quem hic interpretes afferunt, nihil ad rem facit: neque item, quae de eadem ara notat Athenaeus lib. 5.

Observabat et dies quosdam] Intellige de diebus, quos peculiari superstitione observavit Augustus: nam alioquin commune hoc illi cum ceteris fuit, *τὸ αἰεὶ σὺ σθῆναι τὰς ἡμέρας*, et in omni re maioris momenti inchoanda diem cavere atrum, eligere album et faustum. Exemplum notatum Appiano lib. 5. super die, qua classem solvit contra Sex. Pompeium.

Ne aut postridie nund. quoquam proficisceretur] Dies cuiusque mensis dividebant Romani bisariam: erant Nonae, Idus, Kalendae, erant praeterea nundinae, ut in nostro mense hebdomades. Observatum autem est: publico more, ut dies postridie Nonas, Idus, Kalendas, atrii haberentur, *ἀνέξοδοι καὶ ἀνεκδήμητοι*: quod docent

nos praeter veteres Grammaticos Ovidius, Livius, Plutarchus, alii. Augusti vero propria superstitio fuit, ut etiam postridie nundinas diem haberet infaustum et inominatum. Quare? Fortasse ab eventu, quia aliquoties erat expertus, res postridie nundinas inceptas non vertisse bene: vel ad imitationem superioris observationis hoc ab eo excogitatum, ut est superstitio ingeniosa et solers. Nam et pertinet eodem, quod post Latinas ferias duos dies observabant ut religiosos et rebus inchoandis infaustos. M. Tullius ad Q. fratrem lib. 2. epist. 4. *De nostra Tullia tui mehercule amantissima, spero cum Crassipede nos confecisse. Dies erant duo, qui post Latinas habentur religiosi: ceteroqui confectum erat.* Meminit C. Ambrosius huiusmodi observationum, explicans Pauli verba ad Galatas c. 4. *Ἡμέρας παρατηρεῖσθαι καὶ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς.* Dies, inquit, observant, qui dicunt: ut puta, *Crastino proficiscendam non est, post crastinum enim non debet aliquid inchoari.* Mox: *Tempus vero sic observant, quum dicunt: Hodie veris initium est, festivitas est, post cras Vulcanalia sunt: et talia iterum aiunt: Posterum est, domum egredi non licet.* Manifeste postremis verbis talem aliquam *αἰσίωσιν καὶ εὐλάβειαν* notat, qualis ea est, quae hic Augusto tribuitur. Videtur autem et nundinarum dies parum utilis rebus inchoandis habitus. Ideo quoties in Kalendaras Ianuarias incidebant, intercalatione extra ordinem *συνέμπτωσιν* illam Pontifices declinabant. Dio 48, 33. *Καὶ ἡμέρα ἐμβόλιμος, παρὰ τὰ καθεστηκότα ἐνεβλήθη, ἵνα μὴ ἡ νομηνία τοῦ ἐχομένου ἔτους τὴν ἀγορὰν τὴν διὰ τῶν ἐννέα ἡμερῶν ἀγομένην λάβῃ· ὅπερ ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου σφόδρα ἐφυλάσσετο.* Causa eius persuasionis fortasse fuit, similitudo nominum in diebus novendialibus (qui mortuis sacri erant, ideoque atri) et nundinalibus. Propter eandem rationem puto et Nonas Augustum in feriis rebus inchoandis devitasse: nam *nonae, nundinae* et *novendial* indidem, etiam diversa ratione, dicuntur.

Quare legi etiam malim, *δυσφημίαν nominis* quam *omnis*, quamquam non multum sane interest. Porro huiusmodi observationum superstitiosarum plura exempla, si quis desiderat cognoscere, legat homiliam de rectitudine catholicae conversationis, quae inter B. Augustini opera habetur, etsi non est, ut videtur, Augustini.

Quidquam rei seriae inchoaret] In duabus fere rebus ista temporum observatio locum habuit, in suscipienda profectio et inchoandis rebus seriis. Sic apud Plutarchum, "Ὁδῶν, inquit, οὐκ ἄρχονταί τε πράξεως οὐδ' ἀποδημίας ἐν ταύταις. At quidam fuere ea superstitione, qui etiam in rebus prope nugatoriis dies observarent. In mulieribus suorum temporum rident hoc Iuvenalis et Lucianus: et nonne plus quam ridiculum est, quod refert Vopiscus de Tacito Imperatore? *Nunquam, inquit, noctem intermisit, qua non aliquid vel scriberet, vel legeret, praeter posterum Kalendarum diem.*

Cap. 93. *Peregrinarum caerimoniarum*] Ita a maioribus instituti Romani fuerant, ut a peregrinis caerimoniis abhorrent. Dilaudat eos hoc nomine Dionys. Halic. lib. 2., qui ab ipso conditore Romulo hoc esse institutum, atque ab eius posteris sancte servatum scribit. Inde est, quod cum tam paucis deis testamenti factionem habuerunt iidem veteres Romani. Ulpianus in Sententiis, tit. 22.

Sicut veteres ac praeceptas] Vel, ut alii codd., *receptas*.

Quod Iudaeam praetervehens — non supplicasset] Credo, Augustum, ne cuiquam videretur sectae Iudaeorum ullo modo addictus, contra animi sui sententiam scripsisse hoc, vel dixisse: nam ipsum quidem aliter sensit, neque ita a religione Iudaeorum abhorruisse, quam alia plurima declarant, quae de eius in illam gentem indulgentia narrant Philo et Iosephus: tum illud unice, quod legatione ad Caligulam refert idem illē Plato *Ιουδαϊσῶν*. Eius verba adscribam, quia historiam continent

scim dignissimam: Διατάξατο ἐκ τῶν ἰδίων προσόδων ἀναγενέσθαι θυσίας ἀντελεῖς ὀλοκαύτους τῷ ΤΥΙΣΤΩ ΘΕΩ κατ' ἐκάστην ἡμέραν, αἱ καὶ μέχρι νῦν ἐπιτελοῦνται ἄρνας εἰσὶ δύο, καὶ ταῦρος, τὰ ἱερῆα οἷς Καίσαρ ἐΦήδρυνε τὸν βωμόν. Id est, *Constituit de suo certos redditus, ut admoverentur, quotlibet diebus DEO ALTISSIMO sacrificia integra, ac penitus adolenda, quod hodieque servatur: victimas, quibus aram honorari voluit Caesar, agni duo sunt et taurus.* Reperias, et in eiusdem aliquot edictis deum Iudaeorum Θεὸν ὑψίστον appellari. Potest etiam dici, Augustum, quum prius fuisset iniquior religioni Iudaeorum, postea mitiorem esse factum, feritate gentium paullatim in eorum animis mitescente, postquam coepit dominus noster ὁ Θεάνθρωπος Iesus Christus in terris versari, etsi nondum illis cognitus.

Tacta de caelo parte muri — rerum potiturum]. In Etrusca disciplina de iactibus fulminum, istud vocatur *fulmen regale.* De eo Seneca ex Caecinna Natural. lib. 2. c. 49. *Regalia fulmina sunt, quorum vi tangitur, vel comitium vel principalia urbis liberae loca: quorum significatio regnum civitati minatur.*

Cap. 94. *In Asclep. Mend. Θεολογ. libris lego]* Satis mirum mihi videtur, Suetonium hominem Romanum in tanti momenti historia Romana Aegyptio homini testimonium denuntiasse, eoque solo fuisse contentum. Sed videntur Romani rerum Augusti scriptores noluisse hac fabella Augusto divinitatem adstruere, ne eadem pudicitiam matris eius in dubium vocarent: nam in prodendis credendisque eiusmodi deorum ἐπιφανείαις, parcius Romani, ea praesertim aetate, insanierunt, quam aliae multae gentes. At Asclepiades hic cur istud exemplum laudaverit in suis scriptis, satis possumus ex ipsa re et libri indice facere coniecturam. Aegyptius is fuit ex Aegyptiaco nomo sive praefectura, quae ab urbe praecipua Mendete, Mendesia dicebatur. Erat quidem universa Aegyptiorum religio foeda, stulta et ridicula: sed enim ni-

hil tota Aegypto monstruosius infamia Mendesium, qui hircum pro numine colentes, excellentissima forma mulieres illius libidini substernere soliti: atque ut prurigae boni, cessantem lege naturae bestiam, proh fidem hominum! contra naturam infligare. Nota res est ex Herodoto, qui testis oculatus fuit, Pindaro, Strabone, Plutarcho, Gryllo, Aristide Rhetore, aliis. Hanc suorum irreligiosam religionem defendens Asclepiades in libris Θεολογουμένων, non usque adeo miram videri illam ἀθέμιτον μίξιν debere dicebat, quum ex tali concubitu ortos maximos viros historiae testentur. In hoc album referebantur ab illo, quum ex fabulari historia multi, tum ex vera aut verum professa Alexander, Scipio, et hic Augustus. Oportet autem hominem fuisse nugatorem magnum, et, quod de Timaeo olim dictum, γρασοσυλληπτήριαν ineptum, qui ausus sit, fortasse solus, de Augusti conceptu fabulam anilem, ut rem veram, memoriae tradere. Male autem interpretes Asclepiadem hunc cum alio confundunt, cuius meminit Athenaeus, qui scripserat Τραγαδοῦμένων ἑβρος sex. Nam eum fuisse Tragilesum ex oppido Thraciae Tragilo, Stephanus auctor. Hunc Mendesium fuisse et ex libri argumento conicias, et indicat Suetonius, qui Mendetem vocat: etsi parum, ut videtur, recte: non enim Μένδης est ἔθνηκόν, sed Μενδήσιος, vel Μενδίτις. Sic Athenaeo nominatur Harpocratio Μενδήσιος: Columellae, *Dolus Mendesium*, et passim ita: vel Μενδαῖος, ut in Protagora Platonis Ἀντίμοιρος ὁ Μενδαῖος. Sed ne quid dissimulem, suspicor, scripsisse Suetonium in *Asclepiadis Mendesium* (aut *Menditae*) *Mendetis Θεολογουμένων libri* lego. Libri ab Asclepiade scripti index, ni fallor, fuit, *Mendetis Θεολογούμενα*: quasi aliquis Latine dixerit, *De diis, qui Mendete coluntur, et religionis eorum ritibus vel causis*. Amant Graeci librorum suorum titulos ita concipere, ut Artemidorus, qui Γεωγράφούμενα scripserat. Nicander Ἐτεροιοούμενα, et ante omnes Aristoteles, qui Θεολογούμενα. Sic etiam Cae-

has Aurselianus medicus *Χειρουργούμενα* ediderat: quorum ipse meminit lib. 2. Tardarum passionum: nam faciunt inepte, qui illius operis titulum concipiunt *Χειρουργούμενοι*.

[*Quum ad solenne Apoll. sacr. med. nocte venisset*] Factum mense Novembri a. U. C. DCXC. Sed cur media nocte in templum venit Atia? Quia sacrorum publicorum causa interdum ita opus facto: hoc iam ante docuimus ad c. 68., ubi haec verba exposuimus: ex illo etiam loco intelligimus, quod hic dea matronis dicitur dormientibus in lecticis suis: nam hoc illud est ipsum, quod supra de Augusto dictum: si sacri causa maturius evigilandum esset, deposita lectica inter aliquas moras condormisse. Non igitur audiendus Beroaldus, qui hanc dormitionem ad divinitatem refert per incubationem: quae interpretatio falsa est multis modis: nam illae *ἐγκαιμήσεις* privata religione ab iis suscipiebantur, qui vel morbo vel alii cui malo remedium quaerebant: Suetonius solenne sacrum ait fuisse. Deinde, qui somnia captabant, soli in templum accedere soliti: Atia cum magna turba sacrum hoc concelebrat. Adde, quod capturi insomnia casu prius praeparabantur et ieiuniis: quorum de Atia nihil narratur. Postremo, quis dixit Beroaldo, Apollinem illum, in cuius templo haec geruntur, consiliis per insomnia solitum respondere? neque enim omnia omnium locorum et templorum simulacra eiusdem numinis eandem vim habuere: itaque diligenter annotant geographi et historici, quibus locis eo modo oracula peti reddique mos esset. Fallitur etiam vir ille doctus, qui de pervigilio quodam Apollinis hanc historiam interpretatur: ubi enim lectum Apollinem pervigilio cultum? Praesertim apud Romanos, qui nocturna sacra paucissima admiserunt, *διαπανυχιασμούς* Graecorum, et nocturnas pervigilationes abominati, ut et Dionysius Halic. fatetur in secunda historia, et Cicero scribit de Legg. lib. 2. Sed demus, fuisse aliquod pervigilium

Apollinis: non tamen propterea concedam, de eo hic agi. Non enim media nocte, ut facit Atia, sed prima luce *περὶ λυχναίων ἀφάε*, *hora lucernari*, ut vocat Augustinus, in templum erat veniendum. Iam quid absurdius dici potest quam pervigilium fuisse, in quo matronae aut omnes aut pleraeque omnes dormiant? nam verba illa, *dum ceterae matronae dormirent*, non esse eradenda, ut illi censent, et expositio nostra indicat et consensus omnium codd. evincit.

In corp. eius exstit. mac. velut depicti draconis] De Atia sermo est: atqui de Augusto id refert Sidonius Apollinaris iis versibus, quos ex Anthemii Panegyrico ante recitavimus.

Augustum natum mense decimo] Dio, τῷ ἰαννου μένω χρόνῳ.

Explicari per omnem] Explicari est *μυρῖσθαι*, quod verbum in re militari praeclarum usum habet, alibi explicandum.

Somniavit et pater Octavius] Dio, qui pleraque huius capituli verbatim ex Suetonio, ut videtur, transtulit, legit, *somniavit et pater Octavius eadem nocte, ut.* etc. Vertit enim, Καὶ τῇ αὐτῇ νυκτὶ καὶ ὁ Ὀκταβίος ἐκ τοῦ αἰθερίου αὐτῆς τὸν ἥλιον ἀνατέλλειν ἐνόμισε.

Obstreperentes forte rānas silere iussit] Olim de Hercule id iactatum. Solinus, de ranis loquens apud Reginos mutis: *Causam Granius tradit, quum obmurmurarent illic Hercule quiescente, Deum iussisse, ne streperent: itaque ex eo coeptum silentium permanere.*

In nemore prudenti] Dio, *τραφεμένου δὲ ἐν ἄγρῳ αὐτοῦ*, hoc est, *quum cibum sumeret*, non, ut interpretes Dionis et Zonaræ, *quum educaretur*. Male in cod. Cedreni *στραφεμένου*. Emenda ex Dione.

In eius sinum sign., quod — gestaret, reposuisse] Omnes fere libb., quos vidimus, consentiunt. Memmianus, *quam manique*. At Dio sic vertit, quasi legisset *signum Romae: Τὸν Θεὸν εἰκόνα τινα τῆς Ῥώμης εἰς τὸν*

ἐκείνου κόλπον ἐμβεβλημέναι. Ego *signum reipublicae* interpreter, *δημοσίαν σφραγιδα*, qua obsignari solita diplomata, et quaecunque alia reip. nomine signabantur. Id signum visus secundum quietem Catulo reponere Iupiter in sinum Augusti: coniecturam ex eo fecit, in illius potestatem fore quandoque rempublicam. Symbolum enim dominii et potestatis est sigillum. Ideo soliti morientes anulum signatorium dare iis, quibus plurimum vellent, ut de Alexandro narrant Diodorus et Curtius: vel quos heredes instituisent, sicut est apud Valerium Max. Propterea Tiberio morienti annulos a Caio adimitur. Interpretes aliorum haec trahunt, quos non sequor. Qua figura autem reipubl.; id est, publicum signum fuerit, nisi si fuit ipsius Romae imago, qualis in nummis saepe videtur, nescio.

Eiusq. osculum delibat. — ad os suum retulisset] Quid retulisset? Nempe *osculum*: non enim possumus aliter exponere: tamen hoc genus loquendi alibi non memini notare. Consuetudo adorantium fuit, ut manu porrecta, et ad os relata, osculum labiis imprimerent. *Qui adorant*, inquit Hieronymus adversus Rufinum, *solent deosculari manum, et capita submittere.* Eum ritum obscure hic innuit Tranquillus: de quo plura viris eruditis sunt observata.

Eique Iovem flagellum tradidisse] Hoc symbolo peritura libertas significatur: nam libera civitate civem Romanum virgis caedi nefas, nedum flagellis. Iuvenalis ideo hac circumlocutione Iuliam designat: *Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites.*

Tunica lati clavi] Quam dedit ei Caesar induendam loco tunicae rectae, ut ante diximus.

Resuta ab utraque parte] Super humeros. Dio: *Ὁ χιτῶν περιεβράχη τε ἐκατέρωθεν ἀπὸ τῶν ἐκωμισθῶν, καὶ μέχρι τῶν ποδῶν κατεβρύη.* Erant autem tunicae aliae *ράκται*, aliae *συμπορηται*, ut alibi pluribus enodamus.

cuius tempore venturus esset, qui ipsum solem solus, mandumque totum et fecisset et regeret. Notemus Suetonii accuratam dictionem, qui non arcum dixit, ut Dio et Zonaras ἴριον, sed *circulum ad speciem caelestis arcus*: neque enim arcus esse potuit, ut ex Meteorologicis Aristotelis et Olympiodoro constat. Cum Suetonio loquitur Seneca Naturalium Quaestionum lib. 1. c. 2. *Memoriae proditum est, inquit, quo die divus Augustus urbem ex Apollonia reversus intravit; circa solem visum coloris varii circulum, qualis esse in arcu solet: hunc Graeci halo vocant, nos dicere coronam aptissime possumus.* In quibus verbis subit duo inirari: nam ex sententia philosophorum ἄλωσ circulus ille non fuit, ut liquet attendenti, quae ad tertium Meteorologicis accurate notat Olympiodorus. Deinde, si ἄλωσ fuit, cur *coroniam* interpretatur? Nam Graeci huiusmodi διοσημίας vocant στεφάνους. Philostratus lib. 8. de Domitiani morte loquens: Τὸν τοῦ ἡλίου κύκλου περιελθὼν στέφανος ἑοικῶς ἴριδι τὴν ἀκτῖνα ἐμαύρου. Historiae miscellae auctor de signo, quod apparuit Gallo Antiochiam veniente, quando Caesar factus est a Constantio: *Columna sub specie crucis in caelo visa est, speciem luminis habens extensam a Golgotha usque ad montem obdvarum. In circuitu autem eius corona erat, velut iridis speciem habens.*

Primo consulatu augurium capienti] Scio, doctissimos viros referre hoc ad sacrum consulare, quod Kal. Ian. faciebant novi Coll. in Capitolio: quorum auctoritati etsi plurimum, in his litteris tribuo; tamen, ut hic iis assentiar, adduci non possum. Dionem potius sequor, qui factum hoc narrat primo die comitiorum, quibus Augustus consulatum est adeptus: recte sine dubio et verè: non enim Consuli Octavio, sed candidato consulatus hoc augurium apparuit. Atque hic vetus mos latet, ex prima antiquitate illustrandus. *Augurium capere* dicebantur candidati, quum nocte, quae

Fuerunt, qui interpretarentur] Ipsum Octavium temere hoc dixisse, auctor Dio.

Apud Mundam D. Iulius] Apud Dionem paullo aliter hanc historiam narrantem, ita scribe lib. 43. Καὶ οὐ λέγω μὲν, ὅτι οὐκ ἔφερε πη τοῦτο ἀλλ' οὐκ ἐκαίνω γε ἔτι, ἀλλὰ τῷ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ ἐγγόνῳ τῷ Ὀκταουίῳ· πρῶτιστε edunt vulgo, ὅτι συνέφερε πη τοῦτο. Sic accipiunt verbum Φέρειν Graeci pro σημαίνειν vel Φέρειν τέκμαρσιν, ut loquitur idem Dio lib. 45. Idem lib. 50. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ πάντας αὐτοὺς ἔφερε. Lib. 46. Ἐς πάντας ὁμοίως ἤνεγκεν, et paullo ante, ἐς μόνον αὖν αὐτὸν ἔτεινεν. Philostratus in Apollonii vita lib. 8. Ἐς νεώτερον ἔφερεν ἢ διοσημία.

Ut non aequipararet modo matricem] Matrix est arbor, quae fuit τύπος Iulii Caesaris patris, sicut eius soboles Octavii filii.

Comite Agrippa] Fuisse Agrippam cum Octavio Apollonio sub tempus caedis Iulianae, et Velleius indicat.

Cap. 95. *Ingrediente eo urbem*] Mane hora dici tertia, incipiente luce solis, aerem forte tam spissiore factum, ut plagam sentire posset, ferire.

Circulus ad speciem caelestis arcus — ambit] Ambitiosius hoc narrat Velleius lib. 2, 59. *Quum intraret urbem, solis orbis super caput eius curvatus aequaliter rotundatusque in colorem arcus veluti coronam tanti mox viri capiti imponens conspectus est.* Faciunt inepte, qui eum locum cum alio Suetonii comparant et dissonantiam in hac historia inter duos hosce scriptores notant. Dio breviter: Ἐς τὴν Ῥώμην ἐσιόντος αὐτοῦ ἴρις πάντα τὸν ἥλιον πολλὴ καὶ ποικίλη περιέσχευ. Idque, ait ille, signum a Deo editum, non futurae Augustae magnitudinis, sed futurarum mox barbarum. Orolius lib. 6. postquam verbis nostri rem exposuit, ita interpretatur: *Quasi unum eum ac potissimum in hoc mundo solumque clarissimum in orbe sol monstraret,*

cuius tempore venturus esset, qui ipsum solem solus, mundumque totum et fecisset et regeret. Notemus Suetonii accuratam dictionem, qui non arcum dixit, ut Dio et Zonaras ἴριον, sed circulum ad speciem caelestis arcus: neque enim arcus esse potuit, ut ex Meteorologicis Aristotelis et Olympiodoro constat. Cum Suetonio loquitur Seneca Naturalium Quaestionum. lib. 1. c. 21. Memoriae proditum est, inquit, quo die divus Augustus urbem ex Apollonia reversus intravit, circa solem visum coloris varii circulum, qualis esse in arcu solet: hunc Graeci halo vocant, nos dicere coronam aptissime possumus. In quibus verbis subit duo inirari: nam ex sententia philosophorum ἄλλως circulus ille non fuit, ut liquabit attendenti, quae ad tertium Meteorologicè accurate notat Olympiodorus. Deinde, si ἄλλως fuit, cur coronam interpretatur? Nam Graeci huiusmodi διοσημίας vocant στεφάνους. Philostratus lib. 8. de Domitiani morte loquens: Τὸν τοῦ ἡλίου κύκλου περιελθὼν στέφανος ἕοικώς ἴριδι τὴν ἀκτῖνα ἐμαύρου. Historiae miscellae auctor de signo, quod apparuit Gallo Antiochiam veniente, quando Caesar factus est a Constantio: Columna sub specie cruois in caelo visa est, speciem luminis habens extensam a Golgotha usque ad montem olivarum. In circuitu autem eius corona erat, velut iridis speciem habens.

Primo consulatu augurium capienti] Scio, doctissimos viros referre hoc ad sacrum consulare, quod Kal. Ian. faciebant novi Coll. in Capitolio: quorum auctoritati etsi plurimum, in his litteris tribuo; tamen, ut hic iis assentiar, adduci non possum. Dionem potius sequor, qui suorum hoc narrat primo die comitiorum, quibus Augustus consulatum est adeptus: recte sine dubio et verè: non enim Consuli Octavio, sed candidato consulatus hoc augurium apparuit. Atque hic vetus mos latet, ex prima antiquitate illustrandus. Augurium capere dicebantur candidati, quum nocte, quae

comitia praecedebat, sub dio extra urbem cubantes, dein solida sella sedentes, in loco ei rei destinato expectarent, dum ipsis deus aliquis bonum signum mitteret: quod olim quidem vere solitum fieri, estque is mos, a Romulo ipso traditus, diutissime in rep. servatus, postea tantum umbra in usu remansit, re neglecta. Planissime haec omnia ita explicat Dionys. Halic. lib. 2. Ἐπαυλίζονται οἱ τὰς ἀρχὰς μέλλοντες λαμβάνειν, καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἀνιστάμενοι ποιοῦνται εὐχὰς ὑπαίθριοι, τῶν δὲ παρόντων τινὲς ὀρνιθοσκοπῶν μισθὸν ἐκ τοῦ δημοσίου φερόμενοι, ἀστραπὴν αὐτοῖς μηνύειν Φασὶν ἐκ τῶν ἀριστερῶν τὴν οὐ γενομένην· οἱ δὲ τὸν ἐκ τῆς Φωνῆς οἰωνὸν λαβόντες, ἀπέρχονται ταύτας παραληψόμενοι· οἱ μὲν αὐτὸ τοῦδ' ἱκανὸν ὑπολαμβάνοντες εἶναι, τὸ μὴ δένα γενέσθαι τῶν ἐναντιουμένων τε καὶ καλυόντων οἰωνῶν· οἱ δὲ καὶ παρὰ τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ καλύοντες. In quibus verbis ἐπαυλίζεσθαι est extra urbem pernoctare, non quod putant interpretes: ita faciendum fuit candidatis. Plutarchus in Marcello: Ὅταν ἄρχων ἐκ' ὀρνισσι καθεζόμενος ἔξω πόλεως κατ' οἶκον καὶ σπηνὴν μεμισθωμένην. Sic scribendus hic Plutarchi locus: nam καθέζεσθαι οἶκον barbarum est, non Graecum. Latini eum locum *templum* appellant, ut Seneca epist. 118. et Valerius Maximus lib. 3. c. 5. quia in eam rem ab auguribus certis caerimoniis effabatur, quas explicant Festus Pompeius et Servius. Ibi cubabant in tabernaculo, vel casa publice conducta, ut indicat Marcelli historia apud Plutarchum, Ciceronem et Valerium Max. Inde visus auspiciis tollebant se ex templo ac surgebant. Unde sunt verba augurum *tollere se* et *ex templo*, de quibus veteres. Ad ritum hunc refero verba haec Festi lib. 3. *Cubans auspicatur, qui in lecto quaerit augurium.* E lecto mane surgentes sedebant in solida sella, ut intelligimus ex ruderibus Festi in voce *solida* cum superiore Dionysii loco comparatis. Similiter omnia captabant etiam alii sedentes in sella. Cicero de Divinat.

lib. 1. c. 46. *Audivi, quum diceret, Caeciliam Metelli, quum vellet sororis suae filiam in matrimonium collocare, exisse in quoddam sacellum omnis capiendae causae, quod fieri more veterum solebat: quum virgo staret et Caecilia in sella sederet, neque diu ulla vox exstitisset.* Quod adiicit Dionysius de auguribus, quos candidati interrogare soliti, lucem accipere ex iis debet, quae Festus notat in *silere*, et M. Tullius lib. 2. de Divinat. c. 30., ubi explicat, quid sit in disciplina augurali *silentium*. Id enim successerat in locum eorum signorum, quae prius fuisse divinitus data candidatis, veteres historiae memorant. Quo magis advertit omnes augurium Octavio datum, quod non solum fuit verum, nec simulatum, ut erat tum moris: sed etiam magnificentum et plane regium.

Duodecim se vultures, ut Romulo, ostenderunt]

Non ita Dio narrat: Πρώτη τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἐς τὸ πεδῖον τὸ Ἄρσειον ἐσελθῶν, γυῖπας ἕξ, μετὰ ταῦτα δεμηγορῶν τι πρὸς τοὺς στρατιώτας, ἄλλους δώδεκα εἶδε.

Et immolanti omnium victimarum] Augurium modo expositum contigit Octavio anno DCCXI, mense Augusto. Hoc ostentum, quod hic memoratur, factum anno priore, mense, ut arbitror, eodem, die primo potestatis eius, quum absens decretae sibi praetoriae dignitatis susciperet insignia. Est ergo in verbis Suetonii ὕστερον πρότερον, ut saepe alibi: nisi dissentit ille a ceteris historicis in temporum ratione, et hoc quoque ad primum consulatum Octavii retulit.

Omn. victimar. iocinora replicata — paruerunt]

Omnium, hoc est, duodecim: tot enim tunc mactatae victimae. Dio: Διττὰ τὰ ἕκαστα ἐν πᾶσι τοῖς ἱερείοις δώδεκα οὖσιν εὐρέθη. Ideo Plinius in Panegyrico, c. 5. dicebat, hoc et superius omen tangens: *Ceteros principes aut largus cruor hostiarum, aut sinister volatus avium consulentibus nuntiavit.* Ex Dione discimus, *replicata* exta et *duplicia* idem esse. Ea semper habita

sunt laetissima, five omnino essent replicata, five tantum ex parte. Valerius Max. lib. 1. *Primae hostiae iecur sine capite inventum est: proxima, caput iocinoris duplex habuit.* Sic et geminum fel laeta portendebat. Plinius lib. 11. *Geminum fel fuit divo Augusto, quo die apud Actium vicit.* Scribendum autem *paruerunt, non patuerunt:* est enim, quod dicit Plinius in eadem re, lib. 11. c. 57. *reperita sunt;* Dio εὐρέθη. Iulius Obsequens, *apparuerunt.* Altera vero lectio sententiae plane contraria.

Cap. 96. *Duo corvos hinc et inde infestantes]* Dio: Δύω κόρακας προσπεσόντας αὐτῷ τλλειν τε τῶν πτερῶν περιωμένους.

Afflixit et ad terram dedit] Σχῆμα ἐκ παραλλήλου: nam affligere est προσουδίζειν, *ad terram dare.*

In Philippis Thessalus quidam] Dio narrat lib. 47., cuius verba sic lego: sunt enim corrupta: Ἀνὴρ Θεσσαλὸς ἔδοξεν οἱ τὸν Καίσαρα τὸν πρότερον κεκελευμέναι εἰπεῖν τῷ Καίσαρι, ὅτι τε εὐτυχῆς ἡ μάχη γενήσοιτό οἱ, καὶ ἵνα ἀναλάβῃ τι ᾧν δικτατωρεύων αὐτὸς ἐφόρει.

Utriusq. simulac. victor pos. in templo — vertit] Glycas parte 3. Annalium, de Nicopoli ab Augustio condita loquens: *Eodem in loco hominis et asini statuas aeneas imposuit.* Nam perhibetur ea nocte, quae progelii navalis diem antecessit, in hominem quendam incidisse, qui asinum ageret: quumque illius de nomine sciscitatus fuisset; *Mihi quidem, respondit ille, nomen est Eutyches, hoc est, felix, asino vero, Nicon, id est, victor.* Atque hae columnae deinceps Byzantium deportatae sunt, et in circo aequesiri collocatae.

Cap. 97. *Transgressaque in vicinam aedem]* Agrippam mortuum intulit Augustus in Mausoleum suum: etsi, inquit Dio, proprium ipse habuit in campo Martio monumentum. De eo videtur loqui Suetonius.

Quod Aesar Etrusca lingua deus vocaretur] Hesychius: *Αἰσολ θεοὶ ὑπὸ Τυρρηνῶν*. Est vero Graeca vox *aesar* Hetrusca terminatione formata; nam *αἶσα* est fatum, id est, deus, qui satorum auctor: et ita in lib. de mundo.

Non si omnia morarentur, amplius — futurum] Postrema verba illa sunt, quae post in omen versa. Male autem vir doctus emendat *omina* pro *omnia*. *Non si omnia morarentur*, est, οὐδ' ἂν εἰ μέλλη πάντα αὐτῷ ἐμποδιεῖν, vel καὶν ὅτιοῦν ἐμποδῶν γίγνηται. Non nego, inter morae causas potuisse esse omnia sive ἀκέλευθα σημεῖα, ut Graeci vocant, et religionem obiectam, ut in Othone, c. 8. et apud Tacitum aliosque. Sed propterea hic legendum esse *omina*, id vero nego. Simile in Iulio; *per omnes moras exitu prohibere*, c. 34.

Inde praeter consuetud. de nocte — evectus est] Veterum superstitione, quidquid praeter consuetudinem suam alicui acciderat ante mortem, a morte id vertebat in omen. Augustus firmiore valetudine utens, solitus itinera facere et minuta et lenta: idem exacta iam aetate, et vapide se habens, ut est perverisimile, novissimum hoc iter magna contentione et paene sine remissione confecit. Declarat hoc Suetonius verbo *perrexit*, et eo quod ait, Astura esse evectum ad occasionem aurae. Quod intelligendum est, factum esse, quum non multo ante Asturam venisset; prorsus contra commodum valetudinis et consuetudinem ipsius: hoc illud est, quod postea verum est in omen: praesertim, quum navigatio ad auram nocturnam incerta et infida sit: ut temere illi se prudentes nisi necessitate urgeantur, non committant. Ideo disertissimus scriptor Dio Chrysostomus in altera Tarlicarum incertum atque instabilem reip. statum comparat navigationi, quae sit τοῖς ἀπογελοῖς, vel τοῖς ἀπὸ τῶν γνόφων πνεύμασι.

Cap. 98. *Putecolanum sinum — Alexandria*] Navigationis mercaturae causa temporibus illis palma

penes Alexandrinos erat. Ex eo emporio pleraeque merces Orientales in Italiam importabantur. Augustus vero Aegypto in provinciam redacta, certum frumenti numerum quotannis illi imperavit, egenae plebi Romanae dividendum. Haec est classis Alexandrina, quae dicitur, cuius tot locis fit mentio. Navigabant enim in Italiam ingenti numero, qua mercibus, qua annona onustae naves: vocatus et *commeatus Alexandrinus*. Suetonius Nerone, c. 20. *Alexandrini, qui de novo commeatu Neapolim confluxerant*. Graeci videntur exprimere voluisse hanc dictionem duabus suis *πορευτικὸς στόλος*. Vetus inscriptio:

ΥΠΕΡ ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΝΗΣ
 ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΑΤΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ
 ΚΟΜΜΟΔΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ
 ΟΙ ΝΑΤΚΛΗΡΟΙ ΤΟΥ ΠΟΡΕΥΤΙΚΟΥ
 ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΥ ΣΤΟΛΟΥ.

Auctor huius inscriptionis, quem Latini vocant *commeatum*, non putavit, satis posse exprimi voce *στόλος*: addit igitur, *πορευτικὸς*: atqui Latinis ipsis *stolus* idem est ac *commeatus*: unde est in Codice *stolus Alexandrinus*. Dicta est haec classis et *cataplus*. Martialis lib. 12, 75.

*Quum tibi Niliacus portet crystallam cataplus,
 Accipe de circo pocula Flaminio.*

Commeatus et *cataplus* dicuntur idiomate nostro vernaculo: *la flotte*. *Κατάπλους* proprie est non classis ipsa, sed classis appulsus ad portum, ac praesertim mercatorum. Aristides in Panathenaica: *Τῆς χώρας ἐχούσης τὸν αἰεὶ κατάπλου τῶν ἐμπορέων*. Dio in Borysthenitica: *Τότε οἱ Βορυσθενεῖται πάλιν συνώκισαν, ἐθελόντων, ἐμοὶ δοκεῖν, τῶν Σκυθῶν διὰ τὸ δεῖσθαι τῆς ἐμπορίας, καὶ τοῦ κατάπλου τῶν Ἑλλήνων*. Sic cape in 15. Polybii. Strabo de his ipsis navibus loquens lib. ult. *Γνοίξθ' ἂν τις ἐν τε τῇ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τῇ Δικαιαρχίᾳ ἐρῶν τὰς ἐλκίθας ἐν τε τῷ κατάπλῳ καὶ ταῖς ἀναγαγαῖς, ὅσων*

βαρύτεραι τε καὶ πυρότεραι δέυρο κηκίστε πλείους. Sed quum circa Puteolos et Neapolim, ubi maximus linguae Graecae fuit usus, plurimum in ore hominum esset ea vox, velut quum dicerent, *Expectari κατάκλον, classis Alexandrinae, et tardare κατάκλον*, aliaque hoc genus, tandem coepit *cataplys* pro ipsa classe accipi. Praeter Martialem sic loquuntur Ausonius in epigrammate de Narbone, et Sidonius duobus locis, et Marcellinus Empiricus in eo carmine, quo opus suum claudita tamen non desunt, qui in superiore loco Martialis *catapsus* scribendum contendant, non *cataplys*: quos in sua ignorantia insigniter durae frontis esse omnes vident, quibus *de meliore luto finxit praecordia Titan*. Excipio Bradaeum, virum eruditissimum, qui corruptissimam vocem ideo olim conatus est exponere, quia veram ignorabat. Simile postea accidit in voce *ἐμβολή*, quae quum significet *navis φόρον*, et quidquid mercium illi imponitur, postea de hac ipsa classe usurpata est a Latinis. Inde *suava embola* et *felix embola* in Codice: etsi non sine causa placebat Scaligero τῷ *μαναρίῳ* rescribi ubique *εμπορία* et *ἐμπολή*: nam ita *Αἰγυπτίαν ἐμπολήν* leges apud Hesychium, et similia apud alios. Solitae autem naves Alexandrinae Puteolano portu uti: eo appellebant, inde solvebant, ut testatur Suetonii iste locus, et Strabonis, quem modo protulimus. M. Tullius pro Rabirio Postumo, Philo contra Flaccum et Lucas quoque in Actis, c. 28. Praerogativa illius classis haec fuit, ut sola portum intraret cum supparo: ceterae naves, quum intraverant Capreas et Minervae promontorium, velo iubebantur esse contentae: supparum Alexandrinarum insigne erat. Auctor Seneca epist. 77. *Supparium* est veli linei genus, quod non ad usum, sed ad indicium gaudii rebus secundis attollebant nautae. Inde manavit proverbium, de eo, qui in adversa fortuna ea potius curat, quae ad gloriam faciant, quam quae ad salutem, *βυδιζομένου πῶν πλοίου ἐπαίρει τοὺς ἀφάρους*. Argia-

pus Disertat. Epicteti lib. 3. c. 2. Τοῦ εὖ παθοῦσι
 προσημειοῦν πῦρ καίσειν, ἀριστῶν ἂν οὕτω τύχη, καὶ ἄδειν
 καὶ ὀρχεῖσθαι· βυθίζομένου δὲ τοῦ πλοίου σύ μοι πα-
 ρελθῶν ἐπαίρεις τοὺς σιφάρους; id est: *Rebus secundis
 conuenit ignem accendere, prandere si ita contingat,
 captare, saltare: ut quando pessum it navis, tu mi-
 hi suppare attolleres?* Ita exponi locus ille debet ac
 scribi: quae deinceps attextuntur in Graeco cod. ad fi-
 nem eius capituli, omnia sunt subdiuina atque etiam cor-
 rupta. Lege praeterea apud Hesychium in voce Ἐπι-
 δρόμων, hoc modo: Καὶ τὸ ἰστίον τὸ ἐν τῇ πρύμνῃ κρη-
 μάμενον, ὃ καλοῦσι σιφάρου, καὶ ἔλασσον. Cetera de
 hac classe, quae inter legendum veteres notata nobis,
 alio loco exponemus.

[*Fausa omnia et eximias laudes congefserant*] Ita
 legendum cum melioribus libb., non *omniā*, ut in vul-
 gat. Fausa omnia congerere est Graecorum εὐφημεῖν.

[*Per illum se vivere, per illum navigare*] Vide-
 tur exprimere modulatas laudationes vectorum nautarum-
 que de navī Alexandrina. In Nerone, c. 20. *Captus mo-
 dalatis Alexandrinorum laudationibus, qui de nouo
 comiteu Neapolim confluerant, plures Alexandria
 euocant.* Apud Philonem in virum Iudaeum natione,
 habitatione Alexandrinum, congestas easdem laudes καὶ
 εὐφημίας offendi, Legatione ad Caium: Οὗτος ὁ καὶ τοὺς
 Φανερούς καὶ ἄΦανεῖς πολέμους διὰ τὰς ἐκ ληστῶν ἐπιδή-
 νειεῖς ἀνελών· οὗτος ὁ τὴν θαλάτταν κεραιτικῶν μὲν σπα-
 Φῶν κενὴν ἐργασάμενος, φορτίδιων δὲ πληρώσας· οὗτος
 ὁ τὰς πόλεις ἀπάσας εἰς ἐλευθερίαν ἐξελάμενος, ὁ τὴν
 ἀταξίαν εἰς τάξιν ἀγαγών. Et in hanc sententiam plura.

[*Quam in emptionem Alexandrinorum mercium*]
 Cuiusmodi erant aromata omnis generis, telae, libri
 papyrus, chartae, vitra multifariam formata, lina, sup-
 pae, sindones, polymita, vestes Babylonicae, Aegy-
 ptica mancipia venusta, atque alia *καυτοῖα*. Adde his
 et vine, licet sit desertum, Aegyptum non valde Baccho.

amicam. Statius in Metii Celeris propemptico, 4. syl. 2, 21.

— modo nam trans aequora terris
 Prima Dicarchaeis Pharium gravis attulit annam,
 Prima salutavit Capreas, et margine dextra
 Sparsit Tyrrhenae Mareotica vina Minervae.

Spectavit assidue et exercentes ephebos] Graecum est exercentes pro exercentes sc: Graeci magistrat vocant *σχημα κατ' ἀντιπρόθετον*. Sic *ἀκσιῶν* pro *ἀσκήσῃ* *ἑαυτὸν*. Dio lib. 58. *Τοὺς στρατιώτας ἀσχοῦντας ἰδοῦσα αἰτίαν ἔαχεν*. Supra lib. 1. dictata gladiatoribus exercitibus *dare*: sic apud poetam, *tendant hirci, et accingunt omnes operi*, et similia passim apud optimos auctores.

Quorum aliqua adhuc copia — Capreis erat] Caprearum prisca incolae Graeci erant. Tacitus Annal. 4. c. 67. *Graecos ea tenuisse Capreasque Telebois habitatas, fama tradit*. Argumentum Graecae origina fuerit, vel, quod hic commemoratur, vetus institutum exercendi ephebos: cuius moris apud Artemidorum aliosque Graecos scriptores frequens mentio.

Diripiendique pomorum] Plautus Captivis. *Nominandi istorum tibi erit magis, quam edundi copia*. Varro de re rustica, lib. 2. c. 1. *Sive enim aliquod fuit principium generandi animalium*. Imperator Julianus: *Sed quia leges Romanae huiusmodi contractus penitus ignorant omnem repetenda eorum, quae prodige nefarieque protulerint, copiam prohibemus*.

Vicinam Capreis insul. Apragopotim appellabat] Vetus Iuvenalis interpres ad sat. 10. laudans hunc locum, *Capreas* legit: quae lectio nusquam existat in nostris libb., nec nobis probatur. Nam ex praecedentibus colligi potest, dixisse haec Augustum: quum esset Capreis. Initio huius capitis instituit Suetonius referre, quae fecit Augustus in ora Campaniae proximisque insulis, et illo quatuor dierum secessu apud Capreas. De eo seces-

sa loqui videtur ab illis verbis, *spectavit assidue ad illa, mox Neapolim traiecit.* Quare, quae in medio narrantur, ea puto gesta dictave ab Augusto Capreis, vel in aliqua e vicinis insulis.

Ex dilectis unum Masgab. — conditorem insulae] Augustus Capreas a Neapolitanis redemptas incolis frequentavit et restauravit. Ei negotio praefectus est Masgabas e dilectis eius unus: quem eo misisse cum aliqua manu videtur. Propterea illum vocat *κρίστην* per iocum et facetias: nam verus *κρίστης* et conditor eius insulae non Masgabas fuit, sed Augustus ipse, qui fecit eam *ἴδιον κτίσμα*, sicut ait Strabo. Vulgo tamen habitum pro conditore a suis popularibus, apparet ex eo honore, qui ipsi mortuo habetur: institutum enim fuit, ut eius defuncti memoria quotannis die, quo obierat, coheretur: qui honos, ut ante notabamus, *κρίστης* exhiberi solitus. Etsi autem, quis fuerit hic Masgabas, silentibus omnibus historicis, divinari non potest: Afrum tamen fuisse, ex ipso nomine suspicamur, id enim nomen usurpatum in Africa scimus ex historia. Sic apud Livium Masgaba memoratur Masanissae filius. Vox est, si originem spectes, Hebraea, ut, si Graece dicas, *Ἰψάσις*; nam *צפ* est *ἰψού*.

ἢ κρίστου δε τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον] In voce *πυρούμενον* est *καυνοπρέπεια*; vel potius faceti fenis iocus: non enim ita solet accipi, ut hic: pro *luminibus frequentari*, sed pro *incendi et conflagrare*. Fuit autem motus, in tumulis cereos ponere: quae consuetudo postea ad honorem martyrum a Christianis est translata, ut indicat saepe Hieronymus. Sic in omnibus locis, quibus aliquid religionis tribuebant, lumina ponebant. Unde, ut ait Servius, lucos quidam putarunt dictos, quod sint ibi lumina causa religionis: quod etymum, etsi aliis Criticis non est probatum, morem tamen arguit antiquum. Pro *πυρούμενον* Iosepho Scaligero placebat *πυροτούμενον*.

Rebocatumque ex itinere Tiberium] Litteris matris. Tacitus.

Diu secreto sermone detinuit] Ita quidam tradunt: alii aliter. Tacitus 1. Annal. 5. *Neque satis comperitum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam, an exanimem pepererit.* Suetonius iterum affirmat lib. sequentis: item Velleius, qui Tiberio tum comes adfuit. Graeci, quorum princeps Dio, proflus negant: Οὐτῶ γὰρ, inquit, ille, τοῖς πλείοσι καὶ ἀξιόπιστοτέροις γέγραπται.

Cap. 99. *Capitū sibi comi — corrigi praecepit*] An ut dissimularet vim morbi, et spes visentibus faceret longioris vitae? an potius ex veteri Graecorum et Romanorum consuetudine, qui id diligenter caverunt, ut meritis decenter et κατὰ φύσιν compensatis, abirent ad plures? Euripides Hippolyto, vl. 1443.

Αἰ' αἰ', κατ' ὅσων κιχάνει μ' ἤδη σκότος.
 Λαβοῦ, πάτερ μου; καὶ κατορθώσων δέμας.

Katopθoῦν est *corrigere*: alibi ὀρθοῦν pro eodem posuit. Scholiastes explicat ὀρθὸν κατακλίθειν. Idque in morientibus servatum scribit: quam vere, ipse viderit: nam Euripides etiam verbo ἐκτείνειν, quod est dirigere, in ea re utitur, fabula eadem. Apud principem poetam στόμα συνερεῖσαι interpretor, malas deformatas ex τοῦ σφαθαμοῦ, hiantesque corrigere, et claudere. Elocus est Ὀδυσσ. λ, 424., ubi de Clytaemnestra loquitur Agamemnon:

— — οὐδὲ μοι ἔτλη ἰόντι περὶ μέγ' Ἀἴθαιοι
 Χερσὶ κατ' ὀφθαλμούς εἰλέειν, σὺν τε στόμα ἐρεῖσαι.

Scholiastes: ἐρεῖσαι ἀρμόσαι ἢ ἐπικλείσαι. Allusio ad hunc morem esse videtur in illis Satyrographi c. 14. *Patienter ego vinculum extremum et valvæ lecto funebri aptatus, expecto mortem iam non molestam.* Scripsimus autem labantes, ut in Vitarb., non labentes, ut est in vulg., quod tamen non damno. Seneca

Hippolyto, vl. 364.

— — — — *Lapsae genae*
Lucem recusant.

Mimum vitae commode transegisse] Vetus Graecorum dictum est, *μίμος ὁ βίος*. Ad quod plurimi scriptores elluserunt, quorum referendis verbis superfedeo. Vide epist. Senecae 80. et Lucianum in Nigrino, et Simplicii Commentarium in Epicteti Enchiridion. Beatus Chrysofostomus: *Σικνή τις ἐστὶν ὁ βίος, καὶ ὄναρ*.

Adiecit et clausulam] Solebant discedentes histriones plausum petere, eaque erat extrema fabulae clausula, ut apud Terentium. Horatius Art. poet. vl. 155.

— *donec cantor, Vos plaudite, dicat.*

Lucianus mortem Demonactis philosophi prope Christiani referens, *κόδα κηρύκων* vocat clausulam similem. Sic ille: "Ὀδα δὲ συνῆκεν οὐκέθ' εἶδος τε ὧν ἐαυτῷ ἐπικουρεῖν, εἰπὼν πρὸς τοὺς παρόντας τὸν ἐναγώνιον τῶν κηρύκων *κόδα*:"

*Λήγει μὲν ἀγὼν τῶν καλλίστων ἀθλῶν ταμίας,
Καιρὸς δὲ καλεῖ μηκέτι μέλλειν.*

Καὶ πάντων ἀποσχόμενος, ἀπῆλθε τοῦ βίου Φαιδρός. Atque haec clausula, quam usurpat Augustus, comicorum histrionum videtur propria fuisse. Similis illa fuit, qua usi Rhapsodi: *Νῦν δὲ θεοὶ μάκαρες*. Citharaedorum: *Ἄλλ' ἀναξ μάλα χαῖρε*, quamquam alibi lego et tra-goedos, clausula huiusmodi usos: *Νῦν δὲ θεοὶ μάκαρες τῶν ἐσθλῶν ἄφθονοὶ ἔστησαν*. Facit huc in primis Senecae locus epist. 77. *Quomodo fabula, sic vita: non quamdiu, sed quam bene acta sit, refert. Nihil ad rem pertinet, quo loco desinas: quocumque volas desino: tantum bonam clausulam impone.* Ceterum clausulas metrici appellant non illas solum, quibus fabula clauditur: sed cantici cuiusvis ἀπόθεσιν, quae saepe minusculis colis constare solita. Lege Mariam Victorinam lib. 2. c. de anapestico metro.

Δόξα πρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς — κτυπήσατε] Pri-
ma edit. leniter emendata habet, Δίδοτε πρότον καὶ πάν-
τας ὑμεῖς μετὰ χερὸς, absque verbo κτυπήσατε. Turne-
bus eruit ex suis codd. Εἰ δὲ πᾶν ἔχει καλῶς, τῷ
παιγνίῳ δότε πρότον, καὶ πάντες ἡμᾶς μετὰ χαρᾶς ποτ-
ύσατε. Quam lectionem et nos reperimus levissime
mutatam in codice Memmiano: et praeterea ex vacuo
spatio, quod relictum erat in cod. Viterb. Plura viden-
tur verba Graeca fuisse olim scripta, quam existant ho-
die in vulgatis libris.

Ac vale] Vale et χαῖρε novissima verba morienti-
um. Hippolytus apud Euripid. renuntians rebus huma-
nis: ὦ χαῖρε καὶ σύ, χαῖρε πολλά μοι πάτερ. Et saepe
alibi.

Sorsitus exitum facilem] *Εὐθαντήσας*: mox ali-
ter vertit, cito eo nullo cruciatus defungi, et meli-
us: tot enim verbis opus, ut vim Graecae dictionis ex-
primas: quod declarat Galenus, qui apud Hippocratem
εὐθανάτων dici notat, καὶ τὸ βραδυθάνατον καὶ τὸ σὺν
ἐδύνη θνήσκουσιν. Apud historicos tamen *εὐθανασεῖν* est,
quod ait poeta, 2. Aen. 317. — — *pulcrumque morti
succurrit in armis*. At eius *εὐθανασίας*, de qua hic
loquitur Suetonius, contrarium est τὸ ψυχομαχεῖν, quum
per graves ac longos cruciatus mors obitur. Ita accipi-
tur ea vox in Quaestionibus sub Athanasii nomine pu-
blicitis: ubi quaerit auctor, πόθεν ὀρώμεν τινὰς δικαίους
ψυχομαχοῦντας ἐπὶ ἡμέρας καὶ κρινομένους: apud Poly-
biam longe aliud vox *ψυχομαχεῖν* significat, ut ibi *ἐν
Ἰσῶ* exponemus.

Cap. 100. *Obiit in cubiculo eodem, quo pater*] Idem Tacitus: et simile libro ultimo de Tito: sed mi-
ror, non hoc potius Suetonio observatum, quod Dio
ait, die eo Augustum obiisse, quo primum consulatum
inierat. Tacitus 1. Annal. 9. *Multus hinc ipso de Au-
gusto sermo, plarisque vana mirantibus, quod idem
dies accepti quondam imperii princeps et vitae supra-*
mus.

Diebus quinq̄ue et triginta miansi: Ζήρας. inquit Dio. πέντε καὶ ἐβλοκόμενα ἔτη καὶ μῆνας ἑξήκωτα καὶ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι. Sed ἔτιν' potius καὶ εἴκοσι scribere debuit Dio; tot enim sunt dies.

Vcl in aede sacrarum maxima reponeretur] Mirum, non impedisse religionem. Notum enim, plerasque omnes olim gentes, et se, et quidquid erat factum dñs speris, vel solo rei funefiæ contactu contaminari existimasse. Ex ea opinione multa infinita manarunt quom aliorum, tum etiam populi Romani et Iudaici. Quare etiam rex pius Iosias, quum vellet idolorum templa contra dei legem in Iudaea extracta profanare, omnemque locis religionem adipere, mortuorum ossa in illas aedes intulit. 2. Reg. c. 23. 14. et 15. Romanis vero legibus ne admitti quidem in urbes solita cadavera, quae aliquo transferuntur. Paulus Iurisconsultus Sententiarum lib. 1. *Corpus in civitatem inferri non licet, ne fuentur sacra civitatis: et qui contra ea fuerit, extra ordinem punitur*, et in hanc sententiam plura in libris iuris. Ideo notatum, ut singularis argumentum honoris, si cuius corpori hoc concessum, ut in urbes, per quas iter erat, reciperetur. Factum id aliquando reperio in Sanctorum reliquiis, ut Ameliū, quum Antiochiam deportaretur. Testatur Sazonenus lib. 7. c. :10. Λέγεται δὲ διὰ χάριτος τῆς λεωφόρου κατὰ βραβείας πρόσταγμα ἐντός τευχῶν εἰς τὰς πόλεις εἰσδεχθῆναι παρὰ τὸ νομιζόμενον Ῥωμαίοις. Diserte ait, contra mores Romanos id esse: neque aliter licitum quam expresso principis iussu: ex quibus iam intelligimus, cur hoc notatu dignum Tranquillus existimarit. Non enim translaticium aut vulgare genus honoris, qui hoc privilegio delatus Augusto est: sive a Tiberio id profectum, sive a senatu, quod potius videtur. Nam et Tiberio ipsi, ut sumus ducere Pontifex maximus posset, venia a senatu et collegio Pontificum fuit impetranda: quod non praeternit sit notare Dio.

A Bovillis equester ordo susceptis] Re a Consulibus impetrata, ad quos legationem equitum Claudius pertulerat. Suetonius lib. 5. c. 6.

Urbique intulit] Repeto ex superioribus, noctu: ita Dio.

Atque in vestibulo domus collocavit] Ita enim fuit moris. Persius Sat. 3, 103.

— — — *tandemque beatus alto
Compositus lecto, orassisque lutatus amomis
In portam rigidos calces extendit.*

Ad quem locum plura notavimus non protrita.

Funus triumphali porta ducendum] Quod etiam factum est, teste Dione: tamen ex verbis Suetonii potius contrarium elicias. Viro docto, qui ad Tacitum suum miratur, perperam acceptum a nobis locum Dionis: quum haec scribebamus; respondeat pro nobis ipse Dio, cuius verba sunt ista post recitatam orationem Tiberii in funere Augusti: *Μετὰ τοῦτο τὴν τε κληρὸν οἱ αὐτοὶ, ὄψερ· καὶ πρότερον ἀράματα διὰ τῶν ἐπινικίων πυλῶν, κατὰ τὰ τῆ βουλῆ δόξαντα εἰσκόμισαν.* *Lectum*, ait, *iidem*, qui prius urbi intulerant, (ii erant equites) *sustulerunt, et porta triumphali, sicut erat a senatu decretum, funus duxerunt.*

Canentibus naeniam primoipum liberis] Quia Augustus pater patriae, et communis omnium parens: nam rex ritu naeniam cantabant tantum, qui propinqui mortuis erant, vel eorum loco praeficae, ut innuit Nonius in *naenia*.

Ponendos annulos aureos] A senatu et equite: nam plebs ferreis usa.

Legenda ossa per sacerdotes summor. collegiorum] Hoc erat plane contra veteres religiones; quare merito non obtinuit. Summa autem collegia fuerunt quatuor, Pontificum, Augurum, Septemvirorum epulorum et Quindecimvirorum S. F. His solitum committi quidquid eximium fuit, quod ad curam sacerdotum pertineret. Sic ait

Dio lib. 53. ludos ob victoriam Actiacam, μέλειν ταῖς τέσσαρτιν ἱερωσύνας ἐκ περιτροπῆς· λέγει δὲ τοὺς ποικίλους καὶ οἰωνιστὰς, τοὺς τε ἑπτὰ καὶ τοὺς πεντακάδεκα ἄνδρας καλουμένους. Postea sodalium Augustalium accessit collegium: nam et Dio lib. 58. ad quatuor summa sacerdotia Augustales adiicit, et Tacitus lib. 3. Annal. Recte igitur libb. omnes *per sacerdotes summorum collegiorum*, non, ut placet quibusdam, *sacerdotes summos collegiorum*.

[*Saecul. August. appellaretur, et ita — referretur*] Arbitror, venisse hoc in mentem sententiae eius auctoribus ex eo, quod in contrarium solitum observari: nam quum aliquis contra leges temp. invaserat, tenueratque, sublata tyrannide, tyranni nomen de fastis debebatur, totumque id tempus appellatur Ἀναρχία, itaque in fastos referri solitum. Videtur horum alluisse Corippus in Iustini laudibus, lib. 4.

*Salve Augustorum numeri non ordine prime,
Sed meriti: largitor opum, largitor honorum,
Libertatis apex, mundi caput, unica vetus,
Et rerum manifesta salus, reparator optimi
Nominis antiqui, redeunt nova saecula fasti:
Augusti primum revocasti Caesaris aevum.*

[*Bisariam laudatus est*]. Auctor ipse Augustus huius moris: primus enim, nisi fallor, eo usus est in suorum funeribus ornandis: exemplum in Octavia apud Dionem lib. 54. in fine, et in Druso lib. 55. eisdem.

[*Pro rostris sub veteribus*] Et Viterb. et Latiac. codd. τὸ sub non agnoscunt: nihil tamen mutuo. Varro- nem vide et in descriptionibus urbis.

[*Delatus in campum crematusque*] In medio campo Martio fuit culina Augusti, sive astringa. Strabo in descriptione eius campi: Ἐν μέσῳ δὲ τῆς πεδίῳ ὁ τῆς καύστρας αὐτοῦ (Augusti) περίβολος καὶ οὗτος λίθου λευκοῦ, κύκλω μὲν περιπεύμενον ἔχων σιδηροῦν περίφραγμα, ἐντὸς δ' αἰγίροις κατάφυτος.

Nec defuit vir praetorius, qui — iurasset] Melius iuraret: vel iurasset, ἀρχαϊκῶς. Porro videtur in omnibus consecrationibus iam inde ab exemplo Romuli, quasi aliquod carmen legitimum, hoc iusiurandum fuisse necessarium. Iustinus Martyr, Apologia altera: Καὶ τί γὰρ τοὺς ἀποθνήσκοντας παρ' ὑμῶν αὐτοκράτορας ἀεὶ ἀπαθανατίζεσθαι ἀξιούοντας, καὶ ὀμνύντα τινα προάγετε ἐωρακέναι ἐκ τῆς πυρᾶς ἀνερχόμενον εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν κατακείμενα Καίσαρα.

*Reliquias legerunt] Quum suos defunctos cremabant, sic eos in pyra collocabant, ut cineres ossaque separata manerent, neque aut ligni cineribus, aut animalium, quae saepissime simul comburebantur, ossibus commiscerentur. Quare non adest, quin sit inanis illa quaestio, quae multos viros doctos habuit exercitos: *Ecqua ratione possent reliquiae illius dignosci, cui honorem habitum volebant:* nam et ossa fere, quod certum est et indubitatum, legebant: eaque nondum plane disoluta, nec in pulverem redacta, in urnam condebant: et situs ac collocatio cremandi cadaveris eiusmodi fuit, ut discernendi facultas esset. Clare hunc morem docet Q. Smyrnaeus in descriptione funeris Achillei, lib. 3. vs. 720.*

Δὴ τότε πυρκαϊὴν οἴνω σβέσαν· ὅστεα δ' αὐτοῦ.
 Φαίνεται ἀριφραδέως· ἐπεὶ οὐχ ἑτέροισιν ὅμοια
 Ἦν, ἀλλ' εἶα γίγαντος ἀτειρέος· οὐδὲ μὲν ἕλλα
 Σὺν κείνοισ ἐμύμικτο· ἐπεὶ βόες ἦδὲ καὶ ἵπποι
 Καὶ παῖδες Τρώων μίγδα κταμένοισι καὶ ἄλλοις
 Βαίον ἀπῶδε κέοντο περὶ νέκυν· ὃς δ' ἐνὶ μέσσοις
 Ῥιγῇ ὑφ' Ἡφαίστοιο δεδμημένος οἶος ἔκειτο.

Hoc puto verius, quam quod comminiscuntur alii de lintheo lini ἀσβέστου: cuius sententiae veterum nemo auctor laudari potest: male enim quidam Plinii auctoritate abutuntur. In postremo poetae versu οἶος ἔκειτο, *solus iacebat igne confectus*, de reliquiis cremati corporis accipiendum: nunquam enim cadaver ita igne absumitur, ut non eius aliquid remaneat: unde illa quaestio veteribus philosophis tractata, cur igne cremati maneat reliquiae,

in serophrago absumpti non maneat. Vide Theophrastum de igne, ubi questio ita concipitur: Διότι τὸ μὲν ἐν πυρὶ κατακαίουσθαι νεκρὸν γίνεται τὸ λείψανον· ὁ δὲ ἐν τῇ ἄστει λείπεται, ἐξ οὗ τὰς σαρούς ποιοῦσι, καὶ ἔκαστο ἄλλοθι τοιοῦτος, ἀφανίζεται πάντα καὶ ἐν ἑαυτῷ τέρφεται τῆς.

Tunicati et discincti pedibusque nudis] Omnia haec reverentiae et ταπεινοφροσύνης, vel, ut loquitur Tertullianus, ταπεινοφροσύνης indicia: nec recte sentiunt, qui aliam causam esse putant: qui etiam in eo falluntur, quod peculiarem Augusti habitum hunc honorem censent, ut a discinctis reliquiae eius legerentur. Nam in aliorum quoque funeribus idem factitatum. Tibullus 3, 2, 18.

*Paras, quae sola mei superabit corporis, ossa
Incinctae nigra candida vestis legant.*

Imo vero in plerisque religionis superstitionisve ritibus obeandis calceos ponebant. Plinius lib. 17. extr. *Privatim autem contra erucas ambiri arbores singulas a muliere incincti mensis nudis pedibus recincta.* Sic matronae Vestae aedem nudis pedibus adibant. Ovidius 6. Fast. 397.

Huo pede matronam nudo descendere vidi.

Sic etiam bello Gallico virgines ex sacerdotio Vestae, *nudo pede fugientia sacra comitantur*, ait Florus lib. 1, 13. Et quum aquilitia Iovi immolabant, nudipedalia populo denuntiabant. Tertullianus de pudicit. 16. *Quum stupet caelum, et aret annus, nudipedalia denuntiantur.* Sic accipio verbum *nuda* in hoc versu Invenalis, Sat. 6, 524.

— — — — — *Inde superbi
Totum regis agrum, nuda ac tremebunda cruentis
Ereptet genibus.*

Talia multa in veteribus ritibus notari possunt, quae praetermitto. Atque hunc ritum didicisse gentiles a Mose, scribit Iustinus in Apologia 2. Quare etiam Chri-

rianos veteres in clamanda litania idem aliquando factis-
 se, ecclesiae historia testatur.

Circumiectasque sylvas et ambulationes] Melius
 capies, si cum Strabonis verbis conferas: eum ad lib. 5.
 Sylvae autem et nemora circa Mausoleum instituta ex
 antiquorum superstitione, qui defunctorum heroum ani-
 mas in huiusmodi locis morari existimabant. Virgilius
 in epitaphio Daphnidis, vel, ut existimarent alii, Iulii
 Caesaris, Ecl. 5, 4. — *inducite fontibus umbras.* Ser-
 vius: *Hoc ideo, quia heroum animae habitant vel in*
fontibus, vel in nemoribus, ut lucis habitamus opacis.

Cap. 101. *Testamentum*] Per aes et libram factum
 est, inque eo fuit familiae pecuniaeque emptor Domi-
 tins Aenobarbus, Neronis Augusti avus. Suetonius lib. 6.
 c. 4.

Ac duobus codicibus scriptum] *Testamentum fa-*
cere pluribus codicibus, apud I. C. plurimis locis est,
 plura exemplaria eiusdem testamenti relinquere. Sueto-
 nius paullo aliter extremo lib. 2. *Testamentum duplex*
fecit, sed eodem exemplo. Attici hoc venuste dicunt
τὰς διαθήκας ἀντίγραφα ποιήσασθαι, ut Demosth. *πρὸς*
Στεφάνου oratione altera: ubi, quod negat *διαβήδην* ora-
 tor, factum unquam, ut testamenti sui plura exempla-
 ria aliquis relinqueret, oratoria fide dictum esse, vel
 Theophrasti unius exemplum arguit: qui ultimae suae
 voluntatis tria, ut veteres Graeci loquuntur, *ἀντίγραφα*,
 ut recentiores, *ισότυπα* vel *ἴσα* confecit, ac suo anulo
 obsignata, totidem amicis servanda tradidit. Auctor La-
 ercius. Similiter Augustus duos codices sive exemplaria
 sui testamenti reliquit. Sed quaero, si ita est (quod ne-
 que Tacitus neque Dio annotarunt) cur utrumque *ἀντί-*
γραφον apud easdem Vestales est depositum? nam e
 contrario fieri solitum videas, ut diversa exemplaria di-
 versis locis maioris securitatis causa deponerentur. Sic
 Theophrastus unum Hegesiae, alterum Olympiodoro, ter-
 tium Adimanto tradidisse scribitur. Et Tiberius, teste

Dione, πολλὰ καὶ ταῦτα γράψας κατέλιπε: quod interpretor, plura testamenta (Suetonius duplex scripsit) sed eodem exemplo facta, diversis reliquerat locis. Propter haec putavi aliquando, verba Suetonii aliter esse exponenda: ut *testamentum duobus codicibus scriptum* sit, quod propter prolixitatem non una membrana aut tabula contineretur, sed duabus: nam id quoque solitum fieri, ex L. C. libris probari facile potest. Invenit nonnihil hanc interpretationem, quae sequuntur verba, *partim ipsius, partim libertorum manu scriptum*: quae videntur de uno testamento commodius, quam de duplici posse accipi; neque ita locutus in Tiberio.

Polybii] In Mff. *Polibi*. Dio Πολύβιος, non Πόλυβος, ut falso vir doctus notat.

Depositamque apud se virgines Vestales] Emen-
davimus ex membra. Viterb. et Grossetii, quibus con-
servit Memmianus: neque aliter Robert. Stephanus olim
ediderat: in plerisque tamen codd. scriptum *apud sex
v. V.* Fortasse pro *apud se VI virg. V.* Sensu non
improbo: depositum enim apud se testamentum intulisse
videntur in senatum omnes simul Vestales, una dempta,
quae maxima et erat et vocabatur. Zonaras Drusum
ait fuisse, non Vestales. Erat vero Zonaras, vel is po-
tius, unde sumpsit.

Cum tribus signatis aequae voluminibus] Quatuor
Dio ait: *quartum* fuit, quod continebat providi senis
Tiberio et reip. relicta praeccepta bene gubernandi. Id
volumen praetermittit Suetonius, quia partem tertii ma-
gis quam separatam corpus esse credidit. Apparet hoc
ex verbis Taciti 1. Annal. 11. quae adscribo: *Tiberius
proferri libellum, recitarique iussit. Opes publicae
continebantur; quantum civium sociorumque in armis,
quot classes, regna, provinciae tributa aut vectigalia
et necessitates ac largitiones: quae cuncta sua manu
perscripserat Augustus: addideratque consilium coer-
cendi intra terminos imperii: incertum metu, an per*

invidiam. Confer nunc cum Dionis verbis: intelliges librum unum, imo quod mireris, libellum appellari a Tacito, quod *tertium et quartum volumen* Dio. Cum Tacito igitur sensit Tranquillus. At super tempore, quo prolati et recitati hi libri in senatu, Dioni consentiens Suetonius a Tacito diversus abit.

Atque recitata sunt] Reliqua Drusus recitavit: testamentum Polybius, libertus Augusti. Causam Dio narrat. Vide et lib. seq. c. 23.

Ex parte dimidia et sextante] Ipsa sunt Augusti verba, qui sic maluit scribere quam ex besse, quod erat brevius. Magis mirum, quod olim notabamus ex Theophrasto δύο ἡμισκτέα pro ἑκτέος. Testamenti Augusti initium fuit: *Quoniam sinistra fortuna Caium et Lucium filios mihi eripuit, Tiberius Caesar mihi ex parte dimidia et sextante heres esto.* Recitantur haec verba lib. seq., ex quo coniecturam facere debemus, non solum visum lectumque Suetonio Augusti testamentum, sed etiam mentem eius ipsis Augusti verbis fuisse expressam: quod ad sequentium lucem valde notari velim. Nec mirum, scriptorem hunc tabulas testamenti Augusti esse nactum, quum etiam Sospater Charisius, tanto posterior natu, easdem habuisse videatur. Laudat ille ex Augusti testamento haec verba: *Gausapes, lodices purpureas et colqreas meas.*

Liviam ex parte] Scribit Dio, petiisse impetravisseque Augustum a senatu, ut sibi contra leges veteres tantum Liviae relinquere liceret. Locus animadversione dignus. Sic ille: *Κατελέλειπτο δὲ ἐν αὐταῖς τὰ μὲν δύο μέρη τοῦ κλήρου τῷ Τιβαρίῳ, τὸ δὲ λοιπὸν τῇ Λιουτῆ, ὥς τινες λέγουσιν· ἵνα γάρ τι καὶ ἐκεῖνη τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἀπόνηται, κατὰ τῆς βουλῆς ἤτήσατο, τοσοῦτον αὐτῇ καὶ κατὰ τὸν νόμον καταλιπεῖν δυνήσῃναι.* Lex, quam Dio intelligit, Voconia est: cuius capite uno fuit cautum, ut ne quis census mulierem heredem faceret ultra quadrantem.

Quos et ferre nomen suum iussit] De Tiberio mirum merito videatur, quum is multo ante ab Augusto adoptatus, filius illius esset. Sed ut videtur, cetera quidem nomina adoptione erat consecutus, Augusti vero cognomen sibi uni proprium pater servaverat, ut in quo vis magna potentiae ipsius esset sita. Quare communicari cuiquam eam appellationem aequum non erat: propterea hoc nomen hereditarium fuisse Tiberio dicitur. Suetonius lib. seq. c. 26. *Ac ne Augusti quidem nomen, quamquam hereditarium, ullis nisi ad reges et dynastas epistolis adiecit.* De Livia certum est, post mariti excessum non Liviam sed Iuliam fuisse vocatam: etsi scriptores Latini fere nomen vetus retinuerunt; rarerent enim in eorum libris Iuliam videas appellari: nisi tamen, quod puto, multis locis corrupta ea appellatio fuit. At Graeci etiam in eorum narratione, quae vivo Augusto contigerunt, Liviam κατὰ πρόληψιν more poetarum Iuliam appellant. Iosephus lib. 16. c. 9. Ἰδίᾳ δὲ καὶ ἡ γυνὴ Καίσαρος Ἰουλίᾳ τὰ πολλὰ τῶν ἐκείνῳ πολυτελεστάτων ἀπέστειλεν. Sic et lib. 17. c. 1. notavimus et alibi. In nummis quoque multis exstant hae similesque inscriptiones: ΙΟΥΛΙΑ ΣΕΒΑΣΤΗ, et ΘΕΙΑΣ ΙΟΥΛΙΑΣ ΣΕΒΑΣΤΗΣ, et Latine: IULIA AUGUSTA GENITRIX ORBIS. Nam etiam Augustae nomen ab eadem assumptum fuisse, certum est ex historicis et lapidibus inscriptis.

Liberosque eius] Adi lib. 4. c. 7.

Amicosque complures] Quosdam et inimicos. Tacitus: *Tertio gradu primores civitatis scripserat, plebrosque invisos sibi, sed iactantia gloriaque ad posteror.*

Legavit pop. Rom. quadringenties — HS.] Palam est his verbis, duo legata contineri: quorum alterum populo, alterum plebi relictum. Plebem appello, quas Suetonius *tribus*. Tacitus hanc partem testamenti Augusti ita exprimit: *Legata non ultra civilem modum: nisi quod populo et plebi CCCCXXXV dedit.* Videtur con-

fundere haec duo legata : quod in errorem quosdam induxit: sed notanda figura in eius verbis, qualis in illis Ciceronis, *urbem et cives integram incolumesque servavi*. Ergo in oratione Taciti CCCC ad populum, XXXV ad plebem referendum: et fortasse scripserat auctor CCCC et XXXV. Suetonium putamus ipsa Augusti verba retinuisse, ut ante monebamus. Duo legata esse diversa, declarat et Dio, qui alterum posuit, alterum penitus omisit. Legavit τῷ δήμῳ, ait Dio, *χιλίας μυριάδας*, id est, populo *quadringenties sestertium*; silet de tribubus aut plebe: quare et de relicto illi legato tricies quinquies tacet: de hoc genere praeteritum diximus satis ad lib. 1. c. 38. et alibi. Errant late doctissimi viri, qui Dionis auctoritate moti, adulterina censent esse in Suetonio illa verba, *tribubus XXXV*. Mitto alias clarissimorum hominum super his verbis sententias: nam omnes falli, qui in Suetonio aut Tacito quidquam censuerunt mutandum, non dubito. Quid autem mirum, diversa esse legata populi et plebis, quum aliud populum esse, aliud plebem, sit τῶν ἀναμφισβητήτων? nam etsi verum est, confundi saepe has voces, tamen proprie illas diversum sonare, etiam pueris notum. Accipiamus igitur hic propria significatione, et legatum populi interpretemur, quod publice relictum esse civibus Romanis omnibus, qui consortes esse talium liberalitatum aut vellent aut solerent: plebis vero illud, quod vico-magistris relictum est, vel in communia cuiusque tribus commoda impendendum, vel in tenuissimos quosque singularum tribuum erogandum. Similia Tiberii legata, qui patris exemplum in plerisque secutus, *legavit plebi Romanae viritim atque etiam separatim vicorum magistris*. Verba sunt Suetonii lib. seq. extremo, qui locus omnino cum isto conferendus erat interpretibus, si suum munus fungi vellent: diligenter enim notandum, *plebis* appellatione intelligi in Tiberii testamento, idem quod hic populi. Ne id quidem mirum: iam enim diximus, duo haec vocabula *populus* et *plebs* apud optimos

scriptores, Tacitum praefertim, Suetonium, Plinius, et alios item confundi: quare etiam lib. 3. c. 57. Tranquillus in mentione horum legatorum Augusti, plebem pro populo usurpat. *Scurram, ait, qui praetereunte funere elato mortuo mandarat, ut nuntiaret Augusto nondum reddi legata, quae plebi reliquisset.* Neque enim ibi capiendum, ut apud Tacitum, de legato tribubus relicto, sed de populi legato. Quod autem vico-magistris reliquisse Tiberius libro sequente dicitur, tantundem valet, ac si tribubus scriptum esset, aut plebi, ut quidem Tacitus accipit. Absurdum enim sit putare, cedere in propriam vico-magistrorum utilitatem illud legatum. Nam contra, eos fuisse velut administratores, et istiusmodi similibusque largitionum divisores, Alconius alicubi indicat, et ex Plauto probat: quamquam ille non de vico-magistris, sed curiarum id scribit. Verum arbitror, postquam creati coepere annui illi vicorum curatores ab Augusto instituti, pleraque veterum curiarum magistrorum munia, in hos fuisse translata. Nec illud quidem novum, quod tribus appellet Suetonius vel Augustus potius, populi vilissimam partem, quam Tacitus plebem *vulgaris*. Observare enim licet, quum populus Rom. a scriptoribus modo in tres ordines distingatur, modo in quatuor, modo in plures, appellatione tribuum per saepe ultimum ordinem notari. Statius Sylv. lib. 4, 1, 25.

*Moribus atque tuis gaudent turmaeque tribusque
Purpureique patres.*

Vult dicere, senatus populusque Rom. et equester ordo: populum appellat *tribus*. Sic Florus lib. 2. c. 6. aliique. Alii plebem a populo separant, et illam tribuum appellatione notant. Exstat vetus inscriptio, quae hoc manifesto docet; ita autem habet: (apud Gruter. CCXLIV, 4.)

IMP. T. CAESARI
 DIVI. F.
 VESPASIANO. AUG.
 PLEBS URBANA
 QUAE FRUMENTUM
 PUBLICUM ACCEPIT
 ET TRIBUS.

Plinius Panegy. c. 25. *Nisi vero leviter attingi placet, locupletatas tribus datumque congiarium populo.* Martialis lib. 8, 15. *Dat populus, dat gratus eques, dat thura senatus, Et libant Latiae tertia dona tribus.* Inde est, quod *tribulis*, pro paupere et egeno ac capite censo sumitur. Horatius 1. Epist. 13, 15. *Ut cum pileolo soleas conviva tribulis.* Martialis 9, 50. *Nunc anus et tremulo vix accipienda tribuli.* Idem 9, 58. *Nec pallens toga mortui tribulis.* Manilius eleganter istos tribules *turbam sine nomine* vocat sub finem lib. 5.

*Utque per ingentem populus describitur urbem,
 Praecipuumque Patres retinent, et proximum eque-
 ster*

*Ordo locum, populumque equiti, populoque subire
 Vulgus iners: videas etiam sine nomine turbam.*

Vulgus iners, plebs est: sine nomine turba, sunt tribus.

Cohortibus urbanis quingenos] Tacitus hanc partem omisit: neque assentior iis, qui negligentiae scribarum id acceptum ferunt, et locum interpolant ex Suetonio. Passim in optimae notae auctoribus tales omissiones observamus: quae si ad institutum sermonem non sunt penitus necessariae, cur scribis potius quam scriptoribus eas tribuamus, causa non est. De errore interpretum Dionis, qui in hac sententia πολιτικὸν πλῆθος partim vertunt perperam, partim emendant prave, affatim cum deo dicemus ad Polybium.

Quam summam repraesentari iussit] An dicit, summam illam tantum, quae legionariis est legata? an potius de omnibus legatis intelligit, quae hactenus sunt

exposita? Hoc puto verius! inde illa scurrae, imo vulgi querela lib. 3. c. 57.

Confiscatam semper repositamque habuerat] *Confiscatam ἀποτεθησαυρισμένην*, in fisco conditam et servatam. Glossarium: *confiscat*, ταμιῶν, δημεῖσι. In altero: Ταμιῶχος, penarius, confiscator, cellarius.

Reliqua legata varie dedit] Ita omnes libb. nostri. Alii, *varia edidit*. Nihil muto, et simpliciter ad diem refero praefinitam solvendis legatis reliquis. Placet, si codd. addicerent, *varia varie edidit*. Sed quum acrius hunc locum intueor, non abest, quin ita scribendum sit, *reliqua legata varie dedit, produxitque quaedam ad vicena sestertia: quibus solvendis annum diem finiit*: vel potius annum: sic enim I. C. loquuntur: et ita hic quidam libb. Reperi quibusdam pro *vicena sestertia, vicies sestertiun*.

Quibus solvendis annum diem finiit] Ut tribus pensionibus solverentur: quae fuit usitata testamentorum clausula.

Nec plus perventurum ad heredes suos] Detracto si quid fuit aeris alieni, et legatis persolutis redditisque suis bonis eorum liberis, qui Augustum heredem fecerant: qua de re ante diximus.

Quam millies et quingenties] Aestimatione Budaei, quae si non exactissime vera, proxima tamen verae est, fuerint tricies septies centena millia aureorum, et insuper quinquaginta millia.

Quamvis viginti prox. annis — percepisset] Quis non stupeat ad hanc summam? quam idem ille profundissimae eruditionis vir non minorem existimabat quinquies et tricies centenis myriadibus aureorum coronatorum: hoc est, trecenties et quinquies centenis millibus.

Iulias filiam neptemque] Melius quam Dio, qui de nepte filet. Rursus eo auctore, Iuliae filiae testamento patris legati nomine aliquid saltem adspersum: quod tacet Suetonius.

Vetuit Sepulcro suo inferri] Veteres, quos ode-
rant, a suo sepulcro et mortuos arcebant et vivos.
Isaeus oratione de hereditate Astyphili: "Ὅτε ἀπέθνη-
σχεν Εὐθυκράτης ὁ πατήρ Ἀστυφίλου ἐπέσκηψε τοῖς οἰ-
κειοῖς μηδένα ποτὲ εἶσαι ἐλθεῖν τῶν τοῦ Θεοδίππου ἐπὶ
τὸ μνήμα τὸ αὐτοῦ.

Uno mandata de funere complexus] *Uno*, ut apud
Hebraeos *ἕρμιμο*. Dio: Ἐγγράπτο δὲ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ,
ὅσα τῆς ταφῆς εἶχετο.

Altero indicem rerum a se gestarum] Eodem or-
dine Dio: Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὰ ἔργα ἃ ἔπραξε πάν-
τα. Huius indicis exemplum olim in Asiam allatum, in-
deque clarissimi viri Augerii Busbequii beneficio in Eu-
ropam relatum, si infra describerem, et notis illustra-
rem, recte et pro bono facturum me putavi. Est enim
prorsus, quod aiunt; ex tristissimo naufragio quantivis
pretii superstes tabula.

Quem vellet incidi in aeneis tabulis] Appellat
tabulas *καταχρηστικώτερον*, quae potius pilae erant di-
cendae: ita enim in lapide Ancyrano. Dio quoque *στή-
λας* nominat: nihil tamen mutandum censeo, omnibus
Mss. mordicus hanc lectionem retinentibus: nempe ta-
bulae appellantur quadratae pilae facies, quae prae-
stant usum tabularum, etsi proprie tabulae non sunt.
Graeci quoque *στήλας* appellant *λίθους κυβοειδεῖς*. Sic
plurima dicuntur ex antiqua consuetudine, ut notum est.
Polyb. lib. 3. pilas aereas huiusmodi, modo *στήλας* no-
minat, modo *χαλκώματα*. Movet tamen nonnihil ver-
bum *statuerentur*, quod videtur pilis potius convenire.

Quantum militum sub signis ubique esset] Viterb.
et Memmianus, *essent*, πρὸς τὸ σημαινόμενον, ut *turbas
ruunt*: ὡς Φάσαν ἢ κληθῆς.

C. SUETONII TRANQUILLI
O P E R A

TEXTU AD CODD. MSS. RECOGNITO

CUM

IO. AUG. ERNESTII
ANIMADVERSIONIBUS
NOVA CURA AUCTIS EMENDATISQUE

ET

ISAACI CASAUBONI
COMMENTARIO

EDIDIT

FRID. AUG. WOLFIUS.

INSUNT

RELIQUIAE
MONUMENTI ANCYRANI
ET
FASTORUM PRAENESTINORUM.

VOL. IV.

LIPSIAE
IMPENSIS CASP. FRITSCH.
1802.

C. SUETONII TRANQUILLI
O P E R A

TEXTU AD CODD. MSS. RECOGNITO

CUM

IO. AUG. ERNESTII
ANIMADVERSIONIBUS
NOVA CURA AUCTIS EMENDATISQUE

ET

ISAACI CASAUBONI
COMMENTARIO

EDIDIT

FRID. AUG. WOLFIUS.

INSUNT

RELIQUIAE
MONUMENTI ANCYRANI
ET
FASTORUM PRAENESTINORUM.

VOL. IV.

LIPSIAE
IMPENSIS CASP. FRITSCH.
1802.

I S. C A S A U B O N I

18

S U E T O N I I L I B R U M I I I .
A N I M A D V E R S I O N E S .

Cap. 1. *Atta Claudio gentis principe*] Secuti sumus Vaticanum cod., cui et Pithoeanus consentit et Memmianus. Viterb. Lislæi et princeps Rom. a *Tacito*, ad stipulante nonnihil et Dionys. Hal., qui Claudiae gentis auctorem nominat *Τίτον Κλαύδιον* lib. 5. Liviani codd. vulgo *Appium*, alii *Attium*, ut Iulius Paris, et veteres Taciti libri: ut de Vaticanis testatur Lipsius. In re tam vaga et crepera nihil pro certo posse affirmari puto. Est vero *Atta* vox vetus Sabina originis Graecanicae, ut pleraeque Sabinorum: nam et ipsi absque dubio *ἀνέκαθεν* Dores fuerunt e Peloponneso orti. Doctissimi viri praenomen id fuisse scribunt: ego cognomen potius arbitrer, et ita Festus vocat. *Atta* est *παρὰ τὸ ἄττειν*, quod subilire significat, nusquam ferme pedem figere: unde *ἄττειν δεῦρο κενεῖσε* et apud Iulianum, *ὡς περ οἱ ταχύτατοι τῶν ὀρνίθων, ἢ ἐν ἐθέλωσιν, ἄττειται*. Ex eo intelligimus, qui proprie dicantur *attuae*: nempe *οἱ ἄττειντες*, qui inter ambulandum stare nesciunt, sed semper quasi subilunt: quod necessario iis evenit, qui non *ὄλω ποδὶ βαδίζουσι*, sed in primos pedes consistunt. Festum emenda in hac voce. Ait: *Attuae appellantur, qui propter vitium crurum aut pedum plantis insistant, attingunt magis terram quam ambulant*. Scribe, *plantis non insistant*, proflus necessaria

Vol. IV.

A

emendatione: nisi malis restituta in integrum voce, quae excidit, scribere, aut pedum primis plantis insistant. Atque hoc melius: nam et in Petri Danielis Aureliani Onomastico ita scriptum: *Atta, qui primis plantis ambulat: quod nomen ab attingendo impositum videtur*: ridiculâ sane nominis orinatio. Ceterum attarum vitio contrarium est τὸ τῶν πτεροβάτων, quorum Hippocrates meminit: istos veteres Latini *talipedare* dixerunt.

[*Post reg. exact. sexto fore anno*] Ad unguem ferme quadrat supputatio Dionysii: qui Claudii sive Clausi adventum refert in a. U. C. CCL, regilugium CCXLIV.

[*Locumque sibi ad sepulturam*] Reperi annotatam in Viterb. alteram lectionem *lucum*: quae mihi non placet, nec convenit, ut puto, veterum theologicis opinionibus.

[*Quo significatur lingua Sabina fortis ac strenuus*] Glossarium: *Nero, ἀνδρείος*. Iam diximus, Sabinam veterem linguam non aliam fuisse a Graeca. Graeci hominem bonis lacertis vocant *νευρώδη*. Dicaearchus in Clementis Protreptico Herculem describit, *σχιζίαν, νευρώδη, μάχνα*, et *νευροῦν* accipiebant pro robustum reddere et validum. Verbum est artis gymnasticae: quo usus eleganter Chrysostomus in posteriorem ad Corinthios: *Εἰς τὸ δτέρους ἀλειφειν πρόεισι καὶ νευροῦν*. Utraque vox proprie de gymnasiis usurpatur. Inde *Νεύρων*, ut *Γάστρων*, *Κεφάλων*, *Χεῖλων*. *Nero* a *Νεύρων*, sicut et A. Gellius innuit, dissoluta diphthongo et imminuta: ut *periri*, unde experiri, a *πειρᾶν*: sic *nervus* a *νεῦρον*.

Cap. 2. *Multa etiam secus admissa in temp.*] Pithoei et Turneb. libri, *sequius*. Vaticanus *secius*: *nosiri secus*. Viri docti alii aliud probant. Atqui non magni interest, aut potius nihil, quomodo scribatur. *Secus* est *ἐκάς*: ut *ἕξ*, *sex*, aliaque multa; in Glossario proponitur *ἐτέρας καὶ πλησίον*. Non male: nam vicina

non dicuntur nisi quae sunt *ἐκὰς*, et naturam separatam habent. Porro ut Graecis *ἄλλο* et *ἕτερον*, Latinis *aliud* per *εὐφρημισμὸν* ponitur in significatione mali, sic et *secus* usurparunt pro *κακῶς*. Sallustius: *Si secus accidat huic reip.* et passim. At *seciūs* et *sequius* promiscue scribebant, ut *cocus* et *coquius*, et his similia, vel Quintiliano monente.

Claudius Nero advenientem ex Hispania] In codd. nonnullis exstat ea lectio, quam testatur Torrensius in optimis libris sibi repertam: *Tiberius Nero*. Certum est, Claudium eum, qui Consul Afrudalem devicit, Caji praenomine ab historicis affici vulgo, non Tiberii. Exstatque id praenomen etiam in fragmento fastorum Capitolinorum: sed in nominibus non semel dissentit ab aliis Suetonius: sive id factum eius incuria, sive quod ita sentiret.

Claudius Appius Regillianus] Viterb. *Claudius Regillanus*. Turneb. *Claudius Rigillianus*.

Ilyciam viatorem suum] Memm. *Ilycian*. Viterb. *Iliciam*. Lislæi *Iyriam*. In Fastis Capitolinis *Glicias* vocatur.

Navem obhaerentem Tiberino vado] Plinius lib. 7. c. 35. Simile factum Silvani episcopi narrat Socrates Scholasticus lib. 7. c. 37. *Obhaerentem* autem, non *adhaerentem*, omnes libb. habent.

Palam optaverit] Memmii liber et Lislæi, *optaverat*.

Praeterea notissimum est] Memmii, Pithoei et Lislæi codd. cum Vaticano *notatissimum*.

Virgo Vestalis fratrem] Nil censeo mutandum in tanto Mss. consensu: nam in omnibus nostris ita scriptum, non *patrem*, ut apud Ciceronem et alios historicos.

Cap. 3. *Infertus est et Liviorum familiae*] Res nota est, neque dubia lectionis huius fides: codex tamen optimus Memmii, *interfertus est et Laeviorum fa-*

miliae, quod et Pithoeus ex eodem libro vel aliis annotaverat.

Cap. 4. *Pater vero Tiberii*] Viterb. Cuiacii, Pithoei et Liffaei, *Pater Tiberii Nero Quaestor*.

In queis Narbona] Scribe *Narbo*, et ita volueramus: nam praeter historicos etiam Mss. omnes sic habent.

Fascium usu prohibitum] Contra morem rectorum provinciarum, qui comiores erant et haberi volebant. Cicero in epist. ad Cornificium, qui ei Anitium commendat negotiorum suorum causa legatum in Africam legatione libera: *In primis quod ei carissimum est, dignitatem eius tibi commendo: idque a te peto, quod ipse in provincia facere sum solitus, non rogatus, ut omnibus senatoribus lictores darem: quod idem acceperam et noveram a summis viris esse factitatum.*

Cap. 5. *Kal. Decembris*] Dio: Τῆ ἕκτῃ ἐπὶ δέκα τοῦ Νοεμβρίου μηνός. Lib. 57.

Cap. 6. *Infantiam pueritiamque — exercitatum*] Nihil variant libb. veteres, non placet tamen haec lectio: nam ut concedamus, *luxuriosam infantiam* posse dici τὴν ἔχουσαν ταχεῖαν εἰς αὐξὴν τελείωσιν: tamen Suetonii ea mens non est: qui non aliud notare voluit, quam quod Tacitus lib. 6. Annal. in elogio Tiberii, c. 51. *Casus prima ab infantia ancipites: nam proscriptum patrem exful secutus, ubi domum Augusti privignus introiit, multis aemulis conflictatus est:* plane geminus huic locus. Doctissimi viri, Pithoeus et Ursinus emendabant *laboriosam*. Sic apud Plinium in Panegy. c. 84. *laboriosus et exercitus* iunguntur: *Intelligimus, Caesar, quantum tibi pro laboriosa ista statione et exercita debeamus:* ego tamen non improbem Torrentii coniecturam, fuisse olim *luxuriosam*: videtur enim corrupisse hunc locum prava consuetudo scribendi et pro aliis litteris, quemadmodum lib. superiore diximus. Habent etiam Mss. *exercitatum*, non *exerci-*

scam, quod potius postulet traditio veterum litteratorum. Caper, *exercitus laboribus, exercitatus studiis*. Idem tradit Servius ad 5. Aeneid. 182. Sed haec observatio magnis scriptoribus negligitur: nisi mendose multa hodie scribantur, ut apud Tacitum 14. Annual. c. 56. *Factus natura et consuetudine exercitus, pro exercitatus*. Histor. 1. c. 68. *Iuventus sueta armis et more militiae exercita*, et aliis multis locis.

Flamma repente e sylvis undique exorta] Quod non raro in montibus evenire solet. Thucydides lib. 2. Ἡδη γὰρ ἐν ὄρεσιν ὕλη τριφθεῖσα ὑπ' ἀνέμων πρὸς αὐτήν, ἀπὸ ταυτομάτου πῦρ καὶ φλόγα ἀπ' αὐτοῦ ἀνήκα. Lucretius lib. 1. vs. 896.

*At saepe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina summa terantur.
Inter se, validis facere id cogentibus austris,
Donec fulserunt flammae flore coorto.*

Idem lib. 5. vs. 1095.

*Et ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans
Aestuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis,
Et micat interdum flammae fervidus ardor.*

Manilius lib. 1. vs. 850.

*Sunt autem cunctis permisti paucibus ignes,
Ac silice in dura viridique in cortice sedem
Inveniunt, tum sylva sibi collisa crematur.*

Praesedit et Actiacis ludis] Plerique omnes Mss. *hasticis*: alii *Atticis*, quidam *Actiacis*, quod secuti sumus, ut in dubio: etsi nihil Dio de Tiberio in mentione ludorum Actiacorum, quos ait per ipsum Augustum et Agrippam, ipsius in consulatu eius anni collegam, fuisse curatos. Sic ille init. lib. 53. Τὴν πανήγυριν τὴν ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ πρὸς τῷ Ἀκτίῳ γενομένην ψηφισθεῖσαν ἤγαγε μετὰ τοῦ Ἀγρίππου.

Et Troian. circens., ductor — puer. maiorum] Dio ibidem: Καὶ ἐν αὐτῇ τὴν ἵπποδρομίαν διὰ τε τῶν

παιδίων τῶν εὐγενῶν καὶ διὰ τῶν ἀνδρῶν ἐποίησε. Sed quaero, si in hoc ludicro praesedit Tiberius, qui potuit turmae ductorem agere? aut igitur vicarii operam usum oportuit, aut excidit e contextu Suetonii verbum *fuit*.

Puerorum maiorum] Hi sunt, qui Graecis dicebantur ἀγένειοι, mediae inter puerilem et virilem aetatis. Ita Graeci saepissime separant ἀθλήματα ἀνδρῶν, siue τελείων, ἀγενείων et παιδίων. Ipse Tiberius, si, ut videtur, de primis ludis Actiacis sentit Tranquillus, annum aetatis decimum tertium nondum compleverat. Sin de secundis capiamus, annum tunc agebat decimum septimum. Porro Troiae ludus maiorum minorumque puerorum edi solitus ab Augusto, ut scribit Suetonius.

Cap. 7. *Adeo contentis — oculis profectus est*] Expressit pluribus verbis, quod uno Graecorum ditissima lingua, κυλοιδίῳ: quod de eo dicunt, quibus e contento intuitu rei amatae oculi tument. Theocritus Idyll. 1, 37. — — — οἱ δ' ὑπ' ἔρωτος Δῆθα κυλοιδίῳντες ἐτώσια μοχθίζοντι. Scholiastes minus recte, qui tumens oculorum causam facit insomniam, cui amor occasionem praebuerit. Συμβαίνει, ait, τοῖς ἀγρυπνοῦσιν ὡς ἐπίπαν οἰδαίνειν τὰ κοῖλα, ἤγουν τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅπερ οἱ πολλοὶ ἀναγκαίως δι' ἔρωτα πάσχουσι. Verius est, causam συνηχῆ huius tumoris esse, spirituum opticorum collectionem et contentionem: quae nascitur ex affectus vehementia.

Cap. 8. *Regem Archelaum*] Meminit Dio obiter lib. 57.

Curam administravit annonae] Velleius 2, 94. *Quaestor undevicesimum annum agens capessere coepit remp., maximamque difficultatem annonae ac rei frumentariae inopiam ita Ostiae atque in urbe mandato vitrici moderatus est, ut per id, quod agebat, quantus evasurus esset, eluceret.*

Cap. 9. *Deinde ducto ad Orientem exercitū*] A. U. C. DCCXXXIV. Dio lib. 59. Velleius lib. 2, 94.

Et barbarorum incursionibus — inquietam] Narrat Dio in actis anni DCCXXXV, missum in Gallias Agrippam plane easdem ob causas, ἔν τε γὰρ ἀλλήλοις ἐστασιάζον, καὶ ὑπὸ τῶν Κελτῶν ἐπακούοντο. Agrippae successisse videtur Tiberius. Velleius omisit hanc historiam: qui statim reversum Tiberium ex Oriente, bello Rhaetico Vindelicoque praefectum fuisse narrat.

Exin Rhaeticum Vindelicumque] Dio in actis anni DCCXXXVIII, lib. 54.

Inde Pannonicum] Vide ad lib. superiorem c. 21.

Inde Germanicum gessit] Narrat Tiberius apud Tacitum 2. Annal. 26. *se novies a D. Augusto in Germaniam missum*: prima vero illius traectio Rheni ca est, quam refert Dio in actis anni DCCXLVI.

Brencos] Viterb. et Lisl. *Breunos*: Memmii et Pithoei, *Breucos*. Alii *Brencos*. Eadem diversitas observata nobis in veter. codd. Graecorum historicorum.

XL millia] Sunt codices, in quibus scriptum *CX*. Perperam: praeter scriptos codd. Eutropius firmat hanc lectionem.

Traiecit in Galliam] Vide ad lib. sup. c. 21.

Et ovans] Dio lib. 55. in anno DCCXLV: Ὁ Τιβέριος τῶν τε Δαλματῶν καὶ τῶν Παννονίων ὑποκινησάντων τι αὐτῷ, κρατήσας, τὰ ἐπὶ τοῦ κέλτος ἐπινίκια ἔπεμψε. Vide eundem et sub finem lib. prioris.

Et curru urbem ingressus est] Kal. ipsis Ianuariis, anno consulatus sui secundi et Ca. Pisonis, U. C. DCCXLVII. Dio lib. 55. et Velleius.

Etiam tribuniti. potestatem in quinquenn. accepit] Videtur dicere Suetonius, delatam fuisse Tiberio tribunitiā potestatem anno DCCXLVIII, in quem incidit alter eius consulatus. Dio lib. 55. insequentem annum coniicit: ac statim accepta tribunitiā potestate Rhodum secessisse indicat. Quare ordinem temporum sequitur Suetonius.

Cap. 10. *Vitato assiduitatis fastidio*] Aliquoties hoc factum ab Augusto notat Dio, ut in anno DCCXXXVIII, quum abiit in Gallias. *Εἰς τὴν Γαλατίαν, inquit, ὄρμησε πρόφασιν, τοὺς πολέμους τοὺς κατ' ἐκεῖνο μινηθέντας λαβὼν, ἐπειδὴ ἐπαχθῆς πολλοῖς ἐκ τῆς ἐν τῇ πόλει χρονίου διατριβῆς ἐγγόνει.* Atque hoc inter instrumenta conservandae augendaeque maiestatis a multis scimus et traditum et usurpatum.

Quidam existimant] Haec caussa vulgo credita. Dio dicto loco, et similiter Velleius 2, 99. *Quum C. Caesar sumpsisset iam virilem togam, Lucius item maturus esset viris, ne fulgor suus orientium invenum obstaret initiis, dissimulata caussa consilii sui, comitatum ab socero atque eodem vitrico acquiescendi a continuatione laborum petiit.*

Cap. 11. *Rhodum enavigavit, amoenit. — captus*] Ea caussa esse videtur, cur Rhodum fere soliti Romani proceres, qui praesenti statu rerum non laetarentur, secedere. D. Brutus in epist. ad M. Brutum et C. Cassium lib. 11. ad Famil. 1. *Quid ergo est, inquis, tui consilii? Dandus est locus fortunae: cedendum ex Italia, migrandum Rhodum.* C. Mutius Ciceroni lib. 11. ad Famil. 28. *Mihi quidem si optata contingent, quod reliquum est vitae, in otio Rhodi degam: sin casus aliquis interpellarit, ita ero Romae, ut recte fieri semper cupiam.* De secessu Tiberii in hanc insulam praeter alios Manilius lib. 4. vs. 761.

*Virgine sub casta felix terraque marique
Es Rhodos, hospitium recturi principis orbem,
Tuque domus vere Solis, cui tota sacrata es,
Quum caperes lumen magni sub Caesare mundi.*

Forte quodam in disponendo die] Scribe cum Memmiano, *Forte quondam in disponendo die.*

In disponendo die] Notemus utilissimum morem: neque enim aliter temporis ratio constare potest: sic et apud Graecos diligentissimus quisque et prudentissimus.

Vetus scriptor apud Stobaeum: Ξενοκράτης διαιρῶν ἕνα-
στον μέρος τῆς ἡμέρας εἰς πρᾶξιν τινὰ καὶ τῇ σιωπῇ μέ-
ρος ἀπένεμα. Sic *disponere aetatem* apud Senecam
epist. 51..

Quidquid agrorum in civitate esset, visitare se velle].
Comitas non abhorrens a moribus Tiberii. Velleius nar-
rat simile quid de eodem, 2, 114. *Nemo e nobis gra-
dumve nostrum aut praecedentibus aut sequentibus im-
becillus fuit, cuius salus aut valetudo non sustentaretur
Caesaris cura: tanquam distractissimus ille tan-
torum onerum mole huic uni negotio vacaret animus.*
Quare non probo lectionem quorundam librorum doctis
nonnullis probatam *agrorum*, quam in nullo nostrorum
reperimus. Taceo, quod verbum *visitare* de agris pa-
rum apte diceretur.

Citatumque pro tribunali voce praekonis] Mos
Plutarcho notatus in Bruto: Λέγεται τοῦ κήρυκος, ὡς περ
εἶωθεν, ἀπὸ τοῦ βήματος τὸν Βρούτου ἐπὶ τὴν δίκην
καλοῦντος, τὸ πλήθος ἐπιδήλως στενάξαι.

Vel utcumque merita] Tacitus 3. Annal. 17. *Ips-
us, quoquo modo meriti, gravem casum miseratus.*

Secundum locum facile curantibus] Ita Viterb.
et prima edit., quae lectio placuit. *Curare* vox fami-
liaris Sallustio et Tacito et cum quarto casu et sine
eo. Ut in Ingurthino, c. 46. *In postremo C. Marius
cum equitibus curabat: iterum c. 40. Ubi quisque le-
gatus aut tribunus curabat, eo acerrime niti: et sta-
tim: nam is in ea parte curabat.* Propertius 4, 2, 39.
Pastorem ad baiulum passum curare. Alii codd. etiam
Memmianus, *tutantibus: sic fere tueri scholam* in lib.
de Grammaticis.

Cap. 12. *At velandam ignominiam*] Appianus 4.
Ἐμφουλ. in simili re εἰς εὐπρέπειαν.

Nomine cum imper. aut magistr. tend. quoquam]
Velleius 2, 44. *Ita septem annos Rhodi moratus est,
ut omnes, qui proconsules legatque in transmarinas*

profecti provincias, visendi eius gratia ad eum convenientes, semper privato (si illa maiestas privata unquam fuit) susces suos summiserint, fassique sint otium eius honoratius imperio suo.

Quin' diverteret Rhodum] Grofflotii codd. *deverberetur Rhodum.*

Quum visendi gratia traiecisset Samum] Aliter ille insignis Tiberii adulator Velleius 2, 101. *C. Caesar in Syriam missus, convento prius Tiberio Nerone, cui omnem honorem ut superiori habuit.* Dio item aliter, qui Chium venisse Tiberium ait, non Samum: Τοῦ δὲ Καίου σταλέντος ἐς τὸν πρὸς Ἀρμενίου πόλεμον ὁ Τιβέριος ἐς Χίον ἐλθὼν, αὐτὸν ἐθεράπευσε. Et nota verbum ἐθεράπευσε, ac cum Velleio confer.

Per quosdam beneficii sui centuriones] Ad lucem sententiae ponenda ὑπόστιγμῇ ante haec verba. *Beneficia* in re militari sunt provectiones ad altiorem gradum. Est autem loquendi genus venustum. Sic fere Ovidius 2. *Amor.* 13, 22. *Digna est, quam iubeas muneris esse tui.* Haec beneficia stante rep. a rectoribus provinciarum concessa, non aliter rata erant, quam si iidem rectores Romam reversi, triginta diebus post rationes relatas, sua beneficia ad aerarium detulissent. Quod lege Julia cautum testatur Cicero epist. quadam ad Messenium, idque vocabant *deferre aliquem in beneficiis ad aerarium.* Vide eundem pro Archia.

Cap. 13. M. Lollio offensior] Qui in eo itinere exstinctus est, morte incertum fortuita an voluntaria. Lege Velleium.

Cap. 14. Variis captarat ominibus] *Captare omen* proprium est *μαντικῆς τῆς διὰ κληρόνων*, quam descript elegantissime Pausanias in Achaicis: lib. 7, 22. Ὁ ἀφικόμενος ἐρωτᾷ πρὸς τὸ οὖς τὸν θεόν, ὁποῖόν τι καὶ ἐκάστω τὸ ἐρώτημά ἐστι· τὸ ἀπὸ τούτου δὲ ἄκτισιν ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐπιφραζάμενος τὰ ὄτια· προσελθὼν δὲ ἐς τὸ ἐκτὸς τὰς χεῖρας ἀπέσχευ ἀπὸ τῶν ὄτων, καὶ ἤς τις ἀν ἐπα-

κούση Φωνῆς μάντευμα ἄγειται. Qui ad consulendum venit, deum ad aurem interrogat, prout habet unusquisque argumentum eius interrogandi: deinde aures manibus obturans, exit e foro: ubi autem foras ventum, manus aufert ab auribus: et quam primam audiverit vocem, eam oraculi loco habet. Apuleius de deo Socratis: Videmus plerosque, qui non suoapte corde, sed alterius verbo reguntur: qui ex angiportu reptantes, consilia ex alienis vocibus colligunt, et! ut ita dixerim, non animo, sed auribus cogitant. Similes modi captandi omina et in templis deorum, et alibi in veterum scriptis possunt observari. Sed hic κατὰ χρηστικώτερον pro quovis genere μαντικῆς usurpatur.

Ignota scilicet tum adhuc Caesarum potestate]
 Quae potestas speciem principatus habuit, non regni formam. Vide lib. seq. c. 22.

Apud Philipp. sacratae olim victric. legion. alae]
 Dio in anno DCCXXXIV: Καὶ ἦδη γὰρ ὁ Τιβερίος καὶ περὶ τῆς μοναρχίας ἐγενόει, ἐπειδὴ πρὸς τοὺς Φιλίππους αὐτῷ προσελαύνοντι θόρυβός τε τις ἐκ τοῦ τῆς μάχης χωρίου, ὡς καὶ ἐκ στρατοπέδου ἠκούσθη, καὶ πῦρ ἐκ τῶν βωμῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου ἐν τῷ ταφροῦματι ἰδρυθέντων αὐτόματον ἀνέλαμψε.

Sponte subitis collucere ignibus] Hoc magni alicuius venturi boni indicium habitum. Apud Appianum inter signa futurae Seleni potentiae recensetur ἡ ἐστία αὐτοῦ ἢ πατρώα, οὐδενὸς ἀψαντος ἐκλάμψασα πῦρ μέγα. Virgilius 8. ecl. 105.

Adspice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse: bonum sit.
 Servius ad hunc locum: Hoc uxori Ciceronis dicitur contigisse: quum post peractum sacrificium libare vellet, in cinere visa est flamma, quae flamma eodem anno Consulem futurum ostendit eius maritum: sicut Cicero in suo testatur poemate. Narrat et Plutarchus in Cicerone hanc historiam: sed multa in eius

narratione diversa. Vide amplius Eustath. ad principium *Παφωδίας* ε., ubi et Tiberii meminit, sed, ut videtur, non istius.

Ut in consultation. — talos aureos iaceret] Explorandi futurorum causa solii veteres in certos fontes varia conicere: exemplum habes apud Pausaniam in Laconicis de aqua Inus dicta. Aliud genus *ὔδατος μαντικοῦ* fuit, cuius meminit Sozomenus 5. c. 19. Fuere item genera alia, quorum geographi meminere et historici. Talos vero in consultationibus eiusmodi solitos adhiberi, declarat *ἀστραγαλομαντέων* appellatio: sed de his alibi fufius.

Aquila nunq. antea Rhodi conspecta — asfedit] Plinius lib. 10. c. 19. *Rhodus aquilam non habet.* Sic de aliis animalibus in litteras relatum est, nunquam in certa loca esse illa ingressa. Avem noctuam Creta non habet, inquit Solinus. Fuit et Romae Herculis facellum in foro Boario, quo neque canibus, neque muscis erat ingressus: et similia his apud veteres non pauca. De ista vero aquila Apollonides poeta, ut videtur, aequalis illorum temporum, lib. 1. Anth. c. 60.

Ὁ πρὶν ἐγὼ Ῥοδίοισιν ἀνέμβατος ἱερὸς ὄρνις,

Ὁ πρὶν περκαφίθαις αἰστὸς ἰστορή,

Ἐψικετῆ τότε ταρσὸν ἀνὰ πλατὺν ἤερ' ἀερωθεῖς,

Ἦλυθον, Ἥλιου νῆσον ὅτ' εἶχε Νέραν.

Κείνου δ' αὐλίσθη ἐνὶ δώμασι, χειρὶ συλήθης

Κράντορος, οὐ Φεύγων ζῆνα τὸν ἐσσόμενον.

Vestimenta mutanti tunica ardere visa est] Simile ostentum non semel sibi oblatu Damascius scripsit in vita Isidori philosophi. Ἐμοί, ait, ἐνδυομένῳ τε καὶ ἐκδυομένῳ, εἰ καὶ σπάνιον τοῦτο συμβαίνει, συμβαίνει δ' οὖν σπινθήρας ἀποπηδᾶν ἐξαισίους, ἐσθ' ὅτε καὶ κτύπον παρέχοντας, ἐνίοτε δὲ καὶ Φλόγας ὅλας καταλάμπειν τὸ ἱμάτιον, μὴ μέντοι καιούσας, καὶ τὸ τέρας ἀγνοῶ εἶφ' ὃ τελευτήσει. Eo loco scriptor ille, ut apparet ex reliquiis apud Photium, eruditissimus, plura similibus ostentorum exempla, de veteri historia collegerat: quare ne

istud quidem, quod Tiberio Rhodi evenerat, praetermissum ab eo fuerat. Sed aliter Graecus rem narrat quam Suetonius: non enim tunicam, sed asinum Tiberii visum ardere scribit ex Plutarcho. Sic ille post expositam de Severi equo similem historiam: Καὶ Τιβερίω ὄνον, ὡς Πλούταρχος ὁ Χαιρωνεύς Φησιν, ἔτι μερικῶς ὄντι, καὶ ἐν Ῥόδῳ, ἐπὶ λόγοις ῥητορικοῖς διατρίβοντι, τὴν βασιλείαν διὰ τοῦ αὐτοῦ κατῆματος (σπινθῆρας ἀφίεις ἀπὸ τοῦ σώματος) προσεμήνυσσε.

Tirasyllum quoque mathematicum] Hic philosophiam profitebatur, non curiosas istas artes: eoque nomine primum fuisse in contubernium Tiberii admissum, innuit Themistius orat. 12. et Suetonius ipse hoc loco, *Tirasyllum, ut sapientiae professorem, contubernio admoverat.* De eo vetus scholiastes Iuvenalis ad Sat. 6. *Tirasyllus multarum artium scientiam professus, postremo se dedit Platonicae sectae, ac deinde mathefi; qua praecipue vixit apud Tiberium, cum quo sub honore eiusdem artis familiariter vixit: quem postea Tiberius in insula Rhodo praecipitare voluit in pelagum, quasi conscium promissae dominationis. Quem dolum, quum praesensisset, fugit.* Experimentum, quod hic narrat Suetonius, referunt paullo aliter Tacitus 6. Annal. Dio lib. 55. et Cedrenus.

Cap. 15. *Statim e Carinis — transmigravit*] Ex Ciceronis ad Atticum epistolis scimus, morem eum fuisse nobilium adolescentum, ut mox a virili sumpta in propriae aedes a patre emigrarent: non enim aliter suam dignitatem satis tueri posse videbantur. Propterea Domitianus a patre correptus, c. 2. *quo magis aetatis et conditionis admoneretur, habitabat cum patre una.* Quod igitur Tiberius filio post assumptam liberam togam domo statim ei cedit, dignitati illius consultum hac ratione voluit, quando sibi omnes ad rempublicam aditus praecclusos videbat.

Cap. 20. *Botonem Pannonium ducem*] Dio Dalmatiae, non Pannoniae regem facit: perperam; ut observat et Scaliger, quem vide ad numerum Chronici Eusebiani MMXXIII.

Dedicavit et Concord. aedem] Anno DCCLXIII. Dio lib. 56. Τῷ δὲ ἐξῆς ἔτει τότε ὁμονόσιον ὑπὸ τοῦ Τιβερίου καθιερώθη, καὶ αὐτῷ τότε ἐκείνου ὄνομα, καὶ τὸ τοῦ Δρόυσου τοῦ ἀδελφοῦ. καὶ ταθνηκότες ἐπεγράφη.

Cap. 21. *Ac non multo post lege per Cons. lata*] Quibus Consulibus lata haec lex sit, notatum non reperio. Ex Velleio colligas latam anno DCCLXV, Cons. Germanico, Caesare Tib. F. et C. Fonteio Capitone: nam in eum annum incidit triumphus Tiberii. Ita autem Velleius lib. 2, 121. *Quum senatus populusque Rom. postulante patre eius, (Tiberii) ut aequum ei ius in omnibus provinciis exercitibusque esset, quam erat ipsi, decreto complexus esset: in urbem reversus, iam pridem debitum, sed continuatione bellorum dilatum, ex Pannoniis Dalmatiisque egit triumphum.*

Spirantem adhuc Augustum reperit] Vide lib. sup. ad c. 98.

Qui sub tam lentis maxillis erit] Viterb. lectio, *qui sub tam lentis vexillis erit.* Perspicuae male: nam vulgatum retinent omnes ad unum bonae notae codices. Non etiam probo *edit pro erit*, ut habetur in quibusdam libris, aut *ederet*, ut in vett. editis nonnullis. Declarat providus senex ἐμφατικώτατα, futurum statum populi Rom. sub Tiberio: fore enim similem ei, quem bestia aliqua saeva dentibus prehensum tenet, et longo cruciatu vexat prius quam conficiat: hoc vocat *esse sub maxillis lentis*. At *sub lentis maxillis edere*, affine esset illi Graecorum ἀμύλαις γνάθοις ἀλῆθαι, quod huic loco non videtur convenire.

Morum eius dicitatem] Scripti quidam *duritatem*: minus recte. Infra c. 51. Augustus vocat *acerbitatem* et intolerantiam morum.

Vel etiam ambitionis tractum] Tacitus lib. 1. c. 10. *Ne Tiberium quidem caritate aut reip. cura successorem adscitum, sed quoniam adrogantiam saevitiamque eius introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quaesivisse.* Dio lib. 56. Τοσοῦτον δ' οὖν τὸ σύμψαν ἀλλήλων διήνεγκαν, ὥστε τινὰς καὶ ἐς τὸν Αὐγούστον ὑποκτεῦσαι, ὅτι ἐξεκίτηδες τὸν Τιβέριον, καὶ περ εὖ εἰδὼς ἐποίος ἦν, διάδοχον ἀπέδειξεν, ἵνα αὐτὸς εὐδοξήσῃ.

Ut tali successore desiderabilior ipse — fieret] Livius lib. 24. c. 5. *Verum enimvero Hieronymus velut suis vitiis desiderabilem efficere vellet avum Hieronem, primo statim conspectu omnia quam disparia essent, ostendit.*

Reip. causa adopt. se eum] Velleius lib. 2. c. 104. *In Neronis adoptione, illud adiectum, his ipsis Caesaris verbis: Hoc, inquit, REIP. CAUSSA FACIO.*

Ἐμοὶ καὶ ταῖς Μούσαις στρατηγῶν] Haec Viterb. et aliorum codd. scriptura; quam reddunt suspectam ventustiora omnia exemplaria, quae litteras plures exhibent. Memmianus ita, ἐμοὶ καὶ ταῖς μούσαις (pro μούσαις) δις τε στρατηγῶν: fortasse corrigendam ἄριστα στρατηγῶν. Reperisse aiebat in uno Franciscus Pithoeus, ἄριστε στρατηγῶν: ego in nonnullis regiae bibliothecae, καλὴ στρατή. Sed non convenit ille casus: in alijs legitur, ἐμοὶ καὶ τοῖς ἄλλοις στρ. In Viterb. erat haec interpretatio: *michi et meis tuisque commilitonibus*: quasi inventum esset in Graeco, ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς τε καὶ σοῖς συστρατιώταις: quod non video, qui quadrare huic loco queat.

Dux νομιμώτατος] Quid est dux νόμιμος? An qui disciplinam militarem severissime regit? Atqui νόμιμος est potius legitimus et secundum leges constitutus. Sic se νόμιμος μάχη apud Plutarchum, iusta et legitima acies: cui opponuntur κλοπαὶ πολέμου, quae etiam Latinis furta et latrocinia vocantur. Fortasse scripserat

Augustus, dux γουμμάτα, quod idem est ac γνηδιώτα-
 τε: aut dux μονιμάτα, constantissime et fortissime.
 At ex vestigiis primae edit. suspicetur aliquis scribendum:
 εὐφροσύνατε aut εὐβουλεύσατε.

[*Et ordinem aestivorum tuorum*] Restituimus hunc
 locum pessime acceptum in omnibus editionibus.

[*Καὶ τὸσαύτην βραδυμίαν*] Liber Fr. Pithoei ἀποδυ-
 μίαν. Memmianus ἀπρωδυμίαν προ ἀποδυμίαν: signifi-
 cat aninos legionariorum in praesentis militiae condi-
 tionibus non acquiescentes sub extrema Augusti tempo-
 ra: quod statim post eius obitum Pannonicae et Ger-
 manicae legiones declararunt.

[*Succurratque versus ille Homericus*] Atqui duos
 ponit; sed non dubito, Augustum Ciceronis aliorumque
 mote solum principium Homericum loci posuisse: quem
 postea margini adscriptum scribarum περιεργία integrum
 inferuit.

[*Si tu non valebis*] Malim (quod et Torrentio pla-
 rere video) *si tu modo valebis*. In Mss. *modo* et *non*
 simili fere compendio notantur.

Cap. 22. *Quos codicill. dub. fuit — reliquisset*
 Omnes hos rumores tangit Dio lib. 57.

[*Tiberius renuntianti tribuno — quod imperasset*]
 Mos militiae, ut sive tribunus sive centurio, iussus ali-
 quid exsequi, id factum Imperatori vel duci teneretur
 renuntiare. Eum morem discrete Tacitus in hac re no-
 tat: tangit iterum Suetonius in Claudio, sect. 29., quibus
 omnibus in locis formula solemnis usurpatur: IMPERATOR,
 FACTUM QUOD IMPERASTI.

Cap. 23. *Iure aut. tribun. pot. coaecto senatu*
 Tacitum lege. Tribuni ius habuerunt cogendi senatus,
 A. Gellius lib. 14. c. 7. et 8.; sed non quoties vellent.
 Ideo Augusto iam tribunicia potestate praedito alio de-
 creto patrum opus fuit, ut quoties vellet, senatum co-
 gere posset iure. Dio in actis anni DCCXXXII: Ἐπὶ
 τούτοις ὑπὸ τῶν εὐφροσύνων ἐκτραύτη, ὥστε καὶ τὸ τῆν.

βουλὴν ἀφροζῆσαι ὁσάκις ἂν ἐθαλάσῃ, λαβεῖν. Postea perit hoc ius iis, qui veteris tribunatus speciem retinebant. Dio notat in fragmentis: Μετὰ τοῦτο ὅτι τὰ περὶ τοὺς υἰάας ἔπεμψεν, οὔτε ὑπὸ τῶν ὑπάτων, οὔθ' ὑπὸ τῶν στρατηγῶν συνήλθομεν· οὐ γὰρ ἔτυχον παρόντες, ἀλλ' ὑπὸ τῶν δημάρχων, ὅπερ ἐν τῷ χρόνῳ τρόπον τινα ἤδη κατελέλυτο.

Quoniam sinistra fortuna] Memmianus et alii veteres, *Quoniam atrox fortuna*.

Cap. 24. *Principat.* — *neque occup. confestim*] Veteres quidam, *neque occupare aperte confestim*: tueretur eam vocem, quod subiicit 'de specie dominationis assumpta. Id enim nisi aperte fieri non poterat.

Neque agere dubitasset] Scribens etiam ad milites et rectores provinciarum tanquam certus Imperator: quum privato id esset nefas. Lege Tacitum.

Vi et specie dominationis] *Speciem* refer ad stationem militum: *vim* ad superiora.

Diu tamen recusavit impudentissimo animo] Ita distinguitur hic locus in vetustissimis libris; tamen non displicet, altera lectio, quae post verbum *recusavit* ponit distinctionem etc. Ovidius de Tiberio, 4. ex Ponto 13, 27.

*Esse parem virtute patris, qui fraena rogatus
Saepe recusati coperit imperii.*

et 1. Fast. 533.

*Inde nepos natusque dei, licet ipse recuset,
Pondera a caelesti mente paterna feret.*

Ut ignaros, quanta bellua sit imperium] Vopiscus de Saturnino tyranno, c. 10. *Et quum eum animarent vel ad vitam vel ad imperium, qui induerant purpuram, in haec verba disseruit: Nescitis, amici, quid mali sit imperare. Gladii et tela nostris cervicibus impendent, imminent hastae undique, undique spicula, ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur: non sibus pro voluptate, non iter pro auctoritate, non bel-*

la pro iudicio, non arma pro studio. Adde, quod omnis aetas in imperio reprehenditur.

Callida cunctatione suspendens] Tacitus 1. Annal. 2. *Tiberio suspensa semper et obscura verba.*

Ceteros quod polliciti sint — tarde polliceri] Simile est Ciceronis istud de Epicureis, 2. de Finibus: *Ceteri, inquit, existimantur, dicere melius quam facere: hi mihi videntur facere melius quam dicere.*

Sed ipsum quod praestet] Ita Lislæi codd. nec aliter Rob. Steph. editio.

Cap. 25. *Ut aequar. — praetor. Germaniciani]* Sic melius quam ut vulgo etiam in Mss. habetur *praetoriani Germanicianis*. Sed omnino legendum, ut repertum postea in veteri editione optime de litteris meriti viri Rob. Steph. *ut aequè stip. praetorianis. Germaniciani quidem etiam principem detrectabant*. Aliter sententia non constat. Exercitus in Germania positus *Germanicus*, non *Germanicianus*, Tacito aliisque antiquioribus dicitur: at milites eius exercitus, et ut Graeci dicunt *οἱ ἐκ τῶν στρατοπέδων τῶν ἐν Γερμανίᾳ, Germaniciani* iisdem appellantur: posteriores scriptores hanc distinctionem non observant.

Summaque vi Germanicum] Auctior lectio Lislæi cod. *Germanicum filium Drusi, qui tum.*

Partes sibi — tuendas in rep. depoposcit] Tangit historiam Afinii Galli, quae apud Tacitum et Dionem,

Simulavit et valetudinem] Lislæi cod. *asimulavit*, hoc est: *ἔτι δὲ προσποιήσατο.*

Secundo demum anno in senatu coarguit] Tacitus et Dio in anno DCCLXIX.

Pro secessita] Sic Romani vocant, quod Graeci *μαχαίριδιον θυτικόν*, ut Lucianus in Piscatore. Pollux, *σφαγίδα, κοπίδα* et *πελέκεις* in eum usum recenset. Veteribus Latinis *acieris* propria ei ministerio fuit, quam *ἀξίην ἱεροφάντου* vertunt Graeci magistri,

Cap. 26. *Paullo minus quam privatum egit*] Potest tolli τὸ *quam*, lib. 6. c. 40. *Talem principem paullo minus XII annos perpeffus terrarum orbis, sed et retineri*: Petronius c. 107. *Qui ignotos laedit, latro appellatur; qui amicos, paullo minus quam parricida*: nisi ibi quoque et similibus in locis tollenda ea vocula: *paullo minus*, ὀλίγου δεῖν. Aliquanto post, quod *paullo minus utrumque evenit*.

Vix unius bigae adiect. honor. passus est] Ne id quidem permiffum fuisse fcribit Dio: Οὕτως, inquit, διὰ πάντων ὁμοίως δημοτικὸς ἦν, ὥστε ἔτι ἐν τοῖς γενεθλοῖς αὐτοῦ γίνεσθαι τι παρὰ τὸ καθεστῆκος ἐπέτρπευ.

Et ne mensis September, Tiberius — vocarentur] Ex Dione legendum, *Et ne mensis November Tiberius, September Liv. voc.* Sic ille lib. 57. Τῷ Τιβερίῳ τῆς βουλῆς ἐγκειμένης, καὶ τὸν γοῦν μῆνα τὸν Νοέμβριον, ἐν ᾧ τῆ ἕκτη ἐπὶ δέκα ἐγγένητο, Τιβερίον καλεῖσθαι ἀξιούσης, καὶ τί, ἔφη, ποιήσετε, ἂν δεκατρεῖς Καίσαρες γένωνται;

Civiciam in vestibulo coronam] Dio lib. 53. Valerius Maximus lib. 2, 8. c. ult. *Ceterum ad quercum pronae manus porriguntur, ubi ob cives senatos corona danda est: qua postea Augustae domus sempiterna gloria triumphant.*

Cap. 27. *Ut neminem senator. — admiserit*] No equitem quidem ex illustribus. Dio: Εἴποτε ἐπὶ τοῦ δίφρου ἐκομίζετο, οὐδένα οἱ παρακολουθεῖν οὐχ ὅπως βουλευτὴν, ἀλλ' οὐδ' ἰκπία τῶν πρώτων εἶα.

Cap. 28. *Sed adversus convitia*] Melius codd. *Lislaei: sed et adv. convitia.*

Si habo fenest. aperueritis] Eleganter sic etiam Graeci: Clemens Praedagogi lib. 3. Ὡς μὴ ἀκόλαστον αὐτῶν τὸ λάγνον γενόμενον πλατείας ἀναπετάσῃ κλισιάδος τοῖς εἰς ἡδυπάθειαν Φερομένοις. Paullo aliter Calliodorus lib. 8. *Ideo beneficiis nostris quasi quandam ianua[m] cogitavimus dare quaestorem.* Legas et ia-

suam cogitationis ingredi lib. 5. eiusdem prudentissimi scriptoria.

Cap. 30. *Et qua forma — rescribi placeret*] Scripta lectio, et ad quam formam regum.

Lectica quond. intrōl. aeger, com. a se removit] Lectica vehi aetate Tiberii vulgata res fuit et usurpata etiam mediocribus civibus: in aditu tamen curiae nemini temere usurpata, nisi causa cogeret fontica, hoc est, vel animi, vel corporis aegritudo nimia. Ideo scribit Tacitus de Libone Druso 2. Annal. c. 29. *Die senatus motu et aegritudine fessus, sive ut tradidero quidam, simulato morbo, lectica delatus ad fores curiae, inmissusque fratri,* etc. De Tiberio commemorat Dio in anno DCCLXX: Οὕτω κακῶς διέκειτο, ὥστε ἐν σκιμποδίῳ καταστῆναι ἐς τὸ συνέδριον ἐσκομισθῆναι νομιζόμενον γὰρ πού καὶ τοῖς ἀνδράσιν, ἣν ποτὲ τις αὐτῶν ἀσθενῶς ἔχων ἐπιῖσθαι ἐς τοὺς κατακείμενον αὐτὸν ἐσφέρεσθαι καὶ ποῦτο καὶ ὁ Τιβέριος τότε ἐποίησε καὶ διελέχθη γέ τινα ἐκ τοῦ σκιμποδίου προκύψας.

Comites a se removit] Ita moris fuit, ut, qui sella aut in lectica veherentur, non principes solum, sed et alii, turbam comitum τῷ Φορέῳ παρεκομένων, ut loquitur Lucianus, haberent. Iuvenalis Sat. 7, 141.

Respicit haec primum qui litigat, an tibi servi Octo, decem comites, an post te sella, togati Ante pedes.

Cap. 31. *Iterum censente*] Cod. Lisl. *Item censens se: nec displiceat censens.* Idem mox, non obtinuit pro obtinere non potuit. Aut scribam obtineri, retenta voce censente.

Ut legati ex Africa adierint eos] Dubito, an huc pertineant Taciti verba Annal. lib. 3. c. 35. *Proximi senatus die, Tiberius per litteras castigatis obliquo patribus, quod cuncta curarum ad principem reiicerent, M. Lepidum et Iunium Blaesium nominavit, ex quis proconsul Africae legeretur.*

Cap. 32. *Quod non de reb. gesti. Senat. scriberent*] Mos sub libera rep. perpetuo servatus, eum eadem extincta sublatus. Notent Tacitus et Dio non uno loco. Exemplum dedit primus Agrippa, de quo scribit Dio in anno DCCXL: Οὔτε ἔγραψεν ἀρχὴν ἐς τὸ συνέδριον ὑπὲρ τῶν πραχθέντων οὐδέν· ἀφ' οὗ δὴ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα νόμων τινὶ τῶ ἐπείνεον πρᾶκτω χρώμενοι, οὐδ' αὖ τοὶ τῶ κοινῷ ἐπέστελλον.

Quodque de iribucendis — donis ad se referrent] Tacit. Annal. 3, 21. *Ex proelio Rufus Helvius gregarius miles servati civis decus revulit, donatusque est ab Arponio torquibus et hasta. Caesar addidit civicam coronam, quod non eam quoque Arponius iure proconsulis iribuisse, questus magis quam offensus.*

Consuetudinem antiquam retulisset — memorandi] Hoc ea oratione fiebat, qua populo post initum honorem novi magistratus gratias agebant: Plutarchus in Aemilio: Εὐλατόσαν τῶν τὴν ὑπατείαν λαβόντων, οὐδ' ἀνδρομολογεῖσθαι τῶν χάριν, καὶ προεχγορεύειν Φιλοφρόνας τὸν δῆμον ἀπὸ τοῦ βήματος, Αἰμῆλιος εἰς ἐκκλησίαν ἐναγγαζὼν τοὺς πολίτας, ἔφη. Ab hoc fonte manarunt orationes panegyricae, quibus principi gratias in senatu agebant Kal. Ian. novi Consules. Plinius in Panegyrico auctor est, factum fuisse super hoc senatus consultum; cuius alibi mentionem factam non reperio. Sic autem ille: *Sed parendum est senatusconsulto, quo ex utilitate publica placuit, ut Consulibus voce, sub titulo gratiarum agendarum, boni principes, quas facerent, recognoscerent: mali, quas facere deberent.* Idem mos etiam in praesidibus provinciarum servatus, ad tempora Claudii: de quo Dio lib. 58. Κατέδειξε τοὺς αἰρετοὺς μαρτυρίαν οἱ χάριν ἐν τῷ συνεδρίῳ γινώσκειν, ὅτι κατὰ τὴν ἔθος ἐποιοῦν.

Exsequias usque ad rogam frequentavit] Videntur Imperatores in funeribus virorum illustrium ad laudationem tantum, quae fiebat in foro venire soliti, nec

interesse officio, quum efferrentur e rostris ad bustum extra urbem. Propterea civile et δημοτικὸν in Tiberio habitum, quod ad rogam usque se cum ceteris conferret. Sic accipiendum, quod de Druso eius filio observat Dio: Ὁ Δρουῶς τὰ τῆ ὑπατεία προσήκοντα εἰς τὸν τῷ συνέρχοντι ἐξετέλεσε, καὶ κληρονόμος γὰρ ὑπὸ τινος καταλειφθεὶς, τὸ σῶμα αὐτοῦ συνεξήνεγκε. Ubi συνεφέρειν significat, exsequias usque ad rogam cum aliis frequentare. Nec soli Imperatores funus extra urbem sequi spernebant: sed multi alii. Cynthia apud Propertium de suo funere loquens, 4, 7, 29.

Si pignit portas ultra procedere; at illud iussisses, lectum lentius ire meum.

Litteras publicas sine subscript. ad se dederant]

Quaenam ista subscriptio sit, unus me docuit Dio: non enim est nominum, ut putare aliquis possit; sed praestationem intelligit clausulae solitae adiici litteris ad principem, qua felicitas illi optaretur. Verba Dionis sunt: Οἱ Ῥοδίῳ ἄρχοντας ἐπιστελλαντές τι αὐτῷ οὐχ ὑπέγραψαν τῆ ἐπιστολῇ τοῦτο δὲ τὸ νομιζόμενον, εὐχὰς αὐτῷ ποιούμενοι. Privatarum litterarum subscriptio apud Graecos est: Ἐρρωσο, ut apud Latinos *Vale*: similis sententiae formula epistolas ad Imperatores clauderat. Puto fuisse, Εὐτύχαι διὰ παντός, ut in extrema relatione Demetrii Phalerei ad Ptolemaeum Philadelphum.

Diogenes Grammat. disput. sabbat. Rhodi solitus.]

Etsi observatio hebdomadum, quae hodie obtinet, ante tempora Theodosii vulgo recepta non fuit: annotare tamen licet, multo ante tale aliquid Graecos praesertim et Asiaticos in functionibus vitae quotidianae solitos observare. Quod quia imitatione Iudaeorum, qui iam tum per orbem sparsi erant, institutum est, etiam sabbati nomen multi retinuerunt. Eiusmodi est, quod hic Suetonius ait, Diogenem Grammaticum solitum Rhodi sabbatis disputare: sic septimo quoque die feriae pueris solitae in scholis concedi. Lucianus, Pseudologista: Καὶ ὁ

μὲν Κοθουρνόν τινα εἶπεν· ὁ δὲ Ἐβδόμην, ὅτι ὡς περ οἱ παῖ-
 δας ἐν ταῖς ἐβδόμαις κῆκεῖνος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἔκαιζε,
 καὶ διαγέλα. A. Gellius lib. 15. c. 2. *Is in conviviiis*
iuvenum, quae agitare Athenis hebdomadibus lunae
solemne nobis fuit, simulatque modus epulis factus, et
utiles delectabilesque sermones coeperant, tum silentio
ad audiendum petito loqui coeptabat. Idem servatum
 etiam in aliis rebus. Vulcatius Gallicanus in Avidio Cas-
 sio, c. 6. *Exercitium septimi diei fuit omnium mi-*
litum, ita ut sagittas mitterent, et armis luderent.
 Lampridius in Alexandro Severo, c. 43. *Capitolium*
septimo die, quum in urbe esset, ascendit, templa fre-
quentavit. Disputat etiam Clemens Alexandrinus Stro-
 matam lib. 5. "Ὅτι τὴν ἐβδόμην ἱερὰν οὐ μόνον οἱ Ἑβραῖοι,
 ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνας ἴσασιν. Sed ante Clementem scri-
 psit Iosephus, iam sua aetate adeo increbuisse septimi
 diei observationem ex Iudaico ritu, ut neget, urbem ul-
 lam aut Graecorum aut Barbarorum, hoc est, non Grae-
 corum, vel gentem omnino ullam posse reperiri, quae
 cessationem ab opere diei septimi in suos mores non re-
 cepisset. Insignis plane locus: ideo verba ipsa Iosephi
 proferam: Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κλήθεσιν ἤδη πολὺς ζῆλος
 γέγονεν ἐν μακροῦ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας· οὐδ' ἔστιν
 οὐ πόλις Ἑλλήνων οὐδ' ἠτισοῦν, οὐδὲ βάρβαρον οὐδὲ ἐν
 ἔθνος, ἔνθα μὴ τὸ τῆς ἐβδομάδος, ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς, τὸ
 ἔθος οὐ διακροίτηκεν, lib. poster. contra Apionem.

In septimum diem distulatur] Sic etiam rhetores
 declamationibus suis certum diem soliti assignare. Iuve-
 nalis 7. Sat. 160.

Nil salit Arcadico iuveni, cuius mihi sexta

Quaque die miserum dirus caput Annibal implet.

Suetonius in libello de illustribus Grammaticis de M.
 Antonio Gniphone: *Docuit et rhetoricam, ita ut quo-*
tidie praecepta eloquentiae traderet, declamaret vero
non nisi nudinis.

Hunc Romae salutandi sui causſſi — adſtantem] Simillima huic hiſtoria eſt, quam de Polemone ſophiſta et Imperatore Antonino Philoſtratus narrat in Sophiſtis.

Boni paſtoris eſſe, tondere pecnas non deglubere] Batonis Dalmatae interrogati a Tiberio cur rebellaveſſet, reſponſum fuit: Ἐπὶ γὰρ τὰς ἀγέλας ὑμῶν Φύλακας οὐ κύνους, οὐδὲ νομέας ἀλλὰ λύκους κέμπετε. Dio lib. 55. et iteram lib. 56. Omnino videtur id reſponſum Tiberio occaſionem huius dicti dediffe, quod idem Dio lib. 57. ita vertit: Αἰμιλίῳ Ῥήκτῳ χρήματά ποτε αὐτῶ πλειῶ παρὰ τὸ καταγμένον ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἧς ἤρχε κέμψαντι, ἀνταπέστειλεν, ὅτι κείρεσθαι μου τὰ πρόβατα, ἀλλ' οὐκ ἀποξέρεσθαι βούλομαι. Pro *deglubere* dixit ἀποξέρεσθαι. At Latina vox proprie ἐκδέρειν ſignificat, ut in Gloſſario vertitur: ſed ad ſententiam potius Dio quam ad proprietatem verborum attendit: nam eſi minus eſt ἀποξέρεσθαι quam deglubere, ſi ſpectetur propria vocum ſignificatio, tamen translatae hae voces idem ſignificant: nam etiam κείρειν, quod tondere eſt, interdum pro eo, quod deglubere Tiberius dixit, Graeci ponunt. Maximus Tyrius ſermono 40. Καμβύσης δ' ἦν καὶ αὐθις Ζέρξης ἐκ ποιμένων ἀγαθῶν ποιητοὶ λύκοι, κείροντες τὴν ἀγέλην, καὶ τῆς ἐπιſτήμης ἀκαηλαμένοι. Dio Chryſoſtomus περὶ βασιλείας ſcat. 4. Tiberianum hoc apophthegma pulcherrime illuſtrat: Αὐτὸ δὲ τοῦτο εἶπε δηλοῦν Ὅμηρος καὶ ὅταν ἐγκωμιάζων τινὰ λέγει τῶν βασιλέων ποιμένα λαῶν· τοῦ γὰρ ποιμένος οὐκ ἄλλοτι ἔργον ἢ πρόνοια καὶ ſωτηρία, καὶ φυλακὰι προβάτων ὥς τε κατεπτεύειν, οὐ μὰ Δία καὶ σφάττειν καὶ δέρειν, καίτοι ἐνίοτε πολλὰ πρόβατα ἐλαύνει μάγιστος εἰς ὠνηſάμενος, ἀλλὰ πλεῖſτον διαφέρει μαγειρικὴ καὶ ποιμενικὴ. Pro *deglubere* dixerunt et *reglubere* veteres. Gloſſarium: *Reglubo*, ἐκδέρω. In Liſl. cod. non *deglubere* ſcriptum erat, ſed *deglutire*: perperam, eſi offendiſſe memini eam lectionem etiam alibi.

Cap. 33. *Paullatim principem exerent*] Viterb. *exemit*, sine dubio ex ea lectione, quam nos in Memmiano, Turnebus olim in suis reperit et annotavit, *exservit*, quam et Pithoei codd. habent: in quibus libris etiam locus hic ex c. 11. *In quo exeruisse ius tribunitiae potestatis visus sit*, corruptus ita, *ex servit eius*, veterem lectionem arguit fuisse, *exercuisse ius*. Neque aliter hic codices regiae bibliothecae. Sic *divinitas exerta* apud Tertullianum etc. *hostes exerti*, et *exerta auctoritate* aliquid facere, Codice Theodof. tit. de haereticis. Est vero elegans loquendi genus, *principem exserere* live *exercere* pro *facere* τὰ τοῦ αὐτοκράτορος, gerere se pro principe, quam Φράειν minor cuidam viro docto sic visam insolentem, ut serze apud Tacitum nequiverit *exulam agere*, et mutandam censuerit. Atqui sic et Latini et Graeci loquuntur, ut apud Maximam Tyriam ἀποθέμενος τὸν θρατήν, apud Dionys. Halic. διασημαίνειν τὸν ὀρθωδοῦντα, apud Philonem τὸν πατήγορον ὁμολογεῖν, et e recentioribus Graecis apud Nicetam fere singulis paginis: cuiusmodi sunt τὸν ὄλον στρατιώτην ἀποσεισάμενος εἰ ὑποσημαίνειν τὸν ζῶντα, item ὑπεδῶναι τὸν πρσβευτήν. Et lib. 1. vitae Andronici Comneni, οὐ περὶ πολλοῦ τὸν ἡγεμόνα ἐτίθετο, id est, non magni fecit ducatum suum. Nec minus eleganter Latini, ut Noster in Vitellio, c. 17. *ministratorem exhibere*. Seneca epist. 31. *Quem promiserat; exhibet*. Plinius in Panegyrico: *Recipere se in principem*. Valerius Max. lib. 5, 8, 1. *Exiit patrem, ut Consularem ageret*. Lib. 8, 8, 2. *In rebus seriis Scaevolam, in scurrilibus lusibus hominem agebat*. Lib. 9, 4. extr. 1. *Nec fuit ei pudori filiam, civem, hominem dissimulare*; et passim poetae.

Magistratibus pro tribunali — consiliarium] Tacitus lib. 1. Annal. 75. *Nec patrum cognitionibus satiatu, iudiciis assidebat in cornu tribunalis, ne Praetorem citari depelleret; multaque eo coram adversus*

ambitum et potentium proces constituta: sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur.

Asfidebatque mixtim] Reperimus et iuxtim.

Vel ex adverso parte priori] Tacitus modo: In cornu tribunalis. Dio sic: Ἐδίναξ μὲν οὖν ὤκταρ εἶπον, ἀπεφοίτα δὲ καὶ ἐπὶ τὰ τῶν ἀρχόντων δικαστήρια, καὶ παρακαλούμενος ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἀπαράκλητος, καὶ ἐκείνους μὲν οὖν τῇ ἑαυτῶν χάριτι καθῆσθαι εἶα, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τοῦ βᾶθρου τοῦ κατάντικρος σφῶν καίμενου καθίζων, ἔλεγεν ὅσα ἐθέλει αὐτῷ. Habes elegantissime expressum et Taciti superiorem locum et Suetonii quoque.

Cap. 34. Corinthiorum vasorum pretia] Vide Tacitum 3. Annal. in actis anni DCCLXXV.

Annonamque macelli — negotio popinas] Prorsus contraria his scribit Tacitus 3. Annal. 55. Auditis Caesaris litteris, remissa Aedilibus talis cura: luxuriae mensae a fine Actiaci belli ad ea arma, quae Ser. Galba remp. R. adeptus est, per annos centum profusis sumptibus exerciti paullatim exolvere.

Pridiana saepe ac semesa opsonia apposuit] Sextus Aurelius de Alexandro Severo: Huius mater eo filium coegerat, ut illata quamvis permodica, si mensae prandioque superessent, quamvis semesa, alteri convivio reponerentur. Sic scribendus ille locus ex Historia misoella.

Affirmans omnia eadem habere quae totum] Ex intima philosophia promptum est hoc dictum: et profecto videtur Tiberius ingeniose ad ciborum sapes referre scholae Hippocraticae dogma, de quo medicos differentes audiverat. Hippocratis placitum est, omnium in animali partium eam esse consensionem inter ipsas, ut nulla pars sit aliarum principium, sed in singulis omnia inesse, quae in una aliqua. Initio libri de locis in homine scribit divinus senex: Ἐμοὶ δὲκέει ἀρχὴ μὲν οὖν οὐδέμια εἶναι τοῦ σώματος, ἀλλὰ πάντα ἕκαστως ἀρχὴ

καὶ πάντα τελευτή· κύκλου γὰρ γραφέντος ἀρχὴ οὐχ εὐρέθη. Hanc autem partium mutuam affectionem ipse appellat ὁμοθυμίαν, quasi *gentilem quandam cognationem* dicas. Alt igitur lib. eodem: Τοῦ σώματος τὸ μικρότατον πάντα ἔχει ὅσα περ καὶ τὸ μέγιστον. Et mox: Ἐν τῷ μικροτάτῳ πάντα ἐνὶ τὰ μέγιστα· quae fere sunt Tiberii verba; etsi mens alia.

Quotidiana oscula prohibuit edicto] Arbitror Tiberium *minime comem Imperatorem*, ut eum Plinius lib. 55, 4. vocat, quum oscula quotidiana gravaretur, ne superbiae hoc ipsi tribueretur, si solus consuetudinem aspernaretur, edictum hoc promulgasse. Puto etiam, Valerium Max., qui asentatione eius principis parum Velleio concedit, in Tiberii gratiam haec scripsisse lib. 2, 6, 17. *Ne Numidiae quidem reges vituperandi, qui more gentis suae nulli mortalium osculum ferebant. Quidquid enim in excelso fastigio positum est, humili et trita consuetudine, quo sibi venerabilius, vacuum esse convenit.*

Item strenarum commercium] Strenas et dandi accipiendique strenarum nomine vices. Sic lib. 4. *commercium mutui stupri*: et apud Valer. Max. lib. 5, 3. extr. 3. *dandi et accipiendi beneficii commercium*: apud Solinum, *spiritalia commercia*, pro spirationis et respirationis vicissitudine. Paulo aliter dictum a summo vate, *belli commercia Turnus sustulit ista prior*. De hoc autem edicto Tiberii Dionis verba sunt in anno DCCLXX: Ὁ Τιβέριος, ἐπειδὴ καὶ μετὰ τὴν νομηνίαν τινὲς ἀργύριον αὐτῷ προσήνεγκαν, οὔτε ἐδέξατο, καὶ τι καὶ γράμμα περὶ αὐτοῦ τούτου ἐξέθετο, ῥήματι τινι μὴ Λατίνῳ χρησάμενος. *Strenas* vocat Dio ἀργύριον et hic et alibi, nimis laxa appellatione: sed vocem Latinae parem Graeci non habent. At Graeci magistri finxerunt vocem appositissimam Romanae consuetudini exprimendae. Glossarium: *strenua*, εὐχαρισμὸς, θαλλός. Scribe *strena*, et confer interpretationem cum verbis Felsi:

Strenam vocamus, quae datur die religioso omnis boni gratia. Vide, quae observamus in animadversionibus in Athenaeum, lib. 3. c. 18. In List. cod. *strenua* pro *strena* scriptum hic reperi, ut in Glossario.

Ultra non reddidit] Quidam codd. *iulit*. Notat eo libro Dio sub principium: *Τούτου ἕνεκα ἔξω του ταῖς νομηνίαις διῆγῃς, ἵνα ἀργύριον παρ' αὐτῶν μὴ λαμβάῃ· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸν Ἀβγουστον ἐκὶ τούτῳ ἐπῆνει διὰ τὸ πολλὴν μὲν δυσχέρειαν ἐν αὐτῷ, πολλὴν δὲ καὶ ἀνάλωσιν ἐκ τῆς ἀντιδόσεως γίνεσθαι.*

Cap. 35. *Matron. proft. pudic., quib. accufator*] Nullum ius novum hoc edicto instituitur, sed mos maiorum defuetudine abolitus in usum revocatur: nam olim liberum fuisse maritis et cognatis privato concilio in nocentes feminas animadvertere, nemo nescit; huic autem edicto Tiberii videtur praebuisse occasionem Titidius La-
beo, quem narrat Tacitus Annal. lib. 2, c. 95. fuisse accusatum, quod in uxore Vestilia delicti manifestu ultionem legis omiffet. Factum id Romae Coss. Silano et Nolano.

Equiti Rom. iurisurandi gratiam fècit] Memini, Iacobum Cuiacium ad Novellam 51. de mulieribus scenicis, tractare hunc locum. Quare inde petatur, cenfeo, illius explicatio.

Lenocinium profteri coeperant] Apud Aediles: cuius moris causam erudite explicat Lipsius ad Tacitum 2. Annal. Vide etiam Tertullianum de Pallio.

Pridis fortitionem ductam] Ita Memmianus recte, non *fortitions*.

Cap. 36. *Iudaicosque ritus compefcuit*] Calumnias Seiani impulsus: fufe Philo Iudaeus orat. ad Caium. Vide Cornelium Tacitum in anno eorundem Consulum et Iosephum.

Coactis, qui superstitione eà tenebantur] Intelligo de civibus tantum Romanis: neque enim Iudaeis suam religionem ivit ereptum Tiberius.

Cap. 37. *Inprim. uend. pacis — curam habuit*] Huc refero, quod de Tiberio Philo scribit: Ὁ μηδὲν σπέρμα πολέμου, μήτε κατὰ τὴν Ἑλλάδα, μήτε κατὰ τὴν βάρβαρον ὑποτυφόμεναν εἰσάσας, τὴν δὲ εἰρήνην καὶ τὰ τῆς εἰρήνης ἀγαθὰ παρασχόμενος ἄχρι τῆς τοῦ βίου τελευτῆς ἀφθόνω καὶ πλουσίῳ χειρὶ καὶ γνώμῃ.

Aliam a Cottii regno] Regnum Cottii est, quam Strabo Κοττίου γῆν vocat in gentium Inalpinarum descriptione. Male praeceunt, qui *Cotis* scribi volunt. *Cotys* longe alius a Cotto, vel Cottio.

Abolevit ex ius moremque asylosum — erant] Si vere haec Suetonius, sequitur, ut post haec tempora nulla usquam templa fuerint in toto imperio Romanorum asyli iure praedita. Sane apud Pausaniam in descriptione Graeciae observabamus, quoties sere de hoc iure templi alicuius auctor loquitur, dici id olim fuisse, hoc est, iam non esse: an propter hanc Tiberii legem? Sed Tacitus, qui fusa rem narrat lib. 3., modum huic rei dicit adhibitum, non autem ius omne penitus sublatum: quod nec fit verisimile.

Thrasycopolim Thracem] Scio, Graecos Ῥασκύποριν nominare, ut Dionem: sed constanter per *Th* Mss. nostri. Liss. quidem disertè *Thrasycopolim*. Viterb. vero *Thrasibolum*.

Cuius etiam regn. in provinciae formam redegit] Strabo lib. 12. Τελευτήσαντος τὸν βίον Ἀρχελάου τοῦ βασιλεύσαντος ἔγνω Καῖσάρ τε καὶ ἡ σύγκλητος ἐπαρχίαν εἶναι Ῥωμαίων τὴν μεγάλην Καππαδοκίαν, et Tacitus non uno loco, aliique historici.

Cap. 38. *Et prope quotann. profect. praepararet*] Tacitus non minus eleganter quam vere Annal. lib. 1. *Ceterum ut iamiamque iturus legit comites, conquistavit impedimenta, adornavit naves. Mox hiemem aut negotii varie caussatus, primo prudentes, dein vulgum, diutissime provincias fesellit.* Vide eundem in actis anni DCCLXIII, lib. 3. et lib. 4. init. Sic ait

idem magnus scriptor: *Exin vetus et saepe simulatum proficiscendi in provincias consilium refertur.*

Cap. 39. *Constanti — quasi neq. redit. unquam] Tacitus 4, 58. Ferebant periti caelestium, iis motibus excessisse Roma Tiberium, ut reditus illi negaretur. Unde exitii causa multis fuit properum finem vitae coniectantibus vulgantibusque.*

*Incoenante eo, complura — delapsa sunt] Placet nimis ista lectio, quam adversus eruditissimorum hominum sententiam firmat super consensum Mss. omnium, etiam Turonensis, auctoritas Latine loquentiam: nam ut noster *incoenare* pro *ἐνδοκίμασι* live *intus coenare* posuit, sic Columella *impasci* pro *ἐννέμειν*, art. *ἐννέμειναι*, lib. 2. c. 18. *Ac neque suam velimus impasci, quoniam rostro suffodiat et cespites excitet.* Lib. 6. c. 5. *Itaque quum ablegabuntur, in ea loca perducendi sunt, quibus nullum impascitur pecus.* Sic apud Statium lib. 8, 193. *Thebaid. inservare.**

An tibi felices lucos miseratus Averni Rector, et Elysiis dedit inservare volucres?

Cap. 40. *Apud Fidenas supra XX hom. millia] Non Fidenatium, ne erres: sed peregrinorum, qui ludorum causa eo convenerant. Nam Fidenae ea tempestate paene vacuae incolis fuerunt. Horat. 1. Ep. 11, 7.*

Scis, Lebedus quam sit Gabiis desertior, atque Fidenis vicus.

Invenalis 10. Sat. 100.

Huius, qui trahitur praetextam sumere mavis, An Fidenarum Gabiorumque esse potestas?

*Ne quis se interpellaret — submoverat] Nempe egressum semel urbe. Tacitus 4. Annal. 67. *Caesar, dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuisset, ne quis quietem eius irrumperet, concursusque oppidanorum disposito milite prohiberentur.**

Cap. 41. *Non tribunos militum — mutaverit] Tacitus 1, 80. *Id quoque morum Tiberii fuit, conti-**

nuare imperia; ac plerosque ad finem vitae in iisdem exercitiis aut iurisdictionibus habere. Caussae variae traduntur. Alii taedio novae curae semel placita pro aeternis servavisse; quidam invidia, ne plures fruerentur. Sunt, qui existiment etc. Vide c. 68.

Cap. 42. *Quasi civitatis oculis remotus*] Veteres quidam remotis. Probo remotus; ut apud Ciceronem *locus arbitris remotus.*

Cum Pomponio Flacco] Is est, de cuius obitu Tacitus Annal. lib. 6, 27., ubi Syriae propraetor appellatur.

Praefecturam urbis confestim detulit] Non dissimile exemplum lib. 4. c. 18.

Cap. 43. *Cubic. plurifariam — lascivissimarum*] Scribe, *dispositis tabellis.* Clemens Alexandrinus Πρωτρεπτικῶ ad Graecos: 'Ἄλλ' οὐ ταῦτα Φρονούσιν οἱ πολλοί· ἀποβρίψαντες δὲ τὴν αἰδῶ καὶ τὸν φόβον, οἴκoi τοὺς τῶν δαιμόνων ἐγγράφονται πασχησιασμούς· πινακίοις τοῦν τισι καταγράφει μετεωρότερον ἀνεκκιμένους προσεσχηκότες ἀσελγείᾳ τοὺς θαλάμους κεκοσμήκασι, τὴν ἀπολασίαν εὐσέβειαν νομίζοντες· κατὰ τοῦ σκίμπεδος κατακείμενοι, παρ' αὐτὰς ἔτι τὰς περιπλοκάς, ἀφορῶσιν εἰς τὴν Ἀφροδίτην ἐκείνην, τὴν γυμνὴν τὴν ἐπὶ τῇ συμπλοκῇ δεδεμένην. Propertius verissime 2, vl. 19.

Quae manus obscenas depinxit prima tabellas,

Et posuit casta turpia visa domo:

Ille puellarum ingenuos corrumpit ocellos,

Nequitiaeque suae noluit esse rudes.

Meminit et Ovidius in *Mataeotechnia* et Suetonius in *vita Horatii*. Pie vero et sapienter concilii in *Trullo* patres veterunt, *tabulas pingi lascivas et τὴν ὄρασι καταγοητεύουσας*, ut scribitur *canone centesimo.*

Ne cui — exempl. impetratae schemae deesset]

Haec lectio est *codd. Viterb. Memmii et Pithoei*: nec multo aliter *Lislaei*: malim tamen *imperatae schemae. Schema* hic significat, quod apud *Clementem* in his ver-

bis: Ἡδὴ δὲ ἀνεφανδὸν τῆς ἀκολασίας ὄλης τὰ σχήματα ἀνάγραπτα πανόημι θεώμενοι οὐκ αἰσχύνεσθε. Deinde: Ἐπ' ἴσης ἐγγραφόμενοι τὰ Φιλαινίδος σχήματα, ὡς τὰ Ἡρακλέους ἀθλήματα. Legi etiam in Graecorum commentariis haec verba: Ἀστυάνασσα Ἐλένης θεράπεινα ἦτις πρώτη ἐξεῦρεν Ἀφροδίτην καὶ ἀκόλαστα σχήματα. Latinorum poetarum nequissimus quisque figuram hoc sensu saepe usurpavit. Non celabo lectorem, in optimis codd. ita scribi hunc locum: *Ne cui in opera edenda impuratae scenae exempla deessent.*

Paniscorum et Nymphiarum habitu] Clemens eodem loco: Οἶμι δὲ αὖ καὶ ἄλλαι ὑμῶν εἰκόνες, κυνισκοὶ τινες, καὶ γυμναὶ κόραι, καὶ σάτυροι μεθύοντες, καὶ μορίων ἐντάσεις, ταῖς γραφαῖς ἀπογυμνούμεναι, ἀπὸ τῆς ἀπρασίας ἐλεγχόμεναι.

Caprinem dictitabant] Forte, καπρὸν εὐμὴ dictitabant. Sed totum locum ita scribo: *Palatque iam et vulgo, nomine insulae abutentes, Caprinum (vel Caprium) eum dictitabant.* Quidam codd. *caprona dictitabant.*

Cap. 45. *Quam perductam*] Membranae, *prae ductam*: melius et verius, *productam*. Nam lenonium verbum est *producere*, Ciceroni, Plinio, aliis, προαγωγῆς εἶναι. In Vespasiano c. 22. *productae pro concubitu festertia quadringenta donavit.*

Cap. 46. *Pecuniae parcus ac tenax*] Dissentit Tacitus non uno loco, ut lib. 1. c. 75. *Resistentibus aerae rii Praetoribus subvenit Caesar pretiumque aediam Aurelio tribuit, erogandae per honesta pecuniae cupiens: quam virtutem diu retinuit, quam ceteras exueret.* Lib. 3. c. 18. *M. Pisonem ignominiae exemit, concessitque ei paterna bona, satis firmus, ut saepe memoravi, adversum pecuniam.* Dissentit et Dio, lib. 57. p. 608., cuius haec verba: Ἐλάχιστα ἐς αὐτὸν δαπανῶν, πλεῖστα ἐς τὸ κοινὸν ἀνήλισκε· πάντα μὲν ὡς εἰπεῖν τὰ δημόσια ἔργα, τὰ μὲν ἀνοικοδομῶν, τὰ δὲ ἀποκο-

σμῶν, πολλὰ δὲ καὶ πόλεσι καὶ ἰδιώταις ἐπαρκῶν. Et statim, Πᾶν τε ὃ ἐδωρεῖτό τισιν, εὐθύς καὶ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἤριθμεῖτο.

Quam non amicorum, sed Graecorum appellabat] Imposuerunt operis nostris Antverpienscs editt.; quae ex coniectura Turnebi *gratorum* pro *Graecorum* edunt; mihi vero ea lectio non probatur: nam *Graecorum* habent omnes libb. vet., quibus usi sumus, etiam Memmianus. Graecos vocat, quos palliatos lib. 1. c. 48., qui locus conferri cum isto debet. In comitatu principum virorum semper fuere Graeci, iique ut plurimum litterati et philosophi: "Ἐν γὰρ τι καὶ τοῦτο τῶν καλλωπισμάτων ἐδόκει, ut vere Lucianus ait. Tales erant isti Graeci: de quibus iterum Suetonius c. 56. *Nihilo lenior in convictores Graeculos, quibus vel maxime acquiescebat*: quod etsi vere scriptum Suetonio, scimus tamen, quantum semper et Graecos et eorum linguam contempserit Tiberius: quare non mirum, amicorum nomen iis fuisse negatum: et Graecos vel Graios *συτλισμοῦ χάριν* fuisse nuncupatos. Fuit autem mos procerum Romanorum, ut ituri in provincias magnum secum amicorum numerum Roma abducerent. Auctor primus, ut videtur, eius moris Scipio: de quo in Hispanias et into Appiani sunt verba: Ἐθέλοντάς τινας ἐπηγάγετο καὶ πελάτας ἐκ Ῥώμης, καὶ φίλους πεντακοσίους, οὓς εἰς ἴλην καταλέξας ἐκάλει φίλων ἴλην.

Cap. 47. *Neque opera ulla magnifica fecit*] Nova quidem non fecit, sed facta ornavit magnifice, et vetustate dilapsa restauravit: ita Dio: aliter Velleius, insigni, ut semper, adulatione.

Quo peracto] Omnino scribendum, *Quo pacto*, nec aliter in MII. offendimus.

Pudore deterruit, in his Ortalum] Non a petendo quidem, sed a probando deterritus Ortalus.

Cap. 48. *Publice munificentiam bis — exhibuit*] Miror tam severam affirmationem, *bis omnino*. Atqui

Suetonium ratio fugit: saepius enim publice munificus Tiberius fuit, sicuti statim sumus ostensuri.

Proposito milles HS. gratuito in triennii tempus] Dio lib. 57. in anno DCCLXXXV: Τὸ πρᾶγμα τὸ κατὰ τὰ δανείσματ' ἐμετρίασε, καὶ διεχιλίας καὶ πεντακοσίας μυριάδας τῶ δημοσίῳ ἔδωκεν, ὥστε αὐτὰς ὑπ' ἀνδρῶν βουλευτῶν ἀτοκεῖ τοὺς δεομένους ἐς τρία ἔτη ἐκδανεισθῆναι. *Rem foenebrem moderatus est, ac milles HS. gratuito proposuit, ut ex ea pecunia senatores in tres annos sine usura, quod opus esset, egentibus mutuo darent.*

Et rursus quibusdam dominis insularum] Refert hanc largitionem Tacitus in anno DCCXC. Ego vero aliam principis eiusdem reperio isti simillimam: narrat enim Dio Cass. Sex. Papinio et Q. Plautio, qui erat annus DCCLXXXIX, stagnasse Tiberim plana urbis iuxta Circum et collem Aventinum: esseque relabentem secutam magnam aedificiorum stragem: Tiberium milles HS. contulisse ad sublevandam inopiam eorum, qui damnum fecissent. Meminit eiusdem munificentiae et Tacitus in illius anni actis (6. Annal. 45.); sed nonnihil a Dione dissentiens: incendium enim fuisse ait, non Tiberis exundationem: in ceteris plane consentit. Sic ille: *Idem annus gravi igne urbem adsicit, deusta parte Circi, quae Aventino contigua, ipsoque Aventino, quod damnum Caesar ad gloriam vertit, exsolutis domuum et insularum pretiis: milles festertium ea munificentia collocatum: tanto acceptius in vulgum, quanto modicus privatis aedificationibus.* Nec mirum sane Imperatorem damna fortuitis casibus, accepta a civibus aliqua largitione esse profectum; quum traditum ab Augusto morem, donandi pecunia urbes terrae motu affictas, Tiberius tenuerit, ut constat factum in XII urbibus Asiae.

Post duplicata ex Augusti testamento legata] Id qua ratione acciderit, ex Taciti Annal. lib. 1. c. 36. discas.

Cap. 49. *Quod part. rei familiaris — haberent*] Vetus fuit Romae lex, qua amplius quam sexaginta sestertia in auro vel argento possidere vetitum: eam legem temporis tractu abolitam restituit Caesar dictator, anno DCCV, ut narrat Dio lib. 41. Puto, et Augustum aliquid de modo habendarum pecuniarum constituisse, quod propius ad loci huius sententiam faceret: eius tamen legis mentionem nusquam reperi apud veteres.

Sed et Vononem, regem Parthorum] Tacitus Anal. lib. 2. c. 68. aliter narrat hanc historiam, et Tiberium culpae absolvit.

De cogendo ad restituendam libertatem Augusto] Tale aliquid cogitasse Drusum, colligas ex his Taciti lib. 1. c. 33. *Drusi magna apud pop. Rom. memoria, credebaturque si rerum potitus foret, libertatem redditurus.* Vide initium lib. 5.

Cap. 50. *Ut titul. suis quasi — adiiiceretur*] Dio lib. 57. Ἄλλοι καὶ τὸν Τιβέριον ἀπ' αὐτῆς ἐπικαλεῖσθαι ἐσηγήσαντο, ὅπως, ὡς περ οἱ Ἕλληνας πατρώθεν, οὕτω καὶ ἐπεινός μητρόθεν ὀνομάζηται. Tacitus 1. Annal, 14. *Multa patrum et in Augustam adulatio: alii PATRENTEM, alii MATREM PATRIAE appellandam, plerique, ut nomini Caesaris adscriberetur IULIAE FILIUS, censebant.*

Quare non parentem patriae appellari] Dio de Livia: Καὶ πολλοὶ μὲν ΜΗΤΕΡΑ αὐτῆν ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ, πολλοὶ δὲ καὶ ΓΟΝΕΑ προσχρηστέσθαι γνώμην ἔδωκαν. In antiquis nummis superbissimus simul et ineptissimus, hic illius titulus invenitur: IULIA AUGUSTAE GENITRIX ORBIS.

Cap. 51. *E sacratio protulit*] Scripserat Beroaldus, videri legendum *e secretario*: deinde exfiteri, qui inventam a se in veteri libro eam lectionem in litteras referrent. At nostri omnes *sacrario*: idque melius: intelligit non tablinum Augusti, aut Liviae; sed vero sacrum, id est, locum Augusto consecratum, ubi eius

imago habebatur a Iulia uxore quondam ipsius, tunc sacerdote: eo loci videtur Iulia pretiosissima *κειμήλια* ab Augusto sibi relicta habuisse: alia notione *sacrarium principis*, in leg. ult. §. *Legatis* D. de muneribus et honor., et alibi *Secretarium*, vix saeculo eo nota vox, in Codice aliud significat.

Toto quidem, triennio, quo — matre absuit] Ita scriptum in Memmiano et Viterb. non, ut in plerisque, *adsuit*. De *triennio* interpretibus assentior, potius quam erudito viro, qui emendat *biennio*: quum enim neutra lectio exacte tempus definiat, quo vixit Livia post exitum Tiberii, quod spatium est biennii et paucorum mensium, nihil temere mutandum, consentientibus omnibus Mss. cum vulgata lectione.

Et in antliam condemnato] Sic omnino legendum: neque multo aliter veteres libb., in quibus *Antliam* perscriptum offendimus, in Memmii vero optimo, *in antliam*. Meminit huius supplicii Artemidorus lib. 1. c. 50., cuius verba quum pridem ad hunc locum annotassemus, reperimus postea occupatum id ab eruditiss. Lipsio lib. 2. Electorum 15. Sic autem Artemidorus: *Οἰδὰ τίνα, ὃς ἔδοξε τοῦ παντός σώματος ἀτρέμα μένοντος τοὺς πόδας αὐτοῦ μόνους βαστάζειν, καὶ προβαίνειν μὲν μὴδὲ βραχὺ, ὅμως δὲ κινεῖσθαι συνέβη αὐτῷ εἰς ἀντλίαν καταδικασθῆναι· καὶ γὰρ τοῖς ἀντλοῦσι συμβέβηκε, διαβαίνειν μὲν ὡς βαδίζουσιν, ἀσι δὲ μένειν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ.*

Cap. 52. Ad negotiorum consuetudinem rediit] Quod Tacitus dicit lib. 1. c. 6. *repetere solemnia*, et c. 7. *redire ad munia*, B. Chrysofostomus alicubi, *ἀπτεσθαι τῶν συνήθων*. Ovidius in alia re, *ad solitum ibit opus*.

Nisi ea secreta obstarent] Nihil variant vet. codd. Sententia postulat scribi, *nisi ea secreto ablata forent*, vel, ut visum Torrentio, *ni Seianus secreto obstaret*. Adi ad Tacitum.

Per quae multifariam increpitem] Regiam exemplar unum et Politiani, inscriptum. Notus motus ex aliis Suetonii locis. Deinde habent regii codd. celeberrime acclamatum est, non creberrime, pro coetu celeberrimo et frequentissimo coeuntium undique hominum.

Cap. 53. *Si non dominaris — accip. existimas] Calpurnius Flaccus Declamatione 6. Sceleratis ingeniis et plusquam civilia cupientibus, non dominari instar servitutis est. Eleganter etiam Cyprianus in epistola ad Donatum: Fascibus ille oblectatus et honoribus, privatus et inglorius esse non potest: hic stipatus clientium cuneis, frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus, poenam putat esse, quam solus est. Nec abludit Senecae dictum epist. 15. Denique ut nihil illis fortuna detrahat, quidquid non acquiritur, damnatum est. Nec illud Plutarchi Pyrrho de Tarentinis, δουλείαν, τὸ μὴ πρὸς ἡδονὴν ζῆν, ἐκάλουν, neque illud in convivio sapientum: esse quosdam homines, qui εἰ μὴ τὰ πάντων ἔχουσιν, ἰδιωτῶν ἅμα καὶ βασιλέων, ὑπ' ἐνδείας ἀπολεῖσθαι νομίζουσιν. Paulo aliter Iason tyrannus apud philosophum Politicorum lib. 3. Ἰάσων ἔφη περὶν, ὅτε μὴ τυράννοϊ, ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι, ἐφυγε σέ, quum tyrannidem non obtineret; ut qui privatus esse nesciret. Placet autem valde, quod docti viri ante nos annotarunt, versiculam Graecam, quo Tiberius est usus, verbatim a Suetonio esse expressum, Εἰ μὴ τυράννεϊς, τέκνον, ἀδικεῖσθαι δοκεῖς; quo videtur alluisse Iulianus epistola quadam ad Bostrenos: Οἱ δὲ εἰς τοσοῦτον λυσσομανίας ἤκουσιν καὶ ἀπονοίας, ὥστε, ὅτι μὴ τυράννεϊν ἔξουσι αὐτοῖς, παροξυνόμενοι πάντα κινουσι λίθον.*

Quum praestructum utrumque consulto esset] Tacitus aliter, donec advertit Tiberius, forte, an quia audiverat? lib. 4.

Per vim, ore diducto, insulciri eibum iussit] Offendit eruditissimos viros vox insulciri, videturque his reponendum infirciri: mirum, quid eos moverit: an ne-

gabunt esse Latinam vocem *insulcire*, pro *incaulare*? Seneca epist. 114. *Non desinit Arruntius omnibus locis hoc verbum insulcire.* Omitto, quod *fulcire* *cibus* diligentissimi auctores sermonis Latini dixerunt.

Imputavit etiam, quod non laqueo — abiecerit] *Imputare* Suetonio, Tacito, Iuvenali, Plinio, Quintiliano et aliis scriptoribus inferioris aevi valet, postulare aliquid gratiae apponi sibi. Tacitus lib. 6. c. 25. verbo *iactare* in eadem sententia usus: *Iactavit Caesar, quod non laqueo strangulata, neque in Gemonias projecta fuerit.*

Proque tali clementia interponi — agerentur] Mos tyrannorum, notatus Dioni, non uno loco in historia proscriptionis triumviralis.

Cap. 54. *Ut tomentum — tentaverit mandere*] Est plane mirum, quod Tacitus 6. Annal. 23. ait, *Drusum his se miserandis alimentis, mandendo e cubili tomento, nonum diem detinuisse.* Simile est, quod refert Herodotus Calliope de Persis Eleunte obsessis: *Οί ἐς πᾶν ἤδη κακοῦ ἀπικμένοι ἔσαν οὕτω, ὥστε τοὺς τόλους ἔψοντες τῶν κλινέων, ἐσιτέοντο.* Etiam apud Plutarchum in Bruto milites quidam Caesariani ὑπὸ λιμοῦ τῶν ἰστίων καὶ σχοινίων ἐσθίοντες διαγίνονται. De iisdem scribit Appianus, per quinque dies tolerasse ipsos famem *λιχμωμένους τὴν πίτταν, ἣ ἰστίων ἢ κάλων διαμασσωμένους.*

Ambor. sic reliq. dispersis, ut — colligi possent] Dio lib. 57. aliter tradit: eius enim de Druso et Agrippina a Tiberio occisis haec sunt verba: *Ὡς καὶ ἐκεῖνοις παφονεῦσθαι ἔμαθον, ὑπερήληψαν διὰ τε τοῦτο, καὶ ὅτι καὶ τὰ ὀστᾶ αὐτῶν οὐ μόνον οὐκ ἐς τὸ βασιλικὸν μνημεῖον κατέβητο, ἀλλὰ καὶ κρυφθῆναι περὶ κατὰ γῆς ἐκέλευσαν, ὥστε μηδέποτε εὔρεθῆναι.* Fuit autem saevissimorum hominum mos, reliquias eorum post obitum spargere, quos vivos vehementer odissent: cuius rei exempla in historia ecclesiastica et sanctorum martyrum,

multa. Sic magni illius Pyrrhi disiectae reliquiae, ut et historici testantur, et Ovidius in Ibin, vl. 503.

*Nec tuu quam Pyrrhi felicis ossa quiescant,
Sparsa per Ambracias quae iacuere vias.*

Alludit iterum idem poeta in sine ipso librorum de Ponto, 4, 16, 47.

*Ergo summotum patria profcindere, livor,
Desine, neu cineres sparge, cruento, meos.*

Potest huc referri, quod scribit Valerius Max. 9, 2, 1. de Sylla: *Quinque millia Praenestorum interficienda, protinusque per agros dispergenda curavit.* In cod. Viterb. scriptum erat, *amborum sic reliquias dispersas*, pendente oratione a verbo *putant*, quod praecessit. Eamque lectionem adiuvat cod. Lisl., ubi mendose scriptum, *reliqua dispersa*.

Cap. 55. *Nepotemque suum ex Druso*] Tiberium. Vide c. 62.

Cap. 56. *Nihilo lenior in convictores Graeculos*] Quorum tamen quosdam eximie et constanter, ut videtur, amavit: in his vel praecipue Potamonem philosophum, cui patriam repetenti viatici loco tales dedit litteras: Ποτάμωνα τὸν Λεσβώνακτος εἴτις ἀδικεῖν τολμήσει, σκεψάσθω, εἴ μοι δυνήσεται πολεμεῖν.

Zenonem quendam] Mss. Viterb. Memmii, Pitboei et Grossetii constanter *Xenonem*: utrumque nomen Graecis in usu.

Prim. a contubern. removit, deinde — compulit] De hoc fortasse accipi debet, quod scribit Iulianus in Caesaribus de Tiberio: Ἀλλά σε ἔλξει τῶν ὄτων λέγεται γὰρ αὐτὸς καὶ γραμματιστὴν τινα τοῦτο ἐργάσασθαι.

Cap. 57. *Saeva ac lenta natura*] Putabam scrib. *Saeva ac truculenta natura*. Sed repugnantibus libb. nihil muto. *Lentus* dicitur, qui non facile movetur: unde *lente ferre iniurias* apud Ciceronem. Seianus apud Tacitum lib. 4. Annal. c. 71. de eodem: *Gnarus lentum in meditando, ubi prorupisset, tristibus dictis atrociam*

facta coniungere. Est vero lenta natura, quae lentitudo una voce dicitur. Ita appellant Romani, quam ἀργυρίη Graeci. Cicero 4. Tusc. 19. Virum videri negant, qui irasci nesciat, eamque, quam lenitatem nos dicimus, vitioso lentitudinis nomine appellant. Recte parens linguae Latinae dixit, vitiosum nomen esse lentitudo. Est vero non unum, sed duplex lentitudinis genus. Nam interdum de eo dicitur, qui prae stupore quodam irasci nesciat: estque haec lentitudo ἀργυρίη quaedam. De hac Cicero sentit, et in parte vitii poni ait: interdum lentitudo, sive natura lenta, eum affectum ac genus irae designat, quem Graeci κόρον, quasi dormientem iram appellant. Ea est, quam Seneca ait, suavam manu, verbis parciolem: nec non altam gravemque et introrsus versam. Haec ita odiosa est, adeoque grande malum, ut eius comparatione simplex ira, et quae se statim promit, virtutis nomen invadere non erubescat. Inde illud est apud M. Tullium 1. de Legibus, honorum virorum esse admodum irasci: et ait idem scribens ad Atticum lib. 1. ep. 17. Irritabiles animos esse optimorum saepe hominum, et eosdem placabiles: et esse hanc agilitatem, ut ita dicam, mollitiamque naturae plerumque bonitatis. Ita Horatius sese ait fuisse, irasci facilem, tamen ut placabilis esset. Et Augustinus in Confessionibus patrem suum describit, sicut benevolentia praecipuum, ita ira fervidum. Igitur lenta natura in hoc Suetonii loco est contrarium eius, quam Cicero agilitatem, Augustinus fervorem nuncupant. Propertius 3, 6, 19.

Non est certa fides, quam non iniuria versat:

Hostibus eveniat lenta puella meis.

Qui locus huc facit maxime.

Theodorus Gadareus] Meminit quidem Strabo lib. 16. Theodori cuiusdam Gadarei rhetoris industrii: sed an de eo hic loquatur Suetonius, quaeri potest. Vix enim per temporum rationem licet. Accedit eo, quod non desunt e veteribus, qui huius dici auctorem

non Theodorum Gadareum, sed Alexandrum Aegaeum faciant: quamquam illi de Nerone, non autem de Tiberio pronuntiatum istud fuisse narrant. Apud Suidam duobus locis ex Dione aut alio scriptore antiquo haec recitantur: Ἀλέξανδρος Αἰγαῖος ἐκάλει τὸν Νέρωνα πηλὸν αἵματι πεφυραμένον.

Πηλὸν αἵματι πεφυραμένον] Ita omnino melius quam πεφυραμένον: etsi ita bis Suidas et Aeschylus in Agamemnone, αἵματι δ' οἶκος ἐφύρθη. Arrianus Dissertatt. lib. 1. Τοῦτο τὸ σωματίον οὐκ ἔστι σόν· ἀλλὰ πηλὸς κομψῶς πεφυραμένος. Persius, *uidum et molle lutum es*. In MSS. Viterb. Pith. et Lisl. adiecta est interpretatio, *id est, lutum à sanguine maceratum*. Φύραμα Graecis dicitur *intritum* sive *harenatum*: et apud Strabonem ac Plutarchum Φυρῶν πηλὸν in lib. de solertia animalium: quod et Φύραμα μαλάττειν dicunt; ut Epiphanius contra Ophitas lib. 1. Si cui placet πεφυραμένον, favet illud Hesiodi: Γαῖαν ὕδει Φύρσιν, ἐν δ' ἀνθρώπου θέμεν αὐδὴν.

Scurram, qui praetereunte funere] Scurrae et imi olim ad exsequias adhiberi soliti. Vide in Vespasiano, c. 19.

Elato mort. mandarat] Ita scriptum in Viterb. *elato*, pro qui efferebatur, ut similia lib. 1. exponebamus. In aliis libb. est *clare*, quod non satis convenit narrationi Dionis: Προσελθὼν τις πρὸς νεκρὸν διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐκφερόμενον, καὶ πρὸς τὸ οὖς αὐτοῦ προσκύψας ἐψιθύρισέ τι.

Sub idem tempus consulente Praetore] Tacitus 1. Annal. 72. in anno DCCLXVIII, qui fuit alter annus Tiberiani imperii: *Mox Tiberius consultante Pompeio Macro Praetore, an iudicia maiestatis redderentur, exercendas leges esse respondit.*

Cap. 58. *Statuae quidam Augusti — imposteret]* Invaluerat ea aetate mos, veteres statuas μεταβιβάζειν in aliam formam, capite et titulis permutatis, *surdo*, ut

loquitur Plinius lib. 35. c. 2., *figurarum discrimine*. Ita Caligula simulacra numinum tota Graecia conquisivit, quibus, capite dempto, suum imponeret: ait Suet. lib. 4. c. 23. Nusquam autem factum id legimus aut frequentius aut inverecundius, quam apud Rhodios: de quorum statuis urbani homines dicere soliti, eas esse histrionibus similes: "Ωςπερ γὰρ ἐκείνων ἕναστος ἄλλοτε ἄλλον εἰσεῖναι, καὶ τοὺς ἀνδριάντας αὐτοῖς ἄλλοτ' ἄλλα λαμβάνειν πρόσωπα, καὶ μικροῦ δεῖν ὑποκρινομένους εἶσθαι. Plura in hanc sententiam apud Dionem Chrysoft. in Rhodica oratione, ubi multis rationibus conatur philosophus ille Rhodios a perversa ea consuetudine avertere. Reperio etiam, non dempto capite, titulos mutari solitos, quod μεταγράφειν Pausanias dicit in Atticis. Τὰς Μιλτιάδου, inquit, καὶ Θεμιστοκλέους εἰκόνας ἐς Ῥωμαῖόν τε ἄνδρα καὶ Θράκα μετέγραψαν. Et in Corinthiacis refert idem, Orestis veterem statuam, mutato titulo, Imperatori Augusto fuisse consecratam. Auctor est Hieronymus, moris fuisse, ut victorum tyrannorum statuae, mutato capite, victoribus consecrarentur: sic ille Comm. in Habacuc prophetam lib. altero: *Si quando tyrannus detruncatur, imagines quoque eius deponuntur et statuae: et vultu tantummodo commutato ablatoque capite, eius, qui vicerit, facies superponitur, ut manente corpore capitibusque praecisis, caput aliud commutetur.*

Ut alterius imponeret] Ipsius Tiberii, si hic est Granius Marcellus, de quo Tacitus lib. 1. c. 47. Addubitandi causa est non levis: quum damnatum reum scribat noster, Tacitus absolutum: sed potest non absurda fortasse ex ipsis Taciti verbis peti solutio, qui non simpliciter scribit reum fuisse absolutum, sed sic: *tulit, absolvi reum criminibus maiestatis*: potuit igitur fieri, ut in gratiam Tiberii damnaretur Granius, etsi alius quaesitus sit praetextus, quam maiestatis crimen.

Circa Augusti simulacrum servum cecidisse] Voluit enim Tiberius novo numini patri suo non minus re-

verentiae praefari, quam ceteris diis, quorum templa, aras, statuas et effigies perfugium praebuisse servis, quos inclementes domini persequerentur, notum est.

Vestimenta mutasse] Pars honoris, qui more maiorum diis exhibebatur, erat, ut in eorum conspectu neque diceretur neque fieret quidquam, in quo esset aliquid obscenitatis, ut disputat Athenaeus lib. 8. Arrianus Dissertatt. lib. 2. c. 8. Ἐν σαυτῷ Φέροις τὸν Θεόν, καὶ μολύνων οὐκ αἰσθάνη, ἀπαθάρτοις μὲν διανοήμασι, βυκαραις δὲ πράξει· καὶ ἀγάλματος μὲν τοῦ Θεοῦ παρόντος, οὐκ ἂν τολμήσαις τί τούτων ποιεῖν, ὧν ποιεῖς· αὐτοῦ δὲ τοῦ Θεοῦ παρόντος ἔσωθεν, καὶ ἐφορῶντας πάντα, καὶ ἐπικουρόντας, οὐκ αἰσχύνῃ ταῦτα ἐνδυμούμενος καὶ ποιῶν, ἀναίσθητε τῆς σαυτοῦ φύσεως καὶ θεοχόλου. Plutarchus in Quaest. Romanis: Ἐν ναῷ καὶ ἱερῷ γυμνοῦν ἑαυτὸν ἀθέμιτόν ἐστιν. Idem translatum ad honorem hominum: Valerius Max. 2, 1, 7. *Manifestum igitur est tantum religionis sanguini et affinitati, quantum ipsis diis immortalibus tributum, quia inter ista tam sancta vincula non magis quam in aliquo sacro loco nudare se, fas esse credebatur.* Inde patuit ad calumniam hic locus: tributum enim impietati, quomodo ante notabamus, crimen maiestatis solitum fuisse illis temporibus appellari, quod et Dio observat lib. 57. Similis historia in vita Domitiani apud Xiphilinum de ea muliere, quae occiditur ἀποδυσσαμένη ἐναντίον εἰκόνας τοῦ Δομιτιανοῦ.

Eodem die decerni sibi passus est, quo — orant] Mira huius Principis semper fuit curiositas circa observationem dierum. Eius generis est, quod refert notatque Tacitus Annal. lib. 6. c. 25. in Agrippinae supplicio: *Eodem die defunctam, quo biennio ante Seianus poenas lisset, memorieque id prodendum addidit Caesar.*

Cap. 59. *Specie gravitatis*] Iulianus Caesaribus: Τιβέριος σεμνὸς τὰ πρόσωπα καὶ βλοσυρὸς, εὐφρόν τε ἄμα καὶ πολεμικὸν βλέπων.

Ut nonnulli versiculis quoq. — futura] Tacit. 1. Annal. 72. Hunc quoque asperavere carmina incertis uictoribus uulgata in saevitiam superbiamque eius, et discordem cum matre animum. Non est dubitandum, haec ipsa carmina intelligi, quae noster non est passus interire.

Adspice felicem sibi, non tibi] Tria haec postrema ditūcha coniungi debent, cetera separari: seorsum enim quodque eorum suam sententiam absolvit.

Nec non Antoni] Respicit decretum, quo declaratus hostis patriae Antonius: id enim mire saevitiam eius, quando in urbem reversus est, intendit.

Regnabit saepe multo, ad regnum — ab exilio] Verum et prudens dictum, quod multorum principum experientia confirmat. Uberrimam exemplorum sylvam suppeditat historia Imperatorum Constantinopolitanorum, qui invicem trudere se et solio deicere soliti; si quando, quod saepe accidit, restituerentur, nullum saevitiae, feritatis et inhumanitatis genus non exercébant: vel vide; quae de uno Andronico Comneno natrant historici, praesertim Nicetas; aut quae de Iustiniano Rhinotmeto scribunt alii. Causas quaerere libet. Quibus in exilium pelli proceribus contigit, eos factione pulsos necesse est, proindeque multos habere inimicos, quod in Sylla, Mario et Antonio verum est: vel magno rerum praesentiam fastidio atque odio cessasse, quod in Tiberio accidit: deinde certum est τοὺς ἀτυχοῦντας (quod Aelianus eleganter ait) ἐξαιριβῶσθαι, atque efferari. Laberius olim vere:

*Mens incorrupta miseria corrumpitur:
Mutat se bonitas irritata iniuria.*

Nec parum prudenter Otho apud Tacitum 1. Histor. c. 21. inter metus sui causas ponit; principis ingenium longo exilio efferatum: et in 1. Annal. c. 4. sapienter adaeque reformidat populus Rom. *trucem Agrippam, et ignominia accensum.* Simile quid de Caesare Gallo

etiam Marcellinus initio 14. Sed interior causa est, quod qui patiuntur vel exilium vel aliam calamitatem, si dum assidue cogitant de vindicta inimicorum suorum, paulatim habitum induunt hominis crudelis, saevi, ferici: quem animi habitum postea rerum potiti, in eos primo, quibus sunt offensus, exserunt, deinde in alios: vel quia ipsis semel ἀποταθριωμένοις saevitia placet, et pretium est: vel quia dum aliquos occidunt, novos subinde sibi hostes creant. Ita quotidie leges olefcit exercendae illius serinae naturae. Adde, quod omnes in adversis iniura experiuntur hominum iudicia, quasi dignissimi sua poena sint, ut verissime Velleius ait: inde vilitas et contemptus calamitosorum apud omnes: inde calamitosorum adversum omnes odium et κότος, ac diu τεθραυρισμένη ὀργή.

Cap. 60. *Perfricari eodem pisce faciam iussit*] Alludit hoc factum Iulianus: Οὐμῶζων μὲν οὖν εἶπαν, ἐν μονῇ νησιδίου (τῆς Καπρωίας αἰνιττόμενος) τὸν ἄθλιον ἀλιέα ψηχέτω.

Exploratorem viae] Hoc genere ministeriorum utebantur proceres Romani non solum in viis agrorum, sed etiam in urbe; puta, quum ad balnea irent, aut alio quo. Lucianus Nigrino: Πολὺ δὲ ἐν τῇ πόλει τοῦτο καὶ τοῖς βαλανεῖαις ἐπιχωριάζον· προϊόντες γὰρ τινὰς τῶν οἰκετῶν δεῖ βοᾶν καὶ παρκαγγέλλειν προορᾶσθαι τοῖν ποδοῖν, ἢν ὑψηλὸν τι ἢ κοῖλον μέλλωσιν ὑποβαίνειν, καὶ ὑπομιμνήσκειν αὐτοὺς τὸ καινότερον, ὅτι, βαδίζουσι.

Stratum humi ad necem verberavit] Ita moris, et in securi percutiendis, et in fustis puniendis. Tacitus l. Annal. *prostratos verberibus multanti.*

Cap. 61. *Nullus a poena hominum cessavit — sacer*] Et Graecorum et Romanorum vetus mos fuit, ut diebus festis abstineretur a suppliciis, ut notamus lib. sup. ad c. 57. Quin hoc quoque observare licet, diebus solemniorum festorum vincos fuisse solutos. Ulpianus ad Demosthenis illa verba: Πολλὰς πενταετηρίδας ἐν τῷ δεσμοτη-

ρίω διατρέψαντα ex oratione κατὰ Τιμοκράτους, sic no-
 iat: Οὐχ ἀπλῶς τοῦτο εἶπεν, ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ πέντε
 ἔτη ἦγετο τὰ Παναθηναία· τότε δὲ εἶξην ἀφεῖσθαι τοῦ
 δεσμοῦ τοὺς δεσμώτας διὰ τὴν πανήγυριν, ὡς ἐγνωμεν ἐν
 τῷ κατὰ Ἀνδροτίωνος. Idem fiebat et Romae. Livius
 lib. 5. in descriptione lectiilernii, quod primum factum
 est in urbe anno CCCLV: *Et cum inimicis quoque be-
 nigne ac comiter sermones habiti, inrgiis ac litibus
 temperatum, vinculis quoque dempta in eos dies vin-
 cula.*

Animadversum in quosd. ineunte anno novo] An-
 no DCCLXXXI Kal. tractus in carcerem illustris eques
 Rom. ac mox supplicio affectus. Tacitum vide lib. 4.

Obiectum et historico] A. Crematius Cordo.

Quod Brutum Cassiumque ultimos Roman. dixisset]
 Prior istud Brutus dixerat in plāntu super iacente Cal-
 sio: auctor Plutarchus in Bruto, p. 1005. Est hoc quo-
 que a Graecis acceptum: exstat enim vetus de Cleomede
 oraculum in haec verba apud Pausaniam lib. 6. Eliae
 c. 9. Ἰστατος ἡρώων Κλεομηδῆς Ἀστυκαλαίεύς. Pausa-
 niae lib. 8, 52. dicitur Philopoemen ἔσχατος Graecorum
 εὐεργέτης. Procopius lib. 2. Persicorum, de Aëtio et
 Bonifacio notis ducibus ex historia: Ἐς τοσοῦτον μεγα-
 λοψυχίας καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἠκέτην, ὥστε εἴ τις αὐτοῖν
 ἐκότερον ἄνδρα Ῥωμαίων Ἰστατον εἶποι, οὐκ ἂν ἀμάρ-
 τάνει· οὕτω τὴν Ῥωμαίων ἀρετὴν σύμπεσαν ἐς τούτω τῷ
 ἄνδρι ἀποκεκρίσθαι τετύχηκε.

Viginti uno die — pueri et feminae] Omni-
 no corruptus numerus est, etsi, quid restituendum sit,
 difficile est affirmare. Magnitudinem stragis exprimit Ta-
 citus lib. 6. c. 19. in anno DCCLXXXVI: *Tiberius in-
 citatus suppliciiis, cunctos, qui carcere attinebantur
 accusati societatis cum Seleno, necari iubet. Iacuit
 immensa strages, omnis sexus, omnis aetas, illustres,
 ignobiles, dispersi aut aggregati.* Fortasse scribi debet
 CC et viginti.

Impatulae puellae] Notatum Dionī in filia Seiani: Τάτε παιδιά αὐτοῦ κατὰ δόγμα ἀπέθανε, τῆς κόρης, ἣν τῷ τοῦ Κλαυδίου υἱεῖ ἐγγεγυήκει, προδιαφθαρείσης ὑπὸ τοῦ δημίου, ὡς οὐχ ὅσιον ἐν παρθενομένην τινα ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἀπολέσθαι. Similis religio triumviros incessit, quum proscriptionis tempore praetextatum quendam, ut posset occidi, iusserunt induere togam virilem, ut narrat Appianus et Dio. Ex antiquis Martyrologiis, scimus, in beatissimis virginibus, quae sanguinem pro Christo Domino nostro fuderunt, idem saepe fuisse factitatum.

Precanti cuidam poenae maturitatem] Imo saepius factum patet ex iis, quae de Asinio Gallo narrat Dio.

Non dum tecum in gratiam rediit] Dio: Δήσας τινα καὶ τῶν ἐταίρων ἔπειτα λόγου περὶ τῆς θανατώσεως αὐτοῦ γενομένου ἔφη, ὅτι οὐδέπω αὐτῷ διήλλαγμαί.

Adstante mensae inter copreas] Copreae sunt homines βωμολόχοι, γελωτοποιοὶ et scurrae. Ita autem legendum esse, et hic et in Claudio c. 8., pridem docuit ex Dione Iosephus Scaliger in Castigationibus ad Festum. Tanti viri sententiam qui refellere conantur, nihil aliud quam in errore pertinaciam produnt; nam certo certius ita scripsisse Suetonium, fuisseque eam vocem in aulis principum Romanorum iam inde a temporibus triumvirorum in usu, quod ex eiusdem Dionis lib. 50. constat. Vox est Graecae originis, etsi veteribus Graecis non usitata, ut *aretalogus*, *dicterium*, *alogium*, *catasta*, et sexcentae hoc genus. Graeci κοπρίους ἄνδρας vocant, vel κοπρολόγους, ut Suidas: Ἄστυνόμοι, οἷς ἔμελα περὶ τῶν αὐλητρίδων, καὶ ψαλτριῶν, καὶ κοπρολόγων, id est, ἀστυνόμοι dicebantur, quibus curae erant tibicines, saltatrices et copriae: sed et κοπρίας Graeci recentiores. In Actis Synodi Oecumenicae tertiae Ephesi habitae, Tom. 1. sect. 10. Οὐδὲν θαυμαστόν, εἰ κακῶς ἡμᾶς λέγουσιν οἱ κοπρίαὶ τῆς πόλεως, Χαιρήμων, Βλίκτωρ, Σω-

Φρονᾶς, καὶ τὸ τοῦ Φυρατοῦ Φλαβιανοῦ παιδαρῦλλον, Copreas eleganter Hebraice dixeris מיליל, *gillulim*, qua eiusdem originis voce Hebraei deos falsos significant. Est vero mos Graecorum, in omni vilitate explicanda similibus vocibus aut loquendi generibus uti: ut in illo improbo dicto Heracliti, quod Strabo, Plutarchus et Cedrenus referunt, Νέκυες κοπρίων ἐκβλητότεροι. Abdias historiae Apostolicae lib. 6.: *Audi, Domine rex, ista stercorea abiicienda sunt, et ex tuo regno emundanda, ne forte omnibus putredinem generent: Τὰ κόπρια ταῦτα ἐκβλητέα σοι.* Romanos voce *coprias* usos, nihil mirum: qui dixerint etiam *copron*. Varro apud Nonium: *Non Hercules potest, qui Augiae agebat copron*: neque errant meo iudicio, qui eiusdem Varronis ista sic legunt apud Nonium: *Omnes videmur nobis esse belli, festivi, saperdae, quum simus copreae.* Laudatur etiam Laberius in *Coprino*; nam ita manu exarati, apud Nonium, ubi editum *Cophino*. Glossae Isidori: *Scurra, qui incopriatur: Scurrula, qui incopriat.* Quare desinant posthac homines eruditi in duobus his Suetonii locis aut *capreas* aut *tropaeos*, aut nescio quas alias ineptias comminisci. Mirum sane post tam expressam Dionis affirmationem, repertos esse, qui in clarissima luce caecutirent.

Cur Paconius] Hic est M. Paconius, qui C. Silano proconsulatum Asiae administranti legatus fuit, ac postea inter alios plures eum accusavit. Tacitus Annal. lib. 3.

Cap. 62. *Veneno interemptum — cognovit*] Indicium fecit Apicata, Seiani uxor, post mariti et liberorum caedem sese interfectura.

Deinde errore — et occidi, ne divulg. iniuriam] Videtur de eo loqui, cuius similem casum narrat Dio, etsi paullo aliter: non enim errore factum, sed iniuste accusatum eum fuisse. Verba eius: "Ἐτερον μέντοι τινὲ καὶ πάνυ ἰσχυρῶς βασανίσας, ἔπειτα γνοὺς ὅτι ἀδίως κατηγορήθη καὶ πάνυ σπουδῆ ἀπέκτεινεν, εἰπὼν ὅτι χαλεπωτέρως ὑβρισται ἢ ὥστε καλῶς δύνασθαι ζῆν."

Et Thrasyllus consulto, ut aiunt.] In his est Dio, qui pluribus explicat.

Et Tiberium ut ex adult. concept. aspernaretur.] Tangit hoc et Dio: Τιβέριον τὸν ἔκγονον διὰ τὴν ὑποψίαν· οὐ γὰρ ἐπιστεύετο τοῦ Δρούσου κατὰ εἶναι.

Cap. 63. *Utrum et alter. consulares — dimittere.]* L. Aelium Lamiam et L. Arruntium intelligo, quorum ille anno DCCLVI Consul fuit, hic anno DCCLIX. De utroque Tacitus Annal. 6, 27. sine anni DCCLXXXVI: *Extremo anni mors Aelii Lamiae funere censorio celebrata; qui administrandae Syriae imagine tandem exsolutus, urbi praesuerat. Genus illi decorum, vivida senectus, et non permessa provincia, dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio, Syriae proprae-tore, defuncto recitantur Caesaris litterae, quis incubabat, egregium quemque et regendis exercitiis idoneum, abnuere id munus: seque ea necessitudine ad preces cogi, per quas consularium aliqui capeffere, provincias adigerentur. Oblitus Arruntium, ne in Hispaniam pergeret, decimum iam annum attigerit.* Hunc Tiberii morem notat Dio his verbis, de obitu praefecti urbis, cui Lamia successit, loquens: Καὶ Λαύκιον ἀντ' αὐτοῦ Λαμίαν (inepte vulgo. et interpretes ταμίαν) ἀνδελφεο, ὃν πρόκαλοι τῇ στρατιᾷ (emenda Συρίᾳ) προστάξας, κατέλαβεν ἐν τῇ Ρώμῃ· τοῦτο δὲ κατὰ ἐτέρων πολλῶν ἐποίησι, ἔργῳ μὲν, μεθ' αὐτῶν δὲ λόγῳ, ἀπὸ τῆς δὲ δὴ, τιμᾶν αὐτοῦς προσκιοῦμενος. Observamus, Tiberii exemplum multos principes esse secutos. Tacitus in rebus Neronis, a. U. DCCCVIII, lib. 13. c. 22. *Syria P. Antiocho destinata, et variis mox artibus elusus, ad postremum in urbe retentus est.* Idem Histor. lib. 2, c. 65. in principatu Vitellii: *Cluvius comitatu principis adiectus, non adempta Hispania, quam reliquit absens, exemplo L. Arruntii, quem Tiberius Caesar ob metum, Vitellius Cluvium, nulla formidine retinebat.* Eadem calliditate usum Domitianum ex eodem

Tacito in vita Agricolae apparet: mansisseque eum morem dia, ex simillimo loco Dionis in fragmentis rerum Macrini Imp. intelligimus.

[Cap. 65. *Pudenda miserandaque oratione*] Epistolam principalem ad senatum, vocant *orationem* saepe historici. Itvenalis de hac oratione 10. Sat. 71. — *verbosa et grandis epistola venit A Capreis*. Sic et Dio: ἐν τούτῳ ἡ ἐπιστολὴ ἀνεγνώσθη· ἦν δὲ μακρὰ.

[*Speculabundus ex altissima rhipē identidem signa*] Emendavimus ex Mss. hunc locum: vulgo enim mendosissime distinguunt post *identidem*, ac scribunt, *signaque*. Est vero ἀρχαϊσμός, *speculabundus signa* pro *speculans*. Sifenna in quarto Historiarum: *Populabundus agros ad oppidum pervenit*. Vide A. Gellium.

[*Signa quae de nuntii morarentur — mandaverat*], Signa sunt faces accensae, quibus usi veteres in signo dando, mirabili plane industria: nam prorsus, prout quidque factum erat, aut novi acciderat, ita ignibus sublati significabant, quasi litteris scriptis. Totum artificium aperuit cum cura nobis Polybius, sed illa summi scriptoris disputatio ita hodie affecta est, ut paucissimi rem inde possint discere. Nos omnia (Φόβος δ' ἀρέστω καὶ Νέμειος) purgavimus, et copiose pridem exposuimus, remque fecimus planissimam, ut amici multi norunt, tu in his, magne Themidis et Musarum sacerdos, Philippe Canai, qui mihi saepe edendi eius prudentissimi scriptoris auctor et suasor existit. Animus non deest: voluntas etiam superest: οὐτιμ καὶ τὸ ἀμέρινον hactenus semper desuerunt, quod nostra scripta produant nimis.

[*Villa quae vocatur Iovis*] Mentimianus Iovis. Sed quum Tiberius eam insulam XII villarum nominibus infederit, ut loquitur Tacitus 4. Annal. 67. non displicet coniectura existimantium, iis villis nomina fuisse XII deorum.

Cap. 66. *Proferret ultro atque vulgaret*] Non praetermittit Dio lib. 57. Ζητῶν καὶ ἕναστος ἀκριβῶς ὅσα ἠτιάζοντο Φλαύρως περὶ αὐτοῦ εἰρημέσαι, αὐτὸς ἐαυτὸν πάντα τὰ ἐξ ἀνθρώπων κακὰ ἔλεγε· καὶ γὰρ εἰ ἀποβήτω τις καὶ πρὸς ἕνα διελέχθη, καὶ τοῦτο ἐδημοσίευσεν, ὡς τε καὶ ἐς τὰ κοινὰ ἀπομνήματα ἐγγράφασθαι. Id est: *Inquirens diligenter singula, quae de se in mala parte locutus esse aliquis diceretur, omnia maledicta ipse sibi ingerebat, quae cuiquam mortalium possunt competere: nam si vel in occulto quis cum quoquam de eo esset locutus, id quoque publicabat, adeo ut etiam in acta publica referretur.*

Monentisque ut voluntaria morte — satisfaceret] Eadem mens illorum fuit, qui, quum in Neronem coniurassent, capti non solum crimen ultro fatebantur, sed etiam imputabant: *tamquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitiis omnibus*, ut scribit noliter lib. 6. c. 36. In eam sententiam legitur in epistolis Phalaridis: Σώματος ἀβρώστειαν θεραπεύει τέχνη, ψυχῆς δὲ νόσον, ἰατρὸς ἔσται θάνατος. *Corporis infirmitatem curat ars: animi morbo medicinam facit medicus unus, mors.* Nec dissimilis sententia apud Tacitum 6. Annal. 49. *Iisdem diebus, Sex. Papinius consulari familia, repentinum et informem exitum delegit, iacto in praecipuum corpore. Causa ad matrem referebatur, quae pridem repudiata, assentationibus atque luxu perpulisset iuvenem, ad ea, quorum effugium non nisi morte inveniret.*

Cap. 67. *Quid scribam vobis, Patres conscripti*] Ad Tacitum Annal. 6, 6., ubi idem initium epistolae Tiberii, *vere*, ut ille ait, *insigne habetur*; et quidem paullo aliter scriptum.

Praescisse haec eum peritia futurorum] Fuit enim, ut Iosephus quoque notat, mire deditus curiosis artibus, et sciendi futura avidissimus. Iuvenalis 10. Sat. 92.

— — — — — *tutor haberi*
Principis angusta Caprearum in rupe sedentis
Cum grege Chaldaeo.

Vide c. 69. Dio: Ὁ Τιβέριος ἐμπειρότατος τῆς διὰ τῶν ἄστρον μαντικῆς ἦν.

Quod sane ex oratione eius colligi potest] Exstat apud Tacitum Annal. 4, 38. civilis admodum Tiberii oratio, cuius postrema sere verba sunt: *Deos deasque precor, ut mihi ad finem usque vitae quietam et intelligentem humani diviniq̄ue iuris mentem duint.*

Quod priusquam eveniat, opto, ut — eripiat] Simile eiusdem votum apud Dionem: *Optabat*, inquit, τοσοῦτον καὶ ζῆσαι καὶ ἄρξαι χρόνον, ὅσον ἂν τῷ δημοσίῳ συφεύρη.

Cap. 68. *Staturae quae iustam excederet*] Tacitus 4. Annal. 57. *Erant, qui crederent in senectute quoque corporis habitum pudori fuisse, quippe illi praegracilis et incurva proceritas.* Quid est autem statura iusta? Auctores sunt Varro, A. Gellius et Solinus, summum modum adolescendi humani corporis esse *septem pedes*. Ex quo intelligimus, iustam staturam longe intra septem pedes fuisse: id confirmat mos vetus in tironum dilectu servatus, quorum proceritatem fuisse semper exactam, ita ut *senos*, vel certe *quinos pedes*, et *denas uncias* habere probarentur, Vegetius scriptum reliquit lib. 1. c. 5. Nec multo aliter Imp. Valentinianus et Valens, qui in titulo Cod. Theodof. de tironib. dilectum haberi iubent, *in quinque pedib. et septem unciis usualibus*. Iusta igitur statura aestimatione Romana senum pedum circiter fuit: quem modum servatum in Nerone scribit Suetonius in conscribenda *ex Italicis senum pedum tironibus novam legionem, quam Magni Alexandri phalangem appellabat*. Unde dubium non est, plerosque Italicos ea statura non fuisse: qui autem excederent, erant proceritate notabiles: quare etiam qui septimum pedem implebant, gigantum loco habebantur. Sidonius Apollinaris lib. 8. epist. 9.

*Hic Burgundio septipes, frequenter
Flexo poplite supplicat quietem.*

Idem in carmine ad Catulinum, 13, 19.

*Spernit senipedem styium Thalia,
Ex quo septipedes videt patronos.*

Ibidem mox gigantes vocat:

*Tot tantique simul gigantes
Quot vix Alcinoi culina ferret.*

Quibus in locis videtur Sidonius de pede Romano scripsisse: nam aliarum gentium pes brevior. Quare etiam novem pedes alios in historia Graeca reperimus: cuiusmodi fuit Proaeresius ille sophista insignis, de quo in vita scribit Eunapius, tantae illum proceritatis fuisse, quantum vix animo concipere aliquis valeat, nedum facile credere. Tum addit: Ἀυστηκέναι γὰρ εἰς ἕνατον πόδα κατεφαίνετο ὥστε κολοσσὸς ἐδόκει παρὰ τοὺς μεγίστους ἑρῶμενος τῶν κατ' ἑαυτὸν ἀνθρώπων. Ad ponium eum pedem assurgere eum apparebat; adeo ut colossus quidam esse videretur, cum eiusdem aetatis hominibus, qui procerissimae staturae erant, collatus. Sic corrigendus est hic Eunapii locus, in vulgatis libris foeda menda corruptus, quae virum doctissimum, eius interpretem, in errorem induxit. Sed et decem pedum homines historia Graeca memorat, ut Nicetas Andronicum Comnenum: sed mensurae diversae. Apud Capitolinum Maxim. Ipn. c. 2. legimus, fuisse Maximum pedum octo et prope semis: quod, si accipiamus de mensura veteri Romani, valde insigni proceritate fuerit. Porro hunc locum Suetonii imitans Eginhardus de Carolo Magno ita scribit: Corpore fuit amplo atque robusto, statura eminenti, quae tamen iustam non excederet: nam septem suorum pedum proceritatem eius constat habuisse figuram.

Capillo pone occipit. submissiore, ut — obtegeret]
Tacitus, nudus capillo vertex. Talis fere fuit, quae vocatur Graecis *Hectorea coma*. Lycophron v. 1132.

— — — — — *νυμφίους ἀρνούμεναι*
 Τούς Ἐκτόρειος ἠγλαϊσμένους κόμαις.

Scholia: Ἐκτόρειος κόμη, ἢ τὰ ὀπίσθεν καθειμένα ἔχουσα, τὰ δὲ ἔμπροσθεν κκαρμένα.

Quod gentile in illo videbatur] Capitis capillos alii calamistro intorquebant, alii in gradus quosdam formabant, quidam in *σειρὰς* distinguebant, nonnulli pone cervicem submittebant: quod videtur indicare Suetonius his verbis fuisse factum a plerisque ex gente Claudia. Lib. 6. c. 51. de Nerone: *Circa cultum habitumque adeo pudendus, ut comam semper in gradus formatam, peregrinatione Achaica etiam pone verticem submitterit.* Ovidius *Mataeotechniae* 3, 141.

Alterius crines humero iactentur utroque:
Talis es assumpta, Phoebe canore, lyra.

Martialis 4, 41.

— — — — — *mollesque fiagellent,*
Colla comae: tortas non amo, Flacce, comas.

Facie honesta, in qua tamen crebri — tumores] Tacitus 4. Annal. 59. *Ulcerosa facies, ac plerumque medicaminibus interstincta. Subtiles tumores* interpretor, ut apud poetam, *ardentes papulas*: putoque, intelligi eminentias non exulceratas: nam viri docti coniectura emendantis *substilles tumores* acutior, nisi fallor, quam verior. At in Mss. Viterb. Memm. et Lisl. *subiti* scriptum offendimus, non *subtiles*: neque aliter olim editum a Roberto Stephano: fortasse non male; ut intelligamus istas papulas, sive illae *ἐκθύματα* fuerunt, sive *ιδρώα*, non semper faciem eius deturpasse, sed per intervalla intumuisse aut detumuisse. Hanc porro deformitatem cutis non in facie tantum Tiberii collocat Iulianus, sed toti corpori attribuit: eiusque caussam immodicum Veneris usum assignat. Sic autem ille: *Ἐπιστραφέντος δὲ πρὸς τὴν καθέδραν, ὤφθησαν αἰτεῖλαι κατὰ τὸν νῶτον μυρίαί, καυτῆρές τινες καὶ ξέσματα καὶ πληγαὶ χαλεπαὶ καὶ μώλωπες ὑπὸ τῆς ἀκολασίας καὶ αἰμότητος ψωραὶ τινες καὶ λειχήνες, οἷον ἐγκκαυμένα.*

Oculis, qui, quod mirum est, noctu — viderent]
 Magis equidem Plinium miror diserte negantem ulli alii
genitorum mortalium fuisse hanc naturam: nam quor-
 sum in scriptis veterum mentio fieret huius oculorum
 vitii, (Dio in Tiberio ἀβλυωπίαν nominat, medicorum
 nonnulli νυκταλωπίαν: cuius propriam esse scribunt ἡμέ-
 ρας μὲν μὴ ὄραν, νυκτός δὲ βλέπειν, verum νυκταλωπίαν
 aliter alii interpretantur) si nullum unquam eius exem-
 plum fuisset visum? Quid? quod de integra gente idem
 scriptum legimus? Solinus c. 20. *Albanorum glauca*
oculis, id est, picta inest pupilla: adeo ut nocte
plus quam in die cernant. Cuius tamen rei penes il-
 lum fides esto.

Sed ad breve, et quum primum — patuissent]
 Verba haec superioribus addita, et fidei plurimum nar-
 rationi conciliant, et miraculo, quod tantopere Plinius
 praedicat, detrahunt non parum. Solet enim multis ac-
 cidere, ut e somno evigilantibus lucis strictura quaedam
 oculis affulgeat. Galenus hoc de se et familiari quo-
 dam suo commemorat. Sic enim scribit lib. 7. de Hip-
 pocratis et Platonis scitis: Καὶ οἶδα γέ τινα τῶν οὕτω
 παθόντων, διηγούμενον ἡμῖν, ὡς πρὶν παθεῖν ἀνοιχθέν-
 των τῶν βλεφάρων εἶρα φῶς πολὺ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν·
 ὅπερ ἀμέλει καὶ πολλοῖς ἄλλοις ὑπάρχει. Vides
 rem pro vulgari et quae plerisque accidat, haberi: qua-
 re etiam Alexander Aphrodiseus eius rei, ceu translati-
 tiae, causam quaerit explicatque, Problematum lib. 2.
 quaest. 69. Equidem vix putem, reperiri aliquem posse,
 naturae praesertim calidioris atque igneae, cui non ali-
 quando in adolescentia id evenerit: mihi certe et quum
 iunior eram persaepe, et nunc quoque aliquando id
 ipsum solet accidere: neque multi dies erant, quum
 haec scribebam, ex quo mihi annis quinquaginta maiori,
 e profundo somno atque somnio evigilanti, lux clara le-
 ctum opplere visa, sic ut reducto conopeone explora-
 rem, ecquid in cubiculo lumen aliquod esset accensum.

Verum haec lux, vel potius resplendentia, ut moru-
lam aliquam fecerit, quod non ita frequenter accidit;
diuturna tamen non fuit. Ut igitur diutius aliquis luce
illa fruatur, et in tenebris videat, legat, taliaque prae-
stet, id vero non iam translaticium, sed plane miracu-
losum est. Atque huiuscemodi oculos Tiberius dicitur
habuisse fortasse et Asclepiodorus philosophus, cui prae-
ceptor Proclus. Hic enim in densis tenebris et adstan-
tes dignoscebat, et litteras legebat, ut in Bibliotheca
narrat Photius: sed non dicit Photius, evigilanti tantum
hanc illi adfuisse facultatem: quare diversa res est. Si-
mile quid patri suo Iulio Caesari Scaligero, sibi que ad
annum duntaxat vicissimum tertium, solitum contingere
scribit Iosephus Scaliger. Idem etiam de se narrare mi-
hi solitum memini doctissimum alium, maximaeque famae
virum.

Incedebat cervice rigida et obstipa] Hic est, qui
Graecis dicitur βυσάυχην: nam βύειν est stipare. Pollux
lib. 2. n. 135. Βύσαύχην δὲ ὁ τοὺς ὄμους ἀνέλκων, τὸν
δὲ αὐχένα συνέλκων, ὃν ἐπίβουλον Ἀριστοτέλης Φυσιο-
γνωμεῖ. Bene convenit Tiberio. Persius de simili for-
ma 3. Sat. 80. *Obstipo capite et figentes lumine ter-
ram.* Contrarii sunt his, qui rigida cervice, capite re-
trorsum adducto incedunt, quos Graeci σιμοτραχίλους
nominant. Talis incessus arrogantium et vana gloria
clatorum; quos ait summa elegantia Arrianus in Epicte-
to sic ambulare, quasi veru deglutissent. Τί, inquit,
ἡμῖν ὀβελίσκον καταπιῶν περικατεῖς; ἤθελον ἵνα με καὶ
οἱ ἀπαντῶντες θαυμάζωσιν.

Adducto fere vultu plerumque tacitus] Σκυθρα-
πὸς ὡς πλήθει, καὶ τὰ πολλὰ σύννου. *Adducere vultum,*
Latine scribentibus est, ad gravitatem componere:
qui habitus accedit ad trilitiae speciem: at *obducere*
frontem, sive *vultum* de moesto dicitur aptius quam de
gravi. Iuvenalis Sat. 9. *Occurrit fronte obducta, ceu
Marsia victus.*

Et excusare tentavit saepe apud — ac populum] Tacitus 1. Annal. c. 10. Et enim Augustus, paucis ante annis cum Tiberio tribunitiam potestatem a patribus rursus postularet, quamquam honora oratione quaedam de habitu cultuque, et institutis eius iecerat, quae velut excusando exprobraret.

Naturae vitia esse, non animi] Hoc vult ille apud Demosth. in orat. κατὰ στεφάνου ψευδομαρτ., qui similes in habitu et incessu suo arrogantiae notas excusans, Ego, ait, οὐ τῶν εὐτυχῶς πεφυκότων ἐμαυτὸν κρίνω.

Quamvis trigesimo aetatis anno — medicorum] Tacitus 6. Annal. 46. Gravescente valetudine nihil e libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem simulans: solitusque eludere medicorum artes, atque eos, qui post tricesimum aetatis annum ad internoscenda corpori suo utilia vel noxia alieni consilii indigerent.

Non fero virum doctum ad haec verba Taciti, Plutarchi locum in libro, qui inscribitur Ὑγιεινὰ παραγγέλματα, emendantem: nam scripsisse Plutarchum eo loco ὑπὲρ ἐξήκοντα γεγονώς ἔτη, probamus ipsius testimonio: qui in libello, An seni capessenda sit respublica, manifestissime vulgatam lectionem tuetur, sic scribens: Οὐ γὰρ ὡς Τιβέριος ὁ Καῖσαρ ἔλεγε τὸ τὴν χεῖρα τῷ λατρῷ προτείνειν ὑπὲρ ἐξήκοντα ἔτη γεγονότας, αἰσχρὸν ἐστίν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ τὴν χεῖρα τῷ ὄημῳ προτείνειν, ψῆφον αἰτοῦντας ἡἰφωνὴν ἀρχαιρεσιάζουσαν. Nihil hic mutandum esse, argumentum ipsum disputationis declarat: de senibus enim sermo est. Quare ne altero quidem in loco quidquam vitii subesse possumus suspicari.

Sine adiumento consiliove medicorum] Non tamen ut omnem penitus medicinam respueret. Nam Democrates in descriptione antidotorum, de una illarum specie loquens, quam εὐεκτικὴν appellat, quod vim sistendi sanguinis eximiam habebat, testatur, ea plurimum esse usum Tiberium, alia autem nulla. Sic ille: Ταύτη Τιβέριον τὸν Σεβαστὸν χρῶμενον λέγουσιν, ἄλλην μὴ πεπωμέναι ποτέ.

Cap. 70. *Euphorionem et Rhian. et Parthenium*] Suspicabar legendum *Euphronium*, quem scripsisse Priapeia auctor Strabo: sed vera est lectio vulgata. Sic apud Graecos Parthenius et Euphorion poetae elegiaci iunctim nominantur propter similitudinem poeseos. Lucianus de conscribenda historia: *Καίτοι ποιητῆς ὧν παραθεῖ τὸν Τάγταλον καὶ τὸν Ἰξίονα, καὶ Τίτυον καὶ τοὺς ἄλλους· εἰ δὲ Παρθένιος ἢ Εὐφορίων ἢ Καλλιμάχος ἔλεγε, πόσοις ἂν, οἶε, ἔπεσι τὸ ὕδωρ ἄχρι πρὸς τὸ χεῖλος τοῦ Ταντάλου ἤγαγεν; εἶτα πόσοις ἂν Ἰξίονα ἐκύλισε;* Ex his verbis et aliorum scriptorum Graecorum testimoniis possumus coniectura assequi, qualia fuerint, et horum poetarum, et Tiberii, qui eos imitatus est, poemata. Euphorionis maxime poesin resertam veteribus fabulis fuisse (quod placebat Tiberio) et Cicero innuit, qui poetam obscuram nominat lib. 2. de divinatione: et fragmenta, quae hodie apud poetarum interpretes exstant. Puto tamen, eo potius nomine probatos esse hos poetas Tiberio, principi libidinosisimo, quod amatorja tractaverant; quod hodieque testantur utcumque tituli poematum ab illis editorum, quae apud Suidam et alios leguntur. Sane Euphorionis poemata vulgo Romae ita probata, ut passim a parum sobriis cantarentur. Quare Cicero *cantores Euphorionis* appellat homines, qui mollium id genus scriptorum lectione oblectantur. Locus est in tertia Tusculana, ubi post allatos versus e tragoediis Ennii lamentabiles, addit: *O poetam egregium! quamquam ab his cantoribus Euphorionis contemnitur.* Exstat hodieque Parthenii liber, quo mirabiles amantium casus recenset. Missus est ad Cornelium, de quo Suetonius in vita Augusti.

Inter veteres et praecipuos auctores dedicavit] Moris fuit, magnorum virorum imagines per genera distinctas habere: ideo utuntur veteres particula *inter* in hac re. Vitruvius, *inter deorum sedes dedicari.* Sardonius lib. 9. epist. 16.

*Quum meis poni statuam perennem
Nerva Traianus titulis videret,
Inter auctores utriusque fixam
Bibliothecae.*

Scriptorum imagines ac statuae separatae erant ab aedificiorum simulacris, qui aliis artibus hoc praemium meruissent. Ipsi quoque scriptores distincti generatim fuerunt: quod eximie declarat locus Taciti de statu Germanici loquentis lib. 2. Annal. Parthenius, qui hic narratur inter veteres dedicatus, adeo tum vetus non fuit, ut Suidas, Tiberio imperante adhuc vixisse, tradat.

Minois exemplo] Scripti quidam *maiorum exemplo*, inepte: nam ad antiquissimas fabulas de Minoe respicit, ut locum attendenti planum erit. Dio narrat lib. 56. sed nulla mentione facta huius imitationis. Eximie vero rem aperit Plutarchi locus in commentario salubrium praeceptorum: 'Ο Μίνως, inquit, καὶ τὸν αὐτὸν ἀφείλε τῆς θυσίας, καὶ τὸν στέφανον ὑπὸ λύπης. Est igitur Minois exemplo rem divinam facere, quum neque tibia adhibetur, neque corona capiti imponitur.

Cap. 71. *Abstulitque maxime in senatu*] Nec minus apud populum. Suave est, quod super hoc Dio refert, Tiberium edicto quondam strenas prohibuisse: in quo usus erat voce non Latina (Graecam fuisse suspicamur nos) deinde noctu recordatum eius dictionis, poenituisse, et ad omnes mox linguae Latinae peritos viros retulisse.

In quod. decreto — quum ἐμβλημα recitaretur] Aliud agebat vir doctissimus et Italiae suae ocellus, quum scribebat, hoc loco legendum esse πρόβλημα, non ἐμβλημα: nam ut taceam libb. veteres, ratio, quae adducitur, vana est: nempe videre se negat, cur in decreto patrum ἐμβλημα nominandum fuerit: id vero facile Tacitus doceat, qui de moderandis sumptibus conviviorum et supellectilis tractatum in senatu testatur, Annal. lib. 3. c. 52. Sed defendendae huic lectioni sufficit unus

Dio, cuius haec sunt lib. 57. Ἀρεῖτα δὲ, inquit, καὶ χρυσὸν σκευαί μάλιστα. τλήν πρὸς τὰ ἱερὰ νομίζουσιν ἐτεῖ τε διαφόρως τινες. αἱ καὶ τὰ ἀργυρὰ τὰ χρυσοῦς τι ἐμβλημα ἔχοντα ἀπογράφουσιν ὅστις εἴς πεπρωθεῖ. βοῦλῶν, καὶ παρὶ τούτων τι ἄλλα τυγῆται, ἐπιπέσει ἐς αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸ τοῦ ἐμβλήματος, ὡς καὶ Ἑλληνικὸν, ἐκβαλθῆναι. καίτοι μὴ ἔχουσιν ὅτις ἐπιγραφῆς αὐτὸ ἐπιπέσει. *Festus ait: non esse quendam nisi ad res factas uti: et quum dubitarent quidam, an etiam argentea, quae emblemata aliquod aurum habebant, essent prohibita: cupiens de ea re edictum facere, vetuit, in eo usurpari vocem emblemata usquam Graecam: licet dictionem nullam haberet Latinam, quae id significaret.* Haec Dio: sed cur ἐκβάλλεται, infera non dicitur Latine? praesertim quum ea voce priores Tiberio nā sūt. *Leges magnam Scalligerum ad Manthum.*

Μήτις καὶ ποιεῖ — nisi Latine respondere vetuit]
 Non μήτις, sed centurionem, ait Dio. Ἐπιτομαρχίας, inquit, Ἑλληνικῆς ἐστὶ τῆς στρατιᾶς ἀριστοκρατίας τὴν ἐπιτομαρχίαν. οὐκ ἔστι τῆς στρατιᾶς, καὶ τῆς τοῦ στρατοῦ ἐπιτομαρχίας, καὶ τῆς ἐπιτομαρχίας καὶ τῆς ἐπιτομαρχίας ἀριστοκρατίας, καὶ τῆς ἐπιτομαρχίας ἀριστοκρατίας.

Cap. 7. Eis omnia fecit — redire conatus;
 Atque Dio τῆς ἐπιτομαρχίας εἰς ἀρχὴν ἀδελφῶν καὶ τῆς ἀρχῆς ἀδελφῶν lib. 57.

Eruc et in cōstitutionibus suspensio draco? *Etiam*
 ἔστιν ἐπιτομαρχία, ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν. ὁμοίως, et vel per se, vel ante et imminente hominis
 κωνσταντίνου. Ἡ ἐπιτομαρχία, quae in Antiochia in Alexandria
 ὁμοίως ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν. ἡμετέραν ἡμετέραν, ἡμετέραν ἡμετέραν
 quae quae ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν et ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν
 ἡμετέραν. Sic ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν.
 ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν
 ἡμετέραν. ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν ἡμετέραν
 ἡμετέραν ἡμετέραν, quae de pacis vel pacis ἡμετέραν ἡμετέραν

rant Graeci, ut Aristophanis scholiastes Pluto, Suidas, et alii. Sed qui proprie dracones in genere ἐρπυστικῶ nominantur, ii fere veneno carent. Nicander de hac specie: Οὐ μὲν ἔγ' αὐτῶς Ἐγχρόμψας ἤλγυνε, καὶ ἦν ἔκ-
 παγλα χαλεφθῆ. Lege Plinium lib. 29, c. 4. Huius generis erant, quos nominabant dracones Epidaurios, et quos Pellaeos; de quibus illustris Luciani locus in Alexandro: Ἐνταῦθα ἰδόντας δράκοντας καμμογέθαις ἡμέ-
 ρους πάνυ καὶ τιθασσοῦς, ὡς καὶ ὑπὸ γυναικῶν τρέφε-
 σθαι, καὶ παιδίοις συγκαθεύδειν, καὶ πατουμένους ἀνέ-
 χροσθαι, καὶ θλιβομένους μὴ ἀγανακτεῖν, καὶ γάλα πί-
 νειν ἀπὸ θηλῆς κατὰ ταυτὰ τοῖς βρέφουσιν, ὠνοῦνται τῶν
 ἔρπετων ἐν τῷ κάλλιστον, ὀλίγων ὀβολῶν. Id est: *Quum in Macedonia vidissent dracones permagnos, mansuetos admodum et cicures; ut etiam a mulieribus alerentur, cum puerulis cubarent, calcati tolerarent, pressi non irritarentur, lac etiam e mamma, infantium more, sugerent; unum istorum serpentum, eumque pulcherrimum, paucis obolis sibi comparant.* Istius generis dracones Romanis proceribus et nobilibus feminis fuisse in deliciis praeter hunc Tranquilli, testantur alii aliorum auctorum loci. Martialis lib. 7. enumerans bestias voluptatis causa haberi solitas:

*Si gelidum collo vestit Gracilla draconem:
 Lusciniae tumulum si Telefina dedit.*

Nec praetermittendus Senecae locus e lib. 2. de Ira, c. 31., cuius me aliquando admonuit I. Philippus Pareus, adolescens eruditissimus. Sic ille: *Adspice elephantorum iugo colla submissa taurorum pueris pariter ac feminis persultantibus tergum impune calcata, et repentes inter pocula sinusque innoxio lapsu dracones.*

Rediens ergo prope Campaniam] Ita omnes meliores libri. Viterb. et vulgati *prope Camp.* Urfinus e suis *prope in Camp.* sed *redire Campaniam*, ut Virg. 1. Aen. pr. *Italiam venit*: et ita loqui solitum B. Hieronymum atque alios eximios scriptores, observat Ios. Scaliger ad Eusebium suum.

Instans in medico triclinio] Magis ex more fuit, ut princeps salutantes ad ianuum cubiculi stans exciperet, et dimitteret, ut alicubi notat Dio. Spartianus de Hadriano, *Ad convivium venientes senatores stans excepit.*

Assistente lictore] Et prima editio, et manu exarati libri sic habent: quod moneo propter virum doctum, cui tolli ista aut mutari placuit, sine causa: non enim, ut existimat, otiosa sunt haec verba isto loco. Nam quod additisse lictor Tiberio dicitur, vel maiestati principali consultum, vel commodi eius causa factum, ut ei senex et infirmus inniteretur.

Cap. 73. *Octavo et septuagesimo aetatis anno*] Consentit etiam Tacitus: et Dio: Ἐβίω, inquit, ἔττὰ καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ μῆνας τέσσαρας καὶ ἡμέρας ἑννέα.

Tertio et vigesimo imperii] Satis liberaliter: alii parcus, qui solos viginti duos annos tribuunt. Iosephus Origg. lib. 15. ad biennium aducit menses quinque, dies tres: Dio, menses septem, et dies totidem: Clemens, menses sex, dies XIX.

Nonnulli pulvinum iniectum] Tacitus magis probabiliter: *Macro intrepidus opprimi senem iniectu multae vestis iubet, discedique a limine.* Dio similiter: Ἰμάτια πολλὰ καὶ παχέα ὡς καὶ Θερμασίας τινὸς δεομένην προσέβαλε. In vitis Imperatorum Germanicorum reperimus similis tragoediae exemplum: nam Fridericum II. circa annum Domini MCCL a Manfredo filio naturali narrant extinctum, pulvino in os iniecto: quo etiam lecti genere vitam serant ademptam Ioanni X. Romano Pontifici, qui circa annum DCCCCXIII pontificatum inierat.

Cap. 74. *Cinis e favilla et carbonibus — illatus*] Lego *illatis*: neque enim cinis ad calefaciendum cubiculum inferri solet, sed favilla et carbones. Ita autem calefaciebant triclinia, quoniam in iis camini non erant. Plutarchus de Alexandro: Ἐν χειμῶνι καὶ ψύχει τῶν

Φίλων τινός ἐστιῶντος αὐτὸν; ἐσχάραν δὲ μικρὰν, καὶ πῦρ ὀλίγον εἰςενέγκαντος, ἢ ξύλα ἢ λιβανωτὸν εἰςενεγκεῖν ἐκέλευεν.

Exstinctus et iam diu frigidus exarsit] Plutarchus Erotico: Ἄν ἐν οἰκίᾳ νύκτωρ σέλας ἴδωσιν, θεῖον ἡγοῦνται καὶ θαυμάζουσιν.

Cap. 75. *Ut ad primum nuntium — clamitarent*] Placet lectio cod. Lisl. *Tiberius in Tiberim*. De primo nuntio an Suetonio credi par est? nonne enim fieri solitum, ut primi de morte tyranni nuntii suspensis auribus excipiantur ob metum? Quare etiam scribit Iosephus 1, 18. de morte Tiberii: Ῥωμαῖοι μὲν δὴ πίστει (male editum, πίστει) τῆς Τιβερίου τελευτῆς, εὐφραίνονται μὲν τῷ ἀγαθῷ τῆς ἀγγελίας, οὐ μὴν πιστεύουσιν γε θάρσος ἦν αὐτοῖς. Simillima Tranquillus in morte Caligulae lib. prox. c. ult. et de eodem Iosephus.

Nam quum senatus consulto] Ante annos XV factum erat hoc consultum senatus, Coll. Valerio Messala et Anrelío Cotta, Dio.

Atellam potius deserendum] Negant dignum, qui Romae sepeliatur, quam ita cupide deseruisset, et a qua tam pertinaciter abstinuisset: proiciendum igitur in aliquod Campaniae municipium, qua tantopere vivus delectabatur. Atellam autem nominant potius quam aliud, alludentes ad flagitiosam eius vitam: talis enim Atellanorum vita et mores: unde sunt *Atellanae fabulae* nuncupatae.

Et amphitheatro semiustulandum] Viterb. et Li-flaei, *semiustillandum*: duplex contumelia his verbis continetur. Voluit enim non cremari Tiberium, sed amburi tantum et leviter curari eius funus, ut fiebat in mendicis, qui a vespillonibus raptim in Esquiliiis cremabantur: vide lib. seq. de Caii funere: gravissimum vero de amphitheatro: nam ibi fontes igne consumi soliti, ut infra lib. 4. c. 27. et Philo contra Flaccum, aliique.

Cap. 76. *Ac militibus univ[er]sis*] Praetorianis, legionariis, urbanicianis, et vigilibus sive sparteolis. Nam his quoque aliquid Tiberii testamento fuisse legatum, auctor Dio: Τοῖς τε ἀστικοῖς καὶ τοῖς νυκτοφύλαξι τὰ κατελείφθεντα διέλυσα.

Plebique Romanae viritim, atque — magistris] Dio: Διένειμε τῷ δήμῳ τὰς πέντε καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν καὶ χιλίας μυριάδας· τοσαῦτα γὰρ αὐτῷ κατελείφθησαν. *Populo divisit sestertium quadringenties quinquagies: tantum enim illi relictum fuerat.* Videtur ea summa utrumque legatum comprehendi, et quod populo viritim datum, et quod vico-magistris relictum: de quo diximus libro priorē.

IS. CASAUBONI

IN

SUETONII LIBRUM IV.

ANIMADVERSIONES.

Cap. 1. *Et post eam consulatum statim gessit]* Distingue ante *statim* sic: a Tiberio patruo adoptatus, quaesturam quinquennio ante quam per leges liceret, et post eam consulatum, statim gessit. Levissima emendatio grande momentum affert ad historiae fidem; quae liare hic non potest, si *ro statim* referatur ad consulatum: nam inter Germanici quaesturam et eiusdem consulatum anni septem interiecti. Refer igitur ad superiora, et intellige, statim ut adoptatus est Germanicus, quaesturam eum gessisse. Haec germanissima est huius loci sententia. Clare arguit ratio annorum, si attendimus: nam et adoptio Germanici et quaestura in eundem incidunt annum DCCLVII, qui Coll. habuit Sex. Aelium Catum et C. Sentium Saturninum. De adoptione liquet ex Velleii ceterorumque historicorum testimoniis: de quaestura arguit, quod dicitur quinquennio ante, quam per leges liceret, eam consecutus: nempe anno undevigesimo factus Quaestor Germanicus: sic enim Tiberius, cui idem contigit privilegium, *Quaestor, undevigesimum annum agens, capeffere coepit remp.*, inquit Velleius. Id aetatis Germanicum fuisse, quum est adoptatus, intelliget statim, qui cum dicto anno DCCLVII vel eum contulerit, quo natus est, vel eum, quo denatus. Alter est annus urbis DCCXXXVIII, alter DCCLXXII, aetatis ipsius quartus et trigesimus.

E 2

Prius quam honorem iniret] Iniit apud urbem Achaiae Nicopolim, anno DCCLXXI.

Quum Armeniae regem devicisset] Iusto Lipsio ut assentiamur, ac scribamus, *regem dedisset*, vel *deiecisset*, flagitat, non postulat Taciti narratio. Omnium tamen librorum in edita lectione mira constantia.

Cap. 3. *Omnes Germanico corporis — virtutes*] Magnum et rarum elogium: in quo tamen consentiunt historici. Tacitus lib. 2. c. 73. pluribus persequitur illius laudes: etiam cum Alexandro Magno comparatione facta. Dio paucis verbis non pauciora dicit lib. 57. *Κάλιστος μὲν τὸ σῶμα, ἄριστος δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἔφυ, παιδείᾳ τε ἄμα καὶ βίῳμῃ διέκρεπε, πρότερός τε καὶ σωφρονέστατος ἦν.* Dilaudat eundem et Iosephus Origg. lib. 18. c. 8. Unus Velleius per adulationem principis turpissimam ausus laudato ab omnibus iuveni ignaviae maculam adspargere.

Formae minus conveniebat gracilitas crurum] Quod inter praecipua olim habitum, quae bonam formam corrumpent: fuitque hic habitus urbanorum dicitur semper obnoxius. Seneca, In sapientem non cadere iniuriam, lib. 2. c. 16. *In capitis mei levitatem iocatus est, et in oculorum valetudinem, et in crurum gracilitatem, et in staturam.* Infra lib. 6. Neroni tribuuntur inter alia vitia corporis, *gracillima crura.* Vide et in Domitiano, c. 18. Sic in Aristotele notatum, quod esset *ισχυροσκελής*, id est, *perfilis*: nam ita comici vocarunt. Glossarium: *Perfilis, μακροσκελής.* Plautus, *todella cruscula*: Eubulus Comicus, *κοψίχου σκέλη*: alii, *στρουθόποδας.* Contra, quibus inferiores corporis partes erant crassiores, *κληματίδας Αἰγυπτίως* vocabant: quod de Zenone Stoico est dictum. Quemadmodum autem crurum gracilitatem, sic etiam manus vel brachii inter deformitatis notas ponebant. Chrysostr. in epistola Pauli ad Ephesios: *Οὐχ ὄρεῖς ὅτι καὶ ἐν τῇ σαρκὶ πολλὰ ἔχομεν ἐλαττώματα; ὁ μὲν ἐστὶ χλωλός, ὁ δὲ διστραμμένους ἔχει τοὺς πόδας, ἕτερος χεῖρα ξηράν.*

Ea quoque paulatim — vocatione post cibum] Gracilitatem vel corporis totius, vel partis ut crurum, duobus potissimum modis curari posse, Galenus docet, dropace et convenientibus exercitationibus. Lege illius magni doctoris Ὑγιεινῶν lib. 5. Meminit et lib. 6. atque alibi.

Oravit causas etiam triumphales] Nihil auri sumus mutare: Viterb. tamen cod. et Pithoei habent *triumphalis*: quam lectionem amplector ut verissimam. Dio iubet, cui refragari durum: notat ille in actis anni DCCLXV, Germanicum etiam Consulem causas orasse. Καὶ αὐτὸς μὲν, αἰτ, οὐδὲν ἄξιον μνήμης ἔπραξε, πλὴν ὅτι καὶ τότε ὑπερδίκησεν. Lapsi sunt graviter viri docti, qui hoc loco ὑπερδικεῖν, quod lippi norunt, et tonfores significare *patrocinio suo aliquem defendere*, interpretati sunt, *potiores ferre partes*: non dubito, id notare voluisse Dionem verbis illis, quod hic Suetonius observat. Sed instat eruditissimus Torrentius, et triumphalem Germanicum orasse causas negat, qui statim a triumpho ad Orientis statum componendum sit pulsus. Respondemus viro doctissimo; triumphalem dici non eum tantum, qui triumphavit: sed et illum, qui triumphalia ornamenta sit consecutus: quae nactum esse Germanicum ex bello Dalmatico ante consulatum suum primum, testis Dio lib. 56. Τῷ Γερμανικῷ αἴτε νικητήριαί τιμαὶ ἐδόθησαν καὶ αἱ στρατηγικαί.

Domi forisque civilis] Iosephus idem aliis verbis: Τὴν ἀξίωσιν κτώμενος τοῦ βούλεσθαι ἴσος πᾶσιν εἶναι.

Colligere sua manu et comportare] Quod Tiberius arripit in occasionem criminandi alias invisum iuvenis. Tacitus.

Ut Pisoni decreta sua rescidenti — quam] Aliter Tacitus 2. Annal. 69. et verius, ut puto: *At Germanicus Aegypto remeans, cuncta, quae apud legiones aut urbes iusserat, abolita, vel in contrarium versa, cognoscit: hinc graves in Pisonem contumeliae.*

Amicitiam ei more maiorum renuntiaret] Et Augusti quoque exemplo, qui fecit idem in Cornelio Gallo, lib. 2. c. 66.

Cap. 4. *Quarum virt. fructum uberrimum tulit*] Fructus virtutum suavissimus, amor omnium. Genuina sententia apud optimum poetam Statium Papinium in Soteriis pro Rutilio Gallico, 1. Sylv. 4, 37.

*Quae tibi sollicitus persolvit praemia morum
Urbis amor? quae tum patrumque equitumque no-*
tavi

Lupina, et ignarae plebis lugere potentes?

Cap. 5. *Tamen longe maiora — iudic. in morte*] Exstat in hanc sententiam vetus epigramma:

*Parce, hospes, tumulo, Caesar Germanicus hic sum;
Saepe etiam ignotis ipse dedi requiem.*

Quod si quem tumuli nihil huius gratia tangit,

Admoneat, patriae fraude quod hic iaceo:

Sed iaceo, quamvis non vitae, at plenus honoris:

Hoc uno ingratus, quod genui patriae.

Testata est mores lacrimis plebesque patresque:

Haec sunt sinceri iudicia ingenii.

Secundum horum versuum explicant superiora Suetonii verba, *Sicubi clarorum virorum sepulcra cognosceret, inferias manibus dabat*: quartum versum ita potius scribam, *At moveat patriae fraude quod hic iaceo*: elegantius, et ad fidem historiae convenientius.

Lapidata sunt templu] Quos honore auctos volebant, sive deos, sive homines, ἐφυλλοβόλου: et contra per contumeliam lapidibus petebant et deorum et hominum imagines. Tacitus 1. Histor. 55. *Primani Quintanique turbidi, adeo ut quidam saxa in Galbae imagines iecerint*. Hinc illa theatralis lapidatio, de qua multa nobis dicta Animadvv. in Athenaeum lib. 6. c. 11.

Cap. 6. *Ne quid gestientes — moraretur*] Pars maior libb. et quidem meliorum, *morarentur*, hoc est, expectandum haberent. *Moror* utrumque significat, et facere et pati moram.

Cunct. nec temere opinantibus — Tiber. saevitiam] Eadem sententia Dionis diserte sic scribentis: Τιβέριος δὲ ἐπεὶ τὸ ἐΦεδρεῖον οὐκέτ' εἶχεν, ἐς πᾶν τ' οὐναντίου τῶν πρόσθεν εἰργασμένων αὐτῷ πολλῶν ἄντων καὶ καλῶν περιέστη. Tacitus: *Morum quoque tempora illi diversa: egregium vita fama quoque quoad privatus, vel in imperiis sub Augusto fuit; occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere.*

Cap. 8. *Ego in actis Antii invenio editum*] Dio quoque in castris non natum, sed eductum ait: verum, si ex fide eidem traditum, Germanicum primum summa consulatum in otio urbano consumpsisse, causa non est meo iudicio, cur Plinio potius quam Suetonio in hac controversia assentiamur. Etsi non clam me est, virum doctum multis probabilium argumentorum machinis huius opinionem prope allixisse. Sed mihi per videtur mirum, si post cladem Varianam, Tiberium ad Germanicos exercitus summa celeritate festinantem, Germanicus cum uxore sua sit comitatus: non nihil etiam inipellit me, ut Suetonio potius assentiar, exquisita haec diligentia, qua usum eum patet in pervestiganda huius rei veritate: quam quidem ille solus serio, certe post Plinium et Tacitum, quaesivit.

Si vellet, ut retineret] Memmianus lacunam exhibet sic, *si vellet ut retineret.* Fortasse, *si vellet uti, ut retineret.*

Quae sola actorum restat — auctoritas] In Mss. etiam nostris locus est corruptus: ex vestigiis Viterb, et Memmiani videtur scriptum fuisse, *quae sola auctoritas restat publici instrumenti:* nam vox *actorum* ex superscripta interpretatione orta videtur.

Cap. 9. *Apud quos quantum praeterea*] Forte scribendum propterea.

Quam ablegari eum] Etiam in Memmiano scriptum *oblegari* pro *ablegari* sine dubio.

Represso ac retento vehiculo] Memmianus reprehensio, ut sit pro saepius apprehenso. Tacitus sic 1. Annal. 41. orant, obsillunt, rediret, maneret.

Cap. 10. *Comitatus est patrem, — expeditione] Viterb. et, in Syriacam expeditionem.*

Et inde vicef. aetatis anno accitus — a Tiberio] Convenit cum calculo Taciti, qui in actis a. DCCLXXXVI 6. Annal. 20. ita scribit: Sub idem tempus C. Caesar discedenti Capreas avo comes, Claudiam, M. Silani filiam, coniugio accepit.

Perinde obliter. suor. — nihil quidq. accidisset] Tacitus ibidem: Immanem animum subdola modestia tegens, non damnatione matris, non exilio fratrum rupta voce.

Quae vero ipse pateretur — transmittens] Tacitus lib. 6. c. 45. de Caio: Nam etsi commotus ingenio, simulationum tamen falsa, in sinu avi perdidicerat. Novi Tiberii ingenium; puto tamen hic scribendum in sinu aviae: intelligit enim, nisi fallor, primam Caii educationem: non autem in sinu Tiberii avi, sed Antoniae, aviae et Liviae Augustae, proaviae, ad vicesimum aetatis annum fuit educatus. Quare de Livia interpretor, muliere, ut novimus, omnium artium istius generis peritissima: nec obstat, quod proavia illa fuit, non avia: semper enim Romani scriptores cognationum appellationes laxae et libere usurparunt, ut omnibus est notum, qui eorum scripta serio καταήκασι.

Ut non immerito sit dictum] Eius dicti auctor Passienus. Tacitus ibidem.

Cap. 11. *Et ganeas atque adulteria — obiret] Memmianus codex, Lisl. et Viterb. ita legunt, non ambiret, ut in aliis. Adulteria pro feminis adulteris, ita dictum, ut coniugia pro coniugibus, et alia id genus. At in libb. Ursini scriptum ganeas atque popinas: quam lectionem nusquam reperimus, et putamus, ab iis esse excogitatam, qui insolentiam vulgatae lectionis non con-*

coquebant. *Capillamentum est κηλίση*. Actor Satyrici: c. 110. *Evocatumque me non minus decoro exornavit capillamento: imo commendatior enituit, quia flavorum corymbio erat. Puto scribendum, quia flaveo ornatum corymbio erat.* Suetonius in Othone c. 12. *galericulum* vocat.

Ut aliquoties praedicaret — Caium vivere] Dio lib. 58. p. 635. cati senis vaticinium ita narrat: Ἠγάθει μὲν γὰρ οὐδὲν οὐδὰ τῶν κατὰ τὸν Γαίον, ἀλλὰ καὶ εἴπε ποτε αὐτῷ διαφερομένῳ πρὸς τὸν Τιβέριον, ὅτι σὺ τε τοῦτον ἀποκτενεῖς καὶ σε ἄλλοι. Propterea Philo narrat, saepius deliberasse Tiberium de tollendo Caio.

Cap. 12. *Enniam Naeviam, Macronis uxorem*] Lisslaei cod. alterum tantum nomen agnoscit, quod in mulieribus est usitatus: *Naenniam* enim scribit non sine vitio. Dio lib. 58. p. 639. Ἐννίαν Θρασύλλην vocat: uxorem vero eius Νεούϊον Σεργώριον Μάκρωνα. Unde scripserim hoc loco *Enniam, Naevii Macronis ux.*, vel *Herennii Macr.*: ita enim nominatur ab aliis. Memmianus, *Enniam Naeviam*.

Per hanc insinuat Macroni] Praeter historicos vide Philonem contra Flaccum.

Cap. 13. *Populum Rom. vel — hominum genus*] Brevias lib. Pithoei, *vel dicam hominum genus competentem*.

Prope afflictae domus] *Affligere* Suetonio gravius quam vulgo apud Ciceronem et alios multos sonat. In Vitellio c. 3. *Mater missum ad legiones et appellatum Imperatorem pro afflicto statim lamentata est.* In Vespasiano c. 8. *Per totum imperii tempus nihil habuit antiquius, quam prope afflictam natantemque remp. stabilire: proprie affligere est cum sictu sive sono ad terram dare, quod Graeci προσουδίζειν dicunt. Homerus interdum δουκεῖν, ut δεδουκότος Οιδιπόδαο. Minus recte in Glossario: Adstigare, ζημιούν, et adstigi, κατακονεῖν θαι: non enim assequitur vim vocis, ut sere solet.*

*Inter altaria et victimas ardentisque taedas] Ita moris fuit prodire obviam viris principibus. Docuit nuper Liplius testimonio aliquot veterum scriptorum: quibus pauca lubet adiicere. Originem rei docet M. Tullius: nam primitus deis hic honos exhibitus, quum transferrentur eorum imagines: sic ille lib. 4. in Verrem: *Quid hoc tota Sicilia est clarius, quam omnes Segestanas matronas et virgines convenisse, quum Dianam exportaretur ex oppido? unxisse unguentis? compleisse coronis et floribus? thure odoribusque incensis usque ad agri fines profecutas esse?* Deinde ad homines: idem est translatum: estque hoc adulationis genus antiquissimum. Quintus Curtius lib. 5. de Alexandri ingressu in Babylonem loquens: *Plures obviam egressi sunt: inter quos Bagorhancs arcis et regiae pecuniae custos, ne studio a Mazaeo vinceretur, totum iter floribus coronisque constraverat, argenteis altaribus utroque latere dispositis, quae non thure modo, sed omnibus odoribus cumulaverat.* Plutarchus in Dione: *Βουλόμενος δὲ καὶ δι' ἐαυτοῦ προσαγορευῆσαι τοὺς ἀνθρώπους, ἀνήκει δὲ τῆς Ἀχαιδίνης, ἐκατέρωθεν κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν Συρακουσίων ἱερεῖα καὶ τραπέζας καὶ κρατῆρας ἰστάντων· καὶ καθ' οὓς γένοιτο προχύτας τε βαλλόντων, καὶ προστρέπομένων ὡς περ θεὸν καταυχαίς.* Justinus lib. 24. *Arsinoe praegressa virum, diem festum urbi in adventum eius indicit — aras ubique, hostiasque disposuit.* Religiosius multo Athenienses, qui excepturi Antalum, sacerdotes et victimas praepararunt, templaque omnia aperuerunt, ut ipse diis, non Athenienses ipsi ut deo sacrificaret. Polybius: *Ἐπεὶ δὲ εἰσῆκει κατὰ τὸ Δίπυλον ἐξ ἐκατέρου τοῦ μέρους παρεῖστησαν τὰς ἱερεῖας καὶ τοὺς ἱερεῖς· μετὰ δὲ ταῦτα πάντας μὲν τοὺς ναοὺς ἀνέφεκον ἐπὶ πᾶσι δὲ θύματα τοῖς βωμοῖς παραστήσαντες, ἤξιωσαν αὐτὸν θύσαι.* Quamquam adulationibus foedis erga potentes nulli populo concessisse Athenienses, satis probavit Athenaeus lib. 6. et nos ad illam. Sed redeo ad aliorum adulationem, cuius praec-*

ierea testis Suetonius lib. super. c. 98. *Forte Puteola-
 num sinum praetervehenti vectores nautaeque de navi
 Alexandrina, quae tantum quod appulerat, candida-
 ti coronatique et thura libantes, fausta omina et exi-
 mias laudes congesserant: mitto locum in Galba c. 18.*
 Meminit et Appianus Ἐμφυλίῳν lib. 5. narrans Octavii
 et Antonii in urbem adventum post factam inter se pa-
 cem, παροδεύουσιν αὐτοῖς οἷα σωτῆρσιν ἐγίγνοντο θυσίαι.
 Sic interpretor, quod scribit Philostratus lib. 5. c. 9,
 quum Aegyptiacos nomos peragraret Vespasianus Impe-
 rator, non solum prodiisse illi obviam omnes cuiuscun-
 que aetatis aut conditionis homines: sed sacra etiam de-
 tulisse; Προσιόντι δὲ τῷ αὐτοκράτορι, τὰ μὲν ἱερὰ πρὸ πυ-
 λῶν ἀπήντα, καὶ τὰ τῆς Αἰγύπτου τέλη, καὶ οἱ νόμοι
 καθ' οὓς Αἴγυπτος τέμνεται, Φιλόσοφοί τε ὡσαύτως, καὶ
 ἡ σοφία πᾶσα. Addidit Suetonius, *taedasque arden-
 tes: quod erat aliquanto civilius et usitatius.* Servius
 ad lib. 5. Aeneidos: *In honorem regum cum facibus
 procedebatur a populo.* Plutarchus in Pompeio: Τοὺς
 δὲ ἀκαντῶντας πανταχόθεν οὐδαὶς ἐχώρει τόπος, ἀλ-
 λά ὁδοὶ τε κατεπίμπλαντο, καὶ κῶμαι καὶ λιμένες εὐ-
 ωχουμένων καὶ θύοντων· πολλοὶ δὲ καὶ στεφανοφοροῦν-
 τες ὑπὸ λαμπάδων ἐδέχοντο, καὶ παρέσκευον ἀνδοβολού-
 μενον. Herodianus lib. 4. c. 8. describens ingressum Ca-
 racallae Alexandriam: Ἀρωμάτων δὲ παντοδαπῶν καὶ
 θυμιαμάτων ἀτμίδες εὐωδίαν παρεῖχον τοῖς εἰσόδοις· δα-
 δουχίαις τε καὶ ἀνθέων βολαῖς ἐτίμων τὸν βασιλέα.
 Aminianus lib. 21. *Eumque suburbanis propinquantem
 amplis nimiumque protentis, militaris et omnis gene-
 ris turba cum lumine multo et floribus votisque fau-
 stis, Augustum appellans, et dominum, duxit in regi-
 am.* Imperatoribus autem Christianis idem genus hono-
 ris postea esse exhibitum passim illorum historiae testan-
 tur: nam sive ipsos, sive eorum laurata, sive cadavera
 defunctorum suscitibus excipiebant. Corippus lib. 2.
Transitus ob causam multi pia thura cremabant. At-

que idem honos postea etiam episcopis est exhibitus: idque iam inde a temporibus primis florentis ecclesiae: nam B. Cyrillus in epistola ad presbyteros Alexandrinos, quae exstat in Actis concilii Ephesini, narrat, se a concilio Ephesi habito redeuntem tanta alacritate omnium exceptum esse, ut passim sibi mulieres praeirent, thuribula manibus tenentes: "Ωστε, inquit, και τὰς γυναῖκας θυμιατήρια κατεχούσας προηγείσθαι ἡμῶν. Simile est, quod de cereis accensis in Histor. ecclesiast. observamus, quos initio moris fuit rebus sacris praeire. Sozomenus lib. 8. de apparatu choreae ab Ioanne Chrysostomo institutae, σταυρῶν ἀργυρῶν σημεῖα ὑπὸ κηροῖς ἡμμένοις προηποῦντο αὐτῶν. Mox ad ipsorum episcoporum honorem cerei sunt adhibiti. Sic eidem B. Chrysostomo cum cereis obviam procedit populus Constantinopolitanus. Theodoretus lib. 5. c. 34. "Ἀπαντες ὑπήντησαν τὰς ἐκ κηροῦ λαμπάδας προάκτοντες. Sozomenus lib. 8. Ἐν ψαλμοδίαις δὲ πρὸς τὸ συμβᾶν τεπονημέναις ὑπαντήσας ὁ δῆμος, (ἔφερον δὲ κηροῦς ἡμμένους οἱ πλείους) ἄγουσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Gregorius in eius vita capite centesimo: "Ἦν τότε καθορᾶν τὴν πόλιν κᾶσαν χεομένην πρὸς τὴν ἀπάντησιν, καὶ πλήρη μὲν κορθμείων τὴν θάλασσαν· πλήρω δὲ τὰ κορθμεία λαμπάδων καὶ ἀρωμάτων καὶ μύρων. B. Cyrillus de se in illa epistola, cuius modo meminimus: Ἐξελθόντας δὲ ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐκκλησίας προέπεμψαν μετὰ λαμπάδων· λοιπὸν γὰρ ἦν ἑσπέρα. Videtur quidem Cyrillus dicere, ideo funalia esse accensa, quia nox erat: sed praeter hanc causam alia fuit; quod honoris Cyrilli causa id faciebant, et testandae laetitiae: ideo sequitur, καὶ γέγονε πολλὴ θυμῆδία καὶ λυχναψία ἐν τῇ πόλει. Talia multa in eadem historia leguntur: nec non in conciliis Patrum, ut in Nicena synodo secunda. Denique apud Cedrenum et id genus scriptores passim leges, Θημιάμασι καὶ κηροῖς προπέμπειν, εἰ, μετὰ κηροῦ καὶ λαμπάδων καὶ ἀρωμάτων.

Super fausta nomina] Sic placet cum Mff., non *omina*. Iosephus vocat ἐπιβοήσεις εὐφήμους. Eusebius, βοὰς εὐφήμους.

Pullum, et pupum, et alumnium appellantium] Plane sunt nutriculis usitatae blanditiae in demulcendis infantulis: *pullus* respondet illi Graecorum ὑποκορισμῶ, quo νεοττούς et νεόττια puerulos vocabant. Theophrastus in characteribus: Χρηστοῦ πατρὸς νεόττια!

Cap. 14. *Consensu senat. et irrumpt.* — *turbae*] Dio lib. 59. p. 640. Ἰπὸ τῶν ὑπάτων καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων τῶν προπαρσκευασμένων οἱ. Neque verba Suetonii ita accipienda sunt, quasi in senatum admitta esset haec tumultuans turba, quam probabilis est, dum patres deliberant, ad fores curiae mansisse: mox, factum decretum applausu et acclamationibus magnis excepisse.

Nepotem suum coheredem ei dederat] An bonorum tantum Tiberii coheredes sunt relicti, an etiam imperii? non temere quaerimus: videntur enim inter se non consentire veteres scriptores. Dio quidem init. lib. 53. nepoti traditum imperium scribit, τῷ Τιβερίῳ τῷ ἐγγόνῳ τὴν αὐταρχίαν κατέλιπε. Contrarium affirmat Iosephus: apud quem Caio temp. committit Tiberius moriens, et his verbis utitur: Ὡ παῖ, καίπερ μοι συγγενεστέρου Τιβερίου ἢ κατὰ σὲ ὄντος, σοὶ φέρων ἐγχειρίζω τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. Utique communicatum tradit Philo leg. ad Caium p. 995. Τὸν γὰρ ἀνεψιὸν καὶ κοινωνὸν ἀπολειφθέντα τῆς ἀρχῆς κτείνει. Et scribit idem, si paullulum advixisset Tiberius, mutaturam fuisse, ac sublato Caio solum heredem imperii relicturum suum nepotem. Philonem arbitror vera dicere, qui quum iis temporibus vixerit, et Romae etiam Caii temporibus sit versatus, ignorare, quod factum erat, non potuit: quare interpretationem vocis *coheredem*, quam quidam asserunt, non probō: neque sane aversus Dio ab hac sententia, qui delatam Caio successionem imperii a Tiberio alibi expressis verbis scribit.

Supra centum sexaginta millia — tradantur]

Mimus mirabitur, qui horum Philonis verborum meminerit: Οὐδὲν ἦν ἰδεῖν ἕτερον κατὰ πόλεις, ἢ βωμούς, ἱερεῖς, θυσίας, λευχειμονοῦντας; ἐστεφανωμένους, Φιδρούς, εὐμένειαν ἐξ Ἰλαρῆς τῆς ὄψεως προφαίνοντας, ἐορτάς, πανηγύρεις, μουσικούς ἀγῶνας, ἵπποδρομίας, κώμους, παννυχίδας μετ' αὐλῶν καὶ κιδάρης, τέρψεις, ἀγέαις, ἐκχειρίαις, παντοίας ἡδονὰς διὰ πάσης αἰσθήσεως. Ibidem habes de morbo Caii, quae non sine fructu et voluptate cum iis conferas, quae Suetonius narrat.

Qui depugnaturos se armis — proposito voverent]

Opinio veterum fuit, mortem morte posse redimi: ex qua persuasione multa introducta: mitto fabulas poetarum et Deciorum devotiones, aliaque ex antiqua historia, vel recente barbararum gentium: cuiusmodi est mos ille in Canariis observatus, devovendi sese, ac statim mortem obeundi pro salute novi principis: ut narrat Aloysius Cadamustus c. 8. Ex eo fonte istud est, quod aegrotos periculo posse eripi putarent, si vitam suam illius loco proiecissent. Iuvenalis Sat. 12. vs. 115. de heredipeta, qui orbo adulatur aegrotanti:

*Alter enim, si concedas mactare, vovebit
De grege fervorum magna et pulcherrima quaeque
Corpora, vel pueris, et frontibus ancillarum
Imponet vittas, et si qua est nubilus illi
Iphigenia domi, dabit hanc altaribus.*

Inde est etiam, quod narrat Suetonius in Nerone, c. 36. *Stella crinita, quae summis potestatibus exitium portendere vulgo putatur, per continuas noctes oriri coeperat: anxius eo re, ut ex Babilo astrologo didicit, solere reges talia ostenta caede aliqua illustri expiare, atque a semet in capita procerum depellere, nobilissimo cuique exitium destinavit: nec ob aliam causam institutum, ut pro salute principis committerentur gladiatores: quod in Claudio diserte notat Dio, aliique confirmant. Exstat et inscriptio vetus, quae continet titulum,*

quo proposito, duae legiones capita devoverunt pro salute Traiani bello Dacico periclitantis. Bellonarii quoque pro salute Imperatoris sanguinem se fundere dicebant, ut est apud Tertullianum in Apologetici c. 25. Postremo inde est illud loquendi genus frequens in adulationibus principum, *devotus numini maiestatique tuae*, quod explicat Dio, σοὶ καθουσιώμεθα: eum vide lib. 53. De P. Afranio ac Potito, qui pro salute Caii capita sua devoverunt, idem lib. 53.

Aquilas et signa Caesarumque imagines adoravit.] Augusti et Caii, Dio.

Cap. 15. *Ad transferendos — cineres festinavit]* Frater hic est Nero, de quo cap. 7. Exstat hodieque urna, in qua huius cineres Romae olim servabantur et colebantur, cum hac inscriptione:

OSSA.

NERONIS. CAESARIS.

GERMANICI. CAESARIS. F.

DIVI. AUG. PRON. FLAMIN.

AUGUSTALIS. QUAESTORIS.

Nec minore scena Ostiam] Similem scenam lege apud Plutarchum in Demetrio, quum eius reliquias filius excipit, et per aliquot Graeciae insulas atque urbes traducit.

Medio ac frequenti die] Principis moderatio fuit, quod cives inquietare noluit indicto funebri officio: honori tamen matris fratrisque in eo consuluit, quod horam diei elegit frequentem. Id tempus Graeci vocant *πλήθουσαν ἀγοράν*: quod Paulus lib. 4. sententiarum finit a secunda ad decimam horam. Dio quoque Chrysofostomus in secunda de gloria, *πλήθουσαν ἀγοράν* circa decimam constituit et manifesto separat a meridie. Verum nihil obstat, etsi pars ea diei frequentissima, quin et medius dies possit dici frequens. Itaque nihil mutandum censeo.

Duobus ferculis Mausoleo intulit] Male, qui mutant in *forulis*. Sic appellat Pompatius, ut dicam cum Tertulliano, instrumentum, in quo cineres erant, quum inferrentur in Mausoleum, ob similitudinem aliquam ferculorum et triumphalium: utraque enim sic erant composita, ut elata gestari omnibusque ostendi possent. Paulo aliter Statius lib. 6. Thebaid. 126.

*Portant inferias arsuraque fercula primi
Graiorum, titulisque pios testantur honores.*

At apud Plinium lib. 10. c. 10. *fercula funerum* aliter interpretandum. Sueton. vocem *tropaemni* non multo aliter usurpat extrem. lib. 1. in funere Iulii.

Carpentumque, quo in pompa traduceretur] Mos, de quo diximus lib. 1. c. 76. ad illa verba: *Tensam et ferculum circensi pompa.*

Die virilis togae adoptavit — principem iuventutis] Dio lib. 59. p. 645. Τιβέριον κίπερ ἔς τε τοὺς ἐφηβους ἐγγραφέντα, καὶ τῆς νεότητος προκριθέντα, καὶ τέλος ἐσποιηθέντα ἀνεχρήσατο. Sed vide ante omnes Philonem.

Ut omnibus sacramentis adiiceretur] Itā libb. quidam optimae notae, ut et editio vet. Rob. Stephani. At manu exarati, ut Pithoci, Grosloiti, *afficeretur* vel *afficerentur*, ut Viterb. et Cuiacii, quod ipsæ testatus est ad Novellam 124. notans, similiter dixisse; *adfici iureiurando*, Imperatores in Codice (de iurei. propt. column. leg. 2. §. quod observavi.) Scribo igitur *omnibus sacramentis adficerentur*, UT NEQ. ME. Dio explicat τοὺς ὄρκους φέρεσθαι καὶ εἰς ἐκσίνας. Declarat planius hunc locum Xiphilinus in Severo: Ἡρώων Περτινακί κατασκευάσας, τότε ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ταύτης εὐχαίς ἀπάσας καὶ ἐπὶ τοῖς ὄρκοις ἅπασιν πρόςεταξεν ἐπιλέγεσθαι. Non dissimilis honos est, quo matrem Helenam defunctam adfecit Constantinus Magnus. Euseb. in eius vita lib. 3. Οὕτω δὲ ἀξιώματι βασιλικῷ τετίμηκεν, ὡς ἐν ἅπασιν ἔθνεσι παρ' αὐτοῖς τε τοῖς στρατιωτικοῖς τε.

γμασιν Αὐγούσταν βασιλίδα ἀναγορεύσθαι. In Novellia Iustiniani exstat formula iurisiurandi, ab iis exigendi, qui magistratum aliquem adirent: ibi adstringit se, qui iurat, ad fidem servandam, et omne servitium praestandum non solum Imperatori, sed etiam Augustae uxori. Ὁμνυμι ἐγὼ τὸν Θεὸν ὡς καθαρὸν συνειδὸς καὶ γνησίαν δουλείαν Φυλάξω τοῖς θειοτάτοις, καὶ εὐσεβεστάτοις ἡμῶν δεσπότηαις, Ἰουστινιανῶ καὶ Θεοδώρᾳ τῇ ὁμοζύγῳ τοῦ κράτους αὐτοῦ.

NEQ. ME LIBEROSQ. MEOS — EIUS] Scribendum est *habebo*, 'ut est in Memmiano et aliis: non aliter Dio legit, qui vertit: ὅτι καὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων, καὶ ἐκείνων καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ προτιμήσουσιν, ὥμοσαν.

Commentarios ad matris — causas pertinentes] Scribendum fortasse, *ad patris, matris, frat.* Ita sane Dio, τοῖς συστάσιν ἐπὶ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, τοὺς τε ἀδελφούς αὐτοῦ. Cetera in hac periodo audebo praestare integra et sine macula: quae tamen viri magni emendare conati varie. Est, cui placeat, non, ut libri omnes praeferunt, *convectos in forum*, sed *convectus in forum*: prorsus, si quid video, contra Latinitatem. Est, qui contendat legendum *coniectos in focum*, non autem, *convectos in forum*, et contra veterum librorum fidem, et, ut reor, auctoris mentem. Ego puto, Caligulam, ut melius mimum hunc ageret, non in foco intra aedes, sed palam in foro chartas quasdam cremasse: nam quae ad multorum securitatem fiunt, ea publice fieri solita: sic legimus optimos principes tabulas veterum fisci debitorum non in Palatio, sed in foro concremasse. Aulonius: *Tu argumenta omnia flagitandi publicitus ardere iussisti. Videre in suis quaeque scriis omnes civitates conflagrationem sulubris incendii.* Spartianus in Hadriano: *Ex reliquis ingentes summas remisit, syngraphis in foro Traiani, quo magis securitas omnibus roboraretur, incensis.* Cedrenus in Anastasio: Πυρὶ ἐν τῷ ἴκτο. Vol. IV. F

δρόμῳ ἐναντίον πάντων κατέκαυσε τὰ τῆς τοιαύτης συντε-
λείας κατέγραφα.

Concremavit] Imo cremare simulavit: ita enim accipiendum. Vide Dionem et infra c. 30.

Cap. 16. *Ne profundo mergeret*] Reperio hoc genus supplicii in eiusmodi personis solitum usurpari; ut de Cleomene tyranno et Periandro narrat Athenaeus lib. 10.

Rationes imperii ab Aug. proponi — publicavit] Paene ad verbum Dio lib. 59. p. 646. Τούς τε λογισμούς τῶν δημοσίων χρημάτων μὴ ἐκπεθεμένους ἐν τῷ χρόνῳ, ἐν ᾧ ὁ Τιβέριος ἐξεδήμησε πάντας κατὰ τὸν Αὐγουστὸν προσέγραψε. Ubi vides, quid inter Dionem et Suetonium intersit: nam Dio per absentiam Tiberii tantum, non toto eius principatu intermissas has rationes ait. Scribo autem in superiori loco, *προέγραψε, publicavit, non προσέγραψε, adscripsit.*

Centesima auctionum Italiae remisit] Restituimus huic locum ex cod. Lislaci, qui cum Dione consentit: nam ille in eodem plane sermone ita scribit: τὸ τέλος τῆς ἐκποστῆς κατέλυσε. Vide locum; probabis: vulgati libri *ducentesimam, ἀνιστορήτως*, etsi ita multi Mss. habent, atque in his Memmianus.

Multis incendiiorum damna supplevit] Dio ibidem: ἔμπρησιν τινὰ μετὰ τῶν στρατιωτῶν κατασβέσας, ἐπήρκεσε τοῖς ζημιωθεῖσιν.

Ut Antiocho Comageno] Huic patrium regnum Comagenen restituit, et hoc amplius maritima Ciliciae dedit: de huius morte Tacitus Annal. 2.

Mulieri libertinae octoginta donavit] Emendavimus depravatam multorum libb. lectionem, *octingenta* ex veteri Rom. aliisque, in quibus ita scriptum est: nec sefellit acumen Torrentii alterius lectionis absurditas.

Decretus est ei clypeus aureus] Id est, clypeata imago. Macrobius lib. 1. Saturnal. c. 3. de iocis Ciceronis: *Quum in ea provincia, quam Q. Cicero frater*

repperat, vidisset clypeatam imaginem eius, ingentibus lineamentis usque ad pectus ex more pictam, (erat autem Quintus ipse staturae parvae) ait: frater meus dimidius maior est, quam totus. Vocarunt has imagines et scuta. In Panegyrico Constantino Augusto, Constantii F., dicto: Merito igitur tibi, Constantine, Imperator, et senatus signum dei, et paullo ante Italia scutum et coronam, cuncta aurea dedicarunt. Ubi sic iunguntur scuta et coronae, ut apud Philonem in his verbis, Legatione ad Caium: Σιωπῶ τὰς συμπρησθείσας τῶν αὐτοκρατόρων τιμὰς ἀσπίδων καὶ στεφάνων ἐπιχρύσων. Sed de his clypels plura ante nos viri docti.

Cap. 17. *Pueris ac feminis fascias purpureae*] Depravata lectio huius loci *fascies* pro *fascias*, quam multi annotarunt; et nos quoque in Viterb. reperimus, orta est ex consuetudine quorundam veterum scribentium *fascias* pro *fascias*: quomodo scriptum est in cod. Lisl. At certum est, *fascias* esse veram lectionem. Videntur autem intelligi insitae purpurae vel conchylii, quae asfui vestibus e panno solebant. Propterea feminis dantur et pueris, quos scimus fuisse praetextatos. Habuerunt feminae et pectorales fascias, sed quae, ut puto, ab his erant diversae. Verum de fasciis ad librum secundum plura notata nobis. Beroaldus vero suaviludius plane est, qui de tegumento crurum et pedum hunc locum interpretatur.

Cap. 18. *Sparsit et missilia variarum rerum*] Cuiusmodi illa sunt, quae describit Statius elegantissime lib. 1. Sylv. carm. ult. Sed de Caligulae missilibus scribit Iosephus in historia caedis eius: Πολλῆς δὲ ὀπώρας ἐπιχρησμένης τοῖς θρωοῖς, καὶ πολλῶν ὀρνέων, ὅποσα τῶ σπανίῳ τίμια τοῖς πτωμένοις.

Et Gelotiana apparatus circi prospicientem] Haec vera scriptura est huius loci, quam pridem asseruit rex ille criticorum Turnebus, et nos asserimus nunc iterum auctoritate libb. bibliothecae regiae et Memmia-

ni (in quibus omnibus liquido sic scriptum ipsi vidimus) et Petri Pithoei: favent quoque, etsi corrupti, codd. Viterb. ac Grosfotii, in quibus scriptum *lege Lotiana*, Tolle peccantem litteram *l*, totidem postea restabunt, quot vera lectio constat. Ne igitur audiamus inconcinnas, meo quidem animo, aliorum emendationes. Gelotiana vel domus vel insula illis temporibus nota in urbe fuit, ad Circum, ut arbitror, maximum. Ac licet coniecere ex ea inscriptione, quam Turnebus profert, in ea habitasse partem servitii Caesariani. Eum lapidem subiecimus et nos:

SYMPHORO
TESSERARIO
SER. CAESARIS.
DE. DOMO. GELO
TIANA. FECIT
PHILODESPO'TUS
SER. CAESARIS
EX. HERMAEO
FRATRL B. M.

Cap. 19. *Aemulatione Xerxis*] Hoc existimat etiam Seneca lib. de brevitate vitae, c. 18.

Cap. 20. *Syracus. hastivos ludos, et — miscellos*] Viterb. et Grosfotii *Atticos*, Memmii et Pithoei *Asticos*. Dio hoc tantum, *Ἰέας τινὰς ἐν τῷ Λουγδούνῳ ἐπετέλεσα*. Sunt vero ludi *astyci*, quos Graeci *ἀστυκοὺς ἀγῶνας* nominant. Ita indicat criticorum Homerus Iosephus Scaliger: in cuius libris de emendatione temporum, quum de *astycis*, tum de *Miscellis* plura studiosus lector inveniet.

Cap. 22. *Reges, qui offic. caussa — advenerant*] Agrippam et Antiochum, ex Dione lib. 58.

Speciemq. principatus in regni form. converteret] *Speciem* vocat *insignia*, quae Tacitus 4. Annal. 41. *in-ania* dicit, D. Lucas, Polybins et Athenaeus, *Φαντασίαν*. *Species principatus* est ornatus Imperatoris Romani, qui proprie *princeps* appellatur, et imperium *principatus*:

hic enim initio Augustus instituit, ut ex Tacito norunt eruditi. Sic *regni formam* vocat insignia, quibus reges olim utebantur ad indicandam maiestatem regiam, puta diadema, purpuram, sceptrum, et cetera hoc genus. Vide Kairopium in Diocetiano.

Datoque negotio] Memmias Regulus praefectus ei negotio. Iosephus.

Inter quae Olympici Iovis] Scribe cum codice Memm. et Viterb. et apud Livium *Olympii Iovis*: nam ita Graeci. Dio: ἀγαλμα ἠθέλησε τὸ τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου ἐς τὸ ἑαυτοῦ εἶδος μεταβῆναι. Iosephus narrat *saec. lib. 19. c. 1.*

Aede Castoris et Pollucis — transfigurata] Dio *lib. 59. p. 662.* Τὸ τε Διοσκούριον τὸ ἐν τῇ ἀγορῇ τῇ Ῥωμαίᾳ ὃν διατεμὼν διὰ μέσου τῶν ἀγαλμάτων, εἰσοδὸν δι' αὐτοῦ ἐς τὸ παλάτιον ἐποίησατο, ὅπως καὶ πυλωροὺς τοὺς Διοσκούρους, ὡς γε καὶ ἔλεγεν, ἔχη.

Et quidam eum Latialem Iovem consalubaverunt] Dionis verba ita emenda: Δία Λατιάλιόν τε αὐτὸν ὀνομάσας, τὴν τε Καισωνίην τὴν γενναῖκα καὶ τὸν Κλαύδιον; ἄλλους τε τοὺς πλουσιωτάτους ἱερέας προσέθετο. Vulgo editum -διάλιόν τε. Notum est, in Latinis libris et *Latialis* et *Latiaris* hoc Iovis cognomen scribi: quare etiam Graeci quidam in hac voce *r* retinuerunt, ut Porphyrius: Περὶ ἀποχῆς in hoc notabili loco: ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν, ἰπκuit, τίς ἀγνοεῖ κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν τῇ τοῦ Λατιαρίου Διὸς ἐορτῇ σφάζομενον ἄνθρωπον; Tertullianus adversus Gnosticos: *Et Latia ad hodiernum Iovi, media in urbe humanus sanguis ingustatur.* Quo ex loco possumus apud Dionem minore mutatione scribere Δία Λάτιον.

Simulacrum stabat aureum iconicum] Graecum est, εἰκονικόν: ut mirer valde, *iconium* legi in omnibus fere MSS.; at Memmii recte *iconicum*.

Amiciebatur quotidie veste] De cultu divino a Caio assumpto, lege, quae scribit Philo Legatione ad Caium: narrat et Dio non obscure.

Ditissimus quisque] Dio loco paullo ante descripto, τοὺς πλουσιωτάτους ἱερέας προσέθετο. Vide in Claudio c. 8.

Vicibus comparabant] Non igitur fuit istud sacerdotium perpetuum, ut sere erant Romae, sicut notatum est nobis ad librum secundum.

Hostiae erant phoenicopteri, pavones, tetraones] Breviter Dio, ὄρνιθες αὐτῷ ἀκαλοὶ τινες καὶ πολυτίμητοι καὶ ἐκάστην ἡμέραν ἐθύοντο. Quibus verbis appositissimi commentarii vice est hic Suetonii locus. Τετραῶν notum avis nomen ex Athenaeo et Hesychio: neque his in libris ulla diversitas. Quare errant, qui mutant in *erythrotaones*: quos si roget aliquis, cur ita censeant, nimis certum, non aliud suae sententiae argumentum allaturos, quam quod in Plinii loco o lib. 10. c. 22. malint *erythrotaones* cum paucis, iisque mendosis codd. legere, quam viris doctis assentiri, qui veram ibi lectionem *tetraones* asseruerunt.

Εἰς γαῖαν Δαναῶν τεράω σε] Multum hoc loco variant exemplaria: Viterbiense hoc tantum, quod *Eis* in principio non habet: quare legebam *Αἶαν Δαδάνην τεράω σε*. Quod hemistichium apud Homerum hodie, nisi decipit me memoria, non existat: sed videtur esse διάφορος γραφῆ prioris horum versuum *Ὀδυσσ. σ, 33.*

Πέμψω σ' Ἡπειρόνδε βαλὼν ἐν νηὶ μελαίνῃ,
Εἰς Ἐχέστον βασιλῆα, βροτῶν δηλήμονα πάντων.

At codd. Pithoei et Liffaci stant omnino a Turnebo: vel potius a Turnebo, ut coniectis, inspecti, occasionem ei praebuerunt censendi statuendique ex Dione esse locum emendandum, hoc modo, Ἡ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγὼ σε. Manifesta enim sunt in illis exemplaribus eius lectionis vestigia: etsi ita depravata, ut, absque Dione foret, non facile videatur aliquis potuisse coniectura assequi veram γραφὴν. In Memphiano tamen certissima eius scripturae invenimus vestigia et omnino ita scribendum.

Cap. 23. *Liviam Augustam proaviam*] Fortasse an *Iuliam Augustam proav.* Vide ad libri superioris caput ultimum. Philo *Ἰουλίαν Σεβαστὴν προμάμην.*

Ausidium Lingonem] Omnino *Lurconem* scribendum: nam in Viterbiensi, Pithoei et Grossetii, *Lyrconem* offendi.

Repente immisso tribuno militum, interemit] Longe aliter Philo, cuius narratio plane miserabilis: mandatu Caii tribunos et centuriones quosdam venisse ad adolescentulum Tiberium: iussisse, ut seipse interficeret; neque enim fas esse, ut soboles imperatoria per alium tolleretur: illum, qui neminem adhuc occidi vidisset, et in summa rerum impericia propter aetatem versaretur, primo ab iis, qui venerant, petiisse, ut sibi aliquis cervices, quas protenderet, amputaret: dein quum irritae eius preces essent, orasse, ut se docerent, qua corporis parte ferrum immitteret, ut quam citissime moreretur. Ita edoctum ab iis se occidisse.

Cap. 24. *Cum omnibus sororibus suis — fecit*] Omisit, quod maxime est horrendum, Eutropius 7, 12. *Stupra tribus sororibus suis intulit: ex una etiam natam filiam cognovit.*

Eadem defuncta iustitium indixit] Meminit obiter Philo: *Τὰ ἐργαστήρια τῶν Ἰουδαίων συγκυλισσόμενα διὰ τὸ ἐπὶ Δρουσίλλῃ κένθος ἀναβρέξαντες.*

In quo risisse, lavisse, coenasse — capitale fuit] Eleganter Dio conditionem illorum temporum paucis explicat: alios enim fuisse accusatos, quod eam non lugerent, *ὡς ἄνθρωπον*, quum esset homo: alios, quod lugerent, *ὡς θεόν*, quum esset dea. Deinde exemplum subiecit impietatis arcessitum fuisse, et penisse, qui calidam vendidisset. Scribendum autem *capital*, non *capitale*, ut in cod. Lisl. et Pithoei.

Rursusq. inde propere rediit, barba — promisso] Seneca Consolat. ad Polybium c. 36. *Idem ille Caius furiosa inconstantia, modo barbam capillumque sub-*

*mittens, modo Italiae ac Siciliae oras errabundus per-
metiens, et nunquam satis certus, utrum lugeri vellet,
an coli forem.*

Per numen Drusillae] Ita Memmianus, Vherb.
Pithoei et Grosset., non *nomen*.

In causa Aemilii Lepidi] Faciunt ad huius loci
lucem, quae de hoc Lepido observat Lipsius ad librum
Taciti lib. 14.

Tres gladios in nec. suam praepar. — consecravit]
Ex veteri more, quo gladios destinatos insigni alicui fa-
cinori, aut per quos aliquid memorabile patratum esset,
consecrabant. In Vitellio c. 10. *pugionem, quo se Otho
occiderat, in Agrippinensem coloniam misit Marti de-
dicandum.* Lucianus in Tyrannicida: Οὐκ ἂν τὸ ἐξ-
Φος ἐν τοῖς λεποῖς ἀνεθήκατε; οὐκ ἂν μετὰ τῶν θεῶν
ἐκείνο προσευχῆκατε; Quod ait de *addito Elogio*, in-
telligit titulum adiectum, ut fere semper fieri solitum in
rebus consecrandis. *Elogium* est omnis brevis scriptio,
ut *κτεράκιον*, notoria, titulus statuae aut quicumque alius,
et id genus omnia, ut libro primo docuimus. Nec satis
recte docti viri, quia *elogium* saepe vocatur titulus pa-
niendorum, propterea in ea significatione hanc vocem
isto loco acceperunt.

Cap. 25. *Lolliam Paull. C. Memmio — nuptam]*
Eusebius in Chronico numero MMLVI: *Caius Memmius
Reguli uxorem duxit, impellens eum, ut uxoris suae
patrem esse se scriberet.* Ait Eusebius, *scriberet*, nempe
in dotali instrumento, nam ut omnia acta legitime
viderentur, omnia solemnia sunt servata: maritus igitur
pro patre fuit, qui eam Calo desponsavit, dotem dixit,
et ad novum maritum perduxit. Auctor Dio. Hinc
intelligimus Suetonii sequentia verba, *perductam a ma-
rito coniunxit sibi.*

Cap. 26. *Quosdam summis honoribus — millia]*
Scribo accurrere. Id enim significat, quod Graeci ver-
bo *παράδωσαν*, ut Plutarchus in Lucullo de Tigrae:

Βασιλεῖς δὲ πολλοὶ μὲν ἦσαν οἱ Ξερατεύοντες αὐτῶν· τέσσαρες δὲ οὐκ ἂν περὶ αὐτὸν εἶχεν ὡς περὶ ὀπαδοὺς ἢ δουροφόρους, ἰκπότην ἐλαύνοντι πεζοὺς παραθέοντας ἐν χιτωνίσκοις. Appianus pro eo dixit *κατατροχάζειν* 3. *Belhorum civil. et in Syriacis.* Lucianus *καρέπεσθαι τῷ Φορεῖω.* Eutropius lib. 9. c. 24. *Pulsus Galerius et ad Diocletianum profectus, quum ei in itinere occurrisset, tanta insolentia a Diocletiano fertur exceptus, ut per aliquot passuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurrisset.* Iuvenalis eundem morem tangit Sat. 10, 44.

— *Hinc præcedentia longi
Agminis officia, et niveos ad frena Quirites.*

Vide Suetonium lib. 7. in Galba, c. 6. erant vero alii, qui præcederent: de quibus alibi notavimus.

Ad pedes stare succinctos linteos] Et in sacris popæ, et in privatis epulis ita ministrabant coqui et alia vilia capita.

Fuitque per triduum — resp.] Notatu dignum, Consules etiam sub Imperatoribus vocari *summam potestatem*, etsi certum est, imaginem tantum veteris potentissæ eos retinuisse: mansit tamen id decus nomini Consularem usque ad ultimos fere Imperatores. Iordanus de rebus Gothicis: *Factusque est Consul ordinarius, quod summam bonum, primamque in mundo decus edicitur.* Similia his apud Cassiodorum. Sed non prætermittendus S. Patris Chrysostomi locus in hanc rem eximius, in 10. homil. super epist. ad Hebr. *Τί γάρ, εἰπέ μοι, μέγα νομίζεις; ποῖον ἡγῆ μέγα ἀξίωμα εἶναι, τὸ τοῦ ὑπάτου; οὐδὲν γὰρ τούτου τοῦ ἀξιώματος μείζον νομίζουσιν οἱ πολλοί.* Dignitatem consularem statuit supra omnes alias privatorum, nulla excepta. Simillimum est, quod apud Procopium legimus Persicorum lib. 1. de illo infelici Ioanne, quem vocat *ἄνδρα ἐς τῶν ὑπάτων ἀναβεβηκότα τὸν δίφρον· οὐ μείζον εἶναι οὐδὲν ἐν γὰρ τῇ Ῥωμαίων πολιτείᾳ δεκεῖ.* Consulatu, inquit, maior di-

gnitas in Romana republ. five imperio nulla esse existimatur.

Causam discordiarum ferens] Iosephus de missilibus a Caio Sparis loquens: Ὁ Γάιος ἠδονῆ τὰς περὶ αὐτῆς εἰθεώρει μύχας καὶ διαρπαγὰς, σικειουμένων αὐτὰ τῶν Ἰσραηλῶν. De his pugnis propter missilia Seneca epistola 74. *Prudentissimus quisque, quum primum induci videt munuscula, a theatro fugit, et scit magno parva constare.*

Decimas maturius dabit, ut — occuparentur] Quaecnam illae decimae sint, et quaesiverunt ante nos eruditissimi viri, et nos quoque ea cura non leviter habuit exercitos. Frustra: nihil enim comminisci possum, quod hunc mihi locum satis explicet. An fuit hoc aliquod tributii nomen, quod Caius in hos usus soleret vertere, ut propterea vocentur *decimae* missilia, quae ex decimis essent comparata? Sane etiam privatis fuit moris; decimas bonorum suorum interdum aut Herculi pollucere, aut in similes alios usus impendere. Cicero de Officiis lib. 2. *Orestis nuper prandia in semitis decimae nomine, magno honori fuerunt.* An scenici ludi aliqui ad honorem Herculis pertinuerunt, et ideo datae eo tempore decimae polliuctatum hereditatum? Sed verius puto locum esse corruptum. Lego autem, *inter plebem et equitem, causam discordiarum ferens, tesseras decima maturius dabit.* Videtur vox *tesseras* initio confusa fuisse cum praecedenti voce *ferens*; propter aliquam soni similitudinem: deinde omissa ab iis, qui locum voluerunt emendare: unde postea secuta depravatio vocis *decimas* pro *decima*. Sententia, quam restitimus, appositissima est, ac, ut puto, vera: nam tesserae aliaeque missilia non ante finitos ludos spargebantur. Ludis totum diem ad decimam usque fuisse occupatum, et per se probabile in illo tanto furora veterum circa ludos, et insuper probamus auctoritate Sueton. lib. 6. c. 21. *Utque constitit peracto principio, Nioben se*

cantaturum per Cinxium Rufum consularem pronuntiavit, et in horam fere decimam perseveravit. Sic Paulus Iurisconsultus tempus, quo res aguntur in foro, ad decimam usque producit. Non collegisse autem sparsa missilia solos plebeios, sed etiam equites ac senatorii ordinis viros, docet Suet. clare in Domit. c. 4. qui locus cum isto conferendus. Atque haec quidem nostra est super istis verbis vetus sententia: cuius cur nos poeniteat, ne nunc quidem causam videmus ullam: etsi non nescimus repertos esse, qui vehemens studium nostrum bene merendi de litteris secius interpretarentur, et coniecturam istam nostram ἀπειροκάλως exciperent. At contra reperti sunt alii, qui emendationes a nobis propositas sic probarent, ut eas, leviter solum mutatis signis, pro suis venditarent.

· x · *Rabidis feris vilissimos senio confectos*] Distinguendum, *vilissimos, senio confectos*, ut in Yiterb. pro vilissimos quosque homines, et propter senium inuiles. Quantum fallatur Torrentius in emendando hoc loco, quae mox dicemus, arguent: et clamat Dio, qui ait: τοῖς Ἰσπρίοις. Quare neque *rabidas feras* neque *tabidas*, ut illi placet, ferre possumus.

Gladiator. quoq. pegmares, patres — subiiciebat] Grande crudelitatis documentum historia continet, quae hic narratur, in qua tamen modus aliquis notatur fuisse servatus. Crudelitas in eo est, quod immerentes cives Romanos aliosve sorte oblatos, feris obiiciebat: modus in eo, quod vilissima quaeque capita ei exitio destinata. Declarat id Suetonius accurata eorum enumeratione. Subiici enim solitos vilissimos quosque homines ac senio confectos, gladiatores quoque pegmares, nec non patres familiarum notos, sed debiles et ἀναπήρους. In qua enumeratione merito quaerunt docti viri, quinam sint *gladiatores pegmares*? Neque ullus locus temere magis criticos exercuit: quorum tamen sententiis animus noster acquiescere non potest: neque laudamus eos, qui

quidquam censent hoc loco mutandum. Quod si facien-
 dum putarem, sequeretur Viterb. cod. legeremque *pygma-*
rem. Ita ibi scriptum et adiectum scholion, eadem vocem
 a Graeca dictione *pygma*, quae pugnum significet, de-
 duci: tum interpretaretur *pygmæres τὸς πυκτομάχους* vel
πυγμῆ μονομαχοῦντας. Sic Graeci pugilum certum ge-
 nus nominant, ut lib. 2. notavimus. Hi sunt, de qui-
 bus loquitur Scribonius Largus c. 23. tmemate 101.
Praecipue vero ad pectoris et lateris dolores prodest,
ex qualibet causa factos, uti contusione, quae frequen-
ter gladiatoribus accidere solet in luctationibus. Pla-
 ne exprimit *πυκτομάχους*, qui medium quoddam genus
 fuerunt inter pugiles Graecorum et Romanorum gladi-
 atores. Verum puto lectionem alteram *pegmæres*, quae
 in plerisque omnibus codd. habetur, esse veriore. *Gladiatores*
pegmæres interpretor, quos de ruina are-
 na dimisit, ut Petronius loquitur: qui in pegmate po-
 pulo exhibiti, felici quodam sidere superstites ei specta-
 culo fuerunt. *Pegmata* in re ludorum dicta lignae
 quaedam moles, quae machinamentis occultis attolle-
 bantur, deprimebanturque; super iis producti per ludos
 facinorosi homines, quales gladiatores fere erant, ut vel
 inibi pugnam inter se committerent, vel spectati a po-
 pulo, mox solutis compagibus pegmatis, casu suo in fo-
 veam, ubi vel ignis vel ferre erant, populam oblectarent.
 Hoc ex Strabone, Petronio, Apuleio et Claudiano
 probare possem, nisi occupassent viri doctissimi, Iose-
 phus Scaliger et Iustus Lipsius, qui de pegmatis istis
 ludicris diligenter quaesiverunt. At illud non probamus,
 quod iisdem illis placet, rescribendum hic esse *pegma-*
tos: qua enim derivatione, aiunt, quoque exemplo a
pegmate pegmæres? enimvero ut *σχῆμα*, *ἡλαύκωμα*,
 et similia; duobus modis Latini enuntiant, sic et *πῆγμα*:
 tam enim *pegma*, *pegmae*, quam *pegmatis* flectere pos-
 sis. Inde ergo *pegmaris*; certa analogia, ut a *palma*
palmaris, ab *ala alaris*, ab *epistola epistolaris*:

quam vocem male quidam mutant apud Martialem in
 lemme *de charta epistolari*. Similia his multa Dio,
 qui lib. 58. sic scribit: Ὑπὸ δὲ δὴ τῆς αὐτῆς αἰμοσύνης,
 ἐπιλειπόντων ποτὲ τῶν τοῖς θηρίοις ἐκ καταθήκης διδομέ-
 νων, ἐκέλευσεν ἐκ τοῦ ὄχλου τοῦ τοῖς ἰκρίοις προεστη-
 νότος συναρπασθῆναι τὰ τινα, καὶ παραβληθῆναι σφι-
 σι. Etsi eadem de re loquitur cum Suetonio: non ta-
 men eadem dicit. Nam assentiri non possum doctissimo
 viro, qui *ἰκρία* interpretatur *pegmata*. Nunquam enim
 ita usus ea voce Dio, ut diligenter observatum nobis:
 sed pro theatrorum sedilibus ligneis, ut eo loco, quem
 notamus lib. 2. ad caput 43. aut pro tabulis, quibus
 aliquis locus consperitur: ut paullo post in lacuum de-
 scriptione, quos in usum Naumachiae excavavit Caius:
 quare hic quoque *ἰκρία* interpretor *spectacula*, et istum
 Diensis locum comparo cum altero potius Suetonii in
 Domitiano c. 11. *patrem familias detractum e spe-*
ctaculis in arenam canibus obiecit. Nihil igitur *de*
gladiatoribus pegmaribus Dio. Addit Suetonius, *pa-*
tres familiarum notos: quod cur de lanistis interpre-
 tentur doctissimi viri, causam comminisci non queo:
 imo, ut existimo, nulla est. Quare enim non accipie-
 mus in propria significatione, pro cive Romano, aut
 quocunque alio, qui Romae habitat, habens familiam?
 Sic lib. 2. c. 59. *Nonnulli patrum familiarum testa-*
mento caverunt, ut ab heredibus suis praelato victi-
mæ titulo in Capitolium ducerentur. Reperio et *fa-*
miliaris ἀπλῶς hoc sensu dici. Festus: *Familiaris Ro-*
manus, privatus Romanus: idem statui debet de simili
 loco, quem modo protulimus ex c. 10. vitae Domi-
 tiani. Non celabo lectorem, in codicibus Memmii et
 Lissæi fuisse hanc lectionem, *Patres familiarum notos*
in bonam partem, ex adiecta, ut arbitror, eruditi ali-
 cuius interpretatione.

Cap. 27. *Et custodiarum seriem recognoscens*]
 Dio lib. 59. p. 657. non sine hæsitacione narrat, ἰδῶν
 ποτὲ ὄχλον εἴτε δεσµωτῶν, εἴτε καὶ ἄλλων τινῶν.

Nullius inspecto elogio] Quid sit *elogium*, iam docuimus. *Custodiarum elogia* sunt, quae Graeci Iuris-consulti vocant *παρασημειώσεις* iudicium inferiorum, ut pedaneorum atque etiam praetorum. Ita videtur hic accipienda vox *elogium*, ut in lege sexta Dig. de custodiis et exhibit. reorum. At quum scribit Tertullianus in Apologetico: *Vestros contestamur actus, qui quotidie iudicandis custodiis praesidetis, qui sententiis elogia dispungitis.* Possumus id verbum aliter interpretari: ut sit *elogium*, non sententia inferioris iudicis, sed commentariensis pittacium, quo iudici breviter exponebat, quidquid de reo comperisset. Ita enim fuit moris. Existat lex Impp. Gratiani, Valentin. et Theodos. A. A. A. cuius haec sunt verba: *Nisi intra tricesimum diem semper commentariensis ingesserit numerum personarum, varietatem delictorum, clausorum ordinem, aetatemque vincitorum, officium viginti auri libras aerio nostro iubemus inferre.*

A calvo ad calvum duci] Hoc est, *σφαγήναι*. Ita recte hic vertunt Graeci, *ὑπὸ τοῦ Φαλακροῦ μέχρι τοῦ Φαλακροῦ πάντας αὐτοὺς σφαγήναι.*

Votum exegit ab eo] Ino vero ab eis; plures enim fuere: adi ad Dionem, qui aliquot nominat.

Quoad praecipitaretur ex aggere] Qui suppliciorum fuisse locus videtur. Plutarchus in Numa, de supplicio Vestalium: *Ἡ δὲ τὴν παραθενίαν καταισχύνασα, ζῶσα κατορύττεται, παρὰ τὴν Κολλίην λεγομένην πύλιν. Ἐν ἣ ἔστι τις ἐντὸς τῆς πόλεως ὄφρυς γεωδης, παρατείνουσα πὸ βῆρω· καλεῖται δὲ χῶμα διαλέκτω τῆ Λατίνων.* Possumus et ἀπλῶς de quocunque aggere, qui in urbe fuit (multos autem certum fuisse) interpretari.

Aut bestiarum more quadrupedes cavea coercuit] Confirmat et Dio lib. 59. p. 647. qui ita refert, exposito equitis cuiusdam illustris supplicio, *τόν τε πατέρα αὐτοῦ μηδὲν ἀδικήσαντα ἕς τε γαλαάγραν ὥσπερ καὶ ἄλλους συχνοὺς καθεῖρξε, κἀνταῦθα διέφθειρεν.* Graecorum.

imitatione videtur hoc factum a Caio: nam Callisthenis, Lyfimachi, Telephori Rhodii et aliorum Graecorum similes narrantur cruciatus. Praeter historicos lege Senecam de Ira lib. 3. c. 17. qui etiam libro eodem c. 3. inter saevitiae exempla ponit, *inscriptiones frontis, et bestiarum immanium caveas.*

Aut medios ferra dissecuit] Modicitatem accipe non longitudinis et staturae: sed latitudinis, corporis. Sic enim medios ducto a capite, principio, ferra dissecabant. Vetus poeta apud Clementem Alexandrinum:

Ἄ δ' ἐκπυθέσθαι τῆς ἐμῆς χρήσεις Φρενός,
 Οὐτ' ἂν καταίθων, οὔτε κρατός ἐξ ἄκρου
 Δεινούς καθεῖς πρόνας εἰς ἄκρους πόδας,
 Πύθοις ἄν.

Familiare olim Orientalibus, etiam Iudaeis supplicium, quod ex sacra historia scimus et extranea quoque. Dio lib. 68. p. 786. de rebellantibus in Africa Iudaeis sub Traiano: Πολλοὺς δὲ καὶ μέσους ἀπὸ κορυφῆς διέπριον. Hebraeis ferra dicitur *מגרה, megera*. Inde nomen unius Furiarum *Μέγαιρα*. Nam Furiae suppliciorum praesides.

Parentes supplicio filior. interesse cogebat] Notatum et Dioni: sed saevius est, quod narrat Seneca de Ira lib. 2. c. 35.

Abscissaq. ling. rursus induxit] Dio lib. 59. p. 647. sic narrat, quasi factum saepius ab eo, sed in iis, quos de spectaculis raptos seris obiecerit: καὶ ὅπως, inquit, μήτε ἐπιβοήσασθαι μήτε αἰτιάσασθαι τι δυναθῶσι, τὰς γλώσσας αὐτῶν προαπέτεμε.

Cap. 28. *Misit circum insulas — contrucidarent*] Caedem factam a Caio exulum suorum, et in Legatione ad Caium, et contra Flaccum narrat Philo: causam tamen vel occasionem, quam Suetonius ait, apud illum non leges.

Lacerandum ceteris tradarent] Dio: περιέσχον τε τὸν συμβουλευτὴν καὶ διέσπασαν.

Cap. 29. *Quam ut ipsius verbo utar̄ ἀδιατρεψίαν*] In vulgatis codd. adiectum est interpretamentum, hoc est, *inverecundiam*: quod et in codice Viterbiensi offendimus et Memmiano: esseque non adeo ineptum, ut quibusdam videtur. Quid enim aliud ἀδιατρεψία, quam rigidus animus, qui neminem revereatur, et proinde nemini parcat? quod Graeci Athenienses τυγχάνειν αἰδοῦς et νέμειν αἰδῶ vel αἰδεῖσθαι dicere solent: ἀδιατρεψία est contrarium τῆς ἐντροπῆς. Arrianus de bellis Punicis: Ἐμελλεν οὖν τοὺς ὑπάτους ἐς ἐντροπὴν ἢ ἔλειον ἄξειν. Verbum διατρέπειν est adducere aliquem, ut mutet sententiam. Arrianus in Dissertationibus Epicteti lib. 1. Οὐδὲ ταῦτα ἱκανὰ κινήσαι τινας, καὶ διατρέψαι πρὸς τὸ μὴ ἀπολιπεῖν τὸν τεχνίτην. Plutarchus: Οὐδὲ τῇ τοῦ Πομπηίου Μάγνου Φωνῇ διατραπέντας. Inde ἀδιατρεψία pertinacia in exsequendo malo semel cogitato. Similis vox ἀνεπιστρεψία apud Arrianum eundem initio libri secundi. Nec dissimile verbum ἀνεπιτροπτεῖν in sexta Diogenis Laertii historia.

Praetorium virum ex secessu — desiderantem] Per litteras aut per amicos. Particulam *ex* et Memmianus et alii omnes tuentur libri et sententia ipsa multo magis: neque audiendus vir doctus, qui tolli iubet sine causa.

Propagari sibi comteatum] Pars librorum propagari.

Rationem se purgare dicebat] Graecum est ἐκκαθῆραι λογισμὸν, quod in Evangelio dicitur συναίρειν λόγον. Plutarchus in libro, Quomodo distinguas adulatorem ab amico: Καὶ πιστὸς ἔρωτος ὑπὸ κτήτης, καὶ περιλύσειν πόρον ἀκριβῆς, καὶ πότου δαπάνης ἐκκαθῆραι λογισμὸν οὐκ ἀμελής. Sic τὴν ἀμφιλογίαν ἀποκαθῆραι apud eundem in commentario de amore inter fratres, et ἐκκαθῆραι καὶ διαλύσαι τὰς ἀμφιλογίας, in Agesilao.

Cap. 30. *Ita feri, ut se mori sentiat*] Falluntur, qui putant, ex Turnebi coniectura esse hanc lectionem:

nam et exarati manu nonnulli sic habent: quod et Ur-
sinus testatur, et nos ita correctum in Memmiano offen-
dimus, manu antiquissima: et ita vetustissima editio
Lugdunenſis, nec non Parisienſis Rob. Stephani.

Quum Tetrinius latro postularetur] Malius sic scri-
ptum putq̄ in Mſſ. quam ut vulgo *Latro*, quod esse
cognomen Porciae gentis scimus, non Tetriniorum: nec
est absurdum, istum, qui postulatur ad ferrum, insignem
aliquem latronem fuisse, damnatum in arenam.

Et deflevit edicto, et eos, qui — execratus est] Nihil mutò; tamen Viterb. lectio hæc est: *Et deflevit,
et eos edicto, qui spectare sustinuerunt, execratus.*

Cap. 32. *Saepe in conspectu. — habebantur*] Viterb. vel *comissantis serie, quæst.* mendose: ne-
que enim satis Latinum putem, *seriem comissantis*
pro agmine et thiaso *κωμαζόντων*. Doctissimo Petro
Fabro *saevae* visum scribendum, non *seriae*: non etiam
displiceat, *serio quæstiones, et per tormenta habe-
bantur.*

Miles decollandi artifex] Sub Imperatoribus in-
ventum istud artificem: Lucanus lib. 8, 672. de mili-
te, qui Pompeium decollavit:

*Tunc nervos venasque secat, nodosaque frangit
Ossa diu: nondum artis erat caput esse rotare.*

Quum multos e litore invitasset — præcipitavit] Placet quorundam libb. lectio, *e ponte pro repente*:
quod tamen non reuicio; ac fortasse scribendum, *re-
pente e ponte omnes præcipitavit*. Dio lib. 59. p. 853.
*Συχνούς τῶν ἐταίρων ἐς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῆς γαβήρας
ἔβριψε.*

Quosd. gubernacula apprehendentes — in mare] Dio paullo aliter: *Συχνούς δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐν πλοίοις
ἐμβόλους ἔχουσι, προπλεύσας κατέδυσαν, ὥστε καὶ ἀπο-
λέσθαι τινάς.*

Succinctus porparum habitu] Plutarchus in Aemi-
lio Paulo, describens apparatus sacrificii: *Οἱ δὲ ἄγοντες*

τοὺς χρυσοκέρως τρώφιας βοῦς νεανίσκοι, περιζώμεσιν
εὐκαρῦφοις ἑσταλαένοι, πρὸς ἱερουργίαν ἐχώρου.

[Cap. 33. *Constantem flagellis discidit*] Hic est
Apelles Alcalonita tragoedus, in quem adeo invehitur
Philo in Legatione ad Caium. De eius caede ibidem
habemus haec verba: Ὁ μὲν ὑπὸ Γαίου σιδήρῳ δεθεῖς
ἐφ' ἐτέροις αἰτῆαις καὶ στρέβλούμενος καὶ τροχιζόμενος
ἐκ περιτροπῆς ὡς περ ἐν ταῖς περιοδιζούσαις νόσοις.

[*Tam boua cervia simul ac iussero, demetur*] Di-
rissimae immanitatis dictum. Sed in historia Turcorum
factum legimus hoc etiam dicto crudelius. Capta Con-
stantinopoli, reperta est inter captivas virgo nobilis,
exquisite formae, cui nomen Irene. Haec ad Sul-
tanum Muhammedum adducta, ita illum cepit, ut per
aliquot annos cura rerum omissa aut remissa, nihil nisi
Irenen cogitaret: quam male audire apud suos eo no-
mine coepisset, eiusque ignaviam Mustapha liberius in-
crepasset: tyrannus, advocata concione, prodit in me-
dium, Irenen cultu superbissimo adornatam manu tenens:
deinde exposita omnium oculis eius forma, ac verbis
etiam dilaudata, ut se virum probaret, adversus omnes
affectus sortem, prehensa misellae coma, in ipso vesti-
gio caput illi amputavit.

[Cap. 34. *Veniitque posthac viventium — poni*]
Caullam edicti huius Caii aperit nobis insignis Dionis
locus in vita Claudii, cuius similem constitutionem refert:
sic ille: Ἐπειδὴ τε ἡ πόλις πολλῶν ἐμῶν ἐπληροῦτο
ξένην γὰρ ἀναθην τοῖς βουλομένοις ἐν γραφῇ καὶ ἐν
χαλκῷ λίσσω τε δημοσιεύεσθαι, τὰς τε πλείους αὐτῶν
ἐτέρωσέ ποι μετέδρακε, καὶ ἐς τὸ ἔπειτα ἀπηγόρευσε, μη-
δενὶ ἰδιώτῃ, ὧ ἂν μὴ ἡ βουλή ἐπιτρέψῃ τῷτο ποιεῖν ἐξεῖ-
ναι, πλὴν εἴ τις ἔργον τι ἀκοδομηκῶς εἴῃ, ἢ καὶ κατα-
σκευάσαιτο· τούτοις γὰρ ἐὰν τοῖς τε ἀγγυγενέσι αὐτῶν
ἴστασθαι ἐν τοῖς χωρίοις ἐκείνοις ἐφῆκε. Id est, *Ac*
quoniam urbs imaginibus replebatur (licebat enim
opibus, qui vellet, pictura, aere, lapideque sua

publicare effigiem) plerasque illarum alio quo transulit sanxitque in posterum, ne quis privatus sine permisso senatus id faceret: nisi si quis opus aliquod aut fecisset, aut etiam refecisset: his enim cognatisque eorum monumentum sui aliquod iis in locis ponere permisit.

Ne quid respondere possent praeter eum] Pridem doctissimis hominibus negotium fecit hic locus: de quo quum ad Iosephum Scaligerum retulissem, responsum illud tuli: ipsius enim verba ponam. In Caligula lego indubitate: ne quis respondere possit, praeter eum: Fox tyrannica, sed satis acuta: se sublaturum Iurisconsultos, ita ut ipsius voluntas sit pro iure: et nemo supersit, qui consulatur, praeter eum, hoc est, Caligulam. Quemadmodum enim in animo habebat Caligula omnia exemplaria Liviana et Virgiliana abolere, ita etiam omnes Iurisconsultos: ut nemo superesset, qui de iure consuli et respondere posset praeter eum, nempe Caligulam. Propterea subiicit Suetonius, quasi scientiae eorum omnem usum aboliturus. Haec Scaliger: Memmianus et omnes meliores alii libri firmant lectionem. In nonnullis est, ne qui respondere possint.

Cap. 35. *Cn. Pompeio — Magni cognomen] Nullam in ullis codd. varietatem hic annotamus, nec satis scio, quam recte doctissimus Urfinus luxata haec esse, et loco suo mota illa verba stirpis antiquae, pronuntiarit: etsi non diffiteor, probabilem esse illius emendationem, scribentis paullo ante, nobilissimo cuique stirpis antiquae ademit. Hic autem est Cn. Pompeius Magnus, qui postea gener fuit Claudii, ut libro sequente narratur: et notat Dio in rebus Claudii, ubi hoc quoque commemorat.*

Ob egregiam corporis amplitudinem — dictus] Non male fortasse scripseris; ob corporis amplitudinem et egregiam speciem. Utrumque voce Collosseros ele-

ganter exprimitur: amplitudo corporis, priore parte compositae huius dictionis: forma venusta et amabilis, posteriore. Miramur igitur non parum, quid moverit viros eruditissimos, ut hanc lectionem, adeo manifesto veram et veterum libb. auctoritate confirmatam, sollicitarent.

Thraci et mox hoplomacho] Melius scripseris *Thraci*, et ita in cod. Pitthoei.

Essedario Porio] Iunius Philargyrus in lib. 3. Georg. 204. Latini poetae: *Esseda veliculi vel currus genus, quo soliti sunt pugnare Galli. Caesar tertius est libro ad Ciceronem tertio. Multa millia equitum atque essedariorum habet. Hinc et gladiatores essedarii dicuntur, qui curru certant.* Malim vero scribi, *Essedario Oporio*; aut *Poro*.

Ob prosperam pugnam] Scribe, *post prosperam pugnam*, ex Viterb. Pitthoei et Memmii.

Cap. 36. *Quibusd. absent. — maritor. referri*] Horum alterum fuit ex more: repudia enim in acta referebantur: alterum contra leges erat. Adi ad Iuriconsultos, quorum haec propria est cognitio.

Cap. 37. *Nepotinis sumptibus omnium*] Libri quique optimi, *nepotatus sumptibus*.

Pretiosissimas margarit. aceto liquefactas] Memmii, Cuiacii et Lisl. codd. *pretiosissima margarita aceto liquefacta*. Utrumque dici, notum est.

E fastigio basilicae Iuliae] De hac basilica legant studiosi, quae diligenter annotavit praestantissimus Scaliger, ad Chronici Eusebiani numerum MDCCCCLXXI.

Et de cedris Liburnicas] In solo Memmii libro reperi lectionem Turnebo annotatam, *de ceris*: unde ille faciebat *deceres*, id est, *δερήσεις*, quod perplacuit: etsi alteram lectionem damnare iure non possumus.

Tantumque illud Tiberii Caesaris — absumpsit] Dio et in summae numero, et in temporis spatio, quo haec opes sunt absumptae, dissentit: scribit enim sub

initium lib. 58. Πέντε γοῦν μυριάδας μυριάδων καὶ πεντακοσίας καὶ ἑπτάκις χιλίας, ὡς δὲ ἕτεροι ὀκτώ τε καὶ δις χιλίας καὶ πεντακοσίας τεθραυρισμένας εὐρών, οὐδὲ εἰς τὸ τρίτον ἔτος μέρος ἀπ' αὐτῶν τι δίδωσεν. Ex quibus verbis apparet, diverse traditi solitum pecuniarum modum, quas Tiberius confiscatas reliquit: aliis scribentibus fuisse vicies ter millies sestertium: aliis tricies et ter millies sestertium: ita namque efferrī Latine debent Graeca verba Dionis, non, ut interpretes vertunt: qui de summa, quam auctor ait, plurimum sua interpretatione deterunt. De hac autem pecunia a Tiberio cumlata loquitur auctor oraculorum Sibyllinorum: quo loco de Tiberio et Nerone hos versus fundit:

Εἰς μὲν πρέσβυς ἑὼν, σκήπτρων ἐπὶ πουλὺ κρατήσῃ,
Οἰκτρότατος βασιλεύς, ὃς χρήματα κόσμου ἅπαντα
Δώμασιν ἐγκλίσει τηρῶν, ἴν', ὅταν γ' ἐκανέλθῃ
Ἐκ περάτων γαίης ὁ Φυγὰς μητροκτόνος ἐλθῶν,
Ταῦτα ἅκασι δίδους πλοῦτον μέγαν Ἀσίδι δῆσῃ.

Vides vanum Sibyllae vaticinium, vel potius ἀνιστορησία· boni illius viri, qui multo post Neroniana tempora zelo propagandae religionis Christianae sub nomine Sibyllinarum ea carmina fecit et publicavit. Norat ille, ingentem pecuniae vim a Tiberio esse congestam: at eius non meminerat, quod hoc loco scribit Tranquillus. Ideo imaginario illi Neroni falso tribuit, quae omnes historiae Caligulae.

Cap. 38. *Iulii et Augusti diplomata — desebat*] Haec scriptura est omnium libb., nec probò emendationem scribentium *delebat*: nam vel *desebat* retineam, et cum Torrentio interpreter de mimico gestu, quo solitus uti Caius in elevanda auctoritate horum diplomatum: vel cum Lipsio scribam *deslabat*: quam scripturam sciolus aliquis inventam in optimo Memmii libro corruerat: ita tamen, ut illius clarissima invenerimus vestigia et certissima. Sic sere καταφυσῶν positum notabamus apud Epiphanium, lib. 1. κατὰ Μαρκοσίω· Γυναϊκες, ἃς ὁμοίως ταῖς λοιπαῖς ἐπετήθευσε, παρακλιθεῖν

κλειύων αὐταῖς προφητεύειν, καὶ καταφυσήσασαι καὶ καταθεματίσασαι αὐτὸν ἐχωρίσθησαν τοῦ τοιούτου θιάσου. Idem enim valet eo loco καταφυσᾶν, quod apud Sophoclem πτύειν, et vulgo καταπτύειν, *aspernari, contempnere*. Scholia eius poetae in Antigonen ad illa verba, v. 1246. Πτύσας προσώπῳ κ' οὐδὲν ἀντειπών. Οὐ κυρίως προεπτύσας τῷ πατρὶ' ὡς καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ συνηθείᾳ Φαμὲν κατέπτυσεν αὐτοῦ, ὃ ἐστὶ, κατεφρόνησεν τῶν λόγων αὐτοῦ. Porro voce, qua usus Caligula, exprimitur gestus fastidientis et contemnentis: nam ita erat moris. In Martyrologio veteri id dicitur *exsufflare*: in Ianuario. In *Achaia signati Satyri martyris*, qui transiens ante quoddam idolum, quum exsufflasset in illud, signans sibi frontem, statim idolum illud corripuit. Sulpitius Severus, scriptor polifissimus, negat eam vocem satis Latinam. Locus est dialogo tertio, ubi de Marūno loquens: *Vidit*, inquit, *post tergum Avitiani daemonem mirae magnitudinis asfidentem: quem emimus*, (ut verbo, quia ita necesse est, parum Latino loquamur.) *exsufflans*, *Avitianus se exsufflari existimans*. *Quid me*, inquit, *sancte, sic adspicis?* Utiur eo verbo et S. Augustinus saepe.

Arguebat et perperam editos census] *Lego, perperam editi census*. Considera: aliter sententia fieri non potest. In censum omnia bona erant deferenda: qui fallebant, aut serarii fiebant, et in Caeritum tabulas referebantur, aut vaenibant ipsi bonaque eorum. Eo Spectavit Caius, eo Suetonius.

Testamenta primipilariūm] Imo omnium centurionum. Ait enim Dio lib. 59. p. 651. Πάσας ἀπλῶς τὰς τῶν ἐν τοῖς ἑκατοντάρχοις ἐστρατευμένων οὐσίας, ἴσοι μετὰ τὰ ἐπινίκια, ἃ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἔκαμψεν, ἄλλῃ τινὶ αὐτὰς, καὶ μὴ τῷ αὐτοκράτορι καταλελοιπασαν, αὐτὸς ἐαυτῷ καὶ ἄνευ ψηφίσματος εἰσέπραξεν. Similia alia fisci iura, aut iniurias potius, historici et Iurisconsulti referunt. Videtur autem Suetonius primipilariūm tantum

fecisse mentionem, quia horum potissimum expellendae hereditates: ut eorum, ad quos pleraque commoda militaria solita pervenire. Vegetius lib. 2. c. 21. *Principili centurio postquam in orbem omnes cohortes per diversas administraverit scholas, in prima cohorte ad hanc pervenit palmam, in qua ex omni legione infinita commoda consequitur.* Inter alia autem principilarium commoda ea fuerunt, quae ex militum testamentis consequerentur. Fere enim milites, qui in castris testamenta condebant, amicis commilitonibus, in primis autem principilaribus sua relinquebant. Quintilianus lib. 6. c. 3. de risu: *Optima est simulatio contra simulationem: qualis ista Domitii Afri fuit. Vetus habebat testamentum: et unus ex amicis recentioribus sperans aliquid ex mutatione tabularum, falsam tabulam intulerat, donec silens eum, an principilaris ei testamento suaderet ordinare suprema indicia.* Est hic locus subobscurus: sed potest *principilaris testamentum* bifariam accipi: vel pro eo testamento, quo miles herede principilari instituto, commilitonibus partem bonorum legavit: vel pro testamento, quo principilaris Imperatorem scripsit heredem, amicis legata dedit. Utrovis modo accipias, clara mens huius captatoris.

Venenatus macteas] Ita prima editio et nonnulli MSS. Athenaeus lib. 4. et 14. *ματτύην* appellat: sed quum a *μάττειν* vox sit deducta, tam potest *c* in hac dictione ferri, quam in aliis eiusdem originis, ut *μάκτης*, *μάκτηρ* et *μάκτρα*. Obstat tamen, quod affinem vocem *mattici* scribitur, non *mactici*. Memmianus et multi, *mattetas*.

Auctione proposita reliquias vendidit] *Reliquias spectaculorum* sunt gladiatores, qui spectaculo superstites remanserant. Dio vertit lib. 59. p. 656. *τοὺς περιγενομένους τῶν μονομάχων.* Erant et quaedam reliquiae circensium: quarum facit idem obscuram mentionem. Subiicere *ἀπλῶς* pro, subiicere hastae.

Acquirens per se proelia, et usque ad extendens] Dio ibidem: *Αὐτός τε ἐπὶ τοῦ κρατηρίου καθεζόμενος, καὶ αὐτὸς ὑπερβάλλον.*

Cap. 39. Quidquid instrum. veteris aulae erat] Minus mirandum, quia alii quoque principes idem fecerunt: etsi non eandem ob causam. Capitolinus in vita M. Antonini Philosophi c. 17. *Quum ad hoc bellum omne aerarium exhaustisset sumum, neque in animum induceret, ut extra ordinem provincialibus aliquid imperaret: in foro divi Traiani autionem ornamentorum imperialium fecit, vendiditque aurea pocula et crystallina et myrrhina: vasa etiam regia, et vestem uxoriam sericam et auratam, gemmasque, etiam, quas multas in repositorio sanotiana Hadriani repererat: et per duos menses haec venditio celebrata est.*

Compekerat provincialem — incorporeretur] Ammianus Maxcell. lib. 23. c. 6. *Homines enim eruditos et sobrios, ut infanos et inutilis vivant quoque: accedente quod et nominatores assueti haec et talia venditare mercede accepta, coenis quaedam et prandis inserunt subdititios, ignobiles et obscuros.*

Cap. 40. Pro edulibus] Cuiacii lib. et e regis antiquiss. nec non Memm. edulibus, non minus Latina: *Ibidem, cornum statutumque, non furtum: at Memm. statum.*

Ex gerulorum diurnis quaestibus.] Geruli sunt ἐμισθοῦ Φέρωντες, ut vocat Appianus: 4. Ἐμφυλ. Attici προύνομος καὶ κερδίσκος: Latini etiam baiulos et gerones, ut Cicero in epistola quadam ad Atticum.

Ex capturis prostitutarum] Capturae Latinis dicuntur mercedes artium sordidarum et obscenarum. Seneca pater Controversiarum lib. 1; 2. *Proelia stupri accepisti, et manus, quae diis datura erat sacra, capturas tulit.* Idem lib. 10, 4. in ea de debilitato mendicante: *Tibi captura quotidiana non respondet: apparet nondum satis hominibus, miserum videri.* Sic

apud Valerium Max. lib. 5. c. 4. Kb. 6. c. 10. lib. 9. c. 4. Graeci *μισθωμα* proprie vocant: docent. *ἐπισημα* Graeci Critici; ita differre *μισθωμα* et *μισθόν*, ut illud sit captura proprie, vel pretium flagitii aut sceleris. Atque ita distinguit eas voces disertissimus scriptor Philo contra Flaccum: Ὁ δὲ ἀνεκπαρέετο τὴν ἀλήθειαν τῶν δικαστῶν, τοὺς μὲν νικᾶν ἐφείλοντας, γραφῶν ἐν ἡτήρημασι τοῖς, τοὺς δ' ἡττᾶσθαι, μετὰ τὸν ἀπάρατον μισθόν, ἢ περιώτερον εἰπεῖν τὸ μισθωμα, ἐν νευικησίαι. Exstat eiusdem magni scriptoris et commentariolus, cuius *ἑκδοκὰς* περὶ τοῦ *μισθωμα* πόρονος εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι. In quo capturas huiusmodi *ἀλήμματα* *ἀισχρὰ* nominat. Sic accipienda vox *μισθωμα* apud Aelianum *Ποικίλης* lib. 4. c. 12., ubi si aliter capias, quam de captura meretricis, friget tota sententia, aut potius nulla est: alii Graeci *ἐμπολάς*. Glossar. Graeco-Lat. *ἐμβολή*, *σαρπηνα*, scribe *ἐμπολή*, ut in altero Glossario recte scripsum. Dio Chrysostomus sermone de invidia priore: *Εὐροβοσηνᾶ δὲ οὐ καρδαλεώτερόν τε καὶ ἄμεινον πρὸς τὴν ἐμπολήν, μόνον ἔχειν τοῦτο τὸ εἶδος; Artemidorus lib. 1. c. 80. Ἀγαθαὶ δὲ καὶ ἐπὶ ἀργαστηρίων καθεζόμεναι ἐταῖραι, καὶ πιπράσκουσι τι καὶ δεχόμεναι ἐμπολάς. Xiphilinus in Pseudoantoniano, de quaestiu meretricio loquens, quod illud monstrum instituerat in Palatio, *χρήματά τε παρ' αὐτῶν συνέλεγε, καὶ ἀγαυροῦντο ταῖς ἐμπολαῖς*. Sic interpretor apud Athenaeum titulum comoediae Ephiippi, *Ἐμπολή*. Habet et lingua Hebraea propria huic rei vocem, *נחמ*, *etnah*: unde Graecum *ἔδνον* derivarunt: quod donum amatorium significat, et praemium amoris, sed honesti: non enim est ab ἦδον, ut nugaces Grammatici Graecorum somniant.*

Ut tenerentur publico — fecissent.] Vetus *παλιμ* et probrum multarum rerumpubl. pretio vendere honestatem publicam: nam et Athenis *πορνικὸν τέλος* fuit, ut ex oratione Aeschini contra Timarchum sciimus. Imperatoribus plerisque fuisse id genus lucri non

ingratum, ex Lampridio in Alexandro Severo et Iuris-consultis certum est. Vide XI, 40. Cod. de Spectaculis et scenicis et lenonibus, et Novellam 14. de lenonibus: cui non parum lucis attulerit, qui cum c. 39. lib. 3. Evagrii Scholastici eam contulerit. Similiter aliae quoque artes et sordidae et sceleratae pretio tolerabantur, eratque beneficiariorum principis et curiosorum inquirere, atque in matriculas suas referre eos, qui tali de causa publico tenerentur. Tertullianus in libro de fuga in persecutione: *Nescio dolendum an erubescendum sit, quum in matricibus beneficiariorum, et curiosorum, inter tabernarios et lanios et fares balnearum, et aleones, et lenones, Christiani quoque vectigales continentur.* Iustinus Apologia altera de magionibus catamitorum et lenonibus loquens: *Καὶ τοῦτων μισθρὸς καὶ εἰσφορὰς καὶ τέλη λαμβάνετε, θεὸν ἐκπύσαι ἀπὸ τῆς ὑμετέρας σκουμένης.* Similiter mathematici et planetarii pretium dependebant, ut artem possent vanissimam profiteri. Habes exemplum apud B. Augustinum lib. 4. Confessionum, c. 3. in illo optimo senes, qui dicit, se juvenem ita eam artem didicisse, *ut eius professionem primis annis aetatis suae deferre voluisset, qua vitam degeret:* quid sit alicuius artis professionem deferre, explicant superiora Tertulliani verba. Quod autem genethliaci et curiosorum artium professores certum vectigal pensitantes tolerarentur, declarat et Suidas: ex quo discimus, Alexandriae (qua in urbe frequens fuit id genus hominum) *βλακωνόμιον* proprio nomine esse appellatum tale tributum: qua appellatione stultiia consultoribus Astrologorum exprobrabatur. *Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, inquit, τέλος τὶ βλακωνόμιον, ὃ οἱ ἀστρολόγοι τελεῶσι· διὰ τὸ τοὺς μωροὺς εἰσιέναι πρὸς αὐτούς.*

Nec non et matrimonia obnoxia essent] Vectigali instituto, quod legitimo matrimonio iuncti penderent, quoties liberis operam darent.

Cap. 41. *Lupanar in Palatio constituit*] Dio de Messalina Claudii lib. 60. p. 686. Ἦδη γὰρ καὶ ἐπ' οἰκῆματος ἐν τῷ Παλατίῳ αὐτῆ τε ἐκαθέζετο, καὶ τὰς ἄλλας τὰς πρώτας ἐκάθιζεν. Xiphilinus in Avito, καὶ τέλος ἐν τῷ Παλατίῳ οἴκημά τι ἀποδείξε, et quae sequuntur: piget enim talia describere. Est autem in amborum narratione tanta similitudo, ut videatur Avitus Caligulae exemplum per omnia secutus.

Cap. 44. *Commoda emeritae militiae — rescidit*] Omnino certae et indubitatae fidei est haec lectio, quam auctoritate Dionis ante nos Torrentius et Lipsius, duo rei litterariae lumina, stabiliyerunt. Mirum sane, omnes veteres scribere *sexcentorum*, quae absurda lectio nata sine dubio est e vocis *senum* accentu.

Adminio, Cinobellini, Britannorum regis, filio] Aliam scripturam Orosius suggerit lib. 7. c. 5. *Quumque ibi Minocynobellinum, Britannorum regis filium* etc.; sed scribendum ex fide librorum Suetonii, *Quumque Adminium, Cinobellini, Br. regis, filium*. Forte etiam in nomine *Adminius d* pro *r* irrepit: nam in Germania et Belgio atque, ut puto, etiam in Britannia usitatum iam olim, ut nunc quoque, nomen fuit Arminius: vide Tacitum.

Monitis speculatoribus] Ita codd. Memmii et Pithoei, Cuiacii vero *spiculatoribus*: aliter Grafotii, ubi est *saepesulatoribus*.

Cap. 45. *Deficiente belli materia*] Eleganter Philostratus de vita Apollon. 5, 2. de bellicis rebus Caii, ὁ διονυσομανῶν, καὶ λυδίζων τὴν στολὴν, καὶ πολέμους, μικῶν οὐκ ὄντας.

In hoc quoque mimo] Etiam Philo furiosi huius, facta commemorans, *δραματουργίαν, μῆμον, et μιμίαν* vocat.

Atque inter haec absentem — obiurgavit edicto] Egregium vero facinus et imitatione dignissimum. Atque adeo non desuit, qui imitaretur. Antoninus Cara-

calla, Antiochiae vitam per otium et omnia voluptatum genera traducens, *ωδύρετο*, ait Xiphilinus Epit. lib. 78. p. 878. *ὡς ἐν μεγάλοις δὴ τισι καὶ πόνοις καὶ κινδύνοις ἔην, καὶ τῇ γερούσιᾳ ἐπετίμα, τότε ἄλλα καὶ βραστωνεύειν σφᾶς λέγων.*

Cap. 46. *Postremo, quasi perpetuaturus bellum*] Confer cum Dione, qui copiose narrat.

Nemine gnaro ac opinante] Scrib. aut opin. ut poscit Latinitas, et Mss.

Cap. 47. *Galliar. quoq. procerissimum quemque*] Perlius 6, 45.

— — — *missa est a Caesare laurus
Insignem ob cladem Germanae pubis: et aris
Frigidus excutitur cinis, ac iam postibus arma,
Iam chlamydas regum, iam lutea gausapa captis,
Effedaque, ingentesque locat Caesonia Rhenos.*

Et ut ipse dicebat ἀξιοθριάμβητον] Scribe *ἀξιοθριάμβευτον*, ut habet cod. Viterb.: non enim dicimus *θριαμβέω*, ut *στρατηγέω*, unde *ἀξιοστρατήγητον* apud Dionem lib. 45.

Coegitque non tantum rutilare — comam] Tacitus de Domitiano in Iulii Agricolae vita c. 39. *Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum a Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus et erinos in captivorum speciem formarentur.*

Cap. 48. *Inermes, atque etiam gladiis depositis*] Viterbienli nostro codici debetur haec emendatio, nam vulgati omnes *dispositis*. Perperam. Memmianus recte ut Viterbienlis.

Capulum gladii crebro verberans] Non probo *γραφήν* Viterbiensem, *crebro vibrans*. Sic *πόπτων τὴν λαβὴν τοῦ ἔλφους* in similibus minis apud Appianum Ἐμφυλ. lib. 4.

Cap. 49. *Siquidem proposuerat — commigrare*] De Antio supra, c. 8. De profectioe Alexandriam, Philo: *Διέγνωκε μὲν γὰρ, ὡς λόγος, πλεῖν εἰς Ἀλεξάνδρειαν*

τὴν πρὸς Αἴγυπτον. Item: Τοῦτο δὲ πράξειν ἔμελλεν ἐν παράπλῳ κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἀποδημίαν· ἄλεκτας γάρ τις αὐτὸν ἔρωσ καταῖχε τῆς Ἀλεξανδρείας, εἰς ἣν ἐπόθει σπουδῇ πάσῃ παραγενέσθαι, καὶ ἀφικόμενος πλεῖστον χρόνον ἐνδαιτηθῆναι. Caussam consilii vide in sequentibus: meminit et Iosephus.

Cap. 50. *Pallido colore*] Scribe, ut in libris Cuicij et Pithoei, *colore expallido*, neque aliter regia exemplaria, et Memmii.

Subita defectione ingredi] Mirum, unde illa inepta lectio, quae vulgatas fere omnes editiones obsidet, in quibus *devectione* scriptum pro *defectione*. Nam et prima editio et insecuta longo post intervallo Rob. Steph. et omnes Mss. sic recte legunt. In iisdem constanter *gradi* vel *gredi* corrupte pro *ingredi*.

Invocare identidem lucem] *Εὐχέσθαι ἡμέραν εἶναι*, ut in c. 27. Actorum.

Cap. 51. *Diversissima in eodem vitia*] Dio breviter indicat, πρὸς πάντα, inquit, ἐναντίος ἐπεφύκει.

Ad minima tonitrua et fulgura conivere] Lisl. codd. *conuerso*. Non semper autem ita affectus fuit bonus hic Imperator: ausus enim interdum non solum vultum attollere: sed etiam ταῖς βρονταῖς ἐκ μηχανῆς τινος ἀντιβροντᾶν, καὶ ταῖς ἀστρακαῖς ἀνταστράπτειν, καὶ ὁπότῃ κεραινοῦς καταπέσοι, λίθον ἀντακοιτίζειν: auctor Dio lib. 59. p. 662. Sed omittemus istum ἀταρτηρὸν, Φρένας ἡλσὸν, et potemus potius veterum consuetudinem admodum laudabilem: moris enim fuit quum tonaret, aut fulgeret, aut terra moveret, continuo pro mutua salute diis vota fundere. Didici ex Philostrato, cuius haec sunt de vita Apollonii lib. 6.; loquitur de Antiochenis Syris, et terrae motu, qui, dum ipsi in concione sunt, factus est, σεισμοῦ δὲ γενναίου προσπεσόντος ἔπτηξαν, καὶ ὡς περ ἐν διοσημείαις εἶωθεν, ὑπὲρ ἀλλήλων ἠῆξαντε.

Proripere se e strato — condere solebat] Ho solebant se abdere, qui latere vellent. Basilii: ἐὰν τῆν

θύραν κατάξῃ τις, ὁ χρεώστης ὑπὸ τὴν κλίνην. Plautus Calina 3. vl. 32. *Infectatur omnes domi per aedes, nec quemquam prope ad se finit adire: ita omnes sub arcis, sub lectis latentes metu puffedant.* Dignus sane locus, qui Caligulam adeo furiose insolentem reciperet: nam quod hodie fieri videmus, ut sub lectis vetera calcementa condantur, idem olim quoque siebat. Lucianus in commentario de mercede conductis: Νῦν μὲν γὰρ, ὡς περ τὰ καινὰ τῶν ὑποδημάτων ἐν τιμῇ τινι καὶ ἐπιμελείᾳ ἐστίν, ἐπειδὴν δὲ κατηθῆ πολλάκις καὶ ὑπὸ τοῦ πηλοῦ ἀναπλασθῆ, ὑπὸ τῇ κλίνῃ ἀθλίως ἐβρίψεται, κόρσων ὡς περ ἡμεῖς ἀνάπλω. Ideo avari Euclyones suas auro refertas ollas in eum locum abdebant, ut ait Basilus in homilia Lazicis habita. Eodem et in repentino metu se recipiebant, quod de Caligula ait noster: neque defunt similia in historiis exempla, praeter modo et alata. Sic et Zacharias protospatharius a Iustiniano Rhinotmeto missus, ut Sergium V. coereret, resistente clero et populo Romano, *sub lectum Pontificis ingressus se abscondit*, ait Anastasius.

Transmarinas sibi superfuturas provincias] Scribe, *transmarinas certe sibi*, ut in codd. Torrentii, et omnibus nostris, etiam Memmiano.

Si victores Alpium inga occuparent] Figura est, πρὸς τὸ σημασιόμενον. Praecessit enim, *audita rebellione Germaniae*: at viri docti locum censent emendandum, et scribendum *Germanorum*, quibus non assemtior. Infinita sunt hoc genus apud optimos scriptores: notum apud summum vatem, Φίλε τέκνον, et quae variis locis congerit Eustathius. Pausanias Arcadicis: Νικῶσι δὲ προλαβόντες Ἀχαιῶν στρατιάν· καὶ Ἄρατον ἡγεμόνα ἐπ' αὐτῷ. Ait ἐπ' αὐτῷ, quasi praecessisset στρατόν.

Cap. 52. *Manuleatus et armillatus — processit*] Seneca de Caio 18. *Hac ipsa perlicidus, crepidatus, armillatus*: locum vide in libro de constantia Sapientis.

Nonnunquam focco muliebri] Et quod erat indignius, non erubuit foccatus maxima negotia tractare, ut quum de capite consularis viri Pompeii Penni audiret, Seneca de Beneficiis lib. 2. c. 12.

Plerumque vero aurea barba fulmen tenens] Philonem suadeo legas, qui suse narrat: non alio commentario huic loco est opus.

Cap. 53. *Eloquentiae plurimum attendit]* Iosephus in elogio Cui, Antiq. Iud. 19, 2. Ἄλλως δὲ ῥήτωρ τε ἄριστος, καὶ γλώσση τῆ Ἑλληνι καὶ Ῥωμαίοις πατριῶ σφόδρα ἡσκημένος. Vide cetera.

Commisiones meras componere] Vocem *commisiones* et morem committendi exposuimus ad lib. 2. c. 89. Ea notione accipi lic. quoque debet haec dictio, certe potest. Vocantur enim scripta Senecae, *commisiones merae*, ut, si Graece dicas cum Isocrate, λόγοι πρὸς τὰς ἐπιδείξεις καὶ ἀγῶνας γεγραμμένοι. Imo vero *commisiones* sunt ἀγωνίσματα, quo sensu dixit Thucydides de opere suo, πτῆμά τε ἐς ἀεὶ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν ζύγκεται. Ita accipit et philosophus in libro de Poetica, ἀγωνίσματα γὰρ ποιῶντες καὶ παρὰ τὴν δύναμιν παρατείναντες μῦθον, κολλάκις διαστρέφειν ἀναγκάζονται τὸ ἐφεξῆς. Et Polybius lib. 3. in aureo dicto et dignissimo, quod ubique; non ibi tantum legatur: Ἱστορίας γὰρ εἰάν ἀφέλη τις καὶ διατί καὶ πῶς, καὶ τίνος χάριν ἐπράχθη, καὶ τὸ πραχθὲν πόττερα εὐλογον ἔσχε τὸ τέλος, τὸ καταλεικόμενον αὐτῆς ἀγώνισμα μὲν, μάθημα δὲ οὐ γίγνεται. Quod Thucydides voce ponderosa valde πτῆμα dixit, Polybius magis aperte μάθημα. Plinius Epist. lib. 7. scribens ad Celerem, et superiorem Thucydidis locum imitans, vocem ἀγώνισμα ita expressit, *Historiam debere recitari, quas non ostentationi, sed fidei veritatique componitur.* Melius sane quam Quintilianus, qui lib. 10. eundem locum adumbravit his verbis: *Totum historiae opus non ad initium rei pugnamque praesentem, sed ad memo-*

πῆλαι ποσειδωνίτης, et ingenii famam componitur: sed nemo felicius Caligula: prorsus enim, ut diximus, ἀγχαρίσματα sunt commissiones.

Et harenam esse sine calce] Credo, quod sententias plerumque loqueretur, breves et nulla admodum connexionione inter se cohaerentes. Tale quid voluit et Quintilianus, quum in Seneca reprehendit, *quod rerum pondera minutissimis sententiis fregisset*: de quo genere dicendi vide eiusdem doctoris iudicium lib. 8. c. 5. Diversa ratio est, cur dicat Epiphanius, haereticos *σχυρία ἐξ ἄμμου πλέκων, ex harena funiculos nectere*, in suis scriptis, dum sacrae scripturae loca male componunt.

Cap. 54. *Thrax et auriga — atque saltator]* Sive *Threx*, ut in scriptis fere. Adverte autem quatuor artium Cajo adamatatum nomina, de quibus eodem ordine, ut semper solet, deinceps agit.

Magno tibiarum et scabellorum crepitu] Saltatores et saltatrices quum in scenae pulpito saltabant, praeter ictum pedum varia instrumenta sono edendo apta adhibebant: fere enim iungebantur, ut Lucianus *Περὶ ὀρχήσεως* indicat *κρούματα, τερτίσματα, et ποδῶν κτύπος*. Inter alia organa eius generis et *scabelli* fuerunt. Eam vocem non magis Latinam puto esse quam *barbitus, sambuca, naba*, et alia pleraque omnia instrumentorum musicorum nomina: quae simul cum usu rerum, quas significant, in civitatem Romanam sunt admissa. Assentior autem doctissimo amicissimoque Scaligero, qui scabellos, sive scabella, esse putat apud Suetonium et Arnobium; quos Hispani et Aquitani *cascabellos* dicunt; quam dictionem Rabbi Iona usurpat in explicatione vocis Hebraicae *nr*. Angustinus de Musica lib. 4. *Quaero ex te, utrum possint copulati sibi pedes, quos copulari oportet, perpetuum quendam numerum creare, ubi nullus finis certus appareat: veluti quum symphoniaci scabella et cymbala pedibus seriantur, certis quidem nu-*

peris, et his, qui sibi cum aurium voluptate iunguntur, sed tamen tenore perpetuo: ita ut si tibias non audias, nullo modo ibi notare possis, quousque procurrat connexio pedum, et unde rursus ad caput redeatur. Erat hoc unum e crepitaculorum generibus, quibus vel cum musicis organis, vel inopia eorum, ut notat Scholiastes Aristoph. ad Ranas, utebantur. Talis fuit testarum crepitus, item acetabulorum tinnitus, sive ὄξυβάφων μουσική, et illa Ἀραβίων μουσική, καὶ Φοινίκων κρούματα, de quibus multa notamus ad Athenaeum, propediem, velit modo τὸ κρηῖτον, edendum.

Cap. 55. *Thracas quondam*] Lislæi cod. *Threas quosdam*. Methmii, *Threses*.

Agitatori Cythico comissione] Ex vestigiis corruptæ lectionis in antiquis libris, satis certum est, *Eutycho* scribi debere. Politiani tamen liber sic: *Agitatori Pythico comissione*.

Incitato equo] Magna hominis docti et historiae Romanae callentissimi hallucinatio, non uno loco affirmantis, scribendum esse *Incitati equo*. Nimirum oblitus erat eorum, quæ pridem apud Dionem absque dubio legerat de hoc equo.

Nomine eius invitati] Et *Incitati* equi nomine alii invitari soliti, et ipse *Incitatus* a principe. Dio: Ἐνα τὸν Ἰππον, ὃν Ἰγκίτατον ὠνόμαζε, καὶ ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλει.

Consulatum quoque dicitur destinasse] Id serio affirmat Dio: prorsus enim facturum eum Consulem fuisse, nisi mors occupasset. Καὶ προεπισηχεῖτο καὶ ὕπατον αὐτὸν ἀποδείξειν· καὶ πάντως ἂν καὶ τοῦτο ἐπεποιήκει εἰ κλειῶ χρόνον ἐζῆκει.

Cap. 56. *Quum placuisset Palatinis ludis*] Cur ad stabiliendam huius loci scripturam, quæ in plerisque libris corrupta est, uti malit Torrentius Dionis auctoritate quam Iosephi, causam non video: nihil enim dilucidius narrari potest, quam ut facit Iosephus. Nos autem Dionis locum de institutione horum ludorum sine

lib. 56. eo proferemus, ut nonnihil optime scriptori Isaac defuit: Ἡ Λισυία ἰδίαν δὴ τινα αὐτῷ πανήγυριν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐν τῷ Παλατίῳ ἐποίησαν, ἣ καὶ δεῦρο αἰεὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν αἰεὶ αὐτοκρατόρων τελεῖται. Editum est ἡ καὶ δευτέρα αἰεὶ. Facilis emendatio: sed quam neque interpretes viderunt, neque viri doctissimi, qui de ludis Palatinis scribentes eum locum descripserunt. At nuperus corrector ne illud quidem scivit, οἱ αἰεὶ αὐτοκράτορες genus dicendi Graecorum perelegans, qui Latine sit verendum. Mirum vero Beroaldi stuporem, qui verba Iosephi de institutione horum ludorum male accipiens, in honorem Caesaris dictatoris fuisse institutos auctore Iosepho scribit: atqui de Augusto, qui primus imperium fundavit et munivit, sensisse Iosephum declarant, quae mox subiicit: Ἐθυσ Γάιος τῷ Σεβαστῷ Καίσαρι, ᾧ δὴ καὶ τὰ τῆς Θεωρίας ἤγετο. Sed ignoscendum Beroaldo, qui Iosephum Graece non legerat. In dierum numero, per quos celebrati in Palatio ludi, dissentit aperte a Dione Iosephus: verum ille locus est corruptus, ut alia muka in eo nobilissimo scriptore, quae curari non possunt, nisi ab eo, qui trium linguarum studio ingenium probe fabegerit et excoluerit.

Osculandam manum offerret — modum] Haec vulgatam lectionem confirmant omnes nostri codd. etiam Memmii: neque audio virum doctum eam mutantem, et monstra quaedam verborum hoc loco comminiscentem. Nam, quae tanta haec est omnia mutandi prurigo, quum neque in verbis, neque in sententia ulla sit difficultas, et in edita lectione libri omnes consentiant? Inter alios irridendi modos est, quae *sanna* proprie dicitur: cum gestu aliquo mimico exprimitur, id quod voluntas oblicere ei, quem ridemus. Tria eorum genera notavit eleganter Persius Sat. 1. manu pincentem ciconiam exprimere, opposito temporibus pollice auriculas asininas effingere, et linguam exsertare instar sitientis canis. Similis hic *sanna* intelligitur: quod Suetonius elegantissime exprimit per

formatam et commotam manum in obscœnum modum. Qui meminerit eorum, quæ de infami digito apud veteres leguntur, et eorum, quæ de voce *σκιμαλίσειν* Graeci scholiastæ notant, præsertim ad illa ex Pace Aristophanis, *Καὶ τὸν δορυξόον οἶον σκιμαλίσειν*, facile animo concipiet, quale hoc sannæ genus fuerit. Neque est operæ, pluribus ista explicare. Obscurius idem Suetonius similem Pyladis sannam refert lib. 2. c. 45. nam ita locus ille accipi debet.

Cap. 57. *Capitolium Capuæ*] Non Romæ solum Capitolium fuit, sed et aliis in locis: tandemque ea voce omnes arces promiscue appellatae videntur. Sidonius Apollinaris:

*Salve Narbo potens salubritate,
Urbe et rure simul bonus videri,
Delubris, Capitolii, monetis.*

Idem alibi:

*E quibus primum mihi psallât hymnus,
Qui Tholosanam tenuit cathedram,
De gradu summo Capitoliorum
Præcipitatum.*

Cella Palatini atriensis] Viterbiensis, *Palatini* minore *p.* Recte: quum de atriensi intelligat Palatii et domus Imperatoris, non autem Apollinis Palatini. *Cellas* Latini vocant omnia gurgustiola infimæ sortis hominum. Tales erant cellæ fervorum, ut atriensis huius et ianitorum: quæ erant adstructæ magnarum domorum aut insularum foribus. Earum mentio apud Vitruvium, Petronium, Suetonium in Vitellio et aliis. Graeci *cellam* vocant *οἶκημα*. Ita enim vertere debes apud Appianum et Pollucem τὸ τοῦ κυλωροῦντος οἶκημα, alii *κλισίον*, de quo notat Eustathius ad ultimum lib. Ὀδυσσ. *Κλισίον οικητικὸς οἶκός ἐστιν εὐτελής, καὶ οἶου τις κλισία, περὶ ἣν δμῶες ἴαυον.* Sic quas Romani *cellas meretricias*, Graeci vocant *κλισία*, ut Demosthenes pro Ctesiphonte: Ἡ μήτηρ σου τοῖς μεθήμερινοῖς γάμοις ἐν τῷ κλισίῳ τῷ πρὸς

τῷ Καλαμίτῃ ἤρωϊ χρωμένη. Vocant et στέγας, itēn γέγυος, vel τέγος. Quare quum legis apud Graecos πόρναις ἐπὶ τέγους, vel ἐπὶ στέγους ἐστώσας semper de cellulis meretriciis debes intelligere: quod propterea moneo, quia etiam doctissimos viros in his errare animadvertit. Sic ergo accipe, ut pauca de multis exempla proferam, in epistola apocrypha Ieremiae, δώσουσι δὲ ἀπ' αὐτῶν καὶ ταῖς ἐπὶ τοῦ τέγους πόρναις, id est, *dabunt ex illis etiam meretricibus, quae in cellis prostant*: non, ut magui viri verterunt, *quae sub tecto ipsorum sunt*. Clemens Alexandrinus Paedagogi lib. 3. Ἐπὶ τέγους ἐστᾶσι παρ' αὐτοῖς τὴν σάρκα τὴν ἑαυτῶν εἰς ὕβριν ἡδονῆς κικράσκουσαι γυναῖκες. Idem Στραματέων lib. 3. Αἱ προσεστῶσαι τοῦ τέγους πόρναι ἀναλθην εἰςδεχόμεναι τοὺς βουλομένους ἅπαντας. Qui locus me movet, ne in hoc loquendi genere τέγος exponam *pergulam*: quum alioqui scianus ex Plauto, in pergulis eas solitas stare more multorum artificum, qui in pergulis se publicabant, ut in officinis. Quare *pergulas* et *officinas* iungunt Impp. leg. quarta Cod. Theod. de exultationibus artificum, sed eas pergulas potius intelligunt Graeci, quum τὰς ἀπὸ τῶν ἐργαστηρίων ἐταίρας memorant, ut Artemidorus non semel, aliique: at τέγος, vel στέγος Graeci Grammatici etiam οἶκημα exponunt: et προστῆναι τοῦ τέγους ita dictum Clementi, ut προστῆναι τοῦ οἰκήματος aliis. Chrysostomus in homilia de Babyla: Τὰς ἀπὸ τέγους γυναῖκας ἀναστήσας ἀπὸ τῶν οἰκημάτων, ἐν οἷς προσεστήκεσαν. Metaphrastes in vita Bi Athanasii, οἷα γυναῖον ἐκ δημοσίου τέγους ἀργυρισθέν, *ceu muliercula e publico lupanari mercede conducta*. Apud Chrysostomum homilia in Matthaeum 31. et alibi, αἱ ἀπὸ στέγους sunt prostituta scorta: sed de his hactenus.

Sacrificans respersus est phoenicopteri sanguine] Non ipsum, sed Asprenatem sanguine respersum, qui cum eo caesus est, narrat Iosephus.

Ludis, quibus rex Maced. Philippus occisus est] Iosephus aliter narrat; sed qui, puto, rem non satis animo conceperat: scribit enim: Ὁμολογεῖται δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην γενέσθαι, ἐν ᾗ Φίλιππος τὸν Ἀμύντου Μακεδόνων βασιλέα κτείνει Πausanias εἰς τῶν ἀταρῶν, εἰς τὸ θέατρον εἰσιόντα. Quanto verisimilius, ut narrat Suetonius!

Cap. 58. *Nono Kalendas Febr.]* Qui erat dies ultimus ludorum Palatinorum. Iosephus. At Zonaras longe aliter.

Hora quasi septima] Ὡρα ὡσεὶ ἐβδόμη: nam iam et Graeci loquuntur; at in Mss. nostris fere, non quasi. Pro *septima* scribendum *nona*, si sequitur Iosephus; nisi contra malit aliquis apud illum rescribere ἐβδόμη ex Suetonio: sed verius est, fruatur uterque sua παραδόσει.

Cunctatus, an ad prandium surgeret] Iosephus paene ad verbum: Ἐνδοιάζοντος Γαίου, εἴτε παραμένειεν εἰς τέλος τῇ θεωρίᾳ διὰ τὸ τελευταίαν εἶναι τὴν ἡμέραν, εἴτε λουτρῶν χρησάμενος καὶ σίτῳ, εἴτε ἐπανοίει κατὰ καὶ πρότερον. Cum his non consentit Dionis nec Zonarae narratio: qui inter spectandos ludos eo ipso loco eum aliosque edisse ac bibisse tradunt.

Marcens adhuc stomacho] Melius sic Viterb. quam *marcescens*, ut vulgati. In Glossario censet Scribas, *Marcidus* et *marcens*, τετηκώς, νωθῆς ἀπὸ κραιπάλης.

Tandem suadentibus amicis egrassus est] Miquicianus et Asprenas auctores et impulsores fuere. Iosephus.

Quum in crypta, per quam transeundum erat] Dio στενωπὸν vocat, Iosephus στενωπὸν ἡρεμηκότα. Idem στενάς ὁδοὺς, quum ait, στενωῶν οὐσῶν τῶν ὁδῶν, καθ' ἃς ἔπρᾶξαν τὸ ἔργον. At Suetonius paullo post *domum*, non semel.

Pueri nobiles ex — Asia evocati] Lib. 1. c. 39. *Pyrrhichiam sustaverunt Asiae Bithyniacque principum*

liberi. Dio de Iudis Claudii lib. 59. p. 680. Πυρρί-
χην τε Ἀσιανοὶ παῖδες μετάπεμποι ἀρχήσαντο. Iose-
phus de istis lib. 19. c. 1. "Ἀμα καὶ παῖδας οἱ εἰσέθεσαν
ἐκ τῆς Ἀσίας κατανοήσων, πομπῆς αὐτῶν ἐκείθεν γυνο-
μένης, ἐπὶ ὕμνοις μυστηρίων, ἃ ἐπέτελει. Ἐνιοὶ καὶ κατὰ
πυρρίχισμοὺς, οἱ ἐν τοῖς θεάτροις ἔσονται. Dio evoca-
tos e Graecia et Ionia scribit, ut hymnum de laudibus
Caii factum canerent.

Duplex delinco fama] Compara cum Iosepho:
nam Dio rem brevius stringit: neutram famam sequitur
Iosephus.

Cervicem gladio caesim graviter percussisse] Iose-
phus: Μεσσηγὺς τοῦ τε ὤμου καὶ τοῦ τραχήλου Φαρόμ-
νον τὸ ξίφος ἐπέσχευεν ἢ κλεις πρῶτέρω χωρεῖν.

Cornel. Sabinum alterum e coniuratis tribunum]
Non ita Iosephus, apud quem leges parum honestum
Sabini huius elogium. At Dio consentit Suetonio: qui
praebet ei abunde testimonium magni viri.

Caiio Iovem dante, Chaeream — Accipe ratum]
Nempe signum: quasi diceret, Optas, ut Iupiter, cuius
nomen das pro tellera, te servet ac protegat: (nam
omnium semper ea mens est, qui nomina superum telle-
rae loco dant) en votum tuum ratum. Dictum *εἰρωνικῶς*
vel etiam simpliciter et serio absque ironia: quia Cali-
gulae, flagitiis omnibus et sceleribus dedecorato, non nisi
morte poterat succurri, ut dictum est de Nerone. Vide,
quae notamus ad Tiberium c. 66. Potest etiam ita ac-
cipi: *Accipe ratum*, quod do nempe, hoc est, mortem.
Sic mortem ratam dixit Livius lib. 45. *Noxa liberati
interfectores; exilium pulsus aequae ratum fuit, ac
mors interfectis.* Quod autem viri docti pro *ratum* cor-
rigendum censent *iratum* in tanto omnium librorum con-
sensu, non temere illis assentiendum putem.

Nam signum erat omnium, Repeto] Viterb. *Re-
pente.* Minus placet.

Cap. 59. *Vixit annis XXIX*] Imo XXVIII tantum, cum mensibus quatuor, et diebus XXIV.

Imperavit triennio — diebusque VIII] Exactissime putata ratio, a die excessus Tiberii. Clemens Alexandrinus Stromat. lib. i. Τιβέριον διαδέχεται Γάιος Καῖσαρ ἔτη τρία, μῆνας ἑ, ἡμέρας οὐκτώ. At Iosephus: τέταρτον ἐνιαυτὸν ἡγεμονεύσας Ῥωμαίων λείποντα τεσσάρων μηνῶν. Dione an eius exscriptores peccarint in isto numero, haud facile dixerim; imperasse autem, ait, triennio et mensibus novem et dies XXVIII: sed forte tempora aliter putavit Dio, nempe a die, quo de imperio Caii factum fuit decretum senatus. Epiphanius ait, *annos III, menses IX, dies XXII*, vel, ut in eodem scriptum alibi, *ἡμέρας κδ'*.

Gladio a centurione confessa] Lupum, qui Caesoniam occidit, Iosephus non centurionem, sed e tribunis unum ait fuisse.

IS. CASAUBONI
IN
S U E T O N I I L I B R U M V.
A N I M A D V E R S I O N E S.

TL CLAUDIUS DRUSUS CAESAR] In titulo huius libri quinti codex Viterbii olim descriptus, pro DRUSO cognomen NERONIS habet. Sic Dio: Οὐτῶ Τιβερίος Κλαύδιος Νέρων Γερμανικός ὁ τοῦ Δρούσου τῆς Λιουΐας παῖς. Aliter Suetonius c. 2.

Cap. 1. Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία] Viterb. εὐτοχοῦσι. An fuit scriptum, εὐτοκοῦσι? Sed cum vulgatis consentit Dio lib. 48.

Fossas novi et immensi operis effecit] Scriptura Viterb. *fossas magna vi et immensi operis effecit*; de quo loquendi genere lib. 2. dictum ad caput secundum. Memmianus *navi et immensi*. Non puto, Latine satis posse dici, *navum opus*. Quod autem viri doctissimi et rerum Germanicarum Belgicarumque peritissimi, fossam Drusianam Rheni fluminis alveum illum esse volunt, quem ab amne, cui Rhenus miscetur, *Ifelam* hodie nuncupant, esto penes eos huius assertionis fides: nam ex Suetonii istis verbis aut Taciti in 1. Annal. id non dicas.

Species Barbarae mulieris humana amplior] Dio, γυνή τις μείζων ἢ κατὰ ἀνδρώπου φύσιν. Usam sermone Latino, non notasse Dionem, miror.

Post praeturam confestim inuito consulatu] Anno tantum interiecto: Praetor fuit anno DCCXLIII, Consul DCCXLV.

Per municipiorum coloniarumque primores] Ab aestivis castris ad hiberna gestarunt tribuni et centuriones: deinde susceperunt οἱ καθ' ἐκάστην πόλιν πρῶτοι. Dio lib. 55. initio: corpus toto itinere pedibus praegrediente Tiberio, lib. 3. c. 7.

Ad urbem devectum] Ad hoc loco valet *in*: nam urbi fuit illatum, non ad urbem tantum. Doceo argumento certo funebris laudationis, quam ei de morē pro rostris peregit Tiberius: at Augustus non in urbe, sed ad urbem, eum laudavit in circo Flaminio. Causam docet nos Dio lib. 55. p. 549. Ἐξέστρατεύετο γὰρ, ἰνquit, καὶ οὐκ ἦν οἱ ὅσιον μὴ οὐ τὰ καθήκοντα ἐπὶ τοῖς κατειργασμένοις παρ' αὐτὴν τὴν εἴσω τοῦ πωμηρίου εἰσοδὸν ἐπιτελέσαι. *Quia res bello gesserat, fas ei non erat, ea praetermittere, quae post bella confecta in ipso pomœrii introitu de morē praestabantur:* quid intelligat Dio, non est obscurum, vel utcunque versatis in historiae Romanae lectione: praecipua siquidem cura urbem ingredientibus post victoriam partiam fuit, Iovi Capitolino aliisque diis gratias in ipsorum templis agere: quod Augustus, funesta ipsius domo, facere non poterat; ideo ad urbem mansit. Dionis mentem parum belle interpretes expresserunt. Sed iasuper non ferendus castigatior nuperus, qui offensus triplici negatione in superioribus verbis, iubet nos locum emendare. At Plato vetat: utri potius obsequemur? Vetat Plato, quum scribit in Menone, οὐκ ἀντιτίθεμαι μὴ οὐ καλῶς λέγεσθαι. In epistola ad Dionysium, οὐ γὰρ ἐστὶ τὰ γραφέντα μὴ οὐκ ἐκπασεῖν, et cum familiaribus Dionis, τὸ δὲ οὐδαμῶς βράδιον, πολλὰ κακὰ δρῶντα τοὺς ἄλλους, μὴ οὐ καὶ πάσχειν αὐτὸν πολλὰ ἕτερα. Et passim Plato. Vetat ipse Dio, cuius ista sunt lib. 57. Μηδ' ἀπαρνήσασθαι τινος δυναμένου τὸ μὴ οὐ καὶ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἡδέως ἐμφαγεῖν. Legi etiam apud Iosephum lib. 19. Origg. Ἐβραδύνητο οὐδὲν μελλήσει τῇ κατ' αὐτὸν, ὥστε μὴ οὐκ ἐς καιρὸν δεδιακονῆσθαι τοῖς ἀπεσταλάξι. Et apud Epiphra-

niam, scriptorem, alioqui pium doctumque magis quam elegantem, οὐ δυνήσεται μὴ οὐχὶ τούτοις χρῆσθαι. Possem alia sexcenta his similia Graecorum scriptorum afferre, nec pauca etiam Latinorum: sed aliud iam agamus. Male enim in eadem historia accipiunt ista verba Dionis interpretes: Προκυθόμενος ὁ Αὐγουστος, ὅτι νοσῆσὶ ὁ Δρουῖος, οὐ γὰρ ἦν πόρρω, τὸν Τιβέριον κατὰ τάχος ἔπεμψεν. Erant Ticini Augustus et Tiberius, quum ad eos de morbo Drusi nuncius est allatus: quo accepto, Tiberium statim ad fratrem misit. Auctor Valerius Max. lib. 5. c. 5. Male igitur illi, ἔπεμψεν, *accerpsit*, non solum contra τὸν ἑλληνισμὸν, sed etiam contra historiae fidem.

Exercoitus honorarium ei tumultum excitavit] Dio: Τιμᾶς καὶ εἰκόνων καὶ ἀψίδος, κενταφίον τε πρὸς αὐτῷ τῷ Ῥήνῃ λαβών. Tacitus Annal. lib. 2. c. 7. de Germanico verba faciens profecto ad liberandum obsidione castellam Lupiae flumini adpositum: *Tumulum nuper Varianis legionibus structum, et veterem aram Druso sitam disiecerant: restituit aram, honorique patris princeps ipse cum legionibus deocurrit.*

Marmoreum arcum cum tropaeis] Dio simpliciter ἀψίδα nominat: alibi ἀψίδα τροπαιοφόρον.

Et Germanici cognomen ipsi posterisque eius] Dio: Γερμανικὸς μετὰ τῶν παιδῶν μστονομασθεῖς.

Non minus gloriosi quam civilis animi] Velleius Paterculus 11, 97. *Cuius ingenium utrum bellicis magis operibus, an civilibus suffecerit artibus, in incerto est.*

Cap. 2. *Iulo Antonio, Fabio Africano, Coss.*] Constante scripti libri *Iulio*: ut apud Dionem bis in fronte et sine ipso lib. 54. Ἰουλίον pro Ἰούλου. Perperam. Errare vero Suetonium, qui Africani cognomen Fabio tribuat, quod fuit Iuli Antonii, ex Dione eodem et Cassiodoro pridem observatum a doctissimo Sigonio: qui etiam fastos Siculos citat, in quibus ita scriptum legimus: λβ. Α. Κ. Ἰνδ. ζ. ὑπ' Ἀφρικανῶ καὶ Μαξιμου

τὸ β'. In Graecis Excerptis Chronici Eusebiani, quae publicavit, Iosephus Scaliger, invenio hos, Consules ita notatos: ΙΟΥΛΙΟΣ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ ΦΑΒΙΟΣ ΑΦΡΙΚΑΝΟΣ. Quod equidem vehementer admiror.

Ulli publico privatoque muneri] Scrib. private.

Barbarum et olim superiumentarium] Falluntur interpretes, qui putant superiumentarium et iumentarium idem significare: quae sententia a veritate tantum abest, quantum homo distat a brutis. Iumentarius dicitur, qui praeesit iumentis eaque curat, ut asinariis ὁ ἐπὶ τῶν ὄνων vel ὁ πρὸς τῇ τῶν ὄνων ἐπιμελεία, ut quidam auctores loquuntur: possis et magistrum iumentorum dicere, ut apud Victorem, magister pecoris camelorum, qui et camelarius dicitur apud Victorem Uticensem: at superiumentarius est is, qui praefectus est iumentariis. Ut Graeci ἐπὶ usurpant in officiis denotandis, ita Latini super aut supra: sic qui in Caesarum aulis obvenientes hereditates administrabat, aut vigesima hereditatum praepositus erat, dicitur super vel supra hereditates, ὁ ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν. Scribonius Largus c. 41. Hoc Anteros Tiberii libertus supra hereditates remediatus est. Similiter supra velarios, in veteri inscriptione, quae Neapoli visitur, (apud Gruter. DXCIX, 8.) SUPRA. VELARIOS. DE. DOMU. AUG. qui et praepositus velariorum dicebatur: alius lapis, (ibid. 8.) TI. CL. THALLUS. PRAEPOSITUS. VELARIORUM. DOMUS. AUGUSTANAE. FECIT. SIBI. ET. FILIIS. SUIS. L. L. POST. EORUM. Denique ut primicerius iumentariorum dicitur hic superiumentarius: sic stationariorum, de quibus multa in Codice, praepositum vocabant superstationarium: eius mentio apud Optatum Milevitanum lib. 1.

Cap. 4. *Si est ἄριος, ut ita dicam, ὀλόκληρος] Haec scriptura nostrorum omnium: nisi quod fere artius pro ἄριος scriptum est in Mss. Scripserim, si est*

ἔρτιος, et, ita dicam, ὀλόκληρος. In hoc loquendi genere τὸ ut solet interdum omitti: ut libro priore c. 13. *populum Rom. vel dicam hominum genus, compatem fecit.* In Memm. *artius* et *holoclerus* Latinis characteribus.

Quin per eosdem articul. et gradus — fuit] Scripsimus cum Viterb. Alii *perducendus*, et *perductus*; non male, sed illud aptius: sic *πράξειν* et *προηγμένα* vocabula Stoicorum Cicero vertit *producere ad dignitatem et producta.* *Articulos* et *gradus* vocat; quae M. Tullius 2. Tusc. 26. *puncta*, quum dicit, *omnibus punctis honorem colligere.*

Μὴ προὔποκειμένου ἡμῶν] Mutavimus priorem lectionem, secuti codices manu exaratos, qui omnes et nostri et aliorum sic habent: elegantior erat et ἀρτιωτέρα vulgata, *μὴ προὔποκείμενον ἡμῶν.* Supple ὄν.

Cap. 6. *Circa festertia vicies*] Scrib. *circa festertium vicies*, ut in scriptis nostris: vel *circiter*, ut in aliis.

Cap. 8. *Interdum ferula flagrove — a copreis*] Lislai codd. *interdum ferulae flagro velut per ludum.* In eadem liquido scriptum *a copreis*: quam veram esse lectionem diximus ad lib. 3. c. 61. De his copreis sensit Tacitus Annal. lib. 12. c. 49. *Erat Cappadociae procurator, Iulius Pèlignus ignavia animi, et deridiculo corporis iuxta despiciendus: sed Claudio perquam familiaris, quum privatus olim conversatione scurrarum iners otium oblectaret.* Legimus enim ita cum Lipsio: cuius emendationem habemus pro verissima. Non celabo scripturam, quam inveni in codice Viterbiensi, etsi monstrosam plane, *excitabatur a copreis* (recentior manus fecerat *capreis*: sed certa manebant prioris scripturae vestigia) *XL tropheis.* Memmianus ita profusus, ut edidimus.

Cap. 9. *Sed ne discriminibus quidem caruit*] Iosephus de Claudio lib. 19. c. 2. *Κινδύνοις οὔτι μετρίαις ἐπὶ τῆς Γαίτου ἀρχῆς ὁμιληκότα.*

Etiam vitæ periculum adiit] Dio: Τὸν Κλαύδιον ἀπέκτεινον ἂν, -εἰ μὴ κατεφρόνησεν αὐτοῦ· τὰ μὲν τῇ Φύσει, τὰ δὲ καὶ ἐκ προνοίας πολλὴν ναθεύειαν προσποιούμενου.

Sestertium octogies pro introitu — impendere] At Dio ait, centies sestertium, lib. 58. p. 662. Κλαύδιον ἄλλους τε τοὺς πλουσιωτάτους ἱερέας προσέβητο, πεντήκοντα καὶ διακοσίας ἐπὶ ταύτῳ παρ' ἑκάστου μυριάδας λαβῶν. Postquam coepere Imperatoribus tamquam diis templa exstrui, redempta statim sunt ab improbissimis adulatoribus sacerdotia ista vi magna pecuniae, non in urbe solum, quod testatur haec historia, sed etiam per provincias. Declarat Arriani locus, quem tractamus lib. 2. ad c. 17. et vetus ille lapis, quem Capuae descripsisse aiunt viri docti, positus a quodam, qui gratis eum honorem esset consecutus: quod haec verba indicant: HUIUS. ORDO. DECURIONUM. OB. MERITA. EIUS. HONOREM. AUGUSTALITATIS. GRATUITO. DECREVIT.

Venalis pependerit sub edicto praefectorum] Videtur ex veteri iure servatum in causis fiscalibus, ut qui non solverent, ipsi bonaque ipsorum venum exponerentur edicto praefectorum aerarii. Hi sunt, qui pependisse dicuntur: non quorum bona solum in tabula proscripta fuerunt.

Cap. 10. *Quinquagesimo anno imperium cepit*] Philostratus in vita Apollonii lib. 5. loquens de Claudio: Καὶ τοὶ πεντηκοντούτης ἐς τὸ ἄρχειν παρῆλθεν, ὅτε νοῦς μάλιστα ὑγιαίνει ἀνθρώπων. Idem et Dio.

In diaetam, cui nomen est Hermaeum] Frustra est vir doctus, qui ad hunc locum probare nititur falsum esse, quod de δια in ζᾶ mutari solito in nonnullis vocibus erudite Cuiacius aliique observarunt: nam quare negat, quod tot locis et exemplis asserunt Grammatici Graeci? Οἱ γὰρ Αἰολεῖς, inquit, τὸ δια, ζᾶ φασί· καὶ τὸν διάπλουτον ζᾶπλουτον. Reperies apud eos-

dem et ζαβάλλω pro διαβάλλω, et ζαβουλών ab eadem origine pro calumniatore et infidioso, et id genus plurima. Hermaeum vero, cuius hic meminit, illud est, opinor, cuius mentio in inscriptione veteri, quam superiore libro descripsimus, quum de Gelotiana domo tractarem: nam ut domus Gelotiana, sic et Hermaeum videtur inhabitatum a parte familiae Caesarianae.

Prorepsit ad solarium proximum] In antiquissimis membranis regiae bibliothecae, Memmii et Cuiacii, *solarium* scribitur. An fuit aliquis in urbe locus eo nomine? an destinatum habendae scholae locum, cuiusmodi fuit domus Catilinae in Palatio Augusti, vocabant *scholarium*? eadem analogia *vestiarium* dixerunt et similia. Quidam *scalarium*.

Latentem discurrens forte gregarius miles] *Gratum* vocat Iosephus: nec gregarium, sed praetorianorum unum.

E studio sciscitandi, quisnam esset, agnovit] Iosephus explicat: Προσῆλθε τε ἐγγύτατον, καὶ ὑποχωρεῖν ἤξιωκότες ἐπέκειτο, καὶ καταλαβὼν ἐπιγνῶριζει. *Accedit. Gratus propius, ac quum illum rogaret Claudius, ut recederet, instare coepit: ita apprehensum eum agnovit.*

Et quia servi diffugerant] Omnes nostri, etiam Memmii et Cuiacii, *quia sui diffugerant*. Iosephus: Ἐπεὶ καὶ οἱ τὸ Φορεῖον αὐτοῦ φέροντες, περὶ τὴν ἀρπαγὴν αὐτοῦ παραγενομένης Φυγῆς, ἔσωζον αὐτούς. *Leticarii eius, dum ipse rapitur, oblata fugae facultate, se periculo eripuerant.* Quod ait, *vicissim succollantibus*, id eleganter significat, quod pluribus verbis Graeci dicunt, ἀμειβαίως ἐπὶ τῶν ὤμων φέρειν, *per vices ferre super humeros*, quo modo alicubi loquitur Eusebius.

In castra delatus] Errat Iosephus, ut videtur, qui in Palatiam statim fuisse delatum narrat.

Accitusque et ipse — quae viderentur] Liber Cnicipii, ad censenda quae iud. Scribendum etiam per tribunos populi, ut liquido scriptum est in Viterbiensi, et docet Iosephus, οἱ πρῶτον Οὐρηάνιος καὶ Βροῦχος· δῆμαρχοι δὲ ἦσαν ἀμφοτέρω. Dio alios quoque cum tribunis pl. millos refert.

Unum rectorem iam et nominatim exposcente] Malim, et nominatim eum poscente.

Promisitque singulis quina dena sestertium] Nihil mutò; tamen Iosephum si audimus, vicena millia dedit: ait enim: Δωρεῖται τοὺς σωματοφύλακας πεντακισχιλίαις δραχμαῖς κατὰ ἕκαστον ἄνδρα, τοῖς τε ἡγεμόσιν αὐτῶν ἀνάλογον τοῦ ἀριθμοῦ, καὶ τοῖς ὅποι ποτὲ στρατοπέδοις ὑπισχνεῖται τὰ ὅμοια. Huius liberalitatis nulla apud Dionem mentio: fallitur enim eruditissimus Torrentius, qui huc refert verba accuratissimi eius scriptoris, quibus centenos nummos militibus praetorianis ait fuisse donatos. Nam eius donationis alius fuit titulus, nempe natalis imperii eius: quem diem soliti Imperatores prosequi aliquo donativo: neque primo die imperii ea summa data, sed anno primo vertente mos ille institutus, et deinceps per singulos annos imperii Claudiani servatus. Declarant Dionis verba: Ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ αὐτοκράτωρ τῷ προτέρῳ ἔτει ἀπεδείχθη, αὐτὸς μὲν οὐδὲν ἐξαίρετον ἔπραξε, πλην ὅτι τοῖς δορυφόροις πέντε καὶ εἴκοσι δραχμὰς ἔδωκε, καὶ τοῦτο ἔπειτα κατ' ἔτος ἐποίησε. Hoc vero munus, quod hic narratur et apud Iosephum, quasi merces fuit traditi imperii, et proinde statim est persolutum.

Cap. 11. *Veniam et oblivionem — praestitit*] Renovato Atheniensium exemplo induxit omnium ἀμνηστῖαν, inquit Dio, et Orosius lib. 7. c. 4.

Iusiurandum — quam PER AUGUSTUM] Sive, ut frequentior formula fuit, PER GENIUM AUGUSTI. Sic per genium Caesaris aut salutem iurabant, iam inde ab Augusti temporibus, quando hoc primum

scit institutum, ut notissimus Horatius verbum probet a. Epist. 1, 16. *Iurandaeque iurae per nomina ponimus avae*. Quod autem hic Suetonius de Claudio observat, id Terentianus in more ponitum fuisse omnibus aīrmat. Ait enim Apologeticus c. 23. *Civitas apud nos per omnes deos, quam per unum genium Caesaris petierat.*

Cap. 12. *Silentio ac — religione transigit*] Dio lib. 61. p. 664. *Οὐδὲν ἐξαίρετον ἔπραξε.*

U: sibi in curiam — tribunosque militum] Hoc primus Tiberius petierat et impetraverat post eandem Seian. Tacitus lib. 6. c. 15. *Deis redditis absentiae causis admodum tægis, flexit ad graviora et ad offensiones ob rempublicam coeptas: atque Macro praefectus, tribunorumque et centurionum pauci, secum introirent, quoties curiam ingrederetur, petivit, saepeque large et sine praescriptione generis aut numeri, senatus consulam.*

Cognitionib. magistratum ac unum — interfuit] Quos magistratus potissimum intelligat, declarat Dionis de eadem re locus lib. 60. p. 667. *Παλλήκις δὲ καὶ τοῖς ὑπ᾿αὐτοῖς τοῖς τε στρατηγοῖς καὶ μέγιστα τοῖς τῆν εἰσῆκτον ἔχουσι συνεξετάζετο, καὶ ὀλίγα περὶ αὐτῶν τοῖς ἄλλοις δικαστηρίοις ἐπέτρεπε.* Saepè etiam cognitionibus Consulam et Praetorum, eorum maxime, qui aerarii curam gerebant, intererat, ac pauca aliis iudiciis committebat. Miratus sum aliquando praetermissum in hoc albo Praetorem urbanum, cuius maxima fuit in urbe iurisdictio: verba tamen Dionis alio trahere non possis; nam *στρατηγοὶ εἰ τῆν διοίκησιν ἔχοντες* vel *εἰ ἐπὶ τῆς διοικήσεως καταλύτας, ταμειῖαις αὐτῶν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐπέτρεψεν.* Id est, Praetoribus aerarii solutis, Quæstoribus eam curam antiquo more tradidit. Non igitur causa erat, cur nuperus emendator verlionem Xylandri incurtaret.

Excusavit, quod propter angustias — stantes]

Atqui hic mos videtur fuisse servatus, ut qui principem alloquerentur, starent. Quare etiam Consules in senatu verba ad illum facturi, de curuli surgebant ac descendebant: quos tamen civiliter admodum solitos excipit a Claudio, notatum Dionis reperio. Τῶν ὑπάρτων, inquit, ἐν τῷ συνεδρίῳ καταβάντων ποτὲ ἀπὸ τῶν δίφρων, ἵνα διαλεχθῶσιν αὐτῷ, προσεξανεστή τε καὶ ἀντιπροσῆλθε σφίσιν. Eodem pertinent et quae sequuntur paullo post: ubi notat idem Dio, Claudium, si quando aliquid in curia recitaret, solitum propter corporis imbecillitatem sedere: sed, si qui surgebant in senatu, diutius stetissent, eum quoque assurrexisse.

Cap. 13. *Neque aquila ornari]* Sic in omnibus codd. etiam Turonensi, non *aquilae*. Quod apud Orosium, hunc locum describentem, legitur: nec dubium, fuisse plures aquilas: sed an omnes in hoc ostento conspiraverunt?

Neque signa convelli moverique potuerunt] Melius *convellive potuerunt*, et ita exscripsit Orosius.

Cap. 14. *Ius et Consul et extra honor. — dixit]* Dio lib. 60. p. 667, assiduitatem tantam fuisse ait in iure dicendo, ut singulis ferme diebus, aut cum toto senatu aut solus, in foro quidem ut plurimum, sed et alibi sedens pro tribunali ius redderet.

Etiam suis suorumque diebus solemnibus] Huc pertinet, non ad sequentia verba, locus Dionis de diebus, quibus sponsalia filiarum suarum Claudius celebravit: Καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐδίνασε καὶ ἡ βουλὴ ἡθροίσθη. De diebus privatarum solemnitatum notavimus lib. 2. ad c. 53.

Cap. 15. *Absentibus — facillime dabat]* Nove dictum *absentibus ἀπλῶς*, pro quoties altera partium aberat: sed Dio lib. 60. p. 684. rem pluribus exponens causam reddit, cur hoc a Claudio ita factum. Ἐπιστῆ, inquit, πλῆθος τε δικῶν ἀμύθητον ἦν, καὶ οὐκ ἀκίνητων

ἐπ' αὐταῖς ἔτι (malim οἷ τι) προσδοκῶντας ἐλαττωθῆσε-
σθαι, προεῖπε διὰ προγράμματος, ὅτι καὶ κατὰ ἀπόντων
αὐτῶν ἐντὸς βητῆς τινὸς ἡμέρας δικάσει, καὶ ἐνεπέδασε
τοῦτο. Etiam illud elegans, *dabat*, pro *litē* *dabat*:
nam ita explendum hoc genus loquendi apud Cicero-
nem, Plinium, et alios.

Cum machaera mensaque lanionia] Lislæi cod.
lanioniaris. Memmii, *lanionia*. Graeci ἔλεον vel ἐπι-
κόπανον una voce dicunt, item ἐπιξήνον, ut apud Ari-
stophanem in Acharnensibus, act. 2. sc. 2, 58.

Κ' ἂν γε μὴ λέγω δίκαια, μηδὲ τῷ κλήθει δεκῶ,
Ἵπὲρ ἐπιξήνον θελήσω τὴν κεφαλὴν ἔχων λέγειν.

Unde apparet, ex more veteri esse, quod mensae lanio-
niae in hos usos adhibentur. Cassandra apud Aeschylum
in Agamemnone vl. 1286. de suo supplicio loquens:

Βωμοῦ πατρῶου μ' ἀντεπίξηνον μένει
Θερμῶ κοπίσης Φοινίῳ προσφάγματι.

Orta inter advocatos levi contentione] Membra-
nae, *levi concertatione*.

Mortuus est, inquit, Puteolis] Ita scriptum in
Yiterb. quomodo et in aliis libris legi testantur viri do-
cti: at Pithoei Lislæique codices vulgatam confirmant,
puto, licuit. Quae scriptura plus aceti atque acuminis
videtur habere. Atque hoc regiae bibliothecae antiquis-
simus codex firmat: ubi sic liquido scriptum; nec multo
aliter in regijs aliis duobus, antiquae item manus. In his
ita corruptus est locus: *Mortuus est inquit puteoli
cui talis gratias agens*. Vel ex his constat, veram le-
ctionem esse, *puto, licuit*. Ita prorsus liber amplissimi
Memmii.

Cap. 16. *Gessit et censuram intermissam diu.*
Ad hanc Claudii censuram refero cum Iosepho Scaligero
verba Eusebii in Chronico ad numerum MMLXI: *De-
scriptione Romae facta sub Claudio, inventa sunt ci-
vium Romanorum LXFIII centena, XLIV millia*.

Quum orantibus familiaribus dempsisset — exstet]
 Quid adeo ridiculū visum fuerit Suetonio contineri hoc Claudii dicto, equidem non intelligo: nam mens certe illius paret optima fuisse. Quum enim precibus amicorum condonaret isti censoriam notam; sui tamen iudicii cupiit exstare aliquod testimonium: neque dubium est, idem variis rationibus factum saepius a Censoribus. Simile est, quod narrat Dio lib. 40. p. 150. de Appio Censore, qui quum nota dignum Curionem censeret, ac notae tamen gratiam rogatu quorundam facturum se promississet, sententiam de eo suam in senatu prius aperuit. Haec ita Dio narrat, ut nos quidem emendamus: Τὸν μὲν τοι Κουρίωνα μελλήσαντα καὶ αὐτὸν ἀπαλειφθῆσαι εἰρησάσαι ἐξηγήσατο μετὰ τοῦ Παύλου, οὐπὲρ συγγενῆς ἦν· καὶ ὃς οὐ διήλειψε μὲν αὐτὸν διὰ τοῦτο· τὴν μὲν τοι γνώμην, ἣν περὶ αὐτοῦ εἶχεν, ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ. Scriptum est in vulgatis libb. καὶ ὃς οὐ διήλλαξε. Cuius scripturae mendum non observatum ab interpretibus, traxit eos in errorem. Neque enim Dionis mentem assequuntur.

Splendidum virum — sermonis ignarum] Simillima historia est, quam de legato Lyciorum quaedam, oriundo quidem e Lycia, sed nato Romae, narrat Dio lib. 60. p. 676., cui historiae subiungit haec verba: Συχνούς δὲ δὴ καὶ ἄλλους ἀναξίους (apertior sententia fuerit, si scripseris ἀναξίως) τῆς πολιτείας ἀπήλασε. Id est: *Multos quoque alios nullo suo merito, in peregrinitatem redegit.*

Cap. 17. *Leviorem maiestati principali titulum]* Plerique antiquorum, *prinoipalem*: unde Torrentius, *maiestati principis talem titulum*. Duo regū consentiunt: tertius *principali*.

Neque tentatam ulli post divum Iulium] At exstitit nuper Romae, qui argumento aliquot locorum Horatii et unius e commentariis Pseudo-Servii probare conaretur, falsam esse hanc Tranquilli sententiam. De

Horatio satisfactum pridem per Torrentium aliosque viros eruditos; Suetonium vero abunde tueatur unius Taciti auctoritas, idem tradentis in libro de vita Iulii Agricolae. Sed summe ego infcius et ineptus, qui hominis rationem habendam censeam, cuius scripta praeter insignem otii abundantiam nihil habeant, quod mireris? O factum male! quod non ante centum quinquaginta annos nati sunt et ille Iurisconsultus, et qui similia scribunt: poterant videri aliquid scisse, aliquid dixisse.

Quare a Massilia Gessoriacum usque — confecto] Vel, ut Dio ait, partim pedestri itinere, partim fluminibus vectus: sic ille: Καταπλεύσας ἐς τὰ Ὠστια, ἐπέστειλεν Μασσαλίαν παρεκαμίσθη· κἀντεῦθεν τὰ μὲν τρεῖς, τὰ δὲ καὶ διὰ τῶν ποταμῶν πορευόμενος πρὸς τὸν Ὠκεανὸν ἀφίκετο.

Parte insulae in deditio. recepta] Orosius 7, 6. *Ibique, ut verbis Suetonii Tranquilli loquar, sine ullo proelio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulae partem in deditio. recepit. Orcadas etiam insulas ultra Britanniam in Oceano positas Romano adiecit imperio.*

Intra paucissimos dies] Sedecim ait Dio lib. 58.

Curram eius Messalina uxor — secuta est] Eminentia Dionem in hac sententia. Narrat ille, senatum, accepto nuntio de subacta per Claudium Britannia, inter alios honores Claudio uxoriue eius Messalinae tributos, permisisse Messalinae carpenti usum. Supplendum autem diebus festis et ludorum circensium, sicut supra scriptum de matre Claudii: *Decernendum curavit matri carpentum, quo per circum duceretur*, verba Dionis: Ἐψηφίσαντο τῇ Μασσαλίῃ τὴν προσδρίαν, ἣν καὶ ἡ Λιουία ἐσχέκει, καὶ τῷ καρπέντῳ χρῆσθαι ἔδωσαν. Ad dendum vero, aut certe subintelligendum, ἐν τοῖς κρηγύρσει χρῆσθαι ἔδωσαν. Ex ipso Dione paullo post p. 688. de Paulina Lollia, altera Claudii coniuge: Καὶ ἡ μὲν τεχρὺ καὶ αὐτῇ Μασσαλίνα ἐγένετο, καὶ μάάλιστα

ὅτι καὶ τιμὰς ἄλλαις τε καὶ τῷ καρπέτῳ ἐν ταῖς πανηγύρεσι χρῆσθαι παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβεν. Tacitus Annal. lib. 12. c. 42. *Suum quoque fastigium Agrippina extollere altius: carpento Capitolium ingredi: qui mos sacerdotibus et sacris antiquitus concessus, venerationem augebat feminae.*

[*Secuti et triumphalia ornamenta — adepti*] Iam enim invaluerat mos, ut ex eodem bello vel triumphos, vel triumphalia certe ornamenta comites expeditionum consequerentur: non ita olim, ut diximus ad lib. 2. c. 38. Hic vero notat Dio, triumphalia ornamenta adeptos esse per Claudium, non solum consulares viros ex senatoribus, sed alios quoque dignitate longe inferiores.

Cap. 18. [*Repraesentaturus pro opera*]. Viterb. Lisl. et vetus Rob. Steph. *repraesentans*.

[*Arctiore autem annona*] Tacitum: vide in anno DCCCIV, Annal. 12, 43. Meminere et scriptores ecclesiasticae historiae famis huius: quae ea esse videtur, cuius mentio in Actis c. 11, 28.

[*A turba — fragminibusq. panis instratus*] Non desunt in historia Augustorum exempla similis furoris. Marcellinus Comes Indictione 14. consulatu Antiochi et Bassi: *Hoc tempore dum ad horrea publica Theodosius processum celebrat, Imp. tritici in plebem ingruente penuria, ab Orientis populo lapidibus impetitus est.*

[*Fragminibus panis ita instratus*] Cuiacii cod. et Viterb. Memmii et Rob. Stephani, *insestus*: et ita describunt Orosius et Paulus Diaconus, sive Anastasius.

[*Ut aegre, nec nisi postico evadere — valuerit*] Lib. 8. de Othone c. 6. *Proripuitque se postica parte Palatii ad constitutum.* Orosius et Diaconus *pseudothyrum* vocant.

Cap. 19. [*Pro conditione cuiusque civibus*] Corripisse hunc locum foedissime, qui Suetonium in capita distinxerunt, recte Torrentius monuit: nam ad navium fabricatores, de quibus ante dictum, haec Claudii con-

stitutiones sunt referendae: leget, qui me audiet, quae super his eruditissime observata sunt a clarissimo amplissimoque viro Petro Fabro Semestrium lib. 1. c. 25. Totum autem locum sic scribe: *Et naves mercaturae causa fabricantibus magna commoda constituit pro conditione cuiusque: civibus, vacationem legis Pappiae Poppaeae:* ita scriptum paullo minus in cod. Viterb. tantum illud *civibus* e libro Cuiacii est: nam in Viterb. est *civis*. Possis et *civi* scribere, et mox *Latino ius Quiritium*, sic habet Lislacii cod., et Memmii.

Cap. 20. *Opera — quam necess. quam multa*] Haec scriptura cod. Viterb. Memmii et Pithoei aliorumque. *Quam multa* aequè *Latinae ac quam plurima*. Itaque censentibus tollendum *et quam* ante *multa* non assentior, etsi in quibusdam codd., ut Lislacii, non existat. Vetus Politiani, *perquam multa fecit*, eleganter.

Item emissarium Fucini lacus] Negat perfecisse Dio: frustra eam sumptus maximos in eam rem esse factos. De hoc opere et de portu, Ostiae facto, consule Plinium lib. 36. c. 15.

Curtio et Albulino] Viterb. Memmii, Pithoei et Lislacii, *Albuligno*: vide Frontinum de Aquaeductibus.

Rivum Anienis novi lapideo opere] Peccat vir doctus, qui lectionem probat, quam et nos reperimus in cod. Viterb. *novo lapideo opere*: nam passim apud veteres Claudia aqua et Anio novus coniunguntur. Dicitur et Anio nova, ut in sequenti inscriptione:

TL CLAUDIUS. DRUSI F. AUGUSTUS. GERMANICUS. PONTIF. MAXIM.

TRIBUNICIA. POTESTATE. XII. COS.
V. IMPERATOR. XXVII. PATER. PATRIAE.
AQUAS. CLAUDIAM. EX. FONTIBUS.
QUI. VOCABANTUR. CAERULEUS. ET.
CURTIUS. A. MILLIARIO. XXXV.
ITEM. ANIENEM. NOVAM. A. MILLIARIO.
LXII. SUA. IMPENSA. IN. URBEM.
PERDUCENDAS. CURAVIT.

Ad introitum profundo iam solo] An potius *Salo*: nam portum ἀγχιβαθῆ intelligit, cui proprium est profundum salum.

Cap. 21. *Pompeiani theatri, quod — restituerat*] Dio lib. 60. p. 669. sic narrat, quasi scenam incendio absumptam Tiberius refecisset, (quod et Velleius lib. 2. c. 150. scribit) Claudius autem dedicasset: Ἀπέδωκε τῷ Πομπηίῳ τὴν τοῦ Θεάτρου μνήμην· καὶ αὐτῷ καὶ τὸ τοῦ Τιβερίου ὄνομα ἐν τῇ σκηνῇ προσθεῖς ἔγραψεν, ἐπειδὴ καυθεῖσαν αὐτὴν ἀνικοδομήσει· τὸ γὰρ ἑαυτοῦ ἐκείνη μὲν οὐχ ὅτι κατεσκευάσεν, ἀλλ' ὅτι καθετέρωσεν αὐτήν· ἄλλω δὲ οὐθενὶ ἐνεκόλαψεν: quae tamen verba non negant, imo affirmant potius, Claudium et refecisse eandem scenam, quam et Tiberium, et dedicasse.

Quam prius apud superiores aedes supplicasset] Non aliter scriptum in omnibus codd. nostris, neque puto mutandum: *superiores aedes* videtur appellare partem illam theatri, in quam soliti conscendere Imperatores missilia sparsuri. De eo Dio in historia Titi: Σφαίρια ξύλινα μικρὰ ἄνωθεν ἐς τὸ Θεάτρον ἐβρίπτει. Id est: *Ligneos globulos parvos* (tesseras intelligit) *de superiore loco in theatrum iaciebat*. Similiter e basilica, sive regia, quae foro imminebat, populo missilia iaciebant. Iosephus Origg. lib. 19. c. 1. loquens de coniuratis in Caium, occasionem captantibus tollendi eius: Καὶ ὑπὲρ τῆς βασιλικῆς ἰστάμενον, καὶ δῆμῳ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ χρήματα διαβρίπτουντα ὡσαι κατὰ κεφαλῆς παρῆν· ὑψηλὸν δὲ ἐστὶ τὸ στέγος εἰς τὴν ἀγορὰν φέρον. Illum theatri locum eruditi quidam viri putant *κορυφὴν* appellari Dioni lib. 49. in munificentia Agrippae Aedilis describenda: Σύμβολά τέ τινα ἐς τὸ Θεάτρον κατὰ κορυφὴν ἐβρίπτει· τῷ μὲν (ita recte scriptum, non, ut iidem emendant, τὸ μὲν ἀργύριον, τῷ δὲ ἐσθῆτα, τῷ δὲ, ἄλλο τι φέροντα. Sed falluntur, qui ita sentiunt: nam κατὰ κορυφὴν βίπτειν est, de superiore loco in caput inferiorum iacere. Sic apud Polybium lib. 8. Ταῖς τῶν

κατὰ κορυφὴν λίθων καὶ δοκῶν ἐμβολαῖς διασφαίρεσθαι. Ceterum, quod Suetonius ait, supplicasse Claudium in superioribus aedibus, antequam spectatum in inferiora descenderet; refero eo, quod narrat Dio, Claudium iis ludis triumphali veste initio tantum esse usum (nempe dnm rem divinam faceret) ludis vero in praetexta veste praefuisse. Verba Dionis ita scribe: Οὐ μὴν οὐδὲ τῇ στολῇ τῇ ἐπινικίῳ παρὰ πᾶσαν τὴν πανήγυριν, καὶ τὰ ψηφισθέν, ἐχρήσατο, ἀλλ' εὐθύς ἐν ἀρχῇ (perperam libb. editi, ἐν αὐτῇ) μόνον, τὰ δὲ ἄλλα ἐν τῷ περιπορφύρῳ ἱματίῳ διώκησεν. Haec nos olim ad hunc locum. Nunc vero placet magis Lipsii interpretatio, qui Veneris aedem Pompeiano theatro adiunctam putat intelligi. Tertullianus in libro de spectaculis: *Pompeius Magnus solo suo theatro minor, quum illam arcem omnium turpitudinum exstruxisset, veritus quandoque memoriae suae censoriam animadversionem, Veneris aedem superposuit.*

Propria senatoribus constituit loca — solitis]
 Prorsus interpretamenti eget vox illa *promiscuus*, quod non aliunde mutuari debemus, quam ex comparatione verborum Dionis lib. 60. p. 669. hac ipsa de re agentis: Ἐν δὲ τῷ ἵπποδρόμῳ, ἑάρων μὲν που πρότερον ἰδίᾳ, καὶ κατὰ σφᾶς ὡς ἕκαστοι, τό τε βουλευῶν καὶ τὸ ἵππευῶν καὶ ὁ ὄμιλος, ἀφ' οὗπερ τοῦτο ἐνομίσθη, οὐ μέντοι καὶ τεταγμένα σφίσι χωρία ἀπεδέδεικτο· ἀλλὰ τότε ὁ Κλαύδιος τὴν τε ἑδραν τὴν νῦν οὖσαν τοῖς βουλευταῖς ἀπέκρινε, καὶ προσέτι τοῖς ἐθέλουσι σφῶν ἑτέραθί που καὶ ἐν γε ἰδιωτικῇ δοθῆτι θεάσασθαι; ἐπέτρεψε. Id est: *Spectabant quidem iam ante in circo separatim et per se singuli ordines, senatorum, equitum, et plebis, ex quo primum id institutum fuit: non tamen certi loci singulis ordinibus assignati fuerunt. At tunc se crevit Claudius senatoribus eas sedes, quas nunc quoque obtinent; fecitque ipsis potestatem, si vellent, alio quocunque loco in vulgari veste spectandi.* Hic est

sensus Dionis, cuius verba male accepisse videtur eruditissimus vir, qui de hac re tota cum cura disputat ad cap. 12. lib. sequentis.

Nec ullo spectaculi genere commanior, — erat] Hoc est μάλλον κοινός καὶ ἐπισιχῆς ἦν: ut de eodem Claudio loquitur Dio lib. 60. p. 672. Magis tamen explicat hunc locum, quod paullo post de eodem principe scribit ξυγγραφεὺς ille diligentissimus: Σφίσι κοινῶς τῇ θείᾳ συνῆν, καὶ παρσίχεν ὅσα ἐβούλοντο. Quorum locorum comparatione confirmatur vulgata lectio huius loci, quae in omnibus quoque scriptis exstat, *commanior*, non *comior*; ut videri queat, atque adeo visum quibusdam legendam esse, sicut in Vespasiano c. 22. et super coenam autem et semper alias *comisimus multa ioco transigebat*. Verum ibi quoque Viterb. cod. praefert *communissimus*. Servius ad 8, 275. COMMUNEMQUE VOCATE DEUM, *humanum, beneficium, Φιλάνθρωπον: unde et communes homines dicimus.*

Adeo ut oblatos victoribus aureos] Moris fuit victoribus auribus aurum postulare: quod postea etiam equis victoribus coeptum postulari. Capitolinus in Vero Imperatore c. 6. *Volucris equo prasino mortuo sepulcrum in Vaticano fecit. In huius equi gratiam primam coeperunt equis (ita omnino legendum, non equi) aurei vel bravia postulari. In tanto autem equus ille honore fuit, ut ei et a populo prasunianorum saepe modius aureorum postularetur.*

Prolata sinistra] Alii libb. *sinistraque*: sorte, *sinistra quoque*; ut in eo sit Claudii ἀσχημοσύνη, quod non solum dextram extra togam proferret, sed etiam sinistram.

Accersitis iocis] Id est, frigidis, longe petitis, ἀνοικείοις, οὐκ ἐπιτετευγμένοις. Memmii et Pithoei cod. *arcessitis*.

Qualis est ut quum Palumbum] Sic Viterb. et Pithoei: magis tamen vulgata placet, *sine ut*, vel, ut in aliis libris, *qualis est hic, quum*.

Praefeditque paludatus] Lislacii cod. *paludamentatus*. Memmii *paludatus*.

Ave, Imperator, morituri te saluant] Dio lib. 60. p. 687. legit *salutamus*: Χαῖρε, αὐτοκράτωρ, οἱ ἀπολούμενοι σὲ ἀσπαζόμεθα.

An omnes igni ferroque absumeret] Sic omnes membranae, etiam Memmianae; non, ut viro docto placitum emendare, *vi ferroque*.

Duodenarum triremium singulae] Numerus est aperte corruptus: Dio lib. 60. p. 687. Οἱ δὲ ναυμαχίσαντες θανάτῳ δὴ καταδικασμένοι ἦσαν, καὶ πεντήκοντα ναῦς ἐκάτερον εἶχον, οἱ μὲν Ῥόδιοι, οἱ δὲ Σικελοὶ ὀνομασθέντες. Ita fuerit legendum *quinquagenarium*. Firmat Taciti narratio.

Exciente buccina Tritone argenteo — aperferat] Duplex hic artificium: quod repente e medio lacu excitatur Triton: et quod prodit iste non mutus, sed canorus, ac buccina sonans. Illud per machinam factum annotat Suetonius: hoc vero rationibus artis hydraulicae organarii effecerunt, quos scimus aquae vi et impulsu omnis generis voces atque organa suavissima imitatione exprimere, sicut ex Hierone novimus et Vitruvio. Atque hoc spectaculum transtulit Claudius in naumachiam suam e theatri. Nam ibi soliti produci Tritones buccina mugientes. Cornelius Severus in Aetna vl. 291.

*Nam veluti resonante diu Tritone canoro,
Pellit opus collectus aquae, victusque movere
Spiritus, et longas emugit buccina voces,
Carminaque irriguo magni cortina theatri
Imparibus numerosa modis canit arte regentis,
Quae tenuem impellens animam subremigat undam.*

Non igitur necesse est, quod olim suspicati sumus, legere, *exciente buccina Tritone argentea*: quasi fuerit hic Triton homo Tritonis ornamenta gestans: cuius σκευήν docet nos luculenter Nonnus Dionysiacorum lib. 56.

Τρίτων δ' εὐρυγένειος ἐβόμβεεν ἠθάδι κόχλω,
ἰανδροφυῆς ἀτέλεστος ἀπ' ἰχθύος ἐγγύος ἰχθύος.

Cap. 23. *Addito abrogavit*] Plane scriptum in Memmii, Lillaei codd. et veteri Rob. Stephani edit. *addito*, non *edito*, aut *edicto*, ut in libb. aliis fere reperitur. In iisdem *obrogavit* offendimus, non *abrogavit*. Utrumque manifesto rectum. Iacobus vero Cuiacius, profundissimae vir eruditionis, ausus hic facinus παρακινδυνευμένον, huiusmodi lectionem sibi fabricabat: *Capiti Papias Poppaeae legis, quasi sexagenarii generare non possent, edicto abrogavit*. Mirari hunc Alexandrum liceat nobis: imitari non lubet: de re ipsa vide Ulpianum tit. de solidi capacitate, et recentiores Iurisconsultos.

De maiore negotio acturus, in curia — sedebat] Dabunt et accipient magnam lucem collata cum hoc loco Dionis lib. 60. p. 675. verba, loquentis de supplicio affectis a Claudio: Ἐπρίνοντο δὲ ἐν τῷ συνεδρίῳ, τοῦ δὲ Κλαυδίου, τῶν ἐπάρχων τε καὶ τῶν ἐξελευθέρων αὐτοῦ παρόντων· τὴν μὲν γὰρ ἐσήγησιν ἐν μέσῳ τῶν ὑπάτων ἐπὶ δίφρου ἀρχικοῦ ἢ καὶ ἐπὶ βᾶθρου (tribunicium subsellium intellige ex Suetonio) καθήμενος ἐποίητο· μετὰ δὲ τοῦτο αὐτός τε ἐπὶ τὴν συνήθη ἔδραν μετήρχετο καὶ ἐκείνοις οἱ δίφροι ἐτίθεντο· καὶ ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν μεγίστων (Suetonius, *de maiore negotio acturus*) ὁμοίως ἐγίνετο. Ex eiusdem auctoris lib. 42. discimus, Caesari dictatori summi honoris loco decretum fuisse a senatu, ut in subsellis tribunicis federè ei liceret: qui honos postea etiam aliis est delatus.

Commeatus a senatu peti solitos beneficii sui fecit] Senatus enim consultum curavit Claudius faciendum, quo ea sibi potestas concederetur. Auctor Dio. Elegans est dicendi genus, quo utitur hic Tranquillus. Sic apud Iustinum lib. 13. *Et ut munus imperii, beneficii sui faceret.* lib. 24. *Non quoniam eripere his regnum, sed quod id facere muneris sui vellet:* et alibi non semel.

Cap. 24. *Ornam. consularia — indulfit*] Quam institutum est ab Augusto, ut mutato veteri more sala-

ria certa euntibus in provincias darentur, simul etiam hoc institutum, ut procuratores Caesaris a numero pecuniarum, quas acciperent stipendii nomine, appellationem sortirentur. Hoc ita clare Dio lib. 53. p. 506. declarat, ut mirer, tam prolixè quaesisse quosdam, qui isti sunt *ducenarii procuratores*.

Senatoriam dignitatem recusantibus] Vel oblatam, quoties senatum legeret Claudius, vel iure acquisitam, quando aliquis tribunatum gesserat: vide lib. 2. c. 40.

Detractaque Ostiensi et Gallica provincia] Haec sunt provinciae, in quas solitus mittere Quaestores Augustus. Docuit me Dio lib. 55. p. 551. Ταμίαις ἐν τῇ παραλίᾳ τῇ πρὸς τῇ πόλει καὶ ἐν ἑτέροις τισὶ τῆς Ἰταλίας χωρίοις ἄρχειν ἐποίησε· καὶ τοῦτο καὶ ἐπὶ πλείω ἔτη ἐποίησε. Id est: *Quaestores praefecit orae maritimae ad urbem* (haec est Ostiensis provincia) *et quibusdam aliis Italiae locis, idque in plures annos ab eo servatum.* Inter ista Italiae loca pars aliqua Galliae Cisalpinae fuit. Atque haec est Gallica provincia quaestoria, quam Suetonius hoc loco intelligit. Torrentii conjectura emendantis *callium provincia*, etsi erudita est et acuta, non placet tamen nobis, repugnantibus omnibus scriptis libris: a quorum scriptura nunquam nisi plane necessariis de causis recedendum esse, scio mihi assensurum ea eruditione virum: nam quod ait ille, qui *Gallicam provinciam* nominat ἀπεριόριστως, eum omnem Galliam intelligere: id vero, pace illius dixerim, inane prorsus est: nam ex verbis ipsis Suetonii apparet, non de quavis Gallica provincia eum loqui, sed de quaestoria. Quare nihil in verbis obscuri esse potuit attendentibus.

Triumphalia ornamenta] Facilitatem hanc Claudii in dandis triumphalibus ornamentis breviter notat etiam Dio: Ἐνεῖμε τὰς ἐπινικίους τιμὰς ἀφθονώτατα καὶ ἐπὶ προφάσει τῆς ἐλαχίστης.

Cap. 25. *Equestres militias ita ordinavit*] Hunc quoque locum ad tractatum Polybii de militia Romanorum explicamus. Viri docti coniecturam, qui nuper emendavit *Semestres militias*, non probamus; quum et alibi saepius militiarum equestrium fieri mentionem liceat observare: ut lib. 2. c. 10. et in Plinii vita eiusdem auctoris; item apud Velleium.

Instituit imaginariae militiae genus — numerum] Ita Mss., vñgo *supra numerum*. Diverſi ab his sunt supernumerarii illi equites peditesque, quorum meminit Vegetius: item illi *ὑπεράριθμοι σχολάριοι*, quos instituisse Iustinianum in ordinanda militia Palatina, refert Procopius. Mentio habetur supernumerariorum in Cod. Theodosiano, de Palatinis sacrarum cognitionum et rerum privat. lege 15. et 17.

Quum quidam aegra et affecta — exponerent]. Antiquorum haec fuit dira immanitas, ut et recens natos infantes liceret vel tollere vel exponere ad caedem: et liberos aut servos aegrotos exponere taedio curandi. Atque hoc ius tam barbarum non statim sustulerunt Christiani Impp., sed cum progressu temporis. Vide in Cod. Theodosiano titulum de expositis.

Ingratos et de quibus — revocavit in servitutem] Ergo ex constitutione Claudii omnes ingrati potuerunt in servitutem revocari? Cave putes, neve temere assestiaris Suetonio, qui rem certa conditione concessam laxè et *ἀπειροστώως* enuntiat. Unus enim tantum est casus, quo libertus redigitur in servitutem patroni, ex hac constitutione Claudii: si delatores submiserit, qui patrono libertatis facerent quaestionem. Vide legem 5. Dig. de iure patroni.

Puteolis et Ostiae singulas cohortes — collocavit] Sub Othone stationem habebat Ostiae cohors septima decima. Tacitus Histor. 1, 80. *Septimam decimam cohortem e colonia Ostiensi in urbem occiri Otho iusserat.*

Civitates Romanam usurpantes] Artianus Dissertationum Epicteti lib. 3. c. 22. Οἱ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας καταψευδόμενοι πολάζονται πικρῶς.

Provincias Achaiam et Maced. — *transtulerat*] De Achaia in rebus Tiberii dubitanter narrat Dio lib. 57. Καὶ γὰρ ἡ Μακεδονία, ὡς δέ τινές Φασι, καὶ ἡ Ἀχαΐα ἀκληρωταί προσετάσσοντο. Semper autem Dionii ἄρχοντας ἀκληρωτοὶ dicuntur, quos populus ad regendas provincias suas mittebat: αἰρετοὶ ἄρχοντες, quos princeps suis praeficiebat. Caussam earum appellationum explicat ipse diligenter lib. 55. Sic igitur in Claudio lib. 60. p. 880. constitutionem hanc illius exponit: Τὴν τε Ἀχαΐαν καὶ τὴν Μακεδονίαν αἰρετοῖς ἄρχουσιν, ἐξ οὗπερ ὁ Τιβέριος ἤρξε διδομένας, ἀπέδωκεν ὁ Κλαύδιος. τότε τῷ κλήρω. Factum anno DCCXCVII.

Sedenses in senatu] Notum loquendi genus, quod observamus etiam apud Graecos. Lucianus *περὶ ὀρχήσεως*: Καταβάς γὰρ εἰς τὸ μέσον, ἐν τῇ βουλῇ δύο ὑπατικῶν μέσος ἐπαθέζετο. Aristophanes pro eo dixit ἐν *βουλευτικῶν*, isto versu in Avibus: Καθ' ὄρθ' ἄνδρα τῆς γυναικὸς ἐν βουλευτικῶν. Sic alibi *in equite spectare*, pro federe in equestribus.

Druidarum religionem apud Gallos — *abolevit*] Hoc est, edicto iussit aboleri exercerique vetuit. Sed non obtinuit Claudius. Nam multo post scribit Tertullianus *Apologetico*: *Maior aetas apud Gallos Mercurio profecatur*. Sic in Africa aliisque locis vetitae a Romanis *ἐνθροποθυσίαι*, nihilominus tamen longum tempus in occulto perseverarunt, ut praeter Cypriani magistrum alii Patres scripserunt, nec silet Porphyrius.

Cap. 26. *Plautiam Urgulanillam*] Amplexi sumus lectionem, quam ex libro veteri profert Torrentius: cuius clara vestigia in cod. Pithoei, in quibus scriptum vacillante manu hic quidem *Urgulanillam*, mox vero *Ergulanillam*. In Viterb. scriptum liquido *Herculanillam*: sed quod manifesto apparet, ἐκ δευτέρως Φροντί-

δοξ: nam prius aliter exaratam fuerat principium eius dictionis, et quidem utroque loco. In regis exemplaribus duobus *Ergulanilla*: in tertio *Herculanilla*.

Quatenus sibi matrimonia male cederent] *Quatenus* scriptum in Mss., non *quatinus*, ut praecipit Festus, et scribi observavimus in antiquis Iuvenalis membris, quarum copiam nobis fecit V. Cl. et amicissimus Dionysius Gothofredus, Iurisperitus. Eandem scripturam constanter servatam in veteribus libris Pauli Diaconi de gestis Longobardorum, et aliis nonnullis notare inter legendum meminimus. At apud Floram et alios non paucos non minore constantia *quatenus* pro quoniam, exaratum reperias.

Subornavit proximo senatu, qui — eam uxorem] Plane istum Claudii munus multis post saeculis retulit Michael Imperator: qui uxore mortua coelibatum initio professus, mox in Euphrosynae virginis Christo devotae amorem perlectus, ne levitatis notam subiret, subornavit, qui cogendum Imperatorem censeret ad ducendum uxorem. Urgere igitur senatus: ille recusare et abominari. Quid multa? vix tandem multis senatus precibus exorari se passus Imperator est. Lege Cedrenum.

Dandamque ceteris veniam — habebantur] Non est dubium, ante hanc constitutionem Claudianam incesta Romae esse habita coniugia, sive patris cum fratris filia, sive avunculi cum fratris sorore. Utriusque conjunctionis eadem est et par ratio. Neque sunt audiendi, qui tradunt, illa quidem fuisse permessa, at non ista. Haec quoque Claudii constitutio non diu obtinuit: hoc est, non ultra Nervam, de quo scribit Xiphilinus e Dione: Ἐνομοθέτησε δὲ ἄλλα τε καὶ περὶ τοῦ μὴ εὐνουχίζεσθαι τινα, μήτε ἀδελφίδην γαμεῖν. *Constitutiones quum aliis de rebus fecit, tum de non castrandis maribus, et ne fratris filiam ducere uxorem liceret.* Atque hanc Dionis locum opportune suggessit mihi Fredericus Okeni Guntherus, adolescens Germanus: quem

praestantissimi viri Ioannis Caselii commendatio quum mihi primum conciliaffet, sua mox virtus et eruditio carissimum reddiderunt.

Cap. 28. *Nec minus Felicem*] Claudium Felicem, qui et Antonius Felix in lib. 5. c. 9. Histor. Tacito dictus. Notus homo e sacra Actorum historia, Iosepho, aliis.

Trium reginarum maritum] Ad amores vagos Felicis cruditi homines referunt. Ita simile fuerit illi de Iulio Caesare, *omnium mulierum virum fuisse*. At *maritum* hic Suetonius ait, non *virum*. Hoc igitur sine dubio significare voluit, pullo huic Veneris tres diversis temporibus nupuisse regio sanguine prognatas mulieres. Drusillam Iudaeam, Agrippae regis sororem, ductam in uxorem a Felice, Iosephus narrat lib. 20. Antiquitt. Sunt, qui existiment, de altera eiusdem uxore loqui Tacitum in lib. 5. c. 9. Histor. sic scribentem: *Antonius Felix, per omnem saevitiam ac libidinem ius regium fervili ingenio in Iudaeae provincia exercuit, Drusilla, Cleopatrae et Antonii nepte, in matrimonium accepta: ut eiusdem Antonii Felix progenor, Claudius nepos esset*. Neque potest dubitari, quin vera sit haec sententia: nisi probetur Agrippa Magnus praeter Cypron Phaseli filiam, alteram quandam uxorem habuisse, Cleopatrae et Antonii filiam: quod nemo veterum, opinor, scriptum reliquit.

Cui spectacula publico edendi ius tribuit] Id enim iuris promiscui non fuit, sed ratio census habita: existat namque apud Tacitum senatus consultum, quo *cantum, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res esset*, lib. 4. c. 63. An-
nal. Spectata etiam persona: neque enim id fuit libertini generis hominibus permissum, saltem in urbe, ut declarat hic locus: neque alias vilibus hominibus, unde illa indignatio duorum aequalium poetarum Iuvenalis Sat. 3, 34.

*Quondam hi cornicines, et municipalis arenae
Perpetui comites, notaegue per oppida bucoas;
Munera nunc edunt.*

et Martialis 3, 11.

Das gladiatores, sutorum regule cerdo:

Quodque tibi tribuit subula, sica rapit.

Ac super hos Polybium a studiis] Seneca Conso-
latione ad hunc ipsum, c. 24. *Eum animum esse, tu*
credis, fratris tui, ut te velit abductere ab occupatio-
nibus tuis, id est, a studio et Caesare? Sed de hu-
ius ministerio in aula Claudii ibid. c. 26.

Quaestorius praetoriusque ornans — passus est]
Scribe e Memmiano et pluribus aliis, *honorari habens*
passus est.

Cap. 29. *His, ut dixi, uxoribusque addictus]*
Non placet, quod quidam existimant, reiciendas esse
voces, ut dixi: respicit enim sine dubio, quae scripsit
ante c. 25. Huc pertinet, quod elegantissime Philo-
stratus ait, de Claudio loquens in vita Tyanei lib. 5.
Ἄλλα κἀκεῖνος ἠηλικὸς δὲ ὢν πολλα μερκανιώδη ἔπαθε
καὶ μηλόβοτον γυναικίαις τὴν ἀρχὴν ἀνῆκεν. Et iterum
paullo post: *Ἐμνοῶν τὸν χρηστὰν Κλαύδιον ὡς ὑπὸ γυ-*
καίων ἐμβροντηθεὶς, ἐπελάθετο τοῦ ἀρχεῖν, ἀλλὰ καὶ
τοῦ ζῆν. Venustissime etiam Iulianus, qui Claudium abs-
que uxore et libertis suis ait esse instar earum persona-
rum, quae in fabulis mutae introducuntur. Id enim
δορυφόρημα Graeci vocant in hoc proverbio: *Ἔστι γὰρ,*
ait, *ἐκείνων, δίχα τούτῳ τῆς τραγωδίας τὸ δορυφόρημα*
μικροῦ δὲω φάνας καὶ ἄψυχον. Simillime Plutarchus in
extremo Alexandro, Arridaeum, qui mortuo illo ali-
quamdiu aliis, sibi nunquam rex fuit, *δορυφόρημα* regiae
maiestatis vocat, quasi dicas simulacrum et mutam ima-
ginem. *Ἦν γὰρ,* inquit, de Perdicca loquens, *ἐκείνος*
εὐθύς ἐν δυνάμει μεγίστῃ, τὸν Ἀβρίδαϊον ὡς περ δορυ-
φόρημα τῆς βασιλείας ἐφαλόμενος. Apud Athenaeum
et Lucianum *δορυφόρημα* idem valet ac *καφὸν πρόσωπον.*

Vol. IV.

K

Datorum officiorum codicillos] Principes enim officia deferebant, missis traditisve codicillis. Postea adiecta sunt codicillis etiam insignia, de quibus multis locis Iustinianus in Novellis et affatim in Notitia utriusque Imperii, et in eorum temporum historicis persaepe. Graeci interdum Latina voce utuntur, et *κωδικέλλους* vocant, ut Arrianus Dissertationibus Epicteti lib. 3. c. 9. interdum *πινακίδας*. Sic accipi ea vox debuit apud eundem Arrianum lib. 1. c. 10., ubi de quodam loquens, qui ab exilio revocatus et Romam tendens, in itinere Epicteto affirmaverat, se pedem nunquam in aula posituram. Νῦν οὖν, inquit, τί ἐποίησε; πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὴν Ρώμην, ἀπήντησαν αὐτῷ κατὰ Καίσαρος πινακίδας· ὁ δὲ λαβὼν πάντων ἐκείνων ἐξελάθετο, καὶ λοιπὸν ἐν ἑξ ἑνὸς ἐπισσεώρευκεν. Synesius epistola quadam ad fratrem: Μετὰ τὸν ἡμερώτατον καὶ φιλοσοφώτατον Πεντάδιον τὰς πινακίδας, ἃς ἡ πολιτεία σύνθημα ποιεῖται τῆς Αἰγυπτίας ἀρχῆς, Εὐθάλιος ὁ Λαοδικεὺς ἔχει λαβὼν. Sozomenus lib. 7. c. 24. δέλτους vocat. Et lib. 9. c. 7. quum ait, ὡς δύοι δέλτους αὐτὸν τιμῆσαι στρατηγῶν δυνάμει ἐκατέρως. Cassiodorus non semel *chartas*. Suetonius in Vespasiano c. 8. *litteras*. Symmachus Epistolarum lib. 2. *sacras litteras*. Ita accipienda vox *γράμματα* apud Herodianum lib. 1. c. 6. hoc loco: Ἐγκειμένων δὲ τῶν περὶ αὐτὸν θρασκόντων, οὐκ ἔτι μὲν τοῖς Φλοιῶσι οὐδὲν ἐκοινώσατο, ἐκπέμψας δὲ γράμματα, καὶ διανείμει, οἷς ἐδοκίμασε τῆς ὀχθῆς τοῦ Ἰστρου τὴν πρόνοιαν, προστάξας τε αὐτοῖς ἀνέχειν τὰς τῶν βαρβάρων ἐπίδρομας, ἐπαγγέλλει τὴν ἕξοδον. Doctissimus Politianus interpretatur, litteras Romam missas a Commodo: nos putamus, codicillos intellegi, quibus varia variis officia mandavit Commodus, quum exercitus suos ordinaret, quos erat mox relicturus. Ad huiusmodi codicillos dignitatum alludens Basilus in homilia de hominis fabrica, Σύ μέντοι, inquit, κατὰ Θεοῦ ἔλαβες οὐκ ἐν ξύλοις γεγραμμένην, οὐδ' ἐν πτυξί Φαρταῖς στήθων παρα-

γαλώμασιν (ἀρχῆς ἐξουσίαν) ἀλλ' ἀνάγκητον ἢ Φύσις ἔχει τὴν θείαν Φωνήν, Ἀρχέτωσαν. Sic litteris missis traditisve dignitatem adimebant, ut apud Zosimum lib. 4. de Valentiniano Arbogastem exauctorante, δέδωκεν αὐτῷ γράμματα τῆς ἀρχῆς παραλύοντα. Unde est, *epistolam vel codicillos ab aliquo auferre*, pro exauctorare et dignitate spoliare, ut in lege 20. Cod. Theodof. de decurionibus. In historia veteris ecclesiae διαπέμπειν καὶ θαιρετικὸν hoc sensu non raro legere memini.

Cap. 30. *Auctoritas dignitasque — vel sedenti*] Eginhartus de Carolo Magno: *Unde formae auctoritas ac dignitas tam stanti quam sedenti plurima inerat.* Radevicus de Friderico I. Imperatore: *Tali corporis forma et dignitas et auctoritas tam stanti quam sedenti acquiritur.* Porro dignitas formae in viro idem quod pulchritudo in femina, ut observat Agraetius et Cicerone pro Coelio: atque ita Iacobus Cuiacius interpretatur *dignitas oerta* apud Papirium Iustum leg. pen. D. de decurionibus. Velleius Paterculus de Pompeio: *Fuit hic forma excellens, non ea, qua flos commendatur aetatis, sed ex dignitate constanti.*

Optimis cervicibus] Quod lignum esse hominis ἀναισθήτου, consentiunt omnes τῆς Φυσιογνωμονικῆς auctores, et confirmat unice hoc exemplum.

Praeterea linguae titubantia — tremulum] Adde et manus ex Dione: qui linguae titubantiam ex tremore capitis profectam scribit: *Τὸ δὲ σῶμα, inquit, νοσώδης, ὡς τε καὶ τῇ κεφαλῇ καὶ ταῖς χερσὶν ὑποτρέμειν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῷ Φωνήματι ἐσφάλλετα.*

Cap. 32. *Ut plerumque sexcenteni — discumbent*] Memmianus corrupte *sescenti*. Mibi non displicet Iusti Lipsii coniectura, *sexageni*, maxime propter vocem *plerumque*. Neque enim fit mihi verisimile, Claudianis plerisque convivii tantam interfuisse turbam.

Flatum crepitumque ventris in convivio emittendi] Ita Viterb.; non *efflatum*, ut vulgo: cod. Lislæi, et

flatum. Vere autem docuit ad Catullum Scaliger ex Cicerone et optimo Glossario, *flatum* hunc proprio nomine *visionem* Latinis dici, et τὸ βδελῖν *visire* vel *visfire*. Probat hoc ipsum veteris commentatoris elegans et acuta nota ad Horatii ista verba in Arte, *Quamvis est monitus.* Hic scribit ille, *Quamvis est, pro quamvis sit propter cacemphaton: ut Maro, quamvis sis rustica Musa.* Plane cacemphaton, quod intelligit vetus hic magister, est eiusmodi, quale Cicero notat (lib. 9. ad Fam. epist. 22.) in voce *divisio*. Quorum neutrum assequetur, qui veterem hanc vocem ignoraverit.

Cap. 35. *Pinna in os inderetur — stomachum.]* Fit hodie, et factum olim. Apud Suidam scriptum ex Aristophanis Scholiis, σλώθασιν οἱ δυσμοῦντες πέρην χρῆσθαι πρὸς τὸ εὐχερῶς ἐμεσαι. Galenus et alii Graeci medici πρῆρῶν κατέσει εἰς ἔμυστον παραθύσειν τῆν γαστέρα. Vide ad Athenaeum lib. 11. c. 10.

Solitus etiam in gestatione ludere.] Falluntur, qui occasione loci cuiusdam e Prospero Chronico legendam suspiciantur, *gestatione ludere*, non *in gestatione*; nam auctoris hic nostri non minus scriptura liquida et certa, quam mens plana et aperta. *In gestatione* est, interea dum gestaretur, vel in ipso gestamine; ludere autem in gestatione nihil vetabat. Seneca epist. 15. *Gestatio et corpus concitit, et studio non officit: possis legere, possis dictare, possis loqui, possis audire.* Idem epist. 29. *Ustendit mihi lepidum philosophum Aristonem, qui in gestatione diserebat.* Pellunt hic coedices nonnulli, *in gestatorio.*

Cap. 34. *Poenasq. parricidarum repraesentabat.]* Hoc est, sine dilatione exigebat. Valerius Max. lib. 6. c. 5. *Quum liceret culpam vel dissimulare, vel errorem defendere: poenam tamen repraesentare maluit, ne qua fraus fieret iustitiae.* Ab hac mente interpretor in Apologetico Tertulliani, *potestatem repraesentaneam, potestatem repraesentandi poenas contemptorum imperatoriae*

maiestatis. Verba doctoris Afri sunt: *Maiore formidine et callidior timiditate Caesurem observatis, quam ipsum de Olympo Iovem. Et merito, si sciatis. Quis enim ex viventibus non cuiuslibet mortuo potior? Sed nec hoc vos ratione facitis, potius quam respectu repraesentaneae potestatis.* Idem libro de patientia: *Non illi saltem civitati, quae eum recipere noluerat, iratus est: quum etiam discipuli tam contumelioso oppido caelestem ignem repraesentari voluissent.*

Et meridie dimisso, ad prand. pop. persederet.] Dio: *Τοὺς διὰ μέσου τῆς θείας παρὰ τὸν τοῦ ἀπίστου καιρὸν κατακοπτομένους ἥδιστα ἐθεώρει.*

Si autumaton, vel pegma — cessisset.] Petro Eubro placet alicui pro aliud. Quid si ita? *tale aliquando alicui.*

Induxit et unum — sicut erat togatus.] Lego, *sicut erat, togatum.*

Cap. 35. *Nisi, explorato prius cubiculo.]* Viterbo scrutato prius cubiculo.

Cap. 36. *Foedum in modum — confugit.]* Tacitus II. Annal. 33. *Trepidabatur nihilominus a Caesare, quippe Getae praetorii praefecto haud satis fidebat ad honesta seu prava iuxta levi.*

Cap. 38. *Repente tantum — veniam modo dedit.]* Magnam et nos librorum varietatem hic offendimus. Viterbo, et Liffaei *satisfacientes m. v. d. Pithoei, rep. tantum non satisf. v. m. d. Alii, tantummodo satisf. veniam dedit.* Ego probem cum Torrentio, *tantum non satisfacientis modo veniam dedit.* Non dissimilis illa ad eosdem Ostienses oratio, quas c. 40. refertur: *Nihil habere se, vociferatus est, quare eos demereatur: si quem alium, et se liberum esse.* Neutrum principi conveniebat, neque haec oratio, neque superius factum. *Satisfacere* est vultu gestuque ad humilitatem compositio delicti veniam petere. Ita hic Suetonius accipit: ita alii et ita etiam in his libris alio loco. Sic accipe in isto Martialis argutissimo disticho:

qui nuptias appetant personarum sibi coniunctarum; id potius agunt, ut cognationem disimulent, aut penitus negent. At Claudius tam saturs fuit, ut Agrippinam subinde filiam et alumnam appellitans, suae ἀνομιᾶς et flagitii circumstantes sedulo admoneret. Filiae nuptias appetere, nefas est omnium maximum: proximum huic, alumnae, quae quidem filiae γνησίας loco fuerit habita. Imperatoris Iustiniani sunt verba: *Nec enim homo sio impius invenitur, ut, quam ab initio loco filiae habuit, eam postea in suo collocet matrimonio*: vide legem 24. Cod. de nuptiis. Legendum vero est, in omni oratione cum Memmiano codice, et optimo quoque, non ratione.

Cap. 40. *Unde solitus esset vinum — petere*] Nihil dici potuit ineptius aut indecentius: nam imprudens existimationi suae hac oratione plurimum detrahebat Caesar: Quippe apud veteres vilissimorum tantum hominum fuit, et taberna vinum petere, non e cella sua. Cicero in L. Pisonem c. 27. *Pistor domi nullus, nulla cella: panis et vinum a propola atque de cuppa*. Plutarchus in Timoleonte, p. 242. loquens de Dionysio tyranno Corinthi in summa tenuitate, post amissam tyrannidem, degente: *Οὐδὲν γὰρ οὔτε Φύσειε, ὅποτε καιρός, οὔτε τέχνης, ὅσον ἐκεῖνο τύχης ἔργου ἐπεδείξατο, τὸν Σικελίης ὀλίγον ἔμπροσθεν τύραννον, ἐν Κορίνθῳ διατρίβοντα περὶ τὴν ὀψώπωλιν, ἢ καθήμενον ἐν μύροπωλίῳ πίνοντα πεκραμένον ἀπὸ τῶν παπηλείων*. Hic locus Plutarchi et, quid sit *vinum de cuppa* apud Ciceronem, explicat; et quam insulse Claudius princeps haec de se verba apud senatum fecerit. Aliud est *petere vinum de cuppa* apud beatum Augustinum lib. 9. Confessionum, c. 8. Vide locum.

Quid? ego tibi Theogonius videor et λογιώτατος] Scribe cum Pithoei libris *Telegennius*. Inter gentes Romanas fuit et isto nomine una. Lapis vetus, cuius mihi testis et index Iosephus Scaliger; (ap. Gruter. DCXXVII, 7.) DIS MANIBUS C. TELEGENNI OPTATI. Non du-

bis, inquit idem Scaliger, (ep. 37. et 40.) *quin haec vera apud Suetonium lectio.* Fuit autem Telegennios hic notae aliquis fatuitatis homo per illa tempora. Graeca vox in Viterbiensi non erat, sed adscripta est in margine haec interpretatio, *διο et loquere*: unde pronam divinare, lectum hic olim fuisse, λέγει και σπείρει, quod huic loco optime videtur convenire. Quid enim ineptius quam habere semper in σπείρει λέγει και σπείρει. Sic in Aechylo ridet Aristophanes ἦμα και πατέρχομαι, et κλύσειν και ἀποδοει. At Memmi, Pith. et Groll. libb. expressissima servant vestigia eius lectionis, quam pridem vulgavit Turnebus, λέγει και μη θύγγαις, *loquere et non tangere.* Non praetermittam lectionem veterum quarundam editionum, in his Rob. Stephani longissimo a superioribus omnibus recedente, *et ἀδικάει εις ἀληθῆ δαμά.* Forte pro ἀληθῆ θ' ἀμα.

Perinaciter liberalibus studiis dedita. Philostratus lib. 5. loquens de Claudio, *παιδείας δὲ συμπαροῦς εἰσένοι ἐπῆν.*

Cap. 41. *Aegre perlegis refrigeratus a semetipso.* Frigus et calor contraria sunt: ut favore excitatur studium, ita frigore minuitur. Inde *refrigerari καινωρεπῶς* dictum Suetonio pro frigore et parum secundis acclamationibus excipi. In vita Iuliani legitur: *Lucretius aegre ferens recitante se subito ac nulla nisi refrigerandi sui causa indieto senatu quum recessisset. Nero, neque verbis adversus principem neque factis existimationis temperavit.* Vocem *frigus* ita usurpat Seneca pater *Controversiarum* lib. 2. *In hac controversia Triarius dixerat: Non scies an dixeris, nisi ultimus dies venerit: quoad is lucebit, perseverabo. Deinde cum scholasticorum summo frigore: Et tu, quisquis es, carnifex, quum strictam sustuleris securim, ante quam ferias patrem, respice.* In omnibus, quas videre licuit, editionibus scriptum est *fragore*: sed *frigore* asserimus nos ex vet. codd. Quid autem appellet Seneca *frigus*,

declarent quae statim sequuntur, *Belle deridebat hoc Asinius Pollio.* Nec alienum est ab hoc loco, quod notant Graeci Grammatici: *Οἱ ἀρχαῖοι, inquirunt, τὸ μὲν ἀγῶν καὶ λυπηρὰ ἀπὸ τῶν ψυχρῶν ἀπόμασαν· τὰ δὲ ἡδία καὶ τερπνὰ ἀπὸ τῶν θερμῶν.* Et apud Patres et scriptores alios ecclesiasticos voces *refrigerium* et *refrigerari* contra, in bonam partem aliquando accipiuntur: imitatione videlicet Evangelistarum. Apud Iosephum *Ἄλωσ.* lib. 2. *ψύχσει* valet tardare alicuius studium et impetum. *Τοῦτο ἐψυξε τὴν Φλώρεν πλεονεξίαν, hoc modo refrigerata est Flori avaritia.*

Sed et transiit ad inferiora tempora] Corruptunt hunc locum docti viri suis emendationibus: quibus nullum locum esse, itaque legi debere, ut est in omnibus libris, statim intelligunt, ubi ad illa verba, quae mox sequuntur, oculos mentemque adiecerint: *Prioris materiae duo volumina, posterioris unum et XL reliquit.* Ad posteriores historias pertinet hic corruptissimus apud Priscianum locus lib. 6. *Cancer neutrum etiam invenitur, sed quando morbum significat, Claudius IV. Historiarum: Ut videret ne raspueret, verminaret litteris addivalis, quod verminatione ad cancer pervenerit.* *Divinabam, lateris ulcus in alis.*

Novas etiam commentus est litteras tres] Petrus lucenti illi Suetonii loco ex Lipsii Commentariis ad lib. 11. *Annal. Taciti,* ubi auctor ille hoc ipsum narrat. Sed labitur ille vir eruditissimus vehementer, quum eodem loci verba haec Taciti contendit tantoperè esse corrupta: *Quippe fama est, Cadmum classe Phoenicum vectum, rudibus adhuc Graecorum populis, artis eius auctorem fuisse. Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum, et temporibus Troianis Palamedem Argivum memorant sexdecim litterarum formas, mox alios, ac praecipuum Simonidem, ceteras reperisse.* Negat vir doctus, verum esse, Palamedem sexdecim litteras invenisse, quare locum varie inspicit

emendare. Nos scimus, numerum litterarum, a Palamede inventarum, varie tradi a veteribus; neque in verbis Taciti quidquam omnino esse mutandum. Existat Gorgiae, veteris rhetoris, pro Palamede oratio, in qua litterarum inventor ὀπλῶς praedicatur Palamedes: obsecro, an propter litterarum trium aut quatuor, ut aiunt quidam, formas excogitatas? Non sane: sed sequitur declamator ille auctores, qui maximam litterarum partem, ab eo inventam, memoriae prodiderant: eosdem dabo procul et Tacitis est secutus, et cum Tacito alii multi, atque adeo fere omnes. Cedrenus: Ὁ Παλαμῆδης εὔρε καὶ τὰ 15 γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, α, β, γ, δ, ε, ι, κ, λ, μ, ν, ο, π, ρ, σ, τ, υ. Ioannes Taetzes chiliade 5. Histor. Ὁ Παλαμῆδης ὁ υἱὸς Ναυπλίου καὶ Κλυμένης λέγεται Πανέλληνιν εἰσφύρατης γραμμάτων, γραμμάτων δὲ ἑκκαίδεκα. Idem chiliade: 12. Λέγουσι γὰρ αἱ σύμπαντες εὔρεσιν τὸν Παλαμῆδην, οὗ τὰ εἴκοσι τέσσαρα γράμματα καὶ στοιχεῖα, μόνα δὲ ἐν πάντων δευτέξ. Ecce constanter ait sexdecim litteras inventas Palamedi, itaque omnes tradere. Reperi et qui septemdecim illi tribueret. Vetus Euripidis scholiastes ad Orestem vl. 432. Οὗτος ὁ Παλαμῆδης λέγεται εὔρησεναι 15 γράμματα μήπω τότε ὄντα, nisi scribendam eo loco 15.

Cap. 42. *Quum utroque — sis peritus*]. Memmii, Pithoei et Liffiaci *paratus*.

Ac saepe in senatu legatis respondit] Graeco nempo, ac fortasse ita scribendum, *legatis Graeco perperet. arat. respondit*.

Καρχηδονιακῶν οὐνο] Reperio in Graecorum commentariis, ut apud Stephanum de urbibus et in Etymologico magno, laudatum Iulium Claudium, qui scripsit *Φοινικικά*. Quae licet interpretari *Punisia*, id est, *Καρχηδονιακά*. An igitur hic est Claudius Imperator? an aliquis potius, qui per manumissionem id nomen sit nactus?

Vtberi Alexandriae Museo. — ex ipsius nomine
 Omnino ita scribendus hic locus et ex libris, et ex historia. Museum (vel *Misium*, ut scribitur in antiquis libb. et hic et apud alios) Alexandriae appellatum est collegium doctorum virorum, qui publico sumptu ibi aiebantur, ut litterarum studiis vacarent. Philostratus in vita Dionysii Milesii sophistae: Ἀδριανὸς σατραπὴν μὲν αὐτὸν ἀπέφηνεν οὐκ ὀλίγων ἔθνων· κατέλεξε δὲ τοῖς δημοσίᾳ ἰκπεύουσι, καὶ τοῖς ἐν τῷ Μουσεῖῳ σπουδαίοις· τὸ δὲ Μουσεῖον τράπεζα Ἀιγυπτία ξυγκλοῦσα τοὺς ἐν πόσῃ τῇ γῆ ἔλλογιμους. Idem in Polemone, κατέλεξε δὲ αὐτὸν Hadrianus, καὶ τῷ τοῦ Μουσείου κύκλῳ ἕς τὴν Ἀιγυπτίαν σίτησιν. Dio Chrysolomus in Oratione Alexandriae habita: Ἀλλὰ μᾶλλον Εὐριπίδην μιμῆσθε αὐτὸ λέγοντα, μὴ πασσαίμην τὰς χάριτας μοῦσαις· ἀναμιγνύεις, ἀδίσταν συζυγίαν· ἵνα μὴ τὸ Μουσεῖον ὑμῖν ἄλλως εἶναι νοκῆ, τέκος ἐν τῇ πόλει, καθάπερ αἶμαι καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι μᾶτην προκαγορεύονται, τὸ πρῶγμα μὴ ἔχοντες μετὰ τοῦ ἐνόματος. Musei huius institutio antiquissima est: ac videtur a Ptolemaeo Philadelpho, qui Biblia Orsece vertenda curavit, et bibliothecam illam admirabilem comparavit, institutum: redacta vero Aegypto in provincias formam, non minore liberalitate doctos ibi Augustus, Tiberius, ceterique principes foverunt. Strabo: Τῶν δὲ βασιλείων μέρος ἐστὶ κατὰ τὸ Μουσεῖον ἔχον περίπτερον καὶ ἐξέδραν καὶ οἶκον μέγαν, ἐν ᾧ τὸ συσσίτιον τῶν μετεχόντων τοῦ Μουσείου φιλολόγων ἀνδρῶν· ἐστὶ δὲ τῇ συνόδῳ ταύτῃ καὶ χρήματα κοινὰ καὶ ἱερεὺς· δὲ ἐπὶ τῷ Μουσεῖῳ τεταγμένος, τότε μὲν ὑπὸ τῶν βασιλέων, νῦν δὲ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος. Exstat et Elyanē Apollonii epistola missa τοῖς ἐν τῷ Μουσεῖῳ σοφοῖς. Huic Museo alterum a Claudio adiectum *Clandium* est: appellatum. Meminit eius, quod sciam, praeter Sueton. uans Athenaeus lib. 6. c. 9. his verbis: Ἀντίδοτος ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ τριταχόρῳ παράγει· τινὰ παραπλήσιον καὶ ἐν τῷ Κλαυδίῳ νῦν σοφιστεύουσι, ὧν οὐδὲ μεμνησθαι καλόν.

Cap. 43. *Britannicum — ut cresceret*] De Narcisso idem Tacitus 12. Annal. 65. narrat: *Haec atque talia dictitans amplecti Britannicum, robur aetatis quam maturimum precari, modo ad deos, modo ad ipsum tendere manus, adolesceret, patris inimicos depelleret, matris etiam interfectores ulcisceretur.*

[Ὁ ἔρως δ' ἐπειγεται] Haec scriptura est cod. Viterbiensis et veteris Romanae editionis. Memmii, Pithoei et Lislæi praeferunt, quod Turnebus vulgavit, ὁ τρώσας κείσεται. Placet vero unice, quod Petrus Victorius divinavit, ὁ τρώσας καὶ λίσσεται. Proverbium est ex oraculo natum, quod olim Telepho est edium. Eustathius: Ὡς δὲ ὁ Τήλεφος τὸ τραῦμα εἶχεν ἀθροά-
πυτον, χράται καὶ ὁ χρησμός ἀνεῖπε τὸ θρυλλόμενον, ὡς ἄρα ὁ τρώσας λίσσεται. Eadem verba apud Lycophronis Graecum interpretem.

Quando futura permitteret] Nam, ut testatur ex Dionis Chrysostomus, Britannicus τῇ τοῦ σώματος ἀκμῇ καὶ ὑπὲρ τοῦ τῶν ἀγῶν ἀριθμὸν ἦνδει.

Cap. 44. *Ubi autem — discrepat*] Locum mortis Claudii nusquam reperio notatum. Ut Taciti narratio est, non Romae, sed. vel Sinuessae, vel in itinere, quo Sinuessam pergebat, occisus prima fronte videtur: sed attendenti quae de Agrippina narrantur ibidem, mortuam Claudium in Palatio non est dubium.

Quae boletum medicatum — cib. tal. obtulerat] Boleti per se non occidunt. Ἰπὸ τῶν βολητῶν μόνων, inquit Galenus, οὐδεὶς ἰστόρηται τεθνηώς. At Claudii boletus medicatus fuit, ut omnes scribunt. De hoc scribit Ptolemaeus Hephaestionis F. lib. 3. Ὡς Κλαύδιον κύουσα ἢ μήτηρ, βολητῶν τοὺς μύκητας ἐπιθυμήσασα φάγοι, καὶ Κλαύδιος μύκητας πεφαρμακωμένους φαγὼν, ἀποβιώη.

Cap. 45. *Excessit III. Idus Octobris*] Dio: Με-
τήλλαξε τῇ τρίτῃ καὶ δεκάτῃ τοῦ Ὀκτωβρίου.

Vir neque satis constans et ingenio truci] Hunc Cicero stultum appellat, ad Atticum lib. 8. *Nec me M. Lepidi, L. Volcatii, Ser. Sulpitii comitum poeniteret: quorum nemo nec stultior est quam L. Domitius: neo inconstantior quam Appius Claudius.*

Cap. 3. *Is inter confcios — damnat. lege Pedia]* Causam eius contra Octavium tuetur Antonius apud Appianum 5. Ἐμφυλ. iure damnatum negans, quum tempore necis Caesarianae nondum senatoria aetate esset. Ita accipio Appiani haec verba: Ἀγνόβαρβος δὲ οὐκ ἔστι τῶν ἀνδροφόνων, ἣ δὲ ψῆφος αὐτῷ κατ' ἔργον ἐπῆται· οὐ δὲ γὰρ τῆς βουλῆς πω τότε μετεῖχεν.

Cap. 5. *Sed et in viae Appiae vico — obtrivit]* Veteres libri consentiunt in hac lectione omnes. Non absurda tamen recens viri docti emendatio, *repentem puerum*. Stabo nihilominus a libris, et fidem eorum potius sequar. Traiectio namque est vocis *repente*, quae non cum verbo *obtrivit*, sed cum dictione *citatis* iungi debet. *Obtrivit*, inquit, *puerum citatis repente iumentis*, ut videlicet puero non fuerit evitandi facultas.

Querentibus dominis factionum] Scrib. *quae querentibus dominis factionum*.

Cap. 6. *Nero natus est Antii — Tiberius excessit]* Corrupti sunt hoc loco et Viterb. et Lislacii codd., qui legunt, *natus est ante nonum mensem quam Tib. excessit*. Etsi autem Torrentii indusiriam in explicanda ea lectione plurimum laudo, non persuadet tamen ille mihi, ita scriptum a Suetonio fuisse: imo vero falli Torrentium, ut dicam *σκάφην σκάφην*, nullus dubito. Nam quae ista ratio loquendi est, ut *natum ante nonum mensem quam Tiberius excessit* dicat Tranquillus, quum velit intelligi, natum esse ultimo die noni mensis a morte Tiberii? Diceret saltem *ante decimum mensem*: id siquidem verius; tot namque menses sunt a die XVI. Martii, qua Tiberius obiit, ad XV. Decembris, qua natus est Nero. Nunc vero ante mensem ἀπλῶς pro ulti-

mo mensis die fuisse natam ab illo probato scriptore dictum, nedum a Suetonio, cuius pura ubique et clara dictio est, οὐ μὲν κεῖται τίς ποτε οὐδ' ἦν κείνη.

Tantum quod exor. sole — terra contingeretur] Hoc inter praefagia, quae Neroni imperium portenderunt, ita commemoratur a Dione: Ἀκτῖνες τικτόμενον ἀπὸ τῶν ὑπὸ τῆν ἑω ἐξ οὐδεμιᾶς τοῦ ἡλίου φανερώς προβολῆς περιέσχον. Id est: *Nascentem enim sub aurorae radii circumfulserunt, a sole, quod quidem appareret, non immissi.*

Negantis quidquam — nisi detestabile et malo] Vertit Dio prope ad verbum: Εἶπεν ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν ἄνθρωπον τινα ἀγαθὸν ἐκ τῆ ἐμοῦ, καὶ ἐκ ταύτης γεννηθῆναι.

Eiusdem futurae infelicitatis signum] Quidam emendant, *Eidem futurae felicitatis signum*, absurde, et repugnantibus libris univertis. Probem magis, quod placet iisdem, legendum mox: *Addita fabula est: tamen quod est editum, MII. tuentur:*

Deprehensis in lecto eius — serpentis exuviis] Tacitus lib. II. c. II. istud aliter narrat; sed Dio plane ut Suetonius: Προϊόντος τοῦ χρόνου λαβηρῆς περὶ τὸν αὐχένα τοῦ Νέρωνος παιδίου ἔτ' ὄντος εὐρεθεῖσα παράδοκε τοῖς μάντεσι λέγειν, ὅτι ἰσχυρὸν παρὰ τοῦ γέροντος μεγάλην λήψεται: ἐπειδὴ τὸ γῆρας διὰ ταῦτα οἱ ὄφεις ἐκλύεσθαι νομίζονται.

Cap. 7 *Undecimo aetatis anno — atropatus est*] Ex Tacito clarum, debuisse scribi *duodecimo*, vel *tertio decimo*, quemadmodum recte Torrentius observavit. Constant tamen sibi in hoc errore omnes postri codices.

Annaeoque Senecae — in disciplinam traditur] An ut ipse ad Senecam migrarit? Non puto, etsi fua dent verba Dionis, ἢ Ἀγριππῖνα τὸν υἱὸν παρὰ τῷ Σενεκᾷ ἐξέπαιδευε. Senator autem factus Seneca, quam postea ipsi in exilio Agrippina simul reditum et praeturam impetravit.

Vol. IV.

L

C. Caesari praecipere] Ἀντὶ τοῦ *praecceptor esse*: Sic Graeci ἀρμόζειν pro ἀρροστής εἶναι, et apud Pliniosratum ἐπιστέλλειν pro *magister epistolarum esse*: ut in Alexandro Seleucensi, Μάρκου τοῦ βασιλέως δόωκότος αὐτῷ τὸ ἐπιστέλλειν Ἑλλήσιν. Id est: *Fecerat enim magistrum epistolarum Graecarum*, et in eodem: *Obiit, inquit, ut quidam aiunt, ἐν Κελτοῖς ἔτι ἐπιστέλλων: οἱ δ' ἐν Ἰταλίᾳ πεπαιγμένον τοῦ ἐπιστέλλειν.*

Auspiciatus est et iurisdictionem praefectus urbis] Mos et publice et privatim olim religiose servatus. Columella lib. II. c. 2. *Per hos quoque dies abstinent terrenis operibus religiosiores agricolae: ita tamen, ut ipsis Kalendis Ianuariis auspiciandi causa omne genus operis instaurent.* Miuo, quae aliis sunt observata. Simillimus huic locus habetur apud Tacitum 4. Annal. 36. de praefecto urbis Druso, auspiciandi gratia tribunal ingresso.

Ediditq. pro Claudio salute circens. et venationem] Ita soliti et gladiatores in harena committi pro salute principis: cuius rei causam ante indicabamus. Id vero Claudius quum invidiosum sibi esse intelligeret, munus PRO SALUTE SUA edi prohibuit. Dio: Τοῖς τε στρατηγοῖς καὶ τοῖς ἀγῶνας τοὺς ἐπλομαχικοὺς ἀπαγέρευσε μὴ ποιεῖν, καὶ εἰ δὲποτε ἐπιτελοῖη, ἀλλὰ μᾶτι γε ὡς καὶ ΤΙΕΡ ΕΑΥΤΟΤ ΣΩΤΗΡΙΑΣ γιγνομένων σφῶν ἢ γραφεσθαι ἢ καὶ λέγεσθαι ἐκέλευσε.

Cap. 8. *Ut de Claudio palam factum est]* Vetus formula, qua utebantur, quum alicuius obitum divulgabant. Lib. 3. c. 2a. *excessum Augusti non prius palam fecit*, lib. 4. c. 6. *et ut demum fato functum palam factum est.* Sic et in Tito cap. ultimo et apud alios. Inde *palam facere de republica* apud Senecam pro *reipublicae interitum significare*, quod Tullius dixit, *palam facere, confidisse reipublicam*: ut erudite nuper a Iano Grutero, virq. doctissimo, est observatum.

Cap. 9. *Memor. Domitii — honor. max. habuit*] Huc pertinent verba ista ex vetere inscriptione fratrum Arvalium, ab Ursino edita: IDUS. DECEMB. M. ARVALIUM. NOMINE. IMMOLAVI. IN. SACRA. VIA. MORIAE. CN. DOMITI. AHENOBARBI. B. M.

Cap. 10. *Divisis populo — quadringenis nummis*] Viterb. et Lislacii *quadragesenis nummis*: non recte, ut ex aliis constat. Mutanda autem huius loci distinctio, et ponenda *τελεῖα στιγμή* post *redegit*: deinde reliqua continuanda, quibus liberalitas omnibus ordinibus a Nerone exhibita recensetur.

Item praetorianis cohortibus — gratitum] Tacitus in anno DCCCXVIII: *Bina nummum millia viri- tim manipularibus divisit: addiditque sine pretio frumentum, quo ante ex modo annonae utebantur.*

Respondit, quum meruero] Imitatur illam Augusti vocem, *si merebuntur*, lib. 2. c. 56.

Cap. 11. *Per catadromum decucurrit*] Catadromus pro sunambulorum sive schoenobatarum fane, ut apud Graecos etiam *δρόμος καὶ περιδρομος ἀντὶ ποιῶν σχοινίων* usurpantur.

Cap. 12. *Quadrigent. senatores — equit. Rom.*] Non discrepat lectio librorum, ne illius quidem omnium optimi, quem ab amplissimo Memmio accepimus.

Iuxta cubiculum eius decidit] *Cubiculum* est *οὐρανίσκος*. Mos principum virorum in Asia fuit, ut quum vel ad ias dicendum, vel ad spectandum ludos, vel aliam ob causam propalam sederent, papilionibus magnificis tegerentur, quos Graeci *οὐρανίσκους* vocant. Plutarchus in Phocione: *Ἐνταῦθα δὴ θείας ἑ Πολυπέρχων τὸν χρυσοῦν οὐρανίσκον, καὶ ἐκάθισεν ὑπὸ κῦτῶ τὸν βασιλέα, καὶ τοὺς φίλους.* Sic de Alexandro aliisque regibus notant historici, solitos *χρηματίζειν ὑπὸ χρυσοῦ οὐρανίσκῳ*. Unde est, quod *σκηνὰς χρηματιστικὰς* Polybius lib. 5. hos *οὐρανίσκους* vocat. De eorum magni-

... *C. Caesari praecipere*] Ἀντὶ τοῦ *praecceptor esse*: Sic Graeci ἀρμόζειν *pro ἀρμοστῆς εἶναι*, et apud Philostratum ἐπιστέλλειν *pro magister epistolarum esse*: ut in Alexandro Seleuceni, Μάρκου τοῦ βασιλέως δεδωκότος αὐτῷ τὸ ἐπιστέλλειν Ἑλληνισμῶν. Id est: *Fecerat eum magistrum epistolarum Graecarum*, et in eodem: *Obiit*, inquit, *ut quidam aiunt, ἐν Κελτοῖς ἔτι ἐπιστέλλων*: εἰ δ' ἐν Ἰταλίᾳ πεπαιγμένον τοῦ ἐπιστέλλειν.

Auspiciatus est et iurisdictionem praefectus urbis] Mos et publice et privatim olim religiose servatus. Columella lib. 11. c. 2. *Per hos quoque dies abstinent terrenis operibus religiosiores agricolae: ita tamen, ut ipsis Kalendis Ianuariis auspicandi causa omne genus operis instaurent*. Mitto, quae aliis sunt observata. Simillimus huic locus habetur apud Tacitum 4. Annal. 36. de praefecto urbis Druso, auspicandi gratia tribunal ingreffo.

Ediditq. pro Claudio salute circens. et venationem] Ita soliti et gladiatores in arena committi pro salute principis: cuius rei causam ante indicabamus. Id vero Claudius quum invidiosum sibi esse intelligeret, munus pro salute sua edi prohibuit. Dio: Τοῖς τε στρατηγοῖς καὶ τοῖς ἀγῶνας τοῖς ἐπλομαχικοῖς ἀπαγόρευσε μὴ ποιεῖν, καὶ εἰ δὴ ποτε ἐπιτελοῖη, ἀλλὰ μᾶλλον γὰρ ὡς καὶ ΤΙΠΕΡ ΕΑΥΤΟΥ ΣΩΤΗΡΙΑΣ γιγνομένου σφῶν ἢ γράφασθαι ἢ καὶ λέγεσθαι ἐκέλευσε.

Cap. 8. *Ut de Claudio palam factum est*] Vetus formula, qua utebantur, quum alicuius obitum divulgabant. Lib. 3. c. 28. *excessum Augusti non prius palam fecit*, lib. 4. c. 6. *et ut demum fato functum palam factum est*. Sic et in Tito cap. ultimo et apud alios. Inde *palam facere de republica* apud Senecam *pro reipublicae interitum significare*, quod Tullius dixit, *palam facere, confidisse rempublicam*: ut erudite nuper a Iano Grutero, viro doctissimo, est observatum.

Cap. 9. *Memor. Domitii — honor. max. habuit*]

Huc pertinent verba ista ex vetere inscriptione fratrum Arvalium, ab Ursino edita: IDUS. DECEMB. M. ARVALIUM. NOMINE. IMMOLAVI. IN. SACRA. VIA. MORIAE. CN. DOMITI. AHENOBARBL B. M.

Cap. 10. *Divisis populo — quadringenis nummis*]

Viterb. et Lissaei *quadragenis nummis*: non recte, ut ex aliis constat. Mutanda autem huius loci distinctio, et ponenda *τελεῖα στιγμή* post *redegit*: deinde reliqua continuanda, quibus liberalitas omnibus ordinibus a Nerone exhibita recensetur.

Item praetorianis cohortibus — gratuitum]

Tacitus in anno DCCCXVIII: *Bina nummum millia viri- tim manipularibus divisit: addiditque sine pretio frumentum, quo ante ex modo annonae utebantur.*

Respondit, quum meruero]

Imitatur illam Augusti vocem, *sī merebuntur*, lib. 2. c. 56.

Cap. 11. *Per catadromum decucurrit*]

Catadromus pro funambulorum sive schoenobatarum fune, ut apud Graecos etiam *δρόμος καὶ περιδρομος ἀντὶ ποιῶν σχοινίων* usurpantur.

Cap. 12. *Quadringent. senatores — equit. Rom.*]

Non discrepat lectio librorum, ne illius quidem omnium optimi, quem ab amplissimo Memmio accepimus.

Iuxta cubiculum eius decidit]

Cubiculum est *οὐρανίσκος*. Mos principum virorum in Asia fuit, ut quum vel ad ius dicendum, vel ad spectandum ludos, vel aliam ob causam propalam sederent, papilionibus magnificis tegerentur, quos Graeci *οὐρανίσκους* vocant. Plutarchus in Phocione: *Ἐνταῦθα δὴ θείεις ὁ Πολυτέρχων τὸν χρυσοῦν οὐρανίσκον, καὶ ἐκάθισεν ὑπ' αὐτῶ τὸν βασιλέα, καὶ τοὺς φίλους*. Sic de Alexandro aliisque regibus notant historici, solitos *χρηματίζειν ὑπὸ χρυσοῦ οὐρανίσκῳ*. Unde est, quod *σηνάς χρηματιστικὰς* Polybius lib. 5. hos *οὐρανίσκους* vocat. De eorum magni-

centia et fabrica Athenaeus lib. 12. Idem scriptor vocat alibi *σκηναὶς οὐρανοφόρους* istiusmodi tentoria. Ex eo more est, quod principibus Romanis ludos spectantibus suggestum exstruxerunt in orchestra: sic appellavit auctor c. 76. lib. 1. nam coepit hic mos cum nascente principatu; suggestus autem dictum id pegma, quia instar tribunalis sublimis fuit. Vocatur et *cubiculum*, ut hic, a forma: quoniam exstrui soliti hi suggestus, sive *οὐρανίσκοι*, in modum parvi cubiculi: utroque modo nominat Plinius in Panegyrico c. 51. Graeci interdum et *κωνάκια* vocant, Nicetas alicubi *τὸ βασιλικὸν ἐδρίσµα*.

Quod appellavit NERONIA] Vide Chronicum Eusebianaum, numero MMLXXIX, et quae eo loco a Iosepho Scaligero sunt observata.

Citharam autem a iudicibus — adoravit] Haec lectio Mf. Viterb. et multorum aliorum codd. quae mihi visa ante proba, argumento, opinor, non omnino vano. Quum enim haec referantur a Suetonio inter ea, quae laudem potius mereantur quam reprehensionem, ut ipse ait c. 19., interpretabar ita hunc locum, certaminis huius praesides, qui non ignorarent, quam libenter Nero inter citharoedos, si auderet, esset certaturus; missa cithara ipsum invitasse, ut prodiret, et artis experimentum palam daret: ceterum Neronem pudorem tenuisse, et citharam quidem adorasse, non eam tamen pulsasse. Similia celebsmata et invitamenta Neroni fuisse gratissima, narrat auctor c. 21. et 22. Vide omnino in Vitell. c. 4. Haec ita nos ante: nunc movemur librorum regiae bibliothecae, item Pithoei, Liffaei, Roberti Stephani atque aliorum veterum consensu, in quibus *citharae* scriptum, mutata distinctione hoc modo: *Et orationis quidem carminisque Latini coronam, de qua honestissimus quisque contenderat, ipsorum consensu concessam sibi, recepit: citharae autem.* Hanc igitur scripturam magis probem: utique quum cogito, vero esse similis, coronam quam citharam ad Augusti statuam

105
fuisse delatam: accedit et Cuiaciani libri auctoritas; in quo fuisse scriptum *citharae*, docuit me, qui et re et consilio studia mea saepe adiuvit, exactissimi vir iudicii, Iacobus Bongarsius.

Conditamque in auream pyxidem]. Arbiter: *Venerisque signum marmoreum et pyxis aurea non pusilla, in qua barbani eius conditam esse dicebant.*

Dio de Nerone: Καὶ τὰς τρίχας ἐς σφαιρίον τι χρυσοῦν ἐμβάλων, ἀνέθηκε τῷ Διὶ τῷ Καπιτωλίῳ. Emendavimus in *Iovi Capitolino* depravatam vulgi lectionem, secuti et rem ipsam et codicem Viterbientem, in quo sic liquido scriptum.

Quia Olympiae Cereris — spectare conceditur] Vel potius *Olympia*.

Cap. 13. *Iuxta se latere dextro collocavit*] Honoris illius causa. Eunapius in Aedesio: Καὶ ἐς τοσοῦτόν γε ἐξίκετο σοφίας καὶ δυνάμεως, ὡς ὁ μὲν βασιλεὺς ἐκλώκει τε ὑπ' αὐτοῦ, καὶ δημοσίᾳ συνέδρον εἶχεν εἰς τὸν δεξιὸν καθίζων τόπον· ὃ καὶ ἀκοῦσαι καὶ ἰδεῖν ἄπιστον. At eo devenit quorundam *παραδοξολογομανία*, ut non erubuerint, huius moris contrariam esse causam, asseverare. Sed profecto in auctorem eius sententiae, si in quenquam unquam, vetus dictum competit, ἐπ' ἀριστερὰ ἔμαθες, ὃ βεβησέληνε, γράμματα. Sed istum *παραδοξομανῆ* minus miror: doctissimum virum idem nuper scripsisse, quasi olim Hebraei sinistram dextrae praetulerint, equidem non possum non mirari. Nam id falsissimum esse, sacra Testamenti utriusque pagina multis locis declarat. Verius S. Basilius: Ἡ δεξιὰ χάρα δηλοῖ τὸ τῆς ἀξίας ὁμότιμον: *Locus dexter dignitatis aequalitatem indicat*. Alibi dicit, demonstrari per dextrum locum, τὴν πρὸς τὸ ἴσον σχέσιν. Clarius docet hoc ipsum beatus Chrysostomus in epistolam ad Hebraeos: Ὅτι διὰ τοῦτο οὕτως εἶρηκε δῆλον ἐκ τοῦ τόπου τῆς καθέρας· εἰ γὰρ ἐλάττωσιν ἤθελε δηλώσαι, οὐκ ἂν εἶπεν ἐκ δεξιῶν, ἀλλ' ἐξ ἀριστερῶν. Similia his multa apud

Patres alios Graecos Latinosque. Enimvero vel unus Evangelii locus de agnis ad dextram et ad sinistram, absurditatem huius sententiae palam fecerit.

Laurea in Capitolium lata] Quasi magnum aliquid et triumpho dignum patraffet: nam qui triumphaverunt, lauream in gremio Iovis Capitolini collocabant. Vide Tranquillum in Domitiano c. 6., et quae ibi notamus.

Ianum geminum clausit — residuo bello] Ita plane distinguitur hic locus in optimi amici nostri Manesserii optimo cod. Viterb., in quo et si capitum, in quae secatur vulgo Suetonius, nulla toto opere mentio, aliquot tamen locis paragraphi minio notati conspiciuntur. Ita ergo hic posita virgula ante vocem *Ianum*: post vocem vero *bello* sequitur paragraphus. Omnino autem suadere videntur Tranquilli verba, saepius a Nerone clausum esse Ianum. Quamobrem scribi fortasse debet, *Ianum geminum clausit: clausit enim tam nullo quam residuo bello.*

Cap. 15. *In cognoscendo morem eum tenuit*] Alii Codd. *cognoscendi eum morem tenuit*. Postrema periodi huius ita exhibent nonnulli, *singulatim quaeque per vicos ageret*. Nihil muto.

Cap. 16. *Ut ante insulas — porticus essent*] Ab hac forma est illa aulae descriptio apud Isidorum lib. 15. c. 3. *Aula domus est regia, sive spatiosum habitaculum porticibusque quatuor conclusum.*

De quarum solariis incendia arcerentur] Isidorus itidem: *Maenius, collega Crassi, in foro proiecit materias, ut essent loca, in quibus spectantes insisterent, quae ex nomine eius Maeniana appellata, Haec et solaria, quia patent soli: post haec alii lapide, alii materia aedificavere super porticibus Maeniana, et foribus et domibus adiocerunt.* Ita putamus scribendum illum locum.

Interdictum, ne quid in porinis cocti — ventret.]

Dio: Πάντα δὲ ὡς εἰπεῖν τὸν βίον ἐν καπηλικῇ διαίτῃ ποιούμενος, ἀπέπτε τοῖς ἄλλοις μηδὲν ἐΦθόν ἐν καπηλείῳ, πλὴν λαχάνων καὶ ἔτνους πιπράσκειν.

Vetiti quadrigariorum lusus] Non alios lusus intelligo, quam similem istorum hominum lasciviam petulantiae illi Neronis, quam describit auctor c. 26. et Dio prolixè.

Cap. 17. *Ut in testamentis primae duae cerae]* Viterb. *ut testamentis*, ita saepe τὸ in omittitur elegantèr. Non assentiar magnae famae iurisperenti, qui contendit, scribendum hoc loco *imae duae cerae*: aliter enim omnes libri: neque in vulgata lectione quidquam incommodi. Primae duae cerae institutionem heredis et substitutionem continebant, quam testamenti partem non divulgari, plurimum saepe testatoris, et primi quoque heredis intererat.

Ac ne quis alieni testam. script. — adscriberet] Quum in Pandectis Claudianum hoc edictum auctorem habuisse dicatur divum Claudium, neque temere sit invenire, Neronem *divi* appellatione affectum, labor ut assentiar viris eruditis, qui errasse hic Suetonium existimant, et Neroni perperam tribuisse, quod erat Claudii: qua de re plura Iacobus Cuiacius ad tit. Cod. De his, qui sibi etc. scribunt in testamento.

Mercedem pro subselliis nullam omnino darent] Iudicia praeter centumvitalia exercebantur in foro a Praetoribus aliisque magistratibus, sed illis maxime. Neque tribunalia vero, neque subsellia, ulla firma erant: verum ad tempus exstruebantur, quoties iis esset opus: videntur igitur, ut aliarum rerum publico praestandarum, ita tribunalium et subselliorum fuisse mancipès: qui ad mandatum ius dicturi, pecunia sua illa exstruerent, eamque postea pecuniam a litigatoribus repeterent. Similimum est, quod olim Athenis et Romae etiam fieri solitum circa theatra, priusquam perpetuae voluptatum

sedes fuissent aedificatae: erant enim *Θεατροπόλαι* et *Θεατρῶναι*, ut dicebamus ad Theophrasti caput *περὶ ἀναίσχυντας*.

Cap. 19. *Istumum perfodere aggressus*] Non primus Nero hanc insaniam insanit: clara res ex Herodoto, Strabone, Philostrato, Luciano et Pausania. Omnium irritus cecidit labor. Vera et pia vox Pausaniae in hoc sermone, quam adscripsisse pretium sit operae: *Οὕτω χαλεπὸν ἀνδράκιον τὰ θεῖα βιάσασθαι*. Vide Paulum Aemilium in Catolo Magno, sub sinem lib. 3.

Primus rastlelo humum effodit] More magnorum ducum, quoties opus aliquod egregium a militibus perfici vellent. Sic Germanicus apud Tacitum primus exstruendo tumulo caesorum Varians clade cespitem posuit. Vide lib. 8. ad Vespasianum de aedificatione Capitolii. De Neronis facto auctor dialogi, cuius index Nero: *Ὁρέξαντος αὐτῷ χρυσῆν δίκελλαν τοῦ τὴν Ἑλλάδα ἐπιτροπεύσαντος, ἐπὶ τὴν ὀρυχὴν ἦξεν προτούμενός τε καὶ καδικόμενος τῆς γῆς τρεῖς, αἶμαι, τοῖς τε τὴν ἀρχὴν πεπιστωμένοις παρακαλευσάμενος ξυμπόνως ἄπτεσθαι τοῦ ἔργου, ἀνήκει εἰς τὴν Κόρινθον, τὰ Ἑρακλέους δοκῶν ὑπερβεβλήσθαι πάντα*. Quod ait de ligone Neronis aureo, similem historiam narrat Theodoretus lib. 3. c. 40.

Parabat et ad Caspiae portas expeditionem] Tacitus 1. Histor. c. 6. *Multi ad hoc numeri e Germania ac Britannia et Illyrico, quos idem Nero electos praemissosque ad claustra Caspiarum et bellum, quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis coeptis revocaverat*: non male referas huc verba Dionis in fragmentis de cogitata expeditione in Orientem a Nerone, etsi ille aliter rem narrat: *Τὸν Κορβούλων αὐθις κατ' αὐτῶν πολέμῳ προσέταξεν· ἐβουλεύσατο μὲν γὰρ αὐτὸς συστρατεύσαι, ἐπεὶ δὲ θύων ἔπεσεν, οὐκ ἐτόλμησεν ἐξορμῆσαι, ἀλλὰ κατὰ τὴν χώραν ἔμεινεν*.

Quam Magni Alexandri phalangem vocabat] De phalange Macedonica res omnibus nota. Observo autem, moris fuisse Macedonicis regibus cohortem praetoriam habere, aut legionem, e tironibus staturae procerioris, Neronianae illi plane similem. Suidas de Antiochi Macedonica phalange, quae dicebatur e re Ἡλικας: quod essent omnes eiusdem aetatis. Ἡλικας, inquit, ἐλέγοντο οἱ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς. Μακεδόνων ἦν στία Φος· ὑψηλοὶ πάντες, ὀλίγον ὑπὲρ ἀντίπαιδας, τὸν Μακεδονικὸν τρόπον ἀπλισμένοι τε καὶ πεπαιδευμένοι, ὅθεν καὶ τὴν ἐπίκλησιν εἶχον.

Cap. 20. Quae gen. eius artifices — factitarent] Phonscos intelligit: qui velut medici erant τῶν Φωνασκούντων, puta citharodorum, praeconum, et histriionum, qua comicorum, qua tragicorum. Habes apud Galenum in hanc rem multa quum alibi, tum maxime lib. 7. initio de compositione med. κατὰ τόπους.

Sed et plumbeam chart. supimis pectore sustinere] Nemo miretur cum eruditissimo viro, chartam plumbeam dici Tranquillo, quae dicatur Plinio lib. 34. c. 18. usitatius lamina. Sic enim plurima dicuntur, praesertim in libris medicorum, ob aliquam figurae similitudinem: quid autem similius quam plumbi lamina et chartae expansa pagina? quin etiam in plumbi laminis interdum ita scribebant, ut in chartae paginis, quod veteris scriptoris verba declarant apud Suidam, εἰς ἐλασμοὺς μολύβδων γραφέντες. Tacitus 2, 69. nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum. Quare etiam pagina dicitur omnis πλάξ levigata. Sic panes medici vocant quamcunque materiam in morem panum formatam: ut apud Marcellum Empiricum, panis, ex fimo bubulo factus, et saepe alibi: unde aerei panes apud Plinium lib. 34. c. 11. et panes aphronitri apud Statium Papium inter munera Saturnalia; ut apud Marcellum Empiricum tortula aphronitri. Sed ut omnem admirationem adimamus hominibus eruditis, proferemus vetu-

stissimi scriptoris Graeci locum, qui χάρτας μολυβδίνους multo ante Suetonium dixit. Lyfimachus: Τὸν δὲ Βόχοριν τοὺς χρησμοὺς λαβόντα, τοὺς τε ἱερεῖς καὶ ἐπιβωμίτας προσκαλεσάμενον, καλεῦσαι ἐπιλογὴν ποιησαμένου τῶν ἀκαθάρτων τοῖς στρατιώταις τούτους παραδοῦναι κατὰξιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἔρημον· τοὺς δὲ λεπροὺς εἰς μολυβδίνους χάρτας ἐνδύσαντας, ἵνα καθῶσιν εἰς τὸ πέλαγος. Exstat hic locus apud Iosephum lib. priore de antiquitate Iudaeorum. Galenus, qui non semel facit mentionem plumbearum chartarum, quibus athletae olim uti soliti, sere λεπίδας ἐκ μολύβδου λεπτάς vocat. Apollonius Tyrius: *Fabris navalibus convocatis iubet consecrari et compaginari tabulas: rimas et foramina liniri praecipit, et facere loculum, et charta plumbea in rus posita obturari iussit.*

Donac blandiente profectu] Venuste, pro, hortante successu, quomodo loquitur Iulianus lib. 25. Virgilius: *Successu acrior ipso.*

Quamquam exiguae vocis et fuscae] Dio lib. 61. Καίτοι καὶ βραχὺ καὶ μέλαν ὡς γε παραδέδοται, Φωνήμα ἔχων. Etiam apud alios scriptores Graecos μέλαιναν Φωνὴν καὶ λευκὴν dici scimus, notante ipso Aristotele.

Occultae musicae nullum esse respectum] Ad verbum est interpretatus versiculum Graecum, Τῆς λανθανούσης μουσικῆς οὐδεὶς λόγος, ut in Tiberio alterum: *Si non dominaris, filiola, iniuriam te accipere existimas?* Scio tamen apud Lucianum Harm. p. 586. paullo aliis verbis conceptam legi hanc adagionem sic: Οὐδὲν ἔφελος ἀπορήτου καὶ ἀφανοῦς τῆς μουσικῆς. Sed quis nescit, idem proverbium varie solitum enuntiarī, mutatis verbis, non mutata sententia?

Et prodiit Neapoli primum] Tacitus initio anni DCCVII lib. 15.

Si paullulum subbibisset, aliquid — promisit] Verba Neronis, εἰ μὴ μικρὸν ὑποπίω, ὑπόπικνον τι τουθορύσω. Recte enim Turnebus lectionem multorum codd. *sufferi*

aut *suffertim* explicat Graeca voce ὑπόπυκνον. Vide Plutarchum de Musica, et Martianum Capellam lib. 9. et si possumus etiam, Graecam vocem accipere, ut apud Homerum πυκινὸν ἔπος, et apud Pindarum πυκινὰ Φρέγες. At multi veteres libri non *sufferti*, sed *sufferi* legunt. Id esset ὑπάγριόν τι: in quo tamen Suetonium vertentem *sufferum* non nimis probarem: maluissem enim ad verbum vertens dicere, *aliquid subrustioi*.

Modulatis Alexandrinorum laudationibus] Vide lib. 2. ad c. 98.

Qui de novo comteatu Neapolim confluxerant] Quid sit comteatus, docuimus ad lib. 2. c. 98. Tacitus Annal. lib. 14. c. 33. Suetonius Londinium perrexit, cognomento quidem coloniae non insigne, sed copia negotiatorum et comteatum maxime celebre.

Quinque amplius millia e plebe — elegit] Dio apud Xiphilinum: Ἦν τι καὶ ἴδιον αὐτῷ σύστημα ἐς πεντακισχιλίους στρατιώτας παρεσκευασμένον. Αὐγούστιοι τε ὠνομάζοντο, καὶ ἐξήρχον τῶν ἐπαίων ἡναγκάζοντο δὲ σφίσι καὶ ἄλλοι πάντες καὶ ἄκοντες πλὴν τοῦ Θρασεία ἐκβοᾶν. Vide infra c. 25.

Plausuum genera condiscerent] Erat enim plausuum ars quaedam. Ovidius de Arte, 1, 115.

In medio plausu (plausus tunc arte carebat)

Rex populo praedae signa petenda dedit.

Bombos] Quid sit βομβεῖν et βόμβος, notum omnibus Graecarum litterarum non ἀμυήτοις: hic vero *bombus* secundae et faustae acclamationis genus est. Sic accipiunt et Graeci scriptores. Philostratus in Alexandro Seleucensi: Εὐσταλῆς δὲ οὕτω τοῖς Ἀθηναίοις ἔδοξεν, ὡς καὶ βόμβον διαλθεῖν αὐτοῦ ἔτι σιωπῶντος, ἐπαινεσάντων αὐτοῦ τὸ εὐσχημον. Themistius ille re et cognomento Euphrades, initio orationis, cui titulus Sophista: Ἄρα οἷόςθ' ἐ με, ὦ ἄνδρες, ἐπίδειξ' ἔχοντα ἔτι κρότου τε καὶ ἐκβομβήσεων, ὃν θαυσιλῶς μοι εἰώθατε χορηγεῖν ἐκάστοτε, ὅταν λέγω. Paulo aliter Martianus Capella lib. 2. Sed

172
 ecce *μαῖνο τυμπανί κρηπίτι κροταλῶν τε τίννιτι* uni-
 versa dissi-
 vant, eo usque ut *Musurium cantus aliquan-
 to bombis tympani obtusior redderetur*. Utitur et alibi.
 Agathias Scholasticus: *Αὐτῆς Μελομένης βόμβον ἀπεκλά-
 σαστο*. Sed et Nero ipse eam vocem usurpavit, quum ceci-
 nit, *Torva Mimalloneis implevunt cornua bombis*. Qui
 versus cum ceteris, qui apud Persium Sat. 1, 99. habentur,
 satis indicant, quantum Nero modulatis carminibus
 et *βυθμικαῖς ἐκβοήσεσι* delectaretur: quando etiam in
 versus, quos componebat, rhythmum admisit, ut pluribus
 exponimus ad Persium. Observabamus apud Epiphanium,
 vocem *βόμβησις* poni pro inconcinnitate quadam oratio-
 nis, ut quum bis eadem vox ponitur in eadem periodo:
 cui inconcinnitati sive asperitati ipse opponit *λειότητα*,
 id est, laevitatem et comptum dictionis. Sic ille de LXX
 interpretibus loquens in libello de mensuris: *Ἀντὶ τοῦ
 εἰς δύο τόπους κειῖσθαι τὸ ὄνομα τοῦ ἔτους, ἐνὶ τόπῳ χρη-
 σάμενοι, τὴν δοκοῦσαν εἶναι βόμβησιν εἰς λειότητα μετέ-
 βαλον*.

Et imbrices] Sic appellatum est plausus genus ad
 similitudinem crepitantis super tegulas pluviae: eum so-
 nitum voce *καχλάζειν* eleganter exprimit Lycophron in
 diluvii descriptione, vs. 79.

*(Ὅτ' ἠμάθους πᾶσαν οὐβρήσας χθόνα
 Ἰηνὸς καχλάζων νασμός.*

De eodem et Sophocles:

— — — — Κ' ἂν ὑπὸ στέγη
 Πυκνᾶς ἀκούειν ψακάδος εὐδούση Φρενί.

Et testas vocabant] Puto ad similitudinem crepi-
 tus, quem edebant collis testis. Aristophanes Ranis,
 act. 5. sc. 2, 49. — *Πούστιν ἢ τοῖς ὀστράκοις Αὐτὴ προ-
 τοῦσα*. Iuvenalis sat. 11. vs. 169. — *audiat ille Testa-
 rum crepitus*. Similis et illa *ὄξυβάθων μουσική*, cuius
 ante fecimus mentionem: fortasse etiam imbrices talem
 aliquem usum habuerunt, et locum crepitaculorum non
 minus quam testae, conchae, acetabula, et id genus alia

praebuerunt: quod si est, non adimde peti ratio debet, cur plausuum certum genus *imbrices* appellarint.

Insignes pinguiſſima coma] Graeci una voce λιπαροπλοκάμους:

Nec sine annulo laevis] Scriptura Viterbiensis, *volis* pro *laevis*. Cuiacii, *factis*: neutrum recte.

Quadragesa millia HS. merebant] Memmii et Pithoei codd. *quadringsena millia sestertia merebant*.

Cap. 21. *Elugitantibusq. cunctis caelestem vocem*] Ita vulgo appellabant, et ita Nero appellari voluit. Tacitus de accusatione Thraseae Paeti: *Quin et illa obiectabant, nunquam pro salute principis aut caelesti voce immolavisse*. Philostratus lib. 4. Ἀργότερον ἀπροωμέων ὁ μὲν ἀσεβεῖσθαι Νέρωνα ἐπ' αὐτῶν ἔφακε, καὶ πολεμίους τῆς θείας Φωνῆς εἶναι. Dio vertit τὴν ἱερὰν Φωνήν.

In hortis se copiam volatibus facturum] Intelligo hortos circa Tiberim, publice populo relictos a Iulio Caesare. Is locus instar minoris theatri fuit iis, qui se praepararent Pompeiano, aut quibus in illo esse locus, quamcunque ob causam, non potuerat. Plin. lib. 27. c. 2. *Idem consularis in reliquis generis eius quantum voraverit, licet existimare ex multitudine: quas tanta fuit, ut auferente liberis eius Nerone Domitio, theatrum peculiare trans Tiberim hortis exposita occuparent: quod a populo impleri, canente se, dum Pompeiano praeludit, etiam Neroni satis erat.*

Non dubitavit etiam priv. spectaculis dare] Recte hanc locum Torrentius interpretatur de spectaculis etiam magistratuum: nam principis respectu omnes privati censentur. Sic Tacitus Agricola variis functum magistratibus *privatum* vocat: et Plinius epistola quadam ad Voconium, *consulatum*, ait, esse *fastigium summum privati hominis*. Herodiano quoque magistratus *ιδιωται* nominantur, quum ait lib. 7. Αἱ ῥάβδοι ἔδαΦνηφόρου, ὅπερ ἐστὶ σύμβολον εἰς τὸ διαγῶναι τὰς βασιλι-

καὶ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν. Sic *privatum* accipio etiam apud Lampridium in Elagabalo c. 23. *Fertur*, inquit, *iunxisse camelos quaternos ad currus in circo, privato spectaculo.*

Quodam Praetorum HS. decies offerente]. Male, qui probant lectionem quorundam librorum veterum *praetorio*: est enim ineptissima. Iuvenalis Sat. 8, 149. *Nec dubitant Celsi Praetoris vendere ludis.*

Cap. 22. *Plurimusque — de circensibus erat*] *Auctor libri de caussis corruptae eloquentiae c. 29. Iam vero propria et peculiaris huius urbis vitia, paene in utero matris concipi mihi videntur, histrionalis favor, et gladiatorum equorumque studia: quibus occupatus et obfessus animus quantum locum bonis artibus reliquit? quotumquemque inveneris, qui domi quidquam aliud loquatur? quos alios adolescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria intravimus? nec praeceptores quidem ullas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent.* Lucianus in Nigrino: *Ἦδη δὲ τούτων ἀποστάς, τῶν ἄλλων αὖθις ἀνθρώπων ἐμέμνητο, καὶ τὰς ἐν τῇ πόλει παραχὰς διεξήει, καὶ τὸν ἀθισμὸν αὐτῶν, καὶ τὰ θεάτρα καὶ τὸν ἵπκδρομον, καὶ τὰς τῶν ἡνιόχων εἰκόνας, καὶ τὰ τῶν ἵπκων ὀνόματα, καὶ τοὺς ἐν τοῖς στενωποῖς περὶ τούτων διαλόγους.* Iuvenalis eandem *ἵπκομανίαν* sic notat sat. 8, 156. — *inrat Solam Eponam et facies olida ad praefepia pictas.*

Obiurgante magistro] Viterb. et Caiacii, *obiurg. paedagogo.*

Eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet] Satis constat, hoc genus lusus expressisse in abaco circensium simulacrum: nam ea manifesto mens est Suetonii. Huc refer, quod de Elagabalo narrat Lampridius, eum sibi in triclinio quadrigas pransitantem et coenitentem semper exhibuisse. Fortasse etiam ad hanc *καταδίαν* pertinent illa Lucani in Panegyrico ad Calpurnium Pisonem:

— — — — *hic ad maiora movetur,*
Ut citus et fracta prorumpat in agmina mandra,
Clausaque deiecto populetur moenia vallo.

Commeabat secessu] Viterb. *secessu commeabat,*
Memmii et Cuiacii, *e secessu commeabat.*

Eo die utique affuturum] Nempe in urbe: vel
lege, *afuturum*: ut ad domesticos referatur, qui cum
eo in secessu erant: quos ille fallebat et ad omnem fa-
mam vel minimorum circensium deserebat.

Univerforum se oculis in circo maximo praebuit] Plinius longa modestiorem facit: *quum ipse, ait, auri-
gaturus esset introducta opificum turba.* lib. 33.

Omnes citharoedorum coronas ad ipsum mittere] Tamquam videlicet ad deum Musices et Apollinem no-
vum Μουσῶν προστάτην.

Et studiis suis dignos] Ita Nero, ita eius adulator-
res soliti loqui. Tacitus notat 16. Annal. 4. *Mox flagi-
tante vulgo, ut omnia studia sua publicaret, (haec
enim verba dixere,) ingreditur theatrum.*

Cap. 25. *Quae — sunt cogi in unum annum*] Exempli gratia, Olympicum agonem, qui ex veteri insti-
tuto priore anno celebrari debebat, iussit differri ad su-
um adventum. Philostratus lib. 5. c. 2. Πατρίου μὲν
γὰρ τοῖς Ὀλυμπίοις τοῦ πέρυσιν ἐνιαυτοῦ ὄντος, ἐκέλευ-
σε τοὺς Ἡλείους Νέρων ἀναβαλέσθαι αὐτὰ εἰς τὴν ἐαυτοῦ
ἐπιδημίαν, ὡς ἐκείνῳ μᾶλλον ἢ τῷ Διὶ θύσσοντας. Euse-
bius in Chronico: *Olympias CCXI non est acta, Nero-
ne in suam praesentiam differente.*

Olympiæ quoque — agona commisit] Neque
enim Olympiæ agon mulicis solitus celebrari. Philo-
stratus ibid. Ἐκέλευσε τοὺς Ἡλείους Νέρων τραγωδίαν
ἀπαγγεῖλαι καὶ κισσαρωδίαν, οἷς μήτε θέατρον ἐστι, μήτε
σκηνὴ πρὸς τὰ τοιαῦτα, στάδιον δὲ αὐτοφύες καὶ γυμνα-
πάντα. Idem de Isthmico agone refert Lucianus.

Quum — a liberto Helio admoneretur] Argumen-
tum istarum Helii epistolarum (plures enim scripsit) indi-

cat Dio, qui narrat, coactum eum tandem venire in Graeciam, quum frustra saepe illum per litteras de coniuratione urbana fecisset certiore. De hoc Helio accipe verba Aetiani apud Suidam: "Ὁς ἦν (nempe Ἡλιος) Νέρωνος ἀπελεύθερος, ἀπολειφθεὶς μελεδωνὸς τῶν ἐν Ῥώμῃ καὶ ἔφορος, ὅτε Νέρων ἐς Αχαΐαν ἐξωρμήθη.

Quam autem trepide anxieque certaverit] Philostratus lib. 5. c. 2. Δέθιν ὁ χρηστός Νέρων τὰς Ἡλείων μάστιγας· παρακλεινομένων γὰρ αὐτῷ τῶν κολάκων νικᾶν τὰ Ὀλύμπια, καὶ ἀνακηρύττειν τὴν Ῥώμην, "Ἦν γε, ἔφη, μὴ βασκῆνωσι Ἡλείοι· λέγονται γὰρ μαστιγοῦν καὶ φρονεῖν ὑπὲρ ἐμέ. Vide Tacitum.

Indioes autem — reverentissime alloquebatur] Ita fuit moris. In veteri epigrammate Pantomimo in Catal. Pith. p. 157.

*Ingressus scenam populum saltator adorat,
Solerti pendet prode re verba manu.*

Neronis vero in scenam prodeuntis illa vox fuit, Κύριοί μου εὐμενῶς μου ἀκούσατε. Auctor Dio.

Cap. 24. *Nunquam excreare auius*] Haec theatro reverentia praestabatur ab histrionibus, tamquam templo: in templis enim excreare aut mungere nefas. Arrianus in Epicteto lib. 4. c. 11. Οὐχ ἤξεις καθαρὸς; ἵνα σοι χαίρωσι οἱ συνόντες, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἱερά ἡμῶν συνέρχη τοιοῦτος ὅπου πτύσαι οὐ νενόμισται οὐδὲ ἀπομύξασθαι ὄλος ἂν πτύσμα καὶ μύξα.

In quodam tragico actu — resumpsisset] Constat ex lectione veterum Graecorum, histriones in scenam prodeuntes, semper in manu baculum habuisse: erat enim ornatus histrionici pars illa necessaria. Quot eorum erant diversae ornamentorum species, tot genera diversa baculorum: differebant enim et forma et materia pro argumento fabulae, quae docebatur: in tragoediis qui regem saltabant, pro baculo sceptrum gerebant. De eo accipiendus hic locus, ut declarant illa verba, *in tragico actu*: nam in tragoediis reges semper induceban-

tur: quam personam sustinere quis dignior Nerone? Iuvat hanc interpretationem Philostratus scribens de Nerone lib. 5. Καὶ τὰ μὲν Κρέοντος καὶ Οἰδίποδος οὕτως ἐξακριβοῦν, ὡς δεδιέναι μὴ που λάθοι ἀμαρτῶν Θύρας, ἢ στολῆς, ἢ σπήκτρου, ἑαυτοῦ δὲ οὕτως ἐκπίπτειν, ὡς ἀντί τοῦ νομοθετεῖν, νόμους ἔδειν. Videtur allussisse ad hanc confusionem Neronis post elapsam baculum: ac possumus suspicari ex hoc Philostrati loco, quando id accidit, saltasse Neronem, vel Oedipum, vel Creontem. De baculis histrionum habes apud Eustathium, Pollucem, Plutarchum, Laertium, aliosque plurimos.

Victorem autem se ipso pronuntiabat] Contradicit expresse Dio lib. 63. p. 721., qui usum narrat praeconio Cluvii Rufi, viri consularis. Praeconiū formulam apponit idem, τὸ δὲ δὴ κήρυγμα ἦν· ΝΕΡΩΝ ΚΑΙΣΑΡ ΝΙΚΑΤΟΝΔΕ ΤΟΝ ΑἴΩΝΑ ΚΑΙ ΣΤΕΦΑΝΟΙ ΤΟΝ ΤΕ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΔΗΜΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΑΙΑΝ ΟΙΚΟΤΜΕΝΗΝ.

Et praeconio ubique contendit] Erant enim Olympiae et aeneatorum et praeconum agones. Pausanias Eliacorum lib. priore: "Ἔστι δὲ βωμὸς ἐν τῇ Ἀλταί τῆς εἰσοδοῦ πλησίον τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ στάδιον· ἐπὶ τούτου θεῶν μὲν οὐδενὶ θύουσιν Ἑλλεῖοι· σαλπικταῖς δὲ ἐφαστηκόσιν αὐτῷ καὶ τοῖς κήρυξιν ἀγωνίζεσθαι καθέστηκε. Erant et aliis in locis, ubicunque Graeca. certamina edebantur. Seneca epist. 76. *Theatrum Neapolitanorum factum est: et hoc ingenti studio, quis sit pithaules bonus indicatur. Habet tibicen quoque bonus et praeconis concursus.*

Ac ne cuius alterius hieronicarum — usquam] Omnes veteres istorum statuas ex omnibus fere Graeciae partibus, Rhodo excepta, fuisse a Nerone sublatas, narrat Dio Chrysostomus in Rhodiaca: eum vide.

Cap. 25. *Distinctaque stellis aureis chlamyde*] Olympionicae olim amicti veste ἀνδρινῆ, ut Graeci vocant. Lucianus Demonacte, aliique. Ceterum ad hunc

Neronis triumphum pertinet vetus Diodori Sardiani epigramma, quod de reditu eius in urbem ex Graecia fecit:

Αἰγιόχου Σκύροιο λιπὼν πέδον Ἴλιον ἔπλω
Υἱὸς Ἀχιλλεΐδης πρόσθε Νηοπτόλεμος.
Τοῖος ἐν Αἰνεάδῃσι Νέρων ἀγὸς ἄστυ Ῥέμοιο
Νεῖται, ἐπ' ὠκυρόην θύμβριν ἀμειψάμενος,
Κοῦρος ἔτ' ἀρτιγένειον ἔχων χυθόν· ἀλλ' ὁ μὲν ἔγχει
Θῦεν· ὁ δ' ἀμφοτέροις καὶ δορὶ καὶ σοφίῃ.

Incedenti passim victimae caesae] Vide quae notamus ad lib. 4. c. 15., quibus, si libet, adde Ovidii hos locos: in epistola Paridis Helenae vs. 331.

Ibis Dardanias ingens regina per urbes:

Teque novam credet vulgus adesse deam.

Quaque feres gressus adolebunt cinnuma flammæ:

Caesaque sanguineâ victima planget humum.

Metamorph. 15, 752. de nave, quae serpentem Epidaurium ferebat:

Quaque per adversas navis cita ducitur undas,

Thura super ripas, aris ex ordine factis,

Parte ab utraque sonant, et odorant aera fumis:

Ictaque coniectos incalfacit hostia cultros.

Ingestaeque aves ac lemnisci et belloris] Vetus-
tissimus mos fuit, victores in ludis, harum similibusque
rerum iniectio honorare. Clemens Alexandrinus Pae-
dagogi lib. 2. c. 8. in huius consuetudinis mentione gra-
viter corruptus est: ita enim hunc illius locum ediderunt
docti viri: Ἐν δὲ τοῖς ἀγῶσι πρῶτον ἢ τῶν ἀθλητῶν δό-
σις ἦν· δεύτερον δὲ ὁ ἐπεγεργός· τρίτον ἢ Φυλλοβολία·
τελευταῖον ὁ στέφανος ἐπίδοσιν λαβούσης εἰς τρυφὴν εἴς
Ἑλλάδος μετὰ τὰ Μηδικά. Illustris sane locus: quem eo
libentius emendabimus, quia scimus, frustra id ante nos
tentatum a doctissimis viris Mercuriali et Fabro. Sed
dubium non est, legendum esse, πρῶτον ἢ τῶν ἀθλητῶν δό-
σις ἦν· δεύτερον δὲ ὁ ἐπαγεργός· quid enim est ἀθλητῶν
δόσις? Vox vero ἐπεγεργός nihil hic plane, quod ad rem
faciat, significare potest. Sentus horum verborum est:

antiquissimis temporibus solita proponi ἄθλα certatoribus, cuius rei apud Homerum et Virgilium et antiquissimos quosque scriptores testimonia multa sunt. Desisse deinde dari ἄθλα, inque eorum locum successisse ἐπαγερμὸν, id est, morem eum, quo athletae munuscula a singulis spectatoribus colligerent: verum deficiente ea consuetudine, institutam Φυλλοβολίαν, hoc est, *florum asperginem*, ut Tertullianus verit in libro de resurrectione carnis (Apuleius more suo ἐλληνίζων, *iacula floris ferti et soluti*, ut saepe Graeci βολὰς ἀνθέων καὶ στεφάνων) novissime coronas esse inventas, quae loco iam dictorum athleticis donentur. Haec Clementis mens est: qui non hoc voluit, coronis inventis cetera desisse esse in usum: sed minus usurpari tantum: alioquin Clementem reselant omnes uno ore Graeci Latiniue scriptores. Porro scribendum esse ἄθλων δόσις, non ἀθλητῶν, arguunt manifeste, quae Suidas notat in voce περιαιγίρεσθαι, locum Platonis explicans. Recte etiam ἐπαγερμὸς emendare nos, et qualia fuerit is mos, quid item Φυλλοβολία, declarat eximie vetustissimi scriptoris Eratosithenis locus, quem ex Euripidis scholiaste descriptum, lubet atexere: sic igitur ille v. 574. Πάλαι χωρὶς ἄθλων ἀγωνιζομένων ἀνθρώπων, τῷ νικήσαντι καθάπερ κρᾶνον εἰσφέροντες, ἄρριπτον τῶν θεατῶν, ὅπως ἕκαστος εὐπόροι: διὸ δὴ σύνηδες ἐγένετο, πάλιν περιπορευόμενον ἐπαγαίρειν καὶ λαμβάνειν τὸ δίδόμενον· οἱ μὲν οὖν ἐρπορευόμενοι, διάφωρα δῶρα (addendum verbum εἰσέλασαν) τῶν λοιπῶν, οἱ μὲν ἐγγύς καθήμενοι, στεφάνους ἀπέτιθεσαν· οἱ δὲ ἀνωτέρω, τοῦτο ὅπερ ἦν λοιπὸν ἔβαλλον τοῖς ἀνθεσι καὶ φύλλοις· καὶ νῦν μὲν ἐπὶ τοῖς ἐπιφανῶς ἀγωνιζομένοις προβάλλουσι, ζώνας, πέταλα, χιτωνίσκουα, πετάσουα, κρηπίδας· διὸ σύνηδες κύκλῳ περιποστοῦντας ἀγαίρειν τὰ δίδόμενα· ἕως μὲν οὖν ἐν ἀγώνισμα (sic scribendum, non ἐν ἀγωνίσμα) κατὰ τὴν Ὀλυμπίαν ἦν, εὐψιλῆς ἐγένετο ἡ τῶν δωρεῶν δόσις· πολυπλασιαζόμενον δὲ ταύτου (ita emendamus vulgatam lectionem) ταῦτα ἐμειούτο εἰς πολ-

λὰ καταμεριζόμενα· καὶ τέλος ἡ Φυλλοβολία καταλείφθη.
 Hactenus Eratosthenes: ex cuius verbis intelligimus, non
 flores tantum, sed alia omnis generis munuscula, quae
 ad manum aderant, solita conici, ut *zonas, πέταλα* (ea
 vox vel pileum vel fasciam hoc loco significare videtur,
 vel laminas iis similes, de quibus Plinius lib. 21. c. 2.)
tunicas, πετασος, crepidas, et similia his. Idem factum
 adversus omnes, quos honore auctos volebant. Suidas
 de Dracone legislatore scribit: Οὗτος εἰς Αἴγιναν ἐπὶ νο-
 μοθεσίαις εὐφημούμενος ἐν τῷ θεάτρῳ ἐπιβριψάντων αὐ-
 τῷ τὴν κεφαλὴν πετάσους πλείονας, καὶ χιτῶνας καὶ ἱμά-
 τια, ἀπεκνήγη. Apud Arrianum in sexta historia, qui
 Alexandro gratulantur post sanata vulnera, οἱ μὲν ταινί-
 ας αὐτὸν βάλλουσιν, οἱ δὲ ἄνθεσιν. Iamblichus de amato-
 ribus Sinonidis et Rhodani: Ἐβριμμένων δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν
 τοῦ τε Ῥοδάνου καὶ τῆς Σινωνίδος, ὁ στρατὸς παρερχόμε-
 νος ὡς ἐπὶ νεκροῖς, κατὰ τὸ πάτριον ἔθος οἱ μὲν χιτωνί-
 σκους βίπτουντες ἐκάλυπτον· ἄλλοι δὲ ἄλλο τι τῶν προσόν-
 των, καὶ κρεῶν δὲ μέρη καὶ ἄρτου ἐπέβριπτον. Ex hoc
 igitur more Neroni ingeruntur inter alia lemnisci et bel-
 laria. Sic apud Pausaniam in Messenicis, Aristomeni ex
 proelio reduci et Andaniam ingredienti, mulieres ταινίας
 καὶ τὰ ἄραια ἐπιβάλλουσι. Livius lib. 33. c. 19. de
 Flamio Graeciam liberante: *Lidis dimissis, cursu pro-*
pre omnes tendere ad Imperatorem Romanum: ut ru-
ente turba in unam adire, contingere dextram cupien-
tium coronas lemniscosque iacientium, haud procul
periculo fuerit. Dionysius Halic. lib. 11. de funere Vir-
 giuiae: Ἐξεπήσαν ἐκ τῶν οἰκιῶν γυναῖκες τε καὶ παρθέ-
 ναι, τὸ πάθος ἀποδυσώμεναι· αἱ μὲν ἄνθη καὶ σταφά-
 νους βάλλουσαι κατὰ τῆς κλίνης· αἱ δὲ τελαμῶνας ἢ μί-
 τρας· αἱ δὲ ἀθύρματα κόμης (suspecta vox, et, ut puto, tol-
 leada)· παρθενικά, καὶ πού τινες καὶ πλοκάμων ἀποκείρα-
 μεναι βοστρύχους. De lemniscis Plinius, Hesychius et Fe-
 lius, cuius verba adscribam, quomodo ea scripta reperi in
 ora codicis Viterbiensis ad hunc locum. Festus: *Lemnisci*

sunt fasciolarum purpurearum dependentes ex coronis. Solebant enim veteres coronas fasciis laneis ex purpura alligatas donare. Theocritus describit eleganter Idyll. 2, 121. Κρατὶ δ' ἔχων λεύκαν Ἡρακλέος ἰσρὸν ἔργος Πάντο-
τε πορφύρεσι περιζώστροισιν ἐλικτάν.

Sacr. coron. in cubili circum lectos posuit] Hæne illae sunt, de quibus Dio? qui auctor est, octingentas et octo super mille coronas, quas Nero aurigando meruerat, fuisse ab illo in circo appensas Aegyptiaco obelisco.

Parceret arteriis, ac sudarium ad os applicaret] Latini scriptores *arterias* numero multitudinis dicitant pro aspera arteria. Auctor ad Herennium 3, 12. *Vulnerantur arteriae acuta atque attenuata nimis acclamatione.* Sic apud Catonem de R. R. 158. *Lienes turgent et pulmones dolent.* Sudarium ad os applicitum, illud est *σινδόνιον*, de quo Dio: *Τοὺς βουλευτὰς χιτώνιον τι ἐνδεδικυῶς ἀνδινόν, καὶ σινδόνιον περὶ τὸν αὐχάνα ἔχων.*

Cap. 26. *Petulant., libidinem, — crudelitatem]* Solemne illud suum servat, ut multa simul proponat, quæ postea eodem ordine persequitur: nam hæc est ὑπόθεσις eorum, quæ narrantur omnium ad finem c. 38.

Post crepusculum statim] Incipit de petulantia Neronis dicere, quam pluribus describit ex Dione Xiphilinus. Iuvenalis vero, quam frequens id in urbe malum fuerit, etiam post Neronem, cuius morem iuventus nobilis retinuit, indicat sat. 3. vl. 278., ubi pericula noctis recensens,

*Ebrius, ait, ac petulans, qui nullum forte cecidit,
Dat poenas, noctem patitur lugentis amicum
Peleidae, cubat in faciem, mox deinde supinus:
Ergo non aliter poterit dormire? quibusdum
Somnum rixa facit.*

Vide eiusdem poetæ sat. 8. Meminit obiter huius lasciviae Tertullianus in Apologetico c. 39. *A convivio disceditur non in catervas caesionum, neque in classes discursationum, nec in eruptiones lasciviarum.*

Arrepto pileo vel galero] Dio: Καὶ ἐδόκει μὲν πῶς λαυθάειν· καὶ γὰρ ἐσθῆτι ποικίλαις καὶ κόμαις περιφέτοις ἄλλοτε ἄλλως ἐχρῆτο· ἠλέγχετο δὲ ἔκ τε τῆς ἀκολουθίας καὶ ἐκ τῶν ἔργων.

A quodam laticlavio, cuius uxorem attrectaverat] Dio βουλευτὴν vocat: Ἰούλιός τις Μουντανὸς βουλευτῆς, ἀγανακτήσας ὑπὲρ τῆς γυναικὸς προσέπεσέ τε αὐτῷ, καὶ πληγὰς πολλὰς ἐνεφύρησε. Melius Tacitus: *Senatorii ordinis, sed qui nondum honorem capessisset*: de his iuvenibus laticlaviis notamus lib. 2. c. 38.

Tribunis procul et occulto subsequenteribus] Haec est ἀκολουθία, quam ait Dio in proximo loco. Iuvenalis sat. 3. vl. 282.

— — — — *sed quamvis improbus annis,
Atque mero fervens, cavet hunc, quem coccinea
laena
Vitari iubet, et comitum longissimus ordo.*

Cap. 27. *Inter scortorum — ministeria*] *Ambubaias* sunt Syrae mulieres, quae in circo aliisque locis aedilem metuentibus habitantes, duplici quaestu se sustentabant: nam et corporis sui vulgo copiam faciebant, et organa quaedam pulsare norant, quae una secum e patria, quum Romam peterent, attulerant: est enim vox Syriaca pura puta, *ambubaias*, אַבּוּבַיָּא, *abbubaias*, vel etiam אַבּוּבַיָּא, *anubaias*. Quod quum pridem doctissimus Angelus Caninius, et iudicii iuxta atque eruditionis incomparabilis Iosephus Scaliger docuerint, mirum, non potuisse extorqueri, ne doctis quidem hominibus ineptam illam priorum criticorum opinionem, *ambubaias dictas, quod circa Baias versarentur*: nam etiam Torrentio commentum illud ita placuit, ut suas ad hunc scriptorem notas hoc quasi emblemate voluerit esse vermiculatas, Quid? adeo mirum illis est visum, aut Syras crotalistras et fidicines Romae fuisse, aut barbarum instrumentum nomen in urbe retinuisse? Meminissent horum versuum Iuvenalis sat. 3. vl. 62. et mirari utrumque desinerent:

in regia illa principis Palatini bibliotheca, misit ad me Germaniae decus Marquardus Freherus, et iuris et omnis eruditionis peritissimus, eidem illustrissimo principi a consiliis) de istiusmodi copis ac prostibulis, *αὐταὶ αἱ γυναῖκες ἐκ τῆς ὁδοῦ τοὺς παριόντας ἀρκάζουσι*. Notabis, quod Dio ait in eo loco, quem modo protulimus ex Abiti vita, de velo oppanso coparum infortorio et orbiculos quosdam habente, ut adduci et reduci facilius posset: nam de eodem accipiendum apud Iuvenalem sat. 8. vs. 168.

— — — — *Lateranus ad illos*

*Thermarum calices, inscriptaque lintea vadit,
Maturus bello Armeniae.*

Quorum uni mitellita quadragies HS. — rosaria]

Eti mendi manifesta haec lectio est, quia tamen constanter eam optimi tuentur codd. Viterb. Pithoei et Liffaei, non dubitavimus, vulgatam et commentitiam extrudere: praesertim quum etiam in veteri Rom. editione *constitit* habeatur, non, ut postea emendatum est, *constiterunt*: damnat idem liber Romanus et vocem *mitellita*, quae in vulgatis editionibus reposita est pro *mitellita*: *myrtelica* enim in eo scriptum. In regis item constanter, *mitellita*, et *constitit*. Mihi vero hoc loco merae tenebrae sunt, lux nulla. Nam quid vox *mitellita* significat? Turnebi valde alias probabilem explicationem destruit vox *constitit*: sic enim habent, ut iam diximus, veteres omnes codd. *Quadragies* etiam an vere scriptum? Superat fidem ea summa, et locus in Vitellio simillimus c. 13. falsi insimulare eam *γραφήν* videtur. At contra scripturam librorum hic firmat non mediocriter locus Senecae hic ex epist. 95. *Quid est coena sumptuosa flagitiosius, et equestrem censum consumente? Quid tam dignum censoria nota, si quis, ut isti ganeones loquuntur, sibi haec et genio suo praestet? Tricies tamen sestertium adiiciales coenae frugalissimis viris constiterunt. Veri autem Imperatoris con-*

Stagnum maris instar — Rura insuper] *Martialis*
lib. 1. Spect. epigr. 2.

*Hic, ubi conspicui venerabilis amphitheatri
Erigitur moles, stagna Neronis erant:
Hinc, ubi miramur velocia munera thermas,
Abstulerat miseris tecta superbus ager.*

Fistulis unguenta desuper spargerentur] Ita scriptum in Viterbiensi; nec displicet: verum in Memmii, Pithoei et Grofslotii *fistulatis*, quam lectionem leviter castigatam maxime probo. Legamus, igitur *coenationes laqueatas tabulis eburneis versatilibus, ut flores: fistulatas, ut unguenta desuper spargerentur*. De istis coenationibus versatilibus notamus ad Athenaei lib. 4. initio.

Eiusmodi domum quum absolut. dedicaret] Dedicare non solum est ἀντιθέσθαι τῷ θεῷ, sed etiam aspiciari usum alicuius rei: quod fiebat cum solemnī festiuitate: sic *dedicatio patinae*, in Vitellio c. 13. et apud alios Latinos scriptores. Idem mos olim apud Hebraeos, ut apparet Deuteron. c. 20. et Graecos. Plinius ad Traianum: *Qui virilem togam sumunt vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare.*

Converteretur] Vulgo *committeretur*; eleganter: sed in ea lectione, quam reposuimus, consentiunt omnes manuscripti nostri, etiam Cuiacii.

Fossam ab Averno Ostiam usque] De hac sentit Statius in carmine de via Domitiana 4. Sylv. 3, 7.

*Nec frangit vada, montibusque caesis
Induit Nero sordidas paludes.*

Quod ubique esset custodiae] Servant hanc lectionem Viterb. Memmii, Pithoei et Lifflaei membranae: *custodiae* sunt vincti: quod ubique esset custodiae, Graecum est, πᾶν ὅπερ ἦν ἀπανταχοῦ δεδεμένον. Tacitus 5. Histor. c. 16. attamen *sufos Germanos, quod*

libet adscribere. Postea enim, quam de liberata ab eo Graecia dixit lib. 7, 17. Ἀπιδόντι, ait, ἐς τοῦτό μοι τοῦ Νέρωνος τὸ ἔργον, ὀρθότατα εἰρηκέναι Πλάτων ἐφαίνετο ὁ Ἀρίστωνος ὀπίσ' ἀδικήματα μεγάθει καὶ τολμήματι ἔστιν ὑπερρημότα, οὐ τῶν ἐπιτυχόντων εἶναι ταῦτα ἀνδρώπων, ψυχῆς δὲ γεννηίας, ὑπὸ ἀτόπου παιδείας διεφθαρμένης. Non potest negari, et cupidinem famae ac nominis sui aeternitati coalescendi desiderium generosi animi esse documentum.

Cap. 56. *Acunculam puellarem — accepisset*] Ita olim emendavit Egnatius lectionem omnium librorum, in quibus fere scriptum offendimus *agunculam*; quae vox nec Graecam nec Latinam originem habere potest. *Imaguncula* vero longius recedit a scripta lectione. Fuit autem moris, hominibus praestigiatoribus et planis remedia adversus quosvis morbos et casus vendere, quae semper circumferri facilia essent. Talis haec icuncula puellaris: tales illi arnuli *Φαρμακῖται* sive *Φουκοί*, quorum mentio apud Aristophanem atque alios. Tales item laminae illae, quarum meminit Arnobius lib. 2. *Adversus ictus noxios et venenosos colubrorum morsus, remedia saepe conquirimus, et protegimur nos laminis, Pfyllis, Marsive vendentibus, aliisque institoribus atque planis*: nam quid sibi voluit, obsecro, vir doctus olim, quum illum locum tam insolenter suis emendationibus depravaret? Atqui laminae esse *καριάκτων* genus, ut cetera, quorum meminimus, etiam Alexander Trallianus docet, qui inter magica, vel, ut ipse vocat, *Φουρικὰ* remedia *κστάλων* sive laminarum istiusmodi saepe meminit. Ut ad Tranquillum redeam, nimis vereor, ne superior emendatio acutior sit quam verior. Nam τὸ α̅ initio huius dictionis mordiens retinet quantum est librorum. In Viterbiensi vero diserte scriptum *acuncula*. Puto, verum esse, *acucula*; quae et Latina et proba dictio est. Imperator Constant. in Cod. Theodosiano, de repudiis: *Si praeter haec tria crimina repudium marito misce-*

ipsum fore Antichristum (Ioannes Chrysofomus serio affirmat, Neronem Antichristi fuisse typum) vel temporibus iisdem per Occidentem saevitutum, quibus ille per Orientem; qua de re suaviter fabulatur ille vere *Ἰαυμάσιος* Martinus apud Severum Sulpicium dialogo 2. Auctor versuum, qui Sibyllis tribuuntur, de Nerone:

Ἄλλ' ἔσται καὶ ἄριστος ὁ λοίγιος· εἴτ' ἀνακάμψει
Ἰσάζων θεῶν αὐτόν.

et plura in hanc sententiam variis locis eius operis. B. Augustinus de civitate dei lib. 20. c. 19. dictum Pauli Apostoli explicans: *Iam enim mysterium iniquitatis operatur*, inter cetera scribit: *Quidam putant, hoc de imperio dictum fuisse Romano, et propterea Paulum Apostolum non id aperte scribere voluisse, ne calumniam videlicet incurreret, quod Romano imperio male optaverit; quum speraretur aeternum, ut hoc, quod dixit, iam enim mysterium iniquitatis operatur, Neronem voluerit intelligi: cuius facta velut Antichristi videbantur. Unde nonnulli ipsum resurrecturum, et futurum Antichristum suspicantur. Alii vero nec eum occisum putant; sed subtractum potius, ut putaretur occisus: et vivum occultari in vigore ipsius aetatis, in qua fuit quum crederetur extinctus, donec suo tempore reveletur, et restituatur in regnum.*

*Denique quum post viginti annos — fingeret] Pseudo-Nerones fuere plures. Tacitus clare ostendit: et si parum vulgo ad eius verba attendunt. Ait ille in rebus Othonis 2. Histor. c. 8. *Sub idem tempus Achaia atque Asia falso exterritae, velut Nero adventaret, vario super exitu eius rumore, eoque pluribus vivere eum fingentibus, credentibusque. Ceterorum casus conatusque in contextu operis dicemus. Tum servus e Ponto sive, ut alii tradidere, libertinus ex Italia, citharae et cantus peritus (unde illi super similitudinem oris propior ad fallendum fides) adiunctis desertoribus, quos inopia vagos ingentibus promissis corrupe-**

hoc testimonio loquitur Suetonius. Vide supra, quae de beneficiis militum observamus.

Ad effectum Imperatoris — cucurrit] Mos multorum Imperatorum, de quo dictum nobis ad lib. 4. c. 26.

Cap. 7. *Africam pro Consule biennio obtinuit*] Videtur Galba monumentum sui reliquisse urbem in eo loco positam, ubi ipse castra habuerat, *Castra Galbae* dictam: eius mentio apud B. Cyprianum in concilio Carthaginensi, ubi tamen dicitur *Castrum Galbae*.

Quum de proprietate iumentis quaereretur] Viterb. *quum proprietas iumentis quaereretur*.

Cap. 8. *Ne ad gestandum quidem iter — quam*] Deest *aliter* ante *quam*. Sic et apud Graecos. Polybius 5. historia: Τοῖς ὄλοις ἐσφάλησαν, κατ' οὐδὲν ἢ τὴν προειρημένην αἰτίαν, pro κατ' οὐδὲν ἄλλο. Constante autem sic legitur in omnibus antiquis codicibus, et editionibus: tamen Rob. Stephanus adiecit eam vocem; ediditque *ne ad gestandum quidem aliter unquam iter ingressus*, cui iam fere assentior: suspicorque, *iter* hic partem esse vocis *aliter*. Nam et illa locutio, *ingredi iter ad gestandum*, aliquanto videtur insolentior.

Ut secum vehiculo prox. decies HS. — afferret] Nihil mutemus: nam *e proximo*, quod quidam restitunt, non potest locum habere, si ad auctoris mentem diligenter attendimus: qui hoc vult, cavisse Galbam, ne si casus aliquis subito nuntiaretur, qui fugae necessitatem ei afferret, a pecunia imparatus reperiretur: propterea proximum sibi habuisse semper in omni itinere vehiculum istud auro onustum. De more circumferendi pecuniam notavimus nuper ad Apuleii Apologiam.

Successurumque iuveni senem] Dio similiter: Καὶ οἱ μάνταις τὴν τοῦ νεωτέρου ἀρχὴν πρὸς τὸ γῆρας αὐτοῦ μεταστήσεσθαι ἔφησαν.

In Cantabris lacum fulmen decidit] Sic Memmianus, non *lucum*.

Repertaeque sunt duodecim secures] Viterb. *repertaeque statim duodecim*.

Sed supervenientibus ab urbe nuntiis] Icelus libertus Roma in Tarraconensem venit ad Galbam septem diebus. Tam stupenda diligentia merebatur a Suetonio haud praetermitti: vide Plutarchum.

Ac dependente a cervicibus pugione ante pectus], De itinere Galbae ex Hispania Romam loquitur Tranquillus. Sed videtur Galba morem semel susceptum semper postea servasse: nam Xiphilinus vitae urbanae illius extrema tempora describens, observat, irritum fuisse, quod senex quum esset, et valetudini nervorum obnoxius, in omni itinere gladium suspensum gestaret: "Οτι ξίφος διὰ πάσης τῆς ὁδοῦ ἐξηρτᾶτο καὶ γέρον καὶ ἀσθενῆς τὰ νεῦρα ὄν, καὶ πάνυ πολὺν γέλωτα ἀφλίσκαυεν.

Fonteio Capitone] Viterb. *Fronseio*, ut in libris Plutarchi *Φροντήιος*. Memm. *Fonteio*.

Cap. 12. *Quos Nero — iustos milites fecerat]* Quam parum honesta apud Romanos fuerit olim nautica militia, ac quare, ad Polybium, faciente deo, dicturi sumus lib. 6. At classarii isti et remiges beneficio Neronis facti iusti milites in unam legionem fuerant confecti, auctore Plutarcho: quam sane admodum amplam, supra consuetum etiam illa aetate modum, fuisse oportet, si caret mendo, quod scribit Dio, saevitia ista Galbae perisse illorum ad septem millia, praeter numerum ingentem eorum, qui tunc liberati, mox sunt decimati. Fortasse scribendum apud Xiphilinum, *εις τριςχιλίους* vel *τετρακιςχιλίους ἀπέθανον*.

Aquilam et signa pertinacius flagitantes] Plutarchus: *σημεῖα τῶ τάγματι καὶ χώραν αἰτουῦντες*: id est, *signa flagitantes legioni suae et locum, ubi tenderent*.

Immisso equite disiecit] Imo et pedite, si sequimur Dionem: *ἐφῆκε σφίσι τὸ στρατεύμα*. Plutarchus Suetonium sequitur: *ἐπέλευσε τοὺς ἵππεῖς ἐμβάλλειν αὐτοῖς*.

Reliquam partem retulerunt] Aristoteles in simili sententia 3. Rhetoric. προλαμβάνειν aptius dixit.

Cap. 14. *Sed nequaquam tam grata erant*] Usitatus et planius, *tam grata ea erant.*

Ac iam summi equestris gradus candidatus] Ita edidimus ex codicis Viterbiensis fide: neque dubitandum videtur, quin haec sit vera lectio, non, ut habent alii, credo, omnes, *summæ equestris gradus candidatus.* Non est autem dubium, fuisse illis temporibus summum equestrum gradum, sive fastigium equestris ordinis praefecturam praetorii: negant tamen viri docti, de praefectura illa sensitse Suetonium, sed de procuratione potius, quae et ipsa equestris ordinis propria. Rationem afferunt, quia parum sit probabile, sub Galba libertum iri promotum ad eam dignitatem. Ego vero Suetonii verba aliter accipienda censeo, et simpliciter ita locutum illum esse interpreto, ad indicandam Iceli potentiam; quasi diceret, eo ipsum pervenisse, ut princeps propemodum equestris ordinis haberetur. Possimus et candidatum pro eo, qui ambit, accipere; neque absurdum in eo quidquam erit, si dicatur iste libertini generis homo, etiam ad praefecturam praetorii adspirasse. Non enim propterea recte colligas, fuisse illi facultatem perveniendi, quo tendebat. Plutarchus de potentia Iceli idem cum Suetonio dicit, sed aliis verbis: Τῷ δὲ ἀπελευθέρῳ δακτυλίους τε χρυσοῦς ἔδωκε, καὶ Μαρκιανὸς ὁ Ἰκελος ἤδη καλούμενος εἶχε τὴν πρώτην ἐν τοῖς ἀπελευθέροις δύναμιν. *Liberto aureos anulos concessit: atque is Marcianus Icelus iam appellatus, summam inter sui ordinis homines potentiam obtinebat.*

Quam conveniret principi electo] Et a quo contraria omnes expectabant: unde factum, ut gravius acciperentur, quae ita praeter opinionem eveniebant; omnes enim, ut Plutarchus ait, ἕτερον ἡγεμονίας σχῆμα προσεδέχοντο.

beneficii memoriam et honorem Galbae, fuit percussus: eum nummum vidimus ipsi, communicatum nobis ab eruditissimo viro, et veteris historiae studiosissimo, Iacobo Azamo, Advocato Limosensi, dioeceseos Electensis in Narbonensi Gallia Syndico. Quod igitur scribit Tacitus, mansisse adhuc aetate sua abolitionem quadragessimae per Neronem factam; non ita intelligendum est, quasi post Neronis constitutionem perpetua et constans eius viginisset observatio: sed quod fuit Galbae imperium et breve et obscurum, hoc ignoravit Tacitus, aut dissimulavit.

Saevitiae populum increpuit edicto] Placet haec omnium codd. scriptura: nec assentior doctissimo cuidam viro, qui mallet, *saevitiam populi increpuit edicto*. Hoc usitatus; illud magis Suetonianum lib. 4. c. 39. *modo avaritiae singulos increpans*. Edicti sententiam apud Plutarchum lege.

Cap. 16. *Universis ordinibus offensus*] Errant, qui hanc Mss. lectionem *γνησιωτάτην* corrumpunt, et legunt *offensus*. Potuit fugere viros eruditissimos vocis *offensus* haec significatio? Cicero ad Atticum lib. 2. epist. 19. *Scito, nihil unquam fuisse tam infame, tam turpe, tam peraeque omnibus generibus, ordinibus, aetatibus, offensum, quam hunc statum*. Pro Sextio: *Aliusne est aliquis improbis peculiaris populus, cui nos offensi invisique fuerimus: et ita saepe alibi. Memmianus tamen, offensus, et flagrabat, non flagravit*.

Cap. 17. *Despectui esse — ratus*] Plutarchus ad verbum, *Φοβηθεὶς ὡς μὴ μόνον διὰ τὸ γῆρας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀκαιδίαν καταφρονούμενος*. Sunt vero liberi *firma imperii munimenta et subsidia dominationis*, ut loquitur Tacitus: *subsidia aulae*, ut Tranquillus. Philostratus lib. 5. de Vespasiano: *Τὴν δὲ ἀρχὴν ὑποδεξάμενος, θεραπεύσεται μὲν ὑπὸ τῶν αὐτοῦ παιδῶν, στήριξται δὲ ἐπ' αὐτῶν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ οἱ παῖδες*.

εμπυκτῶσιν συμπτύγματα. Ipse Conradus sine scuto tunc dimicabat; sed pro lorica textum quoddam gestabat e lino factum, vizo austero probe salito maceratum, saepius replicatum: quod quidem sale et vino coactum adeo firmum adversus ictus erat, ut penetrari a nullo telo posset. Erant autem huius texti plagellae octodecim et eo plures. Sed ad Polybium plura de his, quandoque deus dederit, ut eum edamus.

Cap. 20. *Neque praesentium quempiam*] Unum saltem excipe, cui uni Romanorum fidei et probitatis testimonium praebet Plutarchus.

Iugulatus est ad lacum Curtii — erat] Reperti in commentariis Graecorum causam, cur ita diu fuerit relictus: nempe adstitisse illi canem, quo vivo caput Galbae amputari non potuerit; historia id sit, an fabula, nihil promittio.

Galba cupide fructus aetate tua] Ὀυαίό σου, ἢ Γάλβα, τῆς ἄρας vel τῆς ἡλικίας. Sed in aliis libris non *cupide*, verum *Cupido* scriptum est, Turnebo teste: quod non displicet: nam ut subiicitur, sua Galbae forma placuit; ita Memmii codex.

Eo loco, ubi iussu Galb. animadvers. in patronum] Ei loco nomen Sestertio: ibi mos erat puniri, quos Caesares iusserant supplicio affici. Plutarchus.

Cap. 21. *Excreverat etiam — propendebatque*] Quidam libri, *in dextro latere eius gibbis vel caro, praependebatque*. Memmianus quoque *praependebat* per diphthangum.

Cap. 22. *Inter coen. vero usq. eo abundantem*] Viterb. et Lislai *abundanti*.

Libidinis in mares pronior] Scribe, *pronioris*: ea vera lectio, quam etiam in editione Rob. Stephani offendi: sic malo, quam ut Torrentius, quia pendet oratio ab illis paullo ante, *cibi plurimi traditur*.

Cap. 23. *Periit tert. et septuagesimo aetat. anno*] Et hic cum rotundare numerum student Suetonius et

venalis, cuius auctor non alius, opinor, quam Suetonius.

Cap. 4. *Aureos excubanti cohorti — dividebat*] Tacitus 1. Histor. 24. *Cohortis excubias agenti viritum centenos nummos dividebat.* Ergo aureus unus, et centum nummi, idem: quod et alia veterum testimonia, doctis observata, declarant. Hic locus me admonet, ut Eumenii panegyristae orationem pro scholis emaculem. *Salarium me, ait, liberalissimi principes ex huius reip. viribus in sexcentis millibus nummum accipere iusserunt.* Quis credat, salarium tam amplum ulli rhetori fuisse? Neque nos primos offendit ea summa: sed nos ex collatione Graeci scriptoris, qui testatur, annua stipendia professorum sub Imperatoribus fuisse aureorum sexcentorum, putamus, in ea oratione semper *sexagenis et tricena* scribendum, non autem *sexcentenis et tricena*. Sexagena sestertium millia, sive sexagena sestertia sunt aurei sexcenteni; quod fuisse salarium professorum diximus. Tatianus in oratione apologetica, philosophorum increpans avaritiam, *Vestri, inquit, philosophi tantum a contentu opum absunt, ὥστε παρὰ τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἐτησίους χρυσοὺς ἐξακοσίους λαμβάνειν τινὰς εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ὅπως μηδὲ τὸ γένειον δωρεὰν καθειμένον αὐτῶν ἔχωσι.* Et nota sis vocem *τινάς*: nam ex ea intelligimus, celeberrimis tantum doctoribus id datum salarium; quod facit valde ad destruendam illam immensam summam, quam falsa scriptura apud Eumenium ingerit. Quae adversus hanc emendationem eruditissime doctissimi viri disputarunt, non adducunt me, ut sententiam mutem: maxime quum Eumenii illa verba cogito, *ex huius reip. viribus.* Quis credat, rhetores, qui in urbe docebant, annua centena habuisse, ex instituto Vespasiani: hunc vero, qui in provincia, et quidem in urbe non admodum potente, ut ipse testatur, annua sexcentena, hoc est, ad coronatos hodiernos decies mille et quingentos? Mihi istud minus videtur atque ἀπίθανον.

alii, ac prope omnes, ἀσύλοις. Mendose prorsus: neque hoc monerem, quum e Xiphilino veram lectionem, de qua dubitari non potest, Turnebus pridem indicarit; nisi viderem, esse viros doctos, qui depravatas lectiones veterum codicum partim interpretari conentur, partim aliter emendare: quorum utrumque supervacuum.

Cap. 8. *Quietem et concordiam suaderet*] Emenda Plutarchum in harum epistolarum mentione, et lege: Ὅφ' ὢν ἐπαιρόμενος ἔγραψεν Οὐίτελλίῳ παραινῶν οὐ στρατιωτικὰ Φρονεῖν: *Per quae factus elatior scripsit Vitellio, monens eum, ne seditiosa consilia sequeretur.* Perperam vulgo editum παραινῶν στρατιωτικὰ Φρονεῖν, quam depravatam lectionem mirabiliter expressit Xylander, vir alioquin et iudicii et eruditionis non mediocris.

Et placuerat per classarios] Dele et ac pone τελείαν στιγμὴν ante placuerat; incipit namque hic narrare, quod praecedentibus verbis proposuerat. Scripti omnes hunc pusillum errorem agnoscunt. Rem narrat Plutarchus accuratius: nam Suetonius multa omittit.

Motis necdum conditis ancilibus] Adi Polybium in fragmento libri ab Ursino editi 23. et Livium in eadem historia lib. 37. Similis superstitio servata Athenis, quum celebrarent Plynteria: per eius festi dies Minervae simulacrum tegebatur, ac publice privatimque diligenter observabant, ne inchoato festo, nec dum peracto, quidquam aggredierentur; id enim infaustum habebatur. Xenophon de reditu Alcibiadis in patriam post exilium: Κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ ἡμέρα, ἣ Πλυντήρια ἦγεν ἡ πόλις τοῦ ἔδους κατασκευαλυμμένου τῆς Ἀθηνῶς· ὃ τινες οἰωνίζοντο ἀνεπιτήδειον εἶναι καὶ αὐτῶ καὶ τῇ πόλει. Sed Plynteriorum dies unus saltem erat infaustus: ancilia semel mota ante trigesimum diem non condebantur, ut affirmare videtur Polybius loco, quem indicavimus.

Cap. 9. *Et ad Castoris*] Ita omnes meliores, non, ut quidam alii, *ad Castros.*

ter loquantur optimi auctores, quos omnes itemque aliquot veteres inscriptiones corrigamus oportet, si locum daturi sumus hinc emendationi: ceterum omnes MII. cum editis consentiunt.

De se experimentis] Dele voculas *de se*, quas nec scripta lectio agnoscit.

Iamne ientassent] Liber Memmii itemque Pithoei, *iantassent*: sic quidem scribebant, ut in Glossario, *iantare, iantaculum*.

Cap. 10. *De Bebriacensi victoria*] Memmii, Pithoei et Lislai *Betriacensi*, ut supra *Betriacum*.

Egregie prorsus] Pithoei liber *aegre*. Ipsi vero placebat, *regie*: non male, nam istud quidem factum vere fuit regium; mihi tamen nihil videtur mutandum.

Perque flumina delicatissimis navigiis] Cuiusmodi erant Ptolemaeorum regum *Σαλαμηνῶν πλοῖα*, de quibus Appianus et scriptores alii multi. Vel illa Cilicum piratarum navigia, de quibus Plutarchus in Pompeio.

Cap. 11. *Seque perpetuum Consulem*] Vetus inscriptio:

A. VITELLIUS. L. F.
IMPERATOR
COS. PERP.

Ut et aliquid de Domitio diceret] Id est, caneret aliquod ᾠσμα, promptum ex libro canticorum Neronis. Sed quare potius *de Domitio* quam *de Nerone*? an Nero volumini a se edito indicem fecerat *Domitii cantica*? At Pithoei cod. *de Dominico*: ut puto, non absurde; ita enim videtur appellatum ab asentatoribus vivi Neronis liber canticorum eius, rerum domini: quam vocem refert nunc Vitellius, non sine allusione ad tempora Neronis, quae revocare sudebat.

Cap. 12. *Coniecit in compedes, statimque solvit*] Ita emendavimus, accedente etiam quorundam librorum auctoritate, ut Rob. Stephani: mirum tamen, in Viterb. Lislai et aliis fere omnibus *coluit* legi.

μάγεις κακῶν ἀγροκαῖς obiit enim Vitellius intra praefinitam diem.

Cap. 15. *Bebriacenses copias.]* Ut supra *Betrium*, ita hic *Betriacenses* optimi codices.

Cap. 16. *Ut inde in Campaniam fugeret]* *Tetracinam* ad cohortes fratremque. Tacitus, Dio.

Confugitque in cellulam ianitoris — capae.] Dio: Ἐς οἴκημα αποκτεινόν, ἐν ᾧ ἐτρέφοντο κύνας, ἐκρύφθη. De cellulis ianitorum diximus ad lib. 4. c. 57. Ad eas canis haberi solitus catena alligatus, ut hic locus indicat, aliique veterum scriptorum non pauci, factis hominibus pridem observati. Eandem fuisse Graecorum consuetudinem, notabamus ad Laertium. Dio non satis apte videtur describere hanc cellam: nam etsi canis unus pluresve ibi habiti, tamen is non erat locus aleandis canibus proprie destinatus. Sed quid sibi vult idem optimus scriptor, paullo mox, quum ait, Vitelliam inventum a militibus fuisse, captumque ὑφαντοῦ καὶ αἵμακος ἀνατεπλησμένον. Quid significat νεκ. ὑφαντοῦ hoc loco? Nihil nempe: non enim ita scripsit Dio, sed *Φορητοῦ*, vel *Zonara* teste: unde emendare suum auctorem interpretes debuerant.

Cap. 17. *Donec religatis post terga. — laqueo.]* Totum hunc locum quasi ἔπος πρὸς ἔπος Dio expressit: Καὶ τούτου τὴν μὲν ἐσθῆτα αὐτοῦ περιβρόχοντες, καὶ τῆ χειρὶ εἰς τοῦ πίσω δέσαντες, τῷ τε αὐχένι σχοινίον περιδέοντες, κατήγαγον ἐκ τοῦ Παλατίου τὸν Καίσαρα τὸν ἐν αὐτῷ ἐντροφῆσαντα· καὶ διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ ἔσυραν τὸν αὐτοκράτορα, τὸν ἐν τῷ βασιλικῷ δίφρῳ πολλάκις σοβήσαντα. *Deinde veste ei discissa, religatis post terga manibus, iniecto cervicibus laqueo, e Palatio Caesarem, qui in eo deliciis luxuriaverat, et per sacram viam trahunt Imperatorem, qui in sella imperatoria persaepe magno cum fastu et insolentia in medios hominum coetus sese intulerat.*

Atchimmimus personam eius ferens — vini] Mos servatus in divitum et insigniam virorum funeribus, ut notat Dionysius Halic. lib. 7. *Εἶδον δὲ καὶ ἐν ἀνδρῶν ἐπισήμων ταφαῖς, ἅμα ταῖς ἄλλαις πομπαῖς προηγουμένους τῆς κλήνης τοὺς σατυριστὰς χοροὺς, κινουμένους τῆρ σικίνυην ὄρχησιν· μάλιστα δὲ ἐν τοῖς εὐδαιμόνων κήδοι.* Vide et in Tiberio c. 57.; nam videtur is scurra, de quo ibi agitur, ex ista consuetudine funeri admotus, ceteri id Suetonius *διαβρήδην* non dicit.

Cap. 21. *Ordinem vitae fere hunc tenuit*] Similis locus apud Xiphilinum: ibi, *καταστάσει δὲ τοῦ βίου τοιαῦδε ἐχρῆτο*, ubi tamen pleraque diversa observantur. Multo sane similior ordo vitae Severi descriptus eidem in eius vita, illo loco: *Ἐχρῆτο δὲ Σεβῆρος καταστάσει τοῦ βίου εἰρήνης οὔσης τοιαῦδε.* Vide et confer. Adde Lampridium in vita Alexandri Severi: ibi, *Ufus vivendi eidem hic fuit.* Martialem epigr. 8. lib. 4. et 90. eiusdem. Exstant Plinii aliquot epistolae eiusdem argumenti, itemque siniae eius Sidonii Apollinaris: et integro Ausonii poemate descripta Ephemeris. Ex his locis discet studiosus antiquitatis, quomodo soliti veteres diem disponere.

Dum salutabatur et calciabat — et amiciebat] Eginhartus: *Quum calciaretur et amiciretur, non tantum amicos admittēbat, verum etiam si comes Palatii litem aliquam esse diceret.* Vide cetera.

Cap. 22. *Super coenam autem — commissimus*] Mirifice placet scriptura Viterbiensis: *Super coenam autem et super aleas commississimus.* Aleae lusu inter coenam plurimum utebantur: vide ad lib. 2. De voce *commississimus* notavimus ad Claudium c. 21.

Menstrium Florum] Plutarcho in Oulone *Μέστριον Φλώρος.*

Admonitus ab eo plaustra — dicenda] Quanta fuerit affinitas soni inter *au* et *o*, infinita prope sunt, quae arguant. Dio notat, *Claudium* alius dictum, qui

Quosdam e gratissimis delicatiorum] veteri ad u
superiora, *suspecta libido fuit, propter exoletorum*
spadonum greges. Sunt enim delicati, quos Graeci τα
δας ἀπαλούς vocant. Dio Chrysolomus de regno, κομ
ῶπισθεν ἀφείς, ὡςπερ οἱ νῦν τοὺς παιδας τοὺς ἀπαλο
Thermis *celeriter exstructis*] At Mill. omnes post
celebriter. Dio: τὸ βαλαυεῖον τὸ ἐπάνωμον αὐτοῦ
ρώσας.

Ibidem et gladiatores, atque — ferarum] P
sic refert: Γέριανοί τε γὰρ ἀλλήλοις ἐμαχέσταντο, καὶ ἐ
Φαντες τέσσαρες· ἄλλα τε ἐς ἑννακισχίλια καὶ βοτὰ
θηρία ἀπεσφάγη. Sed grues in theatrum productas
pugniam quis veterum narrat praeter Dionem? Scio, co
milliones gallorum gallinaceorum et coturnicum sui
inter spectacula: sed Graecorum, non Romanorum.
Igo vero mutata distinctione: Γέρμανοί τε γὰρ ἀλλή
ἐμαχέσταντο, καὶ ἐλέφαντες τέσσαρες, ἄλλα τε ἐς ἑν
En μεταμόρφωσιν! unius litterulae adiectione facimus
gruibus Germanos. Intelligit auctor commillions glad
torum, quorum et Suetonius, uti vides, similiter me
nit: inter hos producti et Germani captivi: sic fuit n
ris, ut sciunt omnes. Seneca epist. 70. *Nuper in lu*
bestiariorum unus e Germanis, quum ad matutina s
ctacula pararetur. Vopiscus in Probo: *Edita pr*
terea gladiatorum paria trecenta, Blemis plerisq
pugnantibus, qui per triumphum erant ducti, pler
que Germanis et Sarmatis, nonnullis etiam latroni
Isauris.

Cap. 8. *Primus — uno confirmavit edicto*] E
cti huius meminit et Dio. Habes eiusdem plane ar
menti edictum divi Nervae lib. 10. Epist. Plinii. T
enim exemplum plerique deinceps principum imit
De patre suo M. Antonino Philosopho testatur Commod
apud Modestinum Iuriconsultum: Ὁ θεοτάτος, ἰσο
πατήρ μου παρελθὼν εὐθύς ἐπὶ τῆν ἀρχὴν, διατάγμα
τὴς ὑπερχαύσας τιμὰς καὶ ἀτελείας ἐβεβαίωσεν.

Αἰpendū, de quo ante dictum. Μεταμαλθαίς δὲ τῆν
μὲν ποσότῃτα οὐκ ἐμείωσε, τὸ δὲ πλῆθος τῶν στρατευο-
μένων συνέστειλε· καὶ ἀκατέρωθεν μεγάλη τὸ θηρόσιον
ἔβλαψε, μὴδ' ἱκανοὺς τοὺς ἀμύνοντας αὐτῶ, καὶ τούτου·
μεγαλομίσθους ποιήσας.

Praet. ceter. Iudaicus fiscus acerbissime actus est]
Quod facultatum alibi notabamus in artibus sordidis et
vetitis, ut pretio depenso permetteretur illarum professio:
idem factum in religione Iudaica, ac mox quoque in
nostra, sicut declarat Tertulliani locus, quem ad lib. 4.
laudavimus: is est, quem vocat auctor *fiscum Iudaicum*;
et a duobus hominum generibus pensitatum fuisse indi-
cat: prius fuit eorum', qui liberam suae sectae profes-
sionem in urbe redimebant. Iudaeis enim licuit soluto
pretio, quod erat imperatum, in urbe manere: nam
Interpretes, qui ad persecutionem secundam Christiano-
rum sub Domitiano haec verba referunt, falluntur. Tri-
buti huius meminit Xiphilinus in Vespasiano: 'Απ' ἐκεί-
νου διβραχμον ἐτάχθη τοὺς τὰ πάτρια αὐτῶν ἔθνη περι-
στέλλοντας τῷ Καπιτωλίῳ Διὶ κατ' ἔτος ἀποφέρειν. Id
est: Ex eo constitutum est, ut Iudaei, qui patrios ri-
tus servare vellent, didrachmum quotannis Iovi Ca-
pitolino inferrent. Tertullianus in Apologetico: *Sacras
litteras Iudaei palam lectitant: vectigalis libertas vul-
go aditur sabbatis omnibus.* Meminit et Appianus in
Syriacis, ubi Φόρον τῶν σωμαίων vocat. Ita interpreta-
mur illa verba, *qui velut professi Iudaicam intra ur-
bem viverent vitam*: quae tamen possis fortasse etiam
aliter accipere: Iudaeos omnes fuisse urbe pulsos, nec
aliter permissam Romae habitationem, quam si patrios
ritus eiurassent, gravesque multas dictas, si qui nacti
post eiurationem manendi in urbe facultatem, vixissent
vitam Iudaicam. Mihi placet magis prior interpretatio:
et professionem intelligo, qualis ea, quae Tertulliani
temporibus ipso teste apud beneficiarios fieri solita a ta-
bernariis, a leonibus, et Christianis. Scribendum autem,
qui vel ut professi.

maticis, de rhetoribus, de poetis. Quemadmodum autem prius quam professores grammatices aut rhetorices enumeret, artium illarum originem apud Romanos et incrementa videmus illum exposuisse: ita etiam poeticae ortum, et prima illius studia, quaeque eodem pertinent, omnia exsecutus erat Suetonius, antequam poetas ipsos in ordinem digereret. Id enim nonnulla, quae hodieque supersunt, fragmenta indicant; in primis autem illud egregium, quod e lib. 8. Ildori inter cetera descripsimus. Praeter hasce tres, videntur et aliae corporis eiusdem fuisse partes. Nam Plinii quoque vitam a Tranquillo fuisse compositam, postea ostendemus. Quem non putamus in ullo ordine e tribus superioribus fuisse collocatum: etsi non negamus, omnibus illis facultatibus fuisse ipsum praeditum. Fuere qui existimarent, non solum de viris litteratis egisse isto opere Tranquillum: sed in univrsam de omnibus aut plerisque omnibus Romanis, aliqua insigni laude illustribus. Primus, quod sciam, auctor huius opinionis existit Alexander Minutianus, qui ante centum et octo annos sub titulo: *Suetonii de viris illustribus*, et hos duos libellos Mediolani publicavit, et una cum istis librum integrum Sexti Aurelii Victoris, quo priscos Romae sive reges, sive duces enumeravit. Tam absurda sententia, quam ipsius auctor, qui eius patrocinium suscepit, ne similitudine quidem aliqua veri potuit firmare, invenit tamen, quibus placeret. Nam Minutiani editio aliis quoque locis postea est repetita. Porro licet non ignoremus, et apud Graecos et apud Romanos plures fuisse, qui similis argumenti libros a se compositos, ΠΕΡΙ ΑΝΔΡΩΝ ΕΝΔΟΞΩΝ et *de viris illustribus* inscriberent, ut Cornelium Nepotem, Plutarchum et alios: nos tamen existimamus, operis huius Suetoniani indicem minus laxè conceptum fuisse, hoc aut simili modo: *De viris in litteris illustribus*. Non obscure praëit nobis ad hanc sententiam B. Hieronymus, qui Suetonium enumerasse scribit, non simpliciter viros

Atticio Pollionem; ut scriberet, voces obsoletas suggeri ab eo solitas Sallustio. Sed puto, verum esse, quod inventi annotatum in codice Bongarsii, delendam isto loco esse vocem *Sallustii*.

Cap. 11. *Lydiae Ticide meminuit*] *C. Ticide* poeta epigrammaticus, de quo, ut de aliis, erudite doctissimus Gyrardus apud Priscianum lib. 5. in novissima editione adolescentis eruditissimi, in cuius obitu damnum fecit resp. litteraria, *Atticidas* perperam scriptum, pro *C. Tidas*, sive quod aliud fuit huic viro praenomen.

Saecula permaneat nostri Diana Catonis] Scribe e libro Petavii, nostri *Dictynna C.*, notum ex poetis et eorum Interpretibus Dianae nomen.

Unum difficile expedire nomen] Non sunt audendi, qui mutant hanc lectionem: iubet enim vir doctus scribi *explicare nomen*, et affert ex Ambrosii Sermone 59. *Tributa sunt gravia, fiscalia explicare non possumus*. Quasi vero non saepe apud Ciceronem et in libris Iuris occurrant illa genera loquendi, *expedire pecuniam*, et *expedire nomina*: item his *ἀνάλογα* multa.

Cap. 12. *Calatorque sacerdotio augurali*] Καλιτωρ Dionysio Halic. in historia Romanorum: Graeci καλιτωρ. Plautus, Festus, alii.

Cap. 13. *Laberius Hiera — emptus de catasta*] Mediol. *Staberius*, quod perplacet: gens Romae nota Staberia. Cetera sive in Med. sive in Mss. corruptissima, ut iam annotavit Achilles.

Cap. 14. *Inter Niciam nostrum et Vidium*] Med. *Nidium*. Scripti, *Nudium*. Editiones Ciceronis, *Videum*.

Huius de Lucilio lib. etiam satira comprobatur] Script. *Satura compr.* Quid, sibi haec verba velint, non facile dixerit.

Cap. 15. *Lastaurum*] Λάσταυρον: hoc est, *πόρνο* et impudicum. Scripta lectio varie corrupta ex imperitia Graecae linguae videtur. Lenaeus hanc vocem

minit, libros *Epistolarum*, *Rerum memorum*, *de orthographia*, *de obscuris*, s. locis; alium librum, *Saturni* nomine, dignum opus *de verborum significatione*, quod tamen redegit Festus, unus ex paucissimis, in manibus sunt, veteris Latinitatis Lexicographi hoc et reliquis scriptoribus collegit Fogginiolum Fragmentorum Vetricorum, quod tam quidem perfectionem, quae in hoc genere habere potest, quam plura ex Verrii libris alios, tum apud Festum, sine nomine alludantur. Itaque ea sarrago hoc loco repeti sed servanda est novae editioni sane quae riae eius, quem modo nominavi, Lexicographo in huius seculi elegantissima *alexandrina* editiones suscipere Viris doctis liceb

Ti. Caesar — agit] Supple: TI. CAESAR EX PANNONIIS TRIUMPHAVIT. Ita discimus, quo die Tibertus egerit triumphum ex Pannoniis Dalmatisque, de quo Velleius 2, 121, Ex Capitolinis fastis annus compositus erat 764. Nempe in hunc annum dilatus est triumphus, propter adversum ex Germania nuntium et cladem Varianam, quum iam decretus esset, a. 762. Conf. Dio 55, 17. et 18., Suet. Tib. c. 17. et 20.

Ad d. 17. *Pontifices — inmolant*] Narrat Dio 53, 20., quum Augusti cognomen accepisset Caesar Sex. Paquium, Trib. pl., ut prae aliis Caesari gratias caretur, se illi in Senatu devovisse, quumque se fors proripuisset, alios, ut idem facerent, adegisse. Fortasse hanc ob causam deinceps quoque hoc die victimas immolare consueverunt summa quatuor collegia, Pontificum, Augurum, XV. Virorum et VII. Vir. Epulonum. Haec coniectura an satis probabilis sit, alii iudicent.

Ti. Caesar — dedicavit] Suetonium Tib. c. 47. et Tac. Ann. 4, 45. si inspicias, difficile est coniecturam facere de aedificio, per Tibertum dedicato. Agitur ergo h. l. de minore quodam opere, de quibus loquitur Dio 56, 46. et 57, 19. pr.

Ad d. 27. *Aed — . . . lucis dedica*] Lego: AEDICULA CASTORIS ET POLLUCIS DEDICATA EST. Rem attingit Dio 55, 27. et Suet. Tib. c. 20. Conf. Ovid. F. 1, 705.

Ad d. 29. *Feriae — marina*] Dies notatur, ob aliquam rem ab Augusto bene gestam insignis, quem tamen nec Ovidius, nec ullum aliud Calendarium indicat. Nobis incidit suspicio, an forte Verrius h. l. notaverit, quam Augustus Cos. XIII. exhibuit in Campo Martio mirificam naumachiam, ubi plurimae tum fluviales, tum MARINAE naves conflixerunt; an potius aliquod aliud Neptuno dicatum seu sacrificium, seu spectaculum in Campo Martio, ea de causa quod Augustus mare pe-

bratos. Falluntur, si qui putant, etiam superiores
ontiff. max. iure suo eiusmodi ludos edidisse. Immo
licuit nequini, qui magistratus non esset, nisi funeris
ausp; et ut illi Augusti ludi appellarentur *pontificales*,
deo factum videtur, quod forte eo die, quo illud sa-
erdotium iniri, agebantur.

Populus coronatus] Mos fuit Romae, ut Senatus
et populus, interdum etiam milites, *laureati* in publi-
um procederent. Suet. Aug. c. 58. Dio 47, 10, et He-
rodian. passim.

Ad d. 7. *Ovi — . . ucos*] Corr. et suppl: *Feriae*
OVI seu *Vediovi* ARCIS VEDIOVIS INTER DUO
(f. DUOS) LUCOS. Ubi intell. locus arcis, ubi Vedio-
vis aedes sita erat, sive aedes ipsa: ut Sulpicia in Sa-
ra *arcem Monetae* appellat. aedem Iunonis Monetae,
mae in Arce erat. Nec mirum, quod, quum duae es-
sent in Urbe aedes Vediovis, una earum distinctionis
causa diceretur *in insula*, de qua supra Cal. Ian., alte-
ra vero *Arcis Vediovis*, quia in Arce posita erat.

Inter duo lucos] *Ante duos lucos* dicit in eadem
e Ovid. 3, 429. Conf. Dionys. 2, 15. Liv. 1, 8.

Ad d. 19. *Feriae ex S. C. — Norbano*] *Lego:*
Quod eo die, mox, *FACTUS EST*, et infra addo *Cos.*
Ex alia lapide sp. Grut. 228. S. et Gorium Inscr. ant.
P. 1. p. 317. innotuerat, VI. Id. Mart. pontificatum max.
nisse Tiberium; nunc Verrius annum adiuicit 767. Ad
em conf. Tac. Ann. 3, 59.

Ad d. 19. *Quinq. Quinquatria* praebet Calend.
Vindob., de quibus vide et compara Ovid. 3, 810. Varr.
L. L. 5, 3. Gell. 2, 21. Fests. h. v., ubi leg. *apud*
Tusulanos triatrus et sextatrus et septimatrus (vulg.
septenatrus) *et Faliscos decimatrus*.

. . . *narentur artificum dies*] Supple, *nominaREN-*
TUR. Hoc nomen Quinquatrium ex uno h. l. discimus,
sed causam nominis suppeditat Ovid. 3, 853. Adde La-

ca euent haec, verba: led poterris praeterri
29, 14. Etiam alia Calendaria *Ludos Cereri*
pr. Idus. Conf. Ovid 4, 385. Una eademque
Magna deum *Mater* Idaea, et *Cybele*, et *Ope-*
res, et *Bona Dea*, et *Isis*, et *Rhea*.

In Pal. — *dedicata est*] Scr. IN PALA
EO DIE AEDIS Eⁱ D. EST. Huius aedis
faciendae primus auctor fuit Scipio Nasica
consensione optimus indicatus, qui Matrem
ventantem exceperat. Conf. Liv. 36, 36. Ov
Martial. 1, 71. Stetit templum usque ad
Theodosii.

Fructus] Pertinuit hoc, puto, ad causas
Cerealiū, qui agebantur per plures dies: r
lis diebus a pr. Id. April. ad XIII. Cal. Mai.
tur nota LUDI in Calend. Mass., et LUD.
LICI in Vindob.

Ad d. 15. *Ford.*] *Fordicidia* huic d
Calendaria assignant. Praeter festum et Ovi
conf. Varr. 5, 3. Dicta sunt etiam *Hardicidia*
dicalia, ut apparet ex eodem Varr. R. R.

Ad d. 21. *Pal.*] Scil. *Palilia*. Addidi
quia eius vestigium mihi visus sum videre ac
in marmore. Alii dicebant *Parilia*, ut et Ci
nyf. Hal., quod unice verum confidenter
Marius Victorin. De hoc festo hic pluribus e
rius, sed quinque tantum versuum initiales
perfunct, ex quibus nihil certo elici potest:
verba IGNES TRA sic supplenda videntur
Transiliunt; indicantia morem pastorum,
primo huius diei mane ovilia iustrassent, (una
Calend. rutilico m. Aprili indicitur: OVES L
TUR,) et Pali deae lacte, sapa ac milio sacra
et convivium celebrassent; demum vespere pal
centos acervos certo ordine in loco plano co
et saltando *transiliebant*, ut se purificarent:

lud Perſii, *ſumofa Palilia foeno*, Sat. 1. v. 72. Conf. Tibull. 2, 13. Ovid. F. 4, 727. et totum locum, Feſt. v. *October*.

Ad d. 23. *Vin.*] *Vinalia* edicuntur etiam in Calend. Maſſ. a. d. IX Cal. Mai., ſed in eo apponitur NP pro F. Erant autem etiam alia *Vinalia*, quae *ruſtica* appellabantur, acta XIV Cal. Sept., auctore Feſto et probantibus pluribus Calendariis. Atque ex his ſimul apparet, mendofum eſſe locum Varronis 4, 3., ubi id feſtum d. XII Cal. Sept., tum Plinii 18, 29., ubi d. XIII Cal. Sept. aſſignatur.

Io . .] Forſ. *IOvis dies, non Veneris*: ſeu, *IOvi dies ſacer eſt, non Veneri*. v. Varr. l. c. et Macrob. Sat. 1, 4. Adiectio de Venere illuc pertinet, quod Venerem hoc die peculiariter colebant meretrices, ideoque vulgo feſtum Veneris eſſe credebant; eo magis quod erat alius dies, pariter *Vinalia* dictus, menſe Auguſto, de quo loquitur idem Varro. Sed Verrius etiam ſic ſcribere potuit: *IOvi vinum novum libant*. Nam ſic ſere Feſtus vv. *ruſtica* et *calpar*.

Conſecratum — — fructum] Quid hic exciderit, difficile eſt divinare. Verum ad rem propius ducent loci de Mezentio ap. Plin. 14, 12. Macrob. Sat. 3, 5. Ovid. 4, 879. Plut. Q. R. 46.

Sig. Divo — dedicarunt] De hoc ſigno v. Tac. Ann. 3, 64., ubi qui memoratur titulus Tiberio diſplicuiſſe, mihi quidem his videtur conceptus eſſe verbis:

D. AUGUSTO PATRI
IULIA AUGUSTA
ET TIBERIUS AUGUSTUS
DEDICARUNT.

Nec mirere, ſuperbam hanc mulierem ſuum nomen Tiberio praepoſuiſſe. v. Dio 57; 12. Praeterea aliud quoque ſignum Auguſto domi Iulia dedicavit, de quo Dio idem l. c., ubi noli credere Reimaro.

INDEX HISTORICUS.

A.

- Cn. Acerronius Proculus** *Col. Tib.* 73
 Achaia fit provincia *Vesp.* 8
 Achaia et Macedonia Senatui redditae a Claudio *Claud.* 25
 Achaia patribus conscriptis ab eodem commendata *Claud.* 42
 Acies Bedriacensis *Vesp.* 5
 Mutinensis *Aug.* 12 Pharsalica *Caes.* 63 et 75 *Vesp.* 1 Philippensis *Aug.* 91
 Acilius Aviola *Conf. Claud.* 45
 Acilius Glabrio *Domit.* 10
 C. Acilius *Caes.* 68
 Acilius, Aed. cur. *Vlt. Terent.*
 Acroamata in conviviis *Aug.* 74 in ludis *Vesp.* 19
 Acta Senatus et populi confecta et publicata *Caes.* 20 publicare vetat Augustus *Aug.* 36 eorum auctoritas *Cal.* 8
 Acta principum, in ea iuratur *Tib.* 26 rescinduntur *Claud.* 12
 Acta Pompeii confirmat Caesar *Caes.* 19
 Acte liberta *Ner.* 28 Neronis concubina 50
 Actium *Aug.* 18 et 69 apud Actium navali proelio vicit Antonium Augustus 17 Actiacus triumphus 22 Actiaci ludi *Tib.* 6 Actiacae victoriae sollemnibus feriis celebrari prohibet *Cal.* 23
 Actius comoedus *Tib.* 47
 M. Actorius Naso *Caes.* 9
 Adminius, Cynobellini filius *Cal.* 44
 Adorari Caesarem, ut deus primus instituit Vitellius *Vlt.*
 Adulterium, lex de adulterio *Aug.* 34
 Aedes Castoris et Pollucis *Cal.* 22 Concordiae *Vlt.*
 Concordiae, Pollucis et Castoris *Tib.* 20 Dianae *Aug.*
 Herculis Musarum *ibid.* 1
 Iovis Olympici *Aug.* 20 Iovis Tonantis 26 D. Iulii Martis *Aug.* 21 *Cal.* 44
 Ch. 13 et 33 Martis Ultoris 29 Saturni *ibid.* *Oth.* 6
 Iovis Idis *Vesp.* 7 Telluris Genetrix Venere genetricis *Caes.* 78
 Idaeae *Tib.* 50
 Aedilium numerus amplius *Caes.* 41 Aediles iussi in his popinas *Tib.* 34 Aedilis Cicerem via decedere iubet *Cal.* 4 adempta coercitio popinarum *Claud.* 38 repetundarum *Dom.* 8
 Aegyptum provinciam fovebatur Caesar *Caes.* 35

Aug. 18 Aegypti claustra
p. 7 praefectura Aug. 66
p. 47 praefectus Vesp. 6
gyptii ritus abolerentur Tib. 36
gyptiae classes Caes. 39
elia Petina, Claudii uxor
ud. 26
elius Lamia Dom. 1 mors
10
emilia Lepida, Claudii spon-
Claud. 26
emiliana ardent Claud. 18
emilius Aelianus Corduben-
Aug. 51
L. Aemilius Lepidus, Conf.
5
emilii Lepidi caussa Cal.
emilius Pappus Imperator
5. 2
emilius Paullus Conf. Caes.
enobarborum genus Ner. 1
enobarbus salutatur Nero post
ptionem 7 appellari non
Nero 41
equiculi Vit. 1
erarium, cura eius a Quae-
ibus ad Praetores praetorios
translata Aug. 36 ad Quae-
res revocata Claud. 24
esar Etruscis deus Aug. 97
esculapii insula Claud. 25
num Aug. 59
eserninus, nepos Pollionis
g. 43
l. Afranius Caes. 24 et 75
eremptus 75
Afranii rogata Ner. 11
Africa, Caesaris ex ea trium-
us Caes. 37 provincia Aug.

Perf. v. Heines. Inscr. p. 610.

Ager Campanus Aug. 4 Cam-
panus vectigalis relictus Caes.
20 Thurinus Aug. 3 inter
missilia Ner. 11

L. Agerinus, libertus Agrip-
pinae Ner. 34

Agon musicus Ner. 23 Nero-
neus 21

M. Agrippa pater Aug. 16.
25. 29. 35 et 64 gener Augusti
42 ducit Iuliam 63 Mitylenas
abit Tib. 10 caeruleo vexillo
donatus Aug. 25 patientia in
eo desideratur 66

Agrippa, Augusti nepos Aug.
19 et 64 adoptatus ab Augu-
sto 65 intractabile ingenium,
ameotia, in insulam transpor-
tatio *ibid.* interemptus Tib. 22

Agrippina M. Agrippa genita
uxor Tiberii Tib. 7 dimittitur
ibid. abegisse post divortium
Tiberio doluit *ibid.*

Agrippina, Agrippae filia, Au-
gusti nepus, Germanico collo-
cata Aug. 64 eius ingenium
Aug. 36 apud Tiberium locer-
um queritur: crudeliter tracta-
tur a Tiberio, eiusdem relega-
tio, oculi excussio, mors Tib.
53

Agrippina Germanico genita
Ner. 5 morte Domitii viduata,
ad nuptias Galbam sollicitat
Galb. 5 cum Claudio patruo
nuptiae Claud. 26 de Agrippi-
nae matrimonio Claudii poe-
nitentia Claud. 45 Claudium
veneno necat 44 Agrippinae
summa rerum delata a Ne-
rone filio Ner. 9 Neroni iu-

et intersecta *ibid.*

Agrippinensis colonia *Vit.* 10
Alani *Dom.* 2

Alauda legio *Caes.* 24 (*Alouette.*)

Albanae columnae *Aug.* 72

Albanum *Ner.* 25 *Dom.* 4

Albanus mons *Claud.* 4 secessus *Dom.* 19

Albia Terentia L. Othonis uxor *Oth.* 1

Albudinus f. Albudignus fons *Claud.* 20

Albulae calidae aquae *Aug.* 82 aquae *Ner.* 31

Alexander Magnus *Aug.* 94 eius imagine inspecta ingemiscit *Caes.* 7 eius imago in Augusti sigillo *Aug.* 1 eius conditorium *Aug.* 18 *Cal.* 52

corpus Alexandri voluit videre Augustus *Aug.* 18 eius thorax *Cal.* 53 Alexandri Magni phalanx, legio Neronis sic dicta *Ner.* 19

Alexandria obsessa *Aug.* 17

capta 71 Alexandriae museum *Claud.* 42 Alexandrinus triumphus *Caes.* 37 *Aug.* 22 et 41 pharus *Claud.* 20. Alexandria bibliotheca *Dom.* 20 navis *Aug.* 98 *Ner.* 45 *Galb.* 10 Alexandria bellum *Tib.* 4 Alexandrinae merces *Aug.* 98

Alexandria, mulier *Ner.* 50

Alliensis dies *Vit.* 11

Allobroges a Cn. Domitio superato *Ner.* 11

Alpes *Caes.* 35 in Alpium iugo urbem condere statuerat C. Caesar *Cal.* 21 Alpium re-

gnum in provinciae formam deductum *Ner.* 18 Alpium transitus *Caes.* 56 in Alpium transitu maximum Augusti periculum *Aug.* 79 Alpinae gentes *Tib.* 9

Alveus Tiberinus ab Augusto laxatus et repurgatus *Aug.* 30 eius curatores instituti 37

Amazones magnam Asiae partem tenere *Caes.* 22 Amazonicae peltae *Ner.* 44

Ambiatinus f. Ambitarinus vicus *Cal.* 8

Ambitus poenae *Aug.* 40 lex de ambitu 34

Ambrones pop. *Caes.* 9

Amphitheatrum a Statilio Tauro exstructum *Aug.* 29 Tauri *Cal.* 18 inchoatum a G. Caesare 21 exstructum a Vespasiano *Vesp.* 9 dedicatum *Tit.* 7 ligneum *Ner.* 12 amphitheatri arena 53 amphitheatri ruina viginti hominum millia sublati *Tib.* 40

T. Ampius *Caes.* 77

Ancharia uxor Octavii *Aug.* 4

Ancilia mota *Oth.* 8

Anicetus paedagogus *Ner.* 33

Anien f. Anio novus *Claud.* 20

Annales Ennii *Gr.* 2 viri consularis *Tib.* 61 annalium eleanorum opusculum *Gr.* 8

Annaeus f. Anneius Cornutus, *Vit. Pers.*

Annius Cimber *Aug.* 86

Annis ordinatus a Caesare *Caes.* 40 ab Augusto *Aug.* 31

Antiatae sortes *Cal.* 57

Anticatones libb. duo Caesaris sic inscripti *Caes.* 56

Ara dei *Aug.* 55 Iovis Cassii
Ner. 22 Lunensis 50 D. Iu-
 lii *Aug.* 15 Augulli, Lugdunem-
 sis, *Claud.* 2 arae desim sub-
 versae *Cal.* 5 legionum sacra-
 tae *Tib.* 14 Gaesari decretae
Caes. 76 Larum *Dom.* 17
 Archelaus rex *Tib.* 8 Cappa-
 dox 37 Archelaus, v. Laelius
Gr. 2
 Area Capitolina *Cal.* 22 et
 34 area fori *Caes.* 26
 Arelate *Tib.* 4
 Aeneas philolophus *Aug.* 89
 Aeneas *Galb.* 20
 Aristarchus *Gr.* 2 Aristarchus
 h. e. censor *Gr.* 14
 Armenia *Aug.* 21 *Tib.* 11
Ner. 39 amissa *Ner.* 40 minor
Caes. 44 a Parthis occupatur
Tib. 41 Armeniae regnum *Tib.*
 9 Rex *Cal.* 1 Rex Tiridates
Ner. 13
 Arretinus Clemens *Dom.* 11
 Aricida Tertulla *Tit.* 4
 Arruntius, v. Camillus *Oth.* 2
 Artabanus Parthorum rex *Tib.*
 66 *Vesp.* 2 amicitiam Caligulae
 petit *Cal.* 14 Litterae ex-
 probationis plenae ad Tibe-
 rium *Tit.* 66. signa Rom. et
 imagines *Caes.* adorat *Cal.* 14
 Arverni superati *Ner.* 2
 Asclepiades Mendes *Aug.* 94
 Asclepiario *Dom.* 15
 Asellius *Cal.* 8 Asellius Sa-
 binaus *Tib.* 42
 Asiaticus libertus *Vit.* 12 Asia-
 tici oratores *Aug.* 86
 Asinius Epicadus *Aug.* 19
 C. Asinius, y. Gallus *Claud.*
 13 41 *Gr.* 22 *Cof. Hor.* 14
 45 Pollio *Caes.* 37 et 55 *Aug.*
 29 *Gr.* 10 orator *Aug.* 43
 Asprenas, v. Nonius *Aug.* 43
 et 56
 Astrologi Babili scelestum con-
 siliium *Ner.* 36
 Astici l. astyci ludii *Tib.* 6
Cal. 20
 Atalanta Meleagro ore mor-
 geratur *Tib.* 44
 Atreus philologus *Gr.* 7 Atre-
 ius Capito *Gr.* 22
 Atellanae poeta *Cal.* 27 Atel-
 lanarum histrio *Ner.* 39 Atel-
 lani *Galb.* 15 Atellanicum ex-
 odium *Tib.* 45
 Athenodorus *Claud.* 4
 Athletae *Caes.* 39 *Aug.* 45
 certantes *Ner.* 40 athletarum
 spectaculum 12 athletae in
 Campo Martio eduntur *Aug.*
 43 athletis privilegia conserva-
 ta et ampliata 45
 Atia, mater Augusti *Aug.* 4
 Octavii uxor *ibid.* et 94
 Atratinus *Rhet.* 2
 Atta s. Attus Clausus *Tib.* 1
 Attalus rex *Gr.* 2
 Atticus, v. Caecilias *Tib.* 1
 Satrius *Gr.* 16 Vestinus *Col.*
Ner. 35
 Attilius poeta *Caes.* 84
 L. Audasius *Aug.* 19
 Aventinus mons *Vit.* 16
 Avernus lacus *Aug.* 16 *Ner.* 31
 Ausidius Lingo *Cal.* 23
 Augustiae cognomen *Claud.*
 11 Augustarum ornamenta *Ner.*
 28
 Augustales sodales *Claud.* 1
Galb. 8
 Augustiani *Ner.* 25

34
Ballus Caesius poeta *Vit. Perf.*
Batavi custodes corporis Caesarum *Aug. 49. Gal. 43.*
Bato *Tib. 20.*
Bedriacensis victoria *Vit. 19.*
Bedriacum s. Betoracum *Off. 9.*
Bellum civile *Caes. 42. 75. 87 et 83.* motum a L. Antonio *Dom. 6.* Actiacum, Mutinense, Perusinum, Philippense, Siculum *Aug. 9.* Alexandrinum *Tib. 4.* Cantabricum *Aug. 20 et 85.* Cimbricum 23. Dalmaticum 29. Gallicum, civile, Pompeianum, Alexandrinum, Africum, Hispanicum *Caes. 56.* Germanicum, Pannonicum, Rhaeticum, Vindelicum *Tib. 9.* Marlicum *Aug. 23.* Mithridaticum *Tib. 37.* Mutipense *Aug. 84.* *Rhet. 1.* Philippense *Aug. 13. 21. 29.* *Hor. 1.* Punicum *Gr. 2.* Punicum secundum *Aug. 2.* Rhaeticum, Germanicum *Claud. 1.* Samniticum *Vit. 1.* Siciliense *Aug. 70.* Siculum *ibid. 16 et 22.* Viriatinum *Galb. 3.* Vitellianum *Dom. 1.*
Beneventum *Aug. 97. Ner. 36. Gr. 9.*
Berénice regina *Tit. 7.*
Belli fuli *Aug. 3.*
Bibaculus, v. Furius *Gr. 4.*
Bibaculi versus *Gr. 9.* versus de Val. Catone *Gr. 11.*
Bibliotheca Latina Graecaque in templo Apollinis *Aug. 29.* Alexandrina *Dom. 20.* Palatina *Gr. 20.* in bibliotheca novi templi ponitur Apollo *Tib. 74.*

cu ordinandae Pompeio Marci delegantur *Caes. 56.* bibliothecas, quas maximas posset, publicare designarat Caesar. Bibliothecae incendio ablatas reparatas a Domitio *Dom. 20.*

Bibulus M. Col. *Caes. 19.* Bibuli edicta 9 et 49. M. bulo evenit quod Pollucij armis expellitur foro a *Caes. ibid.* Bibulum impugnat *Caes. 21.*

Bigarum honor *Tit. 36.* Bithynia *Caes. 2 et 40.* Finae principes 39. Bithyni fornix Caesar dictus 49. nica regina *ibid.*

Bogudis, uxor Euzoae *Caes. Bononia Aug. 96.* Bononia in Antoniorum clauderant *17. Ner. 7.*

Boter libertus *Claud.* Brabeutae humi insident *Ner. 55.*

Breuci subacti *Tib.* Breviarium imperii officiorum *Vesp. 21.*

Britannia *Caes. 58.* amissa *Ner. 40.* tentata tuans *Claud. 17.* Britannum deditio 21. Britannum Caesar spe maris *Caes. 47.* Britanni imperatorem 25. Britannum triumphus *Claud. 28.* I. expeditio *Galb. 7.* I. des *Ner. 39.*

Britannicus Imperator *Claud. 27.* ut subditur a Nerone *Ner. 39.* sublatum a Nerone 39.

- Calvinus, v. Domitius *Caes.*
 36 v. Elicius *Gr.* 3 Calvinorum familia *Ner.* 1
 C. Calvi (Licinii) fatiosa de Caesare epigrammata *Caes.* 49.
 73 domus *Aug.* 72
 Camelorum quadrigae commillae *Ner.* 11
 Camerinus, v. Sulpicius *Vesp.*
 2
 Camilla Liviae Medullinae cognomen *Claud.* 26
 Camillus aurum Senonibus non extorsit obsidione Capitolii *Tib.* 3 v. Furius *Claud.* 13 Dictator 26
 Camillus ut Claudium terruerit *Claud.* 35 Aruntinus *Col.* *Oth.* 2 Camilli motus 1
 Campaniae clades *Plin.* 3 Tiberii secessus *Tib.* 39 Campanus ager *Caes.* 20 *Aug.* 4 Campana via *Aug.* 94
 Campus Elquilinus *Claud.* 25 Leontinus *Rhet.* 5 Martius *Caes.* 39 et 80 Stellatis 20
 Canace parturiens, tragoedia *Ner.* 21
 Caninius Rebilus *Ner.* 5
 Cantabria *Aug.* 21 *Galb.* 8 domita *Aug.* 81 Cantabricum bellum 20. 85 Cantabrica expeditio 29 *Tib.* 9
 Canusius *Rhet.* 4
 Capella, v. Statilius *Vesp.* 3
 Capito Atteius *Gr.* 10. 22
 Capito Fonteius *Cal.* 8 *Galb.* 11
 Capitolium Beneventi *Gr.* 9
 Capuae *Tib.* 40 *Cal.* 51 Capitolium dedicatum *Aug.* 94 de caelo tactum *Dom.* 5 a Domitiano restitutum *ibid.* obsidio
Tib. 3 refectio *Caes.* 15 refectio *Vesp.* 8 e Capitolio 3000 pondo auri furatus Caes. *Caes.* 54 Capitolium ornari Caes. 10 in Capitolium convocatus Senatus *Cal.* 60 sub Capitolio sepultura Claudii *Tib.* 1
 Capitolinus Iupiter *Aug.* 2
 Capitolina area *Cal.* 22. 34 Capitolina Venus *Cal.* 7 *Galb.* 13
 Capitolinum certamen *Dom.* 13
 Cappadocia in provinciae formam redacta *Cal.* 1 Cappadociae legiones additae a Vespasiano *Vesp.* 8
 Capreae insula *Aug.* 72. 92 *Tib.* 40. 60. 74 *Cal.* 10 *Tit.* 3
 Caprearum secessus *Aug.* 98 *Tib.* 43 Capriensis vocatur *Tib.* 45
 Capricornus thema Augusti *Aug.* 94
 Capua colonia *Caes.* 81 Capuae Capitolium *Tib.* 40 Capuae conditor Capys *Caes.* 81
 Capys Capuae conditor *Caes.* 81
 Καρχηδονιακῶν historia *Claud.* 42
 Carinae (regio Urbis) *Tib.* 15 *Gr.* 15
 Carmeli dei oraculum *Vesp.* 3
 Carnulius *Tib.* 61
 Carpathius, sc. mons *Tit.* 15
 Caspiae portae *Ner.* 19
 Cassiope *Ner.* 22
 C. Callius *Caes.* 80. 82. 86 *Aug.* 9. 10 *Ner.* 57 Cassius Chaereta *Cal.* 56. 57 Cassius Longinus Proconsul Asiae *Callius Longinus* I.C. *Ner.* 57

rat statum temporum *Caes.* 20
Gniphonis scholam frequentat
Gr. 7 Graece declamat *Rhet.* 1
Ciceronis de Caesaris dominandi cupiditate iudicium *Caes.* 30
ad Caecilium Atticum epistolae
Tib. 7 defensi adversus Alinii Galli libros, liber a Claudio scriptus *Claud.* 41 epistola ad Axium *Caes.* 9 epistola ad Titium *Rhet.* 2 epistolae ad Q. Fr. *Aug.* 3. facetia *Caes.* 50
Philippicae *Rhet.* 5 testimonium *Caes.* 17

Q. Cicero Alise Proconsul
Aug. 3

Cilicia sit provincia *Vesp.* 8
in Ciliciam legiones conscriptae
Caes. 8

Cimber Annius *Aug.* 86

Cimber Tullius Caesaris inspector *Caes.* 82

Cimbri Alpium iuga occupant
Cal. 51 de Cimbris tropaea
Marri *Caes.* 11 Cimbricum bellum
Aug. 23

Cincinnati crinem adimit
Caligula *Cal.* 35

Cinna quater Consul *Caes.* 1

Cinna Helvius *Caes.* 52

Cinna Helvius poeta *Gr.* 11
cf. *Intpp. Virg. Ecl.* 9, 35.

Circus constratus minio etc.
Cal. 18 exstructus 54 Maximus
Claud. 21. *Ner.* 22. 27. *Dom.*
5 Circi maximi arcus a Nerone dirutus
Ner. 25 etc.

Cisalпина provincia *Caes.*
29

Civica Cerealis *Dom.* 10

Claudia aqua *Claud.* 20 familia
39

Aug. 6 uxor Augusti *ibid.*

Claudia, Imp: Claudii filia
Claud. 27

Claudia Augusta, Neronis filia
Ner. 35

Claudilla, v. Iunia *Cal.* 12

Claudius Imp. patre Druso, matre Antonia minore ortus
Claud. 1 et sqq. valetudine inhabilis 2 et contemptus etiam apud necessitudines 3 itemque Augusti iudicio 4 sub Tiberio ad otium concedit 5 sub Caio honores auspiciatur 7 imperium mirabili casu accepit 10 ab amnestia et officiis pietatis orditur 11 civilem se gerit 12 iurisdictio eius 14 qualis 15 censura 16 expeditio Britannica 17 Urbis annonaeque cura 18 opera 20 Spectacula 21 instituta circa cerimonias 22 circa iurisdictionem 23 circa statum ordinum hominumque 24, 25 beneficium iudicibus concessum *Galb.* 14 sponsae et matrimonia *Claud.* 26 liberi 27 liberti 28 quibus ut et uxoribus abutendum se permisit 29 studium historiae et grammat. 41 Graecarum literarum 42 sera poenitentia circa matrimonium Agrippinae et adoptionem Neronis 43 mortis genus et causa 44 consecratio 46

M. Claudius Marcellus Conf.
Caes. 28 Claudius Caudex *Tib.* 2 Nero *ibid.* Appius Regill. *ibid.* Drusus *ibid.* Pulcher *ibid.* Claudii assertores dignitatis patriciorum *ibid.*

Clemens Arretinus I. Arri-

M. Egnatii coniuratio *Aug.* 19
Electra Attilii *Caes.* 84
Elephantis, mulier *Græcæ*
quæ de figuris *Veneretis* scripsit *Tib.* 43
Elephanto superfedens Eques Romanus, per catachromum decurrit *Ner.* 21 elephanto invocatus Cn. Domitius *Ner.* 2 elephanti pugnantes *Caes.* 39 funambuli *Galb.* 6 gestantes lychnuchos in ascensu *Cæsaris* ad Capitolium *Caes.* 37
Eleusinia sacra *Claud.* 25 Eleusiniis sacris interesse non audeat *Nero* *Ner.* 34
Ennia, Nævii Macronis uxor *Cal.* 12 in eam ingratus Caligula 26
Ennius *Aug.* 7 *Gr.* 1 Ennii annales *Gr.* 2 mors *ibid.* Ennius, non poeta, sed posterior *Gr.* 1
Epaphroditus Neroni a libellis *Ner.* 49 Epaphroditi mors *Dom.* 14 Neronis adiutor in morte *ibid.*
Epicadus Asinius *Aug.* 19
Cornelius *Gr.* 12
Eppius Marullus Trib. pl. postestate privatus a *Cæsare* *Caes.* 79
Epidius *Rhet.* 4 calumniator *ibid.* Epidius Nuncionus *ibid.*
Eques Roman. Equiti propria loca tributa *Circensibus* *Ner.* 11 Equites prætorium *Cal.* 45 *Claud.* 21 Equites rationem vitæ reddere coguntur *Aug.* 39 Equites recognoscit *Tiberius* *Cal.* 16 ex Equitibus Romanis creati Senatores *Aug.* 40 Equites Romani ad ferrum

mae frequenter recognitaæ ab *Augusto* *Aug.* 38 Equitibus Rom. utus *Augustus* ad scenicas et gladiatorias operas 43 equiter confus 40 equitare certamen *Ner.* 12 *Dom.* 4 equitres militiae *Claud.* 25 equites *Theffali* qui 21
Eratosthenes *Gr.* 10
Eros Staberius *Gr.* 13
Elius Proculus Golofferos ductus, indignissime tractatus a *Caio* *Cal.* 35
Esquilinus campus *Claud.* 25
Etruriam occupat *Cæsar* *Caes.* 34 Etrusca lingua *Aug.* 97
Q. Eulogii libellos *Vit.* 1
Eunoe Mæura, Bogudis uxor a *Cæsare* dilecta *Caes.* 52
Euphorio poeta *Tib.* 70
Euripus Circo additus *Caes.* 59
Eutychus asinarius *Aug.* 96

F.

Fabia tribus *Aug.* 40
Fabiani tribules *Aug.* 40
Fabius Africanus *Col.* *Claud.* 2
Fannius *Caepio* *Tib.* 8 eius confuratio *Aug.* 19
Fannius *Strabo* *Col.* *Rhet.* 1
Fasti a *Vorrio* ordinati et parieti incisi *Gr.* 17 fastos curavit *Cæsar* *Caes.* 40
Faunus Aboriginum rex *Vit.* 1
Fevonius *Catonis* aemulus *Aug.* 13
Faustus Sulla *Caes.* 27 *Claud.* 27
Sullæ filius *Gr.* 12 interfectus *Caes.* 75

Murena *Aug.* 19 *Tib.* 8 v.
Varro. gibber *Gr.* 9
Murrhinus calix *Aug.* 71 v.
not.

Musa, v. Antonius.
Museo Alexandrino novum a
Claudio additum *Claud.* 42
MUSICUS agon *Ner.* 12. 22
Mutinensis acies *Aug.* 11 Mu-
niente bellum 9. 84 *Rhet.* 1
Mylae *Aug.* 16.

N.

Naevia, v. Ennia *Cal.* 18
Naevis Punicum bellum *Gr.* 2
Nais Servilia libertina, ami-
ca Cn. Domitii *Ner.* 3
Narcissus Claudii libertus po-
tens *Claud.* 28. 37 *Tit.* 2 Nar-
cissus promovet Vespasianum
Vesp. 4 Narcissi imago aurea
Tit. 2 Narcissi amicos odit
Agrippina *Vesp.* 4
Naso, v. Actorius *Caes.* 9
idem esse videtur, qui nomi-
natur 52
Navis solutilla *Ner.* 34
Naumachia de Iustis *Caes.*
39 *Claud.* 21 *Ner.* 12 de
loco *Tib.* 72 *Tit.* 7 *Dom.* 5
Naumachiarii *Claud.* 21
Nauplii mala *Ner.* 39
Neapolis *Aug.* 98 *Tit.* 4
Ner. 20. 25 ibi primo artem
cantandi protulit Nero *Ner.* 20
Neapolitanum certamen *Claud.*
17
Nemaufenses statuas Tiberii
subvertunt *Tib.* 13
Nemorensis rex *Cal.* 35 in
Nemorensi villa Caesaris *Caes.*
46

Nemus Caelarum
nemora in praetere
Neoptolemus 1
57
Nero, verbum
significet *Tib.* 1
Nero Claudius
victor *Tib.* 2
Nero Tiberius
Tiberii pater *Ti-*
berius, Tibi
Drusus, fratres
Nero Imp. qu
Ner. 1. 2. 3. 4
tibus 5 eius na
na 6 educatio
Claudii adoptati
39 principatus
lata pietas 9
12. 13 consula
dictio 15 disci
16. 17. 18 pere
studium musicae
rum 22 certami
24. 25 motus
eum 40 quibus
est 41. 42. 43 pr
expeditione 44. 4
bus territus 46
cione 47 fugit
torimit 49 hunc
poema Lucio D
feriae a Vitello
otus cantica 19
Nero, nepos T
maurice *Tib.* 34
nicus *Cal.* 7 pra
dii *Claud.* 1
Nero, Imperator
5 vir detestabili
Neronis momen
accipit. et usurpat
Neroneus dictu

Pompeianus, a quo Vespasiani
oriuntur *Vesp.* 1

Petronia, Vitellii uxor *Vit.* 6

Petronianus, Vitellii filius e
Petronia, captus altero oculo
Vit. 6

Petronius philosophus, ami-
cus Persii *Pers.* 1

Phagita Cornelius inquisitor
proscriptorum tempore Sullae
Caes. 74

Phalacrina, vicus in Sabinis
Vesp. 2

Phaon libertus Neronis *Ner.*
48-49

Pharmacusa insula *Caes.* 4

Pharnaces, Mithridatis filius
Caes. 35

Phengiteo lapis *Dom.* 14

Philemo seruus, Caesaria a
manu et eius mors *Caes.* 74

Philippus Mercius, v. Mar-
cius.

Philippensis acies *Aug.* 91

Philippense proelium *Aug.* 9-
13. 22. 29 *Hor.* 1

Q. Philocomus *Gr.* 2

Philologus Atteius, a semet
sic nominatus *Gr.* 7. 10 quia
primum et unde sic dictus
ibid.

Philopoemen, v. Iunius *Aug.*
27

Philosophi Urbe Italiaque
summoti *Dom.* 19 Roma exacti
Rhet. 1 philosophorum liber-
tatem lenissime tulit Vespasia-
nus *Vesp.* 13

Phoebe liberta Iulias con-
scia *Aug.* 65

Phoenicopteri *Cal.* 57-22 *Vit.*

13

Dom. 17

Pilitus, L. Otac
Rhet. 3

L. Pinanus inter
saris *Caes.* 85

Pinarius Eques
gusto confodi iussu

Pinax, libri no

Cn. Pilo adolesco
sare coniurat, n
ordinem in Hispani
(conf. Sallust. *Cat.*
Verr. 4, 25.)

Cn. Pilo legatus
52 iniunicus Ge

2 mortis German
a populo paene di
pitis damnatus. *Ca*

L. Pilo, Caesari
83 filia 21

L. Pilo Praefecti
berio factus *Tib.*

L. Pilo Proco
Cisaipinao *Rhet.*

Pilo Brugi Licin
ba adoptatur *Gal.*

Pisoniana comiu
Neronem *Ner.* 36

Pitholai carmin
rem maledicentissi

L. Plancus Con
Tib. 5 orator *F*

dem Saturni insta
Octavianum Augu

dum censet *Aug.*
cum P.ullo *Clau*

Plantia Urgulan
uxor *Claud.* 26

Plautii Rull cor
19

A. Plautius ovi
consularis *Vesp.*

Domitiani patruus *Dom.* 1 Sa-
binus, Titi Flavii Petronis filius
Vesp. 1 res ab eo gestae *ibid.*
Saeuius Nicanor primus. no-
men docenda Grammatica Ro-
mae, consecutus *Gr.* 5 (nomen
dubium.)
Salinator Livius *Tib.* 3
Saliorum prandium *Claud.* 35
C. Sallustius *Gr.* 10 C. Sal-
lustius verba excerpfit ex Ori-
ginibus Catonis *Aug.* 86. Sallu-
stii scripta reprehendit Pollio
Gr. 10 Sallustii obscuritas et
audacia in translationibus *ibid.*
de Sallustio iudicium Lenaei
Gr. 16
Sallustius Lucullus, v. Lu-
cullus.
Salvia Titiscenia *Aug.* 69
Salvidienus Orfitus *Ner.* 37
Dom. 20 Rufus *Aug.* 66
Salvius Cocceianus Othonis
Imp. patris sui natalem cele-
brat, interficitur *Dom.* 10
L. Salvius Otho, pater Otho-
nis Imp., Consul *Galb.* 6
M. Salvius Otho, avus Imp.
Oth. 1
Salvius Liberalis, caularum
patronus *Vesp.* 13
Salurio cognomen cuidam e
Corneliorum gente *Caes.* 59
Samus sit provincia *Vesp.* 8
Saudallarius Apollo *Aug.* 57
Santra *Tig.* 4
Sarmatae *Tib.* 41 in Sarmat-
as sumpta expeditio *Dom.* 6
Sarnus flumen *Rhet.* 4
Satrius, v. Atticus, *Gr.* 16
Saturius *Dom.* 17
Saturni acriarius *Claud.* 24

38 v. Iunius *Aug.* 2
Scacae centurioni
Caes. 68
Scalae apulariae
Scaptientes tribuli
P. Scipio a Caesae
Africa *Caes.* 35 in
et Iubam egreditur
Scipionum nomen
ibid.
Scribonia, Augusti
62. 63 ab Augusto
Scribonia, Libonis
19
Scribonianus, v. Fi-
13
Scribonius, Scribo-
nii uxoris, libertus (C
Scribonius mathe-
14
L. Scribonius Lib-
onia *Aug.* 4 (notis e
pos) res novas mol-
Seythas in amicitia
pallecti *Aug.* 21
Scytobrachio *Gr.*
Seianus *Tib.* 61
modo oppressus 65
Seiani filia, desyn-
Claud. 27 Seiani
ligna *Tib.* 48
Selene, M. Anton-
26
Selencus, rex Syri-
v. not.
Selencus, gramm-
56 mathematicus
Sella, castransis
posita *Galb.* 38
Seneca de morte
43 Senator, praet-
ronis *Ner.* 7. 52

Virellia, Farni uxor, pro
numine culta *Vit.* 1

Virelliae matris mors *Vit.* 14

Vitellii Imp., origo, paren-
tes *Vit.* 1. 2 malis artibus cre-
scit 4. 5 matrimonium 6 in
Germaniam mittitur 7 Impe-
rator: salatur 8 initia impe-
rii varia 10 a vilissimis regi-
tur 12 luxuria et saevitia 13.
14 destituitur 15. 16 occidi-
tur 17

Vitellii orti Fauno etc. *Vit.* 1

P. Vitellius, arvis Imp., Nuce-
rinus, Eques Romanus, Au-
gusti procurator *Vit.* 1 liberi
ibid.

A. Vitellius, P. filius, Con-
sul cum Domitio, Neronis Caes.
patre *Vit.* 1

Q. Vitellius, P. filius, a Ti-
berio Senatu motus *ibid.*

manici comes, ac-
tionem etc. *ibid.*

L. Vitellius, P.
pater, Consul, Sy-
cenfor etc. *ibid.*

Vologesus Partho
57 *Uesp.* 6 Don

Vonones Partho
fide occisus a Tib
Urgulanilla, uxore
Claud. 26

X.

Xyfti in praeto
Xyftici *Gr.* 15

Z.

Zeno quidam c
56

Zenodoti cor C

Accommodare se turpem no-
mano generi *Galb. 9* praeto-
riani Seiano se non accommo-
dassent *Tib. 48* negotio ani-
mum accommodavit *Aug. 98*
adsertionibus se accommodaret
Dom. 8

Accubans monti *Caes. 64* de
dormiente *72* olim male.

Acerbitas iudicis *Caes. 12*
morum *Tib. 51*, quanta se
acerbitas maneret *67* *l. e.*
odium, invidia.

Acerbius repescere debitum
Tit. 7 acerbius exercuit pro-
scriptionem *Aug. 27*

Acerbus *Gr. 9* *l. e. immitis,*
morosus. acerbissimi scrutato-
res *Claud. 35*

Acquiescebat vel maxime con-
victoribus Graeculis *Tib. 56* ac-
quieverunt principes lequeries
his amicis *Tit. 7* ut praeseri-
tes honori acquiescerent *Tib.*
31

Acroamata interposita coe-
nis *Aug. 74* *v. Exc.* vetera
revocat in ludis *Vesp. 19*

Actionem eam deposuit *Caes.*
15 actiones continuas omisit
Ner. 15 actiones Dolabellae
Caes. 49 actiones restituit,
qui formula excidissent *Claud.*
14

Actuarius *Caes. 55* *h. e. no-*
tarius, exceptor. *Cf. Intpp.*
Petron. c. 53.

Actus diurni residua conficit
in lectica *Aug. 78* actus ro-
rum *23* *Claud. 15* *v. not. 23*
Ner. 17

Ad pro circiter *Caes. 20. 41*
ad donum *84* ad Malum Puni-

1 ad exemplar ex
31 ad breve *Tib. 6*
horam dolorem inte
17. 21 ad multam
78 ad lucem *Caes.*
reversus *Cal. 45*
sumnam ubertatib
xit *Dom. 7* ad qu
dem *Aug. 94* ad
passum patet *Caes.*
bidinem *78.* (*vultu*
tu) ad verbum non
tulit *30. 55* *Aug.*
calionem aurae *Ca*
similem sententiam
textum *Aug. 12*
et vinum liare alie
profluit ass. strom

Adacquare se fr
Adde *ad Aug.*
adiicere ad *Caes.*
Ad dormiscere (*v.*
dorm.) *Claud. 8*

Adducio fere vu
h. e. arroganti,
Ruhnk. ad Rutil. 1

Adesse cui *Aug.*
dere in lud. adv
temperantius adfuit

Adhibere *Caes.*
tribunal secum ada
dem testamento D

Adigere legione
alicuius *Vesp. 6*
mento in nomen *Se*
16 adegit ferrum

Adipisci in adip
te *Dom. 14* *h. e.*
Cf. Gronk. ad Gel
post adeptum regi
Aditurare *Aug.*

Caes. 19

Absentiri simpliciter. annuo
Aug. 36

Asferere in ingenuitatem
Aug. 74 v. not.

Asertores dignitatis patricio-
rum Tib. 2

Asfiduissimus ulus Aug. 71
asfidus circa scholas Tib. 11

Asfiduitatis saltidium Tib.
20

Asimulavit. apte maturam
oias Tib. 57 (male nonnulli
scribunt asimulare.)

Athleta Caes. 39 Aug. 45
Sic Graecis vocati omnes, qui
elitibus grata in quolibet cer-
taminis genere sa. exercebant.

Atque (post comparatio. pro
quam) Caes. 14. Similiter mi-
nus atque. ap. Hor. Serm. 2,
7, 56.

Attendere eruditioni, elo-
quentiae Cal. 33 iuri. Galb.
5 extispicio Ner. 56
auspiciatus continuatione la-
borum Tib. 21

Auredeara uxores Ner. 26

Attripuit bello patrimonium
Aug. 40

Auctor legis, auct. suavor.
Caes. 16 Cf. Gron. ad Liu.
2, 56. auctor, mois alieni, et
alicuius (diverso sensu) Tit. 9

Auctoritate ductis, apud mi-
lites Caes. 69 auctoritatem
absentia iurii Tib. 10 formae
Claud. 38

Audens (in laude); audax
(in vitio) Caes. 58

Audire seji sciunt Graeci
Ner. 22

sum, velut in audito

Aversae picturas
aversas paries Ner.

Avortere rumores
Augere. in sem-
parcus Claud. 12 au-
limis sacerdotiis. Vi-
ximis honoribus

Caes. 52 augeri ho-
rat Aug. 96 v. no-

Augurare. in aug-
7

Augurato aliquid
Aug. 7

Aurea chlamys,
(Dioni πελὸ χροῦ)

Cal. 19

Aurem praebere
Cal. 22 v. not.

Aurum ad obruf-
perperose Caes. 5

Auspices Claud.
20

Auspiciari initium
Auspicia. partim
tam auspiciis bella

Cal. 19

B.

Bacchantem ita
non. defuit pl
qua adariti Cal. 51

Baccolus, verbu
pro stadio Aug. 87

Basilis Apollinis P
51

Batuebat. pugna
Cal. 54 batuepore
dibus confodit Cal.

Beno diu, h. e.
diu. Vit. Ioven.

na publicanda. Tali quid
 qui deserebant, cognitores de-
 cti, tamquam fisci causam
 agentes.

Cognoscere de iudiciis Tib.
 8 de iudiciis Aug. 35

Contra urbanos Claud. 10
 amicorum. Cal. 19

Contra ad facinoris societatem
 Aug. 30 de Senatu 36

Collucio filium Aug. 31
 Color obolator Ner. 48
 Coma piignissima pueri Ner.
 20

Coma director. Caes. Lollus
 Tib. 12 comites Caes. 2 etc.
 a. Exc. ad Tib.

Comitas exquisita Osh. 3

Comitum ornavit Caes. 10

Commeatus, venia discodop-
 di Tib. 10. 22 commeatum
 potens, k. a. veniam relin-
 quendo iulius Tib. 72 Claud.
 16 Ner. 35 commeatus classis
 Ner. 30 commentibus dispo-
 sita. Tib. 39 v. not. comman-
 sus. annona Aug. 46 Tib.
 38 Cal. 45 quicquid depar-
 tatur Tib. 18

Commentarii Cal. 15
 libellus occasionis, iudicii.

Commentus est vigilis; in-
 stituit Aug. 30

Commercio communium stu-
 diorum gratis Claud. 42 com-
 merciam mutui stupri Cal. 36

Commissio ludos Cal. 28
 Claud. 21 naumachiam Claud.
 21 committere; discordiam
 ferre Caes. 39 Cal. 56 hi-
 storiam auditorio committere
 Claud. 41 pedibus hinc in-

commissa habent C
 ab etiamne omiffu
 hincanos professio
 iudicata: cf. Br
 gntf. verb.

Commissioes in
 pns Seneca, Cal.
 honibus oblatari
 Aug. 89 commissi
 45

Commoda pper
 24 v. not. millie
 VII. 15 Aug. 24
 Aug. 35

Commediorem
 sacere Claud. 3

Communis h
 v. not. nec ullo l
 genere communio
 erat Claud. 21
 communissima,
 transiebat Resp.
 Comodiam do
 re Claud. 11 v. 1
 Compacta h. co
 15

Comparare pro
 42 Cf. Grem. 4
 Ben. 4. 32 col
 Thraci Cal. 35
 cum Thrac.

Compellare ap
 a. defenre h. archy

Composita in
 uxor Tib. 35

Compevit vir-
 tus ibid. 37 por
 repulis instantes

Competere. si
 ptium pome con
 31 feriae mellis
 bant aestate: Ca

Caes. 6

Connivere solebat ad Coni-
trua et fulgura Cal. 51

Consultare Aug. 58 Galb.
10 frequens Sarcionto vox.

Consanguinei Caes. 81 de opo-
lonias et metropolans necessi-
tudine.

Consistere necem. Caes. 36
Cf. Drak. ad Liv. 9, 26.

Conscribere Claud. 38 pro-
scribere vel adscribere. v. not.

Consecrati principes Cal. 85
epitheto notabili ponitur.

Consilia semeltria sibi sortiri
instituit Aug. 35 pro consilia-
riis, ut matrimonia pro uxori-
bus.

Consors Romuli Tib. 1 de
Tatio.

Conspici. ne, quid faciat,
quod conspici et desiderari possit
Claud. 4

Conspicuum facere. digito
demonstrare Aug. 95

Conspirati Aug. 82

Conspiratio Caes. 15 hone-
ste.

Constans aetas Galb. 4

Constanter, i. e. cum fiducia
Aug. 10 Ner. 7

Constare. si sibi pudicitia
constaret Tib. 2 constat, i. e.
communis opinio est Aug.
96

Consternata respublica cae-
de Clodii Caes. 26

Consternatio, i. e. tumultus
discordia Caes. 20

Constitit inter haruspices
Aug. 96 i. e. omnes dixere.

Constitutum lacrarium Aug.

10 ne quid adversus consili-
tum faceret Tib. 75 consili-
publice praemia iudici Caes.
17 proripuit se ad constituendum
sc. locum Oct. 6 Cf. Gr.
207. Obs. 1, 1.
Consuetudinem Octaviae ci-
vilis de coniugio Ner.
35 Cal. 24 Claud. 1 cum sor-
ribus consuetudinem stupri
cit Cal. 24 consuetudine Agri-
pinas tenebant Tib. 7 consu-
tudo Gr. 4 h. e. usus loquendi
Consulatus officarius Dom.
2 Galb. 6
Consulibus sequentibus Caes.
1 i. e. anno sequ.
Consultatio Tib. 14 de or-
pala.
Consummare opera Caes. 3
ante paucos, quam consumma-
turi essent, dies Cal. 44 de m-
litibus.
Contabavit Hellepontus
Xerxes Cal. 19 de ponte.
Contemptus. contempitissimus
inertiae homo Dom. 15.
Continere se, sc. domus Galb.
19
Contingere. familiae, quae
ipse contingeret Ner. 32
Continuare consulatus Aug.
26 Ner. 34.
Continuus. continuus XX
millibus operantibus Claud. 7
v. not. continuas actiones Ner.
15 v. not.
Contortis faucibus Caes. 63
Contra opinionem, i. e. prae-
ter Vit. 7
Contrahere libros Gr. 24
e. undique comparare.

contraria Caes. 29

Diversoriae tabernae Ner.

27

Divezare Ner. 34 fortasse
et Cal. 3

Divinitus, i. e. per divinatio-
nem Caes. 1 (aus Ahndung, Ah-
nung.)

- Divisores Aug. 3 operae
campesires.

Diurna Caes. 20 Claud. 41

Docere comoediam Claud. 11
v. not.

Documenta multa egregii
principis dabat Galb. 14 docu-
mentis sero tandem apparuit
Aug. 49 i. e. rehus.

Dolo. cum dolore. Claud. 13

Don. 17

Dominatio. sensu honesto.
Caes. 76 omnem vim domina-
tionis exercuit Dom. 1

Dominus appellari non vult
Aug. 53 Tib. 27 domini insu-
larum Caes. 41 Tib. 48 erga
sullorum Tib. 8 factionum Ner.
22 -

Domus prope afflictata Cal. 13
domus soboles et disciplina
Aug. 65 sua domusque suas
maiestas 25

Donare negotium (litem) Cal.
40 pro condonare Aug. 5

Ducatu in omni Tib. 19 du-
catus ludere et imperia Ner.
35

Ducenarii iudices Aug. 32
procuratores Claud. 24

Ducentesima auctio num f. re-
rum venalium Cal. 16

Ducere funus Aug. 100

Duxerat, scilicet Aug. 66

Caes. Gron. ad Sen. de Ben. 5; 2

Duracina ura Aug. 76

Dureta. Hisp. verbum. se-

lium lign. Aug. 82

Duritia alvi Ner. 34

E.

E studio Claud. 10 ex fa-

Galb. 9 ex decursu Ner. 1

Edere. edebat per libello
se. candidatos Caes. 41 per
ram ediderit, de histori-
56 operam Iconas edere T
55 vitem edidisse Gr. 23 v
nus memoriae patris. ede
Claud. 2 cactinum Cal.

Edicere. edictus Senatu
curiam Caes. 80 edictis iam
miliis Caes. 18

Effeminatus, de pathico
68

Efferare vultum Cal. 50

Efferre. voluptate can-
efferebatur Cal. 54 populi
te Ner. 53 efferre secum
49. Galb. 30 Lachetem
re se coeperat Vesp. 23 v.

Effugere gellum hilla
Cal. 54

Effluxit prima littera
fulminis Aug. 27

Effregerat crux Aug. 41

Effundere oculos alicui
27 v. not.

Effuse liberalis Aug. 71

Effusissimo studio I
athletas Ner. 40

Effutuere aurum Caes.

Egelida aqua Aug. 82

Egestionis hoc genere
veniretur Claud. 44 corp
Elabitur reus, gratia. 7

Iuvenalis dies Saturn. adiectus *Cal.* 17 iuvenales ludi *Ner.*

11

L.

Labantem ordinem confirmare *Caes.* 14 si qua in moribus labarent *Tib.* 33

Labefactae machinae *Cal.* 57 fides *Vesp.* 4

Laboratus. incitiae tantopere laboratae perfectaeque a se artis *Ner.* 41

Laboriosa pueritia *Tib.* 6

Laceratus est litteris Parth. regis *Tib.* 66 lacerata existimatio *Caes.* 75

Lachaniffare. pro languere *Aug.* 87 sed v. not.

Lactes muraenarum *Vit.* 13

Lactuculae thyrsus *Aug.* 77

Lares exornati Kal. Ian. *Ner.* 46 *Lares* compitales *Aug.* 31 cubiculi *Dom.* 17 familiares abiecti in morte *Germ. Cal.* 5

Largiter. in quibus largiter praelibat *Aug.* 89

Lastaurus *Gr.* 15 h. e. scortator. Cf. *Hesych. T. II. p.* 431.

Laticlavus *Aug.* 38 *Ner.* 36

Laudatio iudicialis *Aug.* 56

Laurea corona *Caes.* 45

Laxe. quo laxius dimicaretur *Caes.* 39

Lectionibus duabus *Senatum* recogn. *Aug.* 35

Legatio libera *Tib.* 31 legationis perferendae patronus *Claud.* 6

Legator *Tib.* 31

Legatus legionis *Tib.* 19 le-

gatus ab Augusto 12 legatum se pop. Rom *Galb.* 10

Legere aliquid *pr* *tari*, *praelegere* C

Legitimi pugiles *n* *nores* *Claud.* 5

Lemnisci ingeffi l

Lenire gravitatem *io*

Lenocinii et frau

adhibet *Cal.* 9 leno

bus colligere exi

Claud. 7 lenocini

Tib. 35 facere *Cal.*

Lenta natura *Ti*

maxillae *Tib.* 21

Levis. levior mai

Claud. 17

Libellus memori

libellus propositus e

mosus *Tib.* 66

Liberalitates rev

29

Libertini qui ten

Caeci dicti? *Claud*

Libidinatus ince

Linere. lita auro

31

Linqui repente

45

Litare non potui

ribus hostiis cael

Ner. 56 victima l

sacrificio non litan

Litterati qui? C

Litteratores qui

Litus parvum *Ti*

Locustia, *piscis*

Longum est exse

Ludere ducatus

Ner. 35 simplicit

oblectamenti cauff

22 rerum novarum ne esset
Aegyptus 35 materia ei iude
praebita exprobrandi *Aug.* 16
praecipua calumniandi 32 ne
quid materiae praerberet Neroni
Galb. 9 materiam tumultus
subducere *Tib.* 22 materia
nunquam deficiente, *crudel.* 61
materiae prioris duo volumina
reliquit *Claud.* 41

Mathematica Tib. 96

Mathematicus, i. e. astrolo-
gus Aug. 94 *Tib.* 14. 36 *Cal.*
57 *Ner.* 40 *Oth.* 4. *Vit.* 14

Matrimonium. matrimonio
dedit operam *Galb.* 5 in matri-
monium petere aliquam *Caes.*
27 *Aug.* 63 matrimonia dimit-
tere, tenere *Cal.* 25 matri-
monia obnoxia 40 matrimo-
niis abstinere *Caes.* 51 *i. e.*
uxoribus, ut servitia pro ser-
vis.

Matronali iure et dignitate
solvi *Tib.* 35

Mechanicus praemio donatus
Vesp. 18

Medendi rationem contra-
riam et ancipitem necessario sub-
it Aug. 81 medendas valetu-
dini adhibuit *Tit.* 8

Medicatum boletum offert
Claud. 44 *venenatum.*

Medit et nevirius partis Caes.
75 quod discrepat, sit in me-
dio *Vit.* 2 in medium confe-
rebat singulos denarios *Aug.*
71

Mediocritatem pristinam non
disimulavit *Vesp.* 12

Meditatus eam strangulare
Ner. 35 meditari paulatim ex-

dicantur coepit 20

dicam.

Megistanes Cal.

Meleagrides Cal.

Melius emptum

Memoria. ante

suam *Aug.* 22 me-

mere biduum illud

vitae memoriam

Cf. not. ad Aug. 7

Mendacia Phoeb

70

Mercedum tertia

vit publicanos *Caes.*

Merere sub Cae

tribunatu militum

Vesp. 2 *v. not.* lib

ruerant *Tib.* 37

Meridiani Clau

Meritorium coe

7

Metoposcopus

Micare Aug. 13

Militari opere d

Aug. 18

Milliarius. por

riac *Ner.* 31

Mimus Latinu

Caes. 39 *Ner.* 4

commode transegi

ne poena mimus

Oth. 3 mimus e

in hoc quoque

ter modum inter

45 impudentissim

24

Minimo (al. nur

re Caes. 50

Minores. de d.

Perf.

Mirmillo Cal. 3

Mifficius, h. e.

tus miles Ner. 48

dux Ner. 6 l. e. post un-
decim annos.

Mulcare (propr. mollire,
macerare; deinde, male habe-
re) *Caes. 17*

Multifariam increpitus *Tib.*
52 pro, multis locis, saepe
occurrit.

Munditiarum paene mulie-
brium *Oth. 12*

Municipatim dividere coniu-
ratos *Caes. 14*

Munire viam, h. e. lapidi-
bus sternere *Caes. 44* muniri
feminalibus, tibialibus *Aug. 82*

Munitio viae *Tib. 31* muni-
tio *Dyrhachina Caes. 68*

Munus apparatusimum largi-
simumque *Tit. 7* iustum atque
legitimum, extraordinarium ac
breve *Claud. 21* ad munus po-
puli comparatae bestiae *Caes.*
75

Munerario impar *Thrax*
Dom. 10

Munificentiam publice bis ex-
hibuit *Tib. 18 Caes. 10 Tit. 7*
de ludis editis.

Murrhinus calix s. murrinus
Aug. 71 v. not.

Mutare sacramentum *Claud.*
13

Mutations temporum evasit
Ner. 59 h. e. imperit.

N.

Nansisci. nactus sebrim *Tit.*
10

Nasus a summo eminentior,
ab imo deductior *Aug. 79*

Nasci. natus sermo super coe-
nam *Caes. 87*

Natricem le po
Cal. 11

Natura saeva e
saeva et probrosa
ram ligurrire *Tib.*

Necessario intru-
tate urgente *Aug.*

Necessarius qu
62

Necessitates e
etc. *Caes. 68* ne-
stas causas proba

47

Necessitudinem
tinere *Caes. 27*

bus mutuis iunxi

Negligens,
Galb. 14

Negligentia,
gligentia antiq.
17

Negotium. in
habuit *Caes. 23*

sibi elaborandu
negotiorum con-
diit *Tib. 52*

Nepotini sump-
Neque — et A

que — sed et *Ti*
ac *Vesp. 12*

Nexibus elide

Nimis, h. e. ac
Cf. Burm. 21 L

Nitens. vultu
Vesp. 20

Nix multo pe
de capill.

Nivatae pisci

Noxa. interl
Tib. 54 nota in

v. not. rami *Or*
75 per notas se
et nomina mori

Obnuntiare peredicta *Caes.* 20
Obrussa. aurum ad obrus-
sam *Ner.* 44

Obscoenitatis in feminas reus
Claud. 15 oris *Tib.* 45

Obscoenum ostentum opp.
laetissimum *Galb.* 4

Obsecratio habenda dira avi
visa *Claud.* 22

Observare auspicia et omina
Aug. 92 *observare, sectari Tib.*
10

Obsolefieri commissionibus
nomen suum noluit *Aug.* 89

Obsoletus. obsoletior color
Ner. 48

Obstipa cervix *Tib.* 68 v. not.

Obirectare gloriae s. gloriam
Ner. 18

Oburbare lectorem *Aug.* 86

Occasio. multis ad occasionem
stimulantibus, quietem praetu-
lit *Galb.* 7 occasione tempo-
rum bellare *Caes.* 31 nullam
occasionem dedit *Cal.* 10 v. not.
occasio in testificanda cura 14

Ocsumbere nece l. necem
Aug. 13

Occurrere. si paullo serius
occurisset ad horam coenae
Claud. 8 ad vadimonium *Cal.*
39

Ocellatis ludere *Aug.* 83

Octophoro vehi s. *octaphoro*
Cal. 43

Odeum excitat *Dom.* 5

Offendebatur vigilia matuti-
na *Aug.* 78 componi de se ali-
quid offendebatur 89

Offensus universis ordinibus
Galb. 16 *Patrilus Caes.* 19 of-
fensior ei *Tib.* 13

Officium. officia senatoria et

equestraria *Galb.* 14
datorum codicilli
Vesp. 8 *Dom.* 7
viliium rudimenta
ciorum munere rei
in milit. officii a
tis nihil impertit
Claud. 6. 11 *Ca*
16 officii omnib
est Pompeium *Ca*
praeternavigantium
12 prolequentiu
officii specie circu
Cal. 22 officio n
sulum relicto *Ca*
lemni officio in C
tus est *Claud.* 2
quidam ex officii
Vesp. 14 ad officii
25 nuptiar. ce
cio *Ner.* 28 *Clau*
cum multis mu
Aug. 53

Omina fausta
Aug. 89 omine
so *Caes.* 59

Omnino, add.
libus, Aug. 20

Onerare lente
quem *Cal.* 53

Oneratus larga
Tib. 62

Onus. onera i
patria *Cal.* 42
cibi 38 explicare
12

Opera. in oper
da *Tib.* 53 oper
Aug. 3 scenicae
43 operarum ma
operas aliquas p
cilio praebentes A
Opinari. delu

le de *Aug.* 51. 67 *Cal.* 27
atemptu sui et nova spe id
os opinatus, i. e. *cauffatus*
2. 14

Opinio vetus et constans per-
bruerat *Vesp.* 4 *fama*.

Opportunitas. ex opportu-
ate gloria augetur *Tib.* 17

Opus censorium Caes. 41 ad
us damnari *Ner.* 31 opera
triqui vascula *Caes.* 81

Oratione omni praedicare
aud. 39

Orbis. de *tympano Aug.* 68
not.

Ordinare provinciam *Galb.* 7
ad ordinandum reip. statum
esf. 60 comitia *Vit.* 11 or-
nandum Orientem suscepit
ug. 13 ordinare desideria mi-
um 17 equestres militias 46
dinavit sine mora *Vesp.* 23
dit officium, quod petie-
t. v. *not.* se perpetuum Con-
lem ordinavit *Vit.* 11

Ordinarii iuris, non cogni-
onis res *Claud.* 15 ordinarii
giles *Aug.* 45 ordinario iure
tera agebantur *Tib.* 31 or-
narius consulatus *Galb.* 6
om. 2

Ordinatio anni *Aug.* 31 or-
natione proxima praefecerit
gypto Rufum *Dom.* 4

Ordo. ordinem vitae hunc
nuit *Tib.* 18 *Vesp.* 21 ex
dine quotidiano nihil prae-
rmisit *Tib.* 72 in ordinem
dactus paene *Vesp.* 15 in or-
nem coactus *Claud.* 38 or-
o uterque *Tib.* 35 *Sed ordo*
mpliciter est senatorius:

tis assignati in spectaculis *Aug.*
44 quatuordecim 14 in qui-
bus *Equites spectant.* ordines,
quibus dederat *Caes.* 75 de
centurionatu. quum adhuc or-
dines duceret *Vesp.* 1

Organa hydraulica *Ner.* 41
scenica 44

Ornamenta consularia *Caes.*
76 *Claud.* 5. 24 triumphalia
Tib. 9 quaestoria et praetoria
Claud. 28 uxoria *Ner.* 35 Au-
gustarum 28

Ornare. antequam provin-
ciae ornarentur *Caes.* 10

Ornatissimi viri, i. e. hono-
ratissimi *Caes.* 1

Offa olearum et palmularum
Claud. 8

Ostentare, ostendere, do-
cere Caes. 14 ostentant litte-
rae eius *Aug.* 87

Ostentum factum est *Caes.*
32. 29

P.

Paedagogia ingenuorum *Ner.*
29

Paedagogus Aug. 67 *Claud.*
2 *Ner.* 6. 36 *paedagogi* vul-
tus *Ner.* 37

Paedicator Caes. 49

Pagani Aug. 27 *Galb.* 19

Pagina. ad paginas *Caes.* 57

Pallacas plurimas constituit
Vesp. 21

Palliolatus muneris praeedit
Claud. 2 v. *not.*

Palmarum munerum amplia-
re vult *Ner.* 22 *palmarum* mer-
cede fraudare 5

Palmata velis *Claud.* 17
Panaria cum opsonio *Cal.*
18 *Dom.* 4
Pangi ramulum placuit *Galb.*
1
Panificia *Vesp.* 7
Par quoddam mutuis ictibus
concidit *Claud.* 34 *gladiat.*
paribus paucioribus. quam de-
stinaverat. munus edit *Caes.* 10
essent iure pari quo *Aug.* 56
Parapsis s. *paropsis* *Galb.*
12
Parastichis *Gr.* 6
Paratus utroque sermone
Claud. 42 (al. *peritus*.)
Parcimonia instrumenti et
supellectilis *Aug.* 13 *parcimo-*
niam publicam exemplo iuvat
Tib. 34
Parcissimus vini *Caes.* 53
Aug. 77
Parere. inde arbitror *parere*
Cal. 8 paruerunt iocinora re-
plicata *Aug.* 95
Parmularius *Dom.* 10
Partibus multis pauciores
Caes. 68 *divitis* *Caes.* 80 *lo-*
cutio scenae. partes suas mi-
sit. *de cibo* *Cal.* 18 reliquiae
partium *Caes.* 35 *Simpl. de*
Pompeianis partes diversae et
pars diversa 29
Parvus aetate *Aug.* 48
Pati cladem *Caes.* 36
Patinarius *Vit.* 12
Patronus legationis perforren-
dae *Claud.* 6
Paullo minus *Tib.* 59
Pax. pacis a grassaturis et
latrociniiis tuenda cura *Tib.* 57
Peculiares loculi *Galb.* 12
peculiares servi *Caes.* 76 n. 291.

Peculium Iuliae
culio restitit accepti
adoptionem percep-
Pecunia. partes
in pecunia habere
Pedatus male O
Pedestre iter *Cle-*
pon. navali. Sic
Aug. 16
Pegma *Claud.* 3
gladiatores *Cal.* 2
Pellere *Caes.* 5
gere abire.
Pellex reginae O
Pendere. ver
Claud. 9 pendent
rium rei *Dom.* 9
E *Penetrati* (et
Galb. 9 *de moni-*
crati *Aug.* 18
Pensio annua.
bus danda *Ner-*
vectigalis se. *Ves-*
Pensitatis suis
30
Penus multiple
11
Per se *Caes.* 56
bella *Aug.* 20 *i-*
utoribus. in ei-
docuit litteras O
Caes. 59 *Cal.* 3
meliam negante
22 *Aug.* 7
triumphum *Caes.*
bitionem 28 pe
praemium affecti
iram 54 per io
per oblivionem 28
caeli 25 per tum
sor nominatus 34
nem valetudinis
per legatos suos

- Pistrinensia iumenta Cal.* 39
- Placere.* non placere, mulieres venire etc. *Aug.* 44 *formul. decret.* placenti Icenico *Ner.* 42 *Vit.* 11
- Plagulis dimotis, lecticae Tib.* 10 v. not.
- Planum.* e plano, aut e tribunali *Tib.* 33
- Plausores Ner.* 35
- Plausuum genera, bombi, imbrices, testae Ner.* 28
- Plenum convivium Caes.* 49 *h. e.* frequens. *Cf. Inipp. Ovid. A. A.* 1, 66. pleniore paullo ore *Caes.* 45
- Plerique, pro multi Caes.* 52 *et aliis locis, (ubi nonnulli perperam legunt pluresque.)*
- Plurifariam Claud.* 21 *i. e.* pluribus locis.
- Podio toto adoperto spectare Ner.* 12
- Poenitendus.* familia non poenitenda reipublicae *Vesp.* 1
- Poenitentia mortis Vit.* 2 in poenitentiam conversi religione *Claud.* 13
- Politiora servitia Caes.* 47
- Pone occipitium Tib.* 68 verticem *Ner.* 51
- Ponere.* posita brevi oratione *Oth.* 7 v. not.
- Poparum habitu succinctus Cal.* 32
- Popino Gr.* 15
- Populares tumultus Tib.* 37 in popularia deducti *Claud.* 35 *subfollia.*
- Popularitatis nihil praeter-*
- mittit Tit.* 8 *Cal.* popularitate effere 53
- Portendi, cum Claud.* 29 v. not.
- Portentosissima rum Cal.* 37
- Porticus breves Liariae Ner.* 31
- Poscentibus a fet 94*
- Posteri tempore Caes.* 23
- Postulationes tres breves Ner.* 7
- Postulatus a Tiberio 23* quum Tetrini stularetur *Cal.* 30
- Potentissimus Caes.* 13
- Potestatem sui quis adire vellet potestatem sui non die festo Tib.* 34
- ior, de magistratu provinciam potestatem davit Claud.* 23
- Potionatus amamentum Cal.* 50
- Potulentus Oth.*
- Praebuit se unilibus Ner.* 22 praefraudavit *Tib.* 50
- praedidit praebuit Ner.*
- Praecalvo capite 35* praecipites contentia *Aug.* 47 *in* que *Cal.* 9
- Praecinctus m 45*
- Praecipere aliquid propterea (Ner. 45)*

Quintilia domi constituta
Nor. 36 v. not.
Quoad Consul fieret Caesf.
29-20. etc. usque eo, quoad
Tib. 14
Quondam (einft, einmal)
Caesf. 24

R.

Radere. traictos fureulos ra-
dit Ner. 48 v. not. radere ca-
pita ad indicium luctus Cal.
5

Rapere. rapiendae domina-
tionis occasio Caesf. 30 h. e.
ni occupandae. Cf. Duk. ad
Flor. 2, 6. infantes adhuc rap-
ti Cal. 5

Ratio militaris Aug. 25
Rationarium imperii Aug.
28

Recensitus et recensus Caesf.
41 Vesp. 9 Utamque parti-
cipit formam probavit usus.
Cf. Voff. de Analog. 3, 24.

Recensus populi Caesf. 41 re-
censio ibid.

Recidere in discrimen Caesf.
17

Recidere. comoda militiae
ad sex millia recidit Cal. 44
55 recisus mercedibus Tib. 34

Recipere in matrimonium
Caesf. 50 recepit templa Aug.
52 honorem recipere publice,
i. e. accipere Tib. 50 tutelam
recipit Claud. 2 cognitio re-
cepta est ibid. recipere de eo,
qui nocentem occultat; unde
in Iure civ. receptores,
Aug. 12 recipere alicui alii
quid Caesf. 23 h. e. promissa

re, confirmare, in pactione.
Cf. Manut. ad Cic. Epp. fam,
6, 12: recipere ad se curam
Tit. 6 Vix Latine, et legen-
dum ibi ab se.

Recognoscere. recognoscit E-
quites Aug. 37 Cal. 16 reco-
gnoscens seriem custodiarum
Cal. 27 Tib. 61 ergastula Aug.
32 visitiren. decurias iudicum
29

Reconditorum verborum fos-
tores Aug. 86 voces ibid.

Rectae coenas Dom. 7 con-
vivabatur assidue nec nisi recta
Aug. 74 recte et dapibile Vesp.
19 rectiora servitia Caesf. 47
commentarii sunt recti, 56 v.
not.

Rectorum apponere aetate
parvis Aug. 48 rector equi
Tit. 4

Recumbere Tib. 72 redire
in lectum.

Recuperare somnum interrup-
ptum Aug. 78 nec prius recu-
peravit ulum togae, i. e. repe-
tiit, resumpsit Gulb. 11

Recuperatores Dom. 3 Ner.
17

Recuperatoriam iudicium
Vesp. 3

Reddere causam Tib. 10 ver-
bum ibid.

Redegit se ad pallium et cre-
pidas Tib. 13 redigere in di-
tionem Vesp. 4

Reducta coma a capite Vit.
17 v. not.

Referre antiquum morem
Caesf. 20 Tib. 32 referre ad Se-
natum Caesf. 28 v. not. de 23
super 20 ad principem Tib.

Quintana domi constituta
Ver. 36 v. not.
Quoad Consul fieret Caes.
9. 20. etc. usque eo, quoad
Tib. 14

Quondam (einst, einmal)
Caes. 24

R.

Radere. traiectione fureulos ra-
dit Ner. 48 v. not. radere ca-
pita ad indicium luctus Cal.

Rapere. rapiendae domina-
tionis occasio Caes. 30 h. e.
occupandae. Cf. Duk. ad
Mor. 2, 6. infantes adhuc ra-
ti Cal. 5

Ratio militaris Aug. 25
Rationarium imperii Aug.

Recensitus et recensus Caes.
Vesp. 9 Utramque parti-
cipii formam probavit usus.
Cf. Voss. de Analog. 3, 24.

Recensus populi Caes. 41 re-
censio ibid.

Recidere in discrimen Caes.
17

Recidere. commoda militiae
ad sex millia recidit Cal. 44.
55 recisus mercedibus Tib. 34

Recipere in matrimonium
Caes. 50 recepit templa Aug.
52 honorem recipere publice,
e. accipere Tib. 50 tutelam
recipit Claud. 2 cognitio re-
cepta est ibid. recipere de eo,
qui nocentem occultat; unde
in Iure civ. receptores,
Aug. 12 recipere alicui ali-
quid Caes. 23 h. e. promitte-

re, confirmare, in pactione.
Cf. Manut. ad Cic. Epp. fam,
6, 12: recipere ad se curam
Tit. 6 Vix Latine, et legen-
dum ibi ab se.

Recognoscere. recognoscit E-
quites Aug. 37 Cal. 16 reco-
gnoscens seriem custodiarum
Cal. 27 Tib. 61 ergastula Aug.
32 visitiren. decurias iudicium
29

Reconditorum verborum fo-
tores Aug. 86 voces ibid.

Rectae coenae Dom. 7 con-
vivabatur assidue nec nisi recta
Aug. 74 recte et dapibile Vesp.
19 rectiora servitia Caes. 47
commentarii sunt recti, 56 v.
not.

Rectorem apponere aetate
parvis Aug. 48 rector equi
Tit. 4

Recumbere Tib. 72 redire
in lectum.

Recuperare somnum interrump-
tum Aug. 78 nec prius recu-
peravit ulum togae, i. e. repe-
tiit, resumpsit Galb. 11

Recuperatores Dom. 8 Ner.
17

Recuperatorium iudicium
Vesp. 3

Reddere causam Tib. 10 ver-
bum ibid.

Redegit se ad pallium et cre-
pidas Tib. 13 redigere in di-
tionem Vesp. 4

Reducta coma a capite Vit.
17 v. not.

Referre antiquum morem
Caes. 20 Tib. 32 referre ad Se-
natum Caes. 28 v. not. de 23
super 20 ad principem Tib.

3na fuit Aug. 3 rem gessit
71 de iudente.

Rescribere orationibus inimicorum Caes. 73 Aug. 85 Cal. 53 Gr. 19 i. e. respondere, ἀντιγράφεω. v. Gron. ad Senec. Epp. 106. Alibi est pro retractare, ut Caes. 36 Cf. Intpp. ad Plin. 7, 9. Caes. 56

Residua diurni actus Aug. 78 criminis Cal. 15

Resipuit Ner. 42 qui antimo fractus iucebat.

Resoblatus repente Rhenu Dom. 6

Respectus cohortis oblituit Oth. 6 musicae Ner. 20

Respondere. non respondērat ei domus tota ad animum Caes. 46 responsum est Aug. 97 de interpret. omin. de iudice Claud. 45

Respublica. de humana republica se acturam Caes. 28 appellatis de republica Patribus 31

Restrictae togae Aug. 73 restrictiores digit pedum Dom. 18

Retaxare Vesp. 13

Retecti pedes Aug. 77 v. not.

Retiarit Cal. 30. Claud. 34

Retinere. necessitudinem et voluntatem alicuius Caes. 27 retinentes creditores 18 ius Tib. 15 usurpare.

Retractare leges Aug. 34

Retrahere ab exercitu Ner. 2 retractus est. paulatim ex magnis detrimentis Aug. 71

lere patroni Cal. 16

Reverens. minus reverens principis Vesp. 13 reverentior nihilo erga Senatum Cal. 26

Reverentissime alloquebatur iudices Ner. 23

Revisere necessitudines Tib. 11. 38 Aug. 46

Revocare a vertice deficientem capillum Caes. 43 v. not. nonnulla ad antiquum morem Aug. 24 praemia Ner. 44 vestigalia Vesp. 6 impetum Ner. 48 revocavit agona ante diem 21 revocatis rudiariis Tib. 7 sc. ad pugnandum.

Rigere. rigentibus oculis Ner. 49

Rigida cervix Tib. 68 v. not.

Rigoris sulphicio Aug. 66

Rostrata navis Caes. 63

Rudem indulsit essedario Claud. 21 radibus betuere Cal. 32

Rudiarit Tib. 7

Rudimentum ponere Ner. 24 rudimento civilium officiorum Tib. 8 rudimenta alia Aug. 64

Rursus repetere Caes. 2. 17 motus pleonasmus; ut atibi; rursus redire, rursus revolvit, insuper addere.

Rutabulum Aug. 75

§.

Sabbatis disputat Diogenes grammaticus Tib. 32 sabbatis ieiunium servat Aug. 76

Sacerdotes luminorum collegiorum Aug. 100 cooptare

fecunda Aug. 3 Caef. 1
 Secundam quietem Aug. 94
 Secus muliebre Aug. 44
 Secutores Cal. 30
 Sed et: non antecedente non
 modo Ner. 33
 Sella caltrensis, curulis Galb.
 28 muliebris Oth. 6
 Sellaria Tib. 45 v. not.
 Semel Caef. 86 einmal für
 allemal.
 Semper alias Tib. 18
 Senatus agitur Caef. 88 Aug.
 35 extr. de orchestra Claud.
 25
 Senio Aug. 71 tactus nomen
 in lud.
 Sensim Vit. 9 pro lente.
 Seposuit Agrippam Surren-
 tum Aug. 65 in Lusitaniam
 per speciem legationis sepoli-
 tus Oth. 3
 Seras condiciones pacis ten-
 tare Aug. 17
 Sereno liquido ac puro Aug.
 95 ubi serenum est pro sub-
 stant.; ut ap. Liv. 21, 12. Cf.
 Bentl. ad Hor. Carm. 1, 34.
 Serere causas discordiarum
 Cal. 26
 Sericatus Cal. 52
 Sertes litium Vesp. 10
 Sermo a continua oratione
 distinguitur Tib. 27 sermo for-
 matus hac de re Ner. 47 ser-
 mo convivii 38
 Sermocinari exquisitius Tib.
 56
 Siccus. ne aridi et sicci pue-
 ri tradantur rhetoribus Gr. 4
 Sidus Cal. 13 inter blan-
 ditias acclam.
 Vol. IV.

scoenum dat Cal. 56. 58 Claud.
 42 Ner. 9 lignum pugnac,
 scil. dare Aug. 16 lignum rei-
 publicae 94
 Signaturis vacuae cerae Ner.
 17
 Significare videtur de hac re
 et Cicero Caef. 9
 Significationes multas nec
 dubias iecit Ner. 37
 Silvae callesque Caef. 10
 Simulac primum Caef. 30
 Ner. 43
 Simultates quomodo gesserit
 deposueritque Caef. 73
 Soboles enata ex palma Aug.
 94
 Solarium Claud. 10 Ner. 6
 Solio ligneo infidet Aug. 82
 intell. lavans.
 Sollemnis dies cuiusque fol-
 lemns Aug. 53
 Sollicitari nulla conditione
 potuit Galb. 5 i. e. moveri.
 Sollicitior in dies Dom. 14
 sollicitissime agit curam Urbis
 Claud. 18
 Solum. in solo collocari iul-
 sit duas patrimo. partes Tib.
 48
 Solutissimus mos Aug. 44
 Sordidissimus Claud. 5 i. e.
 vltissimi.
 Sordium turpissimarum ho-
 mo Vesp. 19 rei, e quorum
 fordibus nihil aliud quaerere-
 tur Aug. 32
 Sors. in sortem dare filias
 Aug. 31 forte tracta, qua mo-
 nebatur Tib. 14
 Sorticula in urnam demissa
 Ner. 21.

na servitutis *Tib.* 36 sub cū-
māne adulter occidit *Ner.* 35
sub exitu vitae *Claud.* 43 *Ner.*
54 sub priore marito *Tib.* 7
sub edicto praefectorum vena-
lis pependit *Claud.* 9 quo ce-
lerius et sub manum annun-
tari posset *Aug.* 49 *Cf. Plaut.*
Mil. gl. 3, 2, 59. *Sen. Epp.*
71. *pr.*

Subhibere paullulum *Ner.* 20
Subdehila femur *Vit.* 17
Subditivum arguere quōm
Ner. 7

Subigere (sensu obsc.) *Caes.*
49

Subiicere. subiecit, qui fūo-
retur *Ner.* 35 subiicientem sibi
alium panem *Caes.* 48 subie-
cit auctione proposita, ut ven-
ditavit reliquias *Cal.* 38 subii-
ci in servos et vaenire impera-
vit delatores *Tit.* 8 subiectam
sibi vidit matrem *Caes.* 7

Subinde *Aug.* 95 *Ner.* 3
pro deinde.

Subire aquilam humeris *Aug.*
10

Subministrare occasiones
Tib. 61

Submissim *Aug.* 74

Submissiore capillo *Tib.* 63

Submittere auxilia *Caes.* 28
percussibres alicui *Ner.* 48 sub-
missis, qui deierant *Ner.* 48.
52. 54 *Caes.* 43 submittere
barbam capillumque *Caes.* 67
sc. in ludis.

Submonente nullo *Aug.* 53

Submovere a petitione hono-
rum *Caes.* 28 adeuntēs submo-
vere *Tib.* 40 Germanos ultra

moveri administratione reipu-
blica *Caes.* 16

Submovere *Cal.* 41 *v. not.*

Subrectum. mucrone inentum
Vit. 17

Subrutilum caput *Dom.* 20

Subscribere quaedam *Aug.*

27 subscribens numerum pu-
niendorum *Cal.* 29 nec quic-
quam prius pro potestate sub-
scripsit, quam D. HS. *Oth.* 7
v. not.

Subscriptio litterarum publi-
carum *Tit.* 32 *v. not.*

Subsativa residua *Dom.* 9 *v.*
not.

Subsedisse quosdam Nuceriae
Vit. 1

Subsellium tribunium *Claud.*
23

Subsequi male verba dicentis
Caes. 55

Subsidium unicum obaerato-
rum *Caes.* 27 tanti coepti fuit
Oth. 5 aulae subsidia *Cal.* 12

Subsortitio facta *Caes.* 41 *de*
recensis.

Substernere pudicitiam *Aug.*
68

Substringere fascia propen-
dentem carnem *Galb.* 21

Subsultum decurrere *Aug.* 83

Subuculae thorax laneus *Aug.*
82

Suburbano non laxo conten-
tus *Tib.* 11 *v. not.*

Suburere crura *Aug.* 68

Succedere. non succedente
fili *Aug.* 85

Successor ei nominatus *Caes.*
34

Succidere vinea *Dom.* 7

stra delatus lectica Claud. 10
succollatus Oth. 6

Sudabat ad flammam Aug.

82

Sufferit aliquid tinnire Ner.

20

Sufficiens exemplo, mustor-
kast, Vit. Pers.

Suffigere cruci Caes. 74

Suffragatio Claud. 40 Oth. 5

Suffragator eius Caes. 75

Vesp. 23

Suffragio T. Vinii adiutus
Vit. 7 i. e. suffragatione,
commendatione

Sumere proelia ex occasione
Caes. 60

Summa republ. Caes. 28 i. e.
res, a qua omnis fatus rei-
publ. pendet. Cf. Drak. ad
Liv. 8, 26. Gron. ad 26, 2.
summa malorum suorum Tib. 67
ad summam perdidit non mul-
tum Aug. 71 summam au-
ctor Dom. 11 summa vitae
proposita Aug. 9 ordo et sum-
ma rerum Caes. 34 summam
omnium rerum privatarum et
publicarum matri permisit Ner.
9 Dom. 6

Summatim exponere Caes.
44 summatim attigit poeticam
Aug. 85

Sumptuosus in libidines Caes.
50

Super coenam Vesp. 22 su-
per ea re concionem habuit
Caes. 5 pro de, ut 20. Tib.
13 Cf. Burm. ad Virg. Aen.
1, 29. super tali consternatio-
ne referre 20 super industriam
itineris Aug. 8

13

Supereffe. pro adesse Aug.
56 Tit. 1

Superfluit pecunia ex bonis
damnatorum Aug. 41

Superintendentarius Claud. 2

Supervacuis. pro supervacuis
elevat Germanici facta Tib. 52

Suppetere. ut frequentia Ur-
bis suppeteret Caes. 42 v. not.

Supplemento cornei circuli
digitum scripturae admovet
Aug. 80

Supplicare thure et mero
apud aram dei Aug. 35 Tib.
70 Claud. 21 supplicare, de
candidatis Aug. 56

Supplicationes menstruae
Galb. 4 Caes. 24

Suppliciter precari Aug. 15
Claud. 46

Supplicium antiqui moris
Claud. 34 Ner. 49 Dom. 11

Supposita colli villa Galb. 4
al. superposita.

Supprimebantur ergastulis
Aug. 32

Surgit pilus Aug. 68

Suspectus in mortem matris
fuit Vit. 14

Suspicionem infirmitatis ne
daret Tib. 72

Sustinuit eos pro conditione
cuiusque Aug. 17 sustinere
onera bellorum rapinis Caes. 54
sustinuit nunquam ei nocere 74-
75

Symphonias inter et choreas
Galb. 37

Syngrapham pacti exigere
Caes. 23

Synthesina vestis Ner. 52

Tabernae diversoriae Ner.

Tabes cadaverum Vit. 10

Tabidum corpus Tib. 51 de
cadavere. Cf. Cal. 26.

Tabulae duplices Aug. 27

tabulae debitorum publicorum

iustae 32 testamenti Vit. 14

Ner. 17 *tabularum* novarum

expectatio mota Caes. 42 *ta-*

bulae pictae Ner. 11 *tabellae,*

absolutoria, damnatoria, media

Aug. 33

Talitrum Tib. 68

Talorum lusus Aug. 71. 83.

Tam artifices saltationis, ut

Tit. 7 *tam* extremae conditio-

nis Cal. 35 v. *Clavem*, Cic. in

h. v.

Tantum quod (vix, paulle

ante) appulerat Aug. 98 *tan-*

tum quod pueritiam egressus 63

tantum quod exoriente sole Ner.

6 *tantum* quod exemptus dens

Vesp. 5 Cf. Gron. ad Liv. 33, 5.

Taxare aliquem Aug. 4 i. e.

reprehendere; argenteae ac-

tatis vox, *taxato* prius modo

summae Cal. 38

Telum lucubrationis stringe-

re (Caligulae verbum) Cal.

33

Temperare. non temperavit,

quia iactaret Caes. 22 Dom. 23.

Cf. Schwarz. in Plin. Paneg.

37. quo minus Cal. 45. *tempe-*

raverat venenum minus noxium

Ner. 2 *temperare orbem digi-*

tae Aug. 68

Templa fori Ner. 13 v. not.

Tenax morbus Claud. 2 quo

Tendebat illa cohors iuxta
hortos Dolabellae Galb. 12. 19
cohors in extrema parte Aegy-
pti tendens Vit. Iuvenal.

Tenere rempublicam Aug. 8

gratiam alicuius 13 rationem

dicendi splendidam Caes. 55

tenet opinio, quasi Aug. 6 ut

publico tenerentur Cal. 40 v.

not. matrimonia teneri 25 tam

artifices saltationis, ut mox se-

nam tenerent Tit. 7

Tenor. in tenore clementiae

non permansit Dom. 10

Tensa Iovis Vesp. 5 Caes. 76

tensas deducere Aug. 43

Tentare animos ad res novas

Tib. 12 *conditiones pacis* Aug.

17

Tenuis adhuc et obaeratus

Caes. 40

Teretibus membris Caes. 45

Terminavit modum Aug. 40

Tessellata pavimenta Caes.

46

Tesserae nummariae Aug. 41

frumentariae 40 (quales ho-

dieque supersunt nonnullae,

velut in Museo Brit.) *teste-*

ram dare Galb. 6 i. e. *prae-*

ceptum.

Testatus est eadem Vit. 15

testandi gratia signare aliquid

Caes. 20

Tetraones Cal. 22

Thalamego nave vehitur

Caes. 52

Thecae calamariae et gra-

phiariae Claud. 35

Thema (genethliacum) suum

vulgat Aug. 94

54 *Tit.* 8 *Dom.* 8
Thyrſus ſuctuculae *Aug.* 77
Tiara deducta *Ner.* 13
Tiro in forum deductus
Ner. 7
Tirocintum ſine ullo honore
Cal. 10 *tirocinii* dies *Tib.* 54
tirocinio ſuo *Aug.* 26
Tirunculus miles *Ner.* 21
Titubantia linguae *Claud.* 30
oris *Tit.* 6
Titulus levior maiestate principali *Claud.* 17 *Tib.* 50 tituli *Domitiani* *Dom.* 23 titulo tenus gellit conſulatum *Caef.* 76 *Dom.* 1 tituli operum *Claud.* 41 *Cal.* 34 *Galb.* 2 *Vefp.* 1 titulo propoſito capita ſua vovebant *Claud.* 14 *v. not.* *Aug.* 59, 75 *Cal.* 32 *Dom.* 10
Togata *Afranii* *Ner.* 11
Togatarius *Aug.* 45 *v. not.*
Tollere. ſuſtulia hic matrem, ſuſtulit ille patrem *Aug.* 45
Tomentum e culeita *Tib.* 54
Tophinus *Claud.* 21
Toreumata *Caef.* 47
Tormenta quaefſtionum *Tib.* 58, 62 *Claud.* 34
Tortor *Apollo* *Aug.* 70
Trabeatus *Dom.* 14 *trabeata* fabula *Gr.* 21
Tractare. tractabat militem pari ſeveritate et indulgentia *Caef.* 65 quos tractaret auctores *Tib.* 56 tractavit amicos tanta facilitate *Caef.* 72 non tractari pro ſpe meritorum *Aug.* 13 tractans lanuginem eius *Ner.* 54
Trahere genus ex *Tib.* 5

Cal. 9 trahere bellum diu *Aug.* 16 trahi ſe a *Caefare* *Tib.* 31 traxit in contumeliam ſuam, ſi *Dom.* 18 tractus ambitione *Tib.* 21 ad ſe ſpem trahere *Aug.* 94 ſolitem trahere *Tib.* 14
Tranquilliſſime ſenuit *Aug.* 2
Transducti in gentes patri-
cias *Aug.* 2 Germanos tradu-
xit in Galliam 21 transductis
ad ſe iam pluribus *Caef.* 14
t. c. ad ſententiam ſuam.
Transferre. Batonem Raven-
nam tranſtulit *Tib.* 20
Transfigurare *Ner.* 28 trans-
figuratus in ſpeciem ſimiae 46
Cal. 22
Transfretare *Caef.* 34 *Cf.*
Schwarz. ad *Plin. Paneg.* c
8.
Transigere bellum proelio
Aug. 15 *Oth.* 10 transigere
ſe ferro *Tib.* 45 tranſacto iam
periculo *Dom.* 16 transigere
mimum *Aug.* 99
Translatitium ius *Aug.* 10
ſuſtus *Ner.* 33 tranſlatitiae po-
ſtulationes patronorum 7
Transmittere diſſimulatione
Cal. 10 omnibus edictis ſine
omni honore ac mentione trans-
miſerat *Vefp.* 15 tranſmilit
a *Brundifio* *Dyrrachium* *Caef.*
58
Tremor terrae *Ner.* 48 *Galb.*
18
Trepidanter effatus *Ner.* 49
Tribus *Aug.* 101 et alibi,
de parte populi villore.
Trierarchi *Ner.* 54

Trifariam, h. e. tribus tem-
oribus (alias, locis) Vit. 13
Triumphalis Aug. 25 trium-
phalia ornamenta opp. iusti
riumphii decus *Claud. 17. 24*
Tib. 9. 20 Ner. 15 Galb.

Vesp. 4
Tuberes Dom. 16
Tueri vicos et regiones Ur-
is Aug. 30

Tumentes oculi Tib. 7
Tumores crebri in facie Tib.
58

Tumultuanti equiti; strept-
um facienti Cal. 55
Tumultuarius rogus Galb.

59
Tumultuosiores litterae Ner.
40

Tumultuosus pollicetur ope-
ram suam Caef. 16 tumultu-
osus inter se agebant regna quae-
dam *Vesp. 8* tumultuosissime
Cal. 45

Tumultus distingu. a rebus
novis et coniuratione *Aug. 9*
per tumultum *Caef. 34* popu-
lares tumultus *Tib. 37*

Tumulus honorarius Claud. 1
Tunica lati clavi Aug. 94
talaris Cal. 54

Tunicati legunt ossa Aug.
100 stant milites *24* ignomi-
niae caussa.

Turbatus mare Cal. 23 tur-
batiore caelo *Tib. 69*

Turbatus periculo et reli-
gione destitit *Ner. 19*

Turbulentissimae leges Caef.

16
Tutantibus facile secundum
locum *Tib. 11*

Tutela. post tutelam rece-

ptam *Claud. 2* in tutela Clau-
diorum erant *Tib. 6* ad tute-
lam reipublicae educatur *Aug.*
94 in tutelam eius rempubli-
cam deventuram *Vesp. 5* ad
tutelam superi et inferi maris
Aug. 49 ripae Rheni *25* tu-
telam tenuiorum locupletes in
se transferebant *Caef. 68*
Tympanizare Aug. 68

V.

Vacare studiis Aug. 8 epi-
stolis legendis *45* gestationi,
quieti *Vesp. 21* manumissioni
Galb. 10

Vacatio annua Aug. 32 a
iudicando *Claud. 15* legis Pa-
piae Poppaeae *19*

Vacerrosus, pro cerito Aug.
87

Vacuus. in vacuum pendere
Claud. 9 v. not.

Valere dicentes singulos ap-
pellabat *Tib. 72* valebat non
perinde coxendice *Aug. 80* va-
luit amore et gratia apud *Cal.*
9 valuit evadere *Claud. 18*
i. e. posse, de viribus corpo-
ris.

Valetudo ei neque animi ne-
que corporis constitit *Cal. 50*
valetudine ut olim gravi, ita
postea prospera ulus *Claud. 31*
valetudinis infirmitatem magna
cura tuetur *Aug. 82* valetudo
de morbo. valetudinis caussam
contraxit ex *Aug. 98 Tib. 25*
Vesp. 7 Tib. 8 Aug. 43 a
gravi vix firmus *Aug. 8* aggra-
vata *98* valetudines graves *81*
Tib. 11

